הלכה · ראשונים

ספר חסידים

רבנו יהודה ב"ר שמואל החסיד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר חסידים

רבנו יהודה ב"ר שמואל החסיד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-חסידים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 22
סימן ב 22
סימן ג 22
סימן ד 23
סימן ה 23
סימן ו 24
סימן ז 24
סימן ח 25
סימן ט 25
סימן י 26
סימן יא 26
סימן יב 27
סימן יג 27
סימן יד 27
סימן טו 29
סימן טז 30
סימן יז 30
סימן יח 31
סימן יט 36
סימן כ 38
סימן כא 40
סימן כב 40
סימן כג 41
סימן כד 41
סימן כה 41
סימן כו 41
סימן כז 42
סימן כח 42
סימן כט 42
סימן ל 43
סימן לא 43
סימן לב 44
סימן לג 45
סימן לד 45
סימן לה 46
סימן לו 46
סימן לז 47
סימן לח 47
סימן לט 47
סימן מ 48
סימן מא 48
סימן מב 48
סימן מג 49
סימן מד 49
סימן מה 51
סימן מו 51
סימן מז 52
סימן מח 52
סימן מט 53
סימן נ 53
סימן נא 54
סימן נב 54
סימן נג 55
סימן נד 56
סימן נה 56
סימן נו 57
סימן נז 57
סימן נח 57
סימן נט 58
סימן ס 59
סימן סא 59
סימן סב 60

סימן סג 60
סימן סד 60
סימן סה 61
סימן סו 61
סימן סז 62
סימן סח 62
סימן סט 62
סימן ע 62
סימן עא 62
סימן עב 63
סימן עג 63
סימן עד 63
סימן עה 63
סימן עו 64
סימן עז 64
סימן עח 64
סימן עט 64
סימן פ 64
סימן פא 65
סימן פב 65
סימן פג 65
סימן פד 65
סימן פה 65
סימן פו 66
סימן פז 66
סימן פח 66
סימן פט 66
סימן צ 66
סימן צא 66
סימן צב 67
סימן צג 67
סימן צד 67
סימן צה 67
סימן צו 67
סימן צז 68
סימן צח 68
סימן צט 68
סימן ק 68
סימן קא 68
סימן קב 68
סימן קג 69
סימן קד 69
סימן קה 69
סימן קו 69
סימן קז 70
סימן קח 70
סימן קט 70
סימן קי 70
סימן קיא 70
סימן קיב 70
סימן קיג 71
סימן קיד 71
סימן קטו 71
סימן קטז 71
סימן קיז 71
סימן קיח 72
סימן קיט 72
סימן קכ 72
סימן קכא 72
סימן קכב 72
סימן קכג 72
סימן קכד 73
סימן קכה 73
סימן קכו 73

סימן קכז 73
סימן קכח 73
סימן קכט 74
סימן קל 74
סימן קלא 74
סימן קלב 74
סימן קלג 74
סימן קלד 74
סימן קלה 75
סימן קלו 75
סימן קלז 75
סימן קלח 75
סימן קלט 76
סימן קמ 76
סימן קמא 76
סימן קמב 76
סימן קמג 76
סימן קמד 77
סימן קמה 77
סימן קמו 78
סימן קמז 78
סימן קמח 78
סימן קמט 79
סימן קנ 79
סימן קנא 79
סימן קנב 79
סימן קנג 80
סימן קנד 81
סימן קנה 81
סימן קנו 83
סימן קנז 84
סימן קנח 84
סימן קנט 86
סימן קס 87
סימן קסא 87
סימן קסב 88
סימן קסג 89
סימן קסד 89
סימן קסה 91
סימן קסו 91
סימן קסז 92
סימן קסח 93
סימן קסט 94
סימן קע 94
סימן קעא 95
סימן קעב 96
סימן קעג 96
סימן קעד 97
סימן קעה 97
סימן קעו 98
סימן קעז 98
סימן קעח 98
סימן קעט 99
סימן קפ 99
סימן קפא 100
סימן קפב 100
סימן קפג 100
סימן קפד 100
סימן קפה 101
סימן קפו 101
סימן קפז 101
סימן קפח 101
סימן קפט 102
סימן קצ 102

סימן קצא 102
סימן קצב 102
סימן קצג 103
סימן קצד 103
סימן קצה 103
סימן קצו 103
סימן קצז 104
סימן קצח 104
סימן קצט 104
סימן ר 105
סימן רא 105
סימן רב 105
סימן רג 106
סימן רד 106
סימן רה 106
סימן רו 106
סימן רז 107
סימן רח 107
סימן רט 107
סימן רי 107
סימן ריא 107
סימן ריב 108
סימן ריג 108
סימן ריד 108
סימן רטו 108
סימן רטז 109
סימן ריז 109
סימן ריח 109
סימן ריט 109
סימן רכ 110
סימן רכא 110
סימן רכב 110
סימן רכג 111
סימן רכד 111
סימן רכה 111
סימן רכו 111
סימן רכז 112
סימן רכח 112
סימן רכט 112
סימן רל 112
סימן רלא 113
סימן רלב 113
סימן רלג 113
סימן רלד 114
סימן רלה 114
סימן רלו 114
סימן רלז 115
סימן רלח 115
סימן רלט 116
סימן רמ 116
סימן רמא 116
סימן רמב 116
סימן רמג 117
סימן רמד 117
סימן רמה 118
סימן רמו 118
סימן רמז 118
סימן רמח 119
סימן רמט 119
סימן רנ 119
סימן רנא 120
סימן רנב 120
סימן רנג 121
סימן רנד 121

סימן רנה 121
סימן רנו 121
סימן רנז 122
סימן רנח 122
סימן רנט 123
סימן רס 124
סימן רסא 124
סימן רסב 125
סימן רסג 125
סימן רסד 125
סימן רסה 125
סימן רסו 126
סימן רסז 126
סימן רסח 126
סימן רסט 126
סימן רע 127
סימן רעא 127
סימן רעב 127
סימן רעג 127
סימן רעד 127
סימן רעה 128
סימן רעו 128
סימן רעז 128
סימן רעח 128
סימן רעט 129
סימן רפ 129
סימן רפא 129
סימן רפב 129
סימן רפג 130
סימן רפד 130
סימן רפה 130
סימן רפו 130
סימן רפז 130
סימן רפח 131
סימן רפט 131
סימן רצ 131
סימן רצא 132
סימן רצב 132
סימן רצג 132
סימן רצד 132
סימן רצה 132
סימן רצו 133
סימן רצז 133
סימן רצח 133
סימן רצט 133
סימן ש 134
סימן שא 134
סימן שב 135
סימן שג 135
סימן שד 135
סימן שה 135
סימן שו 136
סימן שז 136
סימן שח 136
סימן שט 136
סימן שי 137
סימן שיא 137
סימן שיב 137
סימן שיג 137
סימן שיד 138
סימן שטו 138
סימן שטז 139
סימן שיז 139
סימן שיח 139

סימן שיט 140
סימן שכ 140
סימן שכא 140
סימן שכב 141
סימן שכג 141
סימן שכד 141
סימן שכה 141
סימן שכו 142
סימן שכז 142
סימן שכח 142
סימן שכט 142
סימן של 143
סימן שלא 143
סימן שלב 143
סימן שלג 143
סימן שלד 144
סימן שלה 144
סימן שלו 144
סימן שלז 144
סימן שלח 144
סימן שלט 145
סימן שמ 145
סימן שמא 145
סימן שמב 146
סימן שמג 146
סימן שמד 146
סימן שמה 146
סימן שמו 147
סימן שמז 147
סימן שמח 147
סימן שמט 147
סימן שנ 147
סימן שנא 148
סימן שנב 148
סימן שנג 149
סימן שנד 149
סימן שנה 150
סימן שנו 150
סימן שנז 151
סימן שנח 151
סימן שנט 151
סימן שס 151
סימן שסא 151
סימן שסב 152
סימן שסג 152
סימן שסד 152
סימן שסה 153
סימן שסו 153
סימן שסז 153
סימן שסח 154
סימן שסט 154
סימן שע 154
סימן שעא 155
סימן שעב 155
סימן שעג 155
סימן שעד 155
סימן שעה 157
סימן שעו 157
סימן שעז 157
סימן שעח 157
סימן שעט 157
סימן שפ 158
סימן שפא 159
סימן שפב 159

סימן שפג 159
סימן שפד 160
סימן שפה 160
סימן שפו 160
סימן שפז 161
סימן שפח 161
סימן שפט 161
סימן שצ 162
סימן שצא 162
סימן שצב 162
סימן שצג 163
סימן שצד 163
סימן שצה 163
סימן שצו 164
סימן שצז 164
סימן שצח 164
סימן שצט 164
סימן ת 164
סימן תא 165
סימן תב 165
סימן תג 165
סימן תד 165
סימן תה 166
סימן תו 166
סימן תז 166
סימן תח 167
סימן תט 167
סימן תי 167
סימן תיא 167
סימן תיב 168
סימן תיג 168
סימן תיד 168
סימן תטו 169
סימן תטז 169
סימן תיז 169
סימן תיח 169
סימן תיט 170
סימן תכ 170
סימן תכא 170
סימן תכב 170
סימן תכג 171
סימן תכד 171
סימן תכה 171
סימן תכו 171
סימן תכז 171
סימן תכח 172
סימן תכט 172
סימן תל 172
סימן תלא 172
סימן תלב 173
סימן תלג 173
סימן תלד 173
סימן תלה 173
סימן תלו 174
סימן תלז 174
סימן תלח 174
סימן תלט 174
סימן תמ 174
סימן תמא 174
סימן תמב 176
סימן תמג 176
סימן תמד 176
סימן תמה 177
סימן תמו 177

סימן תמז 178
סימן תמח 178
סימן תמט 178
סימן תנ 179
סימן תנא 179
סימן תנב 179
סימן תנג 180
סימן תנד 180
סימן תנה 180
סימן תנו 180
סימן תנז 180
סימן תנח 181
סימן תנט 181
סימן תס 181
סימן תסא 181
סימן תסב 181
סימן תסג 182
סימן תסד 182
סימן תסה 183
סימן תסו 183
סימן תסז 183
סימן תסח 183
סימן תסט 184
סימן תע 185
סימן תעא 185
סימן תעב 185
סימן תעג 185
סימן תעד 186
סימן תעה 186
סימן תעו 186
סימן תעז 186
סימן תעח 187
סימן תעט 188
סימן תפ 188
סימן תפא 189
סימן תפב 189
סימן תפג 190
סימן תפד 190
סימן תפה 190
סימן תפו 190
סימן תפז 191
סימן תפח 191
סימן תפט 191
סימן תצ 191
סימן תצא 192
סימן תצב 192
סימן תצג 192
סימן תצד 192
סימן תצה 193
סימן תצו 193
סימן תצז 193
סימן תצח 193
סימן תצט 194
סימן תק 194
סימן תקא 195
סימן תקב 195
סימן תקג 195
סימן תקד 195
סימן תקה 196
סימן תקו 196
סימן תקז 196
סימן תקח 197
סימן תקט 197
סימן תקי 198

סימן תקיא 198
סימן תקיב 199
סימן תקיג 199
סימן תקיד 199
סימן תקטו 199
סימן תקטז 199
סימן תקיז 200
סימן תקיח 200
סימן תקיט 200
סימן תקכ 200
סימן תקכא 201
סימן תקכב 201
סימן תקכג 201
סימן תקכד 202
סימן תקכה 202
סימן תקכו 202
סימן תקכז 202
סימן תקכח 203
סימן תקכט 203
סימן תקל 204
סימן תקלא 207
סימן תקלב 207
סימן תקלג 208
סימן תקלד 208
סימן תקלה 209
סימן תקלו 209
סימן תקלז 209
סימן תקלח 209
סימן תקלט 210
סימן תקמ 210
סימן תקמא 210
סימן תקמב 211
סימן תקמג 211
סימן תקמד 211
סימן תקמה 211
סימן תקמו 212
סימן תקמז 212
סימן תקמח 212
סימן תקמט 213
סימן תקנ 215
סימן תקנא 215
סימן תקנב 215
סימן תקנג 215
סימן תקנד 216
סימן תקנה 216
סימן תקנו 216
סימן תקנז 216
סימן תקנח 217
סימן תקנט 217
סימן תקס 217
סימן תקסא 217
סימן תקסב 217
סימן תקסג 218
סימן תקסד 218
סימן תקסה 218
סימן תקסו 219
סימן תקסז 219
סימן תקסח 220
סימן תקסט 220
סימן תקע 220
סימן תקעא 220
סימן תקעב 221
סימן תקעג 221
סימן תקעד 221

סימן תקעה 221
סימן תקעו 222
סימן תקעז 222
סימן תקעח 222
סימן תקעט 222
סימן תקפ 223
סימן תקפא 223
סימן תקפב 224
סימן תקפג 224
סימן תקפד 224
סימן תקפה 224
סימן תקפו 225
סימן תקפז 225
סימן תקפח 226
סימן תקפט 226
סימן תקצ 228
סימן תקצא 228
סימן תקצב 228
סימן תקצג 229
סימן תקצד 229
סימן תקצה 229
סימן תקצו 229
סימן תקצז 230
סימן תקצח 230
סימן תקצט 231
סימן תר 231
סימן תרא 231
סימן תרב 232
סימן תרג 232
סימן תרד 232
סימן תרה 233
סימן תרו 236
סימן תרז 238
סימן תרח 239
סימן תרט 240
סימן תרי 240
סימן תריא 241
סימן תריב 241
סימן תריג 242
סימן תריד 243
סימן תרטו 244
סימן תרטז 244
סימן תריז 244
סימן תריח 245
סימן תריט 245
סימן תרכ 246
סימן תרכא 246
סימן תרכב 246
סימן תרכג 246
סימן תרכד 247
סימן תרכה 247
סימן תרכו 248
סימן תרכז 248
סימן תרכח 248
סימן תרכט 248
סימן תרל 248
סימן תרלא 249
סימן תרלב 249
סימן תרלג 249
סימן תרלד 249
סימן תרלה 250
סימן תרלו 250
סימן תרלז 250
סימן תרלח 250

סימן תרלט 250
סימן תרמ 250
סימן תרמא 250
סימן תרמב 251
סימן תרמג 251
סימן תרמד 251
סימן תרמה 252
סימן תרמו 252
סימן תרמז 252
סימן תרמח 252
סימן תרמט 253
סימן תרנ 253
סימן תרנא 253
סימן תרנב 254
סימן תרנג 254
סימן תרנד 254
סימן תרנה 254
סימן תרנו 255
סימן תרנז 255
סימן תרנח 255
סימן תרנט 256
סימן תרס 256
סימן תרסא 256
סימן תרסב 256
סימן תרסג 257
סימן תרסד 257
סימן תרסה 257
סימן תרסו 257
סימן תרסז 258
סימן תרסח 258
סימן תרסט 258
סימן תרע 259
סימן תרעא 259
סימן תרעב 259
סימן תרעג 259
סימן תרעד 259
סימן תרעה 260
סימן תרעו 260
סימן תרעז 260
סימן תרעח 260
סימן תרעט 261
סימן תרפ 261
סימן תרפא 261
סימן תרפב 262
סימן תרפג 262
סימן תרפד 262
סימן תרפה 262
סימן תרפו 262
סימן תרפז 262
סימן תרפח 263
סימן תרפט 263
סימן תרצ 263
סימן תרצא 263
סימן תרצב 263
סימן תרצג 264
סימן תרצד 264
סימן תרצה 264
סימן תרצו 264
סימן תרצז 265
סימן תרצח 265
סימן תרצט 265
סימן תש 265
סימן תשא 265
סימן תשב 266

סימן תשג 266
סימן תשד 266
סימן תשה 267
סימן תשו 267
סימן תשז 267
סימן תשח 267
סימן תשט 267
סימן תשי 267
סימן תשיא 268
סימן תשיב 268
סימן תשיג 268
סימן תשיד 268
סימן תשטו 268
סימן תשטז 268
סימן תשיז 269
סימן תשיח 269
סימן תשיט 269
סימן תשכ 269
סימן תשכא 269
סימן תשכב 270
סימן תשכג 270
סימן תשכד 270
סימן תשכה 270
סימן תשכו 271
סימן תשכז 271
סימן תשכח 271
סימן תשכט 272
סימן תשל 272
סימן תשלא 272
סימן תשלב 272
סימן תשלג 272
סימן תשלד 272
סימן תשלה 273
סימן תשלו 273
סימן תשלז 273
סימן תשלח 273
סימן תשלט 273
סימן תשמ 274
סימן תשמא 274
סימן תשמב 274
סימן תשמג 274
סימן תשמד 274
סימן תשמה 274
סימן תשמו 275
סימן תשמז 275
סימן תשמח 276
סימן תשמט 276
סימן תשנ 276
סימן תשנא 276
סימן תשנב 277
סימן תשנג 277
סימן תשנד 277
סימן תשנה 278
סימן תשנו 278
סימן תשנז 279
סימן תשנח 279
סימן תשנט 280
סימן תשס 280
סימן תשסא 280
סימן תשסב 280
סימן תשסג 280
סימן תשסד 281
סימן תשסה 281
סימן תשסו 282

סימן תשסז 282
סימן תשסח 282
סימן תשסט 283
סימן תשע 283
סימן תשעא 284
סימן תשעב 284
סימן תשעג 284
סימן תשעד 285
סימן תשעה 285
סימן תשעו 285
סימן תשעז 285
סימן תשעח 285
סימן תשעט 286
סימן תשפ 286
סימן תשפא 286
סימן תשפב 286
סימן תשפג 287
סימן תשפד 287
סימן תשפה 288
סימן תשפו 288
סימן תשפז 289
סימן תשפח 289
סימן תשפט 289
סימן תשצ 289
סימן תשצא 289
סימן תשצב 290
סימן תשצג 290
סימן תשצד 290
סימן תשצה 290
סימן תשצו 291
סימן תשצז 291
סימן תשצח 291
סימן תשצט 291
סימן תת 291
סימן תתא 292
סימן תתב 292
סימן תתג 292
סימן תתד 292
סימן תתה 293
סימן תתו 293
סימן תתז 293
סימן תתח 293
סימן תתט 294
סימן תתי 294
סימן תתיא 294
סימן תתיב 294
סימן תתיג 294
סימן תתיד 295
סימן תתטו 295
סימן תתטז 295
סימן תתיז 295
סימן תתיח 295
סימן תתיט 296
סימן תתכ 296
סימן תתכא 296
סימן תתכב 296
סימן תתכג 296
סימן תתכד 296
סימן תתכה 297
סימן תתכו 297
סימן תתכז 297
סימן תתכח 297
סימן תתכט 297
סימן תתל 298

סימן תתלא 298
סימן תתלב 298
סימן תתלג 298
סימן תתלד 298
סימן תתלה 299
סימן תתלו 299
סימן תתלז 299
סימן תתלח 299
סימן תתלט 299
סימן תתמ 300
סימן תתמא 300
סימן תתמב 300
סימן תתמג 300
סימן תתמד 300
סימן תתמה 300
סימן תתמו 301
סימן תתמז 301
סימן תתמח 301
סימן תתמט 301
סימן תתנ 301
סימן תתנא 302
סימן תתנב 302
סימן תתנג 302
סימן תתנד 302
סימן תתנה 302
סימן תתנו 302
סימן תתנז 302
סימן תתנח 303
סימן תתנט 303
סימן תתס 303
סימן תתסא 303
סימן תתסב 303
סימן תתסג 303
סימן תתסד 304
סימן תתסה 304
סימן תתסו 304
סימן תתסז 304
סימן תתסח 305
סימן תתסט 305
סימן תתע 305
סימן תתעא 305
סימן תתעב 306
סימן תתעג 306
סימן תתעד 306
סימן תתעה 306
סימן תתעו 307
סימן תתעז 307
סימן תתעח 307
סימן תתעט 307
סימן תתפ 307
סימן תתפא 308
סימן תתפב 308
סימן תתפג 308
סימן תתפד 308
סימן תתפה 309
סימן תתפו 309
סימן תתפז 309
סימן תתפח 310
סימן תתפט 310
סימן תתצ 311
סימן תתצא 311
סימן תתצב 311
סימן תתצג 311
סימן תתצד 311

סימן תתצה 311
סימן תתצו 312
סימן תתצז 312
סימן תתצח 312
סימן תתצט 312
סימן תתק 312
סימן תתקא 312
סימן תתקב 312
סימן תתקג 313
סימן תתקד 313
סימן תתקה 313
סימן תתקו 313
סימן תתקז 313
סימן תתקח 313
סימן תתקט 314
סימן תתקי 314
סימן תתקיא 314
סימן תתקיב 314
סימן תתקיג 314
סימן תתקיד 315
סימן תתקטו 315
סימן תתקטז 315
סימן תתקיז 315
סימן תתקיח 315
סימן תתקיט 315
סימן תתקכ 316
סימן תתקכא 316
סימן תתקכב 316
סימן תתקכג 316
סימן תתקכד 316
סימן תתקכה 317
סימן תתקכו 317
סימן תתקכז 317
סימן תתקכח 317
סימן תתקכט 318
סימן תתקל 318
סימן תתקלא 318
סימן תתקלב 318
סימן תתקלג 318
סימן תתקלד 319
סימן תתקלה 319
סימן תתקלו 319
סימן תתקלז 319
סימן תתקלח 320
סימן תתקלט 320
סימן תתקמ 320
סימן תתקמא 320
סימן תתקמב 321
סימן תתקמג 321
סימן תתקמד 321
סימן תתקמה 321
סימן תתקמו 321
סימן תתקמז 322
סימן תתקמח 322
סימן תתקמט 322
סימן תתקנ 323
סימן תתקנא 323
סימן תתקנב 323
סימן תתקנג 324
סימן תתקנד 325
סימן תתקנה 325
סימן תתקנו 325
סימן תתקנז 326
סימן תתקנח 326

סימן תתקנט 326
סימן תתקס 326
סימן תתקסא 326
סימן תתקסב 327
סימן תתקסג 327
סימן תתקסד 327
סימן תתקסה 327
סימן תתקסו 327
סימן תתקסז 328
סימן תתקסח 328
סימן תתקסט 328
סימן תתקע 328
סימן תתקעא 329
סימן תתקעב 329
סימן תתקעג 329
סימן תתקעד 329
סימן תתקעה 330
סימן תתקעו 330
סימן תתקעז 330
סימן תתקעח 330
סימן תתקעט 330
סימן תתקפ 331
סימן תתקפא 331
סימן תתקפב 331
סימן תתקפג 331
סימן תתקפד 331
סימן תתקפה 332
סימן תתקפו 332
סימן תתקפז 332
סימן תתקפח 333
סימן תתקפט 333
סימן תתקצ 333
סימן תתקצא 333
סימן תתקצב 334
סימן תתקצג 334
סימן תתקצד 334
סימן תתקצה 334
סימן תתקצו 334
סימן תתקצז 335
סימן תתקצח 335
סימן תתקצט 335
סימן תתר 335
סימן תתרא 336
סימן תתרב 336
סימן תתרג 336
סימן תתרד 336
סימן תתרה 337
סימן תתרו 337
סימן תתרז 337
סימן תתרח 337
סימן תתרט 338
סימן תתרי 338
סימן תתריא 338
סימן תתריב 338
סימן תתריג 338
סימן תתריד 339
סימן תתרטו 340
סימן תתרטז 340
סימן תתריז 341
סימן תתריח 341
סימן תתריט 341
סימן תתרכ 341
סימן תתרכא 342
סימן תתרכב 342

סימן תתרכג 342
סימן תתרכד 342
סימן תתרכה 343
סימן תתרכו 343
סימן תתרכז 343
סימן תתרכח 343
סימן תתרכט 344
סימן תתרל 344
סימן תתרלא 344
סימן תתרלב 344
סימן תתרלג 344
סימן תתרלד 345
סימן תתרלה 345
סימן תתרלו 345
סימן תתרלז 345
סימן תתרלח 345
סימן תתרלט 345
סימן תתרמ 346
סימן תתרמא 346
סימן תתרמב 346
סימן תתרמג 346
סימן תתרמד 347
סימן תתרמה 347
סימן תתרמו 347
סימן תתרמז 348
סימן תתרמח 348
סימן תתרמט 348
סימן תתרנ 349
סימן תתרנא 349
סימן תתרנב 349
סימן תתרנג 349
סימן תתרנד 349
סימן תתרנה 350
סימן תתרנו 350
סימן תתרנז 350
סימן תתרנח 351
סימן תתרנט 351
סימן תתרס 351
סימן תתרסא 351
סימן תתרסב 352
סימן תתרסג 352
סימן תתרסד 352
סימן תתרסה 353
סימן תתרסו 353
סימן תתרסז 353
סימן תתרסח 353
סימן תתרסט 353
סימן תתרע 354
סימן תתרעא 354
סימן תתרעב 354
סימן תתרעג 354
סימן תתרעד 354
סימן תתרעה 355
סימן תתרעו 355
סימן תתרעז 355
סימן תתרעח 355
סימן תתרעט 355
סימן תתרפ 356
סימן תתרפא 356
סימן תתרפב 357
סימן תתרפג 357
סימן תתרפד 357
סימן תתרפה 357
סימן תתרפו 357

סימן תתרפז 357
סימן תתרפח 358
סימן תתרפט 358
סימן תתרצ 358
סימן תתרצא 358
סימן תתרצב 359
סימן תתרצג 359
סימן תתרצד 359
סימן תתרצה 359
סימן תתרצו 359
סימן תתרצז 359
סימן תתרצח 360
סימן תתרצט 360
סימן תתש 360
סימן תתשא 360
סימן תתשב 360
סימן תתשג 360
סימן תתשד 361
סימן תתשה 361
סימן תתשו 361
סימן תתשז 361
סימן תתשח 361
סימן תתשט 361
סימן תתשי 362
סימן תתשיא 362
סימן תתשיב 362
סימן תתשיג 362
סימן תתשיד 362
סימן תתשטו 363
סימן תתשטז 363
סימן תתשיז 363
סימן תתשיח 363
סימן תתשיט 364
סימן תתשכ 364
סימן תתשכא 364
סימן תתשכב 364
סימן תתשכג 364
סימן תתשכד 365
סימן תתשכה 365
סימן תתשכו 365
סימן תתשכז 365
סימן תתשכח 365
סימן תתשכט 365
סימן תתשל 366
סימן תתשלא 366
סימן תתשלב 366
סימן תתשלג 366
סימן תתשלד 367
סימן תתשלה 367
סימן תתשלו 367
סימן תתשלז 367
סימן תתשלח 368
סימן תתשלט 368
סימן תתשמ 368
סימן תתשמא 368
סימן תתשמב 369
סימן תתשמג 369
סימן תתשמד 369
סימן תתשמה 369
סימן תתשמו 370
סימן תתשמז 370
סימן תתשמח 371
סימן תתשמט 371
סימן תתשנ 371

סימן תתשנא 371
סימן תתשנב 371
סימן תתשנג 371
סימן תתשנד 372
סימן תתשנה 372
סימן תתשנו 372
סימן תתשנז 372
סימן תתשנח 373
סימן תתשנט 373
סימן תתשס 373
סימן תתשסא 373
סימן תתשסב 374
סימן תתשסג 374
סימן תתשסד 374
סימן תתשסה 375
סימן תתשסו 375
סימן תתשסז 375
סימן תתשסח 375
סימן תתשסט 375
סימן תתשע 375
סימן תתשעא 376
סימן תתשעב 376

סימן א

זה נקרא ספר חסידים דבריו ממתקים וכלו מחמדים ונכתב ליראי ה' ולחושבי שמו כי חסיד אשר לבו חפץ באהבת בוראו לעשות כל רצונו ואינו יודע לשום על לב הדברים כלם ומאיזה דבר צריך להזהר ואיך להעמיק לעשות רצון בוראו לפי שמיעטו הלבבות ולפי שיש חסיד שמשים הרבה דברים על לבו ויש חסידים שעושין מעט ואלו היה יודע ומבין בדברי החסידות היה עושה הרבה מאד מאותן החסידים העושין הרבה לכך נכתב ספר חסידים למען יראו בו יראי ה' וכל השבים לבוראם בלב שלם וידעו ויבינו מה שעליהן לעשות ומאיזה דבר צריכין ליזהר אך לא לרשעים נכתב שאם יראו בו רשעים יהיו נראים כמה דברים בעיניהם דברי שטות ואם ידברו באזניהם ילעיגו למו ועליהם אמר שלמה בחכמתו באזני כסיל אל תדבר וגו' וכן שלמה כשכתב ספר משלי לא כנגד הרשעים כתבו כי אילו היה מדבר באזניהם כל חכמתו לא היתה מועלת להטיב לבם ולהשיבם אלא כנגד הצדיקים החפצים בדרכי ה' כנגדם דבר שיראו ויבינו וישכילו וכדכתיב (הושע יד י) כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם הא למדת שדרכי החסידות והענוה והיראה הם מכשול לרשעים ולצדיקים תקומה:

סימן ב

ואמר בעל זה הספר אשר חבר דברי החסידות והענוה והיראה כל אחד במחברת בו בינותי ומכל מלמדי השכלתי וממורי קבלתי כי ראוי לכל יראי ה' להורות לבניהם ולתלמידיהם ולכל ישראל איך יוכלו להשיג לעשות רצון יוצרנו יתברך שמו ויתעלה זכרו ולקח לשונו דרך המשל להמשיל את בוראנו למדת בשר ודם כדי להכניס בלבבות בני אדם לשבר האזנים ולפקוח עינים עורות ולהבין לבות הערלים ודבר זה כתוב בתורה (יחזקאל מג ב) וקולו כמים רבים ה' כאריה ישאג וגם מראה את דמותו דמה לבריותיו עיניו כיונים ולדוגמות הרבה שוקיו עמודי שש כל זה לשבר האוזן:

סימן ג

זכר צדיק לברכה זכר צדיקו של עולם לברכה בכל פעם ופעם שאנו מזכירים את ה' הנכבד והנורא חייבים אנו לברכו בלשון הקודש יתברך שמו וחסידי הדעת יבינו משל זה לאדם אשר בנו הלך לדרך מרחקים או אוהבו כאשר מזכירו הוא אומר בני לשלום יפקד היום הזה יהיה טוב עליו ומה אדם שמת אומר מנוחתו כבוד הקב"ה שהוא חי וקיים יתברך שמו של יוצרנו על אחת כמה וכמה שיש לברכו על הזכרת שמו שהוא חי

וקיים יתברך שמו הנכבד. ועל זה אמרו כל השומע הזכרה מפי חבירו היה צריך לנדותו. ואם לא נדהו הוא עצמו הי' בנידוי:

סימן ד

ומעשה בחסיד אחד שהיה יושב בבית החופה ושמע אחד מן המשוררי' במחולות היה מזכיר את ה' בשירו והיה אותו חסיד מנדהו על כל פעם ופעם וגם שדים אינם מזכירים שם שמים לבטלה כדאיתא במגילה. ולחוש דילמא שד הוא. גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה:

סימן ה

הוכח תוכיח את עמיתך מצוה אותנו להוכיח כל אחד מישראל שמתייאש ומתעצל בעצמו אפי' מאחת מן רמ"ח מצות עשה. או שהיה עובר על אחת ממצות לא תעשה האמורים ואמרו חכמים כל מי שיש בידו לעשות ולהוכיח על מצות עשה ועל מצות לא תעשה לשום ישראל שבעולם ונתייאש מלהוכיח נענש על כלם. דגרסינן כל מי שיש בידו להוכיח ולמחות באנשי ביתו ולא מיחה נענש על אנשי ביתו. על אנשי עירו נתפש על אנשי עירו. על כל העולם כלו נתפש על כל העולם כלו. ומנין שאנחנו חייבי' לחזור פעם שנייה ולהוכיחו אם לא קבלו בראשונה דאמרינן מנין למוכיח פעם אחד שיחזור ויוכיחנו שנאמר (ויקרא י"ט י"ז) הוכח תוכיח וחייב המוכיח להוכיח בדברי' כפי מדותיו של הנוכח אם הוא נוח יוכיחנו בנחת. ואם הוא קשה יוכיח אותו כנגד מדותיו. וימשול לו משלים ויביא לו ראיה להשיב דעתו אל רצונו. ואל ישא פני זקן וגדול. אם ירצה שלא יקבל תוכחה עליו. מיסרו על מעשיו רעים ולא ישא פנים כלל אפי' לרב שכן אמר החכם במקום שיש חילול ה' אין חולקי' כבוד לרב. ועוד אמרו הוכח אין לי אלא הרב לתלמיד תלמיד לרב מנין ת"ל הוכח תוכיח מכל מקום. ואנו חייבי' להוכיח עוברי עבירות ולהלבין פניהם מן העבירות עד שיכו אותנו ויבזו אותנו ויקללו אותנו וחייב אותו המוכיח להוכיח עצמו מן העבירה ולישר דרכיו קודם שיוכיח חבירו שאם לא יעשה כן לא יקבל ממנו חברו שכך אמרו התקוששו וקשו. קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים. ולא יהיה אדם מונע מחבירו אשר ילך בדרך ישר ולהתרחק מן העבירה בדברי העולם. ובדברי שמים. והמחזיק עצמו מלהוכיחו חייב בעונש חבירו שנא' לא תשא עליו חטא. ואם הוכיח אותו ולא קבל יצא המוכיח נקי מעונש עונו ויש למוכיח זכותו. לפי שהוכיחו ללכת בדרך ישר ולהתרחק מן העון כמו שמפורש בפרשת ואתה

בן אדם (יחזקאל לג ט) ואתה כי הזהרת רשע מדרכו לשוב וגו'. הוא בעוונו ישא ואתה נפשך הצלת וגו' ועיקר מצוה זאת לא תשא עליו חטא מצוה שלא יוכיח איש חבירו בזעם ובהלבנת פנים אלא בנחת ובסתר תחלה כדי שלא יעיז פניו ויקשה ערפו ולבבו ויוסיף על חטאתו פשע. שכן אמרו יכול יהא מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא:

סימן ו

לא תענה מכלל מצות לא תעשה אסור לומר דבר מגונה מחבירו שלא בפניו כל דבר שאם היה שומע אותו היה כועס עליו. דכתיב (תהלים נ כ) תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אבל אם עבר עבירות והוכיחו בסתר ולא קיבל אז מותר להוכיחו ברבים במעשיו הרעים בין בפניו בין שלא בפניו:

סימן ז

שורש החסידות כיצד כשאדם מושך את לבו במדת חסידות וקשה עליו מפני שהכל מלעיגים עליו ומביישים אותו ואומרים דברים לצערו ומזכירים לפניו מעשיו הרעים הקדומים לא יעזוב אדם חסידותו מפני הלצנים. ויכנס במדות הטובות מעט מעט יום אחר יום וקובץ על יד ירבה וע"ז נאמר אם חכמת חכמת לך. ועל הלצנים נאמר מחטיאי אדם בדבר שמדברים רע על עושי מצוה וחטא גדול לומר לבעלי תשובה זכור מעשיך הראשונים אחר שזה דש במעשה לכנוס במדות החסידות. ואינו חושש בשחוק הלצנים שיעשו ממנו והעושים כן לזכור מעשיו כאלו נועל דלת בפני השבים ויהא מעלה על לבו שיהא לו זכות גדול וצדקה תחשב לו אשר מתבייש ויראת ה' הטהורה נכנסת לו בלבו ומטהרת לבו וגופו מכל דבר רע מיד שיסייעוהו מן השמים להחזיקו ביראת ה' וכן אמר הבא ליטהר מסייעין אותו מן השמים מזמנין לו לעשות תשובה שלימה כי פתחי תשובה לא נסתמו ומצוה גוררת מצוה. ועתה כאשר יכנס האיש תוך פתחי התשובה יתפלל יום ולילה לפני בוראו שיצילנו ממדת הדין ושלא תבא תקלה על ידו וכאשר יהיה האיש דש בחסידותו ואין לו יצר לסור ממדתו כי ישרה היא בעיניו מכאן ואילך ידריכנו בעל הישר בדרך ישרה וכן אמר דוד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך. ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו. וכשם שנכנס בקושי בחסידותו כן יותר ויותר קשה לו לעזוב מדתו הטובה מפני הבושה פן יאמרו הבריות אכן נודע הדבר כי האדם יראה לעינים ולגנוב דעת הבריות התחיל זה חסידותו. ואסור לגנוב דעת הבריות ולפי שהחסידות קשה עליו לקבלו בתחלתו טוב להתחילו מבחרותו. שנאמר (קהלת יב א) וזכור בוראך

בימי בחורותיך גם כי יזקין לא יסור ממנה. כי תשובת הזקן כאשר זקן ובטלה החמדה דומה לאדם שמדבר לשון הרע וכלתה לשונו ולא דבר יותר אבל בשוב אדם בעודו בכוחו וגבורתו ויצרו מתגבר עליו והרי הוא כובשו הרי זו התשובה המשובחת וגבורה עושה על אשר כופה את יצרו העז והקשה ועל זה נאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר ועל כל דבר שקשה לו לאדם ועושהו שכרו הרבה מאד:

סימן ח

כשיצאו רשב"ג ור' ישמעאל בן אלישע להריגה אמר ליה רשב"ג לרבי ישמעאל איני יודע למה אני יוצא להריגה. אמר שמא כשהיית דורש ברבים היה לבך שמח והנאך לבך אמר לו נחמתני וכן יעשה כל האדם שיתחרט ממעשיו הרעים בצניעותו ובענוה ילך ויעשה מעשיו ועניניו בסתר ואל יהנה לבו כלל במעשיו הטובים ואף מכל ענין החסידות יעשה בסתר כי כבר נאמר הסתר דבריך והצנע לכת עם אלהיך ואל יחזיק טובה לעצמו במה שכוונתו לשמים ישמור שלא יהנה ולא ישמח לבו שאם שמח לבו בפני העולם קבל מקצת שכרו של אותה מצוה בעה"ז. ואם שמח לבו בעל כרחו כלומר לא מדעת וכוונה ילמד לו ללבו לכוף את יצרו ויחדל מאותו מעשה ששמח לבו. כי כמה היו מן המתים אשר מתו בעלי המעשה הזה שעשו מעשים טובים אין מספר ונפטרו והלכו לבית עולמים. ונשתכחו כי נשתכח הדבר ואין להם זכרון כי נשכח זכרם בעולם הזה ואין מזכיר להם רק זכרונם לחיי העולם הבא לפיכ' מה יתרון לי ומה הנאה לי רק שישבחוני בעולם הזה כך יחשוב בכל עת ואף בלילה בשכבו במטתו לישן יש לו לדאג פן יישן שנת עולם ולא יקיץ עוד ומדוע ישמח עוד ובמה ישבחוהו בזה העולם הכל הבל ורעות רוח:

סימן ט

ועיקר חוזק החסידות מתחלה ועד סוף אע"פ שמתלוצצים עליו אינו מניח חסידותו וכוונתו לשמים ואינו רואה פני נשים בפרט בין אנשים אחרים שכלם רואים הנשים כגון שהיה בבית החופה שהנשים שם מלובשות עדים והכל מסתכלים והוא אינו מסתכל לפיכך יזכה לרב טוב הצפון כמו שכתוב (תהלים לא כ) אשר צפנת ליראיך. ועינו תשבע מזיו שכינה מלך ביפיו תחזינה עיניך. לכן טוב לו לאדם כשפוגע באשה הן פנויה הן נשואה הן ארמי' הן ישראלית הן גדולה הן קטנה להעביר פניו מלהסתכל בה שכן מצינו באיוב (איוב לא א) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה. וכן כתוב בספר בן סירא

העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה. וכן עוצם עיניו מראות ברע זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדים על הכביסה כשמכבסות בגדיהם ומגביהות את לבושיהן שלא יטנפו ואז מגלו' שוקיהן ושוק באשה ערוה וכן אמר החכם אין חוצץ בפני התאוה כעצימת העינים:

סימן י

כל דבר חסידות לנהוג בכל יום דברים שיצרו קשה עליו כגון רכילות ויצר הרע דברים בטלים שלא לדבר שקר ושלא לראות בנשים. ולדבר דברים בטלים מדברי העולם ללכת לטייל על הכל יש יצר. וכן לא ישבע כלל ושלא להזכיר שם שמים לבטלה וכל כיוצא בזה שנוהג תמיד ויצרו מתגבר עליו ואין יכול לעמוד בפניהם אא"כ מילדותו החזיק בהם לכך יחנך אדם בניו באלה בקטנותם. גם כשיזקין לא יעזבם ולא יניחם שנא' (משלי כב ו) כי יזקין לא יסור ממנה. [הרי טלית ותפלין שהרבה מן הטובים היו רוצים להתעטף בציצית ולהניח תפלין ומונעים מפני הבשת] וכל דברים דעלמא שיתנהג האדם בקטנותו כשיהיה גדול ויחפוץ לעזוב קשה תהיה עליו כמיתה אבל כשיחזיק האדם בתורה ובמצות ובמעשים טובים קשה לו לפרוש מהם מפני הבשת. שימרו הבריות כל מה שעשה עד הנה כדי לגנוב דעת הבריות כדלעיל. חסיד נקרא על שם חסדים. עוד חסיד נקרא על שם והחסידה שתרגום אונקלוס וחוריתא וכתיב (ישעיה כט כב) ולא עתה פניו יחורו לשון בושת והלבנת פנים מה שמביישין אותו ומלבינין פניו. והוא כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו ולא בייש פני אדם נקרא חסיד ולעתיד לבא פניו מבהיקין. ויזכה לשבת בשבע כתות המקבלות פני שכינה ונהנות מזיו השכינה שנא' (ישעיה ס א) קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה והלכו גוים לאורך ומלכי' לנגה זרחך. אלו שבע כתות נהנות מזיו שכינה:

סימן יא

אין חסיד אלא מי שעובר על מדותיו כשבאין ב"א בפניו אשר חטאו ועשו לו שלא כהוגן ועתה מתחרטים ומבקשים מחילתו ממנו. ומה שיש בידם לתקן מן המעוות אשר עשו הם מתקנים ומתחרטים ומבקשים מחילתו ואומרים לקבל דין עליהן ככל אשר יגזר עליהם וכשרואה זה אשר בידו לעשות להם רעה ולהשיב להם גמולם ומוחל להם בלב שלם ואינו עושה עמהם רעה מפני זה נקרא חסיד שנאמר (ירמיה ג יב) שובה משובת ישראל ולא אפיל פני בכם כי חסיד אני. וכן בני יעקב כשחטאו ליוסף מחל להם ולא

שילם להם גמולם וזה שורש החסידות שצריך לעשות לפנים משורת הדין בכל דבר שנאמר (תהלים קמה יז) וחסיד בכל מעשיו:

סימן יב

שורש החסידות יראה כשאדם מתאוה לדבר הנאה ועוזב את יצרו מפני יראת השם ולא שירא מפני פורענות עולם הבא ולא בשביל הנאת העולם הזה והעוה"ב אלא ירא פן לא יהיה תמים באהבת הבורא יתברך שמו שנאמר (דברים יח יג) תמים תהיה עם ה' אלקיך וזהו הנקרא ירא ה'. והגדר הגדול והמופלא עזיבת המאכלו' כי שביעת המאכלו' מביאים לידי הרהורים רעים. כיצד היה לפניו מאכל מדגים או מבשר או משא' מעדני' אל ימנע מלאכול כלל אלא משום יראת ה' שלא למלאות כרסו עד כדי השגת תאותו וכן כשבאה לידו מצוה וקשה עליו לעשותה ואינו נמנע מלעשותה שכן מצינו באברהם עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה:

סימן יג

יסוד היראה הוא נסיון כי עיקר היראה נכר' בעת הנסיון וכמו שנכר' היראה ביצר נשים כך נכרת בכל מיני יצרים והקב"ה אינו מביא הכל בנסיון אלא כשמדבר לעשו' טובה לאדם בא השטן שהוא מדה"ד לפני הקב"ה ואומר רבש"ע לא יתכן לעשות לו טובה עד שיעמוד בנסיון לכך צדיקים נשבעין ליצרן לכובשו וכן כשהביא טובה על שאול וזרעו נסהו וכן אברהם ואיוב. לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך משיב חימה ידבר שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם כדי שיהא אהוב למעלה וחביב למטה ומתקבל על הבריות. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום בשוק מעולם ויהיה ערום ביראה ובדעת לחשב מחשבות ערומות לתקנת העולם ולכבוד שמים וכל אדם שהוא ירא שמים לסוף דבריו נשמעים שנאמר (קהלת יב יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא. אדם שיש בו תורה ואין בו מעשים דומה למי שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו בהי עייל ואיך יכנס:

סימן יד

שורש אהבת ה' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך צונו בוראנו לעבדו ביראה שתהא אהבת נפשנו קשורה בנפשו בשמחה ובאהבתו ובלב טוב ושמחת האהבה כך היא עזה ומתגברת על לב אוהבי ה' [שאפי' ימים רבים שלא בא על אשתו ויש תאוה מרובה

כנגדה ובשעה שיורה כחץ] אינו נהנה כנגד תגבורת ותוקף יראת ה' ושמחת בוראו וכל חבת שעשוע ילדיו כלא היו כנגד שעשועי לב האוהב את ה' בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו בכל הרהוריו איך לעשות האוהב הבורא ית' ולזכות את הרבים ולעשות קידוש ה' ולמסור עצמו באהבת הבורא כאשר עשה פנחס הכהן אשר מסר נפשו באהב' יוצרו לקנא לשמו ושלא לחמוד ממון במקום שיש קידוש ה' במונעו לקחת ממון כמו שמצינו באברהם אם מחוט ועד שרוך נעל וכן באלישע שלא רצה לקחת ממון מנעמן ושלא לבטל דברי תורה בשביל תענוגים ושעשועי ילדיו וחיבת נשיו וגם לעזוב טיולים וראיית נשים ונעימות מזמרים כדי שיהא לבו שלם בשמחת ה' וטורח ועמל בדבר שהוא רצון הבורא ועליו לקחת משל מבשר ודם אם היה יודע דבר שהוא רצון המלך לעולם לא ינוח ולא ישקוט עד שישלים רצון המלך ויהיה שמח שמח' גדולה על אשר באו מעשיו לפני המלך מכ"ש לרצון הבורא שהוא חי וקיים על אחת כמה וכמה שיש לו לטרוח ולבקש איך יעשה וישלים רצון מצותיו. העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות הולך בנתיבות החכמה הראויה ועוסק בתורה ואוהב ה' אהבה גדולה לא מפני דבר שבעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש את הטובה אלא עובד באמת מפני שהקב"ה אמת וסוף הטובה לבא בכללה וצריך לאהוב את הבורא אהבה עזה ורבה עד אשר יחלה לאהבתו. כאדם החולה לאהבת אשה והוא שוגה תמיד באהבתה בשבתו ובקומו בצאתו ובבואו גם בעת מאכלו ומשתאו לא ינום ולא יישן מפני אהבתה יותר ויותר מזה תהיה אהבת הבור' בלב אוהביו ותמיד ישגו בה כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך וזהו שאמר שלמה בחכמתו דרך משל כי חול' אהב' אני וזה דבר ידוע כיום וכשמש לכל מבין אשר לא תהיה אהבת הבורא קשורה בלב אדם עד אשר ישגה בה תמיד כגון שיעזוב כל אשר בעולם חוץ ממנו כמו שצונו בכל לבבך ולא יתכן זה אלא בדעה שידעהו לפיכך זה האמת וכללו של דבר כי צריך לו לאדם להבין ולהשכיל בחכמות ותבונה המודיעות לו את קונו כפי כחו שיש לו להבין ולהשכיל ולהשיג והבורא ית"ש ויתעלה זכרו הנכבד והנורא צוה לנו לאהבה וליראה שמו דכתיב (דברים ו ה) ואהבת את ה' אלהיך ונאמר את ה' אלהיך תירא והיאך הוא הדרך לאהבתו וליראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו של הקב"ה הגדולים והמופלאים אשר אין להם ערך ולא קץ מיד אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לדעת שם הגדול הנכבד והנורא. וכן אמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי וכשהוא מחשב בדברים האלה בעצמו הוא נרתע לאחוריו וירא ויפחד שהוא בריה קטנה מאד ושפלה ועומד' בדעת קלה ומועטת לפניו וכן אמר דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגומר מה אנוש כי תזכרנו:

סימן טו

שורש ענוה במקום שיש גדולה וכבוד ירחיק עצמו ולא יכלול עצמו עם שאר בני אדם כיצד שהיה לפני רבו וזכר קשיא או תמיה אשר תמה או תירוץ אשר תירץ אל יאמר לרבו או לחבירו כך תרצתי או כך הקשיתי אלא כך הקשית כדי שלא יהנה לבבו ועוד יתן לרבו או לחברו הכבוד ולא לו וכן מצינו במשה שאמר ליהושע בחר לנו אנשים מכאן למד ר"ג שפי' מלתא באנפאי ובאנפי חבראי ועוד כתיב' שאמר הקב"ה לישעיהו את מי אשלח ומי ילך לנו מכאן למדה תורה דרך ענוה לרבני' ואם יקשה בעיניך למה כתיב את מי אשלח ולא כתיב נשלח שלא יאמר שתי רשויות הן וצריך שיקדים שם חבירו לשמו לכל דבר, בל' לעז בו"ש אימ"ניי ולא יאמר מנ"יי איבו"ש כמו שהיו עושין ב"ש וב"ה שהי' כל אחד מזכיר טעמו של חבירו קודם טעמו כאשר הוא מספר שניהם ואף בדברי העולם. וכשיושב בישיבה ויודע קשיא ותירוץ טוב אל יקפוץ לאמרו עד שיראה שלא ישימו על לב אז יפתח פיו וכשהוא שומע על חבירו מדבר דבר אחד והוא יודע אותה כמו כן אל יקפוץ ואל יכנס בדברי חבירו לומר ידעתיה אלא ישתוק וישמענו כי פעמים רבות יהיה אשר ישמע בדבר טעם אשר לא שמע וגם מה הנאה יש לו להתפאר בדבר לאמר גם כמוך ידעתי. סוף דבר כל מה שאדם יכול למעט כבודו כדי להגדיל כבוד יראי ה' צריך לעשו' שנא' נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד ואם יראה שאחרי' מתכבדי' בענוה ולו הבושת ישמע להם כגון שהם גדולים ממנו והם אינם רוצי' לילך לפניו כלו' אף ענוי' אנחנו ובזה הוא מתבייש שיש לו לילך לפניהם וקיבל הבושת שדוחקי' אותו שילך והוא מצטער פן יאמרו עליו כמה הוא חצוף זה אשר הולך לפנינו שאנו גדולים ממנו כמה הוא מתגאה ובזה מתכבדים הם אעפ"כ יש לו לקבל הבושת כדי לכבדם ולהם יחשב חטא ועון שמתכבדי' בקלונו. אל יכבד את חבירו במה שמתבייש כגון שקוראין לו בשמו והוא קוראו רבו כי אין זה כבודו כי הוא מתבייש בזה ודומה לו ללצנות וללעג ולא יכבד שם רבו בפני רבו אחר ולא את רבו בפניו שיאמר לרבו פלוני רבך שהרי אמרו לו תלמידיו לרבי אלעזר על רבו רבן יוחנן בן זכאי כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו ואל יהנה מענוותנותו כבר אמרנו שלא ישבח אדם בענוה שלו שנא' יהללך זר ולא פיך ואם רוצה לשבח עצמו לתלמידו ולחבירו כדי שילמד מדרכיו יכול הוא לשבח את עצמו כמו שאמר דוד ואהיה תמים עמו כי שמרתי דרכי ה' וכן מצינו אותו שהגיד לתלמידיו במה האריך ימים. אל יעמוד אדם במקום שמשבחים אותו שאי אפשר שלא יהנה בו כל זכיות שאדם עושה ואינו ענוה כמו תבשיל בלא מלח וכל ענוה שאין בא יראת שמים כמאכל בלא תבלין העוה"ז כנגד העוה"ב כמו ישן כנגד ער בחלום אין מתבייש שאם

היה מתבייש לא היה נראה לו כאילו [שוכב עם האשה ומשחק עמה] ולא היה עושה דברים שאדם מתבייש בהם כשהוא ער והטעם לפי שהחלומות באים על ידי הרהורים וכשאדם מהרהר אין מתבייש מן הרהורים שאין אדם יודע ומבין שחבירו מהרהר בלבו לפיכך אינו מתבייש בחלומו ומי שהוא י"ש בכל לב שירא מבוראו מלהרהר דבר רע כשהוא ער גם לעולם לא יבא לו הרהור רע בחלומו. וכן אמר יחזקאל ונפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ביום ובאתי לידי קרי בליל' וכן דרשו רבותינו ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי קרי בלילה:

סימן טז

ולא יסתכל אדם באשה אפי' היא מכוערת ולא בבגדי צבע אשה ולא בבהמו' בשע' שנזקקין זה לזה ואפי' הוא מלא עינים כמלאך המות תנו רבנן ונשמרת מכאן א"ר פנחס בן יאיר תורה מביא' לידי זריזות וזריזות לידי זהירות וזהירות לידי נקיות ונקיות לידי פרישות ופרישות לידי טהרה וטהרה לידי יראת חטא ויראת חטא מביא לידי חסידות וחסידות מביא לידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכלם שנא' אז דברת בחזון לחסידיך וי"א ענוה גדול' מכל' שנאמר (ישעיה סא א) יען משח ה' אותי לבשר ענוים שלחני לבשר חסידים לא נאמר אלא ענוים אבל הרשעים המהרהרים ואינם נשמרים מכל דבר רע באי' לידי טומאה בלילה ולידי חלומות והרהור קרי וכשם שאין בושת לחלו' כך אין בושת לרשעים במעשיהם בעולם הזה שנ' גם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו וכל אותם הרשעים מהרהרים בדברים רעים ואינם מבטלים הרהורם בתורה או בדברים אחרים לעתיד לבא הקב"ה משלם במדה שעושה אדם נפרעים ממנו. אף על פי שענוה מביא את האדם לעולם הבא אין ענוה נוהגת לעוה"ב ולא שום אדם יכול לכבד את חבירו ולומר שב אצלי כי כל אחד ינוח על משכבו וכל אחד יבא בשלום על מקומו המוכן לו וכל מי שמשפיל עצמו בעולם הזה ויכול להשתרר עצמו ולקחת גדולה ופרנסות על הצבו' והוא לא חפץ להתגאות כאשר עשו בני בתירה שירדו מנשיאותן לכבוד הלל שהיה גדול מהן וכל כיוצא בזה יהיה לראש לעולם הבא:

סימן יז

שורש התורה צריך האדם להעמיק וללמוד ולדע' מעש' בכל דבר שנ' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו או ברבו או במי שגדול ממנו אלא לומד על מנת ללמד לשמור ולעשות וזו היא תורה

לשמה וכל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא וכל אדם שעוסק בתורה ויודע כח המצו' ואין מקיימן אוי לו ולמזלו שהוא טורח בעולם כדי לקנות גהינם. וגדול דינו מאשר לא למד ולא ידע להזהר כי הוא מבין ומתכיון למרוד כשאדם מבין צריך הוא להאיר דבריו שלא בלחש ולהיות אזניו ועיניו פנויים מכל דבר להיות פקוח פקוחי' אל התורה בשעת הלימוד מנין מיחזקאל דכתיב (יחזקאל מ ד) בן אדם ראה בעיניך ובאזנך שמע ושים לבך לכל אשר אני מראה אותך והלא דברים קל וחומר ומה הבנין שהיה נמדד בקנה אמר ליה לשום לבו ועיניו ואזניו ד"ת התלויין בשער' לא כ"ש וצריך לקבוע עתים לתורה בכל יום ובכל לילה לקיי' מה שנאמר (יהושע א ח) והגית בו יומם ולילה אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. טוב מעט ביראת ה' מהמון רשעים הלומדים כל היום ואינם מקיימים:

סימן יח

שורש התפלה שמחת לב בהקב"ה שנאמר (דברי הימים א טז י) התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי ה' ולפיכ' הי' דוד מלך ישראל מנגן בכנור על כל תפלותיו וזמירותיו למלאו' לבבו שמחה באהבתו של הקב"ה וכשיתפלל אדם צריך שיכוין לבו לפני מי הוא עומד. חמשה דברים מעכבים את התפלה אף על פי שהגיע זמנה ואלו הן טהרת ידים וכיסוי הערוה וטהרת מקום תפלה ודברים החופזים אותו וכונ' הלב. טהר' ידים כיצד רוחץ ידיו במים עד מקום פרק היד לזרוע גיוינטר"א בלע"ז ואחר כך יתפלל היה מהלך והגיע זמן התפלה ולא היו לו מים הולך עד מקום המים ורוחץ את ידיו ואחר כך יתפלל היה בינו ובין המים יותר מד' מילין מקנח ידיו בצרור או בעפר או בקורה ומתפלל כדאמרינן בד"א לפניו אבל לאחוריו אין מחייבין אותו לחזור אלא עד מיל אבל אם עבר המיל יותר מקנח ידיו בצרור או בעפר או בקורה. כסוי הערוה כיצד אף על פי שכסה את ערותו כדרך שמכסה לק"ש לא יתפלל עד שיכסה את לבו ואם לא כסה את לבו או שנאנס ואין לו במה שיכס' הואיל וכסה את ערותו ומתפלל יצא אבל לכתחלה לא יעשה. טהרת מקום התפלה כיצד לא יעמוד במקום הטנופת ויתפלל ולא במרחץ ולא בבית הכסא ולא באשפה ולא במקום שאין חזקת טהרה עד שיבדקנו כללו של דבר כל מקום שאין קורין בו קרית שמע אין מתפללין בו וכשם שמרחיקין מצואה כך מרחיקין ממי רגלי' ומריח רע ומראות ערוה לקרות ק"ש כמו שמרחיקין לתפלה. המתפלל ומצא צואה במקומו הואיל וחטא שלא בדק קודם שהתפלל יחזור ויתפלל במקום טהור. היה עומד בתפלה וראה צואה כנגדו אם יכול להלך לפניו שירחיק ארבע אמות לאחריו

ואם לאו יסלקנה לצדדין ואם אינו יכול יפסיק. דברים החופזים אותו כיצד הרי שהיה צריך לנקביו ומתפלל תפלתו תועבה וחוזר ומתפלל אחר שעשה צרכיו ואם היה יכול להעמיד עצמו עד כדי מהלך פרסה תפלתו תפלה ואעפ"כ לא יתפלל עד שיבדוק יפה יפה ויסיר כיחו וניעו וכל דבר רוקו וכל צואת החוטם ואח"כ יתפלל. מי שגיה"ק ופיה"ק בלעז טושי"ר בלה'רא או נתעטש איטר"נוייר ובל"א גרע"השן הוש"טן רוש"פרן ניס"ין בתפלתו ברצונו הרי זה מגונה ואם בדק עצמו קודם שיתפלל ובא לאונסו אין בכך כלום. נזדמן לו בתפלתו רוק מבליעו בטליתו או בבגדו ואם מצטער שיש לו אנינות הדעת זורקו לאחוריו כדי שלא יצטער בתפלה. יצא ממנו רוח בתפלה שלא מדעתו שותק עד שתכלה הריח וחוזר לתפלתו בקש להוציא רוח מלמטה ונצטער הרבה ולא היה יכול להעמיד עצמו מרחיק ד' אמות וממתין עד שתכלה הריח ואומר רבון כל העולמים יצרתני נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך חרפתינו כל ימי חיינו רמה ותולע' וחוזר ומתפלל על מקומו. הי' עומד בתפלה ונטפו מי רגלים על ברכיו ממתין עד שיכלו כל המים וחוזר למקום שפסק ואם שהה כדי לגמו' את התפלה חוזר לראש וכן כשהשתין מים שוהה כדי הילוך ד' אמות ואחר כך יתפלל. כוונת הלב כיצד כל תפלה שאינה בכוונה יחזור ויתפלל בכוונה מצא דעתו משובש' ולבו טרוד אסור להתפלל עד שיתיישב דעתו כיצד היא הכוונה שיפנה את לבו מכל מחשבו' כאלו הוא עומד לפני המקום לפיכך צריך לשבות מעט קודם התפלה כדי לכוין את התפלה על לבו ואח"כ יתפלל בתפלה ובתחנונים ולא יעשה תפלתו כמי שהוא נושא משאוי ומשליכו והולך לו לפיכך צריך לישב אחר התפלה ואח"כ יפטר. חכמים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפלה ושעה א' לאחר התפלה ומאריכים בתפלתם שעה אחת. ושיכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה מפני שאין לו כונה לפיכ' חוזר ומתפלל בכוונה כשיתרוקן משכרותו. שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה איזהו שיכור שאינו יכול לדבר בפני המלך שתוי יכול לדבר בפני המלך ואינו משתבש ואעפ"כ הואיל ושת' רביעית יין אל יתפלל עד שיפיג יינו מעליו וכן אין עומדים להתפלל לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש וליצנות ולא מתוך שיחה ולא מתוך מריבה ולא מתוך כעס אלא מתוך ד"ת [שאין] צריך [לעיין] בהם כגון הלכות פסוקות היה מהלך בספינה או במקום סכנה במקום גדודי חיות ולסטים והגיע זמן תפלה מתפלל ברכה אחת וזו היא צרכי עמך ישראל מרובים ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתספיק לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסור' והטוב בעיניך עשה ברוך אתה ה' שומע תפלה. ומתפלל אותה כשהוא הולך ואם יכול לעמוד עומד וכשמגיע ליישוב ותתיישב דעתו

חוזר ומתפלל תפלה כתקנה י"ח ברכות. שמנה דברים צריך המתפלל להיות נזהר בהם ולעשותם ואם היה דחוק או אנוס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין עליו ואלו הן. עמידה. נוכח המקדש. תיקון הגוף. והשוית הקול. ותיקון המלבושים. ותיקון המקום. הכריעה והשתחויה. עמידה כיצד אין מתפללים אלא מעומד. היה יושב בספינה או בעגלה אם יכול לעמוד עומד ואם לאו יושב במקומו ומתפלל. חולה מתפלל אפי' יושב והוא שיכול לכוין דעתו וכן הצמא והרעב הרי הן בכלל חולים אם יש יכולת לכוין דעתן יתפללו ואם לאו לא יתפללו עד שיאכלו וישתו היה רוכב ע"ג בהמה אע"פ שיש לו מי שיאחז בבהמתו עד לאחר תפלתו לא ירד אלא ישב במקומו ויתפלל כדי שתהא דעתו מיושבת עליו. נוכח המקדש כיצד היה עומד בחוצה לארץ מחזיר פניו נגד א"י ומתפלל היה עומד בארץ מכוין פניו נוכח בית המקד' הי' עומד בבית המקד' מכוין פניו נוכח קדשי הקדשים. סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות והמהלך בספינה יכוין את לבו נוכח השכינה ויתפלל. תיקון הגוף כיצד היה עומד בתפלה צריך לכוין את רגליו זו בצד זו נותן עיניו למטה ומכוין את לבו כאילו הוא מביט לארץ ויהיה לבו פנוי למעלה כאלו הוא עומד בשמים ויהיה מניח ידיו על לבו כפותי' הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו ביראה ופחד ולא יניח ידיו על חלציו. תיקון מלבושים כיצד מתקן המלבושי' בתחלה ומכוין עצמו ומהדר שנא' השתחוו לה' בהדרת קדש ולא יעמד בתפלה באפונדתו ולא בראש מגולה ולא ברגלי' מגולו' אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו בפני גדול אלא בבתי רגלים. וכל מקום אסור לאחוז בס"ת או תפילין מפני שלבו טרוד בהם ולא יאחוז מעות וכלי בידו אבל מתפלל הוא ולולבו בידו בימות החג מפני שהוא מצו' היום. דרך חכמים ותלמידיהם שלא יתפלל אלא כשהן עטופין. תיקון המקום כיצד יעמוד אדם במקום נמוך ויתפלל ויחזיר פניו לכתלים וצריך לפתוח החלונות או פתחים נגד ירושלים להתפלל נגדם שכן מצינו בדניאל וכוין פתיחן לי' בעילתי' נגד ירושלם וקובע מקום לתפלתו דאין מתפללין לא בחורבה ולא אחורי בהכ"נ אא"כ החזור פניו לב"ה ואסור לשבת בצד העומד בתפלה או לעבור לפניו עד שיתרחק ממנו ד' אמות לא יעמוד במקום גבוה ג' טפחים או יותר ומתפלל ולא על גבי מטה וספסל או כסא היה עומד בבנין גבוה אם יש בו ד' אמות אורך על ד' אמות רוחב שהוא שיעור הבית הרי הוא כעלי' ומותר להתפלל בו. אכן אם היה מוקף מחיצה לכל רוחותיו אע"פ שאין בו ד' אמות מותר להתפלל בו. השווית הקול כיצד לא יגביה הקול בתפילתו ולא יתפלל בלב אלא מחתך הדבר בשפתיו ומשמיע לאזניו ולא ישמיע קולו אלא אם כן היה חולה או שאינו יכול לכוין עד שישמיע קולו הרי זה מותר ובלבד שלא יהיה בצבור שלא תטרף דעתו של שומע קולו. הכריעה

כיצד המתפלל צריך לכרוע חמשה כריעות בברכה ראשונה תחלה וסוף ובמודים תחלה וסוף וכשגמר את התפלה כורע ומשתחוה ופוסע ג' פסיעות לאחוריו כשהוא נותן שלום בשמאלו שהוא ימין של הקב"ה ואחר כך בימינו מגביה את ראשו מן הכריעה וכשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם כל אלו הכריעות צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חליות שבשדרה ויעשה עצמו כקשת ואם שחה מעט וציער את עצמו ונראה ככורע בכל כחו אינו חושש. השתחויה כיצד אחר שהוא מגביה עצמו וראשו יושב לימין ונופל על פניו ארצה ומתפלל בכל תחנונים שירצה ואסור לעשות השתחויה על האבנים אלא במקדש כמו שמפורש במסכת ע"א ואין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן יודע בעצמו שהוא חשוב כיהושע אבל מטה הוא על פניו ואינו כובש פניו בקרקע. מותר אדם להתפלל במקום אחד ונופל על פניו במקום אחר המתפלל עם הצבור לא יאריך בתפלתו יותר מדאי אבל בינו ובין עצמו הרשות בידו ואם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר וידוי של יום הכפורים יאמר וכן אם רצה להוסיף על כל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות מוסיף אם היה חולה או צריך לפרנסה מוסיף כפי צחות לשונו אבל לא ישאל לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. אסור לאדם שיטעום כלום או שיעשה שום מלאכה מאחר שעלה עמוד השחר עד שיתפלל. שאלת שלום של חכמים השואל אומר צפרא דמרי טב והמשיב אומר צפרא דמרי טב ואריך. לעולם המשיב כופל השלום. תפלות כנגד תמידים תקנום ואומר תשמרו להקריב לי במועדו מכאן תקנו מעמדות שיהו עומדים על גבן לפיכך צריך אדם לעמוד בשעה שהוא מתפלל י"ח ברכות וחייב לענות אמן על כל ברכה וברכה שנאמר (ישעיה כו ב) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים שאומרי' אמן וגדול העונה אמן יותר מן המברך שהוא מודה לברכות המברך והמברך אינו מזכיר אלא שם אחד והעונה אמן מזכיר ב' שמות כי אמן עולה בגימטריא כשם יו"ד ה"י ושם אל"ף דל"ת. וצריך שיכוין אדם לבו לשמים בשעת עניית אמן שהוא אל מלך נאמן. אסור לספר שיחה ולנהוג קלות ראש בבית הכנסת בעמדנו לפני מלכנו אדון כל הארץ יתברך שמו ואוי להם לרשעים הנוהגים קלות ראש אשר לא אימת שדי עליהן ולא פחדו ומוראו על פניהם ולא יבינו ולא יקחו משל כי עברו איי כתיים וראו והתבוננו כי בכל ארצות ההם המלכים כורעים על ברכיהם בבית תפלותם ועומדים באימה ובפחד וברעד וכפיהם פרושות לאלהיהם [מעשה ידי אדם אשר לא יראו ולא ישמעו] אנחנו העומדים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא חי וקיים רם ונשא יתברך שמו ויתעלה זכרו אליו כל דומיות ותהלות עאכ"ו שיש לנו לעמוד לפניו באימה ביראה בפחד ורעד וברתת. ועל אותן היושבין בבית התפלה ומראין עצמן כעיפים ואינן

יכולים לעמוד עליהן הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל כל יומא לא לאי ובעדן צלותיה לאי. כל היום עומד בשוק לפני הפקיד או ליצנות אחר ואינו עיף ובשעת התפלה אינו יכול לעמוד. המתפלל ונפל ספר לפניו על הארץ או נטרד מדעתו ואינו יכול להתפלל בכונה יגביה ויתפלל בכונה וקודם שיגביה יסיים הברכה שהתחיל ואם הוא יכול לכוין יגביה הספר שהוא על הארץ. המתפלל בכוונה נוחל חיי העולם הבא. לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה מעשרה הראשונים שאפי' מאה באים אחריו נותנים לו שכר כנגד כולם. אדם שהוא דר בכפר ואין עמו עשרה לומר דבר שבקדושה או במקום קהלה ואיחר לבא עד אשר אמרו כבר יהא שמיה רבא יאמר יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. אל יצא אדם מבית הכנסת עד שיסיים כל התפלה אא"כ צריך לנקביו או להקיא. סמוך לזמן התפלה לא יקח אדם ילד בחיקו שמא יטנף את בגדיו וא"ת יכבסם במים אעפ"כ לא ינקם כבתחלה ועוד שמא בעוד שיחפש אחר המים תעבור שעת התפלה. או בין כך ובין כך יאמרו קדיש ולא יוכל לענות אמן או שמא יבכה כאשר ירצה להניחו ויחמול על הילד ולא יחוש על כבוד קונו ולא ילך כלל לבה"כ. לב טהור ברא לי אלהים שלא יהרהר אחר דבר טמא ו[אחר] דבר מאוס בתפלתו ובל יגע בהם בתפלתו ואל ישוח במודים אם יש רוק בפיו עד שתצא הרוק מפיו ואם לא התפלל ברכת אבות בכוונה עד מגן אברהם יחזור ויתפלל ויקרא קריאת שמע אם לא קרא פסוק ראשון בכוונה יקרא [אותו בלחש אבל בקול רם לא יקרא] מפני שנראה כשתי רשויות. אדם שאינו יכול להתפלל בכונה בלא סדור שכתוב בו התפלה וכן אדם שבע שלא יוכל לכוין ברכת המזון יקרא בספר שכתוב בו ברכת המזון אבל אם לא התפלל בכוונה בהתפללו בלחש יכוין לבו כששליח ציבור מתפלל יאמר כל תיבה עמו אם יפלא בעיניך על אותן המגמגמין בלשון וקורין לחי"ת ה"א ולשי"ן סמ"ך ולקו"ף טי"ת ולרי"ש דל"ת איך מתפללים או איך קוראים בתורה ואומרים דבר שבקדושה כשמגיעים לנפשינו חכתה לא נמצאו מחרפים ומגדפים אל תתמה על החפץ כי בוראנו אשר הוא בוחן לבות אינו שואל כי אם לב האדם אשר יהיה תמים עמו ואחרי שאינו יודע לדבר כענין מעלה עליו כאילו כיון יפה. וכן אותם הקוראים פסוקי דזמרה בקול רם ונעים זמר ואינם יודעים הפסוקים ואומרים בטעות תפלתם וזמירותם מתקבל כריח ניחוח וגם הקב"ה שמח עליו שמחה גדולה ואומר כמה הוא מזמר לפני לפי דעתו ועל זה נאמר ודגלו עלי אהבה. מעילתו עלי אהבה. במשפט לא ימעל פיו מתרגמין לא ידגיל פומיה. מעשה בכהן אחד שהיה פורש כפיו ואמר ישמרך והיה שם חכם אחד והעבירו מלפני

התיבה לפי שאינו יודע לחתך האותיות אשר בברכת כהנים והראוהו מן השמים לאותו חכם כי אם לא יחזירנו יענש בדבר ע"כ. המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי לקיים שתי מקראות הללו והיו עיני ולבי שם כל הימים נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים ואותן המגביהים ראשם ועיניהם למעלה כמביטים על [הגג] המלאכים מלעיגין אותם וקורים אותו רישא דחזרי:

סימן יט

עשרים וארבעה דברים מעכבים את התשובה ואלו הן. רכילות. לשון הרע. בעל חימה. בעל מחשבה רעה. המתחבר לרשעים. הרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה. המסתכל בעריות. החולק עם גנב. האומר אחטא ואשוב עון זה. והאומר אחטא ויה"כ מכפר. המבזה את רבותיו. המקלל את הרבים. ובכלל עון זה המונע את הרבים מלעשות מצוה. והמטה את חבירו מדבר מצוה לדבר עבירה. והמשתמש בעבוטו של עני. והמקבל שוחד להטות דין. והמוצא אבידה ואינו מכריז עליה עד שיחזירנה לבעלים. והרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בידו. והאוכל שוד עניים ואלמנות. הפורש עצמו מן הצבור. העובר על דברי חכמים. והמתכבד בקלונו של חבירו. החושד בכשרים. והשונא התוכחה. המלעיג על המצות. כל אלו עשרים וארבעה דברים מעכבים את התשובה. אין מונעים את התשובה אלא אם כן עשה מהן תשובה הרי הוא בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא. ואלה הדברים הם מתחלקים בעניינם כי אינם כולם שוים בעונש ובענין התשובה. מהם דברים נועלין דרכי התשובה בפני עושיהן הפורש מדרכי צבור שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן ולא יזכה עמהם בזכות שהם עושים והחולק על דברי חכמים לפי שמחלוקת גורם לו לפרוש מהם ואינו יודע את התשובה והמבזה את רבותיו לפי שדבר זה גורם לו לדחפו ולטורדו מן העולם ובזמן שיטרד לא ימצא מלמד מורה לו האמת והמלעיג על המצות שכיון שהן נבזות בעיניו לא יהיה עוד לעולם רודף אחריהם ולא יחבבם ולא יעשה אותם. והשונא את התוכחה כי אחרי אשר ישנא המוכיחו לעולם לא ימצא מוכיח מדריכו בדרך טובה והתוכחות גורמים את התשובה שבזמן שמודיעים לו לאדם חטאו ומכלימים אותו אז הוא מתנחם על דעתו וחוזר בתשובה. וכן מצינו במשה כאשר היה מוכיח את ישראל היה מזכיר להם עונותיהם ממרים היתם כדי להשיבם. וכל הנביאים הוכיחו את ישראל לפיכך צריך להעמיד בכל קהילות ישראל בכל קהל וקהל איש זקן וחכם הירא ה' מנעוריו ואהוב לבני עירו להוכיח אותם ולהשיבם בתשובה וזה שונא התוכחה ואינו שומע לדבריו. לפיכך יעמוד

בחטאותיו שהם בעיניו טובים. ויש מהן דברים שהם עון גדול והעושה אחד מהן אין הקב"ה מספיקו לעשות תשובה לפי גודל חטאו אלו הן המחטיא את הרבים ובכלל עון זה המעכב את הרבים מלעשות מצוה. המדריך את חבירו מדרך טובה לדרך רעה כמו מסית ומדיח. הרואה בנו בתרבות רעה ואינו מוחה בידו ובנו ברשותו ואלו היה מוחה בידו היה פורש נמצא מחטיאו ובכלל עון זה כל שיש בידו למחות באחרים בין רבים בין יחידים ולא מיחה אלא הניח בידו כשלונו והאומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אחטא וי"ה מכפר ויש דברים העושה אותם א"א לעשות תשובה גמורה לפי שהן בין אדם לחבירו ואין חבירו שואל ממנו למחול לו אי שיחזור לו אם גזל לו ואלו הן המקלל את הרבים ולא קלל אדם ידוע שילך אליו ויפייסנו וישאל ממנו כפרה והחולק עם גנב לפי שאינו יודע של מי הגניבה כי גונב מכל אדם ומביא לו והוא לוקח לפיכך אינו יודע למי להחזיר ועוד מחזיק ידי הגנב ומחטיאו והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה שיחזירנה לבעלים ולאחר זמן כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר והאוכל שוד עניים ויתומים ואלמנות אלו בני אדם אומללים ואינן ידועים ומפורסמים וגולים מעיר לעיר ואין להם מכיר שידע למי שיחזירנו לו והמקבל שוחד להטות דין אינו יודע עד היכן הגיע הטייה וכמה הפסד יש בדבר כדי שיחזור ועוד שהוא מחזיק יד העוול ומחטיא אותו ויש מהן דברים רעים למאד והעושה אותם אין חזקתם לשוב לפי שהן דברים קלים בעיני רוב בני אדם וכמדומה להם שאינו עון והוא חטא ועון פלילי. והן הן הרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעלי' שזהו חטא גדול וזה האוכל חושב בלבו מה חטאתי כלום אכלתי אלא ברשותו ומשתמש בעבוטו של עני כגון הלוה לעני על קרדומו וזה המלוה בוקע עצים שלא ברשות העני ויאמר מה חטאתי אם בקעתי בו הלא אינו חסר והמסתכל בעריות מעלה על לבבו מה פשעי מה חטאתי בזה. אם נסתכלתי בקרובתי וכי בעלתיה והוא אינו יודע ומבין שהוא עון גדול גורם לגופן של עריות. שנאמר (במדבר טו לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים ובספר בן סירא הוא אומר העלם עיניך מאשת חן עוצם עיניו מראות ברע סוגר עיניו מלהסתכל בנשים שוק באשה ערוה קול באשה ערוה כמו שאמרו חכמים כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל בבית התורף. ועוד אמרו אפילו בבגדי צבע של אשה השטוחים בכותל כשמכיר לבעליהן אסור להסתכל והמתכבד בקלון חבירו אומר בלבו שאינו חוטא אחרי שאינו מביישו ולא הגיע אל הבושת כיצד הוא עושה עורך מעשיו מול חכמתו וחכמתו מול מעשיו כדי שיראה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזוי והחושד בכשרים דומה לו שאינו חוטא והיה לו ללמוד ממשה רבינו שספר לשון הרע וחשד בכשרים שאמר והם

לא יאמינו לי מיד לקה בצרעת ויש מהם ה' דברים העושה אותם ימשך אחריהם וקשה לפרוש מהם לפיכך צריך אדם ליזהר מהם ולהתרחק שלא ידבק בהם והם רעות עד מאד. ואלו הם לשון הרע ורכילות בעל חימה בעל מחשבה רעה. והמתחבר לרשע מפני שלמד ממעשיו ונרשמים בלבו ורוע' כסילים ירוע:

סימן כ

הלכות תשובה

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם יעבור אדם על אחד מהם בין בזדון בין בשוגג כשיעשה תשובה וישוב מחטאיו חייב להתוודות לפני האלהים יתעלה שמו שנא' (במדבר ה ו) איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת והתודו את חטאתם זהו וידוי דברים ובה מצות עשה כיצד מתודה אומר אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך כך וכך עשיתי והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזה עקרו של וידוי וכל המרבה להתודות ומאריך בענין הרי זה משובח. וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנות על חטאתם ועל שגגתם אין מתכפר להם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים שנאמר (ויקרא ה ה) אשר חטא עליה. וכן כל מחויבי מיתות ב"ד ומחויבי מלקיות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו. וכן החובל בחבירו או המזיק בחבירו אעפ"י ששלם לו מה שהיה חייב לו אין מתכפר לו עד שיתודה וישוב מעשות כזה לעולם שנאמר (במדבר ה ו) מכל חטאת האדם. שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה קלות וחמורות בין עבר בזדון בין עבר בשגגה בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח והוא שיעשה תשובה. אבל אם לא עשה תשובה אין מכפר אלא על הקלות. ומה הן הקלות ומה הן החמורות. החמורות הן שחייבין עליהן מיתות ב"ד או כרת ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות ושאר מצות עשה ומצות לא תעשה שאין בהן כרת הרי הן מן הקלות ובזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו כפרה על המזבח אין שם אלא תשובה. התשובה מכפרת על כל העבירות אפי' היה רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין ומזכירים לו את רשעו שנאמר (יחזקאל לג יב) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו ועצמו של י"ה מכפר לשבים שנאמר (ויקרא טז ל) כי ביום הזה יכפר עליכם אע"פ שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של י"ה מכפר יש עבירות שמתכפרות בשעתן ויש עבירות שאינן מתכפרות אלא לאחר זמן. כיצד עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו ובאלו נאמר שובו

בנים שובבים ארפא משובותיכם עבר אדם על מצות לא תעשה שאין בהן כרת ומיתת ב"ד ועשה תשובה התשובה תולה וי"ה מכפר באלה נאמר כי ביום הזה יכפר. עבר על כרת ומיתת ב"ד ועשה תשובה תשובה וי"ה תולין ויסורים הבאים עליו גומרין לו את הכפרה ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורים ועליהם הכתוב אומר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם בד"א שלא חילל ה' בעת שעבר כמו שעשה העבירה בצנעה אבל מחלל ה' בפרהסי' אע"פ שעשה תשובה והגיע י"ה ועודנו עומד בתשובתו ובאו עליו יסורין אין כל אלה מועילין למרק עונו להתכפר כפרה גמורה עד שימות אלא תשובה וי"ה ויסורין שלשתן תולין ומיתה ממרקת ומכפרת שנא' (ישעיה כב יד) ונגלה באזני ה' צבאות וכו' איזהו תשובה גמורה זה שבא לידו דבר עבירה שעבר בה ויש בידו לעשות ופירש ולא עשאה מפני התשובה לוא מיראה ולא מכשלון רוח כיצד הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה והיה בידו לעשות הדבר הזה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו וכבש את יצרו ולא עבר זהו בעל תשובה גמור. והוא ששלמה אומר וזוכר את בוראך בימי בחורותיך ואם לא שב אלא בימי זקנתו ובעת שא"א לעשות מה שהיה עושה בבחרותו מפני תשות כחו אע"פ שאין תשובה מעולה מועלת היא לו והוא בעל תשובה. ואפי' עבר כל ימיו ובסוף בשעת מיתתו עשה תשובה ומת בתשובה כל עונותיו נמחלין לו שנאמר (קהלת יב ב) עד אשר לא תחשך השמש והאור וגו' שהוא יום המיתה מכלל שאם זכר את בוראו קודם המיתה נסלח לו ומה הוא התשובה שיעזוב החוטא את חטאו ויסור מחשבתו הרעה מלבו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד שנאמר (ישעיה נה ז) יעזוב רשע דרכו וכו' ויהא תוהא ומתנחם ומתחרט על הראשונות שנאמר (ירמיה לא יט) כי אחרי שובי נחמתי ויאמר אני מעיד עלי היודע כל תעלומות שלא אשוב בזה החטא לעולם שנאמר (הושע יד ד) ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו. מדרכי התשובה צריך להיות צועק תמיד לפני ה' בבכי ובתחנוני' ועושה צדקה כפי כחו ומתרחק הרבה מן הדברים שחטא בם ומשנה שמו כלומר שאני אחר ואינו אותו האיש שעשה המעשים רעים ומשנה מעשיו כלם לטובה להדריך עצמו בדרך ישרה וגולה ממקומו שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע חטאו ומגלה חטאו שבינו לבין חבירו לאחרים אומר להם חטאתי לפלוני כך וכך עשיתי לו והנני היום שב ומתנחם וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו גמורה שנאמר (משלי כח יג) מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירוחם בד"א בעבירות שבין אדם לחבירו אבל בעבירות שבין אדם לבין קונו אין צריך לפרסם ועזות פנים הוא לו אם גילה לאדם אלא שב לפני הבורא ב"ה

ומפרש חטאיו לפניו ומתודה עליהן לפני רבים סתם חטאתי וטובה היא לו שלא נתגלה עונו שנא' (תהלים לב א) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה:

סימן כא

חסידים הראשונים היו כותבים באגרת עונותיהם כשהיו חוטאים כדי להתודות על חטאתם וכדי שיזכור ויתחרט ויעשה תשובה מפני שזוכר עונותיו שהוא עתיד ליתן דין וחשבון עליהם ויעשה תשובה ולפיכך טוב לכתבם לקיים מה שנאמר (תהלים נא ה) וחטאתי נגדי תמיד וזוכר יום המיתה וגיהנם ויום הדין ולבסוף אהבת שמים כי היא מובחרת אך ברמז יכתבם שלא ימצאם שום אדם ומה שאמרו חצוף מאן דפריש חטאיה זהו שמגיד לכל אשר חטא אבל מותר להגיד לאדם צדיק וצנוע אחד מעונותיו כדי שיורה לו היאך יעשה תשובה או ישאל לו סתם אדם שעשה עון זה ובא לשוב היאך יעשה תשובה. אעפ"י שהתשובה והצעקה יפה לו לאדם בכל עת. ימים שבין ר"ה ליה"כ יפה היא יותר ומיד היא מתקבלת שנאמר (ישעיה נה ו) דרשו ה' בהמצאו בד"א ביחיד אבל בציבור כל זמן שהן עושים תשובה וצועקים בלב שלם הם נענין שנאמר (דברים ד ז) מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו. יה"כ הוא יום התשובה לכל יחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לכל ישראל לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות בי"ה ומצות וידוי יה"כ שיתחיל מבעוד יום קודם שיאכל וישתה שמא יחנק בסעודתו ויאמר הוידוי שנהגו אבל אנחנו חטאנו והוא עיקר הוידוי. העבירות אעפ"י שהתודה ביה"כ זה ועודנו עומד בתשובתו מתודה עליהן ביה"כ אחר שנאמר (תהלים נא ה) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד:

סימן כב

מי שחטא בדבר אחד ואחרים נחשדים צריך לומר אני הוא שחטאתי כדי שלא יחטאו העולם על ידו שיהיו חושדים הכשרים ואם הוא בחבורת בני אדם ונעשה דבר אחד שלא כהוגן ולא נודע מי החוטא צריך שיאמר אני הוא שחטאתי אעפ"י שלא חטא ועל ידי שיתודה החוטא לא יבוש כמעשה דרבי מאיר. מעשה באשה אחת שבאת לבית מדרשו של ר' מאיר אמרה להם אחד מכם קדשני בביאה עמד רבי מאיר וכתב גט כריתות ונתן לה ואף המתודה על אחרים יכול לומר חטאנו ולכלול עצמו עמהם לפי שכל ישראל ערבים זה לזה ואם ראה בני אדם חוטאים ולא מיחה בידם צריך להתודות אעפ"י שהוא לא חטא וכשהוא מתודה יזכור כל עונותיו כהוייתן ואם אינו שב ממקצת עונותיו יאמר

אתה יוצרנו ואתה יודע יצרנו ואתה תכניע יצר לבבנו ומול ערלתנו שלא נקשה עוד ערפנו:

סימן כג

אין תשובה ויה"כ מכפרות אלא עבירות שבין אדם לקונו כגון מי שאכל דבר איסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהם אבל עבירות שבין אדם לחברו כגון חובל או מקלל או גוזל וכיוצא בו אינו נמחל לעולם עד שיתן לו מה שהוא חייב לו וירצהו אעפ"י שהחזיר ממון שהוא חייב לו צריך לרצות ולשאול ממנו שימחול לו ואפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברי' צריך לפייסו ולהתחנן ולפניו עד שימחול לו לא נתרצה לו חבירו למחול לו מביא שורה של בני אדם מרצין לפניו ומפגיעין בו ומבקשין ממנו שימחול לו לא נתרצה להם מביא עוד שניה ושלישית וכל שורה הוא מג' בני אדם נתרצה מוטב ואם לאו הולך ומניחו וזה שלא מחל הוא החוטא כי אסור לאדם להיות אכזרי מלהתפייס אלא צריך להיות קשה לכעוס ונוח לרצות ובשעה שמבקש ממנו החוטא מחילה מוחל בלב שלם ובנפש חפיצה אפילו הצר לו הרבה וחטא במאד מאד לא יקום ולא יטור:

סימן כד

וזהו דרכם של ישרים בלבם הנכון אבל הגוים ערלי לב אינם כך אלא עברתם שמרה נצח וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו אמר הכתוב (שמואל ב כא ב) כי לא מבני ישראל המה. החוטא לרבו ובקש מחילה ממנו ולא מחל לו חוזר ובא אפילו מאה פעמים עד שימחול לו:

סימן כה

החוטא לחבירו ומת החבר קודם שבקש ממנו מחילה מביא י' בני אדם ומעמידן על קברו ואומר בפניהם חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שעשיתי כך וכך אם היה חייב לו ממון מחזירו ליורשיו לא היה יודע מי יורשיו יניחנו בב"ד ויתודה:

סימן כו

בכל עת יהיו בגדיך לבנים לעולם יראה עצמו כאילו נוטה למות ושמא ימות בשעתו ונמצא מת בחטאו לפיכך ישוב מחטאיו מיד שנא' שוב יום אחד וגו' לפיכך ישוב יום אחד לפני מיתתו ויפה שעה אחת בתשובה:

סימן כז

אל תאמר שאין לחפש בדרכיו ולשוב כי אם מעבירות שיש בהן מעשה כגון גזל זנות גנבה וכיוצא בהן אלא כשם שצריך אדם לפרוש ולשוב מהם כך הוא צריך לחפש בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהן מן הכעס ומן האיבה או מן הקנאה או מן הגזל ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מהכל צריך לשוב ואלו קשים יותר מן העונות שיש בהן מעשה שבזמן שאדם רגיל באלו קשה לפרוש מהן אחרי אשר נשתקע ודש לעשות ועל זה נאמר יעזוב רשע דרכו:

סימן כח

זאת תורת השב בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו להדבק בבוראו ועל כל עבירה ועבירה שתבא לידו יחשוב ח"ו אם גוזרים עליו שמד יהרג על יחוד ה'. וכי זה דבר הקשה שלא יוכל לעמוד בו יסבול עבור יחוד שמו אז כל עבירה יקל עליו להעבירה ממנו ומיד כשאדם בא ליטהר מסייעין לו מן השמים ואם יהרהר אדם באשה אחת בתפלתו או בשאר הרהורים ינעוץ גודלי אצבעות ידיו בארץ ויתלה גופו עליהן ואל יסמוך בכותל וזה הדבר יבטל ממנו הרהורים. ואם יושב לא יוכל לעמוד מפני בני אדם ינעוץ גודלי אצבעותיו בחוזק בארץ. ואם אדם במרחץ או במקום הטנופת ואהבת אשה נכנסת בלבו או עוברת לפניו יהרהר בדברי תורה כי דברי תורה יפים לטהר הלב ויצר הרע ואעפ"י שבכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא להפריש אדם מן העבירה מותר וימנע אדם עצמו מלבא לידי קרי מלשתות יין יותר מן הראוי מפני שהוא לוקח את לבבו ומסירו מאחרי ה' שנאמר (הושע ד יא) זנות יין ותירוש יקח לב ואם באת עבירה לידו יתפלל בכל לבו לבוראו שיצילנו ומה כשבאין יסורין על האדם לפי שעה יצום ויבכה ויתחנן ליוצרו כל שכן שיתפלל אדם לבוראו להצילו מן העבירה ולא יקנה אדם לעצמו קטיגור ליום הדין כי כל העבירות שעבר בעה"ז כל אחת ואחת מלפפתו ומוליכתו ליום הדין שנאמר (איוב ו יח) ילפתו ארחות דרכם:

סימן כט

ואם עמד אדם בדבר מצוה אל יחזיק טובה לעצמו לימא כמה חסידא אנא אלא יתן תושבחות והודאות למקום ישתבח ויתעלה זכרו שהצילהו מחטוא לפניו אשר בידו להטות לבו אל אשר יחפוץ שנאמר (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביד ה' ואומר ואחשך גם אנכי אותך מחטוא לי וכל שהוא רוצה לשוב בתשובה ולהיות במדת החסידות וירצה

להשיג עומק הלכות הבורא ועומק כבודו אל יכנס אדם לזה אלא אם הוא מבין ונפש רצון טוב בלא כעס ויעזוב שיחת בני אדם ושעשוע ילדים ומלהשיח עם אשתו אלא בשעת המעשה ולהיות זהיר במצוה קלה כבחמורה ולהיות זהיר ולקום לפני זקן אפי' מאה פעמים בל יהי עליו למשא באהבת הבורא:

סימן ל

הזהר ושמור נפשך פן תלכד ברשתו של יצר הרע המדיחך מארץ החיים המשיאך לדבר עבירה קטנה להמשיך לבך לגדולה. השפילהו והכניעהו להמסר בידך ואתה לא תהיה נמסר בידו פן יביאך לבאר שחת באש לא נופח ולא יהיה יצרך הרע נמסר בידך אם לא על ידי תשובה לבוראך והרחיקך מבשר תאוה. זכור נא לימים אשר יבואו ומרוב טוב הצפון כי אם תטיב שאת ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ. ואתה בן אדם שוב ליוצרך בכל לבבך והכן לבבך שלם אל בוחן כליות ושא נא עיניך אל השמים ויאר אליך בשמחה ואל יכשילך יצר הרע בחייך ובכל יום וליל שוב אל לבבך. כי אחר המות יש חבוט הקבר ואחריו דינה של גיהנם המר כי במר יבכיון שיתנו כח לאדם שיסבול כח היסורין. ועוד אחר שינצל מדינה של גיהנם יש דינים אחרים קשים ומרים גם הרמה אשר תצא מבשרך תאכל את נבלתך ואמרו חכמים קשה רמה למת כמחט בבשר החי:

סימן לא

גם בכל עת ועונה יש לך לאהוב את בוראך בכל לבבך ובכל נפשך והשב אל לבך וקח משל מאנוש רמה אם יתן לך אדם עשרה זהובים או יותר כמה תהיה אהבתו חקוקה בלבך ואם יתן לך פרנסתך ופרנסת בניך ובני ביתך מה תשוב אל לבך זה האיש אשר לא ראיתי מעולם ויעש עמדי חסד כזה לו אחיה אלף שנים לא אוכל לגמול לו כל הטובות אשר עשה עמדי אאהב אותו בכל לבבי ובכל נפשי לא יוכל לצוות עלי דבר שלא אעשה בעבורו הן ממוני הן גופי הכל שלו ומה באהבת אדם כך באהבת הקב"ה ישתבח ויתעלה זכרו הוא הנותן מחיה לכל לא כ"ש כי יש לנו לידבק באהבת הבורא ליראה אותו שאין לעבור על מצותיו הן גדולה הן קטנה כי אין אנו יודעים מתן שכרן של מצות ומן העבירות אשר הם קלות בעינינו כדכתיב (תהלים מט ו) עון עקבי יסובני עונות שאדם דש בעקב בעולם הזה יסובבו אותו ליום הדין ואם זכה מצותיו יעידו עליו. אמת ויציב הוא כי אין לנו לעבור על מצות בוראנו אפי' על אחת מן הקטנות במלא בית זהב וכסף ואם יאמר אדם אעבור על מצוה ובכספי ובזהבי אשר יתנו לי בזה אקיים את המצות חמורות

אפרנס עניים אכניס אורחים אעשה כמה וכמה טובות הנה זה מחשבות הבל. כי שמא מיד אחר העבירה ימות ולא יזכה לקבל המתנה גם אם לא ימות יאבד הממון ברגע קטן ונמצא מת בעונו. בא וראה כמה יש לך לאהוב את בוראך המפליא חסדו עמך הוא בראך מטפה סרוחה ונתן בך נשמה מוציאך מבטן אחרי זאת נתן לך פה לדבר ולב להבין אזנים לשמוע דברי פיו הטהורות והמזוקקות ככסף ומצורפות כזהב הוא המוליכך על פני הארץ הוא הנותן מחיה לכל הוא ממית ומחיה כל אשר בידו נפש כל חי ורוח הוא המטריף לחם חקיך מה אומר כי אין הפה יכולה לדבר והאזן יכולה לשמוע כי לו דומיה תהלה אין קץ לאורך ימיו לא יתמו שנותיו הוא מלך המלכים הקב"ה ית"ש ויתברך זכרו הוא שברא שמים וארץ והים וכל אשר בם הוא הזן את הכל כי עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו הן טוב הן רע והנה הוא הנותן לפניו שני דרכים דרך החיים ודרך המות ואומר לך ובחרת בחיים. ובכל זאת אנו המלאכים רמה ותולעה לא חשבנו ולא שמנו על לבבנו כי אם למלאות תאותינו לרצות וכי צבא לאנוש ימיו היום כאן ולמחר בקבר הלא בפתע פתאום ימות כי אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח. לכן אין טוב לו לאדם כי אם להרחיק עצמו מכל תאוה ולתת לבו לאהוב ויראה את הצור בכל לבב ובכל מאודו ולמאוס בחיי הבל כי לא נוכל להשפיל עצמנו ולהכניע את יצרנו המדיחנו מארץ החיים כי אם בהכנע לבבנו לשוב אל בוראנו תשובה שלימה לעבדו ולעשות רצונו בלבב שלם אמרו חכמים פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה והשמר לך מלהסתכל בנשים המוציאות את האדם מן העולם ואהוב את הבריות והוי דן כל האדם לכף זכות וזהו שאמרה תורה בצדק תשפוט עמיתך ותהיה שפל בפני כל ועסוק בתורה התמימה והנקיה והישרה ואל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת:

סימן לב

וכל איש שאוהב את הצדקות אוהב את התוכחות אוהב את גמילות חסדים מכניס אורחים מתפלל תפלתו בכוונה אפי' דירתו בחוצה לארץ אינו רואה דין חיבוט הקבר ואפי' דין של גיהנם אינו רואה. בא וראה כמה ישמח לבך אם יאמר לך מלך בשר ודם שמש לפני אף כי הוא רימה ותולעה כמוך אנו שמשמשים מלך מלכי המלכים הקב"ה עאכ"ו שיש לנו להיות שמחים וזריזים בעבודתו של הקב"ה. וכן אמרו הוי עז כנמר וקל כנשר וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים סוף דבר את האלהים ירא כי זה כל האדם:

סימן לג

מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אין הקב"ה גוזר על האדם להיות טוב או רע וכן אמרו חכמים הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר (דברים י יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ובשעה שנולד אדם גוזרים עליו אם גבור אם חלש אם עשיר אם עני אם נאה אם מכוער אם ארוך אם גוץ אבל אם צדיק אם רשע לא אלא משימים לפניו שני דרכים ויבחר לו האחד. ואחרי אשר החוטא זה מפסיד עצמו כאשר סר מדרך טובה מאוס בטוב ובחור ברע לפיכך צריך לבכות לקונו על אשר עשה לנפשו וגמלו רע וזהו שכתוב אחריו מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. בא וראה כמה תעניות וצומות ותחינות ובקשות אדם מתענה ומתחנן ומבקש כשבנו חולה כי מרה נפשו עליו או על אחד מאוהביו כ"ש שיש לו להתענות ולהתאבל בעשותו עבירה והתשובה משיבה נפשו לעולמים:

סימן לד

יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות כל המספר לשון הרע כאלו כפר בעיקר כתיב בתרי' אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו בא וראה כמה כוחו של לשון הרע שאין לו שיעור ונלמד ממרגלים. ומה המוציא שם רע על ענין שאין שומעין ורואים ומקפידים בבזיונם כך המוציא שם רע על חבירו הנוצר בצלם ודמות על אחת כמה וכמה. ומה יתן לך לשון רמיה אמר הקב"ה ללשון מה אעשה לך כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא שתקנתי לך שתי חומות אחד של עצם ואחד של בשר עצם השניים ושל בשר השפתים. ברוב דברים לא יחדל פשע לעולם ירבה אדם בשתיקה ואל ידבר כלל אלא בדברי חכמים או בדברים הצריכים לו לצורך גופו אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטילה כל ימיו. כל השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר (דברים ו ז) ודברת בם ולא בדברים אחרים ולאו הבא מכלל עשה עשה. וי"א בלאו ועשה שנאמר (קהלת א ח) כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר ואפילו בצרכי גופו לא ירבה דברים כי אם מעט מה שצריך לו בהכרח גופו. וכן בדברי תורה יהיו דבריו של אדם מעטים ועניניהם מרובים וכן אמרו חכמים לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה אבל אם דבריו מרובי' ועניניו מועטים זה ענין סכלות שנאמר (קהלת ה ב) וקול כסיל ברוב דברים סייג לחכמה שתיקה לפיכך אל ימהר אדם להשיב ולא ירבה לדבר ואף ילמד לתלמיד בשובה ונחת בלא צעקה בלא אריכות שדברי חכמים בנחת נשמעים:

סימן לה

המדבר ואינו חושש כי אם דבריו ואינו חושב בבוחן כליות היודע דבריו ושבתו וקומו וכל צעדיו יספור וכל דבריו לנכח השכינה והגבורה שנאמר (ירמיה כג כד) היסתר איש במסתרים ואני לא אראנו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' האדם ההוא אינו בדרך טובה כי משפט האדם לחשוב בבוראו תמיד ולשוותו נגד פניו שנאמר (תהלים טז ח) שויתי ה' לנגדי תמיד וכל זמן שאדם יושב ודומם באיזה מקום שיהיה ומפנה לבו מכל מחשבות לדברי הבאי אז יחשוב בבוראו ובקדושתו ובנפלאותיו וטובותיו אשר עושה בכל יום עמנו אבל בזמן שאדם הנבזה מחשב לדברים בטלים או לשמוע דברי הבאי אפי' אין בדעתו לדבר כלל מיד הוא פונה את לבו לבטלה מופסדת מכל וכל המחשבה הטובה אשר הוא לחשוב בקדושתו של בוראו וביראתו הטהורה ולהיות במעלה הטהורה והטובה לעבוד את ה' מאהבה ולהיות חפץ במצותיו וזו היא העבודה הגדולה המשתמשים בה מלאכי שרת וכל צבא השמים שמספרים בקדושתו שנא' קדוש קדוש קדוש ועל כן יש ליזהר שלא להרבות בדברם בטלים פן ישכח את הצור אשר הוא תמיד לנגד פניו כפקח אשר לפני העור הוא בהוויתו ובכחו ובכל מקום והעור הוא העור שאינו רואה רק במחשבתו של הבאי ואינו זוכר את הצור ומתרחק מעמוד של אמת ומהיות ירא מפניו כי אינו מצוי בלבו מחמת קושית הלב שהוא עז וקשה ורחוק מאלהי ואינו מוצא במחשבתו רק דברי הבאי ולפיכך אינו מוצא במחשבתו האלהות רק בקושי ובחזקה כמו שלא יוכל העור להבין ולהאמין האדם אשר לפניו אם לא ימשמש בו או ישמע קולו כך לא יוכל האיש ללמוד ולקשור בלבו תמיד האלהים אם לא על פי עזיבת העון כי העונות מבדילות ומשכחות היראה ומשנים את הפנים וכן הוא אומר כי עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלהיכם:

סימן לו

ברוב השתיקה יהיה המורא הירא מהאלהים השומעו ורואהו ויודעו וחוקרו והוא שותק מיראתו הוא המוסיף על המורא ואם מתנשא ומגביה קולו מפסיד את המורא כי שכח שהוא עומד לפני האלהים הרי הוא כסומא העומד לפני המלך שמרבה דברים ואינו ירא ממנו לפי שאינו רואה מי שיש לו ליראה ממנו והמרבה לשתוק מחמת המורא לא במהרה הוא חוטא:

סימן לז

יראת ה' טהורה שאין בה פקפוק אדם שמוצא מקום חטא בלא יראת אדם ובלא בושת ואינו עוזב לחטוא כי אם מפני יראת ה' זו היא עיקר היראה ואם עש כן פעמים רבות ופעם אחת תקף אותו יצרו עד שחטא לא איבד בכך את הראשונות ואל ירפה ידיו ולבו מעשות עוד טוב אבל אם מתחרט ותוהא על הראשונות אין לו שכר בעמלו אשר כבש יצרו תחלה ועל זה נאמר ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול לא תזכרנה עוד צדקותיו:

סימן לח

נצור לשונך מרע כאשר תוכיח חברך. מי שדבריו יותר משכלו יהא דבריו עליו מי ששכלו יותר מדבריו יהיו דבריו לו. פירוש מי שדבריו ותוכחותיו לבני אדם יותר משכלו. כלומר שאינו חכם ומשכיל לעשות כדבריו ואין שכלו מכריחו לעשות כדבריו הטובים יהיו דבריו עליו לקלון שאומרים השומעים לכל הטובה אשר מוכיח אותנו הוא נעדר ממנה והוא נאה דורש ואינו נאה מקיים. אבל מי ששכלו יותר מדבריו שאינו מוסיף להוכיח לבני אדם כי אם כפי השכל והמוסר והמעלות טובות אשר בו יהיו דבריו לו. כלומר דברים הטובים שמוכיח בני אדם יהיו לו לכבוד ולתפארת שאומרים השומעים כל השכל הזה והמוסר אשר הוא דובר הכל בו ללמדך שטוב השתיקה מלהוסיף בדבור כי תוספת השתיקה לכבודו ולתפארתו ותוספת הדבור לקלון ולחרפה על כן המעיין בספר החסידות והחכמה יתכוין לעשות כפי מה שישכיל ואל יתכוין להשכיל כדי לדעת ספר כי ספור החכמ' אינה תועלת למספר אותה ואינו מקיימה כי אם לקולטו היא תועלת למספר אותה פרק אחר שדבריו יותר משכלו. כלומר שמדבר אותו יותר ממה שראוי לו לפי חכמתו ושכלו כאשר אמר שלמה לא נאוה לנבל שפת יתר אז יהיו דבריך מושלים עליו ונלכד הוא בידם. ומי ששכלו יותר מדבריו שחכמתו גדולה ויתירה על דברים מדה טובה שמרוב שכלו מושל ברוחו ואינו מוציאם כי אם לפי דעתו ושכלו אז יהיו דבריו נשמעים כלומר הרי הן שלו וברשותו כמו דודי לי ואני לו:

סימן לט

עת לחשות ועת לדבר כשמחרפים ומקללים אותו וכשמדברים דברי הדיוטות אין להשיב ועת לדבר כשמדברים מדברי תורה לא עת לחשות. גם עת לחשות שלא להוכיח עד אשר ידעת כי בשום דבר לא יקבלו תוכחה כי מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים ועת לדבר כשבידך למחות ודבריך נשמעים:

סימן מ

כי עליך הורגנו כל היום אלו בני אדם שמקבלים בושת והלבנת פנים על המצות כי כשאומר לאדם סכלות לקיים מצות ציצית ותפילין וכיוצא בהן נשפך דמו כמים מפני הבושה מעלה עליו הכתוב כאלו נהרג עליו ועל המלבין פניו מעלה עליו כאלו הרג ומונעו מלעשות מצוה זה שאמר הכתוב (ישעיה כט כא) מחטיאי אדם בדבר ואומר כי עליך נשאתי חרפה וגדולה חרפה מזו אמרו חכמים כל העושה עבירה ומתבייש בו מוחלין לו כל עונותיו שנאמר (יחזקאל טז סג) למען תזכרי ובושת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלימתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאום ה' צבאות:

סימן מא

אלמלא בושת שברא הקב"ה לא היה אדם נקי מעבירה תדע לך שהרי להרוג אדם בגלוי מצוי יותר מאשר ישכב את אשה בגלוי אפילו עם אשתו כי הכעס מצוי לכל אדם בין גדולים בין קטנים בין זקנים ויצר הרע אינו מצוי אלא בבחורים אבל לא בקטנים וזקנים או חלשים ואותן הבחורים אשר יצרם תקיף עליהם אינם מניחים אלא מפני הבושת לפיכך אין אדם יכול להחזיק טובה אם עשה טוב ולא עשה חטא כי אם בנעוריו שב מפני הבושת ושלא יניחו יולדיו נמצא גם בהתאפקו מן העבירה אין לו להחזיק טובה כי אם מתחילה מפני הבושת:

סימן מב

התשובה צריך ארבעה דברים האחד שיתנחם על כל חטא וחטא עון ואשמה. הב' שיעזוב אותם. הג' שיתודה בלבו. הד' שיקבל עליו בלב שלם ויגמור בלבבו שלא ישוב לעשות עוד פן ידמה לטובל ושרץ בידו שאין התשובה מועלת לו עד שישליך השרץ מידו. וצריך לפרט את החטא שנאמר (שמות לב לא) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב וכן יתודה אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי ממעשי ואני מעיד עלי יודע כל תעלומות שאני גומר בלבי שלא אשוב עוד לעשות וכן כתיב (ירמיה לא יט) השיבנו ה' אליך ונשובה כי אתה ה' אלהי כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הוודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי:

סימן מג

עשרים וארבע דברים מנדים עליהן את האדם הן איש הן אשה ואלו הן. המבזה שליח בית דין. המבזה את החכם ואפי' לאחר מותו. הקורא לחבירו עבד. המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בדברי תורה. מי ששלחו לו ב"ד שלוחן וקבעו לו זמן ולא בא. מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן. ומי שי' ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע וסולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר את ההיזק. המוכר קרקע לנכרי מנדין אותו עד שיקבל עליו כל האונס שיבא מן הנכרי לישראל חבירו בעל המצר. המעיד על ישראל בערכאות של גוים והוצי' ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל מנדין אותו עד שישלם. טבח כהן שאינו מפריש מתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן. המחלל י"ט שני של גליות אע"פ שהוא מנהג. העושה מלאכה בע"פ אחר חצות. והמזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי. המביא את הרבים לידי חילול ה'. המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ. המחשב שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ. המכשיל את העור. המעכב את הרבים מלעשות מצוה. טבח שנמצא טריפה תחת ידו. טבח עם הארץ שלא בדק סכינו לפני חכם. המקשה עצמו לדעת. מי שגירש את אשתו ועשה בינו לבינה שותפות או משא ומתן המביא אותן להזקק זה עם זה כשיבואו לבית די' מנדין אותן. חכם ששמועתו רעה. המנדה מי שאינו ראוי לנדות חייב נידוי:

סימן מד

ארבע כתות אין מקבלות פני שכינה כת שקרים כת חנפים כת מספרי לשון הרע כת לצנים וכולן מקראות. כת שקרים דובר שקרים לא יכון לנגד עיני וגם במלחמת אחאב כשבא ושאל אל הנביאים אם יצא אליהם בא רוחו של נבות לפני ה' ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר צא ודרשו חכמים צא ממחיצתי. חנפים כי לא לפניו חנף יבא. מספרי לשון הרע שנאמר (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע לא יגור אתך רע לא יכנוס במחיצתך. לצנים לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך. בני אדם לצנים מערבבין את העולם לשון הרע מספר בגנות של חבירו אפילו דבר אמת וגם משל הדיוט הוא. מי שהוציא שם רע על חבירו או חרפו בחרפות שלא היה חשוד בה ולא הכיר אדם בה מעולם וזה גילהו אין עונו מתכפר מפני שאינו יכול לתקן את אשר עותו ואינו יכול להחזיר חרפת חבירו. וזה שאמר שלמה בחכמתו פן יחסדך שומע וכן שנו בתלמוד ירושלמי מי שסרח על חבירו תחלה והלך ובקש ממנו מחילה פעם ראשונה ושניה ולא קבל ממנו יעשה שורות של בני אדם ויפייסנו בפניהם הדא הוא דאמר ישור

על אנשים ויאמר חטאתי לפלוני והרי נחמתי ואם עשה כן פדה נפשו ממות דכתיב בתריה פדה נפשו מרדת שחת אמר רבי יוסי הדא דאמר באותו שלא הוציא שם רע על חבירו אבל הוציא שם רע אין לו מחילה עולמית ציער אדם כאילו ציער עולם מלא שכל מה שבעולם יש באדם רקק בפניו ולא הגיע בו הרוק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים אפילו ציער כל שהוא על כל צער וצער שהוא מצער את חבירו יענש בדיני שמים שנאמר (קהלת יא ט) כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט על כל נעלם. רבותינו דרשו מאי על כל נעלם זה ההורג כינה בפני חבירו ונמאס. ויש אומרים זה הרוקק ולכן כל יראי ה' הצדיקים אשר אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם יהיו נזהרים למחול מיד להורג כינה או רוק או עושה כל דבר מאוס שלא יהא נכשל על ידם. ומעשה בחסיד אחד שהיה מכסה כל הרוקים שהיה מוצא במקו' אשר ידע אשר יהודי עשאו והיה מוחל לו ולפיכך היה מכסהו שלא יבא אחר ויראוהו ויהיה נמאס ולא ימחול לעושהו ויהיה העושה נכשל ואחריו הוא טוב לנהוג. אם טוב אם רע סיפיה דקרא דרשו זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא על טוב זו הוא עומד בדין לפי שמביישו וכן הנותן לאשה בסתר שהוא מביא עצמו לידי חשד שנאמר (במדבר לב כב) והייתם נקיים מה' ומישראל ועוד שהוא מכשיל את החושדים אותו ונענשים על ידו שכל החושד בכשרים לוקה בגופו מנלן ממשה רבינו שאמר והן לא יאמינו לי מיד נצטרע וגם שלא יקבלו ממנו כשמוכיח אותו שיאמרו לו כך וכך עשית ואתה מוכיח אותנו לפיכך גבאי צדקה לא יטרח עני במלאכתו חנם מיראתו אותו לפי שהעני נהנה ממנו אלא א"כ בדבר מצוה שלא יחשדוהו הקהל לאמר הוא מחלק יותר לזה ממה שמחלק לאחרים משום שיעסוק במלאכתו והתורה אמרה והייתם נקיים מכל דבר רע דברי גרמא שאדם גורם במזיד וגורם צער לחבירו נענש עליו ואותם הגונבים או לוקחים דבר או מצניעים אותו כדי שיבקשנו בעל הדבר ויצטער עליו עובר בלאו. ודרשו חכמים לא תגנובו על מנת להקניט על מנת לצער אף אם עשה צער לבהמה בחנם כמו שמשים עליה משאוי יותר מכדי הראוי ומכה אותה והיא אינה יכולה ללכת בא לדין על שציער בעלי חיים. וכן המושכים אזני החתולים להשמיע צעקתם הם חוטאים גם דרשו חכמים ביום הזה אכה כל סוס בשגעון ורכב בעורון עתיד הקב"ה להפרע עלבון סוסים מרוכביהם על שהכו אותן במגפיים שקורין ספרונ"י בלע"ז:

סימן מה

לעולם יתפלל אדם שלא תבא תקלה על ידו כגון המלך אסא עשה בור ברמה מלאהו ישמעאל בן נתניה חללים לפי שחטא על שנשען על בן הדד מלך ארם גילגלו זה על ידו שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב צא ולמד מדוד. אעפ"י שאמרה תורה אם בא להרגך השכם להרגו לא אבה להרוג את שאול כשמצאו ישן שוכב במעגל. אמר אם אהרגנו מפני תקנתי יהא תקלה לכל ישראל שיאספו עליהם גוים וילחמו בם מוטב שאהרג ואל יבא תקלה על ידי וכן מצינו במרדכי ומרדכי לא קם ולא זע אמר אם אקום מפניו ישתחוו הכל לע"א מוטב שיהרגוני ואל תבא תקלה ע"י:

סימן מו

כל מעשיך יהיו לשם שמים. לא יהיה אדם הולך לאכול או לישן וכוונתו שיהיה בריא ושמן לעסוק בדברי העולם הזה ולהיות רודף אחר הממון אלא יאמר אישן ואוכל כדי שאוכל לעמוד ביראת בוראי ולעסוק בתורתו ומצותיו וכשהוא נוטל ידיו או כשמברך על הפירות או על המצות השגורות בפי כל האדם יכוין לבו לברך לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם וצוהו את המצות. ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו ושלח לנו את עבדו ישעיהו ואמר יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה אמר הקדוש ברוך הוא לישעיהו ראה מעשה בני כי אינו אלא לפנים ומחזיקים בו כאדם שמחזיק ונוהג מנהג אבותיו בידו באים בביתי ומתפללים לפני תפלות הקבועות כמנהג אבותם לא בלב שלם. הם מנקין את ידיהם ומברכים על נטילת ידים ובוצעים ומברכים ברכת המוציא שותים ומברכים כמו שהדבר שגור בפיהם אך בעת שהן מברכין אינן מתכוונים לברכני. לכן על כן חרה אפו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמים היודעים אותו ומברכים אותו במנהג ולא בכוונה דכתיב בתריה לכן הנני מוסף להפליא העם הזה הפלא ופלא ואבד חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתר לפיכך הזהירו חכמים על הדבר ואמרו ועשה דברים לשם פועלם כי כל אשר ברא הקב"ה בעולמו לכבודו בראו. ואל תעשה עטרה להתעטר בו בעשותך המצות בפני הבריות להתהלל בהם כי לא נגיע אל רצון בוראנו לפי שאנו עובדים למצא חן בעיני אדם ויצא שכרנו לאשר נתכוונו לו חנם שלא נקבל שכר בכך וכל העושה בסתר זוכה ליותר שכר ולבסוף מתגלגלים ענייניו ומתעלה סוף דבר הכל נשמע תרגם ירושלמי כל דאיתעביד בעלמא הדין עתיד לאתפרסמי לכל בני אינשא ומעשה באדם

אחד שמת לפני זמנו כמה שנים לאחר שנים עשר חדש הרבה נתגלה להם בחלום לאחד מקרוביו שאל לו איך אתה נוהג בעולם שאתה שם אמר לו בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון בכוונת הלב ואומרים לי להנאתך נתכוונת. שאלו והלא אין משפט לרשעים אלא שנים עשר חדשים בלבד וכבר עברו עליך יותר משני עשר ועדיין דנין אותך א"ל אין דנין אותי פורעניות חזקים כמו בשנים עשר ראשונים:

סימן מז

מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו מלפנו מבהמות ארץ ילמוד אדם את בנו להיות נאמן ככלב שהוא נאמן לאדוניו ומעוף השמים יחכמנו ילמוד אדם מדוכיפת זה תרנגול הבר שבשביל שלא השלי' אמונתו לשר של ים בימי שלמה עבור השמיר שהפקיד אצלו חנק את עצמו ולכך כל שארית ישראל ישאו קל וחומר בעצמן בלקחו משל מן הדוכיפת אשר לא יקבל שכר בשמרו אמונתו ואם לא ישמור לא יקבל פורענות אתם שאם תכזבו תקבלו פורעניות לא כ"ש שלא תעשו עולה ושלא תדברו כזב ושלא ימצא בפיכם לשון תרמית כי אחד בפה ואחד בלב כי הכל אמת וזהו חותמו של הקב"ה וכן אמרו חכמים הין צדק הן שלך צדק ולאו שלך צדק וקריצותיו ורמיזותיו של אד' צדק ואף נענוע ראשו של אדם כשהוא כופף את ראשו וכשהוא אומר לאו מנענע ראשו לצדדים ואף האברים כולם אמיתיים. מישרים אהבוך א' רב טבות אי יהבי' לי כל חללי דעלמא לא משנה בדיבורי. כל המשנה מדיבורו כאלו עובד ע"א שנא' והייתי בעיניו כמתעתע וכתיב (ירמיה י טו) הבל המה מעשה תעתועי'. וכן עונשו של בדאי אפי' כשאומר אמת אין שומעין לו. אבל כל הדובר אמת ואינו דובר שקר אף להעלותו על לבו כל דבריו מתקיימיו וגוזר גזירה מלמטה והקב"ה מקיימה. ועל זה נאמר ותגזר אומר ויקם לך:

סימן מח

טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר איזה הוא גבור הכובש את יצרו תראה אדם גבורתו וכוחו ויראתו הכל בהקב"ה ודע כי המחלוקת והקטטה ושמיעת האוזן המתאוה לשמוע דברים בטלים ודברי הבאי ודברי קנטורים כל אלה הדברים מביאים את האדם לידי כעס. וכעס מביאו לידי חטא ועבירה חמורה ולאיסור ועבירה גוררת

עבירה ואל תתגא' על העני לא בחכמתך ולא בהונך כי הכל הבל ורעות רוח ואל תטה את אזנך לשמוע דבר רע פן תכשל גם אתה:

סימן מט

ויאמר לרשע למה תכה רעך. לא הכהו ובהרמת יד נקרא רשע ואמרו חכמים כל הסוטר לועו של חבירו כאלו סוטר לועו של שכינה פירוש כל המכה לחייו של ישראל כמו ושמת סכין בלועיך כאילו הכה השכינה ואין לו תקנה אלא קציצת ידו שנא' וזרוע רמה תשבר ולכן אתה בן אדם הזהר ושמור נפשך מאד פן תרום ידך לא על איש ולא על אשה הן קטנים הן גדולים אם לא על בנך להוכיחו וחשוב בלבך לעשות כאיש שנשא שתי נשים שעבר על תקנת רבינו גרשום כל העולם אומרים עליו כמה חצוף אותו האיש ראוי הוא לטורדו ולנדותו יותר ויותר מזה עובר המכה את חבירו וגם המגביה ידו עליו ואפי' לא היה בן י"ג:

סימן נ

צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעתו והוא מובדל בהם משאר העם כך צריך שיהא ניכר במעשיו במאכלו ובמשקהו ובבעילתו ובעשות צרכיו בהילוכו ובדבריו במשאו ובמתנו ויהיו כל המעשים האלו נאים ומתוקנים ביותר לא גרגרן אלא אוכל מאכל הראוי לו להברות את גופו ולא יאכל ממנו אכילה גסה ולא יהיה רודף למלא את בטנו כאלו שממלאים כרסן ממאכל ומשתה עד כמעט שגופן וכרסן נבקעת. ועליהם נאמר בקבלה וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם אלו בני אדם שאוכלים ושותים ועושים כל ימיהם כחגים ואומר זה לזה נאכל ונשתה לרוב כי מחר נמות וזהו מאכל רשעים ושולחנותיהם אלו הן שגינה ועליהם אמר הכתוב (ישעיה כח ח) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. אבל החכם אינו אוכל כי אם תבשיל אחד או שנים ואוכל ממנו כדי חייו לא עד שימלא כריסו וכל מה שהחיך מתאוה ככלב וכחמור שלא יפחות כמו רביע משבעו ובמאכלו ובמשתהו אל ישים אל לבו לאמר אוכל ואשתה כדי שיהו אברים שלמים וחזקים בלבד ושיהיו בני עוסקים במלאכה ועמלים לצרכי כי אין זו דרך הטובה אלא ישים על לבו לאכול ולשתות ולשמוח בחלקו והברות גופו ולהיות נפשו ישרה לדעת את ה' שאי אפשר להסתכל בחכמה והוא חולה או כאב א' מאבריו וכשיהיה לו בן שיעסוק ללמדו אולי יהיה חכם בישראל

וההולך בדרך זו כל ימיו עובר את ה' תיד אפי' בשעה שנושא ונותן וזהו שאמר שלמה בכל דרכיך דעהו וזו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה:

סימן נא

אסור להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתוי ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כפיו והענין שבלב הוא הדבר שבפה. ואסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעתו של גוי ואותן שמחרפין את הנכרים בשעת שאלת שלומם והנכרי סבור שאמר לו טובה חוטאים כי אין לך גניבת דעת גדול מזה אך כל מה שנוכל למעט בשאלת שלום של רשע יש לנו למעט אך מפני דרכי שלום נוכל להקדים שלום גדולים שבהם. ועוד שלא יצטרך לכפול להם שלום כי כן דרך העולם המשיב כופל שלום וכן לא יסרהב אדם בחבירו שיאמר לו אכול והוא יודע בו שלא יאכל ולא ירבה בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל וכן לא יפתח חביות הצריכות להפתח וזהו גונב דעתו ואומר כי לכבודו הוא פותחו אלא יאמר לו דע כי לא בשבילך אני עושה וכן כל כיוצא בזה אפי' מלה אחת של פיתוי וגנבת הדעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עול והוות וכל הצדדים של אדם יהיו אמיתיים לא יהיה אדם בעל דברים ולא התול ולא שחוק כי שחוק וקלות ראש מרגילים אדם לערוה לפיכך לא יהיה פרוץ בשחוק ולא יהיה עצב ומתאבל אלא מקבל כל אדם בסבר פנים יפות לכן לא יהיה בעל נפש רחבה נבהל להון ולא עצל ובטל ממלאכתו אלא בעל עין טובה מעט עסק ועוסק בתורה ואותו מעט שהוא חלקו ישמח בו ולא יהיה אדם בעל קטטה ובעל קנאה ובעל תאוה ואינו רודף אחר הכבוד כי הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם:

סימן נב

כללו של דבר ילך אדם במדה בינונית שבכל דעה ודעה עד שיהיו דעותיו מכוונות לאמצעיים וזהו שאמר שלמה וכל דרכיך יכונו שלא יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד דרך רעה ומוציא את האדם מן העולם אתרחק מהן ביותר לצד האחרון עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ידור בדירה נאה ולא ילבש מלבושים נאים כי אם השק והצמר קשה וכיוצא בהן כגון כומרי אדום גם זהו דרך רעה היא ואסור ללכת בה וחייב אדם להתרחק ממנה והמהלך בדרך זו נקרא חוטא הרי הוא אומר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש ואמרו חכמים נזיר שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא וצריך כפרה המונע עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה לפיכך ציוו חכמים שלא ימנע

אדם עצמו אלא מן הדברים שמנעה תורה בלבד ולא יהיה אוסר עצמו בשבועות ובנדרים על דברים המותרים אמרו ז"ל ועוד לא דייך מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים ובכלל זה אותם המתענים תמיד אינם בדרך טובה וכן אמרו המסגף עצמו בתענית נקרא חוטא שמא יצטרך לבריות אבל אדם שיצרו מתגבר עליו מותר לסגף עצמו ולהכניע את יצרו והסופרים והמלמדים והפועלים אסורים לסגף עצמן כדי שלא ימעטו ממלאכתן ולו היה הקב"ה חפץ בתענית היה מצוה לישראל אך לא שאל מאתם אלא שיכניעו עצמן ליראה מפניו שנא' והאלהים עשה שייראו מלפניו:

סימן נג

כי קו לקו הקב"ה יתברך שמו ויתברך זכרו משלם גמול מדה במדה הן שכר טוב הן עונש הרע כיצד אדם חוטא בעבור ממון או בעבור כבודו או הנאת גופו אוי לו לחוטא נפרעים ממנו אותו חטא שחטא וכיוצא בדבר אם זכה ולא חשש בהנאת גופו או ממון או כבוד משלמים לו שכר דבר שלא חשש בו כי שלמה המלך לא שאל על תקנתו לא על ממון לא על כבוד אלא חכמה ודעת לעשות רצון בוראו ונתן לו הקב"ה את שתיהן אפילו מה שלא שאל הרי כל מי שעושה רצון הבורא ואינו חושש לתקנתו להנאתו ולכבודו ובאותה שעה היה יכול לעסוק בתקנתו הקב"ה מספיר אותו בשבילו צא ולמד ממשה רבינו שאמר לו הקב"ה ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול ומשה לא חשש בזה כי אם להצלת ישראל לכך נתקיים ובני רחביה רבו למעלה מששים ריבוא לכך תקנו תחלה ברכת חונן הדעת השיבנו וסלח לנו שהם רצון הקב"ה כתוב בתהלים (תהלים לה יג) ואני בחלותם לבושי שק כו' בצער אחד חייבים כלם להצטער עמו ולהיות מצר בצרתו ולהתפלל עליו שנאמר (שמואל א יב כג) חלילה לי מחטוא לה' להתפלל בעדכם כתיב באיוב (איוב ד יח) הן בעבדיו לא יאמין משה אמר כל הדבר הקשה יביאון אלי ונענש על זאת שלא ידע להשיב לבנות צלפחד וכן שמואל אמר אנכי הרואה ונענש כשמשח דוד למלך לא ידע איזה הוא משבעת בני ישי וכן אל יהדר אדם כלל שישבחוהו בני אדם ואם ישבחוהו מה יתרון לאדם היום כאן ומחר בקבר היום חי ומחר רמה ותולעה בכל המעלות זהו המשובחת הענוה וכן הוא אומר והאיש משה עניו מאד לא ילך אדם בקומה זקופה ולא בגילוי הראש כי שכינה למעלה מראשו לכן יש לו ללכת שחוח להיות מוראו עליו וכן ההולך בקומה זקופה כאילו גוזל המקום ודוחק רגליו ומראה שאין לו מורא ולא ילך בעינים רמות מפני מורא השכינה אשר היא נוכח פניו וקח משל משומרי מלך ב"ו או אחד ממלצריו אינו מגביה עיניו מפני מורא המלך

או המלצר שהוא כנגדו אנחנו העומדים פני השכינה והיא תמיד לנכח עינינו לא כל שכן שלא נגביה עינינו אלא כך יהיה המנהג להשפיל כיסוי עיניו עד שלא יראה הבא כנגדו גלגלי עיניו פרונילש בלעז והענוה נותנת חן ומורא בהשפיל אדם עיניו וקומתו ולא ילך בגילוי הראש מפני מורא השכינה על כן יזכור תמיד בוראו כאילו הוא נוכח פניו:

סימן נד

איזו היא רציחה שאינה ניכרת לעינים והעונש גדול מאד והעבירה קלה וחמורה היא למעלה היא הבושה המבייש פני חבירו ברבים או מצערו בפני מי שמתבייש ומצטער שאילו היה הורגו היה מקבל מיתה כדי שלא יהיה מתבייש אח"כ מי שבייש את חבירו ומצטער ומתחרט ורוצה הוא לקבל את הדין ובא לפני יראי ה' למצוא לו פתח לתשובה יאמר לו דע כי רעתך רבה כי שפכת את דמו של חבירך שכן מצינו באביה בן רחבעם שהוכיח לירבעם בדברים לביישו וניגף למות לכן לך בני לך לפייס את חבירך עד שיתפייס ושמור והזהר מאוד לנפשך שלא תבייש ושלא תלבין פני אדם כי דרכן של בעלי תשובה להיות מאד מאד שפלי רוח וענוים סבלנים עלובים ולא עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים שמחים ביסורים של עלובתם ואם חרפו אותן הסכלים לאמר זכור מעשיך הראשונים אמור להם ידעתי כי חטאתי הרבה וכמה דברים עשיתי שלא כהוגן והצור ימחול לי וסבול את המביישים מדה כנגד מדה בזה. ובזה יתכפר עונך ואם נודע לרבים עונו מניאוף אל ימנע עצמו מללמוד הלכות המדברות מניאוף מפני הבושה כי טוב לו שיתכפר בעולם הזה כי הבושה שופכת את הדם ומסירה את העון וכן מצינו בתלמוד ירושלמי רוצח שבא לעיר והיו מכבדין אותו צריך לומר רוצח אני שנאמר (דברים יט ד) וזה דבר הרוצח פי' דבור שידבר בפיו ויודה הרציחה:

סימן נה

ועובר על מדותיו למען יתכפרו פשעיו שנאמר (מיכה ז יח) מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע וכל הנבזה בעיני אדם שלא מחמת מעשים רעים עתיד שיתעלה שנאמר (ישעיה נב יג) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד וגו' ומי הוא אותו שכתוב עליו במקרא שלאחריו נבזה וחדל אישים תועבת ה' כל גבה לב האדם הנבזה והנמאס איך הוא מתגאה האם הוא ברזל וכי בשרו נחושה הלא בשר רמה ותולעה גם בחייו הכניס אשר בראשו ובבשרו ואיך יתגאה לבו לכן טוב לו להשפיל את גאותו ואת רום עיניו אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה:

סימן נו

ועניים מרודים תביא בית גדול הקבלת אורחים מהקבלת פני שכינה שנאמר (בראשית יח ג) ויאמר אדני אל נא תעבור מעל עבדך אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא המתין לי עד שאכניס אורחים לביתי ואין האדם חייב להאכילם בשר ולהשקותם יין אלא כפי שהיכולת בידו את לחמו ומימיו יתן להם בשמחה כי טוב ארוחת ירק ושמחת פנים משור אבוס ופנים זועפים ולעת האוכל ידבר עמו אדוני אכול בשמחה ושתה בלב טוב יינך או מימיך כי הצור יודע כי ברצון ובנפש חפצה הייתי נותן לך בשר בחיי נפשי שאין לי מה שאתן לך ועל זה נאמר ותפק לרעב נפשך ובבקר בעת לכתו יתן לו מעט לחם כי לפי שלא נתן יהונתן פת לדוד בלכתו ממנו נתגלגל הדבר ונהרג נוב עיר הכהנים ונענשו שאול ויהונתן ועל זה נאמר על פת לחם יפשע גבר. וכשם שמצוה להכניס כך מצוה ללוותם שנאמר (בראשית יח טז) ואברהם הולך עמם לשלחם בא וראה כמה גדול פת לעוברי דרכים שהרי מיכה שעשה הפסל והעמידו אצל המשכן עד שהיו מתערבים עשן הפסל ועשן המערכה ואמר הקב"ה הניחו לו לפי שהיתה פתו מצויה לעוברי דרכים:

סימן נז

ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו אפילו קרבים של בני אדם ובני מעים צריכים לברך את ה' לפיכך צריך לבדוק עצמו יפה כשהוא בא להתפלל ואין להביא בטן מלא צואה לפני הקב"ה לברכו וצריך לנענע כל גופו בשעת התפלה דכתיב (תהלים לה י) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך כתיב (קהלת ד יז) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים שלא יהיו רגליך מטונפות וכתיב (עמוס ד יב) הכון לקראת אלהיך ישראל כשאדם בא לפני מלך ב"ו לא יבא כאדם שבא בשוק אלא יתעטף להיות לפניו באימה וביראה וכבוד אנו שהולכים לפני אדון כל הארץ יתברך שמו עאכ"ו שיש לנו להתעטף להיות לפניו באימה וביראה אוי להם לאותם הממתינים מלהתעטף משבת לשבת כדי שלא ישחקו עליהם בני אדם ואינן חושבין שמא ימותו ולא יוכלו ליתן כבוד למי שנתן מתנתו עצמה שכתוב עליו ית' לבושיה כתלג חיור ועליהם ועל כיוצא בהם נאמר יכין צדיק ורשע ילבש:

סימן נח

ארחץ בנקיון כפי זה המתפלל צריך לנקות ידיו במים ומברך על נטילת ידים על שם הכלי שנקרא אנטל בלשון חכמים או על שצריך להגביה ידיו אחר הנטילה לשון וינטלם

וינשאם וכשם שצריך ליטול ידיו בתפלה כך צריך ליטול את ידיו לאכול לחם אבל לא לפרות וצריך לנגבם יפה וכל האוכל בלא ניגוב כאלו אוכל לחם טמא ואסור לזלזל בנטילת ידים אלא נוטל ברב מים יפה וכל מי שהוא זהיר מיד נשכר שהוא מתעשר בזה כר' חסדא דא"ר חסדא אנא משאי מלא חפנאי מיא ויהבו לי מלא חפנאי טבותא ובין לקטנים ובין לגדולים מברך על נטילת ידים ואשר יצר והבא מלהסך רגליו או מלהשתין ורוצה לאכול נוטל שני פעמים ואינו פוטר עצמו בנטילה אחת כי ברכת אשר יצר מפסקת והיא היסח הדעת והמנקה ידיו בצרור או בקיסם מברך על נקיות ידים. לאכילה אינו יכול לנקותה כי אם במים וכל החוצץ בטבילה חוצץ בנט"י. נכון שיהיה לו סובין מוכנים בכלים שאם יגע בחלב או בדם או בשאר איסור יעביר מיד בסובין כל הליכלוך אם יגע בשום מאכל או כלי פן ידבק בו ויאכל ואל יגדל אדם צפרניו פן יכנס הטיט בהם ואמרו חכמים הטיט והבצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר חוצץ בנטילה ועוד שמא יכנוס לתוכה חלב או דבר איסור ויהיה נכשל. ומעשה שראה אחד בחלום מת צדיק שנפטר ופניו ירוקות אמר לו מפני מה פניך ירוקות אמר לו משום שהיו צפורני גדולים וחלב נכנס בתוכם והייתי אוכל דבר חם בלא ניקור צפורנים והייתי מדבר בין ויכלו לברכת אבות וקדיש לפיכך טוב ליטול צפורניו בכל ערב שבת והאוכל וידיו מלוכלכות בתבשיל והוא רוצה לשתות יין יקנח ידיו ויברך על היין וישתה שנאמר (תהלים קלד ב) שאו ידיכם קודש וברכו את ה'.

סימן נט

כי לא נחש ביעקב כו' (במדבר כג כג) צונו צורנו לא תנחשו (ויקרא יט כו) ובעוונותינו שרבו כיום הזה מנחשים בישראל בודקים בעונות אומרים במוצאי שבת שלא לאכול בצים או שלא לקחת אש שתי פעמים כשיש חולה בבית או יולדת תוך תשעה ימים וכמה דברים שאין הפה יכול לדברם ועוברים על מצות מלכנו ועוד יש ניחוש ורב הוא ונוהכג ביד בני אדם רואין אש גוחלת בוערת מעומד אומרים יהיה לנו אורח אם תכבהו במים האורח יפול במים ואין לך ניחוש גדול מזה ואמת ויציב הדבר כמה בני אדם ניסוהו אך הוא השטן המתעה אותם כשרואה השטן שזה מנחש ואומר יפול האורח במים אז אומר השטן אלך ואפיל האורח במים להטעות זה להיות לסי' זה בידו לנחש לעולם ואוי להם לעושים כך כי עוברים על כמה לאוין. לא תנחשו ולא ימצא בך מנחש ובחקותיהם לא תלכו ועוד שעושים עדות התורה שקר כי לא נחש ביעקב ואותם הנודרים כשיש מיחוש ראש שלא יאכלו עוד מראש של בהמה או כשהם חולים מבני מעים אינם אוכלים בני

מעים הרי זה מדרכי האמורי אלא בטח בהקב"ה והוא רפאך ואין לנו ניחוש לסי' אלא במה שאמרו חכמים כענין שאמרו בר"ה יאכלו ראש איל ע"ש נהיה לראש וכו' ומיני מתיקה ע"ש שנה מתוקה וכו' וכן ירבי תרנגולא וכו' וכן ידלק נר בבית דלא נשיב זיק' וכו' ואותן בני אדם שיש להם לעשות מצוה כגון להתחיל ללמד תינוקת. או להכניס במצוה אחת ואומר נמתין עד ר"ח אע"פ שאין זה נחש אין דרך הטובה כי מי יודע אם יחיה אם ימות בתוך החודש נמחא מת ולא קיים המצוה כללו של דבר מיד כשתבא המצוה לידך עשה אותה ולא תדחה אותה וכן דרשו חכמים ושמרתם את המצות א"ת המצות אלאל המצוות באת מצוה אל תניחנה להחמיץ אלא עשה אותה מיד ואם חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מע"ה כאלו עשאה שנאמר (מלאכי ג טז) ולחושבי שמו מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה:

סימן ס

כתיב בסוף הושע שובה ישראל עד ה' אלהיך גדולה התשובה שמגיע עד כסא הכבוד שנאמר (הושע יד ב) עד ה' והיא א' מן הדברים שקדמו לעולם והיא שקולה כנגד כל הקרבנות שנאמר (תהלים נא יט) זבחי אלהים רוח נשברה לא נאמר זבח אלא זבחי ואל יראה לבעל התשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונותו והחטאים והפשעים אשר העוה וחטא ופשע כי אין הדבר כן אלא אהוב הוא ונחמד לפני הבורא יותר מן הצדיקים שהרי טעם את החטא וכפה את יצרו ואחז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד:

סימן סא

כתיב בקהלת (קהלת ד ו) טוב מלא כף נחת ממלא חפני' עמל ורעות רוח נחת רוח ליוצרם כי מלא כף שאדם נותן ליראי שמים עניים שירדו מנכסיהם ממלא חפנים לעניים שאינם מהוגנים אשר בהם עמל ורעות רוח ולא עוד אלא שנחשב לו לעון כשהוא נותן לפריצים ונותן להם אתנני זנות ובעילות ומקיים מורדים בהקב"ה בעולם לפיכך יתפלל אדם להקב"ה לעולם שיזמין לו בני אדם מהוגנים ד"א מלא כף נחת בצדקה ברצונו הטוב ושלא בגערה ממלא חפנים שנותן שלא ברצונו ולבו רעה כדכתיב (דברים טו י) אל ירע לבבך בתתך לו ד"א טוב לאדם לפרנס אחרים אם אין לו אלא לפרנס נפש אחד טוב משיתן לחמשה ולא יספיקו נמצא חפנים עמל לפי שכל אחד חסר אבל אם גם אחרים נותנין לכל אחד ואחד טוב לו לתת גם הוא לכל א' ואחד ועל זה נאמר פזר נתן לאביונים

ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה וצריך כל אחד ואחד הן עשיר הן עני לפי כחו להיות משועבד להקב"ה רנטייר בלעז פרוטה או מחצה לשבוע להיות חק קבוע ולא יעבור להראות שהוא עבד למקום ומה שהוא נותן הוא כפרת נפשו וכל פרוטה מצטרפת לחשבון גדול והעני שאינו יכול להרבות בנתינה יעשה מצות בגופו ואסור לפרנס לכוף העני לעשות צדקה והעושה כן נעשה כגוזלו גוזל מזה ונותן לאיש אחר:

סימן סב

אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד דרשו רבותינו אשרי עושה תשובה כשהוא איש כלומר שהוא בבחרותו ובעוזו שיצרו תוקפו והוא מתגבר עליו במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס ושכר לעולם יחשוב אדם כאילו קבל שכרו וישים אל לבו כדברים אלו מי יתן שבכל הימים אוכל לתקן את המעוות אשר העויתי וכל מה שאני עושה מן הדין אין לי תשלום שכר בזה כי כל מעשי אינם תועלת ותקנה על כל עונותי והלואי יועיל לי ולא אעמוד בדין. וגם אם היה צדיק גמור ומימיו לא עשה רע אין לו מן הדין שום שכר כי לו יחיה אלף שנים פעמים לא יוכל לשלם גמול אחת מהקטנות שבקטנות מן הטובות אשר הקב"ה עושה עמו:

סימן סג

ואלה הדברים יעלה אדם על לבו אל יעבוד אדם את בוראו למען יירש גן עדן אלא מאהבת ה' ומצותו שהוא יוצרו ואוהבו וכשאדם בסתר לבדו יחשוב על דברים שאינם מהוגנים שאילו היה בפני אדם לא היה עושהו מפני הבושת גם עתה לא יעשנו כי כן דרך הרשעים לעשות במחשך מעשיהם אומרים מי רואנו ומי יודענו וכן ברך החכם את תלמידיו יהי מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם:

סימן סד

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. אזהרה למקבל לשון הרע. אפס אם יבא איש אצלך צועק על חבירו מפני שהוא הוכיחו בפניך ולבו חרה לו ואומר כי זה שהוכיחו עושה כך וכך ואומר עליו דברים שלא כהוגן. ואתה יודע בזה כי אחרי שיגיד לך לא ילך להגיד לאחרים כי אינו חושש להודיע לרבים. וכדי להוציא הדברים מלבו שהם כבדות עליו להגיד מצוה לשמעו ומה שתוכל לתקן כנגד חבירו לחבבו תעשה ותתקן ותאמר לו פלוני

אוהב אותך. ולמה אתה מדבר כדברים האלה אם יקבל מוטב ואם לאו אע"פ ששמע לדבריו אל תאמין ואל תגיד לאחרים להסירם מלבו ואותן האחרים יהיו מקבלי שמע שוא ויאמינו לו ומה יעשו ילכו ויגידו לאותו האיש הלעז שזה הוציא עליו ויבא גם הוא להתקוטט עמו. נמצא שהמריבה באה על ידך על אשר לא שמעת אליו. אבל אם הוא מגיד גם הוא לאחרים כי הוא מתכוין להוציא עליו שם רע לא תאבה לו ולא תשמע אליו אלא גער בו והוציאו מלפניך בנזיפות ותלך לאותן שסיפר אליהם ותאמר אל תאמינו לו ששקר הוא מדבר על רעהו וכשתדבר מאיש ומאשה אל תספר בעניינים הרעים אלא במעשיהם הטובים ואל תשבח איש בפני שונאו כי איננו יכול לשמוע דבר ממנו ומתוך כך יספר גנותו ממנו ויאמר מה אתה משבח שעשה כך וכך הלא עשה כך וכך. אל ישבח אדם עשי' בפני עשיר אחר ולא סופר בפני סופר אחר וכן כל איש שהוא מענינו. אם הוא ירא שמים מותר לספר ממנו בפני ירא שמים אחר מפני שהוא שמח בדבר שהוא ירא שמים ביותר ואינו מתקנא בו אלא מוסיף חכמה ואומר אעשה כמעשיו וכה"א מי יתן כל עם ה' נביאים. כל מי שנתקוטט עם אדם והגיד עליו מה שלא הגיד מעולם אל תאמן לו. כללו של דבר אל כל דברים אשר ידברו אל תתן לבך אלא עשה עצמך כמאמין ולא תאמין איש מהנה את חבירו והוא מטיב לדבר טובות עליו אל תאמן כי שמא בשביל ההנאה על אשר מהנה אותו דבר עליו. וכן אם תשמע אדם שמזכיר את ה' כגון שהוא רוצה לספר מה עשה לו הקב"ה לטובה כך וכך אל תדלג ותכנס לדבריו שמא ישתוק לשמוע דבריך ולא ידבר עוד דבריו נמצא שהזכיר את ה' בחנם על ידך אבל אם הזכיר לקלל את חבירו מצוה להפסיקו שלא יבא לידי חטא:

סימן סה

וצדקתו עומדת לעד זה המזכה את הרבים כגון מלמד ליראי ה' תיקון תפילין לתקן לאחרים. אם זכית את הרבים ובא דבר עבירה על ידך ונתגברת על יצרך וניצלת הימנה אל תחזיק טובה לעצמך כי לא בתום לבבך נצלת כי חשך ה' אותם מחטוא לו לפי שזכית את הרבים:

סימן סו

לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל לפיכך צריך להתענות שהרי אדם מתענה על החלום כ"ש בשביל כל ישראל:

סימן סז

גם ענוש לצדיק לא טוב כל המעניש את הרבים מעכב המשיח שאילו היה חי היה מוליד ואעפ"י שיש רשות לתלמיד חכם לנדות לכבודו אי' שבח לת"ח להיות נוהג בדבר הזה כ"א להעלים עיניו מעיני עם הארץ וכן אמר שלמה בחכמתו גם כל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך. וכן היה דרך החסידים הראשונים היו שומעים חרפתם ואינם משיבים ולא עוד אלא שמוחלין למחרף וחכמים גדולים משתבחים במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נידו ולא החרימו לכבודם וזהו דרכם של תלמידי חכמים הראוים לשתוק כשיבזוהו או יחרפוהו בסתר אבל תלמיד חכם שביזוהו או חרפוהו בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו. ואם מחל הוא נענש מפני שהוא בזיון התורה אלא נוקם ונוטר כנחש עד שיבקש מחילה ממנו:

סימן סח

עבדו את ה' בשמחה (תהלים ק ב) וכתיב (תהלים ב יא) עבדו את ה' ביראה הא כיצד אם אדם שמח מאד יזכור לו יום המיתה זהו ביראה ואם הוא עצב ישמח לבו בדברי תורה דכתיב (תהלים יט ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב:

סימן סט

אם תראה אדם חשוב שמתלוצצין עליו פשפש באותה מדה ודע כי נתלוצץ על שום אדם חשוב או ראה שמתלוצצין עליו ולא מיחה בידו מדה כנגד מדה:

סימן ע

הוי מקובל על כל אדם ואל תרדוף אחר הרבנות כי אוי לרבנות שמקברת בעליה וראיה מיוסף שמת קודם אחיו. ואל תכעוס כי הכעס מביא לכלל טעות. צא ולמד ממשה רבינו ויקצוף על אנשי החיל טעה שלא הורה להם גיעולי גוים:

סימן עא

ואסור לקרוע בגדיו בחמתו או לשבר כליו בחמתו והשובר כלי בחמתו נקר' עובד ע"ז שכן דרכו של יצר הרע היום אומר עשה כן ולמחר אומר לך עבוד עבודה זרה והולך ועובד:

סימן עב

והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך. וזו היא מדה טובה ומעולה שבכל המדות כאשר תשמע איש או אשה מדבר עליך או כנגדך דבר שלא כהוגן הנח אצבעותיך באזניך כי כן אמרו חכמים מפני מה אצבעו' של אדם משופעות כיתדו' שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח את אצבעו באזנו. או תכוף אליה לתוכה ואל תשמע כלל וכל שכן אם תשמע אשה או איש אחד מדבר על חבירו או אשה מדברת על חברתה שאין לו להשיב כלל כי מה לו ולצרה זו אלא סתום אזניך ואל תשמע מחרפים זה את זה וטוב לך ומשול ברוחך והתאפק ושים לפיך מחסום בלי לחרף קרובך ואפי' ידבר על אביך או על אמך דבר שאינו הגון לא תשיב שלא כהוגן אלא אף אתה הקהה את שניו ואמור לו אין אתה אומר אמת ולא תשיב עוד דבר לא גדול ולא קטן:

סימן עג

ויראת מאלהיך אני ה' זהו כלל גדול שבתורה על כל דבר שמסור ללב נאמר ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך לפיכך יהיו כל דבריך לשם שמים וכשתשמח בביתך תשמח לשם שמים וכן אמר החכם דברי חכמה המוסיפים חסידו' ומריב אחר אל תתעבר כי מה לך ולצרה זו. וכן אמר אל תדבר מדבר שאינו שלך כי בשלך תזכה וזה חובה היא לאחר אשר יריב עמו ואין חבין לאדם שלא בפניו. וכן אמר שלמה מחזיק באזני כלב עובר ומתעבר על ריב לא לו.

סימן עד

אל תהי בז לדבור אחיך כשהוא מדבר בגאוה דברים שאין הדעת סובלתן ונוח לך להשפילו מגאותו ולתופשו בדבריו אל תחוש בזה כי מה תרויח בדבר ואל תקנטר שום אדם אפי' גוי כי כאשר אתה תשכח יהיה אתו לזכרון כמעשה רועה החזירים:

סימן עה

אל תגביה קולך לשוב עזות אך כל דבריך תדבר בענוה וכבוד כי דברי חכמים בנחת נשמעים ואל תרבה דברים בטלים אם עמדת בין האנשים וכ"ש בין הנשים אל תרבה שיחה. אם באו לצים במקום מושבך פתאום ומדברים דברי הבאי אל תוכיחם פן ישנאוך לך מאצלם פן תלמוד ממעשיהם הרעים כי הלצנות שנייה לערוה:

סימן עו

אל תעניש ישראל ואל תקללו אך התפלל עליו שישלים הקב"ה לבו ויחזירהו למוטב ואל תמסור עליו דין לאמר הצור ינקמנו מידו וישיב לעושה הרע כרעתו כי כל המוסר דין על חבירו באה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא ואומרת רבונו של עולם לזה תעשה דין ראוי הוא שתעניש זה על כך וכך כללו של דבר אל תקלל שום אדם כי פעמים רבות הקללות חוזרות וחלות כולן על ראשו ועל זרעו שכן מצינו שכל הקללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו. אל תשנא את חבירך מפני אהבת חבירך השונא אותו כי אין לשנוא אלא מי שהקב"ה שונאו ועוד פעמים שיתפייסו שניהם והוא לא יתפייס עמך כי שנאתך היתה חנם ואל תהי בז לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה:

סימן עז

אל תדין את חבירך לכף חובה כי אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ולא ידעת מה בלבו ומה במחשבתו והוי דן כל האדם לכף זכות ושמור עיניך מראות ברע ועשה צדקה כפי כחך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים שעבד עצמך לקונך ותחשוב בלבך שכל אדם שומר עבדיו על אחת כמה וכמה שישמרך רבון העולמים:

סימן עח

אל תביא עצמך לידי עבירה קלה כי היא יביאך לידי חמורה עבר על לא תשנא סוף בא לידי שפיכות דמים שנאמר (דברים יט יא) וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו:

סימן עט

השמר לך אל תשב עם אדם שלא תלמוד ממנו טובה כי אוי לו ואוי לנפשו ועוד שתגרום שיחשדוך בדבר רע כי יאמרו לא על חנם הלך זה אצלו ובך יתלו כל מעשיו הרעים:

סימן פ

וכשתשאל על אדם אשר תרצה להתחבר עמו שאל מי רעהו כי האדם עושה כמעשה רעהו. על כן כשתהיה בתוך עם תתרועע לטוב ולא תתרועע לרע פן תרע כמוהו. כשתדבר בלילה השפל קולך וכשתדבר ביום הבט סביבותיך והזהר בדבריך מן הכותל שאחריך

כי ימות אדם בכשלון לשונו ואל ימות בכשלון רגליו כי בכשלון לשונו יסיר את ראשו וכשלון רגליו ירפא לרוץ מעט:

סימן פא

כשתתיירא מן החרטה אמור לאו קודם הן כי לאו אחר הן מגונה מאד. וכאשר תאמר הן כפול קיים מה שאמרת:

סימן פב

בעודך חי דרוש התשובה ואל תאחר כי המות בא פתאום אל תרבה לדבר מבלי זכר הצור פן יקשה הלב והלב הקשה רחוק מהאלהים ואל תביט בחטאי בני אדם הממשיכין זמן רב בעולם ולומר כבר נשתכח ונשתכחו חטאיהם:

סימן פג

אל תבהל ברוחך לכעוס איש חסיד צוה לבנו בפטירתו כשם שכבדתני בחיי כך תכבדני לאחר מותי וקיים מצותי ותלין כעסך לילה אחת ועצור ברוחך שלא תדבר כלל בשעת הכעס:

סימן פד

אל תשמח לבך אם יכבדוך כי לפי הכבוד והנאה שיש לו לאדם בעולם הזה על מעשיו מנכין מזכיותיו בעולם הבא ואם תאמר והלא תקן רשב"ג שיעמדו לכבוד שמים עשה לפי שיקבלו שכר על שיקבלו מורא נשיאותו עליהם אטום אזניך לנבל וחסר לב וקוה לאל. אל תלעוג לטעות זולתך פי' אם חבירך יטעה כי אינך מושל בדברי פיך טוב שתדום ויאמרו דבר של גנאי עליך משתדבר ותקרא עובר ומתעבר לכל מה שידבר בך ואם הוא איש זקן חשוב אותו כיונק אל תענה אותו כסכלו אז יחבק ידיו ויחנק:

סימן פה

אל תגלה לאוהבך שום דבר שתסתיר משונאך אם לא בחנתו פעמים רבות להיות אוהב נאמן פן יהפך להיות שונאך ויגלה סודך וסוד אחר אל תגל לשום אדם אם לא ברשותו:

סימן פו

כללה של חכמה שתיקה. מלה בסלע שתיקותא בתרין כשאני מדבר אני מתחרט וכשאיני מדבר איני מתחרט. עד שלא דברתי אני שליט ומושל על דברי אבל כשיצא הדבר מפי אז הדבר מושל בי:

סימן פז

ונתן לך רחמים ורחמך המרחם על הבריות מן השמים ירחמו עליו אם אין אדם מרחם מה בינו לבין בהמה שאינה מקפדת וחוששת בצער חברתה:

סימן פח

אמר החכם מי שזורע את השנאה יקצור את החרטה אחרית קטטה חרטה המתן מעט ולא תתחרט הלצנות מעביר המורא והיא שנייה לעבירה וכל המתלוצץ נופל בגיהנם ואינו זוכה להקביל פני שכינה כמו שדרשו רז"ל מן המקראות במה יתנקם אדם משונאו יוסיף מעלה יתירה בעצמו. המתקן בינו לבין הבורא יתקן הבורא בינו לבין בני אדם:

סימן פט

פרישות מן העולם פנאי ללב ומנוחה לגוף ואהבת עולם טרדת הלב ויגיעת הגוף אם ישבחוך בני אדם במה שאין בך דאג. אל תהי להוט אחר דברים ואחר חדושים כי אלה מסירים לב האדם מן התורה שובו פתאים כי התשובה מקובלת והטיבו מעלליכם בעוד היכולת על נפשותינו טרם יבא בדין עלינו. כי הוא ה' שופטנו אשר עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו:

סימן צ

זכין לאדם שלא בפניו מעשה באיש אחד שהיה תמיד מעיין בטליתות של בית הכנסת לראות אם נקרעו או נתקלקלו חוטי הציצית והיה מצייצה כהלכתה והיה מודיע לבעל הטלית:

סימן צא

את יראי ה' יכבד באיזה ענין כגון שהיה לו לכבד אב ואם יקום מפניהם ויכבדם ולאחר קומו יחזור וישב אפי' היה בדעתו ללכת שאם ילך לו אז לא יראה שקם לכבודם:

סימן צב

סייג לחסידות החי יתן אל לבו מקראות ופגעי בני אדם וידע כי על חטאיהם היה להם כן ובדבר אשר זדו נפרע להם מדה כנגד מדה ומתוך כך יפשפש במעשיו פן יקרה לו אשר קרה להם:

סימן צג

כל ישראל ערבים זה לזה ואלמלא הערבות לא היה אדם מוחה ביד חבירו על חטאיו ולא היה נותנים לב לחקור על עושי רשעה לבערם. אלא כדי שיעשו סייגות וגדרות שלא יחטאו. הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר כיון ששמר אדם עצמו מן העבירה וכפה יצרו פעם ראשונה שנייה ושלישית מכאן ואילך הקב"ה שומרו:

סימן צד

הן יקטלני לא איחל. ישים אדם על לב ויקח משל מן הפרשים ההולכים למלחמה להראות גבורתם במצות אדוניהם ולא ינוסו מפני חרב ונפצעים ונהרגים וכל זה אינו רק מפני הכלימה כי תחשב כלימה אם ינוסו ובמותם במלחמה לא יקבלו שכר מאדוניהם אנחנו עאכ"ו שיש לנו לסבול צרות ויסורים אף להשלים נפשותינו למות על מצות מלכנו אדון כל יתברך שמו:

סימן צה

לעולם אל יבקש אדם מהקב"ה דבר שאינו ראוי כגון שתלד אשתו לח' חדשים ויחיה הולד או יהיה רצון שאהיה בכרכי הים אע"פ שיש יכולת הקב"ה לעשות כן הרי זו תפלת שוא. אסור לקבוע בתפלתו שבח אחר (פי' בעמידה) אבל כל היום כולו אם רוצה לומר שירות ותשבחות תבא עליו ברכה:

סימן צו

אל יתן שלום לרבו כדרך שנותנין חברים זה לזה ולא יחזיר שלום כדרך שמחזירין שלום אלא שוחה לפניו ביראה וכבוד ואומר שלום עליך רבי ומורי:

סימן צז

מעשה בחכם אחד שצוה לבנו שלא יהנה יותר מדאי מן העולם ושלא יעברו עליו יותר משלשים יום בלא תענית וכשמת הוציאוהו מקברו והכוהו ונצטערו מאד על הדבר ובא בחלום בלילה לאחד ואמר לו מפני שכשהייתי רואה ספרים נמחקים קרועים עם דפי ספרים לא הייתי קושרם יחד ומצניעם:

סימן צח

אהוב את השמא ושנא את מה בכך פירוש אהוב לומר שמא אם אומר דבר זה או אעשה או אלך לעשות או לראות דבר זה או אשמע דבר זה נעימות זמירות או אלך לטייל שמא יבא לגרום לי לידי חטא ושנא לומר כי מה בכך לספר חדושים ולשמוע דברי הבאי בשרירות לבי ולא אבא לידי חטא:

סימן צט

לא תחמד אשת כתיב בלא וי"ו לא תחמד אזהרה שלא ליפות עצמו כדי שיישר ביני אשת רעהו ויכניס אהבתו ויופיו בלבה לא תהיה חומד לאשת רעך ועוד קרי לא תחמד אזהרה שלא ישבח אשה יפה בפני חברו שמא יגרור אחריה והיה בך חטא כלומר לא תחמד אשת רעך לאחרים ולא תהנה מזיו פנויה כל שכן מאשת איש כדי שתהנה מזיו שכינה:

סימן ק

אם באת מצוה לידך שלא בכוונה תשמח ותתן שבח והודיה להקב"ה שאינה אותה לידך לעשותה:

סימן קא

לא ישרטט אדם קונטרס על הספר מפני שהספר יש לו קדושה ולזה אין בו קדושה וכ"ש שאסור לסרוק עליו ראשו אפילו בחלק שבו:

סימן קב

ואסור להרוג כינה על שלחן שאוכלים עליו. וההורג עליו כאילו הורג על המזבח כי השלחן הוא המזבח שנאמר (יחזקאל מא כב) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. ומטעם זה מכסים הסכינים בשעת ברכת המזון משום שנאמר (שמות כ כב) כי חרבך הנפת

עליה ותחלליה. ואסור לכתוב בספר פלוני חייב לי כך וכך. וסביביו נשערה מאד מכאן שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים אפי' כחוט השערה. לפי שכיזבה שרה על ידי יצחק. ותכחש שרה לאמר וגו' לפיכך בא סיבת מיתתה על ידי יצחק כשמעה שמועת העקידה פרחה רוחה ומתה על ידי יצחק:

סימן קג

לעולם ינוס אדם מנסו כי שמא אין עושין לו נס ואם עושין מנכין לו מזכיותיו וגדול זכות יפה תואר המתגבר על יצרו יותר משאינו יפה לפי שאינו מקובל לנשים:

סימן קד

וגדול זכות עני המחזיר אבידה לבעלים יותר מעשיר וקשה עונש העשיר שאינו מחזיר יותר מעני הכל לפי הטורח והשכר וע"פ המחשבה הטובה. חשב לזכות את הרבים ולא יכול שאין שומעין לו מעלה עליו הכתוב כאילו מזכה אותן ירא אלהים יצא את כלם:

סימן קה

כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה תדרשנה לפי שהיא כמת מצוה ומצוה שאין לה רודפים רדוף אחריה לעשותה שהמצוה מקטרגת ואומרת כמה גרועה אנכי שנתעלמתי מכל וכל:

סימן קו

לא יגור איש ירא ה' במקום שחשודים על החרמות ועל השבועות. כי כל עבירה יש תקנה בתשובה ולחרם ולשבועה לא ינקה בתשובה בזה העולם ולכן אין טוב לדור אצלם כי א"א שלא יהנה מהם או הוא מהנה אותם וכל העובר על החרם כאלו עבר על חמשה חומשי תורה. אם תמנה כל תיבה שבסוף כל ספר במצרים דספר בראשית מסעיהם דספר שמות סיני דספר ויקרא יריחו דספר במדבר סיני ישראל דמשנה תורה ותטול אות ראשונה ואחרונה של כל תיבה ותיבה יעלו למנין חרם וחרם בגימטריא רמ"ח כמנין אברים של אדם:

סימן קז

כל המונע ספר תורה מלהכניס לתוך ארון הקודש כגון הקובל בב"ה לפני ההיכל וכן הרוצה להכריח ולדחוק את הקהל שיעשו חפצו והטובים אומרים שלא כדין אתה עושה עתידה תורה שתצעק ותכריז על נשמתו איש פלוני אל יבא למקום פלוני בשלום:

סימן קח

ואם מעכב את התפלה והטובים אומרים שלא כדין אתה עושה ואינו שומע אליהם לעתיד לבא מתפללים ומשתחוים ולא יזכה להיות עמהם:

סימן קט

האומר לחבירו תושיט לי ספר יקחנו בימינו ולא בשמאלו לפי שהתורה נתנה בימין שנא' (דברים לג ב) מימינו אש דת למו:

סימן קי

שער באשה ערוה וכל האמור בשיר השירים כגון בטנך ערימת חטים שוקיו עמודי שש שני שדיך וכו' וכל שדרך לכסות ערוה לאשה לגלות. בשבת אל ידבר אדם מאוהביו שמתו או שהן בצער כדי שלא יצטער. ואסור בשבת לדבר דברים בטלים דכתיב (ישעיהו נח יג) ממצוא חפצך ודבר דבר וכן מצינו בירושלמי אמיה דרבי ישמעאל הוה קא משתעי טובא אמר לה שתיקו דמילי אסירי. ואמר רבי אמי בדוחק התירו שאלת שלום בשבת אלא מפני שהפה טרוד ורגיל ולמוד לדבר:

סימן קיא

הצמא לשתות מים לא יברך ואח"כ ישפוך מהם אלא שופך מהם ואחר כך מברך ושותה. ולא ישתה מהם ויתן לתלמידיו אא"כ שפך מהם שמא איסטיניס הוא ולא ישתה מהם וימות בצמא:

סימן קיב

אם חטא חבירך והתרית בו פלוני אל תעשה כן יותר דע כי סופך ללקות ולא ישמע אליך ועבר עבירה תכריז עליו ברבים התריתי בו והוא לא שמע להתראתי:

סימן קיג

ואם ירננו העולם על צדיק פלוני אחד שבא לו מקרה אחד רע. תאמר לו בעון הדור נתפש שהצדיקים נתפשים בעון הדור שנאמר (איכה ד כ) רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם:

סימן קיד

המשנה מנהג ראשונים כמו פיוטים וקרוב"ץ שהנהיגו לומר אין צור חלף קרוב"ץ הקליר וזהו המנהג ואמר קרוב"ץ אחרות עובר משום אל תשיג גבול עולם אשר עשו אבותיך לא תשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים:

סימן קטו

כשרבה דיו על אות לא יכתוב את ה' ממנו וכן אם רבה על שם לא יכתוב ממנו אות אחרת:

סימן קטז

ואהבתם את הגר (דברים י יט) מצוה אותנו משה כשנבוא אל הארץ לאהבה את הנכנס תחת כנפי השכינה לקיים את כל המצוה והתורה ובשלשים וששה מקומות הזהירה תורה על אהבתו ושלא להונותם בין אונאת ממון בין אונאת דברים וגדולה אהבתן וחביבה לפני המקום יותר מאהבתן של ישראל. משל לשני בני אדם אחד אוהב את המלך והאחד המלך אוהבו מי גדול. אותו שהמלך אוהב נמצא ישראל אוהבים הקב"ה והקב"ה אוהב את הגר שנאמר (דברים י יח) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה על כן מצוה עלינו לאהוב מי שהמלך אוהב לפיכך כתיב (שמות כג ט) ואהבתם את נפש הגר:

סימן קיז

ישראל ששומע שאומר עליו שהוא גוי צריך לומר יהודי אני. מנלן ממרע"ה אמר רבש"ע יכנסו עצמותי בארץ הואיל ולא זכיתי ליכנס כמו עצמות יוסף אמר הקב"ה דמודה בארעיה תקבר בארעיה יוסף על שאמר כי גנוב גונבתי מארץ העברים זכו עצמותיו לקבר בארץ אבל אתה ששתקת כששמעת שאמרו עליך איש מצרי הצילנו מיד הרועים ולא אמרת איש עברי אנכי לכן לא יכנסו עצמותיך לארץ:

סימן קיח

הנותן יין למי שעסקו בנשים הרי זה מסייע עוברי עבירה כי הוא ממשיך את האדם לידי עבירה אבל הנותן יין למי שמצטער ואינו יכול ללמוד ולהתפלל בכונה מפני צערו וכשמשקהו אז מתישבת דעתו עליו ושמח על זה נאמר משמח אלהים ואנשים:

סימן קיט

יש גוזל ואינו נראה זה הדר עם בני אדם ועינו רעה בשלהם:

סימן קכ

הבושת והאמונה נצמדות כשתסתלק האחת תסתלק חברתה:

סימן קכא

שנו חכמים העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי י"ט ובמוצאי שבתות ובמוצאי י"ט ובחנוכה ופורים ובראש חודש ובכל מקום שיש נידנוד עבירה להביא תענית צבור אינם רואים סימן ברכה לעולם:

סימן קכב

מעשה באשה אחת שהיתה טוה בע"ש ולא היתה עוסקת בצרכי שבת כראוי ומתה ראה אחד בחלום שהיו שורפים עיניה וידיה בנעורת של פשתן שאל למה דינה בכך השיבו לו מפני שהיתה עוסקת בע"ש בפשתן ולא היתה עוסקת בצרכי שבת:

סימן קכג

שני הרהורים יש לו לאדם יומם ולילה הרהורי אשה והרהורי ממון ובשבילם הוא נותן נפשו ועוד הרהורים אחרים הקנאה והשנאה והגאוה והתאוה והנאת בנים וגעגוע בנים ונשים שחוק חברים וטיולים וחדושי דברים בטלים וכל אלה גורמים לבטל תורה לכך נאמר בכל לבבך ובכל נפשך אצל העבודה והאהבה כלומר עבוד ואהוב את המקום. ובכל מאדך ובכל נכסיך לא נאמר אלא מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך גבה ממך ממון אל תהרהר אחריו כי הכל לטובה. וזהו שנאמר (תהלים סב יג) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו אל תקרי מעשהו אלא ממעשהו. אם בעל בנים הוא גובה בניו ואם הוא עשיר גובה את עושרו בחייו. וזהו חסד גדול שמשלם לו גמולו בעוה"ז

חיי הבל כדי להביאו לעולם הבא. ד"א ובכל מאדך בכל עמקי מחשבותיך כמו מאד עמקו מחשבותיך:

סימן קכד

אל יעמוד אדם עם מלמדי תינוקות פן יבטלם בדבריו. צא ולמד מחוני המעגל ואבא חלקיה בן בתו שלא רצו להשיב במלאכה אפילו שלום כדאיתא בתענית כשנתנו לו שלום זוגא דרבנן לא השיב שלום כל שכן במלאכת שמים ארור עושה מלאכת שמים ברמיה:

סימן קכה

מי שאינו צריך לבריות והוא לוקח מהם אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך וכן המפסח את שוקיו והמסמא את עיניו לא יצא מן העולם עד שיבא לידי מדה זו:

סימן קכו

אל תהי צדיק הרבה (קהלת ז טז) הרי שהיתה אשה טובעת בנהר ובידך להציל אל תאמר אני מניחה לטבוע כי איך אלך ואראה את ערותה למה תשומם ויחשב לך עון ותענש צא ולמד משאול שחמל על אגג ועשה ק"ו של טעות ועל דבר זה נטרד וכן איש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר האלהים הכני נא וימאן האיש להכותו וע"י כן נענש והכהו האריה וימיתהו:

סימן קכז

לא יאכל אדם אלא אם כן ירעב ולא ישתה אא"כ יצמא ואל ישהא נקביו אפילו שעה אחת שכל זמן שאדם צריך להשתין ולהסך את רגליו ויעמוד נקביו מיד יסתכן ויפול לידי חולי הדרוקן. והאדם חייב להבריא את עצמו כדי שיוכל לעבוד את בוראו ועוד יעבור על בל תשקצו נפשותיכם:

סימן קכח

מעשה ברבי יעקב ברבי יקר שהיה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש וכשהיו הקהל הולכים לפני המלך או לפני השלטון אז חולץ מנעליו ואומר אני עני הם בכספים ואני ברחמים ובתחנונים נמצא הם בשלהם ואני בשלי וכן נהגו הקהל אחריו:

סימן קכט

כבד את ה' מהונך (משלי ג ט) אתה קונה ארגז לשמור כסף וזהב יותר יש לך לקנות ארגז נאה להצניע ספריך ותפילין. כבד את ה' מהונך ממה שהנאך יש לך קול ערב מצוה להתפלל. זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות אתרוג נאה ולולב נאה וסוכה נאה וטלית נאה כן תעשה לכל חפצי ה':

סימן קל

יאחז צדיק דרכו יש אדם שאינו זכאי שיקבל המקום תפלתו אלא בעבור תוקף תחנונים ודמעת עיניו אשר תמיד בוכה ומתחנן אע"פ שאין בידו זכות ומעשים טובים מקבל הקב"ה תפלתו ועושה חפצו:

סימן קלא

אם ישאל אדם דבר שהוא שבח לבוראו כגון על לימוד תורה או דבר א' מחפצי שמים ושופך את נפשו עליו הקב"ה שומע תפלתו אע"פ שאין בידו מעשים טובים:

סימן קלב

אם ישאל אדם עצה ממך. אם ידעת לו הדריכהו בדרך ישרה לפי מה שנראה בעיניך ברצון המקום אבל לא לפי דרכו שכנגד הבורא ואם תשתוק ואתה יודע להדריכו ישאל מאחר ויתן לו עצה שאינה הוגנת לו כמו שעשה אבשלום ששאל עצה מאחיתופל ונתן לו עצה ונפל ביד דוד:

סימן קלג

אל תבא לקחת עצה ממי שאתה חושדו שמא יעצך לפי דעתו לטוב לך ואל תצלח בדבר וע"י כן תחשוד אותו ותאמר לו לדעתו יעצני רע ושמא נקי הוא בזה הדבר ואז יחשוב לך העון כי חשדת בכשרים:

סימן קלד

אמר החכם תן עצה טובה ונכונה לכל אדם אשר יבא אצלך להתיעץ. אפילו לשנאך משני טעמים אחד אשר תבא מדין שמים ולא יהיה בך חטא ועוד כי בזה תתנקם משונאך. כי

שונאך יחשוב בלבבו ודאי זה שונא אותי לא יעצני טובה ויניח דעתך ויעשה דבר אחר אשר יהיה לו למכשול:

סימן קלה

וכל חסיד יתפלל אליך לעת מצא (תהלים לב ו). ודרשו חכמים לעת מצא זו אשה שיזמין לו הקב"ה אשה טובה כי מה' אשה משכלת. ונוהג שבעולם האיש כרוך אחר האשה שנאמר באחאב (מלכים א כא כה) אשר הסתה אותו איזבל אשתו ומעשה בחסיד אחד שנשא אשה חסידה גמורה לימים נתן לה גט הלך ונשא אשה רעה בת בליעל וזאת הלכה ונשאת לרשע גמור החסיד עזב מדתו ונהפך בעצת אשתו הרעה והרשע שב מרשעתו ונעשה חסיד גמור ע"י אשתו לכן כל ירא ה' אל יקח עצה מאשתו מדבר מצוה מפני שעיניהם צרה ואפילו היא יראת שמים מי לנו גדול ביראת שמים יותר משרה אמנו. אע"פ שאמר לה אברהם מהרי שלש סאים קמח עד שצוה לה סלת ודרשו חכמים מכאן שהאשה עיניה צרה באורחים יותר מן האיש אבל בדברי העולם אתתך גוצא גחין ולחיש לה:

סימן קלו

שם רשעים ירקב (משלי י ז) אלו הסופרים המוסיפים תיבות או מחסרים תיבות ומכוונים לרמז שמם בראשי שיטות וכי בשביל שמם הנמאס יחסרו תיבות או יוסיפו או יהפכו. עליהם נאמר שמם מחית לעולם ועד:

סימן קלז

בכל דרכיך דעהו (משלי ג ו) כל אדם ירא שמים כשהוא כועס על עוברי עבירה ישקול כעסו כדי שתהא דעתו מיושבת עליו בינו לבין עצמו ויליף ממשה רבינו כשכעס על בני ראובן אמר תרבות אנשים חטאים לפיכך בן בנו נעשה עבד לפסל מיכה אע"פ שלשם שמים הוא כעס הכל צריך מדה וכן בשחוק של מצוה לא ידחוק פי' העושים המצוה ברוב שחוק אל ידחקו הכעס:

סימן קלח

בכל דרכיו של אדם יראה היאך יעשה מצוה בין בשחוק בין בכעסו. איך יתכן למשה לשבר את הלוחות הכתובים באצבע אלהים אלא לתקנת ישראל עשה אמר מוטב שאהיה

חייב ואל יהו כל ישראל חייבים וכיון שחרה אפו לשם שמים הסכים עמו הקב"ה ואמר לו יישר כחך ששברת:

סימן קלט

אם שמעת איש אחד מלמד טעות לתלמידו לא תאמר טעות אתה אומר אם הוא מתבייש בזה אלא תודיעהו לאחד מקרוביו או לאוהבו ואל תשפוך דמו. לא יאמר אדם לחבירו בקש איש פלוני בתי לבנו מפני שמתבייש האחר וזה מתגאה ונהנה לבו:

סימן קמ

מי שעוצר רוחו ומשפיל עיניו ורוחו מהביט אל נשים ואינו מדבר דברים בטלים וסובל כעסו ואינו מתגאה ועוסק בתורה ובמעשים טובים לעתיד לבא יהיה לפנים ממלאכי השרת עליהם נאמר כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל:

סימן קמא

מי שאבד קונטרס או חומש או כתובים או נביאים והתחיל לכתוב אחר וכשנכתב חציו נמצא הראשון אסור לכתוב בחלק הנשאר דברים אחרים גם מדברי סופרים לפי שאז נקרא הוא עיקר והחומש טפל וכן אל ישים ספרי תלמוד על ספרי מקרא וכן אל יכסה את ספרו בקלפים הכתובים בהם רומנץ ומעשה באחד שכיסה חומש שלו בעור והיה כתוב בו לועזים של דברי הבאי תגרי מלכי האומות ובא צדיק וקרעו והסירו:

סימן קמב

אם אתה מתווכח עם חכם אל יהי לך לצער אם נצחך כי ממנו תלמוד ותוסיף חכמה אם תנצח אותו מה תרויח אבל אם נצחך בזה הרווחת אשר ידעת עתה מה שלא ידעת קודם לכן:

סימן קמג

אין גוזרין ב' חרמות ביום אחד שנאמר (בראשית ח כא) לא אוסיף עוד לקלל לא אוסיף עוד להכות. וכתיב בתרי עשר בספר מלאכי (מלאכי ג ו) כי אני ה' לא שניתי וסמוך ליה במארה אתם נארים במארה בגימטריא חרם. וכתיב (נחום א ט) לא תקום פעמים צרה ואי' גוזרין חרם אלא ביום שנא' (איוב ג א) ויקלל את יומו ארור היום:

סימן קמד

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת (מלאכי ג י) גדול הפרשת מעשר שאמר הקב"ה בחנוני מכל דברים אחרים אסור לנסותו שנאמר (דברים ו טז) לא תנסו את ה' אלהיכם אותו המעשר הוא מעשר עני לתת לעניים מעשר מכל אשר ירויח אדם הן ברבית הן להשכיר א"ע הן מכל דברים אשר בא ליד אדם בריוח אם מצא גניבה או הביאו לו גניבה צריך לעשר ולהפריש כאשר נכתב בפסוק כי עדין לא היו ישראל לבין אומות העולם ומלוין ברבית ואוי להם המעכבים מעשרותיהם כי לסוף לא ישאר להם בידם כי אם המעשר והיינו דכתיב (במדבר ה י) ואיש את קדשיו לו יהיו:

סימן קמה

כעס בחיק כסילים ינוח (קהלת ז ט) הכעס רע מאד ועל כן צריך להתרחק ממנו עד קצה האחרון וילמד כל אדם לעצמו כל שעה ושעה שלא יכעוס כלל ואפי' על דבר שראוי לכעוס עליו ואם רוצה להטיל אימה בתוך ביתו או על הציבור אם הוא פרנס יראה בפניהם שהוא כועס ותהיה דעתו מיושבת עליו בינו לבין עצמו כאדם שהוא מראה פנים של כעס ובלבו אינו כועס כי הכעס מביא לכלל טעות ואמרו חכמים כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ובעלי כעס חייהם אינם חיים וגם מתים קודם זמנם וכן הוא אומר כי לאויל יהרג כעס לפיכך נאה מאד להתרחק מן הכעס ולהנהיג בעצמו שלא ירגיש אף בדברי המכעיסו וזו היא דרך הטובה רגזן לא עלה בידו כי אם רגזנותו וגורם להוציא מפיו דברים שלא כהוגן אף כלפי מעלה ועזיבת הכעס מביאתו לכנוס בדרך הענוה צא ולמד מהלל הזקן שלא היה כמותו אדם עניו מעולם וענותנותו גרם להכניס ג' גרים תחת כנפי השכינה ואל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו פן יאכילוהו עבדיו דבר איסור כאשר לא יהיה המאכל מתוקן או כמה ענייני מיראתו ילכו ויקנו דבר איסור וזה לא ידע וכל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי ג' עבירות גילוי עריות וחילול שבת ושפיכות דמים תשמש אשתו נדה מיראתו תבשל לו תבשיל בשבת או אם היה רגיל לנר בחדר משכבו להדליק אותה שם מבעוד יום ושכחה לשומה שם תדליק מפני אימתו בשבת או תברח אשתו או אחד מבניו בלילה בחשיכה ויפלו באחד מן הפחתים הרי זה שפיכות דמים וכן פרנס אל יטיל אימה על הציבור שלא לשם שמים וירדה וינגוש ויכוף אותם בחזקה לכבוד עצמו כדי שיהיו יראים ופוחדים ממנו וכמה עונשם גדול כי הם נמנים עם המינים והמשומדים והמסורים מוסרי ממון חבריהם בידי גוים וכל שכן גופם והאפיקורוסים מבזים תלמידי חכמים ושכפרו בתחיית המתים והפורש מדרכי צבור

אע"פ שלא חטא אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות בכללן ואינו נכנס ביניהם בצרתם ולא מתענה בתעניתם שלא מחמת אונס וחולי אלא הולך בדרכיו כא' מן גויי הארץ וכאלו לא היה מהם ושנתנו חתיתם בארץ החיים אלו שמטילין אימה על הצבור שלא לשם שמים יורדים לבאר שחת ואינם יוצאים משם לעולם וגיהנם כלה והם אינם כלין שנאמר (תהלים מט טו) וצורם לבלות שאול אלא אש יוצא מעצמותיהם ונשרפים:

סימן קמו

ואם הביא אדם את עצמו לידי חשד ימחול לכל החושדים אותו כי הוא גורם לעצמו:

סימן קמז

זמירות היו לי חקיך (תהלים קיט נד) דוד מניח כל זמירות ושירות שבעולם לעסוק בתורה הי' קורא את הטעמים בנעימותיו ובטעמותיו ובזמירותיו אבל אותם ההולכים ואומרים המקראות דרך לצים והם בפיהם כשיר של עגבים עתידה תורה שתצעק עליהם ואומרת רבונו של עולם בניך עשאוני ככנור ובשעה שהם קוראים בי במרוצתם אז אינם קוראים במזמורים הטעמים וגם המפסיקים המקראות בדברים עליהם היא צועקת ואומרת ח' אלפים חמש מאות פסוקים פסקתני והם פסקו יותר מששים ריבוא ועוד הם עושים בי אף מה שאין לעשות בשיחת חולין אדם מדבר חולין אינו פוסק מדבר לדבר אחר והם מפסיקים דברי לעסוק בדברים בטלים:

סימן קמח

שלשה דברים ברא הקב"ה באדם אזנים עינים לשון. אזנים לשמוע עינים לראות לשון לדבר והם הדברים שמעשה האדם נעשה על ידיהם אילו לא היו לו אזנים לא היה שומע דברי הבאי וכמה עבירות אשר נעשה על יד שמיעתם והוא הולך ועובר שמע שיש לשם אשה או ממון אשר יוכל לגנוב. אילו לא היו לו עינים לא היה צופה בערוה ומתאוה לה וכמה דברים אילו לא היה לו לשון לא היה מדבר לשון הרע וכמה חטא של הבאי על יד הלשון מה עשה הקב"ה שם לכל אחד ואחד גדר וחומה להבדיל באדם ולהרחיק מן העבירה שם לאזנים האצבעות המשופות כיתדות או אלית האוזן רחבה הרבה להיות סותמו וגדר נגד השומע אם ישמע דבר חטא. שם עינים לכסות ולסתום ולעצום עיניו מראות ברע וללשון ב' חומות חומת עצם וחומת בשר מלדבר בלשון הרע ושום דבר עבירה והאדם הנבזה כשהוא שם אזניו לשמוע עבירה ועיניו לראות עבירה

לשונו להצמיד מרמה מה עשה פרץ גדר מלכו של עולם כמה החטאים נענשו קח משל אדם הפורץ גדר מלך בשר ודם הוא חייב מיתה הפורץ גדר מלכו של עולם אשר מסר לידו לשמור על אחת כמה וכמה שבן מות הוא ועל זה נאמר ופורץ גדר ישכנו נחש:

סימן קמט

והיה ביום הששי והכינו (שמות טז ה) מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מאד מאד יש לו לאדם להיות זריז לתקן צרכי שבת ומהיר וזריז כאדם אשר שמע כי המלכה באה ונתאכסנה בביתו או הכלה וכל בני חבורתה באים אל ביתו מה הוא עושה שמח שמחה גדולה ואומר כמה עושין לי כבוד גדול אשר באו בצל קורתי אומר לעבדיו תקנו הבית ופינו אותו וכבדו אותו ותיקנו המטות מפני כבוד הבאה ואני אלך לקנות להם בשר ודגים מה שאוכל להשיג לכבודם הוא עצמו טורח בתיקון מאכל אפי' היו לו אלף עבדים ומי לנו גדול משבת שהיא כלה ומלכה והיא קרואה ענוגה על אחת כמה וכמה שיש לו לטרוח ולהיות בעל הבית עצמו מתקן אפי' היו לו מאה עבדים כרבא דמלח שיבוטא:

סימן קנ

אל יכנס אדם לשבת כשהוא מעונה לפיכך אין להתענות בע"ש סמוך להדלקת הנר יטעום תבשילו והזוכה מתענה ומשלים:

סימן קנא

קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותם (ירמיהו יב ב) אלו בני אדם המוציאים חטא ונבול פה או דבר רע על חבריהם בכונה ואומר המקום ימחול לנו ואינם במעלת היראה כי אינם יראי חטא ולא שבט אלהים ואימתו עליהם שיוכלו להעמיד את עצמם שלא להוציא מפיהם הדבר הרע וכמדומה בעיניהם שהוא מוחל להם באמרם הצור ימחול לנו לא יאבה ה' סלוח לו כי הם יודעים אותו ומתכונים למרוד:

סימן קנב

רצונו של אדם זהו כבודו ואפי' לכבוד אב ואם שאל"כ אפי' צדיק גמור לא יוכל להנצל מן עבירה כיצד אביו ואמו יושיטו לו הכוס או ימזגו וכמה דברים שאין אדם יכול להשמט מהם ולכן טוב הוא לכל יראי ה' שימחלו לבניהם את כבודם אף בלי ידיעתם כדי שלא להענישם כי הא דרב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה להקניטו לראות אם יכעוס ומחל לו:

סימן קנג

יש חסיד שלבו דולק אחר רצון בוראו ואינו מרבה מעשים טובים כחסיד החכם מפני שקבל מרבו ומה שחבירו לא הרבה לפי שלא קבל מרבו ואלו היה יודע היה מקיים לפי שאמרו לעולם יהא אדם ערום ביראה והנה מי שלא למד שאין לבו כספוג לקבל הלימוד ואפי' קבל הרי זה לבו סתום פעמים ומפוזר שאין יכול להבין ולדעת מצינו בתורה שכל מי שיכול להבין אע"פ שלא נצטוה נענש עליה על שלא שם על לבו שנא' (במדבר לא יד) ויקצף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה ויאמר אליהם משה החייתם כל נקבה ולמה לא ענו לו ולמה לא צוית לנו והלא לא אמרת לנו להמית הנשים אלא שידע משה שהיו חכמים ובקיאים לדון ק"ו ומה כנענים שכתוב בהם לא תחיה כל נשמה למען שלא ילמדו אתכם לעשות וגו' וכתיב (דברים ז ד) כי יסיר את בנך מאחרי שמא יחטיאך להבא אלו שכבר חטאו והחטיאו לא כל שכן שהיה לכם לדון קל וחומר וכן למה לא אמר בלעם באמור המלאך לו על מה הכית אתונך היה לו להשיב מה עון עשיתי שהכיתי את אתוני ואפי' צער ב"ח אין כאן שלא רבצה מחמת משוי כשלחצה רגלו למה לא היה לו להכותה אלא שהיה לו לחשוב שמא שלא ברצון הקב"ה הוה שאקללם שהוא לא נתן לי רשות אלא להגיד להם העתידות שנאמר (במדבר כב כ) אם לקרא לך באו האנשים שתגיד להם העתידות והקב"ה ראה ששמח אם יתן לו רשות לקלל את ישראל וזהו שנאמר (במדבר כב לד) חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך אדרבא איפכא מסתברא לפי שלא ידע שהיה נצב לקראתו לא חטא אלא כך אמר חטאתי שלא שמתי לב לדעת שלא פשפשתי וחקרתי באיזה עון הוא מכאן שיהא אדם ערום ביראה הואיל ומענישים אותו על שאינו יודע שיש לדעת ולחקור שהרי לפני השליט לא תוכל לאמר כי שגגה היא ולא יכל לומר שמעי לשלמה שכחתי שיצאתי אל נחל קדרון על כן אמרתי אכתוב ספר ליראי ה' פן יענשו והם סבורים שעל חנם הוא וחלילה לאל מרשע כי לא אל חפץ רשע אתה וכתיב (יחזקאל לג ז-ח) והזהרת אתהם ממני באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרת ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש ואתה כי הזהרת צדיק חיו יחיה ואתה את נפשך הצלת שבעה אזהרות כנגד תועבות לבו וכנגד שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו וכנגדו שבע כחטאתיכם ואתה את נפשך הצלת אבל אינו אומר זכית או צדקת אלא את נפשך הצלת מכאן שכל שנענש חבירו והוא אינו מזהירו לומר אל תעשה הרי כל העונש שמקבל מעלין על זה כאילו הרגו לפי שהיה לו להזהירו ולא הזהירו ותובעין מזה דמו של זה וזהו מידו דמו אבקש על כן ערכתי זה ספר היראה למען יזהר הירא

דבר ה' ויותר מהמה בני הזהר ואם שגיתי בו יתקן ויבין החכם למען ייראו את ה' כל הימים באמת:

סימן קנד

מצוה לשנות ארבעים מלאכות חסר א' כדי שלא ישכח איזו מלאכ' אסורה כמו שיש לדרוש במעשה מועדים לפני המועדים. כך בענין שבת לפניו כדי למהר בצרכי שבת. אחר התפלה תקנו וקבעו לומר במה מדליקין בבית הכנסת. כלומר סיימתי מה שבזאת המשנה חוץ מיו"ט הנכנס לשבת לפי שכתוב בו עשרתן עירבתן ואין מעשרין בי"ט:

סימן קנה

זה יסוד לימוד היראה יסוד יראי אלהים תחלת חכמה יראת ה' כשתבא לעשות שום דבר תחשוב אם היה אדם אחר עושהו אם היה שואל לך עצה מה היית משיב לו. וכן אמר ותפארת לו מן האדם כאשר פללת לאחרים תראה לך. ראשית חכמה קנה חכמה. כשיגיע בנך ללמד אל תקנה לו אלא רב חכם וירא שמים שנאמר (משלי א ז) יראת ה' ראשית דעת וזה כדי להכניסו ביראת ה'. ועוד מכל ראשית תתן לו ראשית כל בכורי כל תרומות כל וכן תתן לו ראשית היום והלילה לברכו במה שמהנ' ביום ובלילה. וכה"א כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וככבים אשר כוננת. שהוא מעריב ערבים ויוצר אור. וכשאתה עומד משנתך והקיצות היא תשיחך ובפותחך עיניך תשים אל לבך מלאכתך וצרכיך. וקודם לתקנתך יראת ה' וכתיב (משלי א ז) יראת ה' ראשית דעת. כיצד איש יוצא מבית האסורים חייב להודות להקב"ה ואין לך חבוש יותר מן הישן לכן צריך לברך להקב"ה על מה שלא היה בך יכולת קודם לכן ולא היה בך ממשלה בגופך וברכהו על כל אבר ואבר שהיה נקשר ועתה פתחם לעשות צרכיך בהם ועל הידים שהיו מתחלה בחזקת טומאה ועוד שרוח טומאה שורה עליהם ויען שלא תנזק תטול ידיך. וכן לא ישים ידיו על עיניו עד שירחיצם ותיקנו חכמים ברכה על כל אחת ואחת כתיקנה ומעשה בחסיד אחד שהיה מברך על כל אבר ואבר ומקרא מסייעו לבי ובשרי ירננו אל אל חי. וכתיב (תהלים לה י) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. והיה מתפלל על כל אברים שנבראו בו שיעבדו למי שבראם לכבודו ושלא לחטוא לו בהם לפי שהקב"ה נותן בלב טובים שלא לחטוא לו שאין מגלגלין חטא על ידו שנאמר (משלי יב כא) לא יאונה לצדיק כל און. יצר טוב ויצר הרע טוב לצדיק שרואה שהרשע מערים ערמה למצוא תאות נפשו לשעה אחת והוא פעמים משים נפשו בסכנה בעבור תאות נפשו בפעם אחת

כגון הלסטים והגנבים והנואפים על ספק. ואני בעבור הקב"ה שנותן לאוהביו תאות נפשם לעתיד לבא לעולמי עולמים הנאות מכל הנאות ניאופים ותענוגים על אחת כמה וכמה שיש לי להערים. ואלו היה יצר האדם יצר טוב מתגבר עליו לעשות טובה כמו שמתגבר עליו יצר הרע לתאות בשרו לכבודו אז היה מערים בכל עומק לעשות חפצי שמים וכל יצר האדם שיכולת בידו הוא לעשות כל מה שלבו חפץ לעשות ומצוי לעשות לו בלא בושת א"צ להערים כל כך על הדבר. אבל כשאין היכולת בידו לעשות מה שלבו חפץ מפני פלוני ומפני פלוני בדבר פלוני אז צריך להערים כיצד יעשה תאות נפשו שלא יזיק לו דבר פלוני הואיל וכל אלה הדברים עמקי חכמה. וגדולים חקרי לב המצוין אצל המתאוים ואצל קנאים ואצל רודפים כבוד. לפיכך הירא את דבר ה' רואה האיך מחפשים ותרים אחר תאות נפשם ותאות רגע ספק משליכים נפשם מרחוק וכל שכן אני וכן אמר ונקדשתי בתוך בני ישראל שנהרגים על קדושת ה' שנאמר (תהלים מד כג) כי עליך הורגנו כל היום הרי יצר הרע טוב לאדם שאילו לא היה יצר הרע שולט על האדם מה שכרו אשר יקבל על הטובה עתה שיצרו מתגבר עליו וכופפו בעבור הקב"ה הרי יש לו שכר טוב ולרשעים יצר טוב רע להם אילו לא טעמו יצ"ט יכולים היו לומר לא ידענו מה טיבו של יצר טוב. כשיבא לידך שום דבר שלא ברצון הקב"ה. ומפני הבושת אתה מונע אותו שקשה לעשות ומפליא בעיניך הדבר או שיש לך יצה"ר שמתגבר עליך לעבור או לעשות תחשוב אילו היית בשעת השמד הרי היו לך כל היסורים או מות בעבור הבורא שנאמר (שיר השירים א ג) על כן עלמות אהבוך. ואם היו רוצים להרוג אותך או יסורים לעשות לך שנבחר מות מחיים היית סובל וכל שכן זה הדבר שאינו כל כך גדול שמתגבר עליך יצרך ומקבל שכר טוב שאדם כופף את יצרו ממאה מצות שאין יצרו מסיתו ותוקפו ודחקו עליה שהרי אמר אין שכר על המצות שיעשו לעתיד לבא. עד שלא יבאו ימי הרעה אלו ימי הזקנה. ויגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה לפיכך חוב לעשות אותו דבר שיצה"ר מתגבר עליו ומכניע את יצרו בעבור הבורא משאר מצות שאין יצר רע חושש בהן שלא תאמר הרי המצות שקולות קלה כחמורה ועון גדול נושא על מאה מצות שאין היצר מקטרג והוא עובר עליהם. יותר ממצות שהיצר מקטרג עליהם. משל למלך בשר ודם שצוה לעבדיו ללכת במקום פלוני בא אחד לומר לעבדו אחד אל תלך במקום פלוני שהמלך שלחך ואני אתן לך לטרין ולקח לטרין ולא הלך וחבירו לא הלך פי' שאחד שנדר ליתן לו שני פשיטים הרי זה שלקח רק שני פשיטים יותר עונשו שבדבר קל ביטל רצון המלך. כך זה שחוטא בדבר שאין יצרו מתגבר עליו עונשו יותר גדול וכל דבר שבא לידך לעשות ואינך עושה מפני הבושת

שיקראוך חסיד שוטה תחשוב כאלו היית בשעת השמד היית נהרג על עבירה קלה אפי' ערקתא דמסאנא וכ"ש שאכוף את יצרי המסור בידי ואם גנבת תודה ותעמוד לך. ואם הבושה מלבנת פניך הרי לך כקרבן כפרה ומוטב שתתביש בפני מאה ואל תתביש בפני כמה רבבות ובפני אותם עצמם לאחר מותך. וכן המונע את המצוה מפני הבשת בין מצות עשה בין מצות לא תעשה יתבייש בפרהסיא לאחר מותו בפניהם. ואולי אפילו בחיים כמו צדקיה שאמר פן יתעללו בי ולא נכנע לפני ה' ועיורו עיניו וחשב לך שתי אותיות כף כף פי' כף כף כל כל כי כל סאון סאון כי כל העולם נדון מדה במדה שנאמר (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובערום ובחוסר כל וכל המרחם על האכזר אינו מרחם על הרחמנים ועל מי שהדין לרחם עליו כגון על בניו ועל בנותיו ואחיו וקרוביו ואין להם ויכול לכלכלם ואינו נותן להם הרי כל מה שיש לו יבוא לידי מי שאין לו זכות וצדקה פי' ליד בניו ובנותיו וקרוביו שאין צדקה שייך בפרנסתם אלא דרך רחמנות ואפילו הוא מפרנס אחרים כיון שהוא יודע שאביו ואמו ואחיו עניים ואינו מפרנסם ומפרנס אחרים אותם עצמם שהוא מפרנס לבסוף יהיו אכזרים עליו ולא ירחמוהו ולא יחזיקו לו טובה על החסד שעשה עמהם ויהפכו לו לשונאיו כי יש לך דבר שאין לו זכות לאדם אם יעשנה ואם לא יעשנה יחשב לו לרעה. כגון איש ואשתו שאוהבין ילדיהן ויש להן ומפרנסין אותן ומרחמים עליהם הרי אין זכות וצדקה. כי מאהבתן עושין לו כן כמו כלב לגוריו והדוב וכל חיות שמשימים נפשם בכפם לטרוף טרף להביא לגוריהן ואם לא יהיו מרחמים על ילדיהן ולא מפרנסים אותם ואין לילדים מאומה או שמכין אותן שלא לצורך או שלא ליסרם כלל גדול עונם מנשוא לפיכך האב שעושה טובה למקצת בניו וקצתן מואס ולא עושה אתם טובה. אותו שהוא מואס יירשנו:

סימן קנו

ואם תראה שלשה דורות ולמעלה זה אחר זה כלם תלמידי חכמים ואח"כ זרעם עמי הארץ לא תאמר דברי חכמים בלים שאמרו לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע וכו' שוב לא יפסוק התורה מהם שהרי נתחתנו במשפחה שאין דינם להיות עמהם תלמידי חכמים. ואמרו חכמים רוב בנים דומין לאחי האם לכך בניהם עמי הארצות כיוצא בו ליראי אלהים וחסידים שנאמר (קהלת ד יב) והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואם תראה שפוסק מדור רביעי יראי השמים וחסידים בידוע שהתחתנו במי שאין דינם להתחתן כגון שאינו ירא שמים וחסיד ולפיכך אותו הדור כך לפיכך יתחנן אדם על עצמו ועל זרעו

ועל זרע זרעו בכל יום לזווג בזיווג יראת שמים עם תורה וגמילות חסדים כי על שלשתם נאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק כי שלש תיבות שוות בגימטרי' יראת תור"ה גמילות חסדי"ם כי שוקלים יראה בתורה וגמילות חסדים וכתיב ביראה (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם לא נאמר לכל עושים אלא לכל עושיהם וכתיב (דברים ה כה) מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי וכתיב (דברים י יב) מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה הרי היראה קדמה לכל עושיהם היראה והאהבה וגו' וללכת בכל דרכיו וגו' שכל טוב לכל עושיהם למען תשכילו בכל אשר תעשון:

סימן קנז

המכבד יכובד כל המכבד את הקב"ה ואת אשר צוה הקב"ה מכבדו. לא יתכן שתשים ספרים על מטה שישנת עליהם במפת שכבת זרע או אדם מפיח במטה וכן לא יתכן שתתלה בין רגליך דברי תורה או לאחוריך שנא' (מלכים א יד ט) אותי השלכת אחרי גיוך. ולא יתכן כשאדם משמש מטתו ועדיין לחלוחית זרע עליו שיזכיר שום דבר קדושה או תפלה או תורה אלא ישפשף במים עצמו היטב שלא ידבק בו כחרדל. מצאנו ב' טהורות לג' אמירות אמרות ה' אמרות טהורות וטהורים אמרי נועם ללמדך שלא יהא אדם במקום הטנופת ויחשב דבר תורה או יתפלל או ידבר לחבירו שום דבר מן הקב"ה וכן כשיש עליו שכבת זרע יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו תחת כי שנאו דעת ויראת ה' לא בחרו אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא:

סימן קנח

יראת ה' שנאת רע גאה וגאון ודרך רע ופי תהפוכות שנאתי. תחלת חכמה יראת ה' ודעת קדושים בינה. יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה הולך בתומו ירא ה' ונלוז דרכיו בוזהו. ביראת ה' מבטח עוז ולבניו יהיה מחסה. יראת ה' מקור חיים לסור ממוקשי מות. טוב מעט ביראת ה' מאוצר רב ומהומה בו. יראת ה' מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה. בחסד ואמת יכופר עון וביראת ה' סור מרע. יראת ה' לחיים ושבע ילין בל יפקד רע. עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים. אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב. שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל. הרי י"ח יראות כנגד י"ח מיני טרפות לומר אפי' נוטלים חייו של אדם אל ימרוד במי שממית ומחיה שאם תאבד חייך בעבורו הוא יחיה אותך ואם תחיה אותך במקום שאתה מחויב לעזוב חייך

להתקדש בשמו הוא יטול חייך ומי יצילך מידו ולפי שהחיים תלוים בי"ח מקומות בגוף נקרא חי. חיות האדם שכל זמן שאין חיבול בהם הוא יכול להחיות ועוד י"ח ירא' כנגד י"ח מקומות שהחיות תלויה בהם שאם תירא הקב"ה הוא ישמור חייך. וזהו שנאמר (משלי יד כז) יראת ה' מקור חיים לסור ממוקשי מות. כשרצה אברהם ליטול חיות בנו יצחק אז נקרא ירא ה' שנאמר (בראשית כב יב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך וגומר. י"ח ירא' כנגד י"ח ברכות שבתפלה ואם תאמר חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח אין בו ברכת ה' ברכת ולמלשינים כנגדו ואם תאמר בז לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישולם כנגדו מגן שפותח בברוך ולמה נקרא כנגד ברוך יראת ה'. לפי שכשיתפלל אדם צריך שיעמוד ביראה שנאמר (תהלים ב יא) עבדו את ה' ביראה וכתיב (תהלים עב ה) יראוך עם שמש עם דמדומי חמה תפלה. ועוד למה כנגד יראת ה' ברוך ה' שלא ירוץ בתפלה כאלו שמח אם היה כבר מסיים אלא בכל תיבות יחשוב לתת בלבו כונה בכל מה שמוציא מפיו הלא יש לך לחשוב אם יש לך דבר להתחנן ולבקש מאת המלך שהוא בשר ודם הירצך או הישא פניך אם תמהר דבריך לפניו. ולא מבעיא שלא יעשה חפצך אלא שיאמר אין אתה אלא מתלוצץ ויגרש אותך מפניו ואל תחשוב ממליך מלכים פחות מן המלכים אשר תחתיו ואם באת להללו ולשבחו דע כשאתה מתאוה לשבח קול נעים ושיר של שבח אם היו מרצים ומאהבים בלא ניגון ומי מקובל היה. לפיכך אין לעשות במהרה אלא במשך ובקול נעים ובקול רם שנאמר (עזרא ג יב) להרים קול בשמחה אמרו כשהיו מהלכים בעזרה היו הולכים עקב בצד גודל שלא יהיה כמשאוי עליו מלאכת ה' וע"ז נאמר ותהי מרוצתם רעה וגבורת' לא כן לכן ברא הקב"ה קריאת הגבר ללמוד ממנו דוגמא שנאמר (איוב לה יא) מעוף השמים יחכמנו ואתה לא יתכן שאם אתה דובר לפני מלך ב"ו לא ירוצו דבריך ואם תשורר להנאתך תמשוך בקולך ואיך תרוץ לפני מם"ה לכן תברכהו בקולך ואל תעשה כאילו חובה לך שיצאו מפיך לא כן אלא כשתאמר דברי בקשות תאמר בדרך תחנונים שנאמר (משלי יח כג) תחנונים ידבר רש כי כשאדם מתחנן לפני שליט אינו מריץ דבריו ועל כל דבר משים לב שלא יטעה בדבריו וקודם שמתחנן לשליט או למלך עורך דבריו על הסדר שלא יגמגם ושאל ישכח ושלא ידלג אות. כך תעשה אתה שנאמר (איוב לו יט) היערוך שועך לא בצר ואומר קחו עמכם דברים וכשתאמר ברכות ושבחות תעשה כאלו אתה עומד לפני מלך והוא אומר לך השמיעני את קולך ואל תרוץ דבריך ואל תמהר להוציא דבריך מפיך ואם תצטרך לפרנסה אל תשים לבך רק לאותה ברכה כמו לברכת השנים או אם יש לך חולה אל תשים לבך רק לברכת חולים מפני שאומרים עליך למעלה זה

פלוני סבור שאינו צריך אלא לזאת לכך תכוין בכל הברכות שהרי שמנה עשר יראת ה' להיות לפניו ביראה על כל הברכות ואל תשים כוונת לבך רק לבקשות כי עיקר הכוונה לברכות ולשבח שכן אמרו יכוין בכולם ואם א"א יכוין בברכת אבות או בברכת הודאה שאם תכוין רק בבקשות אז יהיה למעלה שוטנים שאומרים אין ראוי לקבל תפלתו שבכבוד המקום אינו חושש לבקש בכוונה ובדרך תחנונים ואיך נעשה רצונו שברצון נפשו מכוין ולא בשבח לכך טוב להתפלל ולכוין בשמחה ובכבוד להקב"ה להתפלל בכונה שלא תדבר עם אדם קודם שתעמוד בתפלה אלא אמור דברים המכניעים את הלב תחלה ברחמים וכשתתפלל תוסיף על כל ברכה וברכה מעניינה לצרכך כי ביותר הם מכינים את הלב. ואם לא תוכל להוסיף לפי שהקהל סיימו קודם תוסיף באחת או בשתים כדי שלא תצטרך למהר בברכה אחרת ככל מה שכתבנו בסדר התחינה תוסיף ואם לא תוכל להוסיף חקור לך אחר ניגונים וכשתתפלל אמור אותן באותו ניגון שנעים ומתוק בעיניך באותו ניגון אמור תפלתך ותתפלל תפלתך בכוונה וימשוך לבך אחרי מוצא פיך לדבר בקשה ושאלה ניגון שמכין את הלב לדברי שבח ניגון המשמח הלב למען ימלא פיך אהבה ושמחה למי שרואה לבבך ותברכהו בחיבה רחבה וגילה כל אלה הדברים המכינים את הלב. למ"ד זה למה נקרא למ"ד על שם למען ילמדך ליראה ולכך אמר דוד באות למ"ד לימוד היראה לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם למה אמר בנים לפי שאינו דומה מי שילמד בילדותו ללומד בזקנותו כי הבן שהנהיג אותו אביו מילדותו מעשים טובים דומה למי שרגיל לילך במדבר ויודע ומלומד לנטות לבא בעיר. וכן דומה למי שרגיל לילך בספינה בים ויודע להטות הספינה לבא למחוז חפצו ומי שאינו יודע לילך ילך אנה ואנה שנאמר (קהלת י טו) אשר לא ידע ללכת אל עיר ועוד דומה המלומד בילדותו לחמה לבנה כוכבים ומזלות שדרך ישר הם הולכים שנאמר (שופטים ה לא) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וזהו שנאמר (מלאכי ג כ) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה לכך נאמר לכו בנים וגו' יראת ה' אלמדכם זה לימוד סוד היראה למ"ד גדול מכל האותיות כי לימוד היראה גדול מן הכל שנא' (דברים ה כה) מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי וגו' הרי לפניו גדול מן הכל כך גדול למ"ד מכל האותיות ושמה גדול מכל וכתיב (תהלים קיב א) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאוד:

סימן קנט

חכמת נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה פסוקים שבקריי' שיש בהם חכמה ויראה. ואלו הן ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת

ויראת ה' והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמה ודעת יראת ה' היא אוצרו. ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם. ויאמר אלהים הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה. יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו. תחלת חכמה יראת ה' ודעת קדושים בינה. יראת ה' מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה. הרי שבעה חכמה ויראת ה' בשבעה פסוקים כנגד שבעה דברים שהם רעות לנשמה ומושכים אותה לחטאים שנא' (משלי ו טז) שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו ושבעה ראייה שמיעה דיבור מעשה ידים והילוך רגלים ושכיבת נשים ולב חורש רעה ושבעה באדם עמידת הרגל כפיית ידים ורגלים ועל ברכים וישיבה ושכיבה על ארבע רוחות על שני צדדים ועל הקדקוד ועל הפנים ד"א שבעה איברים עינים אזנים פה להוציא דיבור וגרון להכניס מאכל ומשתה ידים ורגלים וערוה אלו חצבה עמודיה שבעה. בנתה ביתה שכלם תלויים בבית הלב המנהיג חכמות למנוע ולעצור רוחו ביראת ה' כנגדם שבעה כתות מקבלי שכינה ועל שבע עבירות שכתבתי שהלב מנהיגם עליהם:

סימן קס

אם באת לידי נסיון והתאפקת לחטוא אל תחזיק טובה לך לומר עמדתי בנסיון שמא באו אבותיך לאותה מדה וכשלא חטאו בקשו מהקב"ה כשיבואו בניו באותה מדה שיתאפקו בהם מחטוא שנאמר (בראשית כב ח) אלהים יראה לו השה לעולה בני ויקרא שם המקום ההוא ה' יראה שיהו בניו נשחטים על קידוש ה' ונשרפים כיצחק ותברך להקב"ה שהחזיקך על יצרך שנתן לך לב לנצח את יצה"ר שנאמר (דברי הימים ב לב לא) כי עזבו אלהי' לנסותו עזבו מכלל שבידו הכל לכך בקש מלפניו שנא' (תהלים פו יא) יחד לבבי ליראה שמך וכתיב (תהלים נא יב) ורוח נכון חדש בקרבי:

סימן קסא

ואם עמדת בנסיון גדול אל תאמן בעצמך עד יום מותך לומר הואיל ולא חטאתי בזה הגדול לא אחטא יותר לפי שאין יצר הרע של היום שוה לשל אתמול לפיכך אפי' באותו דבר שמא למחר לא תוכל לסבול. שהרי דוד לא חטא באביגיל וחטא בבת שבע דוד לא חטא ברודפיו שרצו להורגו ולא שלח ידו במשיח ה' ולא נתן רשות לאבישי לשלוח יד בו ולבסוף חטא באוריה שהיה מבקש טובתו. שא"ת אוכל להאמין כי הואיל וניצלתי מעבירה גדולה הרי אתה תופש עצמך צדיק מן העליונים ולא עוד יותר ממי שברא אותך אתה מחזיק אותך וחכמתך שנאמר (איוב ד יח) הן בקדושיו לא יאמין ובמלאכיו ישים

תהלה הקב"ה שהוא יודע מה עתיד להיות אינו מאמין במלאכיו ובקדושיו. ואם תאמר שמחשבותיך מתחלפים מטובה לרעה כ"ש שלא תאמר וכה"א אשרי אדם מפחד תמיד שלא יחטא למד לבך מלא דעת לדעת יראת ה' וכתיב (תהלים קיט סו) טוב טעם ודעת למדני חקיך:

סימן קסב

ולמען לא יהיה לבך נוקפך כשתראה או תעיין באשר נכתוב לפנינו עתה ותאמר אין אלו דברי חסידות רק דרכי האמורי אל יעלה על לבך ואל ישיאך מחשבתך לומר כן כי ספר זה ספר החסידים שמו וכשמו כן הוא. ואתחיל ואומר כי באיבריו של אדם חקק הקב"ה כל מעשה האדם ומקריו. וברפפות איבריו יגיד אליו יוצרו כל המעותד לבא עליו דבר יום ביומו ולמוד לך מדבר א' הרבה דברים דכתיב (איוב לא ד) כל צעדי יספור וכתיב (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו מכאן שמונין כל פסיעות האדם ונגזר על האדם כמה פסיעות יש לו ללכת. ותדע לך שכן הוא שאע"פ שאין נחש יש סימן ואסור לומר לאחרים פן יחזיקו בניחושים אם כף רגלו של אדם אחזתו החיכוך כאלו קרצתו כינה והיה ברצון מחכך בלא מעלה שחין ואח"כ תנוח החיכוך דע לך כי יש לו ללכת במקום שאינו יודע. והוא אדם שאינו רגיל ללכת ואם אזניו יש לו לשמוע דבר חידוש. ואם עור שעל העין יש לו לראות או לקרות כתבים של חידוש מה שאינו יודע. ואם לשונו. יש לו לדבר דבר של חידוש. ואם גביני עיניו יש לו לראות אנשים או נשים מה שלא ראה לפנים בזמן מרובה. ואם בפדחת יהיו צופים עליו ומתאוין לראות בו. ואם בכפיו יבא לידו כסף או זהב חדש ואם בחוטמו יכעוס ואם תחת עיניו ואצל חוטם תרדנה עיניו דמעה וכן על כל אבר ואבר מגיד החיכוך חידוש ומי עושה כל אלה אלא הקב"ה מגיד לאדם במעשה איבריו כל מה שיעבור עליו וידע האדם כי הכל גוזר הקב"ה כמה פסיעות יש לו ללכת וכמה בני אדם יראה וכמה ראיות יראה וכן ליד כמה מעשים יבא ומה יש לו לעשות. וכן לפה כמה דברים ידבר וכן על כל אבר ואבר שיגזור הקב"ה טובה למצוה ולא לעבירה כי הכל לפי הלב שהרי אם אדם רוצה לא יסתכל בנשים. כי ניתן לאדם רשות ולפי נהוגו גוזרים לו והכל כותבים כמה פעולות יעמול. על כל אבר ואבר שלו בין טוב ובין רע. ועל הלב כמה מחשבות לאונסו וכמה דברים לרצונו לטובות או לרעות שנאמר (ירמיהו יז י) אני ה' חוקר לב ובוחן כליות:

סימן קסג

אם נצחת את חבירך אל תשמח מוטב שתהיה מנוצח משתהיה מנצח שהמנצח את חבירו בעולם הזה מוסרים אותו ביד מנוצח לע"ל:

סימן קסד

אדם שהיה הולך בספינה או במדבר שאר העם נוצלו והוא לא ניצל או שלהם ניצול ושלו נאבד הוא לוקה והם אינם לוקים ראוי לגרוע מעונותיו. ואם הצער שאדם מקבל שקול כנגד עונותיו הרי נתכפרו עונותיו והזכיות במקומם עומדות ואין מחלפין עון בזכות שאין עבירה מכבה מצוה. ובלבד שהצער שקיבל לא יהיה לדבר עבירה כגון שרואה אשה ומצטער עליה שאינה שלו ועיניו גרמו לו. ועוד בושת יש לו לתבעה אולי לא תחפוץ היא או ירא שמא תודיע בושתו לבני אדם וכן צער של גניבה שיבוש מבני אדם וצער בשביל עבירות שנמנע בשביל בושת בני אדם ואינו יכול לעשות מה שלבו חפץ כי אז עונשו גדול ביותר אבל אם קבל עליו צערו בשביל הקב"ה כגון שמונע משעשוע בניו ובנותיו שישמע שבוכין ואשתו מגדלתן והוא מצעטר שבוכין ואינו עומד בשביל שעוסק בתורה ואינו הולך לטייל עם בניו וילדיו על זה יקבל שכר על זה הצער וצער של גיהנם ממעטים לו וכן צער אשה רעה ואינו חוטא ודקדוקי עניות ואינו עושה עולה. וצער יסורים בגופו או במיתת אוהבים או שמצטער על צער אויביו ושל צער אחרים הכל מחשבים לו כנגד צער גיהנם כנגד עוונותיו שנא' (ישעיהו מ ב) כי נרצה עוונה וכתיב (ישעיהו מ ב) כי מלאה צבאה ויש עבירות שאעפ"י שלוקה בעולם הזה ילקה בגיהנם כגון ירבעם שהחטיא. וכל שהחטיא את הרבים אין לו חלק לעוה"ב וכגון אותם שמונעים אחרים מלזכות. אלו בני עלי בעולם הזה.

ואם תאמר מאחר שכתיב (שמות כ ה) פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים והלא לבני עלי כמה דורות. דהא רבה ואביי היו אחר כמה דורות. ועוד לא אחזו מעשה אבותיהם בידיהם אלא אם אדם חוטא פעם אחת נפרעים ממנו ארבע דורות ואם שונה בו או עושה חטא אחר נפרעים ממנו ח' דורות ואם שילש בו או עשה שלש עוונות הרי נפרעים ממנו שנים עשר דורות בני עלי שלשו רבעו וחמשו וחטאו הרבה פעמים ועדיין העון על הדורות ואם תאמר למה העון על הצדיקים שאין אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם עוד גדולה מזו הרי אמרו נולד בשבת ימות בשבת ומה חטא הילד שחללו עליו את השבת הרי אמרו על כרחך אתה נולד אלא אמרו ע"ז מכה לפניה ולאחריה כמו שדרשו מוירדוף עד דן. וכ"ש מזה טובה שעושה לפניה ולאחריה אילו זכה

הילד אח"כ. למה לא עמד לו זכותו מקודם שלא יולד בשבת וגם לזרע עלי הצדיקים שלא קפץ זכותם אחורנית שלא יגזור גזירה רעה מתחלה עליהם וכן לכל בני אדם הראשון ועוד מאחר שלא תפשו מעשה אבותיהם בידיהם למה יהיו נפרעים מהם מפני שאמרו צדיק ורע לו צדיק בן רשע והלא אין אוחז במעשיו. אלא אם יש צדיק שנהנה מאביו או מחפה עליו הרי זה גוזל בשביל בניו הרי יתכן שבניו ישאו בעונו אבל אם עבירה אחרת עשה האב להנאת גופו שאין לומר בשביל הבן עושה הרי למה הבנים מקבלים עונש. הרי אמרו הבועל ארמית לא יהיו בניו תלמידי חכמים ואם הוא חטא הם מה חטאו הרי תדע לך שכל אדם זוכה לבניו בה' דברים כמו שאמרו מי שמכבד תלמידי חכמים וכו' לכן מה ששמח האב שהוא רשע על כן הבנים נכשלים מפני מה רבה ואבייי שהם מבני עלי מתו מפני שנגזרה גזרה אם לא היו נזכיות גדולות לא ינצלו אע"פ שהוא זכאי שנא' (יחזקאל יד יט) או דבר אשלח על הארץ ההיא ושפכתי חמתי עליה בדם להכרית ממנה אדם ובהמה ונח ודניאל ואיוב בתוכה חי אני נאם ה' אם בן אם בת יצילו המה בצדקת' יצילו נפשם הרי הצדיקים שבצדקתם לא יצילו רק את עצמן דכתי' אלהי שלח מלאכה וסגר פום אריותא ולא חבלוני כל קבל דקדמוהי וגו' אם לא שנמצא זכות אע"פ שלא חטא לא יועיל וכן צוה לירמי' שלא יקח אשה ולא בנים להוליד שם כי נגזרה גזרה רעה שם להמית בנים ובנות אבות ואמהות ולא אמר ירמיה הלא אני צדיק ולמה לא יחיו בני אלא כשנגזרה גזרה אם לא יהיה זכות גדול לא ינצלו לכך אל תתמה על דור המבול וסדום שמתו הקטנים כי מה חטאו שמתו אלא שנאמר גזירה היא שאם לא יהיה זכות מרובה וגדול לא ינצלו אפילו הם לנפשם.

ועוד אמר פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה ולמה לא יחזק לבם כדי שלא ינחם שלא ישובו כמו שנאמר (שמות ז ג) ואני אקשה את לב פרעה וכמו כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו אלא למדת הדין יש פתחון פה שאומרת לפני הקב"ה אפילו אם היו עושים כל זכיות שבעולם אין להם שכר מן הדין שהרי אם היו גבורים או חיל של מלך עומדים על אדם בחרב וכלי זיין ואומרים לו אם לא תתן לנו כל מה שבידך נהרוג אותך הלא נותן לו כל מה שיש לו ויותר כדי שיחיהו וכן אם אדם רוצה לעבור עבירה והיו עומדים עליו בחרבות או בלא חרב עומדים עליו לא היה חוטא בשביל הבושת וכל שכן בשביל שלא יכוהו וכן כל עבירות וכל זכיות אם בשביל חרב שלא ימיתוהו או מפני הבושת ימנע. ועוד כמה אנשים סרים למשמעת מלך בשר ודם ונהרגין וכי יתן להם שכר אחרי מותם וכמה וכמה הולכים לשלל ונהרגים ומוסרים את נפשם בשביל דבר מועט אלא שמפחד המלך לוחמים ומתים במלחמה ומה שכר להם על כך וכל שכן שאם

מלך מלכי המלכים מלך עולמים מצוה מצותיו שראוי לעבדו מאהבה. ואם מפחד עושים זכיות ומיראתו שהם יראים מפורענות בעולם הזה שלא ימית אותם ואת בניהם. או שלא ילקו ביסורים או שלא ידלדלו או שלא יבא עליהם את התוכחות ואת האלות ויראים מגיהנם או שלא ייטיב להם בגן עדן או בעולם הזה ולכך יראים מן הדין אין להחזיק טובה להם בשביל מה שעושין לפי שאין אדם יכול להשיב להם ולהצילם מגיהנם ומה שעושין מפני שיראים אותך הם עושים. אבל כשאדם עובד האלהים מאהבה על מנת שלא לקבל פרס. אפילו מדת הדין שהוא השטן מליץ טוב עליו שנאמר (איוב א ט) החנם ירא איוב אלהים אבל אם הוא חנם כלומר על מנת שלא לקבל פרס אז מן הדין ראוי להטיב לו בין בעולם הזה ובין בעולם הבא:

סימן קסה

כתיב (שמות כ ה) פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים. ועושה חסד לאלפים הרי מי שזכה מרובה מדה טובה ת"ק. א"כ מי שהיה ראוי להיות שנה אחת בגן עדן למה יהיה בגן עדן ת"ק שנה. אלא מי שעובד על מנת שלא לקבל פרס ומשמחת לב אוהב הקב"ה אין הפסק לטובותיו שנאמר (ישעיהו ס כא) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ. וכתיב (תהלים לז יח) יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה. ולמה אוהב הקב"ה את האבות מפני שכל היום וכל הלילה לא היה לבם פונה מלהרהר אחר חפצי שמים שנאמר (משלי כג יז) כי אם ביראת ה' כל היום כמ"ש ויקץ יעקב משנתו (ואתה תקרא ויקץ יעקב) [אל תיקרי משנתו אלא] ממשנתו. כ"ד פסוקים אברהם יצחק ויעקב בפסוק א' על הסדר אבל כ"ד פסוקים של יעקב אינם על הסדר כגון ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע אשר גר שם אברהם ויצחק הרי אינו על הסדר ולכך כ"ד על הסדר כי היו כל כ"ד שעות שלא היה להם פנאי מחפצי שמים אפי' בחלום שנאמר (תהלים קלט יז) ולי מה יקרו רעיך וכתיב (תהלים קלט יח) הקיצותי ועודי עמך:

סימן קסו

יש צדיקים שזוכים להיות אצל שכינה. שנא' (ישעיהו ס ב) ועליך יזרח ה' וכתיב (שמואל א כה כט) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך וכתיב (ישעיהו ס יט) והיה ה' לך לאור עולם ויש עומד מרחוק ורואה שנא' (איוב לג כח) וחיתו באור תראה ויש שלא רואהו שנאמר (ישעיהו כו י) ובל יראה גאות ה' וכתיב (איוב כ יז) אל יראה בפלגות נהרי נחלי דבש וחמאה:

סימן קסז

מי שבא על אשת איש אם בא לשאול היאך יעשה תשובה אם בא על אותם שחייב כרת במסכת חגיגה משים חילוק מתי מעוות לא יוכל לתקון ומתי יועיל תשובה ומאותן שמועיל להם תשובה ואמרו חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן הרי יש לו לעשות תשובה דבר השקול למלקות או לכרת ואם בימות החורף הוא כשבא הקרח אם רצה בנהר ישבר הקרח וישב במים עד פיו או עד חוטמו כפי שעה שדבר עמה על העבירה עד שעת גמר העבירה. וכן יעשה תדיר כל זמן שיש קרח ובימות החמה ישב בחפירה שנמלים שם ויסתום פיו או בכלי ששם הנמלים ויהא לו אח"כ כלי מלא מים שירחוץ בו ואם העת באותן ימים שאין קור וחום יתענה ורק בלחם ובמים יאכל בערב. כי בראובן נאמר ששב לשקו ולתעניתו אע"פ שעדיין לא הודה יהודה כי עדיין לא עשה מעשה תמר ולמה במים אמרו במדרש ק"ל שנים היה אדם הראשון יושב במים עד חוטמו להתכפר על שחטא בעץ הדעת שנגזרה גזרה על כל הדורות ואם עוד גופו נתחמם בעבירה יתקרר ויתענה עד שיוכל לישב במים בעת קרח או כשיש נמלים ודבורים ובעת החמה עם הנמלים ויקשור פיו בבגד וגם נחיריו פן יכנסו בו ואם עבר על חייבי כרת וילדה או בא על א"א בלא אונס או על אשת כהן אפילו באונס הרי אסרה על בעלה או אם ילדה והוליד ממזר זה היה מעשה והורו לו ועשה בנמלים ביום ובלילה היה שוכב על הארץ בימות החמה כדי שיעלו פרעושים עליו ונקל זה בעיניו והלך ערום במקום כוורת דבורים ועקצו בו עד שהיה נפוח וכשנתרפא הלך עוד שם. כך עשה פעמים רבות כמה שכתבנו ואם חטא הרבה פעמים באשה צריך הרבה שנים לעשות כמה שכתוב כאן ואם הוליד ממזרים הרי אמרו ממזרים לא חיין. ומעלין עליו כאילו שופך דמים וכן מי שבועל ארמית וילדה ממנו או אותו שכתו' למעלה אל יאמר הרי אמר רב יהודה באותה אשה באותו מקום באותו פרק אקיים זה כי שמא האשה תחפוץ להזדקק ויהיה לו חטא ולא אמרו שיביא אדם עצמו לידי עון. מי שבועל ארמית או שפחה אם בעל אפילו פעם אחת יצום שלשה ימים לילה ויום רצופים שלא יאכל לא ביום ולא בלילה כן יעשה ג' שנים ואם רוצה יעשה ג' פעמים ג' ימים וג' לילות בשנה אחת ודי לו. ואם יהיו לו בנים ממנה ועובדים לע"ז יש לו לעשות עוד דין אחר עמו. ואל אמר אדם והלא שמשון הגבור בעל ארמית והקב"ה עשה לו נסים כגון מן הלחי כי יש לומר שמשון היה דוחקן וגיירן וכן הוולדות. אסתר אמרה וכאשר אבדתי אבדתי ואמרו שכן אמרה כאשר אבדתי ממך שעד עתה הייתי אנוסה מכאן ואילך שיש לי להמציא גופי לו שיש לומר אתרצה לך כדי שישמע' אלי וכיון שבעבור היהודים יש לו לחטוא לכך צותה וצומו עלי ואל תאכלו ואל

תשתו שלשת ימים לילה ויום לכן אם בא לפני חכם לשאול היאך יעשה שיתכפר לו יש לו להורות שיצום ג' ימים ושלשה לילות רצופי' ואם ילדה ממנו בנים ובנות עובדו' לע"ז אע"פי שלא נתכוון להוליד כיון שיודע שהשוכב עם אשה היא מתעברת צריך לקבל דין על זה שבכל השנה מאותן הימים שיתענה שלשה ימים ושלשה לילות רצופים. וכן מי שיש לו כדי פרנסתו ולוקח אשה שאחיה רשעים ורוב בנים דומין לאחי האם הרי עתיד ליפרע ממנו שגרם שבניו רשעים ועל כל אלה נאמר מעוות לא יוכל לתקון וכתיב (הושע ה ז) כי בנים זרים ילדו. ואם יאמר אדם מ' יום קודם יצירת הולד גוזרים לו איזה אשה יקח ומה פשע אם לקח אשה שאינה הוגנת לו והלא נגזר עליו א"כ לא יהיה אדם חייב על העריות אלא הרשות ביד אדם על העריות. וגם על שכבת זרע שאדם מוציא בעבירה כששב יש לו להורות שישב בקרח במים לפי שאמרו כל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם או שמשים ידו על טבורו למטה כאילו שופך דמים שהרי דור המבול חטאו בשכבת זרע לכך נידונו ברותחין. ואין לומר כיון שברותחין קלקלו ברותחין נדונו א"כ השב מאותו עון כן יעשה לו שכיון שמעצמו משים על לב ושואל תשובה אין להורות לו שימית עצמו וכתיב (עמוס ה ד) דרשוני וחיו. אלא ישב במים קרים וגם לא ילך בטיולים שמביאים לחטוא בנשים. כי שחוק וקלות ראש מרגילין אדם לערוה. אם חטא בסתר שלא לפני אדם אלא אותה אשה שחטא עמה יודעת כשעשה תשובה יש לו בחכמה לעשות שאותה אשה תדע שעושה תשובה ולא אחרים ולא ידבר עמה. ואם ידוע לרבים שחטא צריך שידעו רבים בתשובתו. ואם ידעו רבים שחטא ואין ידוע עם איזה אשה אל יודיע שם האשה ואם חטא עם שפחה ששומרת את התורה אין לה בושת. הנה אמר בקורת תהיה היא לוקה והוא אינו לוקה לפי שכבר אמר בעבד עברי רבו מוסר לו שפחה כנענית לפיכך אחד שבא על שפחה כנענית אינו לוקה. וכן יפת תואר התיר הכתוב כשלקחה הרי היא בידו ואינו לוקה שלא יאמר אחד מותר לכתחלה ואחד לוקה ועושה כענין הזה:

סימן קסח

אל תערב בנים עם בנות פן יחטיאו תשמח בתולה במחול לבדם אבל בחורים וזקנים יחדו. וכן ילדי' וילדות משחקים ברחובותיהם. ילדים לבד וילדות לבד. וכן בסוף תלים בחורים וגם בתולות ולא אמר בחורים עם בתולות כמו זקנים עם נערים גם לרבות נשים לבד:

סימן קסט

מעשה באדם שהיה רוכב יחיד בלילה והלבנה זורחת באותה לילה והיה רוכב במדבר והנה ראה חיל גדול עגלות עגלות גדולות ועל העגלות יושבות בני אדם והמושכים העגלות בני אדם ותמה מה היו עושים כשנתקרב אצלם הכיר מקצתם שכבר מתו אמר להם מה זה שאתם מושכים כל הלילה העגלות ומקצתכם על העגלות. אמרו לו בשביל עוונינו כשהיינו חיים באותו עולם היינו משחקים עם נשים ובתולות ועתה אנו מושכים העגלה עד שכך אנו עיפים ויגיעים שלא נוכל לנהוג יותר ואז יורדים אותם שעל העגלה ואנו עולים ונחים ונוהגים אותנו עד שיגיעים ועיפים ואחר כך הם עולים ונחים וזהו שנאמר (עמוס ב יג) הנני מעיק תחתיכם כאשר תעיק העגלה וכתיב (ישעיהו ה יח) הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה והישרים מכים את המוליכים כמנהיג את הבהמה והעגלה שנאמר (תהלים מט כא) נמשל כבהמות נדמו וכתיב (תהלים מט טו) וירדו בם ישרים לבקר ומי שעשה בחייו מעשה בהמה יש לו לעבוד באותו עולם כבהמה ומי שמשעבד בבני אדם או נותן על בני אדם חיתתו משעבדין אותו באותו עולם כבהמה ואפילו מי שמענה בהמתו יותר מדאי:

סימן קע

מעשה בחסיד אחד שהיה נודר בשביל הנשמות בשביל קרוביו ואח"כ נודר הכל בסתם בשביל כל הנשמות אמרו לו למה אתה עושה כן אמר להם מפני שיש מהן שאני נהנה בזכותו ולא אהיה כפוי טובה. ועוד הן כמו כן בשבילם ייטב לי וא"ת הרי חטאת שמתו בעליה מתה מפני כי קרבן חטאת להגן מן היסורים וכבר מת ועוד מיתה מכפרת אבל צדקה שנותנין דומה לעגלה ערופה שאמרו ראויה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים למפרע. ועוד אם יאמר אדם מה מועיל לאחר מיתה אם הבן רשע הרי האב יוכל לפדותו בצדקה ואומר אח לא פדה יפדה איש אלא לפי שמצינו שאם נדר להביא עולה הבן מביאה לאחר מיתתו ולפי שכל מה שמצינו בעולה מצינו בצדקה זו באה בנדר וזו באה בנדר ונדבה אע"פ שאינו ראוי לגמרי כי הבן אינו יכול להביא עולה שלא להקדיש האב. מעשה היה בא' הולך וטעה ביער ובלילה לאור הלבנה בא אדם והכיר שאותו אדם היה מת ורצה לנוס. א"ל אל תברח ממני כי לא אזיק לך אני פ' א"ל והלא אתה מת א"ל כן אבל בשביל שדה פלוני אין לי מנוחה ומייגעים אותי ביערות בשביל שדה פלו' שגזלתי ממנו. וכיוצא בו מעשה שמעתי נכרי אחד מת ואחר ימים הלך עבדו ומצאו בלילה. אמר לו אל תברח איני מזיק לך. א"ל והלא אתה מת א"ל אמת אבל מיגעין אותי מפני שלקחתי

נחלת פלוני בעל כרחו ועתה אמור לאשתי להחזיר לו. א"ל והן לא יאמינו לי. א"ל אמור להם שילכו למחר למקום פלוני ויראו אותי שם הלך העבד והגיד לעיר כך וכך הגיד לי פלוני שמת הרי כמה שנים. אמרו לו אמר לך שום סימן. אמר תמצאו אותי במקום פלוני מחר באותו אילן תאמינו לי הלכו כלם וראו אותו על אילן וחפשו אותו בקברו ולא מצאוהו אמר העבד החזירו לנגזל נחלתו אז ינוח הרי זה בנכרים. ואם תסתפק אם זה אמת או שקר הרי בישראל בודאי הדין הוא כך וא"ת למה יועיל באותו עולם הואיל ובחייו לא עשה ולא צוה אלא שעושין בשבילו. נאמר כי חילוק יש בין האנשים שאם לא זכה בחייו לא יצילו לו כל הצדקות. אבל אם זכה וחטא ובשביל עוונותו יגרשוהו מגן עדן או עושין לו דין בגיהנם או מיגעים אותו דרך קוצים או מלאכי חבלה משחקים בו. או צדיק שמפני עון אין מכניסים אותו במחיצת צדיקים אז מועיל אם מתפללים. או אם נותנים צדקה בשבילו או אם גזל והיורשים משיבים או אם יתבזה המת לפחת ולמעט מעונותיו אבל מי שלא זכה לאחר מיתה לא יועיל כל מה שיעשו בשביל המת אא"כ צוה זה והבחין ועשו במותו כמו שעשה במשה ויהושע וכל ישראל ודוד ושלמה תלה הכתוב במשה ודוד. פירוש שמשה צוה להעלות ארונו של יוסף ובני ישראל העלוהו ונקרא על שם משה דכתיב (שמות יג יט) ויקח משה. וכן דוד בקש לבנות בית המקדש ולא עלה בידו על פי הדיבור וצוה לשלמה לבנותו ותלאו הכתוב בדוד וזה אמרו תלה הכתוב במשה ודוד:

סימן קעא

כשבוכה יודה על פשעיו ויאמר יכבה דמעתי חרון אפך ממני ואת לבבי ראה אשר נמס ויהי למים: ויכבה גחל אשר קדחה באפך ותשובת מעשי הן ישיבו אפך ממני. ותעניותי ועינויי הם ימלאוך רחמים עלי וערך שלחני אשר לא ערכתי תחשוב זבח ערוך והסיר אשר לא הצנתי על גחלים. חשוב כאשר תוקד על מזבחך לא תכבה. וכלי מאכלי אשר לא הובאו לפני תחשוב כאשר יביאו בני ישראל את המנחה. ואת חסרון דמי יכפר עלי כדמים על קרנות המזבח ומיעוט חלבי כחלבי אמורים דמעות עיני כהסך נסך שכר וקול בכיי כקול שירים שהיו משוררים וחשיכת עינים בצום ובכי כאור המנורה. וריח רעבון כריח הקטרת ובשפכי נפשי ולבבי עם דמעותי תמחה פשעי. וחלישות אברי כנתחי קרבן. ושברון לבי כאבני מזבחך ומשברי לבי כזבחך ולא תבזה לבי הנשבר ושינוי בגדי חמודות כבגדי כהונה ומניעת רחיצה כקידוש ידים ורגלים כי צריך למנוע רחיצות חוטא מרחיצת מצוה ואילו לא היה לו לשנות בגדו וחלוקו טוב היה לו שהרי אמרו

מי שאין לו אלא חלוק אחד חייו אינם חיים. ובקריעת לבבי יקרעו ספרים שכתובים בהם עוונותי. ומוצא שפתי יסתמו פיות סוטני וחלישות לבי ישמחו לב מבקשיך ובטני הריקה מתענוגים אל תשיבני ריקם מלפניך ובעבור נפשי היבשה מתאוה תמלא משאלותי וניחומתי ותשובתי ישיבוך אלי ותרצני. כי נחמתי על רוע מעללי ועל דרכי הרעים כי עשיתים. בין שגיונות בין זדונות ואתה יודע ורואה כליות ולב ואתה יודע כי שוים מחשבתי ודברי פי יהי רצון מלפניך רחום וחנון שתסיר מעלי כל דברים המעכבים את התשובה ולא אשוב להרע לפניך ומעשה הטוב והמחשבה הטובה אשר יש בי יכונו לעולם לפניך ולבך עלינו לטובה:

סימן קעב

שלשה יצרים רעים הם הלוחצים את האדם על דברי אשה שנאמר (הושע ז ד) כלם מנאפים כמו תנור בוערה מאופה כי קרבו כתנור לבם בארבם כל הלילה ישן אופיהם בקר הוא בוער כאש להבה כולם יחמו כתנור ג' תנורים בפרשה ג' יצרים על האשה יצר לראות וליראות יצר הרהור של תאוה וחמוד של חמום ויצר לב בוער ולא יכבה שהלב חושב כל שעה אחר האשה ומשתגע אחריה עד שיהא אצלה וזו קשה מכולם יש שנעשה ע"י כשפים ואפילו לא ראה אותה מעולם. ומה שאמרו חכמים אין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות זה יצר חמוד של חמום התאוה אבל יצר שהלב בוער אחר אשה בלא ראיה ענין זה כאדם המשתגע וכאשה מעוברת שמתאוה לאכול שום דבר ויומם ולילה היא מהרהרת אחר אותו דבר ושוכחת שאר דברים בעבור זה כך זה הדבר כל היום בתוך לבו ואפילו ישמע דברים ממנה לבו שמח ויראה עבד או שפחה מאותו בית ישמח והדבר ע"י כשוף ויש בלא כשוף:

סימן קעג

כלל גדול ותקנה לג' יצרים להיות בעיר אחרת רחוק משם שאין שיירות מצויות לבא שמה משם ותקנה לראיה אל יהא מצוי אצל נשים וירחיק הליכתו מהן ויעצור רוחו מלראותן כשהן אצלו כי עיקר מניח מפני הבשת להתקרב אליהן ולדבר מאותם דברים אבל ראיה שאחריה' עושים ורגילים בנשים ומזה יעצור רוחו וכל עבירה ועבירה שתבא לידי יחשוב אם הי' גוזרים עליו שמד היה נהרג על קידוש השם ויאמר זה הדבר קשה יותר שלא אוכל לעמוד בו כ"ש זה הקל שלא אחטא ועל הרהור אשה בעת שהוא בא להרהר על אשה בתפלה ינעוץ גודלי אצבעות רגליו בארץ ויתלה גופו עליהן ולא יסמוך

ידיו לכותל וזה הדבר מבטל ממנו כל מיני הרהורים ואם יושב ואינו יכול לעמוד מפני בני אדם ינעוץ גודליו בחוזק בארץ ועל יצר ג' אהבת לבו ואוהב אשה ביותר ואינו חושש באשה אחרת ולא באהבת בנים ובנות בעבור אהבת האשה הזאת תקנתו לצאת מן המדינה ההיא ואם עבירה בא לידו יתפלל עליה בכל לבו שלא יכשל בה שהרי על יסורי שעה אדם מתפלל עליהם על יסורי עול' שלהן אין סוף ואין חקר כ"ש שיבכה ויתפלל מאד עליהם ואם עמד בדבר אל יחזיק טובה לעצמו לומר כמה אני צדיק שעמדתי בדבר זה אלא יברך להקב"ה שלא חטא שבידו הלבבות שנאמר (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביד ה' לכל אשר יחפוץ יטנו ונא' ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי. שלשה מיני יצר הרע הם השנים בין בזקן בין בבחור והשלישי נוהג רק בבחור אלו הם אדם מתאוה לראות ואף אם יחפוץ לעצום עיניו מראות עליה לא יוכל ויראה בעל כרחו עליה והשני אדם בוער כתנור אש אחריה ולא יוכל להסירה מדעתו אלו נוהגים בין בבחור בין בזקן והשלישי נוהג רק בבחור שמתאוה שתתקשה אמתו מנין לנו שכך הוא שכן מצינו בניאוף ג' תנורים ויצר הרע דומה לאש שנא' (הושע ז ו) כל הלילה ישן אופיהם בקר הוא כאש להבה ג' תנורים שנא' (הושע ז ד) כלם מנאפים כמו תנור כי קרבו כתנור לבם ונאמר כלם יחמו כתנור ש' שהיא עיקר תיבת האש שי"ן בגימ' יצר ש' יש לה ג' פצולים וג' פעמים מונה אש בפסוק רשפיה רשפי אש שלהבת יה יצר הרע דומה לחיכוך אם יחכך בשרו יעלה שחין ואם יעצור ויסבול לא יעלה:

סימן קעד

שני בני אדם היה אחד מקשט עצמו כדי שתראנה אותו הנשים ומהרהר אחריהן ואחד אינו מתקשט ואינו מהרהר ובא עבירה בידיהם ועשו או לא עשו איזה מהן עדיף הוי אומר זה המתקשט מתועב שהרי דוד במעשה בת שבע היתה אשת איש והרג בעלה ולא רצו למנותו עם שלשה מלכים שאין להם חלק לעה"ב כמו שרצו למנות שלמה כי דוד בא לפי תומו כשטבלה בת שבע אבל שלמה היה מלמד יצרו להתאוות שהיו לו אלף נשים:

סימן קעה

מעשה בחסיד אחד שלא היה ישן על מטתו כל הלילות שאין אשתו טהורה אלא יושב או מוטה וישן כי אמר אם אשכב על מטתי בהנאה נמצאתי ישן הרבה ועוד שמא אבא לידי קרי אלא אישן בלא כר ובעינוי שלא אראה קרי והיה עומד בלילה ועוסק בתורה

ומי שמהרהר באשה ואינו יכול למנוע הרהורים מלבו יקום וילך בחוץ עד שיהיה בטל מלבו או ידבר שאר דברים עם בני אדם או ינעוץ גודלות רגליו בארץ ויתלה גופו עליהן ולא יסמוך ידיו לכותל וזה יבטל מיני הרהורים של חימוד או שאר הרהורים ואם יושב ואינו יכול לעמוד מפני שאר בני אדם ינעוץ גודליו לארץ:

סימן קעו

מעשה באחד ששאל מי שיצרו מתגבר עליו וירא פן יחטא לשכב עם אשת איש או עם אשתו נידה או עם שאר עריות האסורות לו אם יכול להוציא זרעו כדי שלא יחטא והשיב לו באותה שעה יש לו להוציא שאם אי אפשר מוטב שיוציא שכבת זרעו ואל יחטא באשה אבל צריך כפרה ישב בקרח בימי החורף או יתענה ארבעים יום בימי חמה:

סימן קעז

כתיב (קהלת יב יד) כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם זה שנזדמן לו אשה בקרן זוית אם פגעה בו ולא נתכוין לראות אותה וראה אותה יפה ושמח על שראה אותה וחושב בלבו מאחר שבלא כונתי ראיתי' אין לי עון על ככה ועל זה נאמר יביא אלהים במשפט על כל נעלם אם טוב ששמח בדבר אם רע בעיני הקב"ה כמו בנפול אויבך אל תשמח שמח לאיד לא ינקה. וזה שמח שבא לידו והיה לו לחשוב שמא חטאתי שנזדמן לי לראותה. ואם בא לידו מצוה שלא בכוונתו ישמח ויברך להקב"ה שזימנ' לו לעשותה:

סימן קעח

שלשה פנים אסורות לראות. פני ע"א פני אשה פני רשע. פני רשע שנאמר (מלכים ב ג יד) אם אביט אליך ואם אראך. פני אשה שלא היתה רשאית השונמית ליכנס לפני אלישע דכתיב (מלכים ב ד טו) ותעמוד בפתח וכתיב (איוב לא א) ומה אתבונן על בתולה. פני ע"א דכתיב (ויקרא יט ד) אל תפנו אל האלילים וכתיב (יחזקאל ח ה) ויאמר אלי בן אדם שא נא עיניך דרך צפונה ואשא עיני דרך צפונה והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה ולא אמר ראה וארא כי בדמות אדם היה דמות זכרות ונקבות נזקקין זה בזה על ידי כישוף וע"י אבן שואבת דבר אחר בלא זקיקה וכתיב (יחזקאל ח ג) מושב סמל הקנאה המקנא ובשנייה דילג מושב ואמר סמל הקנאה הזה וזהו מה הם עושים מהם חסר ה' דמות זכרותם ונקבותם ולא אמר ראה ולא אראה לפי שאסור לראות בשעה שהבריות

נזקקים ולא אמר ראה בנשים מבכות את התמוז ולא בעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' הרי שאסור להסתכל בצורת ע"א ובצורת רשע ובצורת אשה ג' פעמים אמר הראי' הרואה אתה כנגד ג' פרצופים שעשה מנשה ובשביל פיקוח נפש מותרין שלשתן לראות שהרי יונדב בן רכב נכנס בבית ע"א כדי שלא יהרג שום צדיק. וכתיב (בראשית יט טז) ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו וביד שתי בנותיו וכתיב (בראשית לג י) כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים מה פני אלהים אחרים אסור אף פני רשע אסור אבל להנאתן אפילו לפיקוח נפש אסור שאם עולה טינא בלבו שיצר הרע מתגר' בו לראותם ימות ולא יראנה. ואסור לראות שום אדם והוא מתבייש ממך אם תראנו כגון אדם רודף אחר חבירו לתת צדקה והוא מתבייש אם יראנו שום אדם ואם מביא שום דבר לשוק למכור או שום חפץ מן השוק או אפילו עוסק בשום מלאכה או אפילו בביתו והוא מתבייש אם תראה אותו אל תעמוד שם והשמט ממנו:

סימן קעט

אל יקבל אדם בביתו נשים פן יהרהר אחריהם ואל ידור בבית שאנשים עולים שם שיביאוהו לשבועה או הוא אותם ואם יש לו בנים שמא ילמדו ממעשיהם ולא ידור אדם במקום שיש משפחות מקובצות כי אין מקבלים תוכחה כי המשפחה מחפה עליהן שלא יתביישו לעיני משפחות שבעיר ולעולם לא יהיה בלא ריב ובלא מצה ולא ידור בעיר שפריצים שם שורים ולא בעיר שאין אחד הראש שנאמר (משלי כח ב) בפשע ארץ רבים שרים צא ולמד מכשירי אומות העולם הגמון אחד היה ובמקומו היה שוק גדול והיה באותו יום מתקבצים מכל המקומות ונתקבצו שם זונות הרבה ולאותן זונות היתה גברת אחת על כולן אמר לה ההגמון קחי מממוני הרבה ותשכיר לי כל הזונות כי למחר יבואו לשוק ולאחר שתשכיר לי את כולן כמו שירצו תכניסם כלם בבית א' ותציע לכל א' מטה אחת יפה ותן להם לאכול ולשתות ומלאכת צמר ותשמרם עד שיעבור השוק ותשיבם למקומם הלך ודבר לגברת של זונות כל מה שאת חפצה אתן לנשים שלך יותר ממה שתרויחו ונתן לה כל מה שאמרה והכניס כולן בבית אחת ושמרם לאחר שעבר השוק השיב כולם לעיר כך היה עושה כל זמן שהיה השוק והזונות באות על כן כ"ש ישראל צריכים לעשות סייג וגדר לעושי עבירה ע"כ צוה לא תהיה קדשה מבנות ישראל:

סימן קפ

אל ישב אדם במקום שאוכלים כשיש להם בושת:

סימן קפא

אחד חילל שבת והיה נושא את כספו בא לפני חכם להורות תשובה אמר לו הכסף או שוייו חלוק לעניים שמתביישים לקבל צדקה ולא רצה לתת להם וגם החכם לא אמר לו תשובה אחרת:

סימן קפב

מעשה בחסיד א' שהיה א' מביישו ומדבר לו דברים רעים אמרו לו הקהל נעש' לו נזיפה ונשמור עליו חרם אמר להן אל תעשו אמרו נעשה בשביל שלא יעשה לאחרים אמר להם ממני תלמדו וכן תעשו שאני סובל ואיני נותן לכם להתקוטט בשבילי כך כשתשמעו את חרפתכם מני נבל כל היום מקול מחרף ומגדף אל תשימו לב לכל דבריו הרי כתיב (במדבר יב ג) והאיש משה ענו מאד מכל האדם וכנגדו לא קם נביא עוד כמשה ואחריו כתיב (דברים יג ה) אחרי ה' תלכו וכתיב (ישעיהו מב יד) החשיתי מעולם אחריש אתאפק:

סימן קפג

אחד היה מצער את החכם ואמרו לחכם כמה גדול עון אותו האיש שמצערך על לא פשעך אמר להם החכם איני מפשיעו אלא עונותי עשו לי אמרו מצוה לך להענישו ולקללו אמר להם א"כ הייתי מעניש ומקלל את עצמי כי עונותי גרמו לצער זה שהרי אמר הכתוב (בראשית מד טז) האלהים מצא את עון עבדיך אמר יהודה ברור לי שאחד מעבדיך שם הגביע באמתחתו אלא עונינו גרם שבא לנו הצער לכן כשקלל שמעי את דוד אמר דוד הניחו לו ויקלל כי ה' אמר לו ועוני גרם אם לא הייתי חוטא לא בא אמנון לשכוב עם תמר ולא היה אבשלום מורד באביו ושוכב עם נשי אביו לפיכך מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו:

סימן קפד

שלשה אינן נודעים אלא בשלשה דברים העניו בשעת כעסו והגבור במלחמה והאוהב בשעת הצורך:

סימן קפה

לעולם לא יהא אדם כפוי טובה כי ממהרים ליפרע ממנו שהרי נבל היה כפוי טובה לדוד ועבדיו ששומרים צאנו וחומה היה עליהם שנא' (שמואל א כה טז) חומה היו עלינו גם לילה גם יומם וכו' מת לעשרת הימים ושמעי שהיה עושה לו רעה גדולה מזו לא מת אלא שמעי בעבור שהיה קרוב לשאול לא היה כפוי טובה אבל דוד ואנשיו היו קרובים לנבל ועשו לו טובה וכפוי טובה לפיכך מיהרו להיפרע ממנו וכתיב (משלי יז יג) משלם רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו ולמה לא תמוש רעה מביתו מדה כנגד מדה אם אנשי ביתו אויבי' איש בעל הבית כדכתי' כי אויבי איש אנשי ביתו אותו שגמל להם טובה והכניסם לביתו ישלמו לו רעה לא תמיש כתיב ביו"ד כאילו אמר על נבל שמת ליו"ד ימים וירמיהו בקש על כפוי טובה אלו שלא לארך אפים לאותן שהתפלל עליהם טובה והם משיבים לו רעה תחת טובה. וא"ת למה בקש נקמה כי לית דינא בארעא כי היו חפצים בעלילה בלא ידיעתו לתופשו שנא' (ירמיהו כ י) אולי יפותה ונוכלה לו הרי לא יוכל להשמר מהם ומגרשים אותו מנחלתו ומזונותיו יקחו:

סימן קפו

אחד נולד עם שינים וזנב אמרו אנשים לבסוף יאכל בני אדם מוטב להמיתו אמר להם החכם תסירו לו שינים שלפניו והזנב תחתיו תחתך עד שיהיה גופו כאחד האנשים ולא יוכל להזיק:

סימן קפז

הרוצח לא ישא אשת הנרצח ומי שאוהב אשה מאד לא יקח בתה או אמה לפי שמצויה לו שמא יחטא בה וכל כיוצא בזה. לנוס שמה רוצח מכה נפש בשגגה" בבלי" דעת" והיו" לכם" רמז בסופי תיבות היתום. למקלט" מגואל" הדם" ס"ת להיפך מלט ר"ל אם הרג האב מלט יתום יתומיו כדי שלא יהיו נפרעים מהרה ממנו כי יש אדם שאינו חי אלא בשביל אחרים שנהנים ממנו:

סימן קפח

ואחד שבנו המיר את הדת והלך בין הנכרים ועשה כמעשיהן והיו אביו ואמו עסוקים להוציאו ולהביאו בביתם ולצרור לו ממון שישוב. אמר להם החכם חדלו לכם ותחרטו כי יעשה יותר ברע כי שמעתי שרוצה לעשות עצה רעה להסית ולהדיח אחיו ואחיותיו

ללכת בין הנכרי' ועוד הוא אומ' כי כשהי' יהודי היה משליך בקדירה בשר נבילה מוטב שתעזבוהו בין הנכרים ולא יחטיא אחרים ולא יאכיל דברים האסורים. חבור עצבים הנח לו מוטב מלקרבו ויחבר את אחרים לעצבים:

סימן קפט

ואם לחכם תלמידים ואחד עוסק לקנטר את הרב ואת התלמידים חביריו מוטב לגרש את האחד לתקנת האחרים טובים שנא' (משלי כב י) גרש לץ ויצא מדון וכן לענין עבדים ושפחות אע"פ שאינו גונב לו ואינו מקנטר אותו אלא לאותן שבבית מוטב לגרשו ומבקשים נקמה על אותו שיש למחות ואינו מוחה או בידו לגרש ואינו מגרש אבל במינקת לא יוכל לגרש כשהתינוק מכיר את מניקתו ואם יש לו לאדם בנים ואחד בעל מחלוקת או שירא פן יחטיא אחיו מוטב שידחה את הרשע בשתי ידים ואל יאמר והלא אמרו חכמים תהא דוחה בשמאל ומקרב בימין במקום שחב לאחרים יותר יבא לרעה אם לא ידחוהו שהרי דוד לפי שקרב את אבשלום הרי כמה נפשות נהרגו בשבילו:

סימן קצ

הממיר את הדת ומת אין בוכין עליו ואין מספידין עליו בכו בכה להולך מתורת ה' להמיר דתו בעוד שהוא חי שמא ישוב. כי לא ישוב עוד כשמת. ואם שב ומת בוכין עליו וכשהמיר ראוי לבכות ומה כשנאבד הגוף בוכין כשנאבד הגוף והנשמה לא כ"ש. ד"א כי לא ישוב עוד נאמר על המחטיאין לפי שלא ישוב עוד שאין מספיקין בידו לעשות תשובה:

סימן קצא

יהודי שהמיר מכנין לו שם שנ' כמוהם יהיו עושיהם כמוהם יש לכנות לו כגון אם שמו אברהם יקרא אפרם וכן כיוצא בזה ואפי' לצדיק והם תועים אחריו כגון שמעון כיפה שאומרים פטר חמור:

סימן קצב

למה לא נתגלו בתורה שמות המלאכים פן יעשום אלהות. שהרי יום אחד בשנה עושין יום איד לשם מיכאל ומחפאין עליו דברי שקר ולעת"ל מקטרג עליהם וכתיב (דניאל יב א) בעת ההיא יעמוד מיכאל שרכם:

סימן קצג

אם הנכרים קורין לשם קדשות כשם המלאכים שעשו תועבה לשם מיכאל או לשם גבריאל משנים שמם שהרי אמרו את אביה היא מחללת שקורין לאב רשע ואם תאמר לפי שאב פושע שלא הוכיחה והלא אפילו לעשו בן יצחק וזהו שנאמר (דניאל יב א) בעת ההיא יעמו' מיכאל העומד על בני עמך והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא ובעת ההיא ימלט כל הנמצא כתוב בספר. נעלם מזה הפסוק חזק' בשביל שיכולים לכנות לו שם והוא שמח על זה כמו שהצדיקים שמחו לקבל בושת ובזיון לכבוד הבורא שנאמר (ישעיהו נ ו) פני לא הסתרתי מכלמות ורוק. ויחזקאל שגלח זקנו וישעיה שהלך ערום ויחף:

סימן קצד

אם נכרים יקראו לשום יהודי כשם אלהיהם אל יניח אליהם לקרא שמו כך שהרי כתב החכם אתה מדניאל מדנאל כתיב חסר יו"ד. לפי שמיחה דניאל לנבוכדנאצר מלעשותו אלוה ולא מיחה בו מלקרותו בלטשצאר כשם אלהיו:

סימן קצה

למה היה מצטער דוד על אבשלום מפני שאילו היה עושה תשובה בימיו לא היה לו כל כך צער אבל לא עשה תשובה ד"א כשחטא דוד על מעשה בת שבע ואוריה אמר שמא עווני גרם שיצא אבשלום מעולם הזה ומעולם הבא וירא פן יבואהו לדין על כך על עוונו שגרם לזה:

סימן קצו

כתיב בדניאל (דניאל ד כד) להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה וכו' כלל לך כל סמוכים לחטיך חטיך בצדקה פרוק כלומר חטייך כפול כפליים בכל חטאתיה אם האב חטא מגלגל על זרעו גם לחטא שנאמר (ישעיהו יד כט) כי משרש נחש יצא צפע. כפל למ"ד. פי' לך מניין נ' כפל ול' ל' מן כלל הם בגימ' נס סמוכים רמז אם בורח אדם מן העבירה עושים לו נס. לעולם ינוס אדם מן הניסים שלא ימעטו לו מזכיותיו ואמר לאברהם שכרך הרבה מאוד שכרך בעה"ז. הרבה לימות המשיח מאד לעה"ב הפרי מאד וקרן קיימת. דא"ר שמעון בן יוחי אלו היה אברהם לוקח מבראשית עד אלי וכו':

סימן קצז

יש מחטיא בחייו ובמותו ונפרעין ממנו על כלן כמו אחד היה מבין תורה. וגזרו שמד או ליהרג ואמר לבני עירו שימירו ואחר ישובו והמיר והמירו ואחר כך חזרו לדת יהודית ובשביל כך שהמירו והורה להם זרעו היו מומרים ונפרעי' ממנו כאלו החטיא את כלם ושאר דבריו כתובים על ספר הכבוד:

סימן קצח

מחשבה מי שיעץ וגמר בלבו לעשות כגון לע"ז כאילו עשאה שנאמר בזמרי וימת על חטאתיו אשר חטא לעשות הרע בעיני ה' ללכת כדרך ירבעם גם אלה לחכמים אחד שהמיר לימים שאל ליהודים לשוב ולהיות יהודי אך אין לי אלא מעט כסף והנכרים מאמינים לי ורצוני ליקח מהם הרבה ואחר כך לברוח עם הכל ולהיות יהודי השיב לו כיון שרצונך לשוב ולהיות יהודי אל תגנוב ואל תקח משום אדם אפי' מן הנכרים ואמר חכם אחד כיון שלא המיר אלא בשביל שלא היה לו תאות נפשו מוטב שיקח מן הנכרי ואח"כ יברח ולא יאכל חזיר ולא יחלל שבתות ואם יתפשוהו ימיתוהו הרי מיתתו כפרה לכל עונותיו. אמר החכם שלישי דעו לכם כי טוב לו שלא תורו לו ולא תגידו לו מה לעשות כי אם נגרום להרע הוא מיד יגיד לגוים שהיהודים נתנו לו עיצה על זה ויבא לידי סכנה אל תדברו לו וכן הוה הגיד לנכרים וכמעט שהנכרים הרגום ונתנו ממון הרבה על זה. ואם יש מומר ידוע לחשובי העיר ולחכמים שבעיר שברצון היה חוזר בתשובה ואם יברח תהא סכנה לאנשי העיר שיאמרו הבריחוהו יוכל לגנוב את דעת הנכרים שיאמר שרוצה ללכת לאיזה קדש ויקח עליו צלמיהם עד שיצא מן המקום שמכירים אותו ולא יהיה התרעומת על היהודים:

סימן קצט

אבל יהודי שלא המיר לא יקח עליו שום צלם ולא יתקן עצמו כעין כומר כדי שלא יכירוהו אבל ישנה בגדיו ולא יגלח זקנו מעשה היה בשעת השמד באחד שלבש מלבוש נכרי וברח כסבורים שהוא נכרי ושאל צריך אני כפרה אמרו לו כיון שמתחלה חשבת כך היה לך לקנות מלבוש נכרי ולתקנו בחוטים שאינם של פשתן וצריך כפרה. אדם שהולך בשיירא יהא לו שינוי בגדים כשל נכרים בלא שעטנז ואם ילך במלבושי יהודים שמזיק לאחרים ונמצא גורם רעה לכלם והגורם טובה לרבים כאלו עשאה בידים וכן הגורם רעה לרבים. מעשה בחסיד אחד שהלך בדרך עם החבורה. אמרו לו תלבש בגדי מקטרון שלא

יכירו בך. אמר מפני שתפור בשעטנז לא אלביש תפשו אותו והוצרכו לפדותו ואותו חסיד טרח עד שפרע כי אמר אני גרמתי. וכל מי שצריך לילך בדרך צריך שיכין מלבושים בחוטי קנבוס או במשי שלא יהא שעטנז שיהא מזומן לו כשיצא לדרך:

סימן ר

עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קיט קכו) אע"פ שאמרה התורה לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה. אם צרו אויבים על העיר או אם הולכים בדרך ואם ידעו שהם נשים ישכבום תלכנה במלבושי אנשים ואף בחרב כדי שיהו סבורים שהם אנשים ואם אין שם אלא עשרה אנשים ויש שם כמה נשים תחגורנה חרב כדי שיהיו סבורים שהם אנשים ולא יזיקום:

סימן רא

מעשה באשה יפה מאד שהלכה בדרך עם בעלה ועשתה משער של חבירתה זקן ושמה על פנים שלה והרואה אותה סבור שהיתה איש וניצלה. וכגון בחורים שאין להם זקן מלבשים בגדי נשים להנצל או לבוש נכרי להטעות האויבים כגון ר' מאיר אצבעו אחד הכניס בדבר האיסור ואצבעו השנית הכניס בפיו:

סימן רב

מי שהחטיא את הרבים כגון שמביא בניו בין הנכרים או אחיו להמיר הדת והוא יוצא ואומר שרוצה לשוב אם שלא באונס עשה כגון שלא רצו להרוג אותו והוא הכניס אחרים עמו להמיר כיון שהוא החטיא אחרים אין מקבלים אותו עד שיוציא אותם שהחטיא בין הנכרים אומרים לו תוציא אותם שהחטאת. ואם יאמר איך תדחקוני ללכת בין הנכרים אומרים לו אין אנו דוחקים אותך אלא שאתה שואל להורות איך יהיה לעונותיך כפרה לא נורה לך עד שתשיב אותם דכתיב (דברי הימים ב לג ט) ויתע מנשה את יהודה. וכתיב (דברי הימים ב לג טו) ויסר אלהי הנכר וכתיב (דברי הימים ב לג טז) ויאמר ליהודה לעבוד את ה' אלהי ישראל. וכתיב (יחזקאל יח ל) נאם ה' שובו והשיבו מכל פשעכם ולא יהיה לכם למכשול עון השליכו מעליכם את כל פשעיכם והשיבו וחיו שובו אתם והשיבו אותם שהחטאתם. כך נאמר למומר שהסית והדיח שישיב אותם שהחטיא אז יקבלוהו ויורוהו איך לעשות תשובה:

סימן רג

ומי שהמיר הדת וחזר להיות יהודי וקבל עליו לעשות תשובה כאשר יורוהו החכמים הרי משעה שקבל יכולים לשתות עמו יין ולהתפלל עמו אם הוא משלים את המנין יתפללו עמו ובלבד שיעשה כשאר היהודים שהרי ברגלים נאמנים עמי הארץ על טהרת הקדש:

סימן רד

אם ראית יהודי שהמיר מפני זכות ולא מפני בלעות דע כי הוא או אבותיו עסקו בהשבעות ובמעשה שדים וניתן רשות להטעותו ונפרעים מן האב שגרם:

סימן רה

מי שעוסק בהשבעות של מלאכים או של שדים או בלחישות כשפים לא יהיה סופו טוב ויראה רעות בגופו או בבניו כל ימיו. ולכך יתרחק אדם מעשו' כל אלה וגם ימנע משאלת חלום שידע איזה אשה יקח ובאיזה דבר יצליח לעולם או לא ולא בבוקיי"צא שקורין בלשון אשכנז ביגרו"ייך כי כשמשביעי' הביגרו"ייך אסור וזה שנאמר (דברים יח יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך ולא בשום דבר כי לבסוף לא תהא לו תקנה. כמה עשו וכמה שאלו ומהם נדלדלו או המירו הדת או נפלו בחולי רע או זרעם ולא יעסוק שאחרים יעשו לו. ואין טוב לאדם אלא יתפלל להקב"ה ואם יצא בדרך לא יאמר השבעות מלאכי' לשומרו בדרך אלא יתפלל לפני הקב"ה בכל צרכיו כי רחום וחנון הוא ונחם על הרעה וכמה נביאים נהרגו ולא השביעו בשם הקודש אלא בתפלה עמדו אמרו אם לא ישמע תפלותנו נדע שאין אנו ראויים להנצל ולא היו עושים אלא בתפלה:

סימן רו

אם תראה שמתנבא אדם על משיח דע כי היו עוסקים במעשה כשפים או במעשה שדים או במעשה שם המפורש ובשביל שהם מטריחים את המלאכים אומרים לו על משיח כדי שיתגלה לעולם על שהטריחו את המלאכים ולבסוף יהיה לבושת ולחרפה לכל העולם על שהטריחו המלאכי' או השדים באים ולומדים לו חשבונות וסודות לבושתו ולבושת המאמינים בדבריו:

סימן רז

והאמוראים שהתירו על כך על תנאי אם אין רע בעיני ה'. כל המכבד את התורה גופו מכובד לעולם הזה ולעה"ב. אם תראה שמתלוצצים באדם חשוב יפשפש באותה מדה שמא מתלוצץ היה גם הוא על שום אדם ואם לא ימצא בו זו המדה אז היה מתלוצץ ולא נראה לשום אדם:

סימן רח

כף כף ששוקלין במאזנים זכיות ושכר ועבירות ופורעניות השוה לעבירה וזהו שנאמר בדניאל (דניאל ה כז) תקלתא במאזניא ואשתכחת חסיר באותו ענין שאדם מתלוצץ יתלוצצו עליו. מעשה באחד שנתלוצץ באחד שהיה רואה הבית והעליה כאחד ונולדו בניו כך (פי' מחוסר ראות עיניו):

סימן רט

אם תראה בית של צדיק או בית הכנסת חרב או נכרים או רשעים דרים בו דע שישראל היו דרים בו דרך בזיון וכן בית המדרש שנוהגים בו קלות ראש סופו נופל ביד ערלים דיו לעבד שיהא כרבו. כי לא נהגו נכרים קלות ראש ובזיון בבית ה' עד שנהגו בו ישראל שנאמ' המערת פריצים היה הבית הזה ואח"כ וארוה כל עוברי דרך לעולם לא יעשו הערלים רעה אלא אם כן יעשו ישראל תחלה רעה ביניהם זה לזה ולא יתבזו תלמידי חכמים אלא אם כן יבזו זה לזה תחלה או שמבזין את התורה ואין מוחה בידם:

סימן ריא

אם ראית תלמיד חכם שהאריך ימים דע לך שהוסיף דקדוקים על חבירו דברים שאינם כתובים בתורה שהרי בפירוש אמרו במסכת מגילה במה הארכת ימים וכו' ואין שם דבר אחד מן התורה אלא דקדוקי של סברא שאינן של תורה:

סימן ריא

אם ראית חסידים שלוקים דע לך שהיה להם לבקש על אחרים שלא ילקו או מתחברים לרשעים או דרים בעיר עמהם אם ראית מלך ושלטון שלוקח הרבה מס מבני העיר לפי שהיה להקהל לרחם על העניים ליתן להם צרכם כדי שלא ילכו בעולם לקבץ שלא ירחקו

מנשותיהן ומזרעם ולא נתנו הקהל לעניים כראוי או מחלוקות ביניהם או ביטול תפלות וכתיב (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך מרוב כל ועבדת את אויביך:

סימן ריב

בעיר אחת היתה קהילה גדולה והיו עשירי' ומחמת עושרם מתגאים ולא היו עוסקי' בתורה כדבעו להון למעבד והיה שם זקן אחד וחכם אמר להן דעו לכם אם לא תתעסקו בתורה ותחזרו בכם תמיה אני אם לא תחרב העיר כל זמן שאותו זקן חי בזכותו לא נעשה דבר כשנפטר והלך לעולמו בא מלך אחד ודחק את העיר ונתנו את השליש ע"פ השבוע' ואמר להם השבעו לי בתורתכם שנתת' לי מכל ממונכם שליש באו רכילים ואמרו למלך שהטמינו תחת קרקע כספים אמר להם עברתם על תורתכם ונשבעתם לשקר והוליכ' בשביה והחריב העיר לקיים דברי הזקן כדכתיב (ישעיהו מד כו) מקים דבר עבדו:

סימן ריג

יש הריגת דבר או חרב שלא נגזר אלא לכלות הממזרים וכדי שלא לביישם שאם לא ימותו רק הממזרים היה נודע והיתה המשפחה מתביישת מפני חברתה ועוד יש הריגה לפי שאבות הכשרים לא עשו סייג לדבר וכתיב (ויקרא ו יח) במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת וכתיב (קהלת ג טז) במקום הצדק שמה הרשע ועוד שאין לכשרים לדור בעיר עם הרשעים. וכן כמה ממון נאבד כשישנו עם ממון שנעשה בעולה כדכתי' בהתחברך לאחזיהו פרץ ה' את מעשיך וזהו יש נספה בלא משפט:

סימן ריד

ואם ראית מדינה שעמי הארץ בה ויש בה שלום ושובע ואין מזיק להם מאומה ואין בהם תורה דע שאין ביניהם תלמיד חכם או יש ואינו מוכיח שאין דומה מי שחוטא בשוגג למי שחוטא במזיד א"כ הם כלם שוגגים או גמילות חסדים יש ביניהם או אהבה יש ביניהם:

סימן רטו

אם ראית איש עשיר ומצליח ומתחתן בו איש צדיק ואח"כ אינו מצליח כבתחלה דע לך לפי שעושה רעה לאותו צדיק ועוד לפי שכשהוא מוכיחו בדברי שמים אין נשמעין לו ומלבן אתה למד ויברך ה' אותך לרגלי. מעשה באדם אחד שהיה מצליח בבנים ובנכסים בא חסיד אחד ונתארח אצלו ומן אותו היום והלאה ירד מנכסיו והיתה קללה משולחת בביתו ואמר האיש מאותו היום שבא החסיד לביתי אני מפסיד לטוב קויתי ויבא רע

הרי פוטיפר נתברך בגלל יוסף ולבן בגלל יעקב ואני להיפך אמר החכם לאחר שעשה לבן ליעקב שלא כדין היה יורד שמא עשית לו שלא כדין אמר חלילה אמר לו החכם שמא כשמוכיח אתכם ואין אתם שומעים לעצתו ואע"פ שאותן מעשים בידך כשהייתם מצליחים לאחר שהוכיח אתכם מזידים אתם לפיכך אין הצלחה לכם כאותה אלמנה שלא שמעה לאליהו וכתיב (מלכים א יז יח) כי באת אלי להזכיר עוני אבל מי ששומע לצדיק תבא עליו ברכה:

סימן רטז

ואם ראית רשע עשיר שמתחתנים בו גדולים דע לך כי העושר לא בא לידו אלא שידע הקב"ה אם לא יהיה לו עושר לא יתחתן בו לכך הקדים ונתן לו העושר לא בעבור זכותו מתחתנים בו אלא עבור זכיות אבותיו ואמותיו או שהיו מבזים אותו קודם לכן:

סימן ריז

מדה במדה לא בטלה. ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה לפי שכיזבה ע"י יצחק לפיכך מתה ע"י יצחק בעקידתו:

סימן ריח

אם בא ראובן לידי צער והגיד צערו לשמעון ושמעון התחנן על ראובן כאילו הצער על עצמו לבסוף כשיבא על שמעון שום צער ולא התחנן ראובן על שמעון כמו שמעון על ראובן הרי כאילו גזלו שנאמר (ישעיהו ג יד) גזלת העני בבתיכם ואפילו אם נושע שמעון. שנאמר (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך. ואם התחנן על חבירו אע"פ שלא יועיל כשיבא הוא או זרעו לאותו צער הקב"ה זוכר מה שעשה לחבירו כשנעשה לו זה המאורע ומושיע:

סימן ריט

ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב לב) בני ישראל מצווים על קדוש ה' ואין הנכרים מצווין על קדוש ה' ר' אבא בר זימנא הוה מחייט גבי חד ארמאי ברומי אייתי ליה בשר נבילה. אמר ליה אכיל או אנא קטיל לך אמר ליה אי בעית מקטל קטיל לית אנא מיכל בשר דנבילה אמר ליה מאן מודע לך דאילו אכלת הויא קטיל לך א"ל או יהודי או ארמאי. הגוים שדוחקים את היהודים לאכול נבילה אם רוצה ליהרג כדי שלא יאכל יוכל לעשות:

סימן רכ

אחד סיפר לחבירו אני הלכתי בין הגויות בבגדי כומרים כדי שיהא דומה לכומר ולא יזיקוהו ואחד סיפר למדתי ספר גלוליהם וכשאני בין הנכרים אני אומר מזמורים בלשונם לקיים והחכמה תחיה בעליה אמר החכם עליכם נאמר חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם שהרי רבי אליעזר אמר נאמן עלי הדיין ונצטער שעל כן ניצול:

סימן רכא

ובגוים לא יתחשב כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' כיצד שלא יאמרו ישראל אם באים חיילות עליהם שלא יעשו על בגדיהם סימן מע"ז ושלא יעשו עצמם כאלו הם כומרים שלא ישימו על בתיהם סימן מע"ז ושלא יגחלו בגוב' הראש ככומרים שיהיו הנכרים סבורים שהם נכרים ואם נכרים עוברים ופוגעים בהן יהודים והנכרים הולכים בבית ע"ז לא ילכו עמהם היהודים שיהיו סבורים שהם נכרים שנאמר (תהלים מד כא) אם שכחנו שם אלהינו ונפרוש כפינו לאל זר הלא אלהים יחקור זאת וכתיב (מלכים ב י כג) ויבא יהוא ויהונדב בן רכב בית הבעל ויאמרו לעובדי הבעל חפשו וראו אם יש פה עמכם מעבדי ה' כי אם עובדי הבעל לבדם כי היו יראים פן יהיה מעבדי ה' עמהם מיראת המלך:

סימן רכב

יש שנהרג על קידוש ה' ויש צדיקים שאינם נהרגים על קידוש ה' אלא מתים בידי שמים על מטותיהם ואילו היו בשעת השמד היו נהרגים ולמה יפסידו אלא שפוחתים להם מן השכר טובת הנאה שלא יבאו לידי כך כדי שיחיו ויולידו בנים ואותן הנהרגים עודפים עליהם שכר כנגד חיי העולם הזה שלא קבלו ועולה מדת הדין לטעון כנגד הרשעים אם היה מביאן לידי מחשבה ונסיון שלא היו יכולים לעמוד ולקבל פורענות כנגד הנסיון שלא יוכלו לעמוד ויכולים לומר הצדיקים יש להם שכר. שגלוי וידוע לך אם היינו באים לידי נסיון היינו יכולין לעמוד ולא היינו חוטאים. הרבה יהודים נהרגים בשעת הגזירה והרבה גמרו ליהרג ונצולו וראה יהודי אחד שמו רבי שבתי בחלום הרוג אחד שמו רבי שבתאי אמר רבי שבתאי ההרוג כל אות' שגמרו בלבם ליהרג על קידוש ה' חלקם עמנו בגן עדן:

סימן רכג

רשע אחד היה קבור בין ההרוגים בא בחלום לאדם חשוב חי שיוציאוהו מביניהם שקשה להם ביותר:

סימן רכד

מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלי' עליונים מסכימים לדעת תחתונים כשעליונים אומרים לכך וכך ראוים אותם אמר הקב"ה המתינו עד שהצדקים אומרים ככה ולכך לא היה אומר שמועה מפי ר' מאיר עד שאמורא אמר ר' מאיר רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק ואמר השתא קאמר. והלא הכל גלוי וידוע לפניו אלא חפץ שיסכימו עליונים ותחתונים למדת משפטיו שנאמר (תהלים נא ו) למען תצדק בדברך תזכה בשפטך אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף כשאדם צדיק ודן דין אמת לאמיתו. ומחפש איזה מדה טובה ראוי לעושי רצונו מדה במדה ומדת פורענות ומכוין לדעת העליונים. חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. על מדת פורענות אומר השטן רבש"ע אפי' תחתונים מסכימים לדעתי וכתיב (הושע ט יד) תן להם רחם משכיל ושדים צומקים. וכי לא בעבור שהיה הנביא מרחם על ישראל יתן להם אלא כך מדת גזירה של מעלה כשצדיקים גוזרים עושים העליונים ויאמר השטן אף תחתונים אומרים להם כן ועל מדה טובה שנראה בעיני הצדיקים ואומרים בפיהם שנאמר (תהלים נא ו) למען תצדק בדברך אמר אליהו רבש"ע והלא הצדיקים מסכימים לדעתינו וכשנפטר לעולמו באת מדת הדין של מעלה ומנשקים אותו שכיון לדעתן וכל האומר דבר שמועה מפיהם הם מתפללים עליו שם ומליצים טובה עליו כשישראל עושין רצונו של מקום גורם שבעלי דינים של מעלה מנשקים זה את זה ואם לאו מלאכי שלום מר יבכיון וזה שנא' יעשה שלום:

סימן רכה

חכם אחד צוה לבנו שלא יהנה יותר מדאי בעולם הזה שלא יעברו עליו שמנה ימים בלא תענית ואפילו על שונאו יתפלל שיעבוד להקב"ה:

סימן רכו

דע והבן אע"פ שאמרו חכמים יפה תענית לחלום כאש לנעורת לא אמרו אלא לעושי תשובה עם התענית. הרי יהודי אחד ראה חלום קשה בליל ט' בתשרי והתענה בתשעה בתשרי וביום הכיפורים הרי שני ימים ולילה ולא הועיל לו לפי שמראין לו חלום קשה

שיפשפש במעשיו כי התענית במקום חטאת. מה קרבן אינו מועיל בלא תשובה שנאמר (משלי כא כז) זבח רשעים תועבה. אף תענית חלום אינו מועיל בלא תשובה:

סימן רכז

ומה שמתענין לאחר חג המצות ולאחר חג הסוכות (לא בעבור שחוטאים לפי שלא היו קורין בספר תורה כמו לפני תעניות ולפני ראש השנה ויום הכפור) שאין קורין בתעניות אלא על כפרת עוונם לזכרם ביום הדין לטובה. אבל אלו התעניות בשביל הגשמים במרחשון מתענין בשבוע ראשונה כשאין חל ראש חדש מרחשון בעבור יורה שיורה על הזרעים לברכה. ובאייר מפני שלא תלקה בשדפון ובירקון לכך קורין בס"ת כמו הראשונים עושים כדי שירד המטר לברכה:

סימן רכח

מה שכתוב ונסלח לו כשהביא קרבן על המזיד בשבועת העדות ובשבועת הפקדון ובאשם שפחה חרופה זהו כשהוא עושה תשובה על השגגות מביאין קרבן ואם אין מביאין קרבן נענשים עליהם אע"פ שאין כוונתו לכך מלך ב"ו שגזר שלא להחליף מעות ושגה אחד והחליף ושמע המלך היוכל לומר שגיתי והירצהו או הישא פניו לפטור גם עתה בדבר הזה כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה לבלתי לומר לפני המלאך כי שגגה היא:

סימן רכט

המתענה בשבת תענית חלום ולמחר ר"ח או חולו של מועד או פורים או חנוכה לא יתענה אלא אח"כ יתענה יום אחד על שהתענה בשבת אבל אם התענה בי"ט בשביל חלום וביום טוב אחרון למחר יתענה מי שיתענה בשבת תענית חלום לא יתפלל עננו כי לא יוכל לומר ביום צום תעניתנו ובצרה גדולה אנחנו כי לא יתכן לומר כן בשבת כשחל בששי יום תענית שקורין בו ויחל אז טוב שלא ילכו מבעוד יום לבית הכנסת ויאכלו מבעוד יום לכן טוב אז לאחר להשלים:

סימן רל

ואם אדם רואה מאורות לוקים כגון לבנה צריך להתענות שהרי בשביל חלום מתענה בפני כל העולם לא כל שכן וכן הנביא כשהיה רואה פורענות היה מתפלל ואומר להם שישובו ויצומו וזהו שנאמר (ירמיהו יד יב) כי יצומו אינני רואה:

סימן רלא

מה שמתענין ביום שמת אביהן שהרי דוד התענה על שאול כי קראו אבי וצם על יהונתן ועל אבנר כי יש לצום על מיתת אדם חשוב וכתיב (בראשית לב לג) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה כי אמרו הואיל ופשענו שהנחנו הלילה הזקן לבדו ולכך אירע לו בשבילנו לכך נדרו שלא לאכול גיד הנשה ד"א דין הוא לפי שהאב והבן גוף אחד ודין שיצטערו הבנים:

סימן רלב

כי הנה מעשה ברב סעדיה בן יוסף החכם באחד שהלך למדינת הים עם עבדו והוליך עמו ממון גדול ואשתו היתה מעוברת לימים מת האדון והניח כל הממון והלך העבד והחזיק בנכסיו ואמר העבד אני בנו כשגדל הבן שהולידה שמע שמת אביו הלך לתבוע נכסיו שהחזיק בהן העבד ונתחתן בגדולי הדור והיה ירא הבן לפתוח פיו פן יהרגוהו ונתאכסן בבית רב סעדיה והניח לפניו לאכול ולא אכל עד ששם לפניו אלו הדברים נתן לו עצה לדבר אל המלך וכן עשה שלח המלך אחר רב סעדיה לדון דין זה וצוה רב סעדיה להקיז דם זה בספל אחד ודם זה בספל אחד (ולקח עצם לעומת עצם של אבי הבן) והניחו בספל העבד ולא נבלע הדם ולקח העצם ושם אותו בספל הבן ונבלע הדם בעצם כי היו גוף אחד ולקח רב סעדיה הממון ונתנו לבנו שבא הרי ראוי לבן שיתעצב ביום מיתת אביו וכן אמר איוב כי לא סגר דלתי בטני ולא אמר בטן אמי שהכל כגוף אחד וכתיב (איוב ג א) ויקלל את יומו. וירמיה כן עשה שלעולם לשנה הבאה באותו יום לא היה שמח לכן יש להתענות ביום שמת אביו:

סימן רלג

כל ישראל ערבים זה לזה. שנאמר (שמות כד ג) ויענו כל העם קול אחד ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה אלו היה א' מוחה לא ניתנה תורה לכך אומרים ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך וכו'. ראתה שפחה באור שכינה בים ובמתן תורה מה שלא ראה יחזקאל לכך נאמר ונזכה כלנו במהרה לאורו שערבים זה בזה והלכך אומרים ברכנו אבינו כלנו כאחד וכתיב (ישעיהו מ ה) ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר:

סימן רלד

מעשה באחד שחלה בא הרופא אצלו לרפאותו. אמר לו אם תשתה מים תהיה בסכנה ואם תאכל מאכל פלוני תהיה בסכנה בנפשך. ואמר לבנו תן לי מים ואותו מאכל פלוני ואם לאו לא אמחול לך לא בעוה"ז ולא בעוה"ב. אמרו לו הקהל אל תהי חושש בדבריו. אל יתנו לגוסס לאכול כי אינו יכול לבלוע אבל נותנין בפיו מים שמוצצין מן שלוויא של"בגא שג"א בלע"ז ויכתשוהו וימצו המרק ממנו ונותן בפיו שיוכל לדבר ואין צועקים עליו בשעת יציאת הנשמה. כדי שלא תחזור הנשמה ויסבול יסורים קשים. עת למות למה הוצרך קהלת לומר כן. אלא כשאדם גוסס כשנפש אדם יוצאה אין צועקים עליו שתשוב נפשו כי אין יכול לחיות כי אם מעט ימים ואותן ימים יסבול יסורין וכן למה לא יאמר עת לחיות לפי שאין זה תלוי באדם כי אין שלטון ביום המות:

סימן רלה

אם אדם רואה חלום או רוח או מזיקים אל יגיד לשום אדם כי כל הרואה מזיקים ונוגע באש קודם שיוציא דבור מפיו ואינו מגיד לשום אדם מה שראה לא ינזק ולא ימות אמרו הראשונים מי שנראת לו דמות המת והוא שד והוא סבור שהמת הוא. והוא ער במקצת. אמרו שירוק עליו ויאמר טמא טמא ברח מכאן וירוק עליו:

סימן רלו

מעשה היה באחד תלמיד חכם שהי' לו בן והי' בחור גדול והאב מלמדו תורה ונפטר הבן בלא בנים והאב צועק במר נפש יוסף בני בא ללמוד וכשהיה לו לאכול היה צועק יוסף בני בא לאכול פעם אחת השכים האב ללמוד והיה צועק יוסף בני בא ללמוד כמו שהיה רגיל לקרותו כשהי' חי ובא השד בדמות בנו ועמד כנגדו מיד הבין שלא היה בנו אלא שד הוא ורקק עליו ואמר צא צא טמא מכאן וברח לך ברח השד לכך אין לאדם להצטער יותר מדאי אלא כמנהג אחרים וי"א אם נראה לאדם שד יכפוף גודלו בתוך אצבעו. ויגע בגחלים קודם שידבר ואל יגיד לאדם מה ששמע או מה שראה וי"א כשיראה המת ישביעו בשם ה' באותו לשון שהמת מדבר בו כשהי' בחיים ויאמר משביע אני אותך מזיק שלא תזיקני ולא תזיק לשום אוהבי ואם ישביע אותו שלא יצא משם לא יהא רשאי לילך ובלבד שלא ישן לפי שאותו ידמה עצמו לחיה או לאדם או לחתול שבא לנשוך או להזיק ובתוך החלום שמא יאמר צא הרי כבר נתן רשות ואם תפסו שינה יכניס גודלו בתוך אצבעותיו ויאמר ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן וגו' ואם אדם

אין לו לב להשביעו יבקש לו להקב"ה שלא יזיק לו וי"א יפול לפניו ארצה כיון שנכנע לא יזיקנו ואל יברח רק יבקש בשם ה' ובעבור ה' שלא יזיקנו ובדברי הימים אומר תהי ידך בי ובבית אבי ובעמך לא למגפ' ובשמואל לא הזכיר ובעמך לא למגפ' מפני שאמר דוד רבש"ע מוטב שבעמך תשלח חולי או דבר או שום דבר קשה ובלבד שלא ימותו וזהו שנאמר (תהלים קיח יח) יסור יסרני יה ולמות לא נתנני וזהו שנאמר (תהלים צד יב) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וכשיפול לפניו יבקש מהקב"ה שלא יזיק לו. ואם בא לנשקו לא ינשק אותו ולאדם שמת לו בנו או בתו אל ינשק אותם. ואל יניח אשתו לנשק אותם כי מקצרים ימי בניהם ובנותיהם ויש למחות ביד האב והאם. ואין לומר לשום אדם כשמת מוטל לפניו. ונפשו מרה לו מאד. אין לומר למת שיוליכנו עמו. כל שכן שאין לתפוש ידו בידו. ולומר שיוליכנו אחריו ומעלין עליו כאילו הורג את עצמו. וכתיב (בראשית ט ה) אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש:

סימן רלז

הרואה גוי בחלום או גוים שכבר מתו ואומר לו לבא אחריו וכן אם יהודי מת בא לאדם אחד אז יש לו לילך על הקברות וישביענו שלא יבוא אחריו ויבקשנו אבל אם הוא למרחוק ולא יוכל ללכת שם או נכרי ולא יוכל ללכת שם כי אין ידוע אנה קברו וירא ללכת שם יחקור איש יהודי ששמו כשם נכרי שבא אחריו וילך על קבר אחר ששמו כשם של אותו שבא אחריו הן אם הוא יהודי או נכרי וכן אם יהודית או נכרית תלך על קבר יהודי' או נכרית ששמה כשמה ויבקש לנפשה ואם נכרית תשביע לנפשה ותאמר לה היא משבעת אותה בשבועה שלא תבא אחריה וכל אשר נקרא בשמה שלא יבואו ואני פלוני או פלונית בת פלונית אינה רוצה לבא אחריך ולאחר כל אשר נקרא או נקראת בשמך ולא אחר שום מת או מתה ועל זה אני משביעכם ואבקש מכם כי אני רוצה עוד לחיות שנים רבות ואת או אתה הנקראים בשם הבא אחרי. תלכו ותאמרו לאותם בשמה פלו' בת פלונית או פלוני בן פלוני שלא יבא אחרי ואיני רוצה לבא אחריה וגם היא לא תבא אלי והוא יאמר שלשה פעמים בקול שנשמע ד' אמות:

סימן רלח

מי שיש לו בן קטן מוטל בעריסה כדי שלא יבכה לא ירננו לו שירים וזמירות של גוים וגם לא נגונים של ישראל שהם להקב"ה אבל אם יש חרוזות מפסוקי תלמוד והוא מנגנם כדי שיזכרם ולא ישכחם אף על פי שהתינוק שותק ונהנה מותר. לא ילמד אדם לגלח

אותיות ולא ינגן לפניו זמר נעים פן ינגן הגלח בע"ז שלו אותו נגון וכל נגון שמנגנים בפני ע"ז לא יעשה אותו נגון להקב"ה:

סימן רלט

אם המצות שאין יחידי' יכולים לעשות' אם לא בטורח גדול כגון עסקי המת לרחצו ולהלבישו אם אמרו שנים נקדים אנחנו כדי שיהא לנו שכר גדול והי' צריך שיהיו מרובים שם כגון מת גדול ואז היו יותר בטוב עושין צרכי המת נמצאו חוטאים. ואם מקדימים לכבוד המת שלא יסריח ושלא יבקע בטוב עושים:

סימן רמ

אדם שישב באבלות ביום השביעי לאבלותו לא ישמש מטתו אע"פ ששאר דברים עושים לאחר שהתפללו ביום ז' לא ישמש מטתו עד שתחשך ליל שמיני וכן מי שאירע לו ביום טוב לאחר יום טוב צריך לישב באבלות ובי"ט אל ישמש:

סימן רמא

הנותנים אל החיים בעד המתים צריכים להודיע כדי שיתפללו על המתים שהרי משה התפלל על עצמות יהודה שנאמר (דברים לג ז) שמע ה' קול יהודה ואף הנהנה מן החיים צריך להתפלל עליהם שנאמר (תהלים עב טו) ויתן לו מזהב שבא וגו'. וכתיב (דברים כד יג) ושכב בשלמתו וברכך ואומר אם לא ברכוני חלציו. ועל שכבר מתו וכבר עברו י"ב חודש צריך להתפלל עליהם בכל חודש וחודש כי מהפכים אש של גיהנם. שנאמר (ישעיהו סו כג) והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר וכתיב (ישעיהו סו כד) ואשם לא תכבה הרי בכל חודש וחודש מהפכים בו ולפני יו"ט ושבת ואחריו אותן שלא שמרו שבת ויום טוב כהוגן:

סימן רמב

הנהנה מן המעות שהניחו לזכר נשמת המתים בתוך שנה לפטירתו צריכים הנהנים ממנו לומר והוא רחום יכפר עון בזאת ההנאה שאני נהנה על אודות פלוני ב"ר פלוני וחטאתו תכופר ונפשו בטוב תנוח על גורל הצדיקים בטוב שמטיבים לו בעדו ורוחו תרגיע בחלק הטובים ואחר כך יאמר והוא רחום יכפר ולנקבה יאמר בלשון נקבה ואם הוא ובני ביתו נהנים יאמר בהנאה שמהנים אותנו בעד נפש פלוני:

סימן רמג

בימינו אנו רואים בני אדם שלוקחים נשים שאינן צדקניות והולידו בנים שאינם מהוגנים או בלא תורה כדוגמ' קרובי אשתו היו בניו וכן מצינו אותן שמן הדין היה להן להיות תלמידי חכמים ויראי שמים שאבותיו יותר משלשה היו בעלי תורה ויראי שמים וכתיב (ישעיהו נט כא) לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם ומצינו שהתורה פוסקת מהם. לפי שאביה' לקח אשה שאין אחיה בעלי תורה וצדיקים ואפילו אחיה תלמידי חכמים ואביה בעל הגויה והולידו בנים שאינ' מהוגני' או האשה עצמה אינה הגונה. לכן יתפלל כל חסיד על זאת שידבק באשה טובה שאחיה ואחיותיה טובים ואביה ואמה טובים ושלא יהא דבר במי שידבק בהם שיעכב את זרעו מלהיות תלמידי חכמים וכן יתפלל על בניו ועל בנותיו שישיא' על פרקם ושיהיו בהצלחה טובה וחיים טובים עם נשותיהם ובנותיו עם בעליהן והוא עם אשתו:

סימן רמד

ועוד אומר דברי' שהש' גורם לטובה או לרעה לטובה יש אדם שכל הנקראין בשמו יצליחו לגדולה זהו ויקרא בהם שמי ושם אבותי. וכתיב (ישעיהו סו כב) כי כאשר השמי' החדשי' והארץ החדשה אשר אני עושה עומדי' לפני אמר ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם. וכתיב (ישעיהו מג א) קראתי בשמך לי אתה. הרי שיש אדם שכל אותם הנקראים על שמו יחיו ויהיו בניו קיימי' ויעמידו תולדות ויש שכל אלה להם להפך שנאמר (ישעיהו סה טו) והנחת' שמכם לשבועה לבחירי והמיתך ה' ולעבדיו יקרא שם אחר וכתיב (ישעיהו יד כב) והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד וכתיב (איוב יח יט) לא נין ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו. וכתיב (איוב יח יז) ולא שם לו על פני חוץ. לכן יתפלל אדם שכל הנקראי' בשמו יהיו בהם מדות טובות האלה ולא אחת מן המדות הרעות ושלא יקראו זרעו על אותן שמדות הרעות תלויות בהן. כיצד יראה אדם כשיש שני אחי' וקראו שם בניהם ובנותיהם אחר שם פלוני אפילו אחר צדיק ומתו בלא תולדות. או שהיו הכתובים למעלה לרעה בהם אל יקראו יותר באותו השם ר"ל שקראו לו שם בגורל מתוך הספר כאשר עושין לחולה או בשני אחי' נתקיי' למאן דאמ' שני' לחזקה ולמאן דאמר שלשה לחזק' פעמים שהאחי' קוראי' בשם אותו האיש ונכשלים זרעו או האחים קראו את בניהם אחר אביהם ומתו והבנו' קראו בניהן וחיו ויש שם פלוני שכל המשפחה שלו אם קראו זרעם בשמם מתו בלא תולדות ולא האריכו ימיהם ובכל ענינים האלו לנקבות ובשם שירא' החכם שכך הוא אל יאמר אקיי' לאבותי שם שלא ישכח והוא

רואה שנקראים אחרים ונכשלו הרי הוא נושא אל נפשו עון. ואין אלו הדברים משום ניחוש שהרי הראשונים היו קוראים את בניהם על שם המאורע ולא מתו. אא"כ חטאו בער ואונן לכך יהיו צדיקים שזרעם מתים ולא מחמת עון. אלא שאלו הדברים הזיקו ואע"פ כן יש לאדם לחשוב שמא בעונו הוא וכל שמתים בניו ואחרים קראו אחר פלוני וזה קראו כמו כן ומתו הרי נגזר עליו לפי שכינו אחרים שם כמוהו:

סימן רמה

אם נגזר עליו על פלוני ששמו כך הרי הגיע עד שערי מות וקורא לו שם שינוי וחי כמו יולד בן לנעמי והוא בן רות כגון ראובן שיש לו בן ונוטה למות ויבא שמעון ויאמר לאביו ולאמו פלונית בן פלו' הא לכם שקל הא לכם ככר ובשר ויין ואני פודה את בניכם שיהא בני ויחיה. כך עושים למי שאין מתקיימים לו בנים ואין בו משום ניחוש:

סימן רמו

אם ראית אדם שאין בניו מתקיימים דע כי השם גורם להם אם אחיו קורין שם לבניהם אותו שם ולזה אין מתקיימים דע לך שהמקום גורם ויש לו לצאת וללכת למדינה אחרת:

סימן רמז

כל שמוליד באותה מדינה שימותו בניו אין לו להיות באותה מדינה ואם יצא והיה במדינה אחרת ומתו הרי צריך קמיעה. ויש שמתים כל זכרי' ונשארו נקבות ויש להפך. ויש לבדוק באשה כי רוב בנות אחר האם אם האם מפלת נפלי' כך בתה לכך יתפלל אדם שיתן לו הקב"ה אשה בת מדות טובות ויבדוק אדם בכל אלה באמה או באחיותיה של אמה. וגם רוב זכרים אחר זקינם ורוב בנות אחר אמם. ואם ישאל אדם עצה ממך אז תקיים לו מה שנאמר (ויקרא יט יד) ולפני עור לא תתן מכשול. ואהבת לרעך כמוך פי' שתיעצהו לפי מה שנראה לך המוטב לו ולש' שמים. ודע כי מעט מזעיר ימצא שיהיו ד' אחי' או ד' אחיות בעיר אחת שנשואי' שיהיו כלם לאורך ימים על כן טוב להם שלא יהיו יחדו. ורמז כי ישבו אחי' יחדו ומת אחד מהם. רבי יוחנן עבר בשוקא חמא מזבן איליין מלטוזמא. אמר ליה מאן איליין את חזי אמר ליה אין שבקיה ואזל ליה בתר שעה עבר גביה אמר ליה ליהדר וליזל מעלוי דמן ההוא שעתא לא זבני' כלו'. אמר ליה שני אתרך פעמים ששינוי השם גורם פעמים ששינוי המקום גורם:

סימן רמח

אם יש עצירת גשמי' וצריכי' למטר וכן תפלת הגשם ביום עצרת של סוכות ובהושענא רבה לא יתכן לירד לפני התיבה אלא אדם צעור ולא שמחן וביתו ריקם ממזונות ולא מי שיש לו אוצרות פירות ששמח אם תיקר התבואה והפירות אלא צעור שנאמר (ירמיהו יד ב-ג) וצווחת ירושלים עלתה ואדיריהם שלחו צעוריהם למים. צעוריהם בוי"ו כתיב מי שלבו צעור. וסמכו אל לא תטהרו עוד וסמיך לו אל מקוה ישראל שצריך טבילה וטהרה למתפלל וכתי' באו על גיבים ולא מצאו מים וכתיב וה' לא רצם:

סימן רמט

אחד היה רגיל להתפלל בכילה שהיתה מיוחדת לו בטהרה והיה נענה. אחר זמן היה מתפלל ולא נענה. והיה מתענה ולא הועיל. שאל לחכם אמר ליה מתפלל ומתחנן אתה בספר שרשע כתבו אמר ליה אני נתתי לכתוב לפלוני הסופר ושכרתי אותו לכתוב על קלף שלי יפה השיב לו החכם כשהיה כותב לך היה לבו מלא טינא ועולה ואין קטיגור נעשה סניגור לכך אין ראוי שישמע לך בעוד שאתה מתפלל בו. וכן מי שמחק ספר פסול וכתב בו ומתפלל בו ואפי' לחותכו חתכים ליהנות ממנו אינו ראוי כי אם ראוים לישרף:

סימן רנ

כשקורין ויחל בתענית שותק החזן והקורא בתורה עד שיאמרו הקהל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך וגם ה' ה' אל רחום לומר כי הקהל אומר אותו כעין תפלה ומתכוונין לבם בלשון בקשה. והחזן הקורא אינו רשאי לקרות בלשון בקשה אלא כך עשה משה היאך היה מעשה שמשה בקש ומספר כל הענין רחום א'. וחנון ב'. ארך אפים ג'. ורב חסד ד'. ואמת ה'. נוצר חסד לאלפים ו'. נושא עון ז'. ופשע ח'. וחטאה ט'. ונקה י'. וסלחת לעוננו י"א. ולחטאתנו י"ב. ונחלתנו י"ג. הרי י"ג מדות כמו שמצינו אותם ודע שכך יש למנותם שהרי אמ"תי [שיסד הפזמון ה' ה'] מנה כן. ואומר אזכרה אלהים ואהמיה ועונין י"ג מדות. ובאחרונה הוא אומר תמכתי יתדותי בשלש עשרה. [הרי] כמו שמנינו לך חברם יחד לאמרם ולא יתכן לאמר אותו פיוט אלא א"כ בכה המתפלל או שבוכים העם כדי שלא יהא דובר שקרי' לא יכון לנגד ה' ואיך יאמר יהי רצון מלפניך שומע קול בכיות שתשים דמעותינו בנאדך. ולא יתכן להיות אלא אם כן בכו:

סימן רנא

בראשונה לא היו החזנים חוזרים לאחו' אלא במקום שסיימו הצבור שם מתחילין כגון הצבור אומר נאוה תהלה. והעומד לפני התיבה מתחיל בפי ישרים, וכשהיו הפריצים ממהרים לומר הברכות ושבחות ולא במשך היה היורד לפני התיבה מתחיל למעלה לפי שלא היה רוצה למהר נמצא כשהם סיימו הוא לא סיים. אבל כשהיו טובים לא היו ממהרים ואומרים כהוגן לא היה חוזר למעלה ועתה שחוזרים למעלה עון הוא לפי שהן עושים כדי להשמיע קולם הנעים ועוד טורח ציבור יש ושלא לצורך כיון שאמרו הקהל במשך ולא מהרו מה צורך לחזור מה שכבר אמר. אין ליורד לפני התיבה לומר אלא מה שמוציא את הרבים ידי חובתם. ואם הוא מתחיל למעלה בשביל להוציא חובת מי שאינו יודע היה לו להתחיל נשמת כל חי. אלא עושים כדי להשמיע קול הנעים וירא שמים לא יעשה כן. מי שיש לו קול נעים ירננו להקדוש ברוך הוא ולא שאר רננות שנאמר (תהלים לג א) רננו צדיקים בה' ולא שאר רננות ושבחות ולא ישבח להקדוש ברוך הוא בדבר שאין רגילות להיות כגון הקב"ה הוא עושה מן השמים ארץ ומן ארץ עושה שמים ומדבש לענה ומלענה דבש וממים יין ומיין מים וכל דבר שאין רגילות לשבחו כך אלא באמת ולא ידברו שקר. ולכך סמך לא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית וסמיך ליה רני בת ציון ולא נאמר רננות אלא שמחות שמחמת ניגונים ישמח לב המנגן והשומעים שנ' רני בת ציון הריעי בת ירושלים שמחי ועלזי בכל לב צריך למשורר את הניגון (שאם יהיה רוקק להשליך מחוטמו שיקנח) ויאמר ממקום שפסק. לא ישמח הלב אלא במשך הניגון. מי שאומר בקול רם ברכות ופיו פתוח ופורח בגרונו זבוב פסיק וירוק בכח כדי להשליך הזבוב מגרונו:

סימן רנב

מי שקינח חוטמו אל ישליך כיחו מחוטמו ואצבעותיו מלוכלכות ולא יגע בספר ולא ידבר בשבחות וברכות עד שיקנח אצבעותיו. ואם אדם לבדו אמר השבחות והברכות ונזדמן לו רוק בפיו ישתוק כדי הילוך ארבע אמות וישליך הרוק אבל בצבור אם ישתוק כדי הילוך ארבע' אמות ויזרוק הרוק לא ישיג הצבור הרי אנוס ואין צריך כהילוך ד' אמות להמתין. ובעת התפלה אסור להביט ברוק או בדבר מיאוס שמעלה רוק בפיו. ואסור לדבר כשרואה דבר מאוס או דבר ערוה או ליגע בדבר מאוס כשמדבר או מהרהר בדבר קדושה ואדם שמתפלל אם יש לפניו דבר מאוס וצריך לשחות באותן ברכות ששוחה

עד קרוב למאוס. אם יכוף ביותר קומתו במודים יהא כנגדו לא יתכן לשוח עד שיצא מפיו הברכה:

סימן רנג

הרוצה שלא ירוק בבית הכנסת תדיר מפני שגנאי הוא ועוד שגורם מיאוס לבני אדם אבל בעל כרחו הוא עושה ורוצה שלא יהיה רוק כל כך ילעוס קודם שיבא לבית הכנסת שורש שקורין ליקריץ ולא ירוק כל כך. ובלילה ילעוס קודם שינה וקודם שילך לבית הכנסת אבל ביום תענית לא ילעוס בהשכמה מפני שהמתיקות יהיה בפיו. וכן בערב יום כפור ובערב תשעה באב לא יאכל שורש מתוק וכיוצא בו שישאר הטעם בפיו וכשבולע הרוק בולע המתיקות:

סימן רנד

האומר בלחש ברכת התורה וברכות גוזל את המצות. (שהרי תרי"ג קולות לא תמצא אלא עם אמן וברכות שעונין לכך יאמר הקהל בקול רם וכתיב (דברים כז יד) וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל קול רם כשקורין בתורה אותו המברך על התורה חוטא אם מברך בלחש שלא יענו ברוך ה' המבורך לעולם ועד ויענו הקהל אחריו אמן):

סימן רנה

לא ינשק אדם בבית הכנסת את בנו ולא בביתו לפני רבו. לאחר שקרא בתורה מנשק ס"ת ע"ש ישקני מנשיקות פיהו ואם נזדמן לו רוק ירוק ואח"כ יש לו לנשק ולא ינשק ואח"כ ירוק. אחד היה צריך להתעטף בציצית. אמרו לו תמתין עד שבת ותתחיל בשבת לכבוד שבת אמר להם אילו היה מלבוש אחר היה מעכב עד שבת אבל טלית בציצית לא אעכב אלא אפילו בחול אתעטף בעבור המצוה כדכתיב (תהלים קיט ס) חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך:

סימן רנו

כשאומרים סליחות בהשכמה היה אחד מן הקהל לאחר שמסיימים יוצא מב"ה וכשאומר ברכות ושבחות לא היה אומר אמר לו זקן אחד מה דעתך שהסליחות אתה אומר ובשבחות אינך חושש אמר לפי שזה בכל יום. אמר לו מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה כי השבחות ברוח הקודש נאמרו והסליחות תקנו חכמים ונביאים ושמעו החכמים שהיו סביביו אומר הקרובץ במשך והפסוקים היו ממהרים אמר להם

הפסוקים הם יסוד הקרובץ שמהם נתייסדו כשם שאתם מנגנים את הקרובץ במשך כך תעשו להפסוקים שלא יהיו הפיוטים עיקר ואשר ברוח הקדש טפל. לא שימהר פסוק כאשר קצים בו ולטורח עליהם וכתיב (משלי ג יא) ואל תקוץ בתוכחתו:

סימן רנז

וקראתם אותי והלכתם והתפללתם (ירמיהו כט יב) איזו תפלה שהיא בהליכה. כגון הרוכב או כשאדם צריך ללכת בדרך יתפלל תפלה להושיע מכל אויב ואורב בדרך. ד"א כשאדם נכנס בעיר שאינו יכול להתפלל בכוונה מפני בני אדם מוטב שיתפלל בדרך או כשיודע שבבית אינו מקום שהוא טהור או שאינו נכון להתפלל שם. אז ילך למקום טהור וזהו צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. יהודי ששלח גוי למרחקים יכול לבקש עליו שישוב לשלום שאם לא ישוב חי שמא יעלילו על היהודים:

סימן רנח

מה שאין אומרים זולת בר"ה וביה"כ לפי שאנו צריכים לומר אמת ויציב כהלכתו ויש בו ו' פעמים אמת כנגד ו' פעמים אמת שבבראשית בסוף התיבות כגון ברא אלהים לעשות ברא אלהים את וכיוצא בזה תמצא ו' פעמים אמת רמוז ובר"ה אומר זה היום תחלת מעשיך הואיל ותחלת מעשיו הוא צריכים אנו לומר ששה פעמים אמת שכתוב בתחלת מעשיו ואילו היינו אומרים זולת היינו מחסרים פעמים אמת ואם תאמר יום הכפורים אינו תחלת מעשיו מכל מקום תשלומים היא לראש השנה לפי שבינונים תלויים ועומדים עד יום הכפורים ועוד דאמרינן בבראשית רבה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ויום הכפורים יום הדין הוא בתחלתו של עולם רמוז יום הכפורים וראש השנה אמת חותמו ואמת כתיבתו למפרע בבראשית בראשית ברא אלהים את ובמה אנו יודעים שראש השנה הוא ראש לשנה. כדאמרינן עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה. ואמרו זרע חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו נמצא שזרע מתחיל מתשרי וזרע הוא תחלת הפסוק אלמא ר"ה הוא ראש לשנה ויום הכפורים קרוי כמו כן ראשית דכתיב ביחזקאל (יחזקאל מ א) בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחודש אלמא בעשור קרוי ר"ה. ועוד דע לך כי ראש השנה הוא ראש לשנה כדכתיב (דברים יא יב) מראשית השנה ועד אחרית שנה ומרשית חסר א' זהו מתשרי ועוד דרשו שבר"ה נידון העולם אף על הגשמים דכתיב (דברים יא יב) עיני ה' אלהיך תמיד בה מראשית השנה אלמא דראשית השנה הוא ר"ה ומבראשית עד יום אחד נ"ב

תיבות כנגד נ"ב שבועות ונ"ב שבועות הן שס"ד ימים והשנה שס"ה ימים הרי אותו יום יום הכפורים והיינו דכתיב (שמות ל י) יכפר עליכם אחת בשנה כלומר יום אחד שנשאר בשנה ועוד תדע שבי"ה אין לומר זולת שהרי מאמת ועד טוב ויפה י"ו תיבות כנגד י"ו כפרות שבאחרי מות גבי יה"כ ואם יאמר זולת נחסר מי"ו. ועוד דצ"ל כסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קיימת ובר"ה ובי"ה יושב בה על כסא דין מזרה בעיניו כל רע וכתוב אחד אומר מזרה רשעים מלך חכם וסמיך ליה והוכן בחסד כסא לכך צריך לומר כסאו נכון אחד לראש השנה ואחד לי"ה ולא זולת ובדניאל כתיב (דניאל ז י) דינא יתיב וספרין פתיחו ושני ודינא יתיב ושולט ביה אחד לר"ה ואחד לי"ה. ועוד דאמר ראש דברך אמת כמו בראשית ברא אלהים: ובראש השנה ובי"ה וחתמנו ודברך מלכנו אמת וקיים לעד אלמא בתרויהו אמרינן אמת כמו כן אמר ודברך מלכנו אמת וקיים לעד ובאמת ויציב אומר ודבריו חיים וקיימים וכשאומר זולת אין אומר כך. ובתהלים כתיב (תהלים קלט טז) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם ועל ספרך כלם יכתבו. כמו באמור אל הכהנים, בכל המועדות כתיב יום. בפסח כתיב (ויקרא כג ו) ובחמשה עשר יום ובעצרת כתיב (ויקרא כג כא) וקראתם בעצם היום הזה ובעשור כתיב (ויקרא כג כז) אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא והיינו דכתיב (תהלים קלט טז) על ספרך כלם יכתבו מה ימים יוצרו בכל המועדות לא אחד כלומר חוץ שלא נזכר כפ' אמור אל הכהנים שלא נזכר שם יום אחד ובפנחס אחד והיינו דאמרינן בבראשית רבה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד זה ר"ה ויום הכפורים ולכך קרינן לו ולא אחד בהם בא' וקרינן בו' ולו אחד כלומר שלו הוא יום הכפורים ואין השטן יכול לקטרג:

סימן רנט

בסדר אהללה אלהי אשירה עזו בסדר ר"ה התחיל הפסוקים מכאן ואילך והוצרך לכפול תי"ו תחגור גיאות. תקום גוים ב' תוי"ן בתחלת החרוזים ואם היה מתחיל הפסוקים בנו"ן לא היה צריך לכפול תוי"ן אלא כשאתה אומר א"ב ג"ד ה"ו ז"ח ט' י' י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו ט"ז י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח כ"ט ל' ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ה ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט מ' מ"א מ"ב מ"ג מ"ד מ"ה מ"ו מ"ז מ"ח מ"ט נ' נ"א נ"ב נ"ג נ"ד נ"ה נ"ו נ"ז נ"ח נ"ט ס' הרי כשתמנה עד ס' שם יהיה להפך סטן וזהו שאמר בבראשית רבה שאין סמ"ך עד ויסגור בשר תחתנה שנכנסת סטן עמה. לכך התחיל בפסוק בסמך של מלכיות וזכרונות ושופרות בס' להגן עליהם מן הסטן וכבר אמרנן שבחשבון עד נ"ט ס' סטן להפך וכשקרא תשר"ק צפע"ס קצף שיקצוף סטן על ע' אומות:

סימן רס

כי הם זרע ברך ה' (ישעיהו סא ט) וה' בכתיבתו כ"ו בגי' אברהם במילה כל רואיהם יכירום שהם זרע אברהם שנצטו' על המילה כל רואיהם יכירום שנושאים תפילין רואי"הם יכירו"ם כ"י ה"ם בגימט' אלו תפילין. רואיהם יכירום הלכה כאחרים בתפילין כל שרואה לחבירו ארבע אמות מרחוק ומכירו:

סימן רסא

אהוב לך את המצוה הדומה למת מצוה שאין לה עוסקים כגון שתראה מצוה בזויה או תורה שאין לה עוסקים כגון שתראה שבני עירך לומדים מועד וסדר נשים תלמוד סדר קדשים ואם תראה שאין חוששים ללמוד מועד קטן ופרק מי שמתו אתה תלמד' ותקבל שכר גדול כנגד כולם. כי הם דוגמת מת מצוה אותם מסכתות ואותם הלכות שבני אדם אין רגילים בהם שזה דומה לאחד שהיו לו בנות ותבעום בני אדם והשיאם להם ונשארה בת אחת שלא תבעוה לינשא. אמרה לאביה אחיותי יודעות אומנות נקייה מעשה אורג מעשה רוקם. לכך קפצו עליהם הכל והיו לאנשים. אבל למה נתת לי אומנות שהכל מרחיקים ממנו לארוג בגדי אבל לתכריכי מתים אלו היתה אומנותי בגדי שמחה הייתי לאיש כאחת מאחיותי אמר לה אביה אני משבח אותך שהכל ילכו אצלך. כך אמרה מועד קטן והדומה לה רבונו של עולם למה אין עוסקים בי כמו בשאר מסכתות. והקדוש ברוך הוא השיב לה טוב הרי כבר נאמר טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. ועתה למה אומרים שהוא סכנה לפי שכתוב אל תקוץ בתוכחתו והוא ממהר ולא ידקדק כמו בשאר מסכתות. ועוד לפי שכל דבר שתופסין אותו בחזקת סכנה אפי' אינו מקום מסוכן מזיק לפי שלשון בני אדם ועינם מזקת. אלא כך יעשה הרוצה ללמוד אותה יתפלל להקדוש ברוך הוא שלא יארע דבר רע. וגם ילמדו הרב בחשאי לא יפרסם ולא יזיק ולא ינזק אחר שלשון בני אדם ועינם מזקת עינו וכתיב (שיר השירים ז ב) חמוקי ירכיך כמו חלאים. ותחלואיה מיתות כמו מי שמתו ומועד קטן יהא בסתר ולא יזוק שנאמר (ישעיהו כו כ) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם וגם שמעתי בב' דברים מלאך המות קרוב לשמוע מי שדורש מעשה מרכבה ובמועד קטן לכן נענה מלאך מתוך האש רמז מלאך המות הן הן מעשה מרכבה כמעשה דרבן יוחנן בן זכאי ורבי אלעזר בן ערך לא יכוין להפרע ממנו וכן מועד קטן וכיוצא בו שהוא ממונה על המות. לכך יעסוק בכל לבו לישר בלא קלות ראש בה וכן כל מצוה וכו' כדאיתא בראש הספר:

סימן רסב

אל ידור אדם במקום שהשוק של גוים בשבת כי אי אפשר שלא יחטא בדבריו או בשום דבר. מי שלא הכין בע"ש מאכלו ורוצים לומר ברכו לא יעכב שליח צבור להמתין עד שיתקנו מאכלו כי מוטב שיאכל לחם יבש ואל יעכבו ואם עדיין שהות ביום ויש שעה גדולה יעכבו. אין שעה וסמוך לספק בין השמשות מוטב שלא יאכל ולא יחללו ספק שבת ומה שאמרו הנח לישראל מוטב שיהו שוגגים ואל יהו מזידים. זהו במקום רשות אבל בבית הכנסת לא:

סימן רסג

אמרו לאחד הנה תולין רבים בסוכה נויי סוכה ואתה אינך תולה. ואמר להם מה מועיל הילדים ינתקו הפירות והחוטין שתלויין בהם הפירות בשבת מוטב שלא יחטאו על ידי:

סימן רסד

הרוחץ את התינוקות בשבת לא ישים את הבגד במים מפני סחיטה בפנקס של רבי יהושע כתיב מי שנולד בשבת ימות בשבת מפני שחללו שבת עליו כשנולד ומה יכול הילד לעשות כשמחללין עליו את השבת אלא אביו ואמו ששימשו מטותיהן באותן לילות שנולד בשבת. וכתיב (תהלים קט יד) יזכר עון אבותיו וחטאת אמו אל תמח ששמשו מטותיהן באותן לילות שנולד בשבת ועונותיו גרמו ונפרעין לאביו ולאמו מפני שנענש הבן בעונם שמת בשבת דוגמת מזרע עלי רבה ואביי שמתו בלא זמנם בעון בני עלי ונפרעים באותו עולם מבני עלי שהענישו צדיקים בעונם וא"ת למה נענשו והלא לא אחזו מעש' בני עלי מפני שאלו היו קטנים כשחטאו בני עלי אבותיהם אז אם קבלו האבות דין עליהם היו נענשים הקטנים עמהם כמו שמצינו שאמר יחזקאל אם אשלח דבר גו' וכתיב (יחזקאל יד טז) אם בן ואם בת יצילו וכשנגזרה גזירה רעה והפורענות כבר באה ואם לא יהיה זכות גדול לא יוצלו כמו שכתוב ונח ודניאל ואיוב בתוכה לבדם ינצלו וכתיב (דניאל ו כג) אלוה שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני כל קבל די קדמוה זכו השתכחת בי לכך צריך תורה וגמילות חסדים ותפלה וזכות הרבה להנצל:

סימן רסה

אם תחפוץ לאדם שיהא מעלה גרה כבהמה לא תודיעהו שאתה מתכוין לכך לאחר שיאכל וישתה כל צרכיו תן לו מלא אגרופיך שומשמין ויכוס אותן ויבלע. כל היום יהא

מעלה גרה כבהמה לפיכך לא יאכל אדם שומשמין בשבת וכיוצא בו לאחר אכילתו שמא יצא לרשות הרבים ומאכל בפיו:

סימן רסו

בשבת לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת שאסור לומר למחר אעשה כך ואפילו חפץ לכתוב תורה מפני שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול אלא יאמר ננוח כי שבת היום:

סימן רסז

בשבת אל יקח אדם ילד בחיקו עד שישי' תחלה כר בחיקו פן יטנף את בגדיו ואיך יעשה בשבת שמא אין לו בגדים אחרים ומוטב היה למי שבגדיו מטונפים שלא ילך לבית הכנסת ולא יתפלל כל עיקר אלא בשביל הבושת לא יניח אדם לכך יקח כר תחלה ואחר כך הקטן עליו:

סימן רסח

לא יפשפש אדם בפליצון או בעורה שלו כנים באצבעותיו מפני כשהוא מוציא באצבעותיו הכנים מנתק מן הצמר באצבעותיו אלא אם הכנים במקום בלא צמר אבל מראשו לא שמא ינתק שער ראשו שכואב לו ואינו מתכוין ואף על פי שהראשונים היו מונעים מהוציא עם שער בימו' החמה בלילה אם מתחכך בשרו ומשים אצבעותיו שם ואינו יודע אם כינה או פרעוש אל ימיתנו שמא פרעוש היא אלא יזיזנה משם: מי שמביא מים דרך רשות הרבים לפיקוח נפש בשבת לא יביא דלי מלא מים אלא יביא כדי להשקות את החולה בלא צמצום אדהכי והכי פן ימות:

סימן רסט

מי שאכל מבעוד היום גדול בערב שבת כגון תכף שיצאו מבית הכנסת ולא נראו ג' כוכבים כיון שמבעוד יום גמר סעודתו יאכל לאחר צאת הכוכבים כדי שיעור שיברך ברכת המזון כדי לקיים מצות ג' סעודות בשבת כי איך יעלה לג' סעודות מה שבעוד יום אכל ומה שאמרו משעה שבני אדם אוכלין פיתן בע"ש לפי שאין לרבים נרות ארוכות כדי שיהיו דולקים להמתין לאחר צאת הכוכבים (ועוד אם היו מעכבים מאכילתם לא היו מתפללים עד חשיכה ומצוה להתפלל מבעוד יום כדי שיקבל שבת להוסיף מחול על הקדש וכן ק"ש וברכותי' דינם לאחר צאת הכוכבים עד הלילה יניחו לצבור להתפלל

מבעוד יום כי אם היו שוהים עד זמנם להתפלל היו קודם אוכלי' ושוכחים ויראי שמים) קורין לאחר צאת הכוכבים ברכותיה וכן יאכל כדי שיעור ברכה אחת לאחר צאת הכוכבים בליל שבת:

סימן רע

נכרית אחת שרית מתה וכששמטו אותה בקבר עמדה ואמרה בעולם אחר הייתי וראיתי השרים ומלכים בגיהנם וגם אותם שהיו חיים עדין אמרה באותו זמן ימותו ויבואו בגיהנם אבל ראיתי יהודים בגן עדן ואשה יהודית הכירה ואמרה שראה בית יד שלה מטונף בחלב ואמר לה למה את משונה מחברותיך אמרה פעם אחת הדלקתי נר בשבת לכך נעשה לי זה הבושת שבית יד שלי מטונף בחלב:

סימן רעא

ויברך אלהים את יום השביעי ולא פי' במה אלא באותן דברים שקלל איוב את יומו תשכון עליו עננה אל יחד בימי שנה ואל תבא רננה בו יקבוהו אוררי יום העתידים עורר לויתן מכלל שבירך את השבת באור ומצוה שישב וירנן שבחות שנאמר (תהילים צב א-ב) מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון. ויש לשמוח בשבת בפקודי ה' ישרים משמחי לב:

סימן רעב

מעשה באחד שהאריך ימיו ולא מצאו לו שום זכות אלא שלא היה מדליק בחלב בערב שבת אלא בשמן זית:

סימן רעג

אדם שהתפלין שלו או ספריו בתיק לא ינערם חוץ אלא יתפשם בידו ויוציאם:

סימן רעד

ישקני מנשיקות פיהו (שיר השירים א ב) אם נשק אדם את אשתו ובניו מטונפים לא ינשק אחר כך את הספר אם נגע בבשר אשתו בידו ירחץ ידיו ואז יגע בספר:

סימן רעה

כבד את ה' מהונך כבדהו יותר מהון שלך אם יש לך הון ועושר כסף וזהב וכל מחמדים אתה מכבדו קונה ארגז יפה ונאה וסוגרו בו כן תעשה לחפצי ה' שנאמר (דברי הימים ב ב ד) והבית אשר אני בונה גדול כי גדול אלהינו וכתיב (שמות מ ג) ושמת שם ארון וכתיב (שמות כה י-יא) ועשי' את ארון העדות וצפית אותו זהב טהור וכתיב (מלכים א ח ט) אין בארון רק שני לוחות וכל המכבד את התורה לא יזלזלוהו אבל יאמר לו אם יש לך הון אתה מכבדו ומייפהו להראות את יופיו לכל וכן תעשה לחפצי שמים כי כל חפצים לא ישוו בה. כבד את ה' מהונך שאם אתה רואה אש נופלת על ביתך תציל מביתך תחל' חפצי שמים כגון ספרי' וכל שהן חפצי שמים ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש. כבד את ה' מהונך כבדהו יותר ממי שנותן לך את הונך זהו אב ואם שנאמר (משלי יט יד) בית והון נחלת אבות ויותר מהם תכבדהו שהוא נתנו לאבותיך והוא נתן לך. ואם רבך שלמדך דברי אלהים חיים ואביך בבית הסוהר תחלה תציל את רבך שלמדך חפצי שמים וזהו מהונך יותר מהונך ואפילו אתה מאבד את הונך כבדהו כגון אמציה מלך יהודה שאמר ומה אעשה למאה ככר כסף ואומר לו הנביא שלא יוליכם ואיבד הכסף:

סימן רעו

מי שיש ס"ת בידו לא יראה כעסו בספר להכות על הספר או להכות אחרים בספר הרב שכועס על תלמידו לא יכנו בספר והתלמיד לא יגן בספר מלקבל ההכאות אא"כ יש בהכאו' סכנת נפשות:

סימן רעז

אם בקערה או בכוס או בכלי עשה הנכרי שתי וערב כל זמן שהשתי וערב עליו אל ישתמש עליו עד שיגרר ואין צריך לומר אם יש פרצופות עליו:

סימן רעח

הנותנים מס באמת וביושר נוחלי' חלק של אותן שאינן נותנין באמת וביושר ואלו נוטלים חלק חבריהם בגיהנ' ואם גזרו חרם לתת כך וכך מן הליטרא ויש שאינן נותנים באמת אלא מעט ויש שנותנים באמת וביושר הרי גוזלים חבריהם הטובים שנותנים יותר יורשים חלקם בגן עדן והרשעים יורשים חלק חבריה' הטובים בגיהנם וראשים שיש

בידם למחות ומתרפים ובידם לעשות תקנה שלא יתנו הרשעים בשקר מס אף על פי שנותנים הראשים ביושר גם הם ירשו גיהנם:

סימן רעט

אחד היה תופר ס"ת בא כומר ורצה לעזור לו ולא רצה היהודי על שם שכתוב ואנחנו עבדיו נקום ובנינו ולכם אין חלק וזכרון וצדקה בירושלים:

סימן רפ

אחד הלך לפני כומר לקשור ספרים שאל החכם ואמ' הכומר אמר לי לקשור תחלה לפניו ספר אחד משלו וכשיראה שאיני מתקן בטוב יאמר לי כך וכך תעשה אמר ליה החכם לא תקשור אפילו קונטרס אחד ולא תעזור לו לקשור. שני חסידים היו להם ספרים והיו צריכים לקשרם והיה כומר אחד בעיר שהיה בקי לקשור ספרים יותר מן היהודים. החסיד אחד נתן ספריו לקשור ליהודי ולא היה בקי כמו הכומר כי אמר כי אמר איך יגע בספר וכתיב (ישעיהו נב א) לא יוסיף לבא בך עוד ערל וטמא. כל שכן בספר ועוד אם הנכרי יקשור מבזה הוא בספרים וגם שמא ינקה בשיורי ספרים אחרים שלו. וחבירו אמר ודאי ספר תורה אסור לתפור להם בגידים כל דבר שמעכב מלקרוא בצבור אסור כגון כתיבה ולתפור בגידין אבל לקשור שאר ספרים בטבלאות שלמודים בהם אין אסור לתת להם לקשור והיה עומד עליהם שלא יקח השיורים לספר אחר שלו:

סימן רפא

אם יראה אדם שני דפין אחד כתוב ואחד שאינו כתוב וצריך לדף שאינו כתוב אל יחתוך אותו ואם צריך לשלוח כתב ויש לו דף כתוב ויש לאותו דף גליון חלק אל יכתוב בגליון צרכיו שצריך לשלוח לחבירו בין שכתוב בו תורה שבכתב בין תורה שבעל פה ולא ישלח הדף לחבירו אלא יגנוז או יכתב בה תורה וטעמים אם רוצה וכשאדם מסיים עשרים וארבע ספרים ונשאר דף או שנים בקונטרס לא יכתוב באותן דפים סיימתי ספר זה בכך וכך לחודש ולא שום דבר שלא לצורך ואם רוצה לכתוב יקח דף וידבק ללוח או יקשור ללוח ולא יקשור על הקונטרסים:

סימן רפב

מי שמשכיר סופר לכתוב מסורות לעשרים וארבע יעשה תנאי עם הסופר שלא יעשה ציור במסורות כעופות וחיות או כאילן ולא שום ציור כי מה שהתחילו המסורה לכתוב

בעשרים וארבע לפי שהראשונים היו בקיאים במסורות לכך כתבו בספרים ואם יעשה ציורים היאך יראה ועוד לא יכתוב בצידי הדף כי כשיראה בדף לא יהיה מה שבצידי הדף פונים לעומת פניו אלא צריך להפנות הצד אליו ומה שיהיה לדף לא יהיה מול פניו:

סימן רפג

אחד כשהיה כותב היה צריך כמה קולמוסים בשבוע לפי שהיה דוחק הקולמוסים בקלף ותקן לו קולמוס מן עצם של עגור מן השוקים אף על פי כן כשהיה כותב מזוזות לא היה כותב אלא בקולמוס של קנה אבל דברים שבעל פה הי' כותב בקולמוס של עצם אמר לו חברו אם יפה אתה כותב תכתוב בקולמוס של עצם דכתיב (איוב יט כד) בעט ברזל ועופרת לעד בצור יחצבון:

סימן רפד

אחד היה מעתיק מן הספר ומן הפי' והיה קורא בפיו וכותב וכל מה שהיה כותב היה קורא בפיו תחלה שאלו לו למה אתה קורא קודם שאתה כותב אמר קבלתי כשאדם מוציא מפיו השדים שומעים ומברכים אותו ועוד יזכור מה שיכתוב דכתיב (שמות יג ט) למען תהיה תורת ה' בפיך וכתיב לזכרון:

סימן רפה

הטורח בחכמה ובמוסר ומואס בחיי הבל קונה חיים ארוכים לעתיד הוי חכם וזהיר במעשים ולא בחכמת דברים שהמעשים ילווך וחכמת דברים ישארו בעה"ז:

סימן רפו

אל יערב לך אם יכבדוך בשביל העושר אלא בשביל החכמה ומוסר:

סימן רפז

ואל תקנא במי שגדול ממך ואל תבזה במי שקטן ממך כמה מגונה כסילות בזקן אל תמסרו החכמה למי שאין ראוי לה פן תחמסוה ואל תמנעוה מאנשים הראוים לה הרבו יושר וזה יועיל לעתיד:

סימן רפח

צור תעודה חתום תורה בלמודי (ישעיהו ח טז) תעודה שצריך לחפש אחר ראיות שיהו מעידות על התורה שכן הוא חתום תורה אלו פסקי הלכות אם חכם הלומד כדי להבין הקושיות והתירוצים צור תעודה ואם אינו מבין חתום התורה בלמודי ולא בלימוד של ניצחון כגון שנים שמתווכחים כדי לנצח זה את זה אל תלמדם:

סימן רפט

לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה דאילו לקנטר רשע גמו' הוא והכי איתא בת"כ אם בחקותי תלכו כל העוסק בתורה שלא לשמה ראוי לו שלא בא לעולם שכל העוסק מאהבה יושב בצל שכינה ונהנה מזיו הכבוד אם אדם מתוכח עם החכם אל יהא לו צער אם ינצח אותו שיתחכם יותר שאם הוא נוצח החכם לא הרויח אבל אם החכם נוצחו הרי יודע מה שלא ידע תחלה אמר רב אדא בר אהבה ושבתם וראיתם בין צדי' לרשע בין עובד אלהים לצורך אלהים לאשר לא עבדו לצורך אלהים שלא יעשה אדם דברי תורה קרדום להשתמש בהם ולא עטרה להתעטר בהם:

סימן רצ

ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ישעיהו מב כא) באותו פסוק רמז כל אדם חכם כשבא אחד לפניו ואמר למדני אם יחפץ לדעת אם חפץ הקב"ה בלימודו אם ראה שיגדיל תורה ושלא יבאו לידו עסקים לטורדו מתורתו אלא שרואה שאין טרדות באין לידו ויכול להגדיל לימודו בידוע שחפץ ה' למען צדקו והרב לא ידחהו כיון שהקב"ה חפץ מעת שבא התלמיד יגדיל תורה ולא יבואו עסקים וטרדות על ידו כל זמן שעוסק בתורה וידע שיאדיר יהיה התלמיד כלומ' רבים יהיו צריכים לתורתו ויכבדוהו ואם רואה הרב שמעת שבא התלמיד באים עסקים לידו ומתבטל מתלמודו יותר מלפני' דע שאין חפץ הקב"ה על לימודו עמו עד שידחהו. וכן חכם ששואלים ממנו דבר שאין יודע ומיד כששאלו אז על חכם צלחה רוח ה' ויודע את השאלה הרי חפץ הקדוש ברוך הוא שיגיד לו וכיון שעל ידו יודע הרי יגיד לו ואם יותר טוב ממנו שואל ואין על החכם צלחה רוח ה' לדעת הרי חפץ הקב"ה שלא יגיד לו וסמך מי נתן למשיסה יעקב אצל יגדיל תורה ובתי כלאים לומר למשיסה ועוד הוסף על למשוסה יו"ד או על למשיסה וי"ו ויהיה בגימ' ישמעאל. כי רבי יהושע קרא לאותו תינוק רבי ישמעאל והוא סמך אצלו בבתי כלאים אי הוא

כלוא בבית וסמכו אל ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ולכך אמר מובטח אני שמורה הוראה וכן היה:

סימן רצא

כל אדם שתחפוץ לדעתו במה שתדיר מדבר בו הוא חפצו ואם תחפוץ לידע מה בלב זה ומה בלב זה תשים לפניהם מיני ספרים הרי מה שיסתכל ומעיין ויראה בו יותר אותו לבו חפץ מה שיעתיק או ישכו' מה שיכתבו לו בו חפץ וכתיב (תהלים קיט צז) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי אף הקב"ה כן ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום:

סימן רצב

דבש מצאת אכל דייך פן תשבענו והקאתו (משלי כה טז) אם מוצא אדם רב שמלמדו תורה והרב יודע סתרי תורה דברים שלא ניתנו לגלות אלא לאב ב"ד צנוע והתלמיד חפץ לבו לכך אל ילמד לו אם אינו ראוי לכך או אם הוא ראוי לכך והוא רוצה לילך בהשבעות שידע יותר לבסוף יהיה לו למכשול כמו אחר:

סימן רצג

רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה למה הוצרך זה לכתוב בתורה אלא לומר לך אם המלך מטיל מס על העיר בני העיר יתנו ות"ח שעוסקים בתורה יומם ולילה לא יתנו עמם דבר כי לא בעבורם הוטל על העיר אלא בעון עמי הארץ ותורת אלהים משמרת' הנה פרעה לכהני ע"א עשה טובה וכ"ש עבדי ה' שיהו ישראל מספיקים כל צרכיהם שנאמר (תהלים לז כה) לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם אלא עשיתי תקנה לכל צרכיהם:

סימן רצד

מסיר אזנו משמוע תורה (משלי כח ט) ר"ת מאמת אם שואל אדם אמת. אבל לקנטר ולהכעיס ומחפש להביא ראיות שקר לסתור דבריך עליך נאמר באזני כסיל אל תדבר כי יבוז לשכל מיליך:

סימן רצה

לעולם לא ילמוד אדם בשכר לחבירו אף רפואה לא יעשה לו בשכר אבל אומר לו תן לי מה שאוציא כלומר תראה בעצמך בכמה אקנה ותטרח ועשה או תצוה לעבדך לתקן או תשכיר מי שיתקן או תשכירני שכר טרחי ותן שכר טרחי צריך לחפש אחריו אם

יבא ממקומו שם יחשוב כמה מעות היה עושה וטורח שלא בעבור הרפואה כי בשביל הרפואה לא יקבל שכר אלא כנגד הטורח וההוצאה אבל אם אומרים נקנה ונטרח ונעסוק שפיר דמי. ואם יאמר לו רק תאמר לנו מה לעשות אל יקח מהם שום דבר:

סימן רצו

אדם שבא אליו גלח או כומר או מין ואינו חכם ומפולפל או איש בעל תלמוד ואינו ירא חטא ורודף אחר כבוד וזה צדיק ואינו כל כך חכם או אם זה חכם ובא אליו להתווכח עמו ד"ת אל יתווכח עמו שמא יטו לבבו אחריהם ועל כלם נאמר אל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה שמא יטו לבו ויהיו דבריהם בלבך וא"ר אלעזר על יעקב מינאה הנאני דבר מאתנן זונה קובצה אם לרבי אלעזר כך כ"ש לאחר לכך אמר אל תען כסיל כאולתו מה טעם פן תשוה לו ולא תדע לענות ויטה לבך אחריו גם אתה לרבות דלא מבעיא שהוא יחטיאך אלא שגם אתה מחטיאו דמפקיר טפי. ואם אתה חכם ממנו אל תתן לאותן שאינן חכמים לישב ולשמוע ויכוחים שלכן פן יתעו לבם אחריהם שהרי אינם מבינים את האמת ואם תראה איש מפולפל ואין בו יראת ה' אל תתן את לבך ללמוד לפניו וזהו גם אתה גם השומעים את דבריהם אבל אם אתה חכם שאתה יודע כל כך שתנצחהו כרבי יהושע בן חנניא וכרבי אבהו אז ענה כסיל כאולתו פן יהיה חכם בעיניו:

סימן רצז

רבי שמלאי אתא לגבי רבי אמר ליה אלפי אגדה אמר ליה מסורת היא בידי מאבותי שלא ללמוד אגדה לא לבבליים ולא לדרומיים מפני שגסי הרוח ומעוט תורה הם יודעים ואתה נהרדעי ודר בדרום ועוד קטן אין מגלין אגדה תמוה לקטנים פן יאמר אין בו ממש ומדהא ליתא שאר דברים נמי אינם וכן לעמי הארץ שלא יאמינו וכן לכל מלעיגים עליהם:

סימן רצח

הלל למה לא היה חפץ בי"ח דברים שגזרו ב"ש והלא כלם סייג לתורה אלא אמר הלל אם נגזור ולא יוכלו לעמוד בו הרוב יאמרו מדהא ליתא אף שאר ד"ת אינם עיקר:

סימן רצט

שאל אביך ויגדך (דברים לב ז). ואם תדע שלא ידע להשיב לך זקינך ויאמרו לך מגיד לך הכתוב שאם שאל תלמיד לרבו ואינו יודע להשיב אל ישאל לפניו לחכם אחר פן יתבייש רבו:

סימן ש

גיעגוע נשים ובנים ושחוק חברים וטיולים וחדושים דברים בטלים גורם להבטל מדברי תורה לכך כתיב (דברים ו ה) בכל לבבך ובכל נפשך אצל אהבה ועבודה לעזוב אותם בשביל הקב"ה ולאהוב הקב"ה בכל דרכיו דעהו לאהבה את ה' שהנפש מלאה אבה ואותה אהבה קשורה בשמחה ואותה שמחה מברחת מלבבו נעימות הגוף ותענוג העולם ואותו השמחה כך עזה ומתגברת על לבבו שאפילו בחור שהיה ימים רבים שלא בא לאשתו ויש לו תאוה מרובה ובשעה שזרעו יורה כחץ נהנה זהו כאין כנגד תגבורת תוקף שמחת אהבת ה' וכל חיבת שעשוע ילדיו כלא היו כנגד שעשוע לב האוהב את ה' בכל לבבו ובכל הרהורי' איך לעשות רצון הבורא ולזכות את הרבים ולעשות קדוש השם ולמסור עצמו באהבת הבורא זהו יראת השם שלא תעבור על מה שכתו' ואהבה כגון פינחס שמסר עצמו בשביל הבורא ואברהם אבינו היה ירא את ה' שנאמר (בראשית יד כב) הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ואלישע שלא רצה לקחת מנעמן ואותה האהבה מונעת את האדם מלבטל מדברי תורה בשביל תענוגים ושעשוע ואהבת ראיית נשים ודבור וגם לעזוב טיולים וגורמת לו להנעים זמירות כדי למלאות לבבו לשמחה באהבת ה' וטורח בעמל בדבר שהוא רצון ה':

סימן שא

יהודי אחד לא היה קורא שנים מקרא ואחד תרגום שמאריכין לו ימיו ושנותיו כי אמר אני קץ בחיי למה אקרא אמר ליה החכם לא אמר זה רק כנגד האוהבי חיים אלא מעתה מה שכתוב אריכות ימים בכבוד אב ואם ובמשקלות וכי בעבור זה יפטרו עמליהם ומרי נפש שקצים בחייהם אלא לא דברה תורה על תוכחות שמי שאינו חושש בהם שיעשה מה שלבו חפץ ולא נאמרו הברכות על מי שאינו חושש בהן להיות פטור שאין זה דומה לשכיר יום שאדם יכול לומר אם תעבדני בטוב אני אוסיף על שכרך כי השכיר יכול לומר איני חפץ לעבוד לך ואיני חפץ בשכירותיך. אלא לעבד קנין כספו דומה שאין העבד עושה תנאי לרבו ועוד דומה לשורו וחמורו שנאמר (ישעיהו א ג) ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן כשם שעול הבעל עליהם כך עול הקב"ה על בריותיו כמה שכתוב (ישעיהו א יט) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו לפי שנתן רשות לעשות טוב ורע וחפץ שיעשו רצונו על מנת שלא לקבל פרס אלא כנגד האוהבים הנאות העולם והיראים מפני הפורענות אמר הקב"ה

עשו רצוני כדי שייטב לכם ולבניכם לעולם ודברי תוכחות אם לא תעשו רצוני אבל כנגד העושים מאהבה לא אמר שכרם כי אין קץ לשכרם לכך יקרא אדם שנים מקרא ואחד תרגום לשם מי שאמר למען תהיה תורת ה' בפיך וכתיב ודברת בם וכתיב בפיך ובלבבך לעשותו וכתיב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וכתיב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל וכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם ומ"מ הקב"ה יאריך ימיו שנותיו ואל יסמוך על תנאי שנאמר (דניאל ג יח) והן לא ידיע להוי לך מלכא די לצלמך לית אנחנא פלחין וכתיב תמים תהיה עם ה' אלהיך:

סימן שב

לא תשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים שתקנו הנגונים שלא יאמר נגון של תורה לנביאים ולכתובים ושל נביאים לתורה ולכתובים. ושל כתובים לתורה ונביאים אלא כל נגון כמו שהוא מתוקן שהכל הלכה למשה מסיני שנאמר (שמות יט יט) יעננו בקול:

סימן שג

אין קורין פסוק על גבי מכה. והך דקריא ע"ג יברוח אסור בא וקרא הפסוק על בנו שהוא נבעת ונבהל ורוצה ליתן עליו ספר או התפילין בשביל שישן אסור והתניא אומרים היו שיר של פגעים בירושלים אמר רבי יודן כאן שלא נפגע כאן שנפגע איזהו שיר של פגעים ה' מה רבו צרי מזמור יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך:

סימן שד

בכל קניניך קנה בינה שיהא לך רב שידע ויבין מה הוא לומד אע"פ שאינו לומד אלא עברי צריך שיהא מבין מה שהוא לומד וכשלומד מקרא צריך להבין לו כשהגיע לדברי יראת שמים כגון לכבד את התורה ולומר לו שהקב"ה בשמים והוא הנותן והוא המפרנס ויראה שבשמים הוא. ואם יגדל ילמדהו שיש ג"ע וגיהנם כי הילדים לבם כלב הגדולים בחלום סבורים שהכל אמת כך הילדים סבורים שכל דבריך אמת קודם שירגילוהו חברים רעים לדברים רעים:

סימן שה

תחלה צריך שיהא לו רב וחבר ירא שמים שלא יהיה זולל וסובא ולא יחלל שבת ושיהא לו רב טוב וחבר טוב להזהר מן הנשים וכשלוקח אשה להזהירו מן הנידות בימי טומאה

שלא להושיט מידו לידה ויחזיר אפילו לחם אם יש לו בנים להזהירם מן הגזל ומכל איסורי ממון ולהיות קבוע בתורה הוא וזרעו:

סימן שו

אל יתן אדם את בנו ללמוד לפני כעסנים כי יכום או יענישו' כי אחד לא נתן שכר המלמד כששאל השכירות מהרה אמר לתלמידו יה"ר שלא תצליח בלימודך אמר לו החכם מה פשעו ואמר לאביו שמע לעצתי ותשכיר מלמד אחר לבנך שלא יהא כעסן. ולזה תתן השכירות אף על פי שלא הגיע סוף הזמן הפרידהו לשלום:

סימן שז

אל יעשה אדם חסד במקום עבירה כגון שיש בנים לראובן ובנים לשמעון ואומר ראובן לשמעון אתה עשיר ואני עני ואין לי במה להשכיר מלמדים ואין לי כל כך שאשכיר מלמד לבני אלא עשה עמי חסד ותעזוב לבני עם בניך לפני הרב שהשכרת לבניך. אם בניו של ראובן אינם הגונים ובטלנים ויוציאו בני שמעון לתרבות רעה אל יניח בני ראובן ללמוד עם בניו:

סימן שח

מי שמלמד תינוקות ואחד חריף מחבירו והרב שלהן רואה שאין תקנה שילמדו יחד וצריכין החריפים רב לבד ישתוק ויאמר לאביהם אלה צריכין רב לבד ואלה לבד אע"פ שיפסיד אם יפרידום. חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה אם תראה שיצליח במקרא ולא בתלמוד אל ידחוק לו השעה ללמדו תלמוד. ואם יבין תלמוד אל תדחוק אותו ללמדו מקרא במה שיודע תחנכהו בן חמש עשרה לתלמוד מאי נפקא מינה אלא כיון שאדם רואה שאין בנו זוכה לתלמוד ילמד לו הלכות הגדולות ומדרשים וקריאה:

סימן שט

היתה כאניות סוחר כאניה אין כתיב אלא כאניות שכל תלמיד חכם שאינו יודע להשיב בכל מקום שישאלוהו אינו ראוי לישב בסנהדרין וראש ישיבה ממרחק תביא לחמה שיודע להביא ראיה ממסכתא למסכתא מי גרם ותקם בעוד לילה ולא יכבה בלילה נרה כל הלילה יושב ועוסק בתורה כאניות סוחר כך הקדוש ברוך הוא מזמין לעוסקים יומם ולילה בתורה כל צרכיהם כשם שהסוחר שהשע' משחק' לו מזמין לו הקדוש ברוך הוא

מלאכים הממונים עליו נכנסים בלב אחרים להביא באותו מקום שזה הסוחר שם ומכוין לב הסוחר לקנות ואחר כך מכוין לב אחרים לבא שם אצל הסוחר או הסוחר אצלם לקנות וכל העוסק בתורה תדיר הקב"ה שולח לו מלאכים מרחוק להביא לו כל צרכיו לכך נקראת תורה לחם:

סימן שי

שני יהודים שמעו מלמד אחד שלמד לתלמידו תיבה בטעות אמר האחד לחבירו אמור לו אתה אמרת ליה בטעות. אמר לו אם אתה יכול שלא תלבין פניו אמור לו ואם לאו אל תשפוך דמו. אמור לקרובו שיאמר לו ולא משמך שלא יתבייש. אל ילך אדם לדבר עם מלמדי תינוקות בשעה שהוא מלמדם פן יבטלם בדבריו וכן לשכיר פועל של ישראל פן יבטלנו בדבריו. אל ישב אצל שכיר אפילו כשאין שכיר עושה פעולה שמא יהיה לו בושת ויאמר אין לי פנאי. ואם רגיל ואין לו בושת מפניו ואינו מבטלו אין בכך כלום וירי"ש כגון חוני המעגל ואבא חלקיה לא היו מסיחים ואפילו שלום לא רצו להחזיר:

סימן שיא

אל יפתה את בני אדם כך וכך רצו ליתן לי בסחורה או שיאמר אני קניתי כך וכך וע"ז נאמר (צפניה ג יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית. ואל יתעה החפצים לקנות שיראה להם פנים כאומר למכור אותם חפצים שבידו ואין בלבו. והם אינם קונים במקום אחר כי סבורים שזה ימכור להם וכתיב לא תונו שהונהו בדברים וכתיב דברו אמת איש אל רעהו:

סימן שיב

אם יבא לביתך אורח אל תשאל לו מדברי תורה אא"כ שתדע שידע להשיב או תשאל בינו לבינך שלא יתבייש.

סימן שיג

חייב אדם ללמוד לבנותיו המצות כגון פסקי הלכות ומה שאמרו שהמלמד לאשה תורה כאלו מלמדה תיפלות זהו עומק תלמוד וטעמי המצות וסודי התורה אותן אין מלמדין לאשה ולקטן אבל הלכות מצות ילמד לה שאם לא תדע הלכות שבת איך תשמור שבת וכן כל מצות כדי לעשות להזהר במצות שהרי בימי חזקיהו מלך יהודה אנשים ונשים גדולים וקטנים ידעו אפילו טהרות וקדשים וזהו הקהל את העם האנשים והנשים והטף

וזהו אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל. טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שואב מימיך כדי שידעו עבדים ושפחות פסקי המצות מה לעשות ומה שלא לעשות אבל לא יתכן לבחור ללמוד לבנות ואפילו האב עומד שם ושומר פן יתייחד לא יתכן פן יתגבר יצרו עליה או יצרה עליו וקול באשה ערוה אלא האב ילמוד בתו ואשתו והשונמית הולכת ושומעת הדרשה מפי אלישע שהרי אמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת הולכת:

סימן שיד

כשחל ערב הפסח להיות בשבת אל יאריכו בשבחות שמא יבא עת איסור חמץ וכן כשמת מוטל ובמקום שיש מת עוסקים מיד אחר התפלה. כתיב כי אם בתורת ה' חפצו ואינו אומר חפץ מאד כמ"ש במקום אחר בפ' במצותיו חפץ מאד בדברי תורה כיצד אם יתקן מצות לפסח אל ידבר ולא יעסוק בעמקי הלכות שמא יהיה לבו טרוד בעסק התורה ולא יהיה נזהר עד שיחמיץ הבצק ואם שולח בשר למקום אחר יהא מוזהר לנקרו להסיר חלב וגידים ואל יעסוק בעמקי הלכות פן לא יהיה נזהר ושמא יש בו חלב וכן העושה מלאכה לאחרים וכן כל מצות הצריכות כיוון הלב:

סימן שטו

כתיב טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח טוב מעט בתפלה שנקראת משאת כפי כדכתיב משאת כפי מנחת ערב טוב מעט תפלה בכוונת הלב ממלא חפנים מתפלה מרובה בלא כוונת הלב. יותר טוב שיתפלל אדם בשבחו של הקב"ה מעט. ואותו מעט שלא ירוץ ולא ימהר בו משבחות הרבה וימהר. כי עליהם נאמר (ירמיהו כג י) ותהי מרוצתם רעה. וכתיב ולא אותי קראת יעקב כי הלוים אומרים שירה ומושכים בהם הרי שיר שלפני המלכים מושכים ומנעימים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ממליך מלכים ומלכותו מלכות כל עולמים לא כל שכן. אם הבעל צר עין והבעל נותן לה שתעשה מה שתרצה היא תקח מאשר כתב לה ותתן לצדקה וכן עשתה אביגיל ונתנה לדוד והאורח שרואה שעל המקבלו היא למשא עליו או אפילו הוא עשיר ואינו נותן לו בסבר פנים או נותן בסבר פנים מפני הבושת או אדם שאין לו במה להתפרנס וכבר נתנו לו הקהל אינו אוכל עמו. ואם מוצא חבורה ללכת ומעכב בשביל מעט ריוח שלו ואינו חושש שבעל הבית מוציא עליו עתיד ליתן הדין וכ"ש מי שאינו הולך בשביל דוחקו אלא בסחורות

והוא בבית יהודי ואוכל משל בעה"ב ומעכב שם וכ"ש מי שהולך בעיר אחרת דרך טיול ואינו חושש שחבירו מוציא עליו:

סימן שטז

יש דברים שאינן גזל והם חמורים מגזל כגון אם בא אורח לאדם אפי' צדיק ועשיר אבל הוא צר עין ובוש לגרשו מביתו או מפרנסתו ואוכל משלו או בבית עני שאין ספק בידו ובוש לומר לו אין לו זהו גזל גמור בדיני שמים הרי אם אדם נותן מרצונו אעפ"כ אסרה תורה וכ"ש זה וזהו שנאמר (משלי כג ו) אל תלחם את לחם רע עין ולכן שונא מתנות יחיה ותשובתו קשה שאם ישלם לו בושת לקבל:

סימן שיז

אדם צדיק בא וצריך לצדקה שתתן לו ואם רשע זולל וסובא עומד גם הוא לקבל ואינו יכול לתת אלא לאחד מהם והנה הרשע אומר אם לא תתן לו ישתמד או יעשה עבירה ולא רציחה תן לצדיק ורשע ילך לגיהנם אבל אם בא לעשות רציחה כדי לפדות הנקי כדי שלא ירצחנו יתן לו וזהו רב אוכל ניר רשים ויש נספה בלא משפט:

סימן שיח

אחד היה אומר תנו לי ואני עני והיו אומרים עליו שיש לו ועשה עצמו חולה ואמר לחזן לברכו שיתרפא אמר החכם כיון שאומר חולה הוא וצריך לברכו כן יהיה ולא היו ימים מועטים ולקה ביסורים גדולים הרי אמרו מי שאין צריך לבריות ולקח מהן צדקה לא יצא מן העולם עד שיצטרך. ומעשה באיש אחד שהיה תלמיד חכם ולא היה צריך לבריות והיה הולך ואומר תנו לי כי אני צריך ולא היה נהנה שוה פרוטה ממה שנותנים לו כי היה נותן לעניים צדיקים. כשהיו אותן עניים הולכים ומבקשים לא היו נותנים ולא היו חוששים. (וכשהיה אותו תלמיד חכם אומר הרי עניים תנו לי שאתן להם ולא נתנו ואע"פ שלא היה אומר תנו לי כי אני צריך. היה נותנים לו והיה נותן לעניים כי אמר מוטב שאני חסר ומבייש את עצמי ואומר שאני חסר כדי שאחיה את העניים מותר לו לקבל). מעשה באחד שהיה דל וחסר ולא היה רוצה לקבל צדקה. אמר האיך אקבל הריני גוזל את העניים אלא הלך ולוה מבני אדם ונתנו לו על מנת להרויח למחצה ויחזיר להם לזמן פלוני והיה לווה מהרבה בני אדם ואינו פורע לו ומלוה לו על אמונת שמים ולא היה פורע ואמר מה אפרע ואין לי במה לפרוע ועוד הלך ואמר תלוו עלי אמרו לו לוה רשע

ולא ישלם והוא אומר מוטב שאהיה לוה ואם יהיה לי אפרע ולא אקבל מן הצדקה ולא אהיה גוזל לעניים נאמר עליו אל תהי צדיק הרבה ועוד שהוא רשע למה לוה והוא יודע שאין לו הצלחה ולא יהיה לו במה לפרוע ומתחלל שם שמים על ידו ונועל דלת בפני לווין ועוד אל תהי צדיק הרבה למה תשומם כשממה בלא דיורין:

סימן שיט

כשאדם נצרך מן הבריות אם יכול לעשותן שיתנו לו הקהלות שבכל עיר ועיר מן הצדקה אל ילך ליחידי' לבקש כי מה שנותנים לו מן הכיס של צדקה לא יכאב לב על זה אבל מה שנותן היחיד שמא צעור על הדבר שמוציא מידו פשוט וכמוציא דמו הוא ורבא שהיה מעשה ודוחק שיתן. אותו היה עשיר אבל האדם עצמו לא יתכן שיעשה ולאחר שפסקו לו לא יטריח יותר אבל קודם לכן יגיד עניו ודלותו:

סימן שכ

פלגי מים לב מלך ביד ה' כל אשר יחפוץ יטנו לטובה זכו העם והמלך יטנו לטובה ויתחשב אל המלך לצדקה ואם לא זכו העם והמלך יטנו לרעה ונפרעים מן המלך שלא זכה שיטה לבו לטובה:

סימן שכא

הנותן צדקה לש"ש הקב"ה זורעה כיצד אם נותן להם כסף או שוה כסף או כל דבר שהוא הנאה לעני והכל כנגד העוני הרי מעה לעני שקולה כנגד הרבה לעשיר והקב"ה זורעה בג"ע כמה תבואה יכולים לקנות במעות וזורעם בג"ע וצומחים בכל שנה ושנה מכניסם לאוצר וכן מיני מגדים ונהנה מהם לעה"ב שנאמר (ישעיהו סא יא) כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן ה' אלהים יצמיח צדקה ותהלה נגד כל הגוים. וכתיב אור זרוע לצדיק וכתיב ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים וכתיב הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי. זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד כל מי שמהנה צדיק כפי הנאה שנהנה וכפי המעשה אם עני הוא ונותן פרוטה לעני יש לו זכות בפרוטה יותר טוב מלעשיר כמה פרוטות הנותן פרוטה לעני יזכה לראות פני שכינה ודבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כתוב בתורה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך יראה יראה וסמיך ליה איש כמתנת ידו הרי מן התורה. ומן הנביאים שנאמר (ישעיהו לג טז) לחמו נתן ומימיו נאמנים וסמך לו מלך ביפיו תחזינה עיניך. ומן הכתובים שנאמר

(תהלים יז טו) אני בצדק אחזה פניך. ויזכה לתחיית המתים שנאמר (תהלים יז טו) אשבעה בהקיץ תמונתך כמו שכתוב (ויקרא כה לו) וחי אחיך עמך כן לתחיית המתים הרי אמרו בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא ואם יקשה בעיניך הלא כתיב (שמות כג כו) את מספר ימיך אמלא למען יאריכון ימיך. למען ירבו ימיכם וימי בניכם ולבניכם אחריכם לעולם וכתיב (משלי י ב) וצדקה תציל ממות ואמרו זכות תולה במים המרים הרי חיים בזכות וכן מזוני בזכות. שאל רבי חייא באיזה זכות נתעשרת שיש לך טבלה של זהב אמר טבח הייתי וכו' הרי מזוני בזכות וכן יכול להיות שבזכות יהיה לו בנים. ושינוי השם ושינוי מקום גורמים מזל אחד טוב אע"פ שאין המזל נותן לישראל כתוב זה בס' הכבוד:

סימן שכב

אם תשאל למה יש צדיק ורע לו כדי שלא יאמרו אם לא היה בטובה לא היה צדיק כמו שאמר השטן החנם ירא איוב אלהים לכך מראה לעולם שמאהבה עובד. וכדי שלא יאמרו קבל עולמו:

סימן שכג

ויותר טוב להתחבר עם עם הארץ שוותרן בממונו במשא ובמתן מלהתחבר עם ת"ח שעצרן וקפדן:

סימן שכד

עשיר אחד היה מחלק מעותיו לעניים לצדקה והיה נותן ביד הגבאי והיה לו אח עני וקרובים עניים. אמר לו החכם כל מה שאתה נותן לעניים לגבאי נחשב לצעקה כי טוב שתתן לאחיך ולקרוביך העניים:

סימן שכה

אדם שיש לו בנים ועושה ואינם מקבלים תוכחתו לעסוק בתורה ובמעשים טובים מוטב שלא יפרנס אותם ויהיו טרודים ומעונים במלאכתם וישובו לדרך הטובה אבל אם רואה שעל ידי שמונע עצמו יצאו לתרבות רעה לאו כל כמיניה:

סימן שכו

אמר רבי לוי כל המנחש סופו לבא עליו שנאמר (במדבר כג כג) כי לא נחש ביעקב. כי לו נחש אמר רבי אחא א"ר זירא מחיצתו לפנים ממלאכי השרת. מה טעם כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. אמר רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא עתיד הקב"ה לעשות מחיצות של צדיקים לפנים ממלאכי השרת ומלאכים שואלים מה פעל אל. מה הורה להם הקב"ה ע"כ בירושלמי. זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד למדנו מי שהולך למקום הועד או בדרך במקום סכנה שיתן קודם לעני לחם או שום דבר שהנאתו קרובה כזקן שאכל העיגול (פי' תאנים יבשים) אבל אדם שיש לו בושת לקבל מאכל יתן לו מעות וזהו וזרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד ר"ל לפי החסד שנהנה העני:

סימן שכז

אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' אם ילוה אדם לעני מעות והמלוה יודע שהלוה אין לו לפרוע והעני איש טוב שאם היה לו היה פורע ברצון. ועתה אין לו אם יראנו הולך ילך לו מצד אחר שלא יסבור עתה רוצה לשאול לו את החוב. ועוד יתבייש אע"פ שלא ישאל לו יאמר הלוה בלבו עתה יכול המלוה לחשדני שלא ארצה לפרעו ואין לי במה לפרוע:

סימן שכח

יהללך זר ולא פיך אם בא לעיר שאין מכירין אותו שהוא חכם אם ישתוק ולא ידבר בדברי תורה יתנו לו כמו לאחד מעמי הארץ הריקים ולא יתנו לו כי אם מעט לא יוכל לדבר לבני העיר לומר אני אותו תלמיד פלו' אלא ידבר עמהם דברי תורה וממילא ידעו מה שיש בו:

סימן שכט

הנהנה מן הצדקה שנתן לו בשביל שהוא עוסק בתורה ובמצות ובמעשים טובים לא יהנה מאשר נתנו לו אלא יתננו למי שטוב כמוהו ועוסק בתורה ובמצות כמוהו. ואם אמרו לו על מנת כן אנו נותנים לך שלא תתן לשום אדם אפילו לטוב ממנו אינו נותן ואינו צריך לומר לגרוע ממנו אמר רבי אלעזר בן יעקב אין ראוי להמנות גבאי על הצדקה אא"כ

הוא נאמן כרבי חנינא בן תרדיון אם אדם עני הוא ושכחן אע"פ שהוא טוב וצדיק לא יתכן שיהא גבאי כשישכח במה יפרע. ולא יקבל פקדונות אפילו מן הטובים פן ישכח:

סימן של

והייתם נקיים מה' ומישראל ולא מכל ישראל פעמים שהגבאי נותן לבני טובים שאינם יודעים הדבר אלא שנים או שלשה מחשובי העיר שאם ידעו האחרים היה זה המקבל מתבייש כי כשיכעסו היו מלבינים פניו והיה הגבאי נותן על פי שנים או שלשה טובי העיר לעניים טובים ושאר הקהל תמהים אנה הלכו מעות הצדקה כל כך מהרה. ויש לו בושת ומוטב לגבאי שילבינו את פניו ואל יתבייש העני אם יגיד הגבאי יתבייש העני המקבל:

סימן שלא

אם הגבאי שומע מהנבלים שאומרים לו שחושדים אותו אל יקפיד על דבריהם שנאמר (ישעיהו לב ו) כי נבל נבלה ידבר. ואין צריך לשום על לבו. אבל אם רבים הם שמדברים אין אנו חפצים בך יאמר בפני הטובים כיון שהרבים מתרעמים תבחרו איש שיהא כחפציכם:

סימן שלב

גדול המעשה יותר מן העושה דווקא אם מעשה את העשירים. אבל אם מעשה את שאינו יכול להתפרנס כאילו הוא גוזלו. אשרי משכיל אל דל אם תראה אדם חשוב ואדם שאינו הגון הולכים ובאים לעיר ונותנים לשאינו הגון יותר מאשר נותנין להגון גרם לזה שלא יהיה זכות לקהל כל כך שמזמינים להם מן השמים מי שאינו הגון לתת יותר. וימעטו לטובים. ועוד גורם שזה אבותיו או אמותיו היה בידם עושר. ובשביל להתגאות נתנו למי שאינו הגון. כדי לשבחו וכשבאו לו הקרובים או טובים שלא ישבחוהו. היה ממעט לתת להם. לפיכך מדדו לו מן השמים מדה במדה. שעל אחרים מרחמין ועליו ועל זרעו אין מרחמין שנאמר (תהלים קט יב) אל יהי חונן ליתומיו:

סימן שלג

ראובן שאמר לשמעון צא ותן אלו המעות ללומדי תורה לשמה ויש לשמעון קרובים עניים ויש אחרים שעוסקים בתורה וקרובים של שמעון אומרים תן לנו ונעסוק בתורה

יתן לאחרים שכבר עסקו בתורה ויאמר לקרוביו כיון שלא עסקתם עד עתה ובשביל המעות אתם עושים אין תורתכם לשמה ומפרנסים אותם שכבר עסקו בתורה:

סימן שלד

מעשה בבחור אחד שהיה נטוי למות אמר תפדוני תפדוני כך היה צועק. אמרו לחכם מה הוא אומר אמר להם שמא הוא בכור אמרו כן אמר להם לפדותו ויחיה מיד נתנו לכהן ה' סלעים וחיה כ"ה שנים אחר כך:

סימן שלה

האב שבתו נשואה ועוסקת בצרכי בעלה והאב צריך לה לא יצוה לבתו לעשות צרכיו כל זמן שעוסקת בצרכי בעלה. ואם הבעל טוב יאמר לה לעשות צרכי האב קודם:

סימן שלו

מי שאמרה לו אמו עשה כך וכך אתה בני ולבסוף בא אביו אמר לו כך וכך עשית מי אמר לך לעשות זה לא יאמר לו אמי אמרה לי כן אם רואה שכועס אביו פן יכעוס אביו על אמו ופן יקללנה נמצא שהוא גורם ומעלה עליו כאלו הוא עושה לה. עלי קללתך בני אך כו' מן הדין לא היה לך לומר עלי ולגלות שאני צויתיך שמא יקללני. ואע"פ שאמת מה שאמרה האם. והוא מצטער ורוצה לקללך. אל תאמר לאביך שאמך צוך:

סימן שלז

הבן שבא לידו ריוח. ואביו ישן למדנו מדמה בן נתינה. אבל אם בא ריוח לאביו ונפסד אביו כשמקיץ מצטער יותר שלא הקיצו והבן יודע דעת אביו ששמח כשמקיצו בשביל אותו דבר. מצוה להקיצו מאחר שאביו שמח על זה. וכן כשמקיצו ללכת לבית הכנסת או לדבר מצוה:

סימן שלח

האב שהיה חוטב עצים או עבודה אחרת. והבן לומד עת לעשות לה' הפרו תורתך. ויעשה הבן המלאכה אע"פ שהאב עם הארץ. אבל אם הבן יודע שהאב כשהוא יושב פנוי עוסק במעשים רעים. כמו אם ישב בטל ילך אחר זונות או יסכסך בני אדם לעשות רכילות מזה לזה וכיוצא באלה או ילך ויעשה מחלוקת. מצוה על הבן להניחו לטרוח במלאכה כדי שלא יחטא באותה שעה. ואם הבן עושה מלאכה והאב אומר לו לך אתה ועסוק בתורה

ואני אחטוב העצי' או אעשה אותה מלאכה שאתה עוסק יעסוק הבן בתורה. ואפילו אם יש שם בני אדם והבן חושב אם אני מניח את אבי במלאכה ואני אשב יאמרו העולם שאני מבזה את אבי. ואפילו לא אמר לו לך ועסוק בתורה אלא האב חס על בנו שלא יטריח ישמע לאביו. וכנגד הבושת יהיה שכרו גדול ואפילו אם האב מתכוין לבייש את בנו לומר הוא שוקט ואני טורח. אבל אם האב רוצה שהבן ילך לשחוק או לדבר עבירה. אל ישמע לו ואל תאמר דוקא עבירה שהיא דאורייתא אלא אפי' עבירה דרבנן:

סימן שלט

ואדם שיש לו בן נשוי ועומד על רגליו עד שישב אביו במקומו. ויש לאביו למשא כשעומד כי כשעומד עומדים גם אחרים כנגדו רשאי האב למחול את כבודו ולא יעמוד הבן כנגדו. בשביל זה שלא יעמוד גם אחרים לא היו עומדים כנגד אבותיהם ויקלו באבותיהם ובאמותיהם אז לא ישנה את בנו מאחרים:

סימן שמ

אם האב והאם מתענים והבן חושב איך לבטל מהם הענויים והבן מתענה או מדבר אני מתענה אם אתם מתענים והבן יודע שאביו ואמו עצבים על שמסגף נפשו. אבל אינו יודע באיזה ענין לבטל מאביו ומאמו התעניות. אסור לו לענות נפשו ממה שאביו ואמו מצטערים בתעניותיו ודוקא בתענית שאין חובה לאחרים הוא אלא לעצמו. אבל לא בשאר דברים שיש חובה לאחרים כגון שמצטערים אביו ואמו יותר מדאי:

סימן שמא

ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה למה לו לכתוב ויאמר עשו וכו' לא היה לו לכתוב אלא וימכור בכורתו ליעקב ולמה כתוב מה שחשב עשו אלא שלא תתמה למה נתן הקב"ה ממשלה לבני עשו לומר שתדיר בשביל אביו הולך למקום סכנה במקום החיות כדי לצוד ציד להביא אל אביו וממנו למד יוסף כשאמר לו יעקב לך ואשלחך אליהם והלא היה יודע ששונאים אותו אלא אמר יוסף עשו הולך תדיר למקום סכנה כדי לצוד ציד להביא לאביו. ואבי שלחני לראות את שלום אחי ואת שלום הצאן שהוא חיות של אבי ובני ביתו ולא אלך. כל זה נכתב להודיע על ישראל איך לטרוח כדי להביא פרנסה לאביהם ואיך יהיו זהירים לעשות מצות אביהם:

סימן שמב

אם תראה רשעים שמקילים את אביהם ואת אמם ומצליחים דע כי לרעתם כדי שיהא עוונם גדוש. וכן יש רשעים כשעושים עולה מרויחים ומצליחים וכשעושים ביושר לא יצליחו כדי שיהא עוונם גדוש לכן שעה משחקת להם כדי שיפרע מהם לבסוף בגיהנם או מאשר יהיו נפרעים וזהו שאמר דוד נתת שמחה בלבי מאת דגנם ותירושם רבו. ומה למכעיסים שראוים לפורענות כך שלוים ושוקטים. כל שכן לצדיקים לעתיד לבא:

סימן שמג

כתיב (תהלים קלג א) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד אחים גם בגימטריא בנים ר"ל שני אחים או אב ובניו כשהם בקטטות ובכעס וכן הרב לתלמידיו אע"פ שילמדו תורה ממנו כיון שמתקוטטים יחדיו מוטב שלא יהיו יחדיו מפני שמצערו ואל תאמר דווקא מפני האב שמצער והרב מצטער אלא אפילו הבן מצטער על ידי האב מוטב שיפרדו כיון שאינן יכולים לסבול יחד:

סימן שמד

ראה כמה תעניות וצומות ובכיות ותחנונים אדם עושה כשבנו חולה כי נפשו מרה על בנו כ"ש שהיה לו לעשות בעשותו דבר עבירה שהוא אובד טוב הנפש לעולמים:

סימן שמה

כל המצות יקבל עליהם האדם שכר אפילו מצות של אחרים. כגון מי שלא ראה אביו ואמו בעומדו על דעתו היינו כיבוד אב ואם ויש לו זקן וזקנה הרי זה יקיים עליהם מצות כיבוד כאילו הוא בניהם. וכן אם לא ראם ויש לו אחים גדולים ממנו יכבדם ויכבד צדיקים. שנאמר (תהלים טו ד) ואת יראי ה' יכבד בענין שהיה לו לכבד אביו ואמו ושבת בכסות נקיה וספרים יפים בתיקון יפה וגם רבותיו יכבד וירא מהם. ומחכמיו כענין כיבוד אב ואם ומורא אב ואם. ויכבד את הגדולים וירא אותם ואת מוכיחיו הרי מעלין עליו כאלו קיים כיבוד ומורא לכך היו קורין לאלישע אבי אבי. כי היה מקיים בו מה שהיה מחוייב לאביו אבי בכיבוד אבי במורא:

סימן שמו

כתיב (שופטים ה לא) כן יאבדו כל אויביך ה' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ואוהביך הי' צריך לומר או כן יאבדו כל אויבי ה' ואוהביו לא דבר אלא כנגד דוד כי דויד בגימטריא אהבי"ו ואהב"יו בגי' יהוד"ה שבא משבט יהודה וכתיב (תהלים פט לז) כסאו כשמש נגדו וכתוב (שמואל ב כג ד) כאור בוקר יזרח שמש ואוהביו במילוי שלשים וששה ואהבה חסר ו' בגי' שלשים שלשים צדיקים כאברהם אבינו וכתוב (ישעיהו מא ח) זרע אברהם אוהבי ל"ו צדיקים כאברהם אבינו אשרי כל חובי לו פירוש אוהביו הצדיקים:

סימן שמז

שלחו מתם אי זה בן עולם הבא ענוותן ושפל ברך שאיף ועייל שאיף ונפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה יהבו רבנן עינייהו ברב עולא בר אבא פירוש שאיף ועייל שאיף ונפיק שוחה ונכנס שוחה ויוצא והכי אמרו בבבא מציעא גבי תקרת עלייה שנחבט' שוף ועול שוף ופוק:

סימן שמח

מעשה באדם אחד שהשכיר גוי לבנות ביתו וקבל עליו הגוי בקבלנות והיה הגוי בונה בשבת ובימים טובים והיו מתרעמים עליו ולא חשש בו כי אמר כי הגוי קבל בקבלנות ובשלו עושה ולא היו ימים מועטים שלא נשאר הקרקע לא לו ולא לזרעו:

סימן שמט

מי שחלם חלום קשה לחבירו שהוא היה מתענה בעבור החלום הרי אם יתענה על חבירו הרי קיים ואהבת לרעך כמוך יכול יאמר אדם איני מקפיד עליו שמבזה אותי כך אני אבזה אדם אחר שהתורה לא ציותה לאהוב אותו יותר ממני לכך נאמר (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך מי שדעתו כדעתך ואם מקפיד הרי אמר בטל רצונך מפני רצון חבירך ורצון חבירך מפני רצון הקדוש ברוך הוא ואתה אל בינתך אל תשען זה המביא עצמו לידי נסיון:

סימן שנ

אמר החכם המדות המידות עשר. דבר האמת בין בני אדם. ותן לשואל. והגמול הטוב. והנאמנות והכנעה לשכן. והכנעה לחבר. וכבוד האורח וראש לכלם הבושת. אמר החכם

לחכם כמוהו אחווך המדות החמודות לעולם הבא מחול וצוה לעשות הטוב והתרחק מן הכסילים. וההסתפקות. והסבל. וההודאה. והבושת. והנדיבות. והגבורה. והצינעה והקנאה. ודבר האמת. והנאמנות והסברת פנים. והענוה. וכבוד הקרובים. ושיתן הדין מעצמו בעת רצון והכעס. ושיתבייש מחבירו. ושיאריך ברוח. ושימחול. ואמר החכם מי שמדותיו אלו חייו בנעימים בעולם הזה ולעולם הבא. ואמר השלמות הצניעות ז' מדות. לשון רכה. גמילות חסד. והתרחק מהיזק. וירא המומים. וסור מלשון הרע. והאמונה. וכסות הסוד. ואמר החכם כשתשאל על אדם שאל מי רעהו. כי כל אדם עושה כמעשה חבירו על כן כשתהיה בתוך עם תתרע לטוב שבהם ואל תתרע לרע פן תרע כמוהו. ודע כי האויל אם יהיה נמצא לא ישאלו עצתו ואם יפקד לא יפקדנו פירוש אמר מן האויל כי אם יהיה נמצא בעיר לא ישאלו בני אדם עצתו כי יודעים בו שהוא אויל ועצתו היא עצה נבערה. ואם יפקד כלומר ואם יחסר מן העיר לא יזכר בין בני אדם שישאלו עליו אנה הוא שנלך ונשאל ממנו עצה או ר"ל לא יזכר חסרונו. כי אינו נחשב בעיניהם ר"ל אם יפקד פעם אחת מן האדם לא יפקד ממנו פעם שנית כי מן הפעם הראשון הכיר בו שאינו כלום ולא יהיה נכבד כל ימיו ואם יהיה במושב ישמע הדברים ולא יבין השמר לך בני מהתעלם מהחכמה ומגעול בה. והזהר מן הדבור הרע במושבות ומן השיחה לפני חכמי התורה ומן השחוק בין החכמים ואמר הבושת והאמונה נצמדות כשתסלק אחת תסלק חברתה:

סימן שנא

אם זכית הרבים ובא מעשה עבירה על ידך ונתגברת על יצרך אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך לא עזבוך לחטא לפי שזכית את הרבים או יש שלא זיכה ומתגבר על יצרו מפני כי אחר כן יזכה את הרבים. לכך קודם לכן לא עזבוהו לחטא כי גלוי וידוע לפניו את מעשה האדם ולמי יגלה סודו. ויש שעתיד לגלות את טעמי התורה הרבה שידע ולא עזבוהו לחטא וכן כתיב (בראשית ו ג) בשגם הוא משה יתן תורה למ' יום לכן מ' יום מבול לכך היו שניו ק"ך שנים וכן בירמיהו בטרם אצרך לעתיד ובטרם תצא מרחם הקדשתיך ואע"פ כן אינו רוצה להגיד למלאך מפני מדת הדין שלא יאמר כבר גזרת עליו מה לנסותו:

סימן שנב

אדם שזכה את הרבים ולמד את העם ועשה עבירות לא יגן מפורענות הבא תדע משלמה המלך שאיזן וחקר ותיקן משלים הרבה ורצו למנותו עם שלשה מלכים שאין להם חלק

לעולם הבא אלא שירדה האש ולכך לא יהא גם רוח ולב המזכה לומר אעשה חפצי כי לא יועילו מחשבותיו שאמר זכיתי וכל המזכה וחלל שם שמים הרי כנגד הזכות שזכה:

סימן שנג

אמרו בתנחומא אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע איני זז מכאן עד שתשבע לי שלא תנסני עוד לעולם שמא ח"ו לא שמעתי לך והייתי מאבד כל מה שיגעתי כל ימי א"ר יוחנן אמר הקב"ה שלא ינסהו עוד לעולם. יסורין שבאו על איוב היו ראוין לבא על אברהם שנסמך לפרשה את עוץ בכורו הוא איוב שנאמר (איוב א א) איש היה בארץ עוץ הרי משמע מי שזכה ואח"כ חטא שאין זכיותיו לכלום נחשבים ובסוף יומא משמע שלא אבד זכיותיו ומה שכתוב (יחזקאל יח כד) כל צדקותיו לא תזכרנו זהו בתוהא על הראשונות ואברהם שאמר שאם ח"ו לא שמעתי בעקידה הייתי מאבד כל מה שיגעתי כל ימי כך פירוש של זה הדבר לא שהיה מאבד הכל לגמרי אלא שזה העון שקול כנגד כל הזכיות ויכריע כל הזכיות שהרי נתנו לו לעת זקנותו בן. וביד הקב"ה להחיות ולהמית ואמר למה לא חשבת אם תעברו על מצותי אמית שניכם מוטב ימות יצחק במצוה ולא ימות במרד. ועוד יותר חלל שהקב"ה מגן צריך בידך ותאמר מדת הדין איה חסידותו שכל מה שעשה הכל מיראה ואין לו שכר ועוד הבריות מרננות עליו לזה שעשה מיראה עשית כל הנסים להוליד בן ולמגן צריו בידיו הרי שהיה צדיק הקב"ה אם לא היה עומד בנסיון של עקידה לשלם לו רעה ולגבות טובה שמסר צריו בידיו ושנתן לו בנים ומשום הזכות שעשה אברהם כנגד הנסים שעשה לו נמצא שעל הראשונות אין לו כלום וזהו שאמר אברהם שאם לא שמעתי לך הייתי מאבד כל מה שיגעתי כל ימי:

סימן שנד

יראת ה' טהורה אותה יראה שאין בה הרהור כשעומדת לעד שבא חטא על ידו שיכול לחטוא ויצרו מתגבר עליו ותוקפו ומוצא מקום ושעה בלא יראת אדם ובלא בושת ועוזב בשביל הקב"ה וכן עשה הרבה פעמים ואח"כ תקפו יצרו עד שחטא יש לו שכר על הראשונות ואם תוהא על הראשונות אין לו זכות על שעצר יצרו מתחלתו למה כתיב (בראשית יז ב) ביני וביניך בברית מילה לפי שצריך האדם להסיר ממנו הרהור עבירה כאילו אין לו ערוה שנאמר (קהלת ג כא) רוח האדם העולה למעלה כל היום אין להרהר אלא מרצון מעלה והרי יהא בלא הרהור כעליונים שאין ביניהם תאוה רק לאשתו יבא בצנעא לקיים פריה ורביה:

סימן שנה

משה ודוד היו שוין משה מלך ארבעים שנה וכן דוד. משה הושיע את ישראל וכן דוד. משה צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל וכן דוד עושה צדקה ומשפט שנאמר (שמואל ב ח טו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. משה אמר מזמור שיר ליום השבת להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו. ולפי שאמרו למשה רבינו למה תמות בלא עתך הלא מאדם הראשון עדיך כל אבותיך היו יותר ממך אמר להם הצור תמים פעלו להגיד כי ישר דבר ה' צורי ולא עולתה בו מפני שילמדו הדורות ממני לי לא נשא פנים מכ"ש לאחרים ובשאר דינים היה יכול לדונם אלא במטה עשה נסים ובמטה לקה למה מת משה פחות בשנים מכל אבותיו מאדם הראשון אמר להם לישראל מה שאמרתי לכם כי היא חייך ואורך ימיך לא כתבתי אלא בעולם שכלו ארוך שהרי מי הוא שעסק ונצטער בה יותר ממנו הכל למדו ממנו ועל ידו נתנה תורה וקצר ימיו וכן בכיבוד אב ואם כתיב (שמות כ יב) אריכות ימים ומאדם הראשון עד יוסף לא קצר ימים כיוסף להודיע שאריכות ימים שכתוב בכיבוד אב ואם לא דבר אלא לעולם הבא ודוד קצר ימים מאבותיו להודיע כי הכל מדבר לעולם הבא:

סימן שנו

מזמור שיר ליום השבת משה רבינו אמרו. וסופו צורי ולא עולתה בו לומר שמת משה בשבת והצדיק עליו את הדין ולמה מתו משה ודוד בשבת כדי לקיים ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ שהמפטיר קורא בתורה ומפטיר בנביאים ומברך מגן דוד. משה נתן ה' ספרים ודוד ה' ספרים שבספר תהילים לפי שהיתה תורת משה בימיו שתיקן משמרות לקיים את התורה. ועמרם וישי מתו בעטיו של נחש. ולמה במזמור שיר ליום השבת סופו להגיד כי ישר לכך אומר (בשעת) צידוק הדין לפי שמשה רבינו קצר ימיו מאבותיו ובשבת מת. וכן דוד לפיכך אומרים צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת בעולם שכולו ארוך שכר. וצדקתך. צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה שדקדק עם משה ודוד כי מפני הרעה נאסף הצדיק כגון בנו של ירבעם כאלו המית את בנו ונפרעין ממנו עונותיו ועונות בנו שנספה בלא משפט. ומעלה עליו כאילו אמר הקב"ה שקיבל לו מיתה בשבילו ונותן חלקו לו לכך כלם הצדיק תחלת הפסוק וסופו:

סימן שנז

רבי אלעזר בקש לרבי צדוק אביו ליתן שכירות לרופא שלא יהא לנכרי חלק בגן עדן שכשעושה נכרי טובה לישראל צריך לשלם לו בעולם הזה ואם לאו בעולם הבא ימעטו לישראל שיתנו לנכרי משלו או נפרעים ממנו שקבל מן הנכרי ומטיבים לאותו גוי בעולם הזה או לעולם הבא:

סימן שנח

נכרי הזריז בשבע מצות שנצטוו לבני נח הזהר מטעותן שטעותן אסור ותשיב לו אבידה ואל תזלזלהו אלא תכבדהו יותר מישראל שאינו עוסק בתורה:

סימן שנט

שני צדיקים שבאים לעיר ומכבדים את האחד אותו שמכבדין יכבד לזה שלא יקנא בכבודו ועוד כדי שיכבדוהו וכן חכם שבא לעיר שיש בה יראת שמים אותו צדיק וחכם שיש בה צריך לנהוג בו כבוד לשבחו כדי שיהו בני העיר נוהגים ושומעים ליראי שמים שלא יאמרו הלא זה חכם לא נהג בו כבוד אילו היה בו ממשות היה נוהג בו כבוד כמו שנהג משה רבינו ביהושע וכתיב במאורות והיו לאותות ולמועדים שנוהגת החמה את זוהר הלבנה שכנגדה וכשמואל למר עוקבא ומר עוקבא לשמואל:

סימן שס

החובל בחבירו אף על פי שלא בקש החובל מן הנחבל שימחל צריך הנחבל שיבקש עליו רחמים שנאמר (בראשית כ יז) ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וכן אתה מוצא בריעי איוב ואיוב עבדי יתפלל עליכם וכתיב (איוב מב י) וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו:

סימן שסא

עני חולה ועשיר חולה ורבים הולכים לעשיר לכבדו תלך אתה אצל העני ואפילו אם העשיר תלמיד חכם כיון שרבים מצוין אצלו ואצל העני אין הולך אדם אבל אם תלמיד חכם צריך והעני צריך. כבוד תורה עדיף. ואם תלמיד חכם ואינו ירא שמים והעני עם הארץ ירא שמים יר"ש קודם שנא' (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת ה' ואת יראי ה'

יכבד. וכתיב אצל בקור חולים של עני. אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' וכתיב (תהלים מא ד) ה' יסעדנו על ערש דוי ה' ישמרהו ויחייהו:

סימן שסב

יש דברים אם תחמיר על האדם לא יעשה המצות כמו זה מעשה בחסיד אחד שלא היה רוצה ליגע בבשרו כשקירצתו כינה או פרעוש שלא ימצא לו כינה או פרעוש והיה לו מאוס והיה חולץ תפילין ואח"כ נוגע ולקח המאכולת ורוחץ ידיו ומניח תפילין וכשהיה הולך לפני זקנים לא היה כופף קומתו כי אמר איך אשתחוה בעוד תפילין עלי. ועוד אמר איך אראה באשתי או איך אדבר עמה בעוד שם שמים עלי ואמרו האחרים מאחר שצריכין התפילין כל כך פרישות לא נוכל לסבול ולא הניחו תפילין אמרו לאותו חסיד הרי בטלת אותם מן המצות בחסידות שלך אם כן לא תשליך הרוק מחוטמך בעוד התפילין עליך אלא לא נתנה תורה למלאכי השרת ועוד אם רצית להיות פרוש בהם לא היה לך לגלות לאחרים ואותו חסיד לא היה מנשק את בניו אלא כשהיה שמח לדבר מצוה ולבו שמח באהבת הקב"ה היה מנשקם בפיהם. כדי שמחשבתו תכנס בלבם אמרו לו לפי דבריך תהרהר ביראת שמים בשעת ביאה שיהיו בניך צדיקים אמר להם ברבות התאוה יהיו הבנים צדיקים לפי שהרהור התורה מבטלת התאוה ובניו מנשקים ידיו ורגליו וברכיו ע"ש גשה נא ושקה לי בני:

סימן שסג

מעשה בחסיד אחד שהיה נושא תפילין וציצית כל היום וכשמת שמעו שבני מעלה הספידו עליו ואמרו צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל שהיה מזכה את אחרים לעולם יהא אדם ערום ביראה ודעתו לאביו שבשמים לדבק במצותיו ולקרב את הבריות ואדם שהוא עני ועשה מצות בגופו הקב"ה מטיב לאחרים בזכותו ומעלה עליו כאילו עשאן ושכרו כפול לעתיד לבא:

סימן שסד

ביום הדין יעמדו הראוין והשוין יחדיו ולא יתעצב האב על שאין הבן אצלו כי שמחת גן עדן ושמחה שנהנין מזיו שכינה משכחת כל עצבון וצער שנאמר (תהלים סח ד) וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים:

סימן שסה

כתיב (במדבר ו כו) ישא ה' פניו אליך. וכתיב (דברים י יז) לא ישא פנים הא כיצד ישא פנים בעה"ז ואפילו מן החיים למתים כי בקש שמואל והכניסו את לוי בישיבה של מעלה. ומשה רבינו בקש על יהודה עד שהיה נושא ונותן עם תלמידי חכמים באותו עולם ולא ישא פנים לעה"ב כי לפי מעשיו ישימוהו למעלה במעשהים כי אין צדיק יכול ליכנוס למחיצת צדיק חבירו אלא ברשותו ושוה לו ולא מפני הגאוה אלא מפני שאין משוא פנים בדבר שאין האב יכול להכניס את כל זרעו במחיצתו ואין האב יכול לומר תנו מחלקי לבני ואף על פי שאמר רבי יוחנן אני אכניס את אחר במחיצתי וכבה האש והכניסו הרי על פי מעשים שידע רבי יוחנן שאחר זכה בדברים והיו מזכירים למעלה ראוי להכניסו על ככה ועל ככה. שני חכמים בעולם הבא אחד הרב ואחד התלמיד. והתלמיד צדיק יותר מן הרב לא יכול התלמיד לומר אני אחלק כבוד לרבי. כמו שעשיתי בעולם שעבר. כי אין משוא פנים בעולם הבא. אבל ענוה יש לצדיקים בלבם ויש שופטים בעולם הבא שכל אחד משלמין לפי מעשיו פעמים שהבן עושה זכיות יותר מן האב. והתלמיד יותר מן הרב. יושב התלמיד למעלה ואין רשאי לחלוק כבוד לא לאביו ולא לרבו ולהחליף מקומותיהם ואף עלפי כן כל אחד ואחד שמח בחלקו המגיעו והבן שהוא למעלה אינו מתבייש על אביו שהוא למטה וכתיב (תהלים כה ג) גם כל קויך לא יבושו יבושו הבוגדים ריקם:

סימן שסו

אין אדם יכול לומר יש לי הרבה זכיות ועשיתי טובה הרבה. חפצי לקבל שכרי לעה"ב. ואין יכול לומר בעה"ז מקצת ומקצת לעה"ב וכן בפורענות שאין תלוי באדם תשלום זכיות ותשלום עוונות. אלא ביד הקב"ה נותן מה שהוא חפץ בעולם הזה ובעולם הבא ועושה לשמה יותר מאלף שלא לשמה:

סימן שסז

כתיב (ישעיהו נו ה) ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת כתיב להם וכתיב לו לפי שדבר יד ושם טוב יש שזוכה לשני עולמות יש צדיקים שהם עשו יחדיו זכיות כגון חברים שמיעצים יחדיו לעשות המצות או לומדים יחדיו לפני הכבוד שנאמר (תהלים קמט ה) יעלזו חסידים בכבוד ונגד זקניו כבוד ויש צדיק שזוכה לעולם לשם אבל רוב צדיקים שגזרו למעלה שיזכרו שמו על

שם תמותו ופעמים לוקה בזרע זכרים כדי שלא יהא הנאה כפלים ולמעט מזכיותיו לכך חכמים הראשונים לא היו כותבים ספריהם בשמם ולא היו מניחים לכתוב שמם על ספריהם כגון מי שחבר תורת כהנים מכילתא ובריתות ומדרשים ואגדות ותקוני עולם כגון מסכת סופרים לא כתבו בספריהם אני פלוני בר פלוני כתבתי וחברתי זה ספר כדי שלא יהנה מהעולם הזה ויפנום שכרו לעולם הבא או היו ממעטים לו בעולם הזה זרעו ושם טוב מזרעו כנגד הנאה שנהנה בעולם הזה שקבל הנאה על שמו:

סימן שסח

רבי חנינא אומר אין מיתה לעתיד לבא אלא לבני נח בלבד ריב"ל אומר לא בישראל ולא באומות העולם שנאמר (ישעיהו כה ח) ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. מה עבד ליה רבי חנינא מעל כל פנים מעל כל פניהם של ישראל והכתיב (ישעיהו סה כ) כי הנער בן מאה שנה ימות. הדא מסייע ליה לר' חנינא ומה עבד ליה רבי יהושע בן לוי. ראוי לכל עונשין. והכתיב (תהלים מט טו) כצאן לשאול שתו מות ירעם. והא מסייע לרבי חנינא. ומה עבד רבי יהושע בן לוי לפי שבעה"ז פרעה בשעתו סיסרא בשעתו. אבל לעתיד לבא הקב"ה עושה מלאך להם:

סימן שסט

אל תזכרו ראשונות אלו מועדות הראשונות שבימי משה אבל פורים אינו בכלל המועדות הראשונות שכל הניסים אינם דומות לפורים שהרי במצרים גזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הבן להמית והבת להחיות אבל הפורים מנער ועד זקן טף ונשים כל היהודים לכך ימי הפורים לא יהיו נבטלים ויש אומרים יום הכפורים וכפרה על השגגות ואל תתמה שהרי אף הנשמות לאחר מיתה חוטאים ונענשים כרוחו של נבות שאמר ליה הקב"ה צא ממחיצתי:

סימן שע

חסיד אחד היה רוחץ באמבטי במים ואשתו יושבת אצלו והכה זוהר על ראש הצדיק במים אמרה לו אשתו ומה זה הזוהר אמר שהקב"ה כותב כל מעשה אדם והדיו הנשאר בקולמוס הוא מקנח בראש הצדיקים שהגיע זמנם ליפטר. ובאותו שבוע נפטר אותו צדיק:

סימן שעא

ישים אדם אצלו מים בלילה שאם יראה קרי ולא יוכל לשפוך עליו תשעה קבין יקח מים וישפשף סביב לערוה כי לא יתכן שילך לבית הכנסת עד שישפשף הבשר שנגע בו שכבת זרע וגם יראה במכנסים שלו שלא יהיה רושם צואה דבקה במכנסים. לעולם יהא אדם רגיל שיהיה לו סובין בכלי אם יגע אדם בחלב או בדם או בדבר האסור שיעביר בסובין כל הלכלוך כי אין מנקה את הידים כמו סובין שאין בהם קמח כי כשימות פן יהא נשאר בטנופת הגוף והסובין מסירים אותו עם המים:

סימן שעב

כששוחט אדם חיה או עוף יחשוב בלבו זה שלא חטא נשחט וצולין אותו ואדם שהוא מלא עונות איך ינצל משפיכות דמים ומגיהנם ויחשוב שצוה הקב"ה לכסות דם חיה ועוף פן יאמר המלאך הממונה עליהם איך דם זה שלא חטא נשפך ע"י חוטא אשר חטאו כשני וכתולע וחותמים בדם הנגזר למות על מצחות האנשים אשר חטאיהם כשני לכך צוה לכסות הדם ודוקא בדם שנשחט חותמים ולא בשאר דם:

סימן שעג

טוב אחרית דבר מראשיתו כל דבר מראשיתו או אחריתו טוב. בא לשם שמים אל אשתו והיא כמו כן כוונה לשם שמים יצא מהם זרע טוב וכשמחלוקת יש מתחלה כשנולד להם בן יהיה אחריתו טוב או כשהוא גם במחלוקת:

סימן שעד

יש אדם שיהיה לו אשה והאשה יוצאת לתרבות רעה והאדם טוב והאשה מחרפת בעלה והיא בתרבו' רעה כיון שהיא בעיני בעלה תעשה רצונה ולא תקפיד עליו והוא ימות בחייה וכתי' הנפש החוטאת היא תמות. זאת התשובה כי האדם היה חייב שיצטער ואפילו אינו חייב הוא פעמים הוא בעון אביו שעשה לאשתו או אמו לבעלה ואפילו אמו לאביו. ואם תאמר מה יכול אביו לעשות שמקנטרת אותו מכל מקום גורמת האשה לבנה שיש לו אשה רעה ואם תאמר כיון שהאב טוב למה יהיה הזרע כמו האם או אם האב מקניט אשתו ויהיה הזרע באותו ענין למה יהיה להם ולמה אין זכות האם ירפא על עון האב וכן אם האם חייבת כרת שהזרע לא יכרת לפי שהאב טוב או אם חייב שיכרת האם טובה מה יהיה מן הזרע א"ת אם תופש מעש' האב יהיה דינו כמעשה האב ואם תופש

מעשה האם יהיה דינו כמעשה האם והלא הרבה פעמי' שהבן יהיה אחר הרע אעפ"י שתופש מעשה הטוב אלא צריך האחד שיהיה לו זכות גדול לבטל העונש או האיש יודע שהאשה היתה רעה ואחיה רעים ואעפ"י כן לקחה או היא ידעה שהוא רע ואע"פ כן נשאת לו הרי הילדים אחר הרע אם לא יהיה לו זכות גדול שלהם או של זכות אבות שיכריעו לזכות או פעמים ששניהם טובים האיש והאשה טובלת כדי שתהר בן וגם הוא מתכוין לכך הרי אותו ילד טוב או פעמי' שהאיש והאשה רעים ויכבדו לתלמידי חכמים ויצא תלמיד חכם מהם ורוב העולם כשהאיש ואשתו עלובים בלא אונס במעו' או בעיוות מאזנים ובעיו' משקל ובעיוות כסף ובמעות גם הבנים רעים באותו עון ומן הדין שיהא זרעם בלא תורה אלא שמא עשו טובה לתלמידי חכמים רק רעים יהיו ופעמים שדברי חכמים מתבטלים מפני דברי חכמה. הנה אמרו תורה חוזרת על אכסניא שלה כשיש לה שלש דורות בעלי תורה והנה בימינו כמה דורות שהיו אבותינו בעלי תורה וזה הדור עמי הארץ מפני שאבותיהם נתחתנו באותם שמשפחותם עמי הארץ ואמרו רוב בנים דומים לאחי האם ופעמים להפך. והנה אמרו מי שבועל ארמית בניו יהיו עמי הארץ שנאמר (מלאכי ב יב) יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב והנה הרבה בימינו מאותם שהיו בניהם תלמידי חכמים אלא בשביל שמשפחות אמותיהם תלמידי חכמים ורוב בנים דומים לאחי האם ואם כן כיון שהזיווגים מהקב"ה למה זיווגם שיתבטלו דברי חכמים ומאי אולמי' דהאי מהאי. אמת כי הזיווגים מן הבורא והבורא שזווג הזיווגים כפי הדעות כי לפי דעת שמשון זיווג לו נשים וכתיב (שופטים יד ד) כי מה' הוא ולפי דעת יהורם זיווגו לו מבית אחאב אשה מרוב הערלים הנמולים שמתעשרים בני דלים ומתגברים כדי שיתחתנו בהם בני הגדולים שאם יהיו ענים לא יהיו מתחתנים בהם. והנה הקדוש ברוך הוא מנהג עולמו כשירצה לתת גדולה לאדם יהיה לו ולזרעו עושר כדי שישלם לו בזה העולם ותדע שהרי כמה וכמה בעלי תלמוד ואין בהם יראת שמים ויהיו לו תלמידים הרבה הכל כדי לכבודו בזה העולם ואינו ראוי לכך אלא כמו שנותן עושר לאדם כדי שיהא נחשב ונכבד בעיני הבריות ויש שאינם יראי ה' ואין בידיהם מעשים ואע"פ כן נוראים ונכבדים ולא מפני זכותו אלא מפני שנותנים לו זכותו של אבותיו ושל אמותיו כדי שלא יהא לו שכר בעולם הבא כיון שאינו טוב אלא לתת להם שכר בעולם הזה ולכך מתעשרים ולכך דבריהם נשמעים ולכך מרננים בעלי תורה ויחשוב הצדיק אם כן לרעים כל שכן לעושה רצון הבורא:

סימן שעה

איש אחד אמר לאיש אחר פלוני קח אשה פלונית עשירה אמר כיון שיש לי מזונות אע"פ שבצמצום יש לי לא אקחנה מפני שאחיה רעים ורוב בנים דומין לאחי האם אמר ליה בהדי כבשי דרחמנא למה לך. אמר לפי שישעיה ידע שעתידים לצאת ממנו צדיקים לכך אמר לחזקיה בהדי כבשי דרחמנא למה לך אבל אני היה לי כל ימי לידאג פן יהיו הבנים רעים ומה שאמרו חות דרגא וסב איתתא והוא שאחיה טובים:

סימן שעו

כתיב (קהלת יא ו) בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך. א"ר דוסתאי אם לקחת אשה בנערותך וילדה ומתה אל תשב בזקנותך בלא אשה למה כי אינך יודע וגו'. אבל אם יקח אשה שאחיה ואמה רעים ואינם גומלים חסדים מסתמא בידוע שהזרע רע ועל זה לא אמר בהדי כבשי דרחמנא למה לך:

סימן שעז

כל שיש לו לב טוב ולוקח אשה שיש לה לב טוב וצנועים וגומלי חסדי' ונעימים במשא ובמתן מוטב להתחתן בזרעם מלהתחתן בזרע ישראל שאין בהם אלה המדות לפי שהזרע של גר יהיו צדיקים וטובים:

סימן שעח

יש דברים שהתירה התורה ואם יעשה האדם יבא לדין עליהם שיש לו לאדם לחשוב שלא התירם אלא כנגד יצר הרע כגון יפת תואר ולפי שלקח דוד יפת תואר יצא ממנו אבשלום ונהרג הוא ונהרגו כמה נפשות עמו וכן אדם שיכול לקחת אשה שאחיה צדיקים ולוקח אשה שאחיה רשעים על זה יביאו אותו לדין שגורם לעצמו שבניו דומין לאחי האם כתיב (שמות כב י) שבועת ה' תהיה בין שניהם עתיד האדם ליתן את הדין שעסק עם אדם שלא בדוק לו פן ישבעו לשקר:

סימן שעט

אל תשדך להשיא נערה לזקן או למי שאינו חפץ בה או היא אינה חפצה בו או בת צדיק לרשע או בת רשע לצדיק ואפילו בחור ובחורה רגזן או אשה בחורגה אחד זקן אמר לאחד עסוק לי שיתנו לי פלונית הבחורה ואמר לו לא אעסוק שלא יהא על ידי מלאה הארץ זמה

להשיא בתולה לזקן. אמר לו החכם לא כוונת ביושר בזה המעשה כי זאת הבחורה כמה בחורים בקשו אותה ולא רצתה בהם אלא שזה הזקן היא חפיצה בו מפני שהוא יהודי טוב ומה שאמרו מלאה הארץ זמה זה המשיא בתו לזקן והוא דווקא שהיא אינה חפיצה בזקן אבל כשהיא חפיצה בזקן מפני שהוא יהודי טוב או יודעת שיותר תקנתה בזקן אז מצוה לעסוק בזקן. כתיב (ויקרא יט כט) אל תחלל את בתך להזנותה שלא תשיאנה לזקן או למי שנמאס בעיניה וכן אמרו לא תחסום שור בדישו שלא תכוף לקחת יבמה מוכת שחין. ואהבת לרעך כמוך. כי אתה לא היית לוקחה וכן אל תדחוק אותה. ועוד לפני עור לא תתן מכשול. שאם תזנה הפשע שלו גורם ואף הזקן אם לוקח בחורה חוטא. מעשה שהיו רוצים לתת לזקן בתולה ולא רצה הזקן פן יגרום לה חטא. אמרו לו והלא היא חפצה בך והלך הזקן לפני הבתולה והסיר כובעו ואמר לה ראי שאני זקן ראשי מלא שיבה ושאר דברים מפני הזקנה כדי שלא תאמרי לא הייתי יודעת. והיא אמרה אפי' לרחוץ רגלי אדוני די לי רק שיקרא שמך עלי ויצאו מהם תלמידי חכמים. אמרו לאחד אשה פלונית יפה במקום פלוני היא חפצה בך שמע לעצתינו ולך שמה ותצבע שעריך בשחור ותהיה סבורה שאינך זקן והיא תאמר מה שבלבה אמר להם חלילה לי להטעות אותה אלא תראה שאני זקן. אל תחלל את בתך להזנותה זה המשיא בתו לזקן וכל שכן למנוול ולמוכה שחין א"כ למה נאמר (דברים כב טז) את בתי נתתי לאיש הזה הרי זכתה תורה לאיש להשיא בתו. שאם רואה האב שהיא רוצה בבחור והוא יודע שהיא זונה ואין תקנתה אלא כך לכך זכתה תורה לאב להשיא למי שהוא חפץ שיהא תקנתה ופעמים משיאה לזקן לתקנתה:

סימן שפ

כל החפץ לעשות עבירה דין היה להספיק בידם עבירות אלא אמר הקב"ה אם אמציא לרשע כל תאותו נמצא מרבה ממזרות ויתחתנו בהם הצנועים ופעמים שמניח הקב"ה להביא ממזרות כדי שיתחתנו בהם אותם שראוים להם דהיינו מסייעי עבירה או אותם שבידם למחות ולא מיחו. או המוציא לעז על אחרים ומחפשים למצוא פגם במשפחות כדי שלא יתחתנו בהם או אם ממנו יוצאים ממזרים הכתוב מתיר לתת להם גט אפי' הקדיחה תבשילו או מצא נאה ממנה ועתיד ליתן הדין לאמן לפי שחטא בה. יפת תואר התיר כנגד היצר שאם לא יתירה יחטא בה וישאנה באיסור ועוד יש לישראל שנחתך חוטמו או יש בו מום אחר ואין בת ישראל חפץ בו הרי יקח יפת תואר. והכתוב התיר לאדם אשתו בכל זמן שחפץ שיכול ליהנות ממנה פן יתן עיניו באחרת ויש לאיש לעשות

כמו שארז"ל במסכת כלה והיה מן הדין לאסור מלשמש כשאשתו מעוברת או בחדשים שקשים לולד אלא שמא האיש או האשה יהרהרו אחר האסור (מוטב שלא יהרהרו ולא יאסר דבר שאי אפשר לעמוד בו ע"י היתר) והחכם יתן את הדין שאין שם על לבו איזה דבר היתר מפני היצר להרהר בד"ת כאמרם אם פגע בך מנוול זה משכהו לב"ה ומפני שאי אפשר בענין אחר התירה כך וכתיב (קהלת יב יב) ויותר מהמה בני הזהר:

סימן שפא

אחד אמר לחכם רוצים לתת לי אשה ומיוחסת לי ואין להם ממון לאביה ולאמה לתת לנדוניא וגם אין לי במה להתפרנס ואני דואג פן אצטרך לגנוב או לעשות עולה. ורוצים לתת לי במקום אחר שאינה מיוחסת כל כך רק אינם פסולים לבא בקהל. א"ל החכם כיון שאין לך ואם תקח אשה במקום עוני הרי תצטרך מיד לקבל מן הגבאי ולא יתן לך כדי פרנסה ותצטרך ללכת מעיר לעיר וכל ימיך ברעד ובדאגה ולא תוכל ללמוד מפני הדאגה. טוב שתקח במקום עושר ולא תצטרך לגנוב ולעשות עולה ואם מן השמים נגזר בניך יהיו טובים ועשירים יהיו קרוביך שמחים שיתחתנו בהם כיון שאתה לוקח לשם שמים כדי שלא תחטא:

סימן שפב

איש אחד נשא אשה שלא כחפצו וברך שתי ברכות דיין האמת והטוב והמטיב ברוך דיין האמת שהזמין לו אשה שלא בחפצו. וברוך דיין האמת שלא לקחה ברצון אלא מחמת דוחקו. וברוך הטוב והמטיב שנותנים לו ממון הרבה אמר לו זה אינו דומה למי ששמע שמת אביו ויורשו שמברך ברוך דיין האמת וברוך הטוב והמטיב לפי שבידי שמים הוא. אבל אתה היה ברשותך לקחת או לא למה לקחת אותה. אמר דקדוקי עניות גרמו לי וגם על פי הגזירה כי ארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזים איזו אשה לאיש לכך ברכתי ברוך דיין האמת:

סימן שפג

אמר שמואל שמא יקדמנו אחר אמר שמואל בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני אמר רב יהודה מ' יום אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים. כי הא דרבא שמעיה להההוא גברא דקא בעי רחמי רחמנא תזמין לי פלונית אמר ליה לא תבעי הכי אי חזית לך לא אזלה מינך ואי לא כפרת בה. בתר הכי שמעיה דקאמר הוא או היא

תמות מקמיה א"ל לא אמרי לך לא תבעי עלה דמלתא הכי אמר רב משום ר' ראובן בן איצטרובילי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מצינו שמה' אשה לאיש. מן התורה שנאמר (בראשית כד נ) מה' יצא הדבר. מן הנביאים שנאמר (שופטים יד ד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היתה הדבר. ומן הכתובים דכתיב (משלי יט יד) בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת הרי אפילי גויה לפי שהוא נגזר אלו זכה היו מתגיירים וכשלוקחה לוקח לו גויה והא דאמרו שמא יקדמנו אחר פירושו כך שיקדמנו אחר ויקחנה אחר וישכבנה ויבעלנה כי זה אינו יכול להיות שיועיל בתפלה לישא ולבעול תדע שכן הוא שהרי אמרו כי הא דרב שמעיה להההוא גברא דבעי רחמי ואמר תזדמן לי פלוניתא אמר ליה לא תבעי רחמין הכי אי חזיה לך לא אזלא מינך ואי לא כפרת בה. כך פירושו ואי לא נגזר שתהא אשתך ובתחנונים יכול להיות שתשאנה ותקדים מכל לא יתגלגל שתבעלנה אלא תכפר בה ותתן לה גט ותגרשנה כי אין לתפלה מועיל שום ערמה שיוכל לבעול כשלא נגזר ואם תאמר וכי יעקב אבינו לא ידע מה הענין וגזירה והב"ק אם כן למה הוצרך לעבוד שבע שנים הרי תדע זה מנתן הנביא:

סימן שפד

אחד היה מתענה תעניות שיתן לו הקב"ה אשה טובה להזמין לבנו וכשגדל הבן והיו לו בנים מתה אשת האב. אמר הבן לא אהיה כפוי טובה נגד אבי והתענה הבן ארבעים תעניות שיזמין הקב"ה אשה טובה לאביו. אחר שמתה אמו שאל בתוך שלשים יום אם יכול לגלח כל שער הראש. אמר ליה אם ראשו מלא שמן ובעבור השמן מגלח מותר ואם לאו לא יגלח שהרי בתשעה באב אמרו שחין בראשו סך כדרכו:

סימן שפה

מעשה בבתולה אחת שלא היתה מתקשטת אמרו לה מי שרואה אותך שאינך מתקשטת אין תובעין אותך אמרה כיון שהקב"ה ממציא זווגים איני דואגת ונתגלגל הדבר שלקחה תלמיד חכם וצדיק:

סימן שפו

כל מי שרבות נשים מצפות עליו או אשה שרובי אנשים מצפים עליה לסוף תנשא לשאין הגון לה ותתחרט שאם תנשא לאיש טוב נמצא רבים מצטערין על ידה. ולמה יהיה זה שמי שאינו הגון יבואו לו בלא טרחים ובלא צער אשה טובה ולצדיק בכמה טרחים

כדכתיב (הושע יב יג) ויעבוד ישראל באשה ובאשה שמר וכתיב (בראשית לא מא) עבדתיך י"ד שנים בשתי בנותיך וכתיב (בראשית לא מ) הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני. ויש צדיק במקום שחפץ לא יקח אלא באשר לא חפץ בצער ובטרחים לפי שזה העולם מהנים ממנו לרעים אפילו בלא תפלה ובלא צער. אבל לצדיק אין רוצים ליהנות לו עד שיצטער כי הקב"ה חפץ שלא יהיה לצדיק שמחה שלימה בעולם הזה:

סימן שפז

אדם אחד התענה כמה ימים שיזמין לו הקב"ה אשה שהוא אוהב ולא נתקיים תעניתו ותפלתו א"ל לחכם הרי התעניתי ובכיתי ולא הועיל לי אמר החכם שמא אותה לא נגזרה לך אמר ולמה אין מועיל תעניותי ודמעותי שאני מתפלל ומתענה שיסור לבי ממקום שלא נגזר לי וישים לבי לאהבה אותה שנגזרה לי. אמר החכם מפני שאתה צופה בנשים והיאך תסיר את לבך מהם ולבסוף לקח אשה שלא מצאה חן בעיניו. ואמר כל תעניותי לא הועילו. א"ל החכם שמעתי דברי גאוה מפיך שאמרת לא הייתי לוקח פלונית בכל כסף וזהב שבעולם מפני שהיא כך וכך לכך אותה עצמה זימן לך הקב"ה. כי דברי גאוה שטות לבעליה ומכל מקום התפלות והתעניות והתחינות יועילו לשאר דברים שיועילו לך ולזרעך ומאותו הענין אבל דע שכל הצער הבא עליך בשביל שהיית צופה בנשים וזימן לך מה שלא מצאה חן בעיניך. ובשביל התחינות והתעניות אפשר שתאהב בזאת ותצליחו מפני שסמכת על תעניות ולא עסקת בכשפים:

סימן שפח

שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית אם יש לאדם בן או בת לא יאמר כך וכך רוצים ליתן שהייתי נותן בתי לאיש פלוני או בני לבת פלוני. או יאמר כך וכך רוצים לתת לי בסחורה שלי ולא היו דברים מעולם:

סימן שפט

כתיב (יחזקאל טז ו) ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים אדם שרוצה לקחת אשה ורוצים ליתנה צריך לעבור שם לראותה וגם היא תראה אותו שאם לא ישרה בעיניו לא יקחנה. ואם יקחנה בלא ראות שמא ישנאנה ויקוה ויתאוה למיתתה וכתיב (משלי ג כט) לא תחרוש על רעך רעה ואין להביא ראיה על יצחק אבינו שלא ראה אותה כי לא

היה לו לצאת מארץ ישראל. והנה עתך עת דודים כשעומדת על פירקה אז יש לעשות נשואים. כי כשהאיש לוקח קטנה שאינה ראויה לביאה ולהריון כאלו הוא בא בזנות עליה כשאינה יכולה להתעבר שאינה ראויה להריון ואמרו שמעכב את המשיח ואמרו כהן גדול לא יקח איילונית. וכתיב (ויקרא כא ז) אשה זונה לא יקח ואע"פ שלישראל מותרת. ואף אלו דברים שהתירה תורה ליתובי היצר ואע"פ שאינו טוב. ואמרו חכמים על קטנה ירחמו מן השמים ולא תשמש במוך וכתיב (יחזקאל טז ח) והנה עתך עת דודים בגימטריא העומדת על פירקה דדים כתיב בדדים ניכר במסכת נדה. העוזבת אלוף נעוריה וארחצך במים ואשטוף דמיך שצריכה טבילה קודם נישואה אע"פ שלא ראתה דם ואשבע לך ואבא בברית נאם ה' כלפי מעלה נאמר אבל אין נשבעים שמא יתן לה גט:

סימן שצ

מי שאינו יכול להזדקק עם אשתו היטב לא יחקור לאכול אחר הדברים האסורים כגון הדג שיש לו ב' אצבעות ושאר דברים האסורים אלא יאכל דברים המותרים כגון יבשל עדשים ולא ימלח כי המלח מבטל התאוה וגם שומים מבטלים את התאוה אבל שומים צלוין לאוכלם מרבה הזרע. ודג מליח המכונה הריינ"ש מבטלים את התאוה וכרישין חיין וגם קטנית פייזילי"ש מבטלים התאוה. אבל עדשים מבושלים מרבים הזרע. וכן יעשה גלגל דק וישים בעדשים וביום יאכל ואם ירצה לשתות יכסכס בשיניו גלגל ויבלע וישתה ובלילה בלא אכילה ישמש אבל דבר האסור אל יאכל:

סימן שצא

איש שלקח אשה וכשפו אותן שאין יכול ליזקק יחדו ועסקו בשביל רפואה שנה או שנתיים או שלש ולא הועיל להם עון להם שיהיו יחדו:

סימן שצב

כי על כל כבוד חופה. סמיך ליה אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמי למה קורא לפורענות שירה ולמה משורר על זה. אלא ללמד על שירת חופה כיצד לשורר בחופה מחורבן הבית כדי למעט בשמחה זכר לירושלים ולכך אמר יסיר תפארת העכסים ואח"כ כבוד ואח"כ שיר של פורעניות. ואמר רב המנונא זוטא וי לן דמיתנן:

סימן שצג

כתיב (דברי הימים א טז כז) הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו לכך אמר שהשמחה במעונו. לכך אמר פסוק שיש בו רמז השם בשמים ובארץ כגון ישמחו השמים ותגל הארץ ר"ת השם של ארבע אותיות. כשיש גילה בארץ ברעדה אז שמחה בשמים לפניו. כל המברך שהשמחה במעונו צריך לחקור אם קיימו וגילו ברעדה אם רעדה במקום גילה. אבל אם לוקח אדם אשה שאינה הגונה או היא לוקחת איש שאין הגון או שניהם אינם הגונים. או אין תרבות שם ונבול פה ביניהם. או נשים יושבות בין האנשים שהרהורים שם לא יתכן לברך שהשמחה במעונו. ועל אלה וכיוצא בהם נאמר (ירמיהו טו יז) לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוזה. וכתיב (ישעיהו כח ח) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום לא אבוא שמוע בגימטריא עשרה אומר שכינה לא אבו שמוע דברי תורה ולשמחה מה זו עושה כתיב מה זו עושה בין תלמידי חכמים ובין לצים כל מצוה הבאה עבירה על ידה מוטב שלא יעשה המצוה כמו מצוה לשמח החתן. ואם יש שם פריצי' ויודע שבלא פריצות לא יהיה או אינו יכול להיות בלא הרהור או אינו יכול להיות מלראות בנשים אל יהיה שם:

סימן שצד

ונשים רגילות לטבול ג' פעמים במים טהורים וטהרתם אטהר אתכם מכל טמאותיכם וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל לטהר אתכם לפני ה' תטהרו. ולכך הטובל בעיה"כ יכניס ראשו במים ג' פעמים. ויטמאו אות' כטומאת הנדה ובגלוליהם טמאו נאמר טמאותיכם מכל טומאותיכם הרי ה' טומאות וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואשר במסכת ידים הראשונים והשניים הרי משמע ז' רק שתי פעמים לפי שמדבר בטומאה וטהרה:

סימן שצה

מעשה באדם אחד שלא היה עוסק בתורה אלא בשבת כי בכל ימי המעשה היה עוסק במשא ומתן. שאל לחכם איזה דבר שקול כנגד הכל שיביאהו לחיי העולם הבא. א"ל אתה שעוסק במשא ומתן תהיה בטוב עם העולם. ותזהר שלא יהיה ההכרע שלך אלא לחבריך וכן בירמיה הוא אומר ואשקלה לו את הכסף במאזנים כלומר בכף מאזנים היו יכולין לראות שהכסף היה שוקל. ולא היה צריך לעיין בלשון למעלה שהמאזנים בהם לכך כתוב במאזנים. וגם משא ומתן בסבר פנים יפות עם הכל והכל באמונה. ואל

תקפיד כנגד חבריך ואל תאמין לאדם פן תצטרך להשביעו. וכמו כן אל תקח באמונה ואל יהי משל אחרים בידך בריוח שלך כי מה שאתה מרויח הוא יכול להרויח. נמצא שכל אותו הריוח גזלו אע"פ שאמר' לו תמתין לי כסבור כשיהא לך תפרע לו אם תזהר באלה יהא חלקי עם חלקך וכשם שאתה צריך להיות נוהג באמונה עם ישראל כך אתה צריך להתנהג עם הגוי ואם טעה הגוי מעצמו תזהר שמא ידע אחר כך ויתחלל שם שמים על ידך ואם אין בידך אלא משל אחרים אל תתן צדקה שמא לא יהיה לך במה לשלם:

סימן שצו

כתיב (עזרא ח כה) ואשקול' להם את הכסף ואשקול' יתר וי"ו שהצדיקים שוקלים בויתרון ונותנים משלהן:

סימן שצז

רבן שמעון אומר אם חובו מרובה מהקדשו לא הקדיש כלום לכך אדם שחייב לאחרים ממון ואין לו משלו לא יקנה ספרים ולא יתן צדקה ולא ישכיר סופרים ולא יתן נרות לב"ה. ועל זה נאמר (ישעיהו סא ח) שונא גזל בעולה מי שיש לו ממון מאחרים כל תקנות שיוכל לעשות לתקנת אותם שהפקידו בידו יעשה:

סימן שצח

אדם ששמוהו הקהילות בחרם או בנידוי אל תלך עמו בדרך ואל תלך עמו בספינה פן תכשל עמו. או שעושה או שגורם הפסידות לרבים אל תתחבר אליו לא בדרך ולא בממונך דכתיב (במדבר טז כו) פן תספו בכל חטאתם מי ששמוהו בנידוי לא ידבר עמו אפילו על ידי כתבים אסור בלא רשות הטובים שבקהל:

סימן שצט

אם הרויח אדם פשוט בעולה שהטעהו לבו ולא מרצונו אותו פשוט לא יערב עם מעותיו פן יספה הצדיק עם הרשע:

סימן ת

אחד שחק עם חבירו בקוביא והרויח ואותו שהפסיד גנב לאותו שהרויח חתיכה של עץ ששוחקים בה כגון צחקת השקקי ודומיהן עד שחזר והרויח מה שכבר הרויח ממנו.

ושאל אם יש לו עון. אמר ליה בתר גנבא גנוב טעמא טעים. ועוד יאוש עשית כשהרויח ממך ולא יכולת להרויח אלא דרך גנבה אבל הגוזל אחר הגזלן עביד אינש דינא לנפשיה:

סימן תא

כל המלוה לשרים המעלילים כאילו גוזל לישראל כי כשילוה לשר השר יאמר אם לא תאמין לי את המשכון אתפוש את היהודי וגם יבא לידי שבועה:

סימן תב

לעולם ישקול אדם אם יש לו כסף או פשוטים ימנם קודם שיתנם מידו או כשיקבלם ואפילו הם נאמנים שמא יתחסרו בלא ידיעתו או אחר יקחם. ואם לא ימנם או לא ישקול הכסף יחשוד חבירו או חבירו יחשדהו:

סימן תג

מי ששרוי בצער אל ימהר ואל יקפוץ בנדרים אלא יחשוב תחלה שמא יתחרט. לכך יחשוב תחלה איזה נדר יקבל שלא יתחרט. וכשיוכל לקיימו. ילך לחכם ויאמר מה שטוב בעיניך אקבל עלי. והחכם יתן לו עצה הגונה שידור נדר שיוכל לקיים ונדר הגון לפי הצרה. כתיב (ספרי דברים רסה א) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. ואם נודר אדם בעת צרה. לא ידור כדרכי האמורי. אם חולי מעים שלא יאכל בני מעים. או אם חולה ממיחוש ראש שלא לאכול מראש בהמה. עד פלוני חי (פירוש עד שיבריא מחליו) אין בטחון זה אלא יבטח בהקדוש ברוך הוא אלא יעשה דרך חפצי שמים כדרך שעשה יעקב אבינו. וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ומעין הצרה יחשב כי שמא לכך הובא בצרה שיחשוב נדר מדה במדה:

סימן תד

אדם אחד נדר נדר ללמוד במקום אחר ולא היה לו לב ושכח מה שלמד. אמר לחכם הנה לא יועיל לי לימודי מה אעשה. אמר ליה החכם מתחרט אתה. אמר ליה אם הייתי יודע שום אדם שיהא חריף ומבין וירא שמים הייתי נותן לו כפליים כאן מאשר הייתי מוציא אם הייתי שם כי אני מתחרט והייתי שואל על נדרי להתירו. ואע"פ כן אשלח אחר תחתי אמר ליה החכם אם היית לומד והיה מועיל לא הייתי מתירו לך אע"פ שהיית שולח אחר תחתך שהרי אמרו הוי גולה למקום תורה. ואל תאמר שהיא תבא אחריך. שחבריך יקיימוה בידך. אלא כיון שלא יועיל לך אתיר לך. ותן לי תחלה המעות שתתן

לאיש חכם וירא השם שילמוד שם. וכן איש ואשה שנדרו ואמרו דעתי למצוה רבה לתת כסף לספר תורה. לפי שהוא יחשוב אין מצוה כזה. אומר לו כיון שלבך למצוה ושיהיה מעיין תדיר בספר תורה שאתה חפץ אינה כל כך מעלה שהרי יש לקהל הרבה ספרים להשאיל וצדקתם תעמוד לעד:

סימן תה

כתיב בסוף מלאכי (מלאכי ג כד) והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והכיתי את הארץ חרם למה בסוף הנביאים חרם מפני שגלוי לפניו כשיהיו ישראל בגוים אין יכולים לקיים התורה והמצות מפני שאין יכולים הטובים לכוף הרעים מפני שהגוים שמהנים להם מממונם עוזרים להם ואין נשמעים לטובים לכך סמך לזכרו תורת משה עבדי חקים ומשפטים והכיתי את כל הארץ חרם משה קבל תורה מסיני ומסרה לישראל בברית ובאלה וכן בימי עזרא כ"ש עתה שאין דין תורה אלא חרם עושים ומגיד לנו מי שיעבור על חרם לא היה מאותם שנאמר עליהם והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. אלא מאותם וליהט אותם היום הבא . מעשה נעשה לכלב ששמו אותו בחרם ונאחז האור בזנבו ונשרף וימעלו בני ישראל בחרם ויקח עכן וכתיב (יהושע ז טו) כל הנלכד בחרם ישרף. אחד שמעל בחרם כאילו כל ישראל חטאו כדכתיב גבי עכן. וכל העולם לוקים על שבועת שוא:

סימן תו

דע כי עונשים שאין כתובים בתורה גדול עונשן מעונשין הכתובים בתורה שבשביל שסייעו בפלגש בגבעה נהרגו כלם. ויהונתן שבלא דעתו טעם מן הדבש לא ענהו ה' לשאול. אע"פ שלא ידע:

סימן תז

ומעשה באשה אחת שרחצה שני בניה והטביע האחד את חבירו. ונדרה אמו שלא לרחוץ ביום ההוא. פעם אחת היתה בעלת ברית ורחצה ומתה. ומצינו באשה אחת שנדרה שלא לשתות מי מעיין אחד. פעם אחת שתתה והוליכוה לבית ומתה. ומצינו מושבעים מהר סיני שלא מתו על השבועה שעברו כדי שלא יאמר אדם לא אעבור על מה שכתוב בתורה אבל מה שלא כתוב לא יזיק לי:

סימן תח

וממירים את דתם למה חיים שנה והלא אמרו חכמים שחייבים מיתה אלא כל דבר שברור וצריך ליפרע בזה העולם ומניחים לעשות נפרעים מהם לעולם הבא:

סימן תט

אין גוזרין שני חרמות ביום אחד שנאמר (בראשית ח כא) לא אוסיף עוד לקלל ולא אוסיף עוד וכתיב (מלאכי ג ו) כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם וסמיך ליה במארה אתם נארים. וכתיב (נחום א ט) לא תקום פעמים צרה ואין גוזרים חרם אלא ביום. שנאמר (איוב ג א) ארור היום ויקלל את יומו. אבל לא בשבת. שכתוב בו ברכה ויברך אלהים את יום השביעי ולא פי' במה אלא באותן דברים שקלל איוב את יומו. תשכון עליו עננה אל יחד בימי שנה אל תבא רננה בו העתידים עורר לויתן. מכלל שיש בו בשבת לשבת באור. ויש בו לרנן שבחים של מקום. שנאמר (תהלים צב א) מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון. ולשמוח בשבת בפקודי ה' ישרים משמחי לב. והחזן כשמחרים אל יאמר על דעת המקום עד שיגמרו שלא לחזור בהם ואם התחיל להחרים ואמרו להפסיק יפסיק. שאין לומר על דעת הקהל עד שישוו כלם:

סימן תי

אל ידור אדם במקום שחשוד על החרם ועל השבועות כי לכל עבירה יש תקנה בתשובה ולשבועה ולחרם לא ינקה בתשובה בזה העולם. עוד אי אפשר שלא יהנה או מהנה אותם. ועוד הרי הצדיק מפסיד כי הרשע אינו נותן מס באמת:

סימן תיא

מי שעוסק ברצון בדיניו שהוא ממונה מבית דין ועוסק בדין בישוב העולם אל ישאלו אדם בדברי תורה באותה שעה. אם יבא דין לפני חכם אל יפסוק מיד ביום הדין אף על פי שהוא יודע בבירור הדין שהרי גם העליונים אין גומרין את הדין בפעם אחת שנאמר (דניאל ז י) דינא יתיב וספרין פתיחו ודינא יתיב ושלטוניה יהעדון הרי שתי פעמים יושב בדין. וכן כתיב (תהלים ט ה) כי עשית משפטי ודיני. וכתיב (תהלים ט יז) נודע ה' משפט עשה הרי שתי עשיות משפט. וכתיב (תהלים ט ה) ישבת לכסא שופט צדק וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו. וכן כתיב (מלכים א כב יט) ראיתי את ה' יושב. וכן בדברי הימים הרי שתי פעמים יושב בדין וכן מלך יושב על כסא דין. מזרה בעיניו כל

רע. וכתיב (משלי כ ח) מלך יושב על כסא דין הרי ב' פעמים וכתיב (איוב א ו) ויהי היום ויבואו בני האלהים להתיצב וכתיב (איוב ב א) ויהי היום ויבואו בני האלהים להתיצב ב' פעמים כתיב כן. וכן ר"ה וי"ה יושב בדין. אם העליונים כך כל שכן תחתונים. ולכך סנהדרין שני ימים ולילה אחת דנין את הנפשות. ושני וחמישי דנין למעלה ולמטה. וכן חקיו ומשפטיו לישראל. ומשפטים בל ידעום. נשים היו חשודות על שאוכלות ילדים אמרו מקצת התלמידים בן סורר ומורה כיון שעתיד להרוג את הנפש הורגים אותו כך אלו שחשודות אמר להם החכם אין ישראל על אדמתם לדון דיני נפשות ויש נשים שעל כרחם עושים ויש שמכשפות אלא זאת עשו תכריזו בבית הכנסת כשתהיינה אף החשודות שם שידעו אם ינזק אחד מן הילדים שישחיזו שניהם באבנים המקיפות את הבאר והחייבות ימותו באותה שעה וכתיב (יחזקאל יג כא) והצלתי את עמי מידכן ולא יהיו עוד בידכן למצודה:

סימן תיב

כתיב (מלכים ב יא א) ותאבד את כל זרע המלוכה לבני יהודה אחת רצתה לקחת בעל ואמר האיש כיון שיש לה בנים הרבה איני רוצה לקחתה. לקחה האשה ידי בניה חיים ושמה על ידי בניה שמתו כבר. וקראום אחריהם ומתו. כגון זאת מי שהיה יכול באותו ענין לעשות להם קודם היה מציל את בניה כשעשתה לאחר:

סימן תיג

מי שיודע שלא יקבלו דבריו אין להוכיח ואשר אמרו עד נזיפה מדבר כשהבן מוכיח את האב. או האם את הבן או אחיו. כלומר עד היכן תוכחה כיצד דברים קשים יש לו לדבר שיכהו או עד נזיפה או עד קללה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה שידבר לו קשות כל כך לפי שלבו גס בו ואוהבו. רק דברים קשים אינו יכול לסבול משיכהו או נזף בו או מקלל שיניח אותו מלהוכיחו אבל אם היה איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו ואם התכוין להכעיסו יעשה רע. וגם ינקום עד שיבא לידי רע יותר אין להוכיחו:

סימן תיד

אם תראה פרנס שמתגאה על הצבור או אדם אחד מפני עשרו. אם יש לאל ידו ורוב ראשי הקהל טובים. וברצונם לתקן רצון הקב"הוא ואין יכולין מפני הגאוה. אז לא יאריך

ימים שנאמר (דברים ז י) לא יאחר לשונאו. בתחלה כתיב (דברים ז י) לשונאיו ואחר כך לשונאו אלא מפיל הגאוה ואז אין הרמת ראש למסייע לו ולבוטחים בו:

סימן תטו

מה שהקב"ה מספיק ונותן לעשיר עושר והוא אינו נותן לעניים ואם היה נותן לאחר היו יכולים מאה להתפרנס. באים העניים וצועקים לפני המקום לזה נתת מה שהיה יכול לפרנס אלף ולא עשה עמי טובה. ונפרע מן העשיר כאילו גזל עניים רבים. שאומר לו אני הספקתי לך עושר שתתן כפי השגת יד עשרך לעניים ולא נתת אפרע ממך כאילו גזלתם וכאלו כפרת בפקדון שלי. כי על כן נתתי בידך העושר. לחלק לעניים ולקחת העושר לעצמך:

סימן תטז

כתיב (משלי כא כג) שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו חקר רבי אחר זרעו של רבי טרפון שהיה אומר אקפח את בני ונענשה שאמרו לו אין לו בן אבל בת יש לו. לכך לא ישבע אדם בחיי בניו. ולא ישבע באביו ואמו. ולא יאמר כך אזכה לעולם הבא ולא ישבע אדם אם יאמינו לו יאמינו ואם לאו אל יהא חושש:

סימן תיז

מי שרגיל לישבע ואין אדם מזקיקו לידי שבועה אסור לדבר עמו. יהודי אחד היה צריך שישבע לו הגוי. שאל לחכם אם אוכל להשביע כך שיאמר הנכרי באלהי אברהם יצחק ויעקב אמר לו החכם הרי אלהי אברהם אלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו יצחק. לא אמר לו יעקב תשבע באלהי אברהם או בפחד יצחק או באלהי יעקב כי יודע היה יעקב שלבן היה מאמין בתרפים ואמר ראה אלהים עד מי שהוא אלוה. ולא הזקיקו יעקב. כך הנכרי אם תאמר לו אלהי אברהם דעתו על טעותו ואלקותו ואם תאמר לו תשבע באותו שלא נולד ולא נהרג הרי אותה שבועה לא יהא חושש בה וישקר. ואתה תגרום וכתיב (תהלים קמד ח) אשר פיהם דיבר שוא לכך חדל לך:

סימן תיח

יהודי אחד היה מחויב שבועה לגוי אמר מה אעשה. אם אשבע באמת ואוציא כספי מידו בשבועת אמת ואתן חציו לצדקה. אמר מי שאמר מוטב שתשבע באמת. והחכם אמר אפילו אם תתן כלו לצדקה ומשלך עוד תוסיף לצדקה. מוטב שלא תתן לצדקה.

ולא תשבע אפילו באמת. כי כמה כרכים נחרבו עבור שבועת אמת. לכך יזהר אדם שלא יעשה עם הגוי ועם היהודי אלא בפני עדים:

סימן תיט

יהודי אחד העלילו עליו הגוים ואמרו לו כך וכך עשית לנו. והוצרך לישבע שלא עשה ונשבע באמת. אמר לחכם אני מצטער שנשבעתי אף על פי שאמת נשבעתי. ובעל כרחי הוצרכתי לישבע. כדי שלא ימיתון אותי לפי שאבי ואמי לא נשבעו מעולם ואפילו באמת. אמר ליה החכם אם תרצה שיתכפר לך קבל עליך שלא תזכיר שם שמים לא באמת ולא בחנם ולא בלעז ולא בשום לשון כמו שרגילים לומר כך יעזרני ה' ואתה אל תאמר כך אלא כשתקרא בפסוק. ואפילו אל יהי לך משא ומתן אלא אם כן תוכל להאמין בלא שבועה כדי שלא יביאך לידי שבועה:

סימן תכ

כתיב (תהלים קיט קו) נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך אבל בזמן הזה אין נשבעין שמא יעבור אבל הראשונים אם היו ממיתין אותן לא היו עוברים על שבועתם:

סימן תכא

שר אחד אמר ליהודי יש בידך ממון של פלוני נכרי והוא חייב לעבדי. תן לעבדי אמר אין לי. ואמר השר תשבע לי שאין לך. ורצה לישבע אמרו לו זקני עירו איך תשבע הרי אמרו תן לו משלו שאתה ושלך שלו. וכתיב (דברי הימים א כט יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך. הרי מה שבידי שלי ושל חבירי הכל של הקב"ה אמר לו חלילה לישבע על זה. א"ל והלא נודרין לחרמין וכו' אמר לו אינו דומה לאותו דבר. שאותו דבר אינו נשבע לשקר. אבל לשקר אף על פי שלא אמר על דעתי תשבע:

סימן תכב

כיון שבעבור שבועת שקר נענשים כל העולם למה לא ציותה תורה להמיתו ואם תאמר לפי שיכול לומר שכחתי והלא בית דין מלקין אותו אלא כיון שבקל לבו אונסו ועוד כיון שעל זה מביא קרבן:

סימן תכג

שר אחד היה רע ליהודים שבעירו והיו רוצים לברוח משם ותפשם עד שדחקם שנשבעו לו שלא יברחו משם ואם תאמר ישאלו על השבועה ויתירו להם היה חילול ה' ועוד שלא יאמין ליהודים יותר ושמא יתפוש אחד ולא יניחו עוד בשבועה אלא יתעסקו עם המלך או עם שר גדול לקחת אותם משם על כרחו:

סימן תכד

בעיר אחת היה שר רע והיה רוצה להעביר היהודים שבעיר מן הדת וברחו ואמרו קהילות לגזור חרם שלא ידור יהודי עוד בעירו לעולם אמר להם החכם אל תתנו מכשול לפני דורות הבאים אחרינו. אלא תגזרו לזמן שהשרים בחיים החכם עיניו בראשו של דבר:

סימן תכה

שני בני אדם בעיר אחת ואחד היה חייב לנכרי הרבה וחפץ לברוח שאין לו במה לפרוע אם יודע שחבירו ירא שמים שלא יגלה לנכרי יאמר לו אני רוצה לברוח כי אני חייב וחושש אני שמא יעלילו עליך תצא קודם שאברח. אבל אם ידחקו נכרים יהודים שימירו הדת אם יכול לברוח יברח ולא יעכב כי בכל עת חוטא. יהודי שהיה יושב על המכסים אם היה קצוב כך וכך לקחת ולקח יותר מן הגוי לבסוף ירד מנכסיו. וכן לענין מטבע לפי שרבים מקללים אותו:

סימן תכו

דע אף על פי שאמרו מותר לשנות בדברי שלום. אם יבא גוי או יהודי ויאמר לאדם תלוה לי מעות ואינו מלוה לו ברצון כי ירא פן לא יפרע לו אינו יכול לומר אין לי. כי מה שאמרו שמותר לשנות בדברי שלום זהו כשכבר עבר הדבר:

סימן תכז

כתיב (שמות כג יג) ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך וסמיך ליה שלש רגלים תחוג לי בשנה למה הקישן. לומר לך שלא יאמר ישראל לנכרי אני אלוה לך עד יום איד של ע"ז פלוני ועד יום של אותו קדוש. אלא יאמר עד כך וכך שבועות. דכתיב (שמות כג יג) ושם אלהים אחרים לא תזכירו ותזכרו שתגרמו לאחרים להזכירם ולא תשביעו אחרים בשמם. וכתיב (הושע ב יח) ולא תקראי לי עוד בעלי והסירותי את שמות

הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשמם. ואפילו שם אידם שקורים מיכאל לא יזכור ישראל ולא יאמר לנכרי באמונה שיש לאלהיך ולא יאמר אני משביעך על אמונתך ולא יאמר לגר שם ע"ז אפילו להתלוצץ בה ולא יזכיר בשמם ולא ישבע ביהדות שלו. ולא יאמר אדם כשהוא רוצה לישבע לגוי אשבע לו באלוהותו לשקר. גם זה לא יעשה. ואל יחשוב אדם אעשה בזוי לע"ז ואשתין עליו או אעשה צואה. כך אם יאמר הגוי אלהינו או אדוננו יעזרך או יצילך או יהיה עמך אל יענה היהודי אמן כי כוונתו על אלוה שלו. אבל אם יאמר אלוהך או אדונך יצילך אז יענה אחריו אמן:

סימן תכח

אם יש פיוט שעשה כומר לשבח ע"ז ונראה לישראל שהוא שבח נאה לא יאמר אותו בלשון הקודש להקב"ה. ואם יש איש שחושד אדם מאשתו מאיש פלוני אל יזכור אדם את החשוד בפני חושדו:

סימן תכט

אם ספרי כומרים שיש בהם תפלה לע"ז נמחקו לא יכתוב עליהם אפי' אגרת או כתב על משכון. ואם יש טבלאות של ספריהם לאדם אל יקשרם לספרי ישראל. אם יש כ"ד ספרים שכתבו מין ולא הזכיר בו שם ע"ז ולא שם קדש לא יצניענו עם שום ספרי ישראל כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. אם יש מין שרוצה לעשות פיוט לע"ז או נכרי שרוצה לעשות לעבירה ואמר ליהודי אמור לי נגון נעים שאתם משבחים בו לאלהיכם אל יאמר לו שלא יהא על ידו:

סימן תל

רוב בני אדם שיש להם עסק עם המינים משמשי ע"ז אינם עשירים עד יום מותם כי לא יאריך עשרם עד סוף ימיהם לפי שמספיקים להם תשמישי ע"ז. ועוד עוברים על ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו. לכך לבסוף מה שהרויחו על ידי הכומרים יפסידו:

סימן תלא

כשבא אדם לעשות חלונות לביתו לא יעשם כנגד התועבות שכשיפתח נראה כמשתחוה ועוד שתדיר פונה כנגד ע"ז וכתיב (ויקרא יט ד) אל תפנו אל האלילים. ולבית הכנסת לא יהיה לו חלון פתוח כנגד ע"ז ולא ישים על חלון ספרים כנגד ע"ז:

סימן תלב

בכל דרכיך דעהו אם השער עומד כנגד ע"ז והשער אינו גבוה וצריך לכוף את ראשו אל יכפוף אלא יהפוך פניו אחורנית או יפנה לאחוריו או לצדדין כדי שלא יהא נראה כמשתחוה לע"ז. וכן אם פגעו שר או מלך לפני ע"ז אל ישתחוה לו שנראה כמשתחוה לע"ז אלא יכוין שלא ישתחוה לו כנגד ע"ז. מעשה באדם חכם אחד ושמו רבי יצחק חסיד שהיה נמנע מליכנס לבית ע"ז בשעת פטירתו היו מוציאין אותו לבית הקברות בעגלה והיתה ע"ז על שער העיר וברחו הסוסים שלא ברצון העגלה והוליכו העגלה דרך פרצת כותל העיר שנפלה בקרוב לפני מותו והיו חפירות סביב העיר ויצאו מן החפירות והלכו עד דרך הישר ומפני שנזהר בחייו שלא רצה ליכנס בבית ע"ז עשה לו הקדוש ברוך הוא שנפל כותל החומה:

סימן תלג

מעשה באדם אחד שהיה מוכר לכומרים תכשיטיהם לבית התיפלות וכשמת היה יום שמביאים צלמים שלהם והביאו הערלים כנגד מיטתו ואמרו מדה כמידה נעשה לו:

סימן תלד

מעשה באדם אחד שהיה נוהג בעצמו כשהיה אדם אבל היה הוא חוזר לביתו בלא מנעלים להצטער עם האבל והיה אותו יום שמת בו יום שנתקבצו כל הקהילות לאותה העיר ויום ט' באב היה והלכו הכל יחפים שהראה הקב"ה שהטוב והישר בעיניו עשה אע"פ שלא הוצרך לעשות:

סימן תלה

כומר אחד היה חייב ליהודי כסף וידע הכומר שלא ילך אחריו לבית התיפלות וכשהיה הולך לתבוע חובו הולך הכומר לבית התיפלות ולא רצה היהודי לילך אחריו שם. איש אחד הלך בבית ע"ז ונתחרט שאל לזקן להורות לו מה לעשות אמר ליה באותו יום היה כך וכך בכל שנה באותו יום תתענה וכן עשה. יהודי אחד הלך בחצר בית ע"ז כשיצא שמע בת קול שאמרה ואותי השלכת אחרי גיוך והתענה כל ימיו אמרו לחכם למה לא תלך לקראת המלך אמר מביאים צלם שלהם וקטורת ע"ז תועה לכך לא אלך שם:

סימן תלו

נכרי שהולך לבית ע"ז ואמר ליהודי תחליף לי זה הפשוט לתקרובת ע"ז לא יתן לנכרי:

סימן תלז

אם אדם בבית הכנסת וראה דרך חלון בית ע"ז או שתי וערב ישים בחלון שום דבר כדי שלא יראנו:

סימן תלח

אחד היה בכפר והיה צריך לערבה ולא מצא ערבה יפה אלא בחצר התועבה על מים א"ל זקן אחד קח ערבה שאינה יפה ואל תקח ערבה יפה שבחצר התועבה כי לא לרצון יהיה:

סימן תלט

בעיר אחת לא היו מים רבים כדי לטבול בהם והיה היישוב מקום ריוח ורצון היהודים לגור שם אמר להם החכם כיון שאין שם מים אלא מים שמנסין בהם הגנבים והכומרים קורין עליהן שם ע"ז שלהם לא יתכן לנשים לטבול בהם ואם יטבול סכינים וכלי מתכות וזכוכית באותן מים אין טוב לעשות ברכה לשם שהזכירו עליהם שם עבודה זרה:

סימן תמ

אחד מן הכומרים ספר ליהודי אחד חלומו פתר לו זהו שיתנו לו כל כובדי ע"ז ויוכח בהם ויורה להם חקות הגוים אמר לו חבירו כיון שהחלומות הולכים אחר הפה הרי על פיך יעבוד ע"ז וכתיב (ויקרא יט יד) לפני עור לא תתן מכשול אמר לו והא בלא זה הוא מוכח לע"ז אבל מי שפותר ליהודי שיחטא כאלו הוא החטיאו וזהו שנאמר (ישעיהו כט כא) מחטיאי אדם בדבר אעפ"י שהפותר חכם ויודע אעפ"י שלא יפתור יתקיים כך אעפ"י כן לא יפתור שיבא לידי עון:

סימן תמא

חלום שאדם רואה באחרונה קרוב להיות תחלה ומה שרואה בתחלת הלילה יתקיים באחרונה למה החלום בא ברוב ענין וכשפותרים לו מענינו הולך אחר הפה כי לא יבא על האדם דבר בין טוב בין רע אם לא יראה בחלום קודם מעין דוגמא. ואין אדם זוכה שיראה בחלום בלא דוגמא. אלא שהוא העתיד להיות בהויתו בלי ספק וגמגום. כי אין

המחשבות אמתיים וכשאדם ישן מתערבים המחשבות עם דברי המלאך. ולכן הולכין אחר הפה כשנפתרים מענייני ואמרו חלום אחד משישים בנבואה וביד הנביאים אדמה וכתיב (ירמיהו א יא) מקל שקד אני רואה כי שוקד אני על דברי לעשותו על יד משל יכין לב האדם. לכך כתיב (במדבר כג ז) וישא משלו ויאמר וכתיב (משלי א ו) להבין משל ומליצה ובחלום הנביאים לא היתה מחשבתם מתערבת ולא דבר השד. אבל בחלומות בני אדם מתערבים בדברי השד שאם אדם צריך לנקביו בחלומו נראה עיף ויגע. וכן מי שאכל מאכל ששמו בו פלפלין ושתה משקה והיה מהרהר אחר אשה. ומתוך כך ישן הרי חולם כאילו שוחק ומשמש עם אשה. וכן כל מי שנכספה נפשו למקום אחד או לעשות דבר אחד וכל נפשו שם בחלומו יראה מאותה דוגמא וכל אלו החלומות וכיוצא בהם אינן מחלומות שמגיד המלאך אלא מתוך הרהורין רואה אף בחלומו דוגמתו ועליהן נאמר (זכריה י ב) החלומות שוא ידברו. אבל חלומות פתאום שדומה כאשה באה לפניו ולא שחק עמה קודם לכן ולא הרהר אחריה מחמת שד הוא חלום שמחמת שד ורוח אין אדם ישן בחוזק אלא עיניו כאילו הן סגורות וחושב מחשבה כי השד אינו נכנס במחשבה אלא מלחש באזנו מתוך עומק חור האזן. ומי שרוצה להכיר האמת בשחרית ילחוש באזן אדם קטן מה שיודע שחביב לו ויהיה נראה לו בחלומו כאילו חולם מעין מה שמלחש באזנו בהקיץ כך השד מלחש והאדם חפץ להקיץ והשד מנפח לפני נחיריו ופיו ואין הדעת יכול לשוב לאדם על מתכונתו והוא בדעתו כאדם ער. וכל אלה החלומות מחמת שד ועליהם נאמר (ירמיהו כג כח) מה לתבן את הבר כי אין בהם ממש. אבל חלום שעל ידי מלאך אף על פי שלא דבר והרהר בעת שקרוב להקיץ. אז המלאך בא להגיד לו כי כבר פסקו מחשבותיו והרהוריו. ופעמים בחצי הלילה ובתחילת הלילה רק כשלא יתקיים מהרה החלום אינו מראה לו חלום קרוב להקיץ. וגם כשעל ידי מלאך בתחלת הלילה או בחצי הלילה ואין אותו חלום מעורב בחלום אחר. וגם אין אדם חושב על המראה שרואה. ואם חושב המחשבה אין אותו החלום ע"י המלאך ולא יתקיים המחשבה ולא החלום כי דומה למי שהשליך דבר עגול ומגלגל מעצמו במקום שאין המשליך מכוין ועל חלומות של מלאך נאמר (במדבר יב ו) בחלום אדבר בו כי המלאך מדבר בתוך מחשבות האדם כמוליך עור. ומה שאמרתי כמוליך עור לפי שמחשב פעמים אמת פעמים שקר כך האדם בחלומו. ואל תתמה שאפילו כשהוא ער הקב"ה מטה לב האדם שמחשב לשקר ולכל מה שהקב"ה חפץ שנאמר (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו. וכתיב גבי רחבעם (מלכים א יב כד) כי מאתי היתה נסיבה שנשתטה רחבעם שלא שמע לעצת הזקנים. וכן כתיב (מלכים א כב כ) מי יפתה את אחאב הרי

שהמלך מטה המחשבה להרהר אחר אותו דבר שגוזר הקב"ה. וכ"ש כשהוא ישן שאין הדעת מכוונת על הלב שהרי אומר אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי מכלל שבלילה בחלום הכליות יועצות לכן אין בחלום דעת לאדם אלא כמו עור ילך פעמים חושב אמת פעמים שקר ורוב מחשבותם אינם מכוונות:

סימן תמב

מה שמראין לאדם בחלום כאדם הבא מחדש בין עם שלא יבינו לשונו ואם ידברו לו לא יבין לכך מרמזים לו במראות בדומיות כמו אותם שמרמזים לחרש שאינו שומע וכמו שעשו רבי ואנטונינוס שלח לו כוסברתא והוא שלח לו חסא ועל ידי פוגלא כך מראים בחלום והנבון ידע מה שמראים לו ועל מה הראוהו כך וכל דבר מעין מה שראה פתרונו:

סימן תמג

ומה שאמרו מי שבא על אשת איש בחלום הרי הוא בן העוה"ב והוא שלא הרהר קודם לכן אחריה. וגם אח"כ לא ישחק עמה הרי זה החלום ע"י המלאך וכשם שאין בושת בחלום כך אין בושת לרשעים בעולם הזה במעשיהם. שנאמר (ירמיהו ו טו) גם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו. כל אותם שמהרהרים ואין מבטלים הרהורם בתורה או בשאר דברים לעתיד לבא הקב"ה ישבר לבם:

סימן תמד

אם מראים לראובן קשה על שמעון בחלום הרי צריך ראובן להתענות שהרי שמעון נזוף לכך לא הראוהו לו כמו שאמר רב יוסף שאני רבא נזוף הוה וכן לאיש האלהים שבא מיהודה לא דבר אלא לנביא שהשיבו כי היה נזוף לכך הראו לראובן לומר שהוא יתענה ויתפלל על שמעון וישא פניו ואם לא יתענה טוב להגיד לו כדי שהוא יתפלל על עצמו. ודע לך כי היו הראשונים מאמינים מאד בדברי חלומות שהרי לאחר שעשה הקב"ה אות לגדעון במשענת הקנה ובגיזה פעמים עדיין היה ירא עד שאמר הקב"ה לגדעון ואם ירא אתה רד אתה ופורה נערך ואחר תחזקנה ידיך ושמע החלום הרי יותר מאמין בחלומות מבאותות ומה שכתוב (קהלת ה ו) כי ברוב חלומות והבלים וכתיב (קהלת ה ב) כי בא החלום ברוב ענין שאם יאמר לו בעל החלום לעבור על המצות שלא ישמע לו וכתיב (דברים יג ו) והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת כי דבר סרה וגו' וכן אמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין שהרי אמר כי בא החלום ברוב ענין. יש חלום שאדם

רואה בחלום ראובן מת ויהיה שמעון או בן ראובן או אדם ששמו כשמו או תוארו שוין או יחלה וקול יוצא שהוא מסוכן או מצטער או מאבד ממונו או שום דבר שמצטער לכך מועיל לו התענית כי יהפך לקל שבהם כי אי אפשר שלא יתקיים אלא שיכול להתהפך דוגמת המזלות כמו שנאמר (שמות י י) ראו כי רעה נגד פניכם שנהפך לדם מילה וכתיב (יהושע ה ט) היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם. ואם תאמר למה החלום הולך אחר הפה לפי שאלו לא ילכו אחר הפה החלומות היינו אומרים אין החלומות מן הקב"ה שהרי התורה היא ממנו והולכת אחר הפה והלב לפתרון ועתה חלום אין יכול דעתו וכל מה שאין הקב"ה נותן ללב האדם לידע ולפה לדרוש (אם לאו למה חלום) אלא לומר לנו הנה הוא מן הקב"ה להודיע שהוא יודע כל העתיד ומודיע לבריות מה שעתיד להיות כדי שישוב בתשובה ויתפלל לו ולא יחטא. ועוד אמרו חכמים כ"ד פותרים חלומות היו בירושלים. ומה שפתר זה לא פתר זה וכולן נתקיימו כמו שמקרא אחת יוצאת לכמה טעמים והוא שיהיה הפתרון מעין החלום ודומה לו. וכן פתרון המקרא דומה למשמעותו ואי אפשר שיכוין לפי תרוצו כההיא דאמר ומה ראתה אסתר שזימנה להמן אמר ליה ככל תנאי ואמוראי ועוד למה הולך החלום אחר הפה לפי שהוא בסתר אם לא היה הולך אחר הפה אי אפשר לעשות תשובה בעבור החלומות הואיל ואפשר לדעת יכול להבין מה הוא אחר הפה הולך החלום כמו שמוכיח גבי גדעון שאחד פתר לחבירו את חלומו וכן נעשה כאשר פתר:

סימן תמה

מעשה בנכרי אחד שהיה יושב ועצב. א"ל חבירו למה פניך זועפים א"ל שראה בחלום שהיה רוכב על סוס אדום היה יושב והסוס אצל במה א"ל חבירו זהו שימות מהרה במיטה אמר הפותר אם יתן לו לשתות יקנה חלומו ממנו אמר לו על מנת כן אתן לך שיהא חלומי מכור לך. וקיבל עליו ונתן לו לשתות ומת פותר החלום ביום השני. אחד היה חולה עד מות והיה אחד מתלוצץ א"ל אקנה לי החולי שלך תן לי כך וכך א"ל אתן לך מיד עמד החולה וזה חלה ומת:

סימן תמו

כתיב (דברים ד ז) כה' אלהינו בכל קראנו אליו למדת שהקב"ה אצל כל אדם מדת הקב"ה אינה כמדת בשר ודם מדת בשר ודם שאדם שולח אחר המלך והמלך בא לסייעו כבר האויבים עשו לו רעה קודם שיבא המלך אבל הקב"ה מיד אצלו להצילו. מעשה

באחד שאמר לו המת בחלום שימות. פעם אחת אמר לו התודה מהרה תמות. ועל כל חלום היה מתענה ובתוך החלום היה אומר אליך ה' נפשי אשא. וכל המזמור ואח"כ הוידוי כלו היה אומר בבכי'. וחלה למות וראה כנגדו כמו ענן בדמות אדם שהי' נושא משא גדול ובידו זהוב ודמות אדם א' שהיה מתעטף בטלית. ואמר הזכות שאתה בחור ואתה מתעטף בציצית שהתחלת מחדש והזהוב שנתת לתלמיד חכם העני פדאוך מן המות ותחיה. מיד הזיע וניצול ונתרפא. כי המלאך טוען זכותו של אדם ביום הדין ובעת שדנין עליו למות ולחיים ולטוב ולרע מלאך טוען זכיותיו ומלאך טוען עונותיו של אדם לפורענות. לא יתחייב עד שיאמר לשנים לכתוב שנאמר (ירמיהו כב ל) כתבו את האיש הזה ערירי. כתבו אמר לשנים. והתוית תי"ו אמר לאחד כי חטאו בכפלים לכך הפורענות בכפלים שנאמר (ירמיהו ב יג) כי שתים רעות עשה עמי וכתיב (ישעיהו נא יט) שתים הנה קוראתיך וכתיב (יחזקאל כא יט) הך כף אל כף ותכפל לכך לנתוש ולנתוץ להאביד ולהרוס לבנות ולנטוע הרי פורענות כפול שתי ידות על הטובה:

סימן תמז

אם בחלום אמרו בשורה טובה לאדם או אמר אליהו או מלאך לא יגלה לאשתו שמא תגיד לאחרים ואין רגילין לעשות נסים בגלוי. ולכך הוצרך פעם שניה לומר ולשרה בן. אל יגיד אדם חלומו לשאינו אוהבו אלא לירא חטא וחכם וכן אל ישאל עצה משונאו. ואל יאמר חלום ראובן לשמעון כשאינו אוהבו משום ואהבת לרעך כמוך. צדיק אחד היה נוטה למות ובא אחד שנעשה לו כשפים לו ולאשתו שלא תהיה הרה ובקש כשילך לפני הקב"ה תחלה שיבקש לו שתהר ונדר לו ומת באותה שנה התירה הכשפים לו והרתה:

סימן תמח

מי שנטה למות ידברו דברי תורה עמו כדי שתצא נפשו בדברי תורה שכן עשו לרבי אליעזר:

סימן תמט

בית שנהרגו בו על קדוש ה' והדם נתז על החומה ועל האבנים ובעה"ב בא לטוח בסיד קירות הבית את הדם לא יעביר ולא יהא טח עליו שנאמר (איוב טז יח) ארץ אל תכסי דמי לכך אין לכסות. וכתיב (יחזקאל כד ו) אוי עיר הדמים אשר חלאתה בה וחלאתה לא יצאה ממנה לנתחיה. לנתחיה הוציאה לא נפל עליה גורלי כי דמה בתוכה היה על

צחיח סלע שמתהו לא שפכתהו על הארץ לכסות עליו עפר להעלות חמה ולנקום נקם נתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות. הרי כל זמן שאין הדם מ כוסה הקב"ה נוקם וכשמכוסה אינו ממהר לנקום. וזהו שנאמר (בראשית לז כו) מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו ואם תאמר והלא הקב"ה יודע המכוסה כמו המגולה. כל זה בספר הכבוד:

סימן תנ

ברזילי הגלעדי אמר אמות בעירי כי הנייה יש למתים שאוהביהם הולכים על קבריהם ומבקשים לנשמתן טובה ומטיבים להם באותו עולם וגם כשמבקשים מהם הם מתפללים על החיים וכלב בן יפונה נשתטח על קברי אבות. אחד צוה לקוברו בבית הקברות קצת רחוק משאר מתים לקוברו לבדו ובקרוב זמן סביבותיו מתו זה אחר זה:

סימן תנא

כשיש דבר בעיר ומחפשים על אותם המתים שמא יש מהם שבלע הבגד והוא סכנה או ידיו אין פשוטות שנאמר (איוב כא לג) ואחריו כל אדם ימשוך כל דבר שהוא משום פקוח נפש יכול לעשות למת:

סימן תנב

ויש לילה שהנפשות יוצאות מן הקברות כגון בליל הושענא רבא יוצאות ומתפללות וכבר הלכו שנים והחביאו עצמן בבית הקברות ושמעו שאחת קוראה לחבירתה נצא ונתפלל יחדיו יצאו כל הנפשות והתפללו ובקשו רחמים כדי שלא יגזור מיתה על החיים גם אותם שימותו שישובו מדרכם הרעה ובחולי קל ימותו ועל כל ענין של חיים ושל מתים ועל עצמן למהר לסור דין מעליהם ומעל אחרים והגידו לקהלם. שנה אחרת בליל הושענא רבא הלכו שנים אחרים ויצאו מן הקברות רק בתולה אחת שמתה קודם שבת אמרו תצאי אמרה איני יכולה מפני כי אבי היה עשיר וירד מנכסיו וקברה בלא בגד ושמעו שמקצת הנשמות אמרו לא נקבץ יחדיו כי כבר שנים גילו עלינו לרבים אלא כל אחד ואחד יתפלל בקברו שלא ישמעו החיים ויגידו לעם וכעסו על האב ולקחו בגדים והלבישו לאותה בתולה ואם התכריכים בלו אין זה מונע הנשמה שהרי הגוף כלה והנשמה בתוך העצמות של מת חונה אף על פי שיוצא מן הגוף המת שהרי מעלה בזכורו מביא הרוח ע"י עפר שבולע מן המת. אחד לא ראה בליל הושענא רבה צל ראשו

והתענה הוא ואוהביו הרבה צומות ונתן צדקה הרבה וחי כמה שנים אחר כן כדכתיב (משלי י ב) וצדקה תציל ממות:

סימן תנג

בליל הושענא רבא חותמין ולכך נקרא בצאת השנה ושמיני גוזרין על הגשמים במה יתפרנסו החיים וכן אחר רפאנו ברכת השנים במה יתפרנס וזהו שנאמר (תהלים לג יט) להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב:

סימן תנד

מי שחייב לאחרים לא ירבה בצדקות עד שיפרע ולא יעשה אדם צדקה בדבר שיש בו סכנה. לאחד ניתנו לו מנעלים של מת ורצה לתת אותם לעני אמרו לו ואהבת לרעך כמוך אלא תמכרם לנכרי שלא יבא לידי סכנה שום יהודי ויתן המעות לעני:

סימן תנה

רב אחד ראה קרי ביום הכפורים והתענה כל השנה וקרוביו ולמד כל השנה ולאחר שעברה השנה מת הרי הועיל שבן העולם הבא הוא. נשמות יש להם ספרים ערוכים על השולחן כמו שרגילים בחיים ללמוד כן במותם לומדים:

סימן תנו

מעשה שעברו גוים דרך בית הקברות בליל שבת וראו יהודי אחד וספרו על שלחנו וקורא בו. דלא נימא לרב מילי עלי מכלל שהחי כשמת קובל לפני מי שכבר מת ומה ידע אם יכניסוהו במחיצתו אלא עת של ועד לרוחות ואז קובלים ועוד כשמת התלמיד ועסק בהלכות שמועות רבו יצא רבו לקראתו ואמר רבינא כי שכיבנא נפק ר' חייא ור' אושעיא לאנפאי לפי שמפרש שמועות ומתרצן:

סימן תנז

אין לאדם לומר אני בן גדולים ואעניש את חברי אלא יש אפילו עם הארץ שנולד בכוכב מאדים שמעניש ונענשים על ידו. ויש שהשעה משחקת לו והוא עושה רעות לטובים ורואה בשונאיו מה שחפץ. לכך לא יתנשא אדם לומר אני אעניש ומי יודע שמא הוא יענש. יש דברים שאסור אם ילמוד לאחרים כגון שיודע לעשות שבכל עת שירצה למות שימות. וכן שידבר למת דבר אחד וימות באיזה שעה שירצה:

סימן תנח

ערסא דגדא אין ניחוש מפני כי ידוע להם שיש מזל השומר לאדם כמו שאמרו רוח הטומאה שורה על הידים. ותחת המטה לא יתן אדם מאכל כי רוח הטומאה שם כל זה איננו ניחוש כי ידוע הוא:

סימן תנט

כל הניחושים כנגד המקפידים וכתיב (יחזקאל ז כה) כי קפדה באה ובקשו שלום ואין מכאן כל דקפיד קפיד בהדיה ומתוך שאין אדם יכול להזהר בהקפדות נכשל:

סימן תס

נכרים שקוראים לבניהם בשם אביהם אין בכך כלום והיהודים מקפידים על כך ויש מקומות שאין קורין אחר שמות החיים אלא אחר שכבר מתו:

סימן תסא

וכל דבר שהוא שלש פעמים אעפ"י שאין ניחוש יש סימן דוגמ' ער ואונן דכתיב (בראשית לח יא) פן ימות גם הוא כאחיו וכתיב (שיר השירים ד יב) גן נעול אחותי כלה גן נעול מעין חתום מעין גנים פעמים שלש עם גבר אבל לחמישי אינו מזיק יש דברים שהן כדרכי האמורי ואעפ"כ מותר כגון אדם ששיבר בית ישן ובונה בית חדש באותו מקום או חדר יש לדרים בבית ליזהר שלא ישנו החדש מן הישן בפתחים ובחלונות אלא יכוונו לעשות בחדש כמו בישן ולא ישנו ואם לאו יהא להם סכנה בחייהם מפני הממונים שדים או מלאכים והכל בספר הכבוד:

סימן תסב

אילן אחד היה נמצא עליו כעין טפי שעוה והיה נראה לפעמים על האילן כאלו טפי נרות ורצה אחד לקוץ האילן א"ל החכם הזהר שלא תמית את נפשך אל תתגרה בם ולא יזיקוך וגם הזהר שלא תעשו טנופת שם כי לילית מוועדות שם עליו ובספר הכבוד כתוב ולמה על זה אילן ולא על אחרים:

סימן תסג

כתיב (תהלים עח מח) ומקניהם לרשפים ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים וסמיך ליה יפלס נתיב לאפו לא חשך ממות נפשם וחיתם לדבר הסגיר הרי אצל רשף וכתיב (איוב ה ז) ובני רשף יגביהו עוף ואמר על המזיקים ואף על החצים כתיב (תהלים עו ד) שמה שבר רשפי קשת והברד נקרא חצים שנאמר (חבקוק ג יא) לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חניתיך ואש מתלקחת בתוך הברד. כשיש רעמים וברד אף המזיקים מורים שהם כשני גדודי מלחמה אלה כנגד אלה ופעמים מזלו של אדם חי והנולדים מכוסים כמו בשריון ואם יש באותה שיירה כדמות אותו ניזוק אותו שנולד בו. ויש שאין לו אז אותו מלבוש. ויש שלא נולד בו וניזוק בשיבולת היורו בו. כי יש השבעה שרק שלשה שורות וצריך שיבולת שקורין בלעז שפ"א. אם יש בגדוד הנלחמים כשיש רעמים וברקים כדמותו אז מורים בזה. כי כיון דאתרע מזליה מזיקים לו שבדמותו ויש שיש לו רפואה אם אותה אשה חייה שרגילה ללכת עם יינש שאם יתנו לה אז תמצא כמה יורו ותיגע באותו מקום שכבר הורו אז ימצא רפואה ולכך סמך אצל רשפים משלחת מלאכי רעים. ולא חשך ממות נפשם ואותם הנולדים בכיסין צריכין שמירה. יש עת שמיני חולאים יוצאים לעולם ליהודים כגון אבעבועות שקורין בלעז רוביל"ש ביד מלאכים משולחים נפקא מינה כשמגידות הנשים זו לזו מעשיהם הנסתרים ויש ילדים שם יש מן המלאכים המשלחים על הילדים אותם החולאים ונפקא מינה שיתפללו להקב"ה שלא יקבלו בני ביתו מאחרים. ולא אחרים מהם וכתיב (תהלים עח מט) משלחת מלאכי רעים. ובזמן שישראל עושים רצון בוראם כתיב (דברים ל ז) ונתן את האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך. וכתיב (ישעיהו מג ג) ונתתי כפרך מצרים כוש ושבא תחתיך:

סימן תסד

יש נשים שקורין להן סטרייאס מרש ורוולש אותן נבראו בין השמשות שיעשו דבר וישתנו מברייתן. אשה אחת היתה סטריאה והיתה חולה ביותר והיו שתי נשים בלילה עמה אחת היתה ישנה ואחת היתה ערה ואותה החולה עמדה לפניה והיתה מנפצת שערה ורצתה לפרוח ורצתה למוץ דמה של ישנה והעירה הקיצה הישנה ותפסו את החולה השטריא ואחר כן ישנה עוד והערה לא היתה ישנה עמדה השטריא והיתה מנפצת שער ראשה ורצתה לפרוח והעירה הקיצה הישנה ותפשו את החולה השטריא אם היתה מזקת להמית את אשה אחרת היתה השטריאה חיה וכיון שלא יכלה להזיק

מתה השטריא כי צריכה את אשר בא מן האדם לבלוע הדם והבשר. וכן מרולף ולפי שהמראו השטריאה צריכין לנפץ שערם קודם שיברחו לכך משביעין אותן שתבאי בנפוץ שער ולא תהא רשאה לצאת אלא ברשותי ומי שמכה למזקת אז כשרואה אותה אינה יכולה לחיות אלא אם כן תאכל מלחם ומלח של מכה אותה. וכן אם הזיקה הניזק צריך לאכול מלחם ומלח שלה וחוזרת הנפש כבתחילה:

סימן תסה

אשה אחת היתה חשודה שהיתה שטריאה והיתה מזקת ונדמת ליהודי כחתול והכה אותו היהודי ולמחר בקשה מאתו שיתן לה מפתו וממלח שלו ורצה לתת לה אמר לו זקן אחד אל תהי צדיק הרבה במקום שחב לאחרים אין אדם יכול להראות חסידות שאם תחיה תזיק לבני אדם וכיון שהקב"ה המציאה לך זה דוגמא עמלק לשאול והענישו על מה שהחיהו:

סימן תסו

אשה אחת שטריאה אבל היתה מנחת לניזוק לקחת מלחמה וממלח שלה כגון זה יש לרחם עליה:

סימן תסז

אם החזן מתפלל על החולה שמזקת לבריות אין לענות אמן אחריו. נשים היו לוקחות עשבים לבשל כשחלו ועושות אם יחיה שבעה ימים יתרפא ואם למות שימות בתוך השבעה ימים וכן מי שנכפה היה אחד מלחש לחישות אם יתרפא יתרפא בתוך תשעה ימים ואם לאו היו מתים בתוך תשעה ימים אמר החכם עתידין ליתן הדין. שממיתים את האדם קודם זמנו זה דומה לר' חנינא בן תרדיון שלא רצה לפתוח פיו כששרפוהו שלא לקרב מיתתו:

סימן תסח

אדם שהולך בין החשודים ליתן לבני אדם סם המות יתקן סכין ויתקן הקתא של הסכין בעצם של נחש וינעוץ הסכין בשלחן או בלחם. ואם סם המות בלחם יזיע הקתא של הסכין כי הנח' מלא ארס ומתקנים ממנו סם המות והעצם שלו בלוע בו. וכשיש על השלחן סם המות אף על פי שלא נעשה מן הנחש מצא מין את מינו וניעור. לכך מזיע למה לא כתב שלמה המלך חכמתו מה היו ולא כתב אלא ג' ספרים בלבד כי אם היו

נכתבים שאר דברים היו עוסקים בהם וממעטים להגות בתורה והיה בא לידי ביטול תורה ומצות. כי יש חכמה שאדם רואה בבשר ויודע אם השוחט באותו לילה שימש מטתו. ויש חכמה שאדם יודע בבהמה או בחיה אם היא כשרה או טרפה ואף אם נשחטה הבהמה ונתערבו החתיכות הכשרות והטרפות אי זה כשרה או איזו טריפה ואיזו נבלה אלא אם היו כתובות החכמות היה בא לידי רעה שהרעים יאמרו אין בדיקה לבהמה לאחר שחיטה כי מכירים אנו אותה שהיא כשירה וכן לכל דבר היה לו חכמה לדעת ולא נכתבה כדי שלא יסמכו עליה וכל חכמת שלמה וכל מיני חכמות רמוזים בתורה קצת או דוגמתם ואם יאמר אדם למה לא יעשה הקב"ה שיהיו חכמים כשלמה אמור לו כבר היה שלמה חכם מכל האדם ונכשל בחכמה ואם יאמר למה אין עושה גבורים כשמשון. כבר נכשל. ואם עשיר כבר נכשל קרח בעושרו. ודואג. הרי אין לומר למה לא עשה חכמים ועשירים כי הוא יודע מה הוא עושה:

סימן תסט

כי יש מזיק שקורין אותו דרגון בלשון יון אם יכוהו בחרב לא ינזק אבל כיוצא בו שנולד מן דרגון והיה שם אחד שנולד מבת המלך ומדרגון משד אמר אותו דרגון שהיה בועל אשת המלך איני מתירא אלא מאותו דרגון בן בת המלך ואותו היה בבית הסוהר. אמר המלך לאותו בן בת המלך אניח אותך בן חורין וצא מן הסוהר. הלך ולקח חרב אביו וישב תחת המטה של אשת המלך מיד אותו השד הריח אמר אני מריח ממי שאני ירא אמר אף על פי כן לא אניח מלבעול הלך ובעל וזה שתחת המטה יצא המתין לאחר ששימש וירד מן המטה הכהו ועשה בו חבורה אחת אמר אותו השד הכני פעם שניה כי מי שפעם אחת יכהו ימות ואם ישנה להכותו יחיה ויעשה לכמה ראשים ויעשה לכמה נזק אמר המכה אותו פעם אחת ילדתני אמי ולא שתים לכך לא אכך עוד ואשת המלך יצאה וזה המוכה אותו הבועל מת ונפח בשרו עד שנתמלא כל החדר שלא יכולים להוציאו דרך הפתח וציוה המלך ושיברו גג החדר וחתכוהו חתיכות חתיכות כמה עגלות מלאו מבשר דרגון ופנוהו משם והמלכה לא אמרה אותו דרגון בעל אותי כי אז המלך היה מת אלו היתה מגדת מי שהדרגון בועלה היה בעלה האדם מת והיא היתה יורדת ודלה ועניה ואין לה הצלחה כל ימיה אבל אמרה כדמות המלך בא ועטרת מלכות בראשו כך מנהגו מתחלה כדמות הבעל נראה לאשתו והוא דרגון כשהוא במקומו או בתוך בית לא יזיק אבל כשהוא יוצא נשרף המקום. וכשיש רעמים וברקים הוא בורח אם יכול יברח בבית אצל אדם או ינצל ואז נלחמים ומורים חצים מיני מזיקים בשעת ברקים ורעמים ובני

אדם שנזוקים בשעת ברקים ורעמים כגון שמכסה על פניהם בשעת לידה צריכים אז שימור מברק ורעם. סוף דבר אין מזיקים מתגרים אלא במי שמתגרה בהם כגון שכתב הוא או אבותיו קמיעות או עסק בהשבעות או בכשפים או בשאלת חלום לכך לא יעסוק אדם בהם ולא יאמר אעשה בשביל פיקוח נפש בהשבעות וקמיעות כי אין זה חכמה כי מקצר אדם חייו וחיי זרעו ואין דוחין נפש מפני נפש. וכתיב (דברים יח יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך אין לאדם לעשות אלא יתפלל להקב"ה על כל נגע ומחלה ועל כל צרה וצוקה:

סימן תע

לאחד בקשו ממנו לעשות קמיע והיה מתפחד אמר תאמרו לפלוני שיעשנו א"ל החכם דעלך סני לחברך לא תעבד ואהבת לרעך כמוך:

סימן תעא

אין מלמדים את השם אלא לחכם כדי שלא יעסוק בהם ואם סבור לטובה לעשות יעשה. ולמי ששומע לעצת יראי השם ואינו חכם בעיניו ואינו אוהב כבוד מבני אדם לומר אני יודע הרי לאותו שבקשו חכמים אליהם לעשות בשם כל מה שיעשה לא ירצה עד שקבלו חכמים עליהם העון:

סימן תעב

אם יש לאדם בנים רעים ויש לו ספרי סודות לא יתן להם אלא ליראי ה' שנאמר (תהלים כה יד) סוד ה' ליראיו ואם יהיו בני בניו טובים יחזירו להם:

סימן תעג

כי ידע הקב"ה שבהשבעות רצו לבטל גזירות ולהפיל האויבים והקב"ה היה מחליף הממונים באותו השבעה. אבל בשם המפורש שאינו צריך להשביע את המלאכים אלא מזכיר את השם בלא מלאכים נעשה חפצו. ולא יתכן לומר כיון שבשם עושה חפצו בלא המלאכים אלא בשם אין לומר שהשם גורם שהקב"ה יעשה חפצו כי בורא ויוצר הכל לא יוכל המשביע אותו או בהזכרת השם להכריחו אלא כח יש בשם שיעשה חפץ המזכיר:

סימן תעד

כשהמכשפים עומדים על הארץ אז הממונים שבארץ נתנים ביד המכשפים שיש להם לעשות אז מה שהמכשפים חפצים אבל כשאין המכשפים בארץ אלא באויר אז אין המכשפים יכולים למשול בממונים לדחקם שיעשו מה שחפצים כי כשהם באויר לא נתן ממשלת האדם על הממונים כי לא נבראו מן האויר:

סימן תעה

הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות (תהלים קמח ז) ולא נאמר ונבראו כי מן מים נבראו התנינים ולא אמר המים נתן לבני אדם כי לא נבראו מן המים ואינם יכולים לחיות במים ולפיכך כשעושים אחיזת עינים כשמגיע למים שוטפים מתהפך לענינו הראשון. ולכך אותה השבעה של אחיזת עינים או המעשה שיעשה אינה מגעת על הממונים על המים. ויש השבעה על המים ולא על היבשה ויש כנגד הממונים על היבשה ולא על המים אלא בשם המפורש המשביע יעשה במים וביבשה ובאויר ובכל כי הבורא מושל בכל נשגב שמו לבדו:

סימן תעו

הנה אמרו במקום אחד היו נשים הרבה ומעט מהם הרות ובמקום אחר כמעט כולם הרות. שאלו לחכם ואמר דעו כי חקרתי כי במקום שיש מעוברות המילדות הולכות עם הנשים לבית הטבילה ושמחות כשהנשים מתעברות. אבל במקום שאין נשים רבות מעוברות אז ההולכות עם הנשים לבית הטבילה אינם מילדות והן מכשפות הנשים שאינן הרות ולא תהיינה הרות ותדיר תהיינה נדות ותדיר טובלות ונותנות להן שכר לכך צריך לברור להן אשה כשירה ונאמנה להאמין לה אם טובלת כהלכה וצדקת שלא תכשף כדי שתהיינה הרות כי בדבר מועט יכול לכשף:

סימן תעז

שני אחים הנשואים שתי אחיות אחד מהם ימות או לא יצליחו. לכך לא ישאו או יגרש אחד מהם את אשתו אם נעשה הדבר כך וכן שלשה או ארבעה שדרים בבית אחד ששמם אחד לא יצליחו או זרעם. וכן שני חתנים שעושים נשואים בשבת אחת לא יצליחו או ימות האחד. וכן יש זווגים שלא יצליחו או שניהם או אחד מהם אב ובן הנשואים שתי אחיות או אם ובת שני אחים או אדם שהשיא בתו לאחי אשתו. וכן האיש שהוא אלמון

ויש לו בן ונשא אלמנה ויש לה בת ומשיא בת אשתו לבנו או בן אשתו לבתו. וכן האדם שלקח אשה ששמה רבקה או שם אחר ובנו לקח אשה ששמה רבקה ובן בנו לקח אשה ששמה רבקה לא יצליחו. תמצא היא לא תצלח שהיא משולשת או הוא משולש שהאדם והבת ובת הבת לקחו ג' שמות נמצא הוא לא יצליח והרבה כיוצא באלה אע"פ שלא יש לחוש ולא נאמר על זה תמים תהיה. יש עוד זווגים שלא יצליחו ונפקא מיניה לאיש חסיד למנוע מהם ולחדול כגון ראובן שלקח את רחל ומתה וילדה בנים לראובן ולאחר מותה הניחה בנים לא יקח ראובן את לאה אחותה לפי שאמרו חכמים אחד ממאה אין זוכים להוליד בנים משתי אחיות. אבל אם לא הניחה בנים אם יקח לאה אז יולידו ממנה לפי שהראשונה אחותה לא ילדה לו וכן אם מתה לאדם בתו וילדה לו אשתו בת אחרת אם הראשונה הניחה בן או בת אז תקרא פעם שנית בשם המתה כיון שיש לה זרע ואם אין לה זרע אז לא יקרא השניה בשם המתה ויהיו לו בנים מן השניה כך ענין השער וצריך רחמים גדולים להפוך השער מעניינו. וכן שני אחים אחד נשא אשה אמר לו אחיו עסוק שיתנו לי אחות אשת אחי או בתה או אמה או האב לקח אשה ואמר הבן עסוק שיתנו לי אחותה או בתה כל הירא דבר ה' לא יעסוק בזה. כתיב (תהלים כה יב) מי האיש ירא השם יורנו בדרך יבחר וכתיב (קהלת ט ד) כי מי אשר יחבר אל כל החיים יש בטחון יחבר קרי יבחר כתיב כיון שאמרו לשלישי לא תנשא או לרביעי מר כדאית ליה ומר כדאית ליה אם עבר ונשא אשה שבעליה מתו הרי עתיד ליתן הדין שהוא מסתכן בעצמו. דכתיב (בראשית ט ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש והוא המית את עצמו:

סימן תעח

וכן יש דברים שאמרו חכמים למה בניו של אדם מתים לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו אכלה חרבכם נביאיכם כאריה משחית הרי תלמיד חכם היודע זה ועובר עליו הרי עתיד ליתן את הדין עליו שגרם מיתה לבניו ומה שאמרו הקובר את בניו מוחלין לו עוונותיו שמקיים את הדברים שבנים מתים עליהם ולא מי שעובר עליהם ואמרו תינוק בית אשה סימן. אשה לשלישי או לרביעי לא תנשא אם מתו בעליה זה אחר זה לאחר שבאו עליה ומתו בלא בנים או מיד לאחר בעילה כמו ער ואונן שלא עכבו אצל תמר ותינוק שמלו את הראשון והשני והשלישי ומתו אם מל את הרביעי ומת הרי זה עתיד ליתן את הדין עליו ועל שקבר את הראשונים כפרת עונותיו הוא שלא ידע להזהר ועל הרביעי יקבל עונש שגרם לו מיתה וכיוצא בו בית אם בנה בית חדש או נכנס בבית מחדש ומתו בו ג' זה אחר זה הרי אם יעכב יותר בבית זה הרי זה מתחייב בנפשו שיאבדו

מכאן ולהבא וכן עיר שאדם דר בה ומתו בה בניו ואין מתקיימין בה הרי זה נענש על שגורם מיתה לבניו ואל יאמר אדם אילו היה במקום אחר היו כמו כן מתים מקום הזיקא שאני כי היתה עיר אחרת בארץ לדור שם כתיב (ישעיהו לד יז) והוא הפיל להם גורל וידו חלקתה להם בקו וגו' לדור ודור ישכנו בה וכשבאים לתקן בתים ביער היתה מגפה ביושבים לפי שהמקום לשדים מיוחד וכל זמן שלא הורגלו בני אדם שם היו מתים שאלו לחכם מה לעשות אמר תבחרו לכם החלקה ותמדדו לארבע רוחות ותשימו חבלים בהקף ותקחו עשרה וס"ת וימתחו חבל על הקרקע באורך ויוליכו ס"ת אצל החבל ביושר וילכו אחריו עשרה ואז יתחילו וכשהלכו אותה השורה ישימו אותו החבל אצל דריסת רגליהם אשר הלכו כבר וילכו אצל החבל ביושר שיהיו דריסות רגליהם מכוונות אצל דריסת שורה ראשונה וכן יעשו עד שיהא דריסתם על פני כל הקרקע ולעולם ס"ת הולך לפניהם ויאמרו בלכתם כל שורה ברכת כהנים ושיר של פגעים ואותם פסוקים וזכרתי את בריתי יעקב ואחריו אותו פסוק והשקל עשרים גרה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל ומנה יהיה לכם ואותו פסוק אחריו ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה ואח"כ פסוק לא יאמר לך עוד עזובה ואחריו לא תהו בראה לשבת יצרה ומזמור רצית ה' ארצך ויגמר עד שיסבב דרך פעמיו ואח"כ מזמור אלהים יחננו ויברכנו וגו' ופסוק יצו ה' אתך את הברכה באסמיך וגו'. כן יאמרו על כל שורה ושורה ולא יחושו אם לא תהיה הליכת' על פני כל הקרקע ולבסוף יאמר על דעת המקום ועל דעת התורה ועל דעת ישראל השומרים אותה שלא יהא רשאי שום מזיק ושום מזקת לבוא במקום הזה מהיום ולעולם ואז יסורו המזיקים מאותו מקום גם כאן כתב עונשי אדם:

סימן תעט

כתיב (משלי כא כג) שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו ראשי תיבות רמוז שמשון שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו ברית כרותה לשפתים לכך אל יפתח אדם פיו לשטן לא יאמר אדם לחברו ולא לבניו תלך ותמיר מומר יהיה אחד היה רגיל לקרא לבני אדם כשמדברים פגר לדברים שלא היו נראים לו או פעמים אמר אתה עושה כמו כומר א"ל החכם לא יתכן לקרא כך לזרע ישראל שלא יתקיים בו או בזרעו לכך חדל לך:

סימן תפ

אל יאמר אדם כך חטאתי עד שמחוייב כליה וכך חטאים עשיתי עד שמחוייב כליה שהרי כתיב (ישעיהו א ט) כסדום היינו וקראם בסמוך קציני סדום ועוד מפיבושת אמר

כן לדוד שבית שאול חייבים ונתקיים על ידי הגבעונים חקר רבי אחרי זרעו של ר' טרפון שהיה אומר אקפח את בני ונענש שאמרו בן אין לו בן בת יש לו. לאשה אחת היו לה בנים והיתה מקללת אותם תמיד אמר בעלה לאיש אחד מה אעשה לה א"ל אני אמנענה כשהיתה מקללת זו את בניה היה עונה אמן אחריה אמרה אם אני מקללת אין בלבי שיתקיימו הקללות בהם אמר אם תבקשי להם טובות אומר אמן אם תבקשי להם רעות אומר אמן ומנעה אמרו לו אם היו הקללות מתקיימות הרי גרמא שלך אמר מוטב שאחטא פעם או פעמים כדי למנוע ממנה ועוד קודם שאני עונה אמן אחר דבריה אני אומר יחיו בלחש ועונה אמן בקול רם. במקום אחד היו מקללות אשה חברתה ואיש בר מחלוקתו ישתמדו בניו פעמים היה מתקיים על המקלל על שם שמח לאיד לא ינקה ופעמים על המקולל והטובים היו מצווים לזרעם שלא ידורו באותה עיר כי רבים היו שהמירו דתם בעיר מפני הקללות ועוד גויות היו מניקות ושפחות היו אוכלות בבית דברים טמאים והיו הילדים קטנים אוכלים עמהם ואף הגדולים לא היו יכולים להזהר מן הכלים לכך אסור להיות באותה העיר ולכך יש לאדם לבקש רחמים שלא יענש אדם על ידו ואל יבקש אדם רע על חבירו דכתיב (משלי יז ה) ושמח לאיד לא ינקה. בני אדם ציערו לאחר תלמיד חכם צער גדול והיה אומר יהי רצון שאהיה חי עד שאראה נקמה מהם אמר ליה החכם מוטב שהיית מתאוה להיות חי עד שהיית כותב תוספות בזה היית מקבל שכר טובה לעה"ב אבל בנקמה לא תקבל שכר לעה"ב:

סימן תפא

אחד היה מתנשא שהיה רואה משונאיו באות' שאני שונא אני רואה כל חפצי בם כי נתגלגל הדבר שכולם לא יהיו בעירי ונתגלגל הדבר שהוא יצא מן העיר ומת בארץ אחרת:

סימן תפב

אם רואה אדם שעשו לו רעה ומספר בגנותן אם יש צדיק ביניהם אין לומר אתם עשיתם לפי שכלם מצרף שהרי אביה המלך חשד את ירבעם ואמר ועמכם עגלי זהב והיה אחיה השילוני ביניהם וכן נחמיה בפחות והיה דניאל ביניהם צדיק גמור לכך ניגף אביה וספר עזרא לא נקרא על שם נחמיה:

סימן תפג

תנו רבנן שלש חלאים חלה אלישע אחד שדחפו לגחזי בשתי ידיו ואחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שמת בו הרי אלישע שידע אותם רעים ולא יצא מהם צדיק כך כל שכן אחר לא יקלל בני אדם:

סימן תפד

שאל אחד לחכם אדם שיודע לעשות בשם להרוג האויבים ולהפוך את לב רבים להיות יר"ש אמר אם יודע שלא יצא צדיק ממנו כמשה שכתוב (שמות ב יב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש צדיק עתיד לצאת ממנו כשיצאו ר"ש בן יוחאי ובנו ר' אלעזר מן המערה אחד היה מקלל ואחד היה מברך מה שקילל הראשון כי לא יתכן שהרב והתלמיד בכעס אלא כשהאחד בכעס והשני מרצה ומפייס לכך כשהקב"ה בכעס מלאכי רחמים מרוצם לכך הקשת אדום וירוק דבוקים והירוקת מפריד בין מדת הדין למדת רחמים כתיב (שמואל א א יז) ואלהי ישראל יתן את שאלתך אמר אם את שואלת בן ויהיה צדיק וצדיקים יצאו ממנו יתן ואם רשעים ולא צדיקים לא יתן שאלתך שלתך כתיב חסר א' אם את מתפללת לך ולא לאחרים. לטובה יתן ואם לאו אם את מבקשת נקמה מפנינה לא יתן:

סימן תפה

אין לאדם לומר לאדם אחר יתן ה' שאלתך שמא יבקש נקמה ממנו או שימסרו אויביו יהודים בידו או שמא יבקש רעה ליהודים למה אמר ואלהי ישראל לפי שאמר יתן לך בן שיהא טוב להקב"ה ולישראל בשמואל כתיב (שמואל א ב כו) והנער הולך וגדל וטוב גם עם ה' גם עם אנשים והקב"ה מתפלל יה"ר מלפני שיתגלגלו רחמים על מדותי וכו' מכאן שהוא טוב שיאמר אדם בכל יום יהי רצון מלפניך שתמצא נחת רוח בבריותיך ויתגלגלו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת רחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין וכן אמר לרבי ישמעאל בני ברכני ואמר לפניו ברכה זו:

סימן תפו

אשה שמקשה לילד הצדיקים לא ידברו בעון שעשתה וכן לחולה וכן מי שהולך למלחמה אלא לעצמו יחשוב הענין שישוב בתשובה כי עליונים מזכירים דברי תחתונים:

סימן תפז

אשה שיושבת על המשבר אם היא בחדר ובני אדם בבית יבקשו עליה רחמים ועל הילד ושיולד במזל טוב:

סימן תפח

כתיב (דברים יג ז) כי יסיתך אחיך בן אמך וכתיב (שיר השירים ח א) מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי רוב בנים דומים לאחי האם ולכך אמרו הנושא בת אחותו הוא חסיד וכשמולידים בנים מבת אחותו הרי יהיו חסידים כמותו מפני שרוב בנים דומים לאחי האם אבל אם יש רשע מתכוין להנאתו שהיה לו בת אחותו יפה ולא לקחה לשם מצוה זה אינו טוב אבל מי שאינו מדקדק בזה בידוע שהוא צדיק גמור אבל רשע הלוקח בת אחותו הוא יהיה רשע כמותו ואם אמו נשואה לבעל אחר שאינו אביו כגון אלמנה או גרושה ואותו בעל היה אכזר ובניו רעים אז אם לוקח בת אחותו מאמו יהיו רעים אף על פי שהוא טוב:

סימן תפט

ואם אדם עשה מעשה מתכוין לטובה אע"פ שהוא חכם ביותר ואותו מעשה שהיה כוונתו לטובה נהפך לרעה זהו הואיל וחוטא הוא אם חכם ואפילו אינו חכם אלא שהיה לישאל לו לחכם ולא שאל יקבל פורענות נגד שלא נזהר הואיל ויכול לדעת שסופו רעה והואיל ולא שם לבו לדעת יענש דוגמת עוזא ששלח יד בארון והיה לו לדעת ארון נושא את נושאיו ומכל מקום קבל שכר על כוונתו לטובה וכן פנינה וכן יעקב בדינה שלא נתנה לעשו ועידו הנביא שהכהו הארי והיה לו ליזהר שמא נביא שקר הוא ועוד בדבר שנהנה ממנו יקבל שכר שהיה נראה בעיניו עון אם לא יאכל וישתה אבל אדם שחכמים חסידים אומרים לו אל תעשה ואז עשה וכוונתו לטובה יענש ולא יקבל שכר על כוונתו לטובה כגון המעפילים שמשה התרה בהם וכגון מעשה הארון ששמואל הנביא התרה בהם שלא יוציאו הארון על זה נאמר (קהלת יא ט) כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט אם טוב יכוין ונעשה רע:

סימן תצ

אם תראה איש שיגלה לך דעתו או על ידי נאמנים תדע דעתו אם אשה אמרה לך בבקשה ממך תעסוק לי לזווג לי איש שאהנה בזה העולם בו וגם באותו עולם כגון האשה

שמבקשת בחור יפה שאין לו בנים והיא רוצה שאף ממשפחה טובה יהיה וגם תלמיד חכם וגם צדיק והנה מוצא איש ואינו כל כך יפה והאב מפצירו לזה השדכן לזווג את בתו לו זה שעוסק לזווגה לא ישמע לאב ולאם שלא יעבור על לפני עור ולא תתן מכשול וכתיב (ויקרא יט כט) לא תזנה הארץ זווגים שלא יצליחו תמצא כתוב בענין היזקות:

סימן תצא

בחור שבא לקחת אשה כבת ארבעים שנה אל תהי עצת יראי ה' באותו זיווג שהרי בת אחיו ובת אחותו התירה התורה כי רובן קטנות מן האיש אחי אביהן או אחי אמותיהן אבל לאיש אסור לקחת אחות אביו ואחות אמו כי רובן יותר זקנות בשנים ממנו:

סימן תצב

שהרי אשה שמתה אחותה והיא פנויה והניחה קטנים אם היה מותר לקחת אחות אביו ואחות אמו היתה ממתנת עד שיגדל והוא כשיהיה בן עשרים שנה היא תהיה בת ארבעים:

סימן תצג

וכתיב (דברים כה ה) כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם יחדו פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו שהרי אמר הכתוב (דברים כה ז) להקים לאחיו שם הרי כשיהיה הוא בן שלש עשרה שנה היא כבר בת שנים רבות וכשהוא בן י"ח או בן כ' היא אינה ראויה ללדת שהרי אלמנה שעכבה בלא בעל עשר שנים שוב אינה יולדת שהרי לאחר שמת בעלה נולד זה ובן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה הרי עשר שנים אינה בכלל להקים לאחיו זרע ואין לומר דעתה היה עליו לפי שמה שאמרו חכמים שהתה עשר שנים בלא בעל אינה יולדת זהו כשאין דעתה עליו אבל יש דעתה עליו לא כגון בת רב חסדא על רבא לפי שהיה גדול אבל על קטן אין לה תאוה לכך אמרו שהתה עשר שנים שוב אינה יולדת כמה הקפידה התורה על פריה ורביה לפיכך אם בחור לקח בת שנים הרבה שקרובה לארבעים שנה שלא תתעבר הטובים לא יהיו באותה עצה:

סימן תצד

מעשה באחד שהיה במדינת הים ומת והניח ממונו ביד נאמן שמע הבן אמר אלך אחר הממון ואוליך בני עמי שילמוד שם לפני הרב של שם והיה לו לזה גם אח קטן. א"ל החכם אל תוליך בנך עד שתלד אשתך בת או בן אחד כי המקום רחוק מאוד ולא יתכן

לאדם שאין לו אלא בן אחד ויש לו אח להוליכו למדינת הים שאין שיירות מצויות מפני שיתעכב ואשה אחרת אינו יכול לקחת שם כדר' אליעזר בן יעקב ועוד איך תהיה אשתך עגונה. ועוד אם ימותו שניהם שם ואחיו קטן מאד צריכה להמתין לו שנים רבות שתתייבם לכך תמתן עד שיהיו לך בנים אחרים:

סימן תצה

אחד אהב אשה אחת ושאל אם מותר לראותה לפי שהגידו לו למה אתה אוהב אותה הלא אינה יפה כל כך אם היית מביט בה לא היה לבך רודף אחריה ואסרו לו כי מביאה לידי קושי ערוה ולידי קרי אם יראנה. ועוד זכות ושכר גדול יש לו שנפשו וכל מחשבותיו עליה ואף על פי כך עוצם עיניו מראות ברע כל דבר צער שאדם סובל באותו ענין עושים טובה לזרעו שנאמר (ישעיהו נג י) יראה זרע יאריך ימים וכתיב (משלי כ ז) אשרי בניו אחריו:

סימן תצו

איש אחד היה אוהב אשה אחת ולא הכירה ולא היה יודע למה והיה תמיה למה ועל מה נעשה וחשב באיזה עון ולא מצא וחשב שמא כשיבא זרעו לידי כך שיאהבהו הקב"ה יתן להם מה שאוהבים וכך היה והיה מתפלל רבונו של עולם גלוי וידוע לפני כסא כבודך מה שנפשי אוהב אותה אשה פלונית לא מפני עון שאני מתאוה אליה כי אינני מכירה ואם ממך שאני אוהב אותה תתברך ואני סובל כאשר טוב בעיניך ואם מעשה כשפים הוא רבונו של עולם תן בלבי שאעשה להתירנו ויהי רצון שלא אתאוה למיתת אדם. ומתוך אהבתה אמר רבונו של עולם איך יתכן שאקח שום אשה אחרת פן אחרוש עליה רעה ופן אשנאנה באהבתי פלונית:

סימן תצז

פעמים מן השמים שאדם אוהב אשה ואשה את איש אע"פ שלא יקחנה כדי שיקוץ בנשים אחרות שלא נגזרו לו:

סימן תצח

ומי שמכושף ואין לו תקנה אלא שיצא מן העיר ידור בעיר אחרת ויקח בעיר אחרת אשה ויש שאוהב אשה מפני שזרעה יתחתן בזרעו. ויש שאוהב אשה אם יקחנה יצטער

ופעמים לטוב כדכתיב (בראשית כט כ) ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה ונעשית עקרה ולבסוף לטובה:

סימן תצט

הנה אמרו כל מי שנושא קטנה מעכב את המשיח. וא"ת אם ילך בלא אשה לא יקפיד על זה ולמה אינו מעכב המשיח אלא אם ילך בלא אשה חוטא כמו שאמר רב הונא על רב המנונא ומ"מ עד שלא יקח אשה אין שכבת זרע יוצא ממנו אלא לאונסו. אבל אם לוקח קטנה הרי מרצונו מאבד שכבת זרע ומשליך לאבוד. וא"ת שלשה נשים משמשות במוך לבטלה. לפי שכבר לקח וחכמים אומרים מן השמים ירחמו וא"ת א"כ כשאשתו מעוברת הרי הזרע לבטלה לפי שבשלשה חדשים הראשונים אין ידוע בבירור שהיא מעוברת לכך יבא עליה א עפ"י שכבר מעוברת. והלוקח קטנה כשיש גדולה אז חוטא. כי למה לוקח קטנה כשהן שוות מבנות טובים ומכל מקום אם בת שלש עשרה שנים כשאין גדולה כיון שראויה ללדת:

סימן תק

המוליד ממזר לא קיים מצות פריה ורביה. אדם הראשון היה מסוף העולם ועד סופו ובקשו מלאכי השרת לומר לפניו קדוש קדוש כי היה מלא כל הארץ בא הקב"ה ומעטו ונטל מאבריו קצת והיו מונחים חתיכות בשר סביבותיו אמר אדם להקב"ה רבש"ע למה אתה גוזלני הטוב לך כי תעשוק כי תמאס יגיע כפיך וכתיב (תהלים קלט ה) ותשת עלי כפכה. אמר לו אני אחזיר לך פרו ורבו ומלאו את הארץ כבראשונה והיינו דאמרינן אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף. אמר לו הקב"ה טול אלו חתיכות ותפזרם בכל הארץ ובכל מקום שתוליך ותשליך אותם שם ישובו לעפר כשיהיה מתישב המקום מזרעך ובמקום שתגזור לזרעך לישראל שם יהיו ולגוים שם יהיו והיינו שנאמר (ירמיהו ב ו) ארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם שלא זרע שם מבשרו. מכאן יש לומר למוליד ממזר לא מבעיא דלא קיים מצות פריה ורביה אלא שמעכב את המשיח דקאמר ממזר לא חי אותו ממזר שמוליד לא יוליד בנים דלא חיי כטרפה דלא חיה ואילו אותו הזרע שהזריע בפסול היה מזריעו בכשרות והיה מוליד בן או בת שהיו מתקיימים והיו מולידים בנים אחרים נמצא שהפסיד כל זה וחסר מגוף אדם הראשון:

סימן תקא

התלמידים היו יושבים לפני רבן אמר האחד יהי רצון שתהר אשתי אם הולד יהיה חי ואם לאו יהי רצון שלא תהר. אמר חבירו יהי רצון שתהר אשתי. אמר חבירו ואם ימות הולד הרי טוב שלא נולד דכתיב (מלכים ב' ד טז) אל תכזב בשפחתך. וכתיב (מלכים ב' ד כח) הלא אמרתי לא תשלה אותי ואמר התלמיד כשיולד אתפלל שיחיה. אמר החכם יש ולד או בן או בת שפודה את אביו או את אמו מן המות או מן הצרות שנאמר (ישעיהו כט כב) יעקב אשר פדה את אברהם. יש שנגזר עליו צער או על האב או על האם ומת הולד הרי האב או האם עצבים הרי העצבון פודהו וזהו שנאמר (משלי יד כג) בכל עצב יהיה מותר:

סימן תקב

כתיב (קהלת ב טז) בשכבר הימים הבאים הכל נשכח אחד היה קורא את בניו אחר הפרט של שנים כגון אם היה י"ד לפרט היה קורא שמו דוד והיו מתים כי הקב"ה אינו רוצה ששמם מתקיים מי שעושה להתקיים שמו לכך שם שמות בארץ:

סימן תקג

כל העושה זכר לא יהיה זכר. אחד היה בונה בית הכנסת יפה ורצו הקהל לתת עמו ולהשתתף עמו במעות ולא רצה כדי שיהיה לו ולזרעו לזכר ולשם וכלה זרעו:

סימן תקד

אדם שהוא בחור וחפץ לקחת אשה יחשוב אז כמה הרהורים וכמה צער הוא סובל ויחשוב כשיהיו בניו מגיעין לפרקן שישיאם כי צער לפניו אם ילך בלא אשה ופעמים שאין יכולת בידו לכך יתפלל לה' שיזמין לו ה' זווגם בעתם לכל צרכם ותקנתם הרי משה רבינו בראותו שלא היה יכול לחזור למצרים לקח גיורת ולמה נולדו ליהודה פרץ וזרח בגלגול עבירה אף כי תמר היתה ראויה לו. אלא מפני שגרם למכור את יוסף והיה בן ל' שנה עד שלקח אשה ובגלל אשר הושם בבית הסוהר ולפי שיהודה גרם שלא נזדמנה לו אשה עד שהיה בן ל' לכך לא מלך דוד עד שהיה בן ל'. ד"א מטרף בני עלית אתה לא הרגת את יוסף וגרמת לו שנתגדל כשהיה בן ל' לכך מלך דוד כשהיה בן ל':

סימן תקה

מעשה באחד שהיה תמיד משתדל לזווג זווגים כשהלך לעולמו קודם חליו ארס לבנו אשה וצוה שיעשו נשואין לאחר ל' יום אחר מותו. אמרו לו לאחר י"ב חודש תצוה לעשות נשואין אמר כי כל ימי הייתי עוסק בזווג ואיני רוצה שעל ידי יעכבו הנשואין אפילו נשואי בני משום פריה ורביה ומשום שלא יהרהר הרהורים רעים אבל זה אין האב יכול לצוות לבנו שבתוך ימי אבלו ישמש מטתו. וגם אין יכול לצוות לו כשאשתו יראת חטא שיתן לה גט:

סימן תקו

האיש המשיא בתו יצוה לה שלא תעבור זמן טבילתה ושלא תאמר לבעלה לא אטבול עד שתתן לי כך וכך מעות או אותו חפץ. כששניהם מתכונים לשם שמים יהיו הבנים טובים וצדיקים החכם השיא לבנו אשה והיה מצוה לבנו א"ל הנה לחמיך יש חתנים יותר ממך אם יכבדם יותר ממך אל תקנא לומר הנה לחתניו מכבד יותר ממני ואני חתנו אל תשנא לחמיך על זה ואם חמיך בא לכבדך אמור לו כבד לחתניך כי בזה חפצתי וגם היה אומר לחמיו על בנו אל תכבד את בני אם תכבד את בני ישנאוך חתניך ויקנאוך וגם תראה אהבה יתירה לחתניך מבני. אמר החכם לבנו אל תראה לאשתך בשעה שהיא חטאה. ויש אדם שאשתו עושה רעות לאחרים והוא עוזר לה לבסוף נופל. לכן אם רואה איש שאשתו מריבה ואינו יכול למחות בידה. וגם ירא ממנה שלא תעשה לו רעה. מוטב שישתוק ולא יכריע את אשתו לפני העולם לכף זכות אלא שלא בפני אשתו יאמר אני צעור שאשתי עושה:

סימן תקז

לא יכסה אדם מום בני ביתו אם צריכים בניו או קרוביו להזדווג אם יש להם חולי שאלו היו יודעים אותם המזדווגים עמהם אותו חולי לא היו מזדווגים יגלה להם פן יאמרו קדושי טעות היו אלא יפרידם ולא יהיו ברע יחדו או אם יש מעשים רעים להם שאילו היו יודעים לא היו מתחתנים בהם יפרסם וכן לענין צדקה שאם היו יודעים לא היו נותנים להם הרבה יגיד לנותנים:

סימן תקח

בסוף עדיות אמר אין אליהו בא לא לגלות על המשפחות אלא לעשות שלום אליהו לא יפרסם כ"ש אנחנו ואמרו אין מגלים אלא פעם אחד לז' שנים או פעמים מוסר הרב לתלמידו הצנוע שלא לבייש בני אדם ושלא יבא לידי מריבה:

סימן תקט

מעשה בחסיד אחד כשהיה סמוך לאחר וסת אשתו וכבר עבר יום אחד ולא ראתה דם היה מתפלל תפלת המנחה ומשמש קודם שקיעת החמה או קודם עמוד השחר ואחר ששימש מטתו היה רוחץ במים חמין מטיבורו ולמטה ולא היה הולך באותו החלוק שמשמש מפני שאי אפשר לשכב ת זרע שלא יגע בבגד או היה משמש ערום שכך אמרו הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובתה ולמה היה משמש קודם שקיעת החמה או קודם עמוד השחר. לפי שאחר הוסת היה ירא לשמש בתחלת הלילה שמא תהא נדה בלילה ולא פרש עונה והתורה אמר' והזרתם את בני ישראל מטומאתם יום או לילה ואילו היה משמש ביום שמא באותו יום תראה הדם לכך היה משמש קודם שקיעת החמה אמרו לו לא היית צריך להחמיר כל כך ולאותו רגע בין שימוש מטה לשקיעת החמה ובין שימוש מטה לעמוד השחר אין לחוש דמלתא דלא שכיחא היא. ולפי שיש נשים שמתעברות סמוך לווסתן לכך היה משמש אחר הווסת. והרבה בני אדם מתים תינוקות שלהם מפני שלא נשמרו מפרישות עונה או נשיהם לא נזהרו מטבילה לכך ישמור אדם לאחר שרחצה מדמה עד שתטבול במים חיים כדין. אף על פי שאמרו נחש משמש פנים כנגד פנים וכן דג ואדם לפי ששכינה דברה עמהם אף על פי כן אמר רב מה בין זה לביני וכן רצה לאכול בשר מבושל רצה לאכול צלי הכל בידי רשות האדם רק בליל טבילה לא יתכן כי אם הוא למעלה והיא למטה כי אין הנאה לאשה אם הוא למטה ואם תתעבר כי קרוב לווסתה היא ולאיש יש בליל טבילה תאוה לכך טוב שתהנה היא ממנו שאם תתעבר יהיה הולד כמוהו חריף והיא תזריע תחלה והולד זכר אבל בשאר הלילות יעשה כפי הנאתו כדי שלא יהרהר אחר נשים אחרות ורק שיהיה רצון האשה שהרי כתב גם בלא דעת נפש לא טוב כל אלה דברים לפי דעת אשתו ולפי דעתו אם מצא אשה טובה שתהא כרצונו באותם דברים ויפק רצון מה' ורצה ה' את מעשיך:

סימן תקי

אין דורשין בעריות בשלשה כי אם באנו לומר טעמי תורה פעמים יבא לידי היתר כגון אדם שלאחר מיתת אשתו מותר ליקח אחות אשתו אע"פ שיש לו בנים מאשתו הראשונה אבל אשה לא תוכל להנשא לאחי בעלה כשיש לה בנים מבעלה אבל כשאין לה בנים מבעלה הראשון אז תתייבם כי הטעם אם הייתי אומר כשיש לה מבעלה תתייבם א"כ היה קלקול לבני אחי המת. אם כשאדם לוקח אשה כשיש לה בנים מנכרי אם יעשה שום דבר רע לבנים יעמוד זקנם או אחי אביהם ויהיה אפוטרופיס של יתומים אבל אם היה אדם מותר לקחת אשת אחיו כשיש לאחיו בנים לא יהא זקנם מערער כי בנו אהוב לו יותר מבן בנו ובן אחיו לכך אסר אשת אחיו כשיש לה בנים ממנו ולכך אמרו רבותינו אין מורידין קרוב לנכסי קטן ואילו היה כתוב בשביל טעם זה היה אומר האח המייבם אקח אשת אחי שיש לה בנים מן אחי על מנת שלא ארד לנחלתו לבסוף ירד ועוד אחים מן האם ועוד גזירה אטו אחים מן האב והיה בא לידי היתר:

סימן תקיא

אחד היה עשיר ועל ידי שרים לקח בת טובים בכח שלא ברצון אשה ולא ברצון אביה ואמה ועשה נישואין וקראו לחכם להיות בסעודה עמהם אמר ובקהלם אל תחד כבודי כי איך יאמרו שהשמחה במעונו. וכתיב (תהלים קו ז) ולא אבו שמוע אבוא כתיב. מי שיש לו טיפול בית ואינו יכול להתפרנס מוטב לו לקבל מן הצדקה ואל יתחתן ברעים ואם אינם נותנים לו מן הצדקה ולא ידע במה להחיות עד שיתחתן בהם אם יש לו בנים אחרים ירחיק מאותה עיר כדי שלא יתחתן באותו זרע שיתחתן ברעים פן יהיו כלם רעים וכתיב (בראשית כה ו) וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם בעודנו חי לא האמין להם אפילו בשבועה שלא יצאו משם. קדמה אל ארץ קדם במקום משפחות הטובים כדי שיתחתן בהם ולא בכנענים וכתיב (יחזקאל כב יח) בן אדם היתה לי בית ישראל לסיג שהיו מקצתם מתחתנים בפסולים ואחר כך כלם נחושת וברזל ובדיל ועופרת לפי שהתחתנו הפסולים בכשרים ואותן באחרים לפי שנגזר על הרעים כליה וכשנתחתנו בטובים הרי אף על הטובים נגזר כליה. וזהו שנאמר כסף היו מתחיל' הצדיקים היו נזהרים שלא להתחתן ברעים ובפסולים ושלא להתחבר עמהם ואח"כ נתחברו עמהם ונתחתנו בהם ונגזר על כלם כליה:

סימן תקיב

אחד המתין לחמיו עד שעת הנשואין ולא רצה ליכנס לחופה עד שיתן לו מה שנדר לו אמרו לו היה לך קודם להזהירו אמר הוא עשיר ודברתי לו ולא הועיל לכך לא יקדש אדם אשה ולא יכסה ראשה בצעיף עד שינתן הממון ביד נאמן ולא יאחרו הנשואין ואם עני הוא לא תהיה לו כנושה:

סימן תקיג

ראובן היה לו בת ולשמעון היה לו בן והיה ראובן תדיר שולח מתנות לשמעון ושאל שמעון לחכם אין דעתי להשיאה לבני אם בעבור בני שולח לי הרי כמו גזל מה שאני מקבל ממנו כי לבסוף כשלא אתרצה בבתו לבני אז יתחרט ששלח לי ואם אני אומר לו איני רוצה יעשה לי רעה. אמר לו החכם הוא יודע שאתה עני שמא לכך שולח לך רק אל תרמה אותו אם ישאל שתתן לבתו בנך תאמר לו איני יכול לעשות ואל תאמר לו אני אעשה ולבסוף לא תעשה כי אז יהיה לך מתנותיו כמו גזל ואם אז ישנאוך הדין עמו:

סימן תקיד

כתיב (בראשית כד מט) ואם לא תגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל זה מודיענו מי שמשדך באשה אם אינה רוצה להנשא לו ואמרו לו אין אנו רוצים מיד יפנה לדבר באשה אחרת:

סימן תקטו

אשה בתוך מ' יום יכולה להתעבר משני בני אדם ולא לאחר מ' יום וגם מטיפה אחת יולדו תאומים כמו ו' שיבולין מגרעין אחד. החכם אמר דברים עם אשתו במטה עד שדיברה אשתו מן אנשים יפים ולא רצה לשמש עד שדבר שאר דברים לשכח מלבה מחשבת אותם יפים וכן כשהיתה מדברת עמו מן הרעים לא רצה לשמש עמה עד שמשכה מלבה אותה מחשבה:

סימן תקטז

מי שאשתו תובעתו בפה קודם שהיא תדבר עמו לשמש עמה ידבר הוא עמה תחלה על התשמיש שאם היא תתבע לא יהיו הבנים טובים:

סימן תקיז

רבי חנינא בן דוסא גזר על אגרת בת מחלת שלא ילכו בישוב אלא בליל שבת ובליל רביעי כי אז היו התלמידי חכמים משמשים מטותיהם כי בליל שבת היו באים מב"ה לביתם וחסידים הראשונים לא היו משמשים אלא מליל רביעי ואילך כדי שלא תלדנה נשותיהן בשבת ולכך היו משמשים מליל רביעי ואילך ואמרו אין פורשין לים אלא שלשה ימים קודם השבת וכן לכיבוש כרכים ואמרו ופקדת נוך ולא תחטא ופקדת בתשמיש כי ביום ד' ילך לדרך הרי ביום ד' משמש מטתו ולכך נתן ר' חנינא בן דוסא רשות בליל שבת ובליל רביעית ואז עת גשמים וכתיב (ישעיהו נה י) והולידה והצמיחה יש שמאבד את עצמו מזה העולם ומן העולם הבא כגון מי שאינו יכול לשמש ולהיזקק עם אשתו כמה שנים ומכושף וכן מי שהוא עם אשתו ולא ילדה לו ואינו נותן גט נאבד מן העולם הזה ומן העולם הבא ואם היא מעכבת או הקרובים כלם חוטאים וכן אמר ישעיהו לחזקיהו כי מת אתה ולא תחיה כי מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא שלא לקחת אשה ואם אין לו ממון לא יכבידו לו על כתובה:

סימן תקיח

לאחד חתכו אבן מערותו וכשגדל בקש לקחת אשה ונתן החכם עצה שלא יתנו לו ואמר זה לחכם ונתן לו עצה לישא גיורת כי כרות שפכה מותר לישא גיורת:

סימן תקיט

לא יחשוב הצדיק כשהוא עני אם אבא אל אשתי שמא תהר ממני ואנה אקח לפרנס' זה ממחוסרי אמנה הוא כל מי שחושב כך כי הקב"ה מזמן בדדי אשה חלב ליונק כשיוצא ממעי אמו ואומר במכילתא מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה ממחוסרי אמנה:

סימן תקכ

אחד היה אומר תדיר כבר יש לי בן ובת ויש לי צער שאשתי היתה מעוברת כי לא היה עשיר והיה אומר איך אפרנס א"ל החכם קודם שהולד נולד הקב"ה הקדים בדדי אשה החלב לכן אל תדאג ולא קבל דבריו והיה מתאונן ונולד לו בן ואחר זמן חלה הבן אמר לחכם התפלל על בני שיחיה. אמר ליה עליך נאמר (קהלת ה ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף אלהים על קולך וחיבל

את מעשה ידך מעשה ידך אלו הבנים וכתיב (קהלת ז ח) טוב אחרית דבר מראשיתו ומת הילד:

סימן תקכא

ראובן שדבר להשיא בתו לשמעון ודברו וקיימו אמונתם ועבר שמעון על אמונתו אע"פ שבייש את בתו יחשוב ראובן גם זו לטובה כיון שלקח אשה אחרת הרי נגזר לו ואלו היה שמעון נושא את בתו היה לה למות כדי שישא אותה שנשא לכך אל יצטער ואל יתקוטט עם שמעון ואל יראה לו פנים זועפים כי כל הזווגים מן הקב"ה:

סימן תקכב

מעשה בחסיד אחד שהלך אחיו למקום אחר וכששב אמר לאחיו במקום שהייתי שם אמרו עליך שאתה עושה הרבה מעשים טובים ואינך עושה כך וכך אמר החסיד לאחיו מה שלא עשיתי כך וכך כי אם קודם שאני מתחיל לעשות חסידות הרגילות מה שאין אחרים עושים אני חושב אם אוכל לעשותו אז אני מתחיל פן יהיה חלול ה' בדבר וזה הדבר קשה לי לעשות ממעשה אחר שאומרים שאני עושה וכשאדם מת ואומרים כך וכך עשה נפרעים ממנו שלא עשה על כן אדחיק את עצמי לעשותו כגון שאומר שלאחר שהיה משמש מטתו שהיה טובל קודם שיתפלל או תשע קבין מים היה שופך עליו. וכן שוחט ובודק אני בעצמי ומעיין אחר המנקר הבשר ולא הייתי מאמין לאחרים אבל שאר דברים שתלוי בעושר ובעניות כשהייתי יכול עשיתי. כגון שלא הייתי מניח לשפחה או לאותם שהיו עוסקים במאכלי לתפוש הנר של חלב פן יטפטף על המאכל אלא בנר של שמן או של שעוה. וכשבאתי לידי עוני לא יכולתי לעשות זה אינו חילול ה' כי אמרתי עני אני ואנוס. יהללך זר ולא פיך אדם שנקרא אביו רבינו כגון רבינו יעקב ושם בנו ראובן אל יחתום כך ראובן בן רבינו יעקב כי אם ראובן ואפי' כמשה רבינו לא יחתום את שמו אני פלוני בן רבינו פלוני הקדוש או החסיד שנאמר (משלי כז ב) יהללך זר ולא פיך נכרי ואל שפתיך ואף בחתימת שמו. ויהללו בשערים מעשיה ולא היא. ואל ישבח הוא בעצמו לא את אביו ולא את אמו שנאמר (שיר השירים ו ט) ראוה בנות ויאשרוה:

סימן תקכג

אדם מגיד לבניו או לתלמידיו כך אני עושה כך היה אבי עושה כך היה רבי עושה כדי שהם יעשו כך דכתיב (תהלים יח כב) כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי:

סימן תקכד

כל מי שהוא חכם או צדיק יותר מחבירו מסתפק מן העולם הבא יותר אם יהיה בן העולם הבא. וכן רבן יוחנן בן זכאי בכה ואמר איני יודע אם יוליכוני וכו' כדאיתא במס' ברכות והוא ותלמידיו בכת שלישית והיה בוכה אלא מי שהוא חכם וטוב יחשוב כל הזכיות שעשיתי אינם כדי חיי הרי אם כן במה אזכה להיות באותו עולם:

סימן תקכה

יותר טוב למי שהוא בן רשעים ואינו הולך בדרכיהם ממי שהוא בן צדיקים והולך וחוטא וכן יותר רע הוא מי שדר בין צדיקים וחוטא ממי שדר בין רשעים וחוטא והוי זהיר במצוה הבאה לפרקים ועוברת:

סימן תקכו

כתיב (משלי ג ד) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם יעשה אדם שיהא אהוב לכל וכתיב (בראשית יב ב) והיה ברכה יעסוק אדם שיברכוהו. אמר אחד אני גורם בלא הפסד וחסרון שלי שמברכים אותי כי יש לי תדיר בכיסי מחציות. וכשצריכים העולם מחציות מבקשים לי שאתן להם שתי מחציות בפשוט אע"פ שאיני מחסר ממוני כיון שעושה רצון בני אדם יש לי שכר לפני הקב"ה שנאמר (שמואל א' ב כו) והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' גם עם אנשים. גם עם ה' לרבות עם המלאכים ועם השדים שלא עשה השבעות מלאכים והשדים גם עם אנשים לרבות נשים וטף:

סימן תקכז

אמר זקן אחד עתה בשיבתי היה לי לחשוב בכל יום ענין עולם הבא ומיום הדין גם מן גיהנם אלא שדאגותי מטרידים אותי ומטרפים את לבי על מזונותי ולזווג את זרעי ושאר דברים הרבה אמר ליה החכם וכשאתה כל היום וכל הלילה דואג כלם מועילות טירדות לבך ודאגותיך. אמר הזקן על זה אני מצטער שכל היום אני חושב על דאגותי ועל תקנתי ואני זקן ויש לי ילדים וילדות קטנות וחושב כשאמות מה תהא עליהם א"ל החכם תעסוק בתורה כשיש לך פנאי ותשפוך נפשך ושיחך לפני ה'. והקדוש ברוך הוא יחשוב לתקנתך וכתיב (תהלים מ יח) ה' יחשוב לי. ואומר קח נא מפיו תורה ושים אמריו בלבבך והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך עד תעתיר אליו וישמעך וכתיב (תהלים יט ח) תורת ה' תמימה משיבת נפש ואח"כ כתיב (תהלים כ ב) יענך ה' ביום צרה וכתיב

(תהלים כ ו) ימלא ה' כל משאלותיך וכתיב (תהלים עא ט) אל תשליכני לעת זקנה וכתיב (ישעיהו מו ד) ועד זקנה אני הוא. אדם שצריכים לו רבים אין רשאי לסגף עצמו אם רבים לומדי' לפניו או מליץ למלך ולשרים ולשופטים וכיוצא בהם כי אם לא יוכל לדבר אז אחרים מפסידים:

סימן תקכח

מעשה בחסיד אחד שהיה בימי חמה שוכב על הארץ בין פרעושים ובימי החורף היה משים רגליו בכלי מלא מים עד שהיו רגליו דבוקים בקרח אמר ליה חבירו למה אתה עושה כן והלא כתיב (בראשית ט ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ולמה אתה מסתכן בנפשך א"ל לא חטאתי עון חמור כל כך ואי אפשר שלא חטאתי בעוונות קלות ובשביל זה לא הייתי צריך לעשות לי יסורים גדולים אלא משיח סובל עונות ישראל וגם הצדיקים גמורים סובלים יסורים עבור ישראל איני חפץ שיסבול אדם עונותי אלא אני. ועוד אעשה חסד לרבים כשהצדיק סובל יסורים נהנים רבים מזה כגון רבי אלעזר ברבי שמעון ורבינו הקדוש היו נהנין העולם כשהיו הם ביסורים וכאילו בידים עשו להם טובות וכתיב (ישעיהו נג יב) לכן אחלק לו ברבים. אמרו לו תלמידיו אף על פי כן אני ירא שמא תענש ומת אותו האיש והיה תלמידו חושב בלבו כיון שעשה בעצמו יסורין יכול להיות שמתוך יסורים מת כי התלמיד היה רואה היסורים שלפעמים היה משליך אש על בשרו והיה מוטל למטה והיה אומר לו התלמיד הרי אתה מתבטל מדברי תורה וזהו עון לאחר מות החסיד היה התלמיד מצטער שמא יחשב לו עון באותו עולם הלך ונשתטח על קבר אותו חסיד ובקש להודיעו בחלום על דבר היסורים אם נענש או אם מקבל שכר ובא אליו החסיד בחלום וא"ל בא וארא והביאו לג"ע א"ל איה מקומי א"ל באותו מקום ואם תעשה יותר זכיות תהיה למעלה אמר התלמיד אנה מקומך אמר ליה באותו מקום גבוה אמר ליה תראיני מקומך אמר לו עדיין לא תוכל לא עשית זכיות הרבה שתוכל לראות מקומי והיה התלמיד שמח על אורה גדולה שנהנה שם ועל הריח הטוב שהיה שם ולא זכה לראות מקום רבו:

סימן תקכט

הנה אמרו יסורים של אהבה כמה גדולים שהרי כל זכיות שעשה רבי שמעון ברבי אלעזר לא נהנה העולם כמו באותן שנים שסבל יסורים וכן רבינו הקדוש שלא הוצרכו לגשמים ולא מתו בלא עתם הרי יסורים של אהבה גדולים מכל וכל מה שהעולם נהנה

מהם כאלו בידים עשו להם הטובה כך מעלין עליהן ולהיפך לרשעים שגורמים רעה לעולם ונפרעים כאילו בידם עשו ואף על פי שיסורי אהבה גדולים הואיל ואינם באים אלא מרצון אם מבטלים אותו מללמוד ומלכתוב או מתפלה צריך לבקש רחמים שלא יבטלוהו כמעשה דרבי אלעזר ברבי שמעון. וטוב לאדם אם יש בידו מצוה אחת ומקיימה כהלכתה ממצות הרבה ואינו מקיימם כהלכתן. והתופס מצוה לנהוג בה שנים רבות ואח"כ עוזבה הקב"ה דן אותו ועליו נאמר (ירמיהו ב ה) מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי הרי כתיב (ירמיהו ה ה) שברו עול נתקו מוסרות וכתיב (ישעיהו א ד) עזבו את ה' ניאצו את קדוש ישראל נזורו אחור ואומר הקב"ה אנה פלוני מה יש לו שאינו עושה מה שהוא רגיל לעשות ואם מצוה עוברת או מצוה עוסקים עליה עזב משום מצוה אחרת הרי כתיב (קהלת ז יח) טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך הרי רשע הוא וכתיב (ישעיהו נ י) אשר הלך חשכים ואין נוגה לו ואם עזבה בעבור דבר שאינה מצוה עליו נאמר (ירמיהו ב יג) אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים אשר לא יכילו המים וכתיב (מלאכי ג יח) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע צדיק עושה מצות רשע שאינו עושה כלל ובין עובד אלהים לאשר לא עבדו שנהגו כמה שנים ופירש ד"א צדיק לבריות רשע לבריות עובד אלהים כמשמעו לאשר לא עבדו מדבר בדבר שאינו אלא כלפי מעלה:

סימן תקל

כי את כל מעשה ה' יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע את כל מעשה ה' אפילו מלאכים שכתוב עושה מלאכיו רוחות כי כל מעשיו של הקב"ה נבראים בשתי מדות מדות גריעותא ומדות מעליותא ובחרו כל אחד ומינה אותם על שבחרו כדי להשוותם זהו שכלפי צבאות מעלה נאמר (איוב כה ב) עושה שלום במרומיו מהו שנאמר (בראשית ב א) ויכולו השמים והארץ וכל צבאם לדעתם ולצביונם נבראו כדאיתא במסכת ר"ה כי הקב"ה ברא בריות אוכלות עשב כגון בהמות וחיות שאינן אוכלות בשר וזהו מעליותא של בהמה וחיה שפרנסתם מצויה לגריעותא שחיות רעות שאוכלות בשר תופסות אותם ואוכלות אותם גריעותא שכמה ימים לפעמים יעמדו שאינם מוצאים בהמה לטרוף או בשר לאכול ואפילו כשמוצאין פעמים צריכין להסתכן בנפשם וכתיב (איוב ד יא) ליש אובד מבלי טרף וכתיב (תהלים לד יא) כפירים רשו ורעבו וכתיב בעופות וברמשים שאין להם עצמות. הזבובים יש להם מעליותא שמזונותם מצוים ויש להם כנפים לעוף בהם וגריעותא שעכביש מושלת בהם ומעליותא יש לעכביש שמושלת בהם ועוד שטווה

ברוק פעם ופעמים ביום ואין רוק אלא כדי טויה אחת או לכל היותר פעמיים ומטילה כחוט ומבקעת החוט בין שתי רגליה וגריעותא יש לה שהזבובים בורחים פעמים יש לתפוש ופעמים לא יעברו ומעליותא בבהמות שגדלות עם בני אדם שפרנסתם מזומנת וגריעותא ששוחטין מהם. והאדם מעלות טובות יש בו שרודה בכל ויכול לתפוש בידו חרב וחנית וקשת וחיצים ואבנים ויכול למצוא מזונות באדמה ובאילן ובעוף ובדגים ובבהמה ובחיה. ורוכב על בהמות ומרכבות ושוחט בהמות לאכול ולוקח צמרם ללבוש ועורותם לעשות מלאכתו וגריעותם בעמלם ובזיעת אפם אוכלים הורגים זה את זה וגוזלים וחומסים זה את זה וחרדים מחלאים וממות ועצבים על שאין יכולים לעשות תאותם כי אחד בוש מחבירו ויראים מן הקב"ה ומיום דין ומגיהנם. ומנהיגי שמש וירח וככבים ומזלות אין להם מנוחה כמנהיגי ספינות ובמלאכים כתיב (איוב ד יח) ובמלאכיו ישים תהלה בדברים הנשלחים לעשותם שהרי מצינו במלאכים שנדחו ממחיצתם מהפיכת סדום ועד שחלם יעקב והנה סולם מוצב ארצה. וכן הלקו לאליהו על שהגיד על ר' חייא ובניו וכמעשה גבריאל על ענין ירושלים וכמעשה מטטרון על ענין אחר. לפי שכל הסודות על פיו. וכמו שיש גיהנם למטה כן למעלה. שהרי נהר דינור נופל על ראש רשעים בגיהנם ובדינור דן את העליונים ולא בזדון שאין יצה"ר אלא באדם הנברא למטה מן הקרקע ועל מה הם נדונים על דברים שבלא ידיעה וא"ת והלא מלאכים יודעים הכל הרי כתיב (דניאל יב ו) ויאמר לאיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור עד מתי קץ הפלאות. הרי אין אחד נכנס במחיצת חבירו ואין נכנס בדבר שחבירו ממונה עליו. וכשאין אותם שתחת ידם צדיקים וגזירות ופורענות נגזר עליהם מצטערים. וכתיב (ישעיהו כד כא) יפקוד ה' על צבא המרום במרום. וכן כדרך בני אדם כמו שבני אדם יראים ממזיקים כך מזיקים יראים ממלאכים מי תכן את רוח ה' כי הקב"ה גוזר מי נעשה חכם ומה חכמתו וכמה שנים וכמה ספרים יעשה יש שגוזר עליו שעושה ספר אחד או ב' או ג' וכן בתלמוד וכן לפתור קרייה וכן בסודות אחרות וכל מי שגלה לו הקב"ה דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי גוזל מי שגלה לו כי לא גלו לו אלא לכתוב דכתיב (תהלים כה יד) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם וכתיב (משלי ה טז) יפוצו מעינותיך חוצה וזהו שכתוב (קהלת יב יד) יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנעלם אם טוב שגילה לו אם רע שאינו כתבה. וצדיקים העיקר מוצנע להם לעולם הבא שנאמר (מלאכי ג טז) ויכתב ספר זכרון לפניו. וכתיב (מלאכי ג יז) והיו לי נאם ה' ליום אשר אני עושה סגולה וגו' עד ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע ובין עובד אלהים לאשר לא עבדו. ובעולם הזה מה שנהנים הצדיקים בעבור תפלתם כעניים הצועקים בשערי עשירים ואל יאמר ירא שמים

אני צדיק ופלוני רשע אני יורד והוא עולה הוא עשיר ואני עני למה אשתמרה מעוני והוא עושה מה שלבו חפץ וכל דרכיו מצליחים. לפי שהקב"ה חפץ לטרדו מן העולם הזה אינו ממהר ליפרע ממנו אבל הצדיקים הקב"ה נפרע מהם מעבירה קלה כדי שלא יפרע לעה"ב ועוד שמא הרשע נולד במזל שהוא עשיר וצדיק נולד במזל שהוא עני ועתה הוא לא יאבד ממונו בדבר קלה והצדיק אם נברא במזל עני כמה זכיות צריך עד שיבטל המזל אברהם נולד במזל שלא יהיה לו בן אם לא שגרמו לו זכיות גדולו' לא היה לו בן לכך צדיק ישמור עצמו מעבירה קלה ואל יקנא בעושי עולה כי אם יעשה זכיות מרובים אל יאמר מה זכיות אני יכול לעשות ואני עני ואיני יכול לפרנס עצמו ואת ביתי כי מזונותי מועטים אילו הייתי עשיר אז הייתי עושה צדקה הרי אמרו רחמנא לבא בעי ועוד רבי חנינא בן דוסא היה עני וכל העולם נזונים בזכותו. וכן רבי שמעון בן יוחאי היה י"ג שנים במערה ולא נתן צדקה והקשת לא נראה בימיו ויותר מעלין עליהן מן הצדקה כי דקדוקי עניות לצדיקים טוב להם בכמה ענינים שמא לא היו נותנים כדבעי להם למיעבד ושמא היו נותנים כי אי אפשר לומר שר' חנינא בן דוסא לא היה נותן אלא אותן יסורים והעצבון שסובל בעניות ואינו חושב לרמאות ולעשות עולה הקב"ה חושב לו לטובה ולזכות יותר מצדקה שהיה נותן אם היה עשיר ולא עוד אלא כל העולם נזונים בזכותם והם בדקדוקי עניות ומתביישים. אותו צער הקב"ה מחליף בטובות ומשפיע לשאר טובה לכל העולם ומעלין עליו כאילו הוא נותן מידו וכאילו גרם ועשה בידו אותה טובה ואלו היתה זכותו שסובל יסורים או דקדוקי עניות גרוע מן הצדקה היה נותן להם עושר ויש צדיק שהוא עני אלו היה עשיר היה גאה או עושה דברים שאין טוב להקב"ה ואם תאמר למה נותן לו יסורים של דקדוקי עניות יתן לו שאר יסורים זה יודע הקב"ה באיזה דבר זה או זה יש שמביא עליו עניות כדי שיתחתן באיש שלא היה עושה אלא בעבור העוני ומצוה למלאך לגלגל הגזירה לזה עושר ולזה עוני ונדבקים יחד ויש שיסורים ופורענו' הבאים עליו לפי ששמח לאיד חבירו לכן יסורים או פורענות או דקדוקי עניות באים עליו שנאמר (משלי יז ה) שמח לאיד לא ינקה וכתיב (משלי כד יז) בנפול אויבך אל תשמח ויש שבאי' עליו לפי שהיה לו לבקש ולהתפלל על בני אדם ולא התפלל ויש בעבור שבקש להקב"ה בכל לבו ובשברון רוחו על דבר שלא נגזר והקב"ה טורדו מאותו דבר על ידי שמביא עליו שאר דברים וישכח הראשונים ויתפלל על האחרונות ויש מי שיסורים באים עליו בעבור שהיה לו לתת לשום אדם מן הדין חייב מדין שמים ולא נתן לו ומביא עליו יסורים כדי שיתן לרופאים עד שיהרהר בלבו אתן לאותו שהייתי חייב. וכשיתן יסיר החולי מעליו כדי שידע שבעבור זה באו עליו למען שיהא נקי לעה"ב ויש שעניים בעבור שאבותיהם

עשו עולה וירשו הבנים אותו הממון ונגזר על אותו הממון כליה וכתיב (איוב כ י) בניו ירצו דלים וכתיב (תהלים קט יב) אל יהי חונן ליתומיו וכתיב (תהלים קט יא) ינקש נושה לכל אשר לו וכל זמן שיש מאותו ממון לא יצליחו כדי שיתקיים הגזירה ויש שיהיו עניים מפני שקבלו רבית או שהיה בעירם עושה עולה ולא מיחו או היו מסייעים לעול או שמחים בדבר כלן לבסוף יכלו ויש שנעשה עני בעבור שלא יתן למי שנגזר לו ויש בעבור דברי פה בגאות שנאמר (שמואל א' ב ז) ה' מוריש ומעשיר וכתיב (שמואל א' ב ג) אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם. ויש בעבור שהוציא מפיו דברים קשים ואומר לעניים שמי שיכול לעמול ולטרוח לא אתן לו או מדבר בזיונות לעניים טובים ואינו נותן לקרוביו ונותן לאחרים והקב"ה יהפך לבם לרעה עליו לכך נאמר (ויקרא כה לו) וחי אחיך עמך וכתיב (ישעיהו נח ז) ומבשרך לא תתעלם:

סימן תקלא

לענין צמאון אדם ובהמה יתנו לאדם תחלה ואחר כך לבהמה דכתיב (בראשית כד מד) ותאמר אליו גם אתה שתה ואח"כ וגם לגמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה וכתיב (במדבר כ ח) והשקית את העדה ואת בעירם העדה תחילה ואח"כ ואת בעירם אבל באכילה הבהמה קודמת דכתיב (בראשית כד לב) ויתן תבן ומספוא לגמלים ואח"כ ויושם לפניו לאכול וכתיב (דברים יא טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך וכתיב (דברים ח י) ואכלת ושבעת וכן לאדם ולכל חית הארץ וגומר נתתי את כל ירק עשב לאכלה:

סימן תקלב

רבית אסרה תורה שזה נהנה וזה אינו חסר ועוד מפני שאילו היה רבית מותר לא היה אדם עושה גמילות חסדים עם חבירו שהרי היו אומרים ומה במקום שזה נהנה וזה אינו חסר התירה תורה ליקח כמו רבית וכ"ש במקום שזה נהנה וזה חסר שלא יהיה אחד מהנה לחבירו ועוד הרי אמרו אפילו לגוי אסור להלוות אלא כדי חייו שאם ילוה לגוים ויראה שבלא עמל נהנה יבא שילוה לישראל ברבית אבל לענין מקח וממכר שהתירה תורה עד שתות מפני שאמרו זבון וזבין תגרא איקרי הרי אמרו עד שתות מותר כנגד עמלו וטורחו אבל בריבית אין טורח ועוד שאם תאמר הרי מרויח בשלו הרי שב ולא תעשה ועוד בריבית אסור שהרי לעני לא היה לו לפרוע ויעלה לו כמו שירצה ועוד יאמר העני מוטב שאגנוב ולא אקח ברבית לכך נאמר (שמות כב כד) אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה כי יאמר מה אקח מה שלא הלוה לי ועוד אפילו

גוי עומד ורוצה לתת לו רבית ועני ישראל עומד ילוה לישראל בחנם ולא לגוי ברבית והקב"ה יפרע לו שכר כפול ומכופל אתה מוצא שממוצעת פרשת רבית בין ב' פרשיות של נדר ולא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך לכל נדר כי תועבת ה' הוא וסמיך ליה לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך וכתיב (דברים כג כב) אח"כ כי תדור נדר לה' אלהיך לומר לך כמו שהאתנן תועבת ה' כך רבית שלא יביא קרבן מן רבית ולא יאמר מצוה אעשה אקח ברבית לקיים נדרי לוה אין לו במה להביא קרבן אף על פי שמצוה עושה והלוה נותן ברצון אפילו הכי תועבת ה' ומה שאמרו מלוה ברבית נענשין עליו חמשה מלוה ולוה וערב ושני עדים הרי ה' כנגד לשון נשך חמשה לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך:

סימן תקלג

אין מניחין לראות לנכרי את המת בקבר. נכרי אחד שר ביקש ליהודים לפתוח הארון שיראה ס"ת אמר להם זקן אחד אל תפתחו אל תראו לו כי חזקיה חטא בזה שהראה את הארון לשרי מלך בבל ומי שמראה ס"ת לנכרי ראוי לחפש אחריו לאחר מותו מי שרואה ס"ת בארון בחלום מגיד לו על המת לפי שכתוב (דברים י ה) ואשים בארון הלוחות אשר עשיתי ויהיו שם כאשר צוני ה' ואנה ציוהו אלא צוני שכל הכלים שעשה שלמה כמו משה רק ארון אחר לא עשה שאין להוציא הלוחות ולשים בארון אחר וכתיב בתריה (דברים י ו) שם מת אהרן ויקבר שם שאין משימין את המת מארון לארון ואין מניחים לראות לנכרים את המת בקבר וכתיב (בראשית נ ב) ויצו יוסף את עבדיו את הרופאים לחנוט את אביו את עבדיו הצדיקים ראוי לצדיק שלא יעסקו בו אלא הצדיקים כדכתיב (שמות יג יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו:

סימן תקלד

אחד ירא שמים חלה והיה בוכה בחליו אמר לא מפני הנאת עצמי אני בוכה אלא שכל זמן שהייתי חי הייתי מוכיח הרבים וכן משה רבינו עבור הנאתו לא אמר אעברה נא ואראה את הארץ וכי בעבור הנאתו היה מבקש אמר אם אני אהיה בארץ אני אזכה את ישראל והקב"ה ענהו ואמר אם צדיק מת וכיוצא בו עומד אחריו הרי כאלו לא מת וכתיב (קהלת א ט) מה שהיה הוא שיהיה וכתיב (קהלת א ה) וזרח השמש ובא השמש וכתיב (קהלת א ד) דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת וכתיב (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם כאלו הרב בחיים אבל מי שיודע מה שאין אחרים יודעים ולא למדם לתלמיד עליו

כתיב (איוב ט ו) ועמודיה יתפלצון וזהו שנאמר המעתיק הרים אלו הרבנים ולא ידעו התלמידים מה שידע הרב והעתיק אותם אשר הפכם באפו ועמודיה יתפלצון רבי חנינא הוה מסתמיך על רבי חייא בר אבא על צפורי חמא כל עמא פריי (פי' רציין) אמר ליה מה כל עמא פריי אמר ליה ר' יוחנן יתיב ודרש בי מדרשא רבי בנייה וכל עמא פריי משמעיה אמר ליה בריך רחמנא דחמייה ליה פריי עד דאנא בחיין ולמדין וברך הקב"ה שזיכהו לראות המעתיק הרים הורים אלו הרבנים על זה נאמר (איוב ט ה) המעתיק הרים ולא ידעו ועמודיה יתפלצון:

סימן תקלה

בבית אחד מת תלמיד חכם והיו חפצים לעשות בו נשואין אמר זקן אחד איך יתכן לעשות נשואין בחדר שמת בו תלמיד חכם מחדש כתיב (שמואל ב' א כא) הרי בגלבוע אל טל ואל מטר עליכם ושדה תרומות וכתיב (ישעיהו נו יב) אתיו אקח יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר וסמיך ליה הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים ואין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק וסמך אחריו ואתם קרבו הנה בני עוננה זרע מנאף ותזנה על מי תתענגו:

סימן תקלו

אחד ציוה לבנו לעשות נשואין לאחר שלשים יום למיתתו ואמר לעשות כאשר ציוה אבל כלי שיר לא ישמע בבית:

סימן תקלז

אחד היה שונא לחברו ומת חבירו אמר השונא איני רוצה לצאת כשיוציאו אותו אמר זקן אחד גם המת יתכבד בך לא בעבור שנאה ואיבה לא ימנע אדם לצאת כשמוציאין את שונאו רק אם צוה החולה אל תניחו לפלוני להתעסק בו אל יתעסק בו:

סימן תקלח

מי שיש לו עבד או שפחה נכרית גויה או יהדית ובעל הבית צוה לבנו קודם שמת הזהר שלא תשיב אותם לחוץ. ואמר הבן תקלה בא על ידיהם שהם נעשים סרסור לעברה שאל לחכם מה לעשות אמר החכם מצוה לקיים דברי המת ובדברים שלא יבא לידי עבירה. אבל אם בא לידי חטא אל יעשה:

סימן תקלט

האוכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש והגוזל במזיד אינו משלם אלא הגזל ולא יותר והטעם אם היית מחייב הגזלן יותר מאשר גזל לא היה חוזר בתשובה אבל האוכל תרומה בשוגג הקדוש ברוך הוא יודע אילו היה יודע לא היה חוטא לכך ימחול לו בקרן וחומש כדי שיזהר פעם אחרת ולא יאכל עוד ממון של כהנים:

סימן תקמ

כתיב (בראשית ו ג) לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר אחד היה צועק רבון העולמים תנקום נקמתי מאיש חמסים שחמסני על חנם אמר הקדוש ברוך הוא לא ידון רוחי באדם לעולם כלומר לא אנקום את נקמתי למה בשגם הוא בשר שגם הוא בשר כמו שחומסים אותו כך חומס אחרים ואותם גם כן מבקשים נקמה ממנו כדכתיב (בראשית ו יג) כי מלאה הארץ חמס מפניהם הנחמס חומס לא ישים אל לבו הלא אני בקשתי נקמה על החומסים אותי כך הוא יבקש נקמה ממני והיה לו לחשוב גם הוא בשר ודם כמוני ואינו בשר בהמה אילו היה אחד נחמס ולא היה חומס והיה אומר לא אנקום נקמתי וגם לא אחמוס איש אשר לא חמסנו אז הייתי נוקם וגם לענין עריות זה לוקח אשתו של זה וזה מבקש נקמתו אשר נאף את אשתו. וגם הוא נואף אשתו של אחר. והיו ימיו ק"ך שנה אניחם לעשות כמו שהתחילו לעשות ולא אנקום וזהו לא ידון רוחי לא אפנה לנקום ואחר כך אמר זה והיו כבר ימיו מאה ועשרים שנה שהנהיגו לעשות כך לכך גזרות של כליה באות עליהן זה מבקש על זה וזה המבקש נקמה הוא חוטא באחרית ומבקשים נקמה עליו ואין ננקמים וגזרה מכלתן ופעמים בלא גזירה נעשה נקמה כי יודע הקב"ה שהיה משתמד ופעמים בני אדם שונאים זה את זה בחנם לפי שלאחר הימים יהיה ריב ומצה ביניהם ובין זרעם ולכך למפרע מזלו של זה בשנאה עם זה וקצת דובק בלב האבות ופעמים שלא משום אהבת זה לזה אחד מסייע לחבירו להיות לו עזר כנגד הטובים כמדין ומואב נגד ישראל ואין נפרעים בימיו ממנו כי יתגלגל הדבר שבימי זרעם יפול זה ביד זה ופעמים אוהבים זה את זה כי אחר ימים זרעם של זה עם זה יתחתנו ומזלם ידע וריח אהבה דביקה בלב של האבות:

סימן תקמא

כתיב (משלי ג ז) אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע. אל תאמר אם אעשה אותו זכות יכול לבא לתקלה שלי לכך לא אעשה אותו זכות וכן לא יאמר אדם אם לא אעשה

אותו דבר שאינו הגון לא יהא תקנתי שהרי יואב ואביתר חשבו אם לא יעזרו לאדוניהו לא יהא תקנתם ונכשלו:

סימן תקמב

לא יוציא אדם מפיו דבר אלא אם כן יודע שרצון הבורא בדבר אז ותגזור אומר ויקם לך:

סימן תקמג

החכם נכנס בבית יהודי צדיק והיו לאותו צדיק ילדים קטנים והיו הילדים אומרים בן הזונה תן לנו זה וזה והיה הצדיק שוחק א"ל החכם ילדים שכבר יודעים מהו בן הזונה אם יחרפו או יקללו את אביהם ואמם נחשב להם לעון ואע"פ שהאב והאם אינם חוששים אין מניחים להם לחרפם או לקללם או להכותם:

סימן תקמד

המגדל יתומים ורואה בהם תרבות רעה ואומר יתומים הם היאך אכה אותם יצא שכרו בהפסדו. ומה שכתוב (איוב כב ט) וזרוע יתומים ידוכא וכתיב (איוב לא כא) אם הניפותי על יתום ידי זהו שמכה אותם על חנם. אבל ליסרם כאשר ייסר איש את בנו מצוה להכותם כדי שלא ילכו בדרך רעים. אבל לא לנקום כעסו עליהם. ואם אדם רואה שבניו חוטאים או שאר בני אדם לא ישא להם פנים שנאמר (דברים יג ט) לא תאבה לו ולא תשמע אליו. וכתיב (דברים לג ט) האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו. וכתיב (תהלים טו ג) וחרפה לא נשא על קרובו פירוש כמו שא נא לפשע אחיך וכתיב (שמואל ב' ג כט) יחולו על ראש יואב ועל כל בית אביו וכתיב (יחזקאל יד ח) ונתתי פני באיש ההוא ובמשפחתו ותרגום ובסעדוהי. והקב"ה מחזיק לו טובה ושכר גדול שיצא ונלחם עמו והוא נוצחו ואינו מחניף:

סימן תקמה

בכל מקום דעה את בוראך. פירוש במקום שאסור להרהר בדבר תורה כיצד דעהו בצניעות ועוד בהיותך בבית המרחץ או בבית הכסא זכור טומאתך כמה טומאה יוצאה ממך וסריחה ובזה כל אדם יתפוש בענוה. ואל ישיאך לבך להשתרר על שום אדם כי אתה שוה לו בכל מיני סריחה ובושה ותירא לחרף ולדבר קשות עם מי שירא להשיב לך דבר כי תענש עליהם יותר ממה שהיית עושה למי שאינו ירא ממך שהוא ינקום נקמתו ממך אבל אלו שיראים לענות לך יבקשו להקב"ה נקמה ממך וזהו שנאמר (ויקרא יט

יד) לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה' לפיכך כשמלאך לבך להראות כעסך חשוב בלבך אלו היה אחד שהיה משיב לי הייתי ירא לכך אשתוק בעבור הקב"ה כי ה' עומד לימין אביון להושיע משופטי נפשו:

סימן תקמו

שני דברים רגילות בבית הכסא הרהור תורה או הרהור עבירה. ועתה דברי צרכך ומחשבותיך ומחשבות חפציך לא תחשוב אותם בעת שתוכל ללמוד תורה אלא כשתלך בבית הכסא או בבית המרחץ אז תחשוב בם כדי שלא תהרהר בדברי תורה או אחר עבירה. ועוד שלבך יהיה פנוי אחרי כן מהרהורי צרכך ותלמוד בלב שלם ואל ישיאך לבך לאמר טוב שאהרהר בדברי תורה שאותו טעם שאני זוכר אם לא אהרהר אחריו אשכחנו. וכן בתוך תפלתך אם תסיר דברי תורה מלבך בעוד שאתה מתפלל או כשאתה במקום שאסור להרהר בד"ת הקב"ה ישלם לך תחת אחד ששכחת תזכור כמה וכמה דכתיב (תהלים קיט קכו) עת לעשות לה' הפרו תורתך עת תפלה ועת מצוה כמו שאמרו חכמים הן ותגריהן ותגרי תגריהן פטורין מקריאת שמע שהרי כתיב (תהלים יב ז) אמרות ה' אמרות טהורות וכתיב (תהלים יט י) יראת ה' טהורה וכתיב (תהלים נא יב) לב טהור ברא לי אלהים שאפילו הלב יהיה טהור במקום הטנופת ותחשוב בכל יום ובכל לילה שלא יהא רגע אחד מלחשוב אחר הקב"ה מה טוב בעיניו והיאך לעשות רצונו וממה למנוע שנאמר (משלי כג יז) בני אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום:

סימן תקמז

באותה שעה שנגזר על האדם למות באותו לילה או באותו יום חושך עליו מזלו ועיניו ופיו סתומות כשנגמר דינו כאילו מת והכרוז יוצא פלוני מת ולכך כתיב (דברים לד ה) וימת משה וכן לטובה כשגוזרים עליו חיים אור מלפני הקב"ה זורח עליו פעמים:

סימן תקמח

כתיב אור פניהם כבוד בספר תהלים ואמרו עשרה ימים מראש השנה עד יום הכפורים אם ידלק נר במקום שאין רוח נכנס אם לא יכבה יחיה אותה שנה. וכתיב (ישעיהו לח טז) ה' עליהם יחיו והכרוז יוצא פלוני יחיה כדי שלא יזיק לו שום מזיק עד שגוזרין עליו באיזו מיתה ימות כמו שגזר על יהורם מלך יהודה. וגוזרים באיזה דבר יגלגל החולי ועל יד מי וכן הרפואה ועל ידי מי יתפרנס ועל ידי מי ינצל כמו אחיקם בן שפן להציל ירמיהו:

סימן תקמט

יו"ד קטנה שבאותיות. לפי שאם יבוא אדם במקום שאין מכירים אותו וכסבורים שלמד. שיודה ויאמר אל תכבדוני כי לא למדתי לכך נקרא יו"ד של יודה. ותמצא בני אדם שאינם מהוגנים שנתחתנו בהם מבני הגדולים. וגם תמצא שהם שליטים בעיר מפני שהיו אבותיהם משפילים את עצמם לפיכך נהפך הגלגל שבניהם עשירים וראשים ומתחתנים בהם הגדולים אע"פ שאינם ראוים. זה נעשה בזכות שאבותיהם השפילו את עצמם ופעמים שתמצא שליטים ועשירים ולא בעבור מעשיהם הטובים אלא שהיו בני דורם משפילים אותם או את אבותיהם ומשפחתם ומביישי' פניהם מפני דופי אחר שיש בהם והקב"ה אינו רוצה בבושת בני אדם. שהרי היו קוברים את האבן שנסקל בה ואת העץ שנתלה בה ולא יתביישו קרוביו. ופן יתגאו שאר משפחות על זאת ואם תאמר והלא סתמו טבעתה של בילגה מפני מרים בת בילגה. בית דין רשאין לעשות לשם שמים גדרים שיהא כל אדם מוכיח את בניו ואת בנותיו. וגם תמצא משפחות מבני טובים דלים ונרדפים ונשפלים מפני שהיו אבותיהם מתגאים ומדברים גבוהות. ופעמים שרשעים ועזי פנים שליטים ולא זכו לא הם ולא אבותיהם ועושים רע לבני עירם ואין לאל ידם והם שליטים מפני שהיו לבני העיר תחלה רחמני' ומדה במדה לא בטלה שנאמר (הושע יג יא) אתן לך מלך באפי. ופעמים תמצא שנסים נעשים לרשעים כמו לצדיקים מפני זכות אבותיהם. כי עוזיהו ויותם היו צדיקים וראוים שזרעם יתקיים בעולם. ואחז היה ראוי לכרת הוא וזרעו והקב"ה אומר איך אעשה לזה שחייב כליה. אלא אזכור את אבותיו בעבור שאבותיו עשו הטוב והישר בעיני. ועוד יש שנעשה לו נס בעבור העתיד כגון מעשה שנים היו בעיר אחת אחד צדיק ואחד רשע כשהיו ילדים קטנים והלכו לבית הספר לבית חכם ללמוד היו בצהרים ותינוקות הרבה עמהם וראו כלם קטב מרירי ומתו כל התינוקות. אלו שנים נתעלפו ונפלו בחולי ונפל עורם ושערם וחיו וכשגדלו נעשה האחד צדיק והאחד רשע הצדיק תלמיד חכם ולא היה מקבל לשון הרע והרשע עם הארץ ומלשין והיה שטן לבני צדיק ולעם ולמה נעשה נס לצדיק אם בשביל צדקותיו הרי גם לרשע נעשה נס. אלא כך אמר הקב"ה אני אחיה זה לבניו של זה לשטן כשיחטאו בני הצדיק שיהא זה להם לשטן. וא"ת וכי ערבונא שקלי מניה כמו שאמרו מי שלא בכה על אדם כשר קובר בניו. ובתחלה רצה הספר לומר כדי שיבכה עד שאמר לא יתכן קודם שיחטא לעשות רעה לאדם. ובכאן נעשה כמו כן אלא הקב"ה רואה איזה דור חייב ואיזה דור זכאי ולפי שעתיד להיות עושה מקדים שנאמר (ישעיהו מא ד) קורא הדורות מראש ולפי המעשה שרואה באדם. ולכך בעת ההריון אינו אומר צדיק או רשע

אלא לפי מה שרואה יוצרו אם יעשה כך יהיה לו כך. וכתיב (בראשית יד יד) וירדוף עד דן מלמד שע"א מכה לפניה ולאחריה. אבל אין נפרעים מן האדם לקבור בניו כדי שיבכה קודם שיחטא ואם תאמר א"כ למה נבלעו טף ונשים לדתן ולאבירם. זה ראוי לכל הבנים שנשענים על שלחן אביהם וניזונים מאביהם ורוצים לירש אביהם לא יתכן שהטוב יקבלו והרע לא יקבלו אלא אם היו עושים כר' פנחס בן יאיר שלא רצה לקבל ולהנות מאביו ואמו אז ראוי שלא ילקה בעבור עונם וכן א"ת צדיק ורע לו צדיק בן רשע והלא אינו אוחז מעשה אבותיו בידו אלא מקצת ועוד שיש לבן להוכיח לאביו כיהונתן לשאול וכן בנו של ירבעם מת בחייו כדי שיספדוהו וגם שלא יהרג. וא"ת למה טף של אדם מתים א"כ תאמר זה למה לקו טף של סדום לפי שבאה הסכנה ואין בידם זכות להנצל וכן לוט לא היה ניצול מסדום אלא בזכות אברהם שהתפלל והיה כצדיק כרשע. וכן אמר שמואל בשעת הסכנה ושמע שאול והרגני. והלא שמואל היה צדיק אלא אין מצילין אא"כ זכות גדול מצילין מן הצרה. וכן הוא אומר שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני כל קבל דקדמוה זכו אישתכחת לי ואינו אומר לפי שלא חטאתי לו. אלא כשאדם בתוך הצרה אם לא היה בידו זכות לא ינצל. ואותו רשע שניצול מקטב מרירי שכתוב לעילא מה שראה הקב"ה אחד מזרעו אחר כמה שנים ניצול בן הצדיק שכמו כן ניצול מקטב מרירי מצרה גדולה וכל אשר לו ע"י בן רשע שניצול עמו מקטב מרירי אף גם כזאת להיות לשטן לאותן החוטאים וכן הוא אומר ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל חמשת סרני פלשתים. וכתיב (שופטים ג ב) למען דעת דורות בני ישראל הישמעו את מצות ה' והלא לא נתגרו פלשתים בישראל אלא אחר הרבה דורות. הא למדת שהקדוש ברוך הוא מקדים לפני כמה וכמה דורות בעבור דורות העתידים. לכן אם תראה באלה הדברים אל תהרהר אחר מדותיו של הקב"ה שמא בעבור העתיד לעשות הוא או אבותיו. לכך אין בידנו לדעת משלוות הרשעים לכך אני כותב מקצת דרכי הקב"ה שאם יהרהר לבו של אדם שיחשוב שמא זה גרם או זה גרם מי היה צדיק מאיוב דכתיב (איוב א ח) כי אין כמוהו בארץ איש תם וישר וירא אלהים וסור מרע. הרהר אחר מדותיו של הקב"ה ואמר אני אנצחנו בדין מיד כשדיבר עמו לא היה לו פה להשיב אלא מיד אמר לא ידעתי חכמתך למה עשית כך והקב"ה לא בעבור עון הביא עליו הפורענות אלא לנסותו אם יעמוד בנסיון. וכשאמר לו הקב"ה בעבור נסיון עשיתי כמו שכתבנו בפירוש בספר איוב מיד הודה איוב. ואמר הקדוש ברוך הוא הואיל וחפצת לבא עמי במשפט. נמצא אתה ממעט חכמתי שאתה סבור שלא אדע לנצח בחכמתי לכך נכתב ספר איוב. שאם פגעה מדת הדין באדם שיאמר בלבו. הרי כתיב באיוב כי אין

כמוהו בכל הארץ והרהר וחפץ לערוך משפט. וכשעמד בדין הודה מיד כך יחשוב האדם שמא עון עשיתי ואם פשפש ולא מצא אומר שמא לידי נסיון מביאני הקב"ה ולידע אם אחזיק בתומתי כבתחלה שהרי כתיב (בראשית כב א) והאלהים נסה את אברהם:

סימן תקנ

יהא אדם רגיל לומר יהי רצון מלפניך שלא נחטא לך ולבריותיך ושלא יחטאו לך בריותיך ושלא יחטאו בני ומחה כעב וכענן חטאתינו למען שמך הגדול:

סימן תקנא

אם הולך אדם בדרך וטיט סמוך לדרך ופגע באדם טעון משא יש לו להפסיע מן הדרך עד שיעבור הטעון משא. ואפילו אם הטעון משא גוי כתיב (משלי ג ד) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם מוטב לאדם שיהא נדחה מפני חבירו ואל ידחה חבירו מפניו:

סימן תקנב

כתיב (בראשית א יד) והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. מה טובה עושה שמש ללבנה שמלביש אותה זוהר. שהרי לעולם הלבנה יש לה זוהר כלפי החמה שהחמה זורחת עליה דרך קנה חלול כך חמה כשנכנסת הלבנה בעוגל שבקנה בעובי הרקיע אז שלימה וכן הצדיקים כשהן בגדולה אל יתנו בושת לצדיקים אחרים אלא יתנו להם גדולה וינהגו בהם כבוד ואל ישיבו פניהם בבושת וכתיב (תהלים קמב ח) בי יכתירו צדיקים:

סימן תקנג

יש מתפלל ונענה ויש מתפלל ואינו נענה הטעם לפי שצער חבירו ועלבונו של חבירו אינו מעלה על לבו שלא מתפלל זה יתכן שלא יהיה נענה לפי שהיה לו לחשוב אלו הייתי בצער של זה הייתי צריך להתפלל עליו וכתיב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך. ומאחר שאינו מצטער בצער הצדיק לא יתכן שיהיה נענה לכך כל התפלות והתחנות תקנו לומר בלשון רבים רפאנו ראה נא בעניינו. וכתיב (דברים יג יח) ונתן לך רחמים ורחמך המרחם ירוחם ואם לא מה בין זה לבהמה שאינה חוששת בצער חברתה ועליו נאמר (קהלת ג יט) ומותר האדם מן הבהמה אין:

סימן תקנד

אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע. אל תהי חכם בעיניך לומר אשנה מה שאמרו חכמים. כי איש אחד היה לו מזוזה בימין ביתו והיה עשוי כשהיה פותח הדלת היה פונה אחריו. אמר מוטב שאעשה בצד שמאל אמר לו אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע מאשר רע בעיניו ובעיני חכמים שאמרו מזוזה בימין ביאתך:

סימן תקנה

לעולם יהא אדם ערום ביראת ה' ודעתו תהא לאביו שבשמים לדבוק במצותיו ולקרב את הבריות. ואדם שהוא עני יעשה מצות בגופו והקב"ה ייטיב לאחרים בזכותו ומעלה עליו כאילו עשאן ושכרו כפול לעתיד:

סימן תקנו

כתיב (תהלים קיב א) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאוד ואינו אומר אשרי מצותיו יעשה אלא במצותיו חפץ מאד. כי יש אדם שכל תאות נפשו לעשות מצות וללמוד אלא שטרוד במזונות ויש לו עול בית ואין לו השגת יד לעשות המצות אלא חפץ מאד במצותיו של הקב"ה וכיון שחפץ מאד מתפלל שימציאם הבורא לידו ועוד במצותיו חפץ מאד זה שמוסר את נפשו ואת יקרו עליהם ואעפ"י כן מקיימם ומהדר מצות בממונו ומזכה את הרבים:

סימן תקנז

אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד למה אמר דוד מאד כי זה מאד כשאדם צעור מאד ואעפ"כ עוסק בצרכי שמים וכן בצרכי חבירו כתיב (קהלת ד ט) טובים השנים מן האחד אינו דומה זכות של צדיק אחד לזכות של שני צדיקים אשר יש להם שכר טוב בעמלם אם יתקפו האחד אם תבוא פורענות על המשפחה זכות שניהם עומדת ומבטלת אותם שאם היו שלשה צדיקים צדיק בן צדיק וגם שלישי צדיק ודור הרביעי רשעים אמור להם לא אמר שלמה לא ינתק אלא אמר לא במהרה ינתק אבל יכולים הם לינתק וזה גורם שפוסקים לפי שמתחתנים באותם שאינם צדיקים או באותם שאינם בני תורה ורוב בנים דומים לאחי האם ואפילו אם פוסקים היא חוזרת שנאמר (ישעיהו נט כא) לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם שוב אין תלמידי חכמים פוסקים:

סימן תקנח

אל יהי אדם רודף אחר הכבוד כי קוברת בעליה. כמה צדיקים מתים כשהם ראשים מפני אותו שבא אחריו להיות ראש הגיע זמנו ונדחה הראשון מפני האחרון:

סימן תקנט

וכל צדיק שמפרש דברי צדיק אחר כגון אמורא שמפרש דברי תנא או דברי אמורא שהיו לפניו כשמת יוצא התנא כנגדו לקבלו בסבר פנים יפות וללכת עמו ולבקש מן המלאכים להקל עליו ולתיירו לפני הקב"ה ולדבר עליו טובות ואם צדיק עשה ספר ובא צדיק ועוסק לסתור אותו ספר או מקצתו כדי להראות חריפותו ולא העמיד דבריו על האמת כשמת הנה המת קובל על זה שבא לסתור דבריו בחנם:

סימן תקס

יש צדיקים כשמתבקשים למות נוטלים ידיהם ואומרים מזמור הבו לה' בני אלים. א"ר חייא בשעה שהצדיקים נפטרים שלש כתות מלאכים וכו' עד אמר רבי יהודה בר סימון בר' יאשיה הקב"ה כביכול הוא בעצמו אומר שלום שנאמר (תהלים קמט ה) יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם ומקלסים להקב"ה שם. לכך רוחצים ידיהם כל עומת שבא כן ילך כשנולד רוחצים אותו וכשמת רוחצים אותו:

סימן תקסא

האב המצוה לבנו לתת גט לאשתו שלא מצא בה ערות דבר אלא על חנם על זה אינו מצווה הבן לעשות רצון אביו כשהאשה טובה ואינה מכעסת את בעלה ולא אביו ואמו:

סימן תקסב

האב המצוה לבנו לקחת בת בנו או בת בתו והוא אינו חפץ בה. וירא אם יקחנה שישנא אותה או ירא שמא לא יוכל להתאפק מלחטא בנשים מוטב שלא ישאנה. ואם יוכל להתאפק מלחטא בנשים אע"פ שישנא אותה הרי עושה דבר גדול בשביל אביו ואמו ואביו ואמו חוטאים שדוחקים אותו ליקח אשה שאינו אוהב אותה. ואם יודע האב שהוא עצב מאד ויודע האב שאם מצוה לבנו לעשות לא ימנע מלעשות. חוטא האב שדוחקו לעשות. ואם רואה הבן שהאב יותר שמח שיאמר לו הבן תעשה זה כגון אם הבן הולך יחידי בלילה והאב צעור על זה והאב שמח שיאמר לו הבן תלך עמי אז יאמר הבן לאביו

אם תחפוץ תלך עמי וכל כיוצא בו. ובלבד שלא יאמר לאביו בפני העולם שלא יאמרו הבן משעבד את אביו. ואם רוצה האב שיאמר לו בפני העולם רצון אביו יעשה:

סימן תקסג

מי שיש לו אב או אם בעלי מחלוקת עם אשתו ואם יאמר הוא לאשתו שתשתוק היא תהיה במחלוקת עם בעלה ולא תשמע לו בתשמיש המטה מוטב לשתוק לה. עת לדבר כשנשמעים דבריו ועת לחשות כשאין נשמעים. הרף מאף ועזוב חימה. אל תיזקק בין שני כעסנים אם רואה אדם שאשתו ברגזנות וכעס ואם משמש עמה בעודו משמש תדבר כעסים אע"פ שאין הכעסים עמו אלא על אחר. מוטב שלא ישמש כי הולד יהיה רע ולא טוב:

סימן תקסד

אם האב והאם מצווים לבן שלא יקח אשה כדי שיעבוד להם זה לא יתכן אלא יקח אשה ויהי אצלם. ואם אינו מוצא אשה במקום שאביו ואמו שם ואביו ואמו זקנים וצריכים מי שיעבוד להם אז לא יצא מן העיר. ואם אינו יכול להרויח אלא כדי להספיק צרכי אביו ואמו ואם יקח אשה לא יוכל להספיק לאביו ולאמו אז ישמע לאביו ולאמו (ואם אביו או אמו בעלי קטטה ויש לו אשה ויודע שעל חנם מתקוטטים והדין עם אשתו לא יתכן לכעוס על אשתו כדי לעשות נחת רוח לאביו ולאמו) ואם עשיר הוא ויש לו מי שיעבוד לאביו ולאמו אז יוכל ללכת אל עיר אחרת ליקח אשה ואם רואה אביו או אמו שבנות הארץ רעות והבן רוצה לקחת משם אשה והאב מצוה לו שלא יקח חוטא הבן אם יקח שהרי יעקב שמע ליצחק ולרבקה. אבל אם טובות ואחיה טובים ויש רעות ואחיה רעים ורצו לתת לאב ולאם ממון שיעסקו שיקח אשה מהם והטובים אינם רוצים לתת לו לאב ולאם שום דבר והאב והאם מצווים לו לקחת בת מי שנותנים להם ממון והבן אינו רוצה ליקח אשה אלא מטובים אף על פי שכועסים עליו אביו ואמו לא ישמע אליהם כיון שעושין עמו שלא כהוגן:

סימן תקסה

איש אמו ואביו תיראו. תיראו כתיב לאחר אביו מיד ועוד תיראו לשון רבים ולא אמר תירא כדי לסמוך מורא בין אב לאם ובין שבתות וגו' וכאלו לאיש ולאמו ולאביו לשלשתן אמר תיראו ואת שבתותי תשמורו. שהאם והאב בכלל תיראו שלא יכעיסו את הבן כל

כך שלא יוכל להתאפק עד שימרוד בהם. אמו ואביו תיראו ואת שבתותי מכאן אמר רבי יהודה הראשונים לא היו משמשים מטותיהן לא בליל ראשון ושני ושלישי בשבוע פן יולד בשבת ויבא לידי חילול שבת כי האשה יולדת ברע"א ימים כמנין הריו"ן או ברע"ב כמנין הריו"ן עם הקריאה או ברע"ג כמנין ב"ר בטנ"י ולפי שהיו נזהרים לכך היו זרעם צדיקים. זהו שנאמר (ויקרא יט ג) איש אביו ואמו תיראו ואת שבתותי. לכך בענין שבת שלש שלש בויכלו שלש מלאכתו שלש יום השביעי שלש אשר עשה ברא. בעשרת הדברות שלש פעמים שבת. וכן במשנה תורה כנגד שלשה ימים שהיו נזהרים מלשמש. כל זה אליבא דרבי יהודה שהיה אומר יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים שלשה תקופות הן רע"ג לבד מז' שעות וחצי הנשארים לכל תקופה וכן להגות בתורה שלשה תקופות מט"ו באב של חמה עד ט"ו באייר של חמה וזהו שנאמר (תהלים יט ז) ותקופתו על קצותם כלומר הסר תקופת ימים והשאר צריך לעסוק יומם ולילה אם לומד כל היום בתמוז אינו מחויב ללמוד בלילה כי יום ארוך הוא ולכך אותיות של תורה ותהר וכתיב (הושע ד ו) ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני וכתיב (הושע ט יא) ושכלתים מבטן ומהריון:

סימן תקסו

איש אמו ואביו תיראו תירא לא נאמר אלא תיראו לאב ולאם מזהיר שאם בא האיש לכלל איש שיראו פן יכוהו ופן יקללוהו עד שיענה להם ויקללם ויכם. ועוד לאב ולאם מזהיר שלא יניחו לבניהם לחלל שבת ומזהיר לאב ולאם שיתאפקו לשמש מטותיהם פן יולד בשבת בשלשה לילות הראשונות אליבא דרבי יהודה:

סימן תקסז

שגיא כח לא מצאנוהו לא הכביד מצות על ישראל. וא"ת גזל ועריות אפילו אם לא נכתבו דין הוא לשמרם. שאם לא כן לא היה העולם מתקיים שהרי האילים והתרנגולים בשביל הנקבות מכים זה את זה כך היו בני אדם עושים הורגים זה את זה. כך לא יצוה האב לבנו דברים הקשים וכבדים עליו לעשות. וכן הרב לתלמיד פן ימנע מלעשותם ונמצא מחטיאו ולא יתן אדם לבנו ממון הרבה אלא לשם שמים:

סימן תקסח

האב שמצוה לבנו מעשים מה שחפץ שיעשה תחלה יאמר לו באחרונה. שהרי מלאכת המשכן נאמרה לו למשה תחלה ושמירת שבת באחרונה ומשה הקדים לצוות את השבת תחלה ודוד צוה תחלה על יואב כי היה סבור שלא יוכל שלמה על יואב ונתגלגל שנפטר אדוניהו על ידי שאחז בקרנות המזבח. ועשה יואב כן אילו היה יודע ששלמה יחייבהו על אבנר ועמשא היה בורח וכן החלומות שאדם רואה באחרונה קרוב להיות תחלה ומה שרואה בתחלת הלילה יתקיים באחרונה:

סימן תקסט

אדם שיודע שבניו בני מריבה לא יגרום שיבואו לידי מחלוקת בעבור הירושה יחלוק בחייו וממנה אפוטרופוס על שלו בפני עדים כדי שיהא שלום לאפוטרופוס ולזרעו וכתיב עליו ועל כיוצא בו וחוסה במותו צדיק. צדיק אוכל לשובע נפשו בשבתות וימים טובים:

סימן תקע

אדם שיש לו בנים ומתקוטטים יחדיו כשהן קטנים אם אהוב לו אחד מהן ביותר והאהוב ביותר פושע לא יעזור לו אלא יגעור בו ויכהו ומיסרהו ואם הגדולים מכים זה את זה הגדול לגדול או הגדולים לקטנים לאחיהם ולאחיותיהם לא יוכל האב לומר להם תכוני או תכו אמכם. וכן כשמקללים זה את זה לא יאמר תקללו אותנו או אותי על מנת כן שלא תכו ולא תקללו אחיכם ואחיותיכם. אע"פ שיותר היה שמח האב שיקללו אותו אינו רשאי לומר להן כן ואינם רשאים לעשות לאביהם ולאמם כן:

סימן תקעא

אחד היה מכבד את אביו ואת אמו והיו לו אחים ואחיות והיו מתקוטטים עמו והיה מקללן ומכעיסן והיה לאביו ולאמו צער. אמר ליה החכם אתה מכבד את אביך ואת אמך ואתה מצערן אילו היו קללותיך ועונשיך מתקיימים היו אביך ואמך צעורין וכתיב (בראשית מב כב) וגם דמו הנה נדרש וגם דם אביו ועשו אמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי ובחייו לא רצה להורגו שלא יצטער אביו לכך אל תצער אביך לקלל זרעו בחייו. וגם לאחר מותו יש לו לאדם לחשוב אילו היה אבי חי היה מצער אביו גם אחרי

מותו לא אקלל כי הנשמה רוח האדם לאחר מותו יודעת כל מה שבזה העולם שהרי בעלי הכהן כתיב (שמואל א ב לג) לאדיב את נפשך וזה היה לאחר מותו:

סימן תקעב

אם יהודי טוב ויש לו אב רע ויש לו בושת כשמזכירים אותו לפניו אל תזכירהו לפניו שלא תצערהו ואם אותו הטוב יהודי טוב מזכירים אותו לטוב ובאותו דבר היה רע ענה כסיל כאולתו העז איש רשע בפניו הודע את תועבתו (אבל שלא יבא לידי מחלוקת או תאמר לו האומר לטוב רע ולרע טוב).

סימן תקעג

איש אחד בא לעיר ראה שהיו מכבדים איש אחד בעבור אביו שהיה טוב אמר הנכנס לעיר לכבד את אביו היה טוב וזה בנו רע אין לחשות במקום חלול ה'. ואם יש עשיר שהוא טוב ואביו היה במלאכה בזויה. ואם יזכירו את אביו בפני בנו שהיה במלאכה בזויה יתבייש. אל תזכירוהו. ואם בחייו של העשיר הניח אביו לעשות במלאכה בזויה הרי אינו טוב כי למה הניח אביו במלאכה בזויה. ואם הבן היה חפץ לתת לו כל צרכיו והאב אינו רוצה לעזוב מלאכתו בזויה ומתבייש בנו האב חוטא בבנו. אע"פ שזה מוחל לזה אין זה מחילה ומה שאמרו האב שמחל על כבודו כבודו מחול מחול מדיני אדם אבל בדיני שמים חייב:

סימן תקעד

ראובן רצה להכות את שמעון אחיו ובא יעקב אביו אמר לראובן תכני ואמחול לך אף על פי שנראה בעיני אדם שמעון שיכה אביו בלא חבורה בדיני אדם רע יותר אבל בדיני שמים כנגד הצער של אביו מותר תדע שהרי דוד נשבע שבן מות האיש ואת הכשבה ישלם ארבעתים. ולמה אם העשיר יתן לעני עושר למה יהיה בן מות. אלא כנגד הצער שהיה לאיש רש לכך בן מות וכתיב (שמואל ב יב יד) גם דמו של אביו נחסר דמו. אדם שיש לאביו כנוי שם לגנאי לא יזכיר לו אדם שם אביו:

סימן תקעה

מי שיצא מעיר שאביו ואמו שם והוא הולך למקום סכנה ואביו או אמו מתענים או בלא תענית מצטערים מצוה על הבן אם יכול שישכור השליח מיד וישלח כתב לאביו ולאמו שכבר יצא ממקום סכנה ובא למקום שרצה ללכת ואל יצטערו ואל יתענו עוד:

סימן תקעו

כבר היו חכמים יושבים בא אחד ושאל אם הבן מכה את אביו לאחר מותו אם פטור ואם מקללו חייב אם מת האב ועושה בו חבורה ודם יוצא אינו חייב. מאי שנא אם בעבור ביזוי שמקללו גם זה ביזוי שמכהו לאחר מותו אמר ליה מועלת הקללה שיש היזק לאב לנשמתו משא"כ בהכאה:

סימן תקעז

כתיב (משלי א ז) יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו מה ענין מוסר לראשית דעת וסמך לו שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך. מן הדין למה היה לאהוב את הבנים אלא מעת שהבנים נכנסים ביראת ה' שנאמר אני אוהבי אהב שהרי אם אדם אוהב גופו של זרעו (פי' חומרו) כך אוהב הכלב את גוריו וכל הבריות אוהבים ילדיהם ועל זה נאמר (קהלת ג יט) ומותר האדם מן הבהמה אין אבל אדם יש לאהוב דעת בניו לשם שמים שהרי אם הולך בנו או בתו בחושך במקום שיש לירא מהם שלא יהא תקנת גופו אומר לעבדו או לשפחתו ללכת עמהם או הוא בעצמו ילך עמהם פן ינזק הגוף ופן יבא הגוף לידי צער ויותר צריך להיות נזהר מדעת בניו ובנותיו פן יחטאו למי שבראם ויותר צריך להיות מתפחד פן יחטאו במעשיהם ובגופם ובהרהור לבם שנאמר (איוב א ה) כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם:

סימן תקעח

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ואפילו זקנה ואף נשים תקומנה אבל כבודם של נשים ונערים להחבא שנאמר (איוב כט ח) ראוני נערים ונחבאו וכתיב (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה:

סימן תקעט

הזהיר הקב"ה בכבוד זקן שכן כתוב (ישעיהו כד כג) נגד זקניו כבוד. ואם תראה זקן ובחור אעפ"י ששניהם בחיבה יחדיו ואפילו הבן והאב אל תחליש דעת הזקן לשאול מן הבן לפני האב שהרי כל זמן שהיה אברהם קיים לא מצינו שדבר הקב"ה עם יצחק. וכל זמן שיצחק קיים לא דבר עם יעקב שאם היה מדבר עם יעקב בהיותו עם יצחק או עם יצחק בהיותו עם אברהם יאמר שמא שום פסול מצא בזקן שהרי איש אלהים שבא מיהודה לאחר שאכל ושתה דיבר עם הנביא שהשיבו ועמו לא דבר ועם בני נח לא דבר

אלא במעמד אביהם ועם יהושע במעמד משה ועם קין לרעתו. אבל באבות לא פסל את הזקן מפני הבן ולגבי משה כתיב (במדבר יא יז) ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ובזמן הזה שאין דבר שהיו נוהגים בזמן שבית המקדש קיים הרי בעשרה שבטים לא היה לא מזבח ולא כהן כי הזניחם ירבעם וכתיב (מלכים ב' ד מב) ויבא לאיש האלהים לחם בכורים. וכי בכורים היה מביא אלא אותו היה משער שדהו ואלו היו רשאים לעלות לירושלים אלו היו כהנים ולוים שם בי' שבטים ישער כמה היה נותן חלה תרומה מעשר ומנחה קרבן מחצית השקל ונתן ממנו לאיש האלהים לכן הזכיר באו לאיש האלהים וזהו שנא' אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' וכתיב (משלי ג ט) כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך כבד את ה' מהונך ולא כל הונך המבזבז אל יבזבז יותר מחומש הנה אמרו שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקן הרי אם יושבים בסעודה הרב והתלמידים יתן המאכל תחלה לפני הרב ויתן לו המובחר. ואם אביו ורבו יושבים ולמד מרבו יותר מאביו יקדים לרבו. ואם שקולים שלמד מזה ומזה יקדים לאביו ואם אביו משכיר לו רבו ולא היה הרב מלמדו אלא בשכר נמצא האב קודם. ואם אביו למדו יותר תורה ואף על פי שאביו מן הדין היה לו להיות קודם ויודע שרבו יכעוס יקדים לרבו:

סימן תקפ

אדם חשוב ימעט הילוכו בפני בני אדם שיושבים כי יעמדו בפניו. וכן אם כבר יושבים והוא יודע שיעמדו ויאמרו לו שב במקומינו לכך נאמר (ויקרא יט לב) זקן ויראת ואם יכבדו צדיק אחר יחשוב שמא קבלתי מזכיותי שכיבדוני ואל ירדוף אחר הכבוד אלא כל מעשיו ומחשבותיו יהיו לשם שמים ויגדל כבודו בעה"ז ולעה"ב ר' יוסי בר' בון בשם ר' הונא בר' חייא בא ורא' כמה גדול כחן של עושי מצוה שמפני זקן אינן עומדים בעלי מלאכה בשעת מלאכתן ומפני עושי מצות עומדים. א"ר יוסי בר בון אמר לן דקיימי' מקמי מיתא. לא מקמי מיתא אינון קימין. אלא קומי אילין דגמלין ליה חסד. אפילו עמי הארץ נושאין את המת או עוסקין במצוה יש לעמוד כנגדן שהרי כנגד מביאי בכורים עומדים ולכך אם עם הארץ עוסק במצוה יעמדו כנגדו:

סימן תקפא

שנים שהם בעיר כגון ראובן ושמעון והנה שמעון מכבד את ראובן לא יניח ראובן לשמעון לכבדו בדבר שיתבייש שמעון כגון שאין דרכו של שמעון להביא מים מן הבאר ואם שמעון אינו חושש אבל למשפחתו יש גנאי בדבר לא יקבל ראובן משמעון שיכבדנו:

סימן תקפב

אחד היה עשיר ובנו היה עשיר והאב היה עצרן במאכל ובמשתה שלו אמר ליה החכם לבן אף על פי שיש עושר לאביך כיון שהוא עצרן תזכה בו והאכילהו והשקהו משלך ותכסהו:

סימן תקפג

מעשה באחד שהיה מפרנס את אחיו ואת אחותו ואת בניו והיה נותן בקערה אחת להן לאכול ואותו האח שהיה מצפה על שלחן אחיו היה מניח לאחותו ולבניה לאכול הבשר והוא היה אוכל רק תבשיל ומרק והירקות כדי שיהא לו זכות בכל עת לאחר שנים לקח אשה וילדה לו בנים ובנות כשגדלה בתו והיתה אוכלת עמו ככל אשר הוא עשה עם אחותו ובניה כן עשתה לו בתו ועוד היתה מתקנת לו מאכל טוב ולא היתה בתו אוכלת אלא מה שנשאר לאביה לאחר שהיה שבע היתה אוכלת מה שנשאר לו והא אמ' אבייי איזהו רשע ערום זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן שמעון בן גמליאל בריה שאני וצורבא מרבנן שאני:

סימן תקפד

מעשה באחד עשיר שאמר לבנו קח אשה פלונית ואני אתן לך כך וכך לקחה ולא רצה ליתן לו אמרו לו תתבענו לדין לפי שאינך יכול ללמוד מפני שאתה טרוד במזונות אמר איך אצער את אבי אמרו לו והלא אמר אביי דנסבי' עיטא לרב הונא דלגרש לדביתהו ותתבע כתובתה מאביה וליהדר ניהליה אמר החוב ההוא היא תתבענו אבל הבן אינו תובע ואני לא אתבע את אבי לדין ועוד לא יתכן שיתגלגל שבועה על אביו כאלו גורם קללה לאביו ואי נפשך לומר בעושה מעשה עמך זה אין ידוע לבני אדם לכך לא אצער את אבי:

סימן תקפה

אחד היה עשיר והיו לו בני בית הרבה והיו גונבים ממונו של אותו עשיר ובנו האחד של העשיר היה יודע והיה אומר לאביו והלא גונבים לך הכל למה לא תיזהר בהם ולא היה מאמין לו והיה גוער בו. כיון שראה הבן שלא חשש אביו. אמר הבן אגנוב לאבי הכל שאם לא אקח לו הם יגנבו הכל. וישאר אבי ערום מבלי כל ויהיה לבזיון מוטב לגנוב לאבי על מנת כשיהא עני לפרנסו ולשמור לאבי כשישאר אבי ריק מממונו שגנבו

לו. אמר הבן לחכם כשראיתי שגנבו לו אמרתי אם אמתין עד שיגנב לו הכל ישאר אבי לבזיון אמר ליה החכם אמור לאביך שגנבת לו. וימחול לך ותחזור לו הכל. אמר אם אני אגיד לאבי. הוא יחשוד אותי ויאמר שאני גנבתי הכל ויקללני. ולעולם לא ימחול לי ולא יאמין לי עד שאחזיר לו כל מה שגנב לו א"ל מכל מקום תשיב לו. א"ל אם אשיב לו יגנבו לו. והבורא יודע שלא גנבתי לצרכי אלא שידעתי שיגנבו הכל ואמרתי מוטב שאגנוב לשמור לאבי כי ידעתי שיבא לידי עניות שאם אשיב לו הכל יגנבו לו ואשר הם יגנבו יחשוד אותי ולא יאמין לי אמר ליה א"כ תפרנסנו. כיון שאין בו חכמה לשמור ותוציא עליו כאילו היה הממון בידו ובחכמה עשית מוטב שיהיה לו מה שבידך לכלכל את שיבתו. אבידת רבו קודמת לאבדת אביו זהו כשאין אביו משכיר לבנו רב אבל כשאביו משכיר לבנו רב והרב לא היה מלמדו בחנם אז אבידת אביו קודמת ואם הרב לא היה רוצה ללמדו אלא בשכירות ויהודי או יהודית נותנים השכירות ללמדו אז אבידת בעל הנותן קודם:

סימן תקפו

לא יחטא האדם לאחר מות האדם בשביל אבותיו אם היה יודע שאביו לא עשה פירוש של אותו ספר ואביו ציוה לו תכתוב שמי עליהם שאני עשיתי אלה הפירושים. וכבר אמר לו בחייו אותו פלוני עשה אותם. ואני רוצה שתכתוב שמי עליהם כדי שיאמרו עלי ז"ל לא יכתוב הבן אלא פלוני הרב שעשה אותם וכן דרש בספרי לא תשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים. שלא יאמר דברי רבי אליעזר לרבי יהושע. ומה שאמר רבי יהושע לרבי אליעזר. ואם אמר דברי ראובן בשם שמעון או שלא אמר בשם אומרו הכל בספר הכבוד:

סימן תקפז

כתיב (תהלים טו ד) את יראי ה' יכבד כדי שיהיו דבריהם נשמעים הרי שמואל היה מכבד את מר עוקבא. כדי שיהיו דבריו נשמעין בדין כלומר הוא גדול ממני ובקי ממני בדין ומר עוקבא היה מכבד שמואל לענין תורה כדי שיהו דברי שמואל נשמעים ולכך יהושפט מלך יהודה היה מכבד תלמידי חכמים. אבל בדבר שיש להם בושת או בדבר שיש להם לטרוח. כגון התלמיד מאד הגון ואינו חפץ שישמשנו ויעבדנו עבדו של הרב. והוא בעצמו ירצה לשפוך מים על ידיו ולרחוץ רגליו ולחלוץ מנעליו והרב אינו חפץ זה. או הרב אינו רוצה שישמשנו התלמיד אפילו אין לו עבד לרב ונוח לו שהוא בעצמו ישמש לו ואף חוטא התלמיד שמצערו וכן האב והאם:

סימן תקפח

ואם יבא אליך מי שאינו מבין לשון עברי והוא ירא שמים וירצה לכוין או אם תבא לפניך אשה אמור להן שילמדו התפלות בלשון שמבינים כי התפלה אינה אלא בהבנת הלב. ואם הלב אינו יודע מה שיוצא מפיו מה מועיל לו לכך טוב שיתפלל באותו לשון שהוא מבין:

סימן תקפט

יש דברים שאין הלב סבור שיש עון בדבר והוא עון כגון לשנות הבריות ממנהג שנבראו כי הקב"ה עשה כל צרכי הכל לפי מה שהוא. כי העופות הקטנים אינם זזים ממקומם לפי שהעוף מביא להן לאכול עד שגדלים לו כנפים. אבל עופות הבית מיד אוכלים לפי שמחייתו בהליכה ולא בעפיפה לכן חיות אוכלים עשב השדה כי אי אפשר להביא עשב לקטנים לכך הולך. אבל חיות הטורפים ממלאים חוריהן לטרוף טרף. ואין צורך לקטן לצאת מפני שאינו יכול לטרוף. וברא לכל דבר צרכיו ומגיניו כפי הצורך. כיצד קרנים לבהמה טהורה להגן מן החיה וגם בעבור לחכך בהם ולגרש זבובים ותולעים הנושכים בה. וברא זנב במקום שלא יגיע קרניו לגרש זבובים בזנבו. לכך ברא לשור זנבו ארוך במקום שלא יגיעו קרניו לגרש זבובים בזנבו לעזור לעצמו בזנבו ולעיזים שקרניהם זקופים ולאילים ברא זנב קצר. כי צוארם ארוך וקרניה מגיעים לכל גופו ואינו צריך לזנבו. הרי אם יחתוך אדם זנב בהמה. והוא סבור לא עשיתי צער בעלי חיים. הרי גורם צער לבהמה. שאינה יכולה לתקן עוד לעזור מן הזבובים. וברא לאדם ולדוב ולקוף ידים. לפיכך אין צריכים זנב. כי בידיהם אשר להם ממשמשים בכל הגוף סוף דבר לא הניח הקב"ה צורך כל בריה שלא ברא לה כל צרכיה. ואם יאמר אדם היאך יתכן שברא הקדוש ב"ה באדם דבר לבטלה. כגון צפרניו אם אין אדם נוטלים היו גדלים באדם יותר מכדי צרכו. יש להשיב כי כל עשייתן וגדולן. וגם השער שגדל צורך הוא פעמים מוצא רפואה והנאה. בגידולן. ופעמים בגילוחן ופעמים בגידולן. וכן בשניו. וכן בצפורניו. הרי ברא לכל הבריות צרכיהן וצרכי צרכיהן. כגון ידים לעמול וידים לדוב לטרוף ולהכות טרף כמו אדם. לאדם מכה בכלי שבידיו וברא לחזיר יער שינים למעלה ושינים למטה שאם יבא דוב או חיה אחרת להכותו הוא מכה בשניו. והדוב ביד והאריה בזנבו וסוס ברגליו. ולסוסים ולגמלים ולחמורים פרסותיו קלוטות בעבור משוי שעליהם. ושרוכבים עליהם להתחזק ולסבול המשאוי ולדוב שכחו בידיו יש לו כפות ככפות רגלי אדם לעמוד על רגליו. ולכלב שאוכל עצמות ודברים קשים. שיניו חדים ועוד שיהא המאכל במעיו

שלשה ימים כדי שלא ירעב. ונפל אשת ברא בלי עינים לפי שמאכלו בתחתית הארץ ואילו היה רואה היה צריך לבקש צרכיו נפל אשת היא התנשמת שבשרצים שכתוב בויהי ביום השמיני וקורין אותם ט"לפא בלע"ז ויש בני אדם שהם בלא יד או בלא רגל או בלא עינים נולדו. או נוגפו. הרי ברא בני אדם שלמים בגופם. שעושים צרכיהם של חסירי איברים. שהרי הולד נולד ואינו הולך ואמו מתקנת לו צרכיו כן כל חסירי אבר מזמן להם הקב"ה עושי צרכיהם. וכן כל ישראל אבות ואמהות זה לזה שנאמר (דברים כט ט) ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל טפכם וטפכם לא נאמר אלא טפכם בלא ו' לומר כל איש ישראל יהיו בעיניכם כטפכם לתקן כל צרכיהם ועוד ברא חיות בריות אוכלים בריות אחרות. כגון עכביש יארוג לתפוש זבובים ותולעים וברא לזבובים כנפים לעוף באויר שאין עכביש יכולה לה. ויש לעכביש כמה טרחים שמתקן ברוקה קורה לתפוש בה זבובים ותולעים שביום א' לא יתפוש הרי לכל דבר עשה צרכיו יבואו לו בקושי ונתן מורא דבר אחר עליו. כדי שיחשוב שיש שליט עילאה שמכין לכל חי צרכיו. והוא עושה הכל וכשיבקש להקב"ה בכל לב להכין לו צרכיו ולהצילו מחזק ממנו והקב"ה ברא חי שאוכל חי כחיות כדי שלא יתרעם האדם לומר איך יתכן שהקב"ה התיר לאדם לשחוט בהמות חיות ועופות ולא חש לצער בריותיו לכך ברא שאר חיות אוכלי חיים ואם יאמר אדם לא נברא חי אוכל חי אלא החיות טורפות מדעתם יש להשיב הואיל ומצינו שאותם עופות האוכלים (בריות חיות דורסי' א"כ הקב"ה גזר כך וכן לאדם. ואם תאמר היה לו להקב"ה לגזור שהכל יאכלו עשב ולא חיים יאכלו זה את זה לפי שהקב"ה יודע שיש יצר רע שולט בכל לכך גזר לכל דבר שיהא מורא עליו וצרכיו בעמל כדי שיתפלל להקב"ה ויכוין לבו אליו להכין לו צרכיו ותאותו. ולהצילו מן החזק ממנו ולהודות לו על תשועתו ועל טובותיו ועל חסדיו ולכך ברא הרים וגבעות. לפי שידע שעתידים להרוג זה את זה. כדי שימצאו הטובים מנוס להושיע שם כדכתיב (תהלים קד יח) סלעים מחסה לשפנים וכל חיה או בהמה שאינה אוכלת חי אינה דורסת ועוד לבהמה בשיניה. להודיע שהכל מן הקב"ה. והאלהים עשה שיראו מלפניו. לכך שינה זאת מזאת. ונתן מורא זאת על זאת כדי לבקש למי שחזק מכל החזקים להושיעו מכל שתקיף ממנו) ומה שאמרה תורה מכבה עבירה כשעשה תשובה ולאחר שנפרעו ממנה והתורה שלמדה ללמוד ולעשות וללמד שאחרים יעשו שאר כל המצות. אותה תורה מכבה העבירה. כמו דוד כשעשה תשובה ונפרע ממנו בזה העולם. אז התורה מכבה אותה עבירה. שלא יביאוהו לדין על אותה עבירה:

סימן תקצ

תדע מי שמזכה את הרבים לאחר מותו ואינו עמל כל כך לשם שמים כגון אדם שלא עסק לשמה ועשה פירוש או תוספות או העמיד תלמידים והכל שלא לשמה ואדם אחר עסק בכל כחו לשמה ולא עלתה בידו לא העמיד תלמידים ולא עשה פירוש ותוספות לזכות את הרבים לאחר מותו ואותו שלמד לשמה עדיף מני' מאחר שלמד לש"ש וברצון היה מזכה את הרבים ולא עלתה בידו רחמנא ליבא בעי שהרי רבי מאיר למד לפני אחר ולא הועיל לאחר. אלא שרבי מאיר הביאו בגיהנם. ורבי יוחנן הוציאו וכשמנו מי שאין לו חלק לעולם הבא רצו למנות את שלמה אע"פ שעשה ספרים ותיקן תקנות לא חששו עד שיצא בת קול ואמר חזית איש מהיר במלאכתו:

סימן תקצא

מי שעשה זכות גדול וקשה בעיניו לעשות וכופה את יצרו עד שעושה עדיף מן האיש שאין יצרו תוקפו מלעשותו. וכופה את יצרו עדיף ממי שעשה זכות גדול ואין יצרו תוקפו למונעו. ומי שעושה עון גדול ויצרו תוקפו גרוע ממנו אדם שעושה עון מועט ואין יצרו תוקפו לפי שעושה דוגמא להכעיס. וזכות שעושה לאחרים כגון תורה וצדקה כפי אותו הנהנה ממנו וכפי ההנאה הנהנה מקבל שכר. ויש שעושה מועט ובא לו לצדקה ועושה הרבה ואין לו זכות. כגון לאדם אחד אם יתן לו פשוטים הרבה בושת יש לו לקבל ממנו. וכשאומר אכול עמי היום אין לו בושת. זה לו זכות מועט ושכר הרבה. ויש עונשים חמורים על מה שאין כתוב בתורה יותר מעונשים של מצות שכתובים בתורה. שהרי על ידי עבירות שבתורה כתוב מיתות או עונש אחר אבל המונעים מלתת את הרשעים להריגה לא מצינו מה דינם. וראה כמה חמורים לפי שבני בנימין לא רצו לתת את החייבים בני ישראל לכך הרגו טף ונשים כמעט כל השבט ובעונש של תורה כתיב (דברים כד טז) לא יומתו בנים על אבות וכן בני עלי ששהו קיניהן של נשים על זה לא נאמר עונשו וראה כמה עונשים כמה דורות נכשלו בעונם:

סימן תקצב

איזהו יועץ וחכם שיודע לתת עצה שלא יבא לידי מכשול. אבל יועץ שעצתו באה לידי מכשול אע"פ שנתן עצה טובה כיון שלמכשול באה עצתו אין זה יועץ חכם. כי אין יועץ נקרא חכם אלא שידע להזהר שלא תבא עצתו לידי עבירה ולידי רעה. ואיזהו רופא חכם כל שיודע להזהר שלא יבא לידי חולי. אע"פ שמרפא כיון שלא ידע להזהר אין זה

רופא חכם. וכן אם יזהר אדם שלא יחטא יותר טוב משיחטא וצריך לעשות תשובה וזהו שנאמר (איוב כח כח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה:

סימן תקצג

כתיב (הושע יד ג) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב. אחד חטא בעבירות גדולות ובא לפני החכם ושאל לו במה יתכפר עון קטן ולא רצה להורות לו. אמר לו למה לא תתן לו כפרה. אמר על החמורות אינו שואל אלא על הקלות לכך לא אתן לו כפרה. וכתיב (ירמיהו ב לה) הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי אלא כל עונותיו יתודה. וכתיב (ויקרא טז כא) והתודה עליו את כל עונות בני ישראל וכתיב (הושע יד ג) כל תשא עון:

סימן תקצד

מי שגנב או שלקח וגזל והחרימו מי שיש בידו שיחזירנו לבעלים והחזיר או שלא החרימו ויש עדים שגנב והחזיר אין לספר בגנותו ולפרסמו ואפילו אם נשבע ואחר כן השיב אין לביישו כדי שלא לנעול דלת בפני השבים:

סימן תקצה

ראובן גזל קרקע אחד והוריש לבניו וזרעו לאחרים. וזרע זרעו כמה דורות אם היו יודעים היו חייבים להחזיר לזרע זרעו של נגזל וכולם נדונים בגיהנם. אע"פ שאין עדים ושטר. ואל יאמר אדם שתופש ממון חבירו בעולה אם תופש שוה ליטרא ונותן כמו ליטרא לצדקה אל יאמר יחשבו לי הנתינה כנגד הגזילה. טוב לו לאדם שלא יגזול שוה פרוטה ולא יתן הרבה לצדקה מאשר יגזול מעט ויתן הרבה לצדקה:

סימן תקצו

אחד בא לפני חכם אמר לו שהוא חולה והוא סבור שלא יחיה. והוא חטא כשהיה לו ליתן הרבה לכיס של צדקה לא נתן אלא מעט כך עשה הרבה פעמים ועתה מתחרט אני ואין לי במה לשלם אלא הבית שלי ויש לי בנים מה יעשו אמר לו תודיע זה לב' טובים שבעיר ותבקש מהם שימכרו הבית. ובמקצת יפרנסו בניך וילידי ביתך ובמקצת יפרנסו ענייי העיר או בצרכי צבור. והקרן יהא מונח בכח הקהל:

סימן תקצז

אחד גזל דרך רמאות כגון שעשה לו טעות ואותו הנגזל הלך למדינת הים למרחוק וזה שרימהו נתחרט. ורצה להשיב הגזילה ולא יכול כי הלך לו. ושאל לחכם אמר הרי אמרו יוליכנו אחריו אפילו למדי וזה רחוק מה אעשה. אמר לו החכם אותו כבר הוא במקום רחוק שלא תוכל לבא אחריו ואין לך מה להוציא בדרך. ועוד הלסטים יגזלו ממך ואפי' אם היה יודע שרימית אותו לא היה שב הנה עבור אותו ממון והיה מתייאש. תחקור אם יש לו בנים שם או אם יש קרוב תן לו ואם לא תעשה בהם צרכי רבים והוא הרויח עד שהשכיר שליח נאמן ושלח לו:

סימן תקצח

כתיב (קהלת יב יב) ויותר מהמה בני הזהר כי אמרו מי שגזל מאחד מחמשה ואינו יודע ממי גזל לא יצא ידי חובת שמים עד שיתן לכל אחד ואחד. וכתיב (ויקרא ה כג) והשיב את הגזילה אשר גזל. כיון שאמר הגזילה למה אמר אשר גזל. אלא אם באותו יום שגזל השיב אין להוסיף יותר עליו ואם לא השיב באותו יום או שבוע או באותו חודש או יותר צריך להוסיף על הגזילה כפי מה שהיה מרויח מעת שחסרו עד שהשיב לו. ויאמר אותו אדם לפי מה שיודע לשער אותו עסק האיש כמה היה יודע להרויח באותו גזל מן העת שנחסר עד שהשיב ולבד מזה יחשוב הצער. אע"פ שכל זה לא הצריכתו תורה אבל לצאת ידי שמים צריך לחשוב הצער שהרי החובל חייב בחמשה ובושת הוא עצבון כך בכאן ידע כמה צער לנגזל. כי יש אדם שיש לו מאה ליטרין ואינו חושש בליטרא שגזלו. ויש אדם שיש לו אלף ומצטער על שלקח לו באותה ליטרא יותר מאותו שיש לו הרבה מעט יותר ממנו ויש שיש לו מעט ואם לוקח ממנו מצטער הוא בחסרון מאכלו ומשקהו. כי קודם שגזלו ממנו היה אוכל ושותה ומעדן ולובש. ועתה חסר ומצטער כל זה צריך לחשוב הגזלן צער שגורם לו. ולכל הנסמכים עליו וחסרון העידונים שגרם להם לתת להם כפי מה שגורם ולפי הנגזלים. כמו שאמרו הכל לפי המבייש והמתבייש. וגם לקבל דין בגופו אם חודש או שני חדשים יתענה כענין הענויין וכסף שנשאר לו אפילו טורחו לא יחפוץ לקבל. וגם מוסיף משלו כנגד התענוגים שנהנה מאותו ממון. ועינויין נגד התענוגים ועליו נאמר זדונות נעשו לו כזכיות:

סימן תקצט

ואף על פי שלא הזכירו חכמים עומק התשובה הזאת. כך היא לחפצים שלא יקראו לדין לעולם הבא. ואף בעולם הזה לא יקבל עונש ונקמה לפי שמקבל עליו העינוין שהיו ראויים לו מן השמים. וכל זה אין להורות אלא במי שמתחרט ומבקש להיות נקי מן הקב"ה. רק אם רבים גזל אע"פ ששב באלו הדברים שכתבנו הקב"ה מביא עליו כדרכיו. מפני שהרבים בקשו עליו נקמה ויקבל שכר על העונשים שבאים עליו מן השמים. כי מאחר שמדעתו קבל עליו עונשים ועינויים ותשובות שכתבנו אינו ראוי לקבל עליו עונש מן השמים. וכתיב (ירמיהו ל יא) ונקה לא אנקך פעמים ינקה ופעמים לא ינקה כמו שכתבנו. ומעשה באחד שגזל ליטרא והרויח בה הרבה והיה אדם מכיר הגזלן וידע ועשה ככל מה שכתבנו וכל מה שהרויח נתן לנגזל:

סימן תר

ויש גזל של גוי שיבא לכמה רעות יותר משהיה גוזל לישראל לפי שאם יבא ישראל לשם יגזלוהו וזהו חוטא אחד יאבד לשאר יהודים הרבה טובה שהיה ליהודים באותה העיר בכל פרשת ענין חטאת ואשם במקרא יש כפרה אבל בפרשת ענין כהן משיח אין כתוב לא כפרה ולא סליחה ששגגת תלמוד עולה זדון. כי הוא המכפר את עצמו. אבל בכולם הוצרך וכפר עליו הכהן. ועוד לאשמת העם כתיב כי היה לו לדקדק שהוא גדול בחכמה ובגדולה ובפרישות מחביריו ואמרו חכמים אחד שוגג ואחד מזיד בחלול ה' אבל בכלם סליחה וכפרה:

סימן תרא

כתיב (דניאל ט טו) חטאנו רשענו כלל עצמו בכלל לפי שכל ישראל ערבים זה לזה שנאמר בעכן והוא איש אחד ולא גוע בעונו לכך צריך בלשון רבים לבקש סלח לנו אבינו כי חטאנו וכשאנו מתודים אנו אומרים על חטאים שאנו חייבים עליהם סקילה שריפה הרג וחנק ואע"פ שידע האדם שלא חטא בכך שיהא חייב אע"פ כן צריך שיתודה כך לפי שכל ישראל ערבים זה לזה. ועוד כדי שיודה החייב שלא יתבייש להתוודות:

סימן תרב

מה שאמר ר' שמעון בן יוחאי ראיתי בני עליה והנם מועטים אם שנים הם אני ובני הם בעולם הבא דיבר כי בעולם הבא לא יהיו רק העושים מאהבה. אבל מגן עדן לא דיבר כי לשם יהיה יותר:

סימן תרג

כתיב (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת ה' תחלת החכמה היא כשאדם ישן הרי הוא כשודד. כשמקיץ מיד דומה זה שעד עתה לא היתה מחשבתו ברשותו ויקץ משנתו מיד מחשבתו ברשותו מיד תקנו לומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וכשהולך לישן ויחשוב בכל יום נתיבות העולם כמה עשירים היו בעולם שנודע שמם ונשכח כל גאותם שהיו מתגאים ומתנשאים בשביל עשרם וכבר נשכחו. וכמה גבורים היו שהיו נודעים בכחם ואחר מותם עברו מעט ימים ונשכחו וכמה רשעים היו שעשו כל תאות נפשם וכל מה שהיו חפצים ואחר מותם נשכחו וכמה חכמים היו שהיו נודעים למרחקים בחכמתם ואחר שנים נשכחו אחר מותם. וכמה צדיקים היו שצדקתם היו מספרים למרחקים. ואחר זמן נשכחו מעשיהם. וכיון שלכל ענייני העולם לאחר זמן נשכחים. צדיק ורשע וחכם ועשיר. וגבור ונאה ובעל הנאות הכל נשכח לכך אדם ישים על לבו בכל יום אם מתגאה לבו. או בשביל עושר. או בשביל חכמתו. יחשוב הלא לבסוף נשכח. ויעשה כל מעשיו לשם כך שלא ישתכחו. וטוב לו שיודע כל מעשיו באותו יום שלם שהכל שמחים שתשכחו מעשיו ויעשה הכל לשם ה'. והוא יפרסם לכל מעשיו ולא ישתכחו. זהו שנאמר (תהלים קיא י) שכל טוב לכל עושיהם וכתיב (תהלים קיא י) תהלתו עומדת לעד:

סימן תרד

העתקה ממגלת סתרים מרב נסים גאון ז"ל

ידענו כי זה העולם הוא מקום המעשה והעולם הבא הוא מקום התגמול כי השכר שהבטיח בו הקב"ה את עושי רצונו שם הוא משלמן לעולם הבא וכן יפרע לרשעים על עבירות שעשו בפורענות שהכין להם כענין שנאמר (דברים ז יא) אשר אנכי מצוך היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום ולמחר ליטול שכרם. ואמרו חכמים בספרי לא נטלו צדיקים כלום בעולם הזה משלהם שנאמר (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ולא נטלו רשעים כלום בעוה"ז משלהם שנאמר (דברים לב לד) הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי ונאמר (דברים לב לה) לי נקם ושילם. וכל מה שיגיע

לצדיקים מן הטובות והכבוד והעוז בעולם הזה אינו מחסר להם לעולם הבא משיעור שכרם שמזומן להם לעולם הבא אלא הכל פרי מפעלותם שנאמר (ישעיהו ג י) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. ושנינו אלו דברים אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה וקרן קיימת לו לעולם הבא פירוש הפירות מגיע להן תחלה והעיקר שמור להם לעולם שכולו אורה. וכן הרשעים אפשר שיכשל מהם בעולם הזה:

סימן תרה

מי שעשה עבירות גדולות כגון מי שבא על אשת איש והוליד ממנה וכן כיוצא בהם מעבירות חמורות שיש להם פרי מגיע פריים בעולם הזה והעיקר שמור ומזומן להם לעולם הבא. ועל זה נאמר (משלי א לא) ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו. ונאמר עליו עבירות שעושין פירות יש להם פירות שאין עושין פירות אין להם פירות. דבעולם הזה מגיע לו פרי מעשיו ועיקר מעשיו מוכנים לעולם הבא ליפרע ממנו עליהם נאמר בתוספתא בדין פיאה אלו דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא על ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים ועל לשון הרע כנגד כולן על אלו מהרין ליפרע ממנו בעוה"ז חוץ מפורענות שנפרעים ממנו לעולם הבא ובתלמוד ארץ ישראל חזקו בדבר זה מן הכתובים ואמר בענין ע"ז הכרת תכרת כתיב (במדבר טו לא) הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב. הנפש ההיא עונה בה בזמן שעונה בה. כתיב (שמות לב לא) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב הרי לגבי ע"ז וגבי עריות כתיב (בראשית לט ט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וגבי שפיכות דמים כתיב (בראשית ד יג) גדול עוני מנשא. כשבא אצל לשון הרע מה כתיב (תהלים יב ד) יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות ואם תראה אחד מן רשעים שהשפיע לו הקב"ה טובה והנעים עליו בעולם הזה אפשר שעשה מצוה בעולם הזה ונוטל שכרו כאן כדי שנפרעים ממנו בעולם הבא כמו שנאמר (דברים ז י) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו ומתרגמים ומשלם לשנאוהי טבין דאינון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון. מכשילו בשילום גמולו כשיעור שעשה בעולם הזה וכמו כן נאמר עוד כי הצדיק שעבר עבירות מועטות הקב"ה מייסרו בעוה"ז כשיעור מה שממרקים עליו כדי שיהא לו שכר בעולם משלם כל צדקותיו לעתיד לבא. דבר זה נאמר בתלמודנו ובתלמוד ארץ ישראל ואנו מזכירים כאן מה שאמרו בתלמוד א"י לפי שתפסו בו דרך קצרה. וכן אומר רובו זכיות ומיעוטו עבירות מיעוט עבירות שיש בידו נפרעים ממנו בעולם הזה כדי ליפרע לו משלם שכר לעתיד לבא. רובו עבירות ומיעוטו זכיות נותנים לו שכר מצות קלות שיש

בידו בעולם הזה כדי ליפרע ממנו משלם לעולם הבא. רובו זכיות יורש ג"ע. רוב עבירות יורש גיהנם. הרי בארו לנו בזה הדבר כי צדיקים שעשו עבירות קלות אין נפרעין ממנו לעולם הבא אלא בעולם הזה. ומי שעשה רוב זכיות ומת עד שלא נפרעו ממנו מיעוט עבירות שעשה אינו מקבל עונש כלל על עונותיו אלא מנכין לו מזכיותיו בשיעורו ובזמן שלא נפרעו ממנו בעוה"ז. ומי שמת ורובו עבירות יורש גיהנם ואינו נוטל שכר כלל על זכיותיו אלא פוחתין לו מן הפורענות בשיעורו ואם כבר גמלו הקב"ה אותו מיעוט מצות קלות שעשה בעולם הזה נפרעים ממנו על כל העבירות שעשה משלם ושכרן של צדיקים שראוי להם על זכיותיהן בעוה"ב אין דרך לכל היצור ולא לשטן לחסר ממנו כלום אלא מתקיים להם באמת ובתמים שיזכו בו אי אפשר שלא יגיע להם שכרן משלם. וכן מי שמת כשהוא רשע אין דרך להתפלל עליו כדי שיזכה עם הצדיקים כי אותה תפלה אינה מועלת כלום לפי ששכר שראוי לצדיקים אינו אלא הטורח והעסק שעסקו וסבלו בעשיית המצות והתאפקו והתחזקו מעבירות אבל מי שהלך אחר תאותו להתעדן בעבירות היאך יתכן שיהא לו חלק טוב. ודאי מבוטל ורחוק מן הדעת. ומי שהזכיר מחכמים ענין העתירה ובקשה על החוטא לא אמר אלא כדי להקל מעליו הפורענות בלבד לפי שהשכר הוא דין אמת לצדיק. הכינו לו הקב"ה על זכיותיו. ואין מדרך אמת שיחסר לו הקב"ה ממנו כלום בעולמו. וגם הפורענות דין להקב"ה על החוטא ויתכן שיעתיר אליו מי שהוא חשוב לפניו כדי להסיר מקצתו מעליו או כלו. לפי חשיבות המעתיר וכפי פורענות של חוטא. הלא תראה מי שסבור להועיל על החוטא לא אמרו אלא יכולני לפטור את העולם מן הדין. ולא אמר לזכות את החייב ואין בעתירה בעבירה שום שכר לרשע כמו שאמר על דבר זה כי הקדוש ברוך הוא כבר אמר לכל הרשעים שובו אלי והשיבו מדרכיכם הרעים ואני אבטל מכם הפורענות ואשלם לכם שכר טוב על תשובותיכם עדי והתשובה בידי אדם היא. והוא יכול לעשותה וקרובה אליו מעתירות המעתיר שאינו מאמין בה ואינו דבר בידו שיכול לעשותו. ואלו היה מגיע שכר לרשע מחמת העתירה כשמעתירים עליו היה מן הדין ראוי שיהא קבול תשובתו לפני הקב"ה לענין מתן שכרו יותר חזק וגדול ומאחר שהקב"ה קרא לרשעים לחזור בתשובה ואמר שובו אלי ואשובה אליכם וכיוצא בזה הרבה וחק לנו יום צום העשור וקראו יום הכפורים והבטיחנו לומר שבו אנו מתכפרים על עונותינו שנאמר (ויקרא טז ל) כי ביום הזה יכפר עליכם. ועשיית רצונו של הקב"ה כמו כן מכפר עון ויש בדבר הזה טובה ותקנה גדולה לבני אדם המצויינין בעבודתו של הקב"ה ויש להם שכר בכך העתירה נמי מועילה להקל מן הפורענות או לדחותה ואין בדבר הזה ריחוק הדעת ולא

להיות לו שכר בשבילה. שהרי נאמר ההגדה אמת משם רבותינו שהיא נאה ונתכונה לענין מה שזכרנו. ועל הדברים האלה הנאמרים משם רבותינו יש מן הדין לסמוך מלכת אחר זולתם. אמנם דין העתירה היא שוה ליום הכפורים וכמו שאמר במשנה אחטא ואשוב אחטא ויום הכפורים מכפר ואמרו בתלמוד אגב דברים הואיל כשיחטא אדם על כונת שיום הכפורים מכפר עון עליו אין יום הכפורים מכפר עליו. וגם כמו כן יש מי שחטא וסומך על העתירה אין מקבלים עליו עתירה וכן הוא דין העתירה הרי נדחה דבר האומר שיש לו שכר בעתירה ונתבטל ונתרצה על הדרך שאמרנו נמצא העונש שהעניש הקב"ה את הרשעים על תנאי שאם לא יחזור בתשובה או לא יעתיר עליו מי שעתירתו מקובלת אז יענש שכן הבננו מדברי רבותינו שאמרו יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין. ואמר רבי יוחנן על אלישע הנקרא אחר כשאמות אכבה עשן מקברו. כי נח נפשיה דרבי יוחנן פסק קיטרא מקברא דאחר. ואלו ראיות גמורות שהעתירה מועלת נתברר מכל הדברים שהזכרנו שהשכר המיוחד לעולם הבא אין דרך לכל בריה ליכנס בו ולא לשטן ולא ל זולתו כדי שיחסיר ממנו משיעור מה שהוא ראוי לקבל כלום. ולא שיזכה החוטא ולא שיתוסף בפורענות יותר ממה שהוא חייב. כי אלה הם מדות הצדק אבל בעולם הזה אנו יודעים מדרך הדעת שיש יסורין המגיעים לקטנים ולצדיקים מפני שיש להם תקנה בדבר זה לעתיד לבא שהן עתידין לקבל עליהן שכר טוב יותר מכשיעור הצער שאירע להם. ויש בדבר זה עוד ראיה לבני אדם המצויינין בעבודתו של הקדוש ברוך הוא ותקנת דרכיהם. וכיון שיתכן עוד שינסה אותם מחמת דברי מקצת הברואים בזמן שהוא יודע שיש להם תקנה בדבר או שיוסיף בנסיונים או יקל ממנו. כל זה אין בו שום כיעור אף על פי שכבר זה ידוע ומקויים מן הדין. הרי הכתובים אומרים אותו ענין למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך ונסיון זה מענין איוב שהעיד בו הכתוב כי הוא תם וישר וירא אלהים וסר מרע והתחיל להביא עליו אלו היסורים קשים וחזקים. ועקר סיבה היתה מדברי השטן. וביאר הכתוב שלא היה מחוייב בצרות וביסורים שבאו עליו. אלא הקדוש ברוך הוא התחילן כדי שיגמלהו טובה עליהם ולמען יראו כל הרואים והשומעים אותן קושי יסורים ומתקנים דרכיהם. כמו שנאמר (איוב ב ג) ותסיתני בו לבלעו חנם אינו חייב מזה שהבאתי עליו אלא לפי שגלוי וידוע לפני כי הוא ממתין ומיחל ביסורים הבאים עליו לכן הבאתי עליו וכדי שיגמלהו טוב בשכרו שהוא יותר מצרות שאירעוהו. כי יסורים המגיעים לו לאדם בעולם הזה יש מהם מה שמקבלים בתחילה לא על דבר אלא כדי שיזכו ויקבלו עליו גמול טוב ושכר גדול והוא הנקרא חנם. כי המנוסה בו אינו חייב שיבא עליו. ומהם מה שהוא פורענות ונקמה

על עבירות שכבר קדמו הם והם בדרך החיוב ולא יאמר עליהן חנם ומתחזק דבר זה. ומתבאר יותר ממה שאמר הקב"ה ליחזקאל ונקוטותם בפניכם בכל הרעות אשר עשו לכל תועבותיהם וידעו כי אני ה' לא על חנם דברתי לעשות להם הרעה הזאת. מנה חטאתם וביאר הפורענות הבאה עליהם מן הדין האמת הוא שהם חייבים שתבא עליהם ואינם יסורים של חנם. שכל נסיון שבאים לבני אדם כדי שיזכו ויקבל עליהם שכר טוב כדרך הנסיון של איוב שהי' חנם כדי לזכותו עליהם. ואמרו בתלמוד בפרק השותפין ובפרק יום הכפורים כי זה השטן שהשטין על איוב הוא מלאך המות ודבר זה אינו רחוק מן הדעת הלא אמור בתורה ויתיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו. וכתיב (במדבר כב לב) הנה אנכי יצאתי לשטן. וכתיב (שמות ג ב) וירא מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו והמלאך שנראה ובידו חרב שלופה הוא מלאך המות. ולכך אמר לבלעם כי עתה גם אותכה הרגתי. וכמו כן ראה דוד אותו כמו שנאמר (בראשית יח ב) וישא עיניו וירא את מלאך ה' עומד בין השמים ובין הארץ וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים ואמר כי נבעת מפני מלאך ה' והוא בלא ספק מלאך המות. לפי שנשתלח להשחית העם כמו שאמור בענין. ומלאך ליהושע לחזקו במלחמה. והזהרה לשטן על איוב רק את נפשו שמור שלא תהרגהו. ויהי היום ר"ה מלאכים מזכירים מעשה בני אדם אם טוב אם רע ומבקשים לפני הקב"ה להסיר הספק מבני אדם שאומר למה הצדיקים בנעימות בעולם הזה ומביא עליהם יסורים להודיע לבני אדם צדקותיהם. וכדי להראות אתנניהם לבריות וכתיב (דברי הימים ב' יח יח) את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וכתיב (דניאל ז י) דינא יתיב וספרין פתיחו. והוא אין צריך ספר כי הוא יודע המחשבות עד שלא נוצרו אלא כמנהגנו דברה תורה בלשון בני אדם. ומביא יסורין על הצדיקים עבור דברי השטן. לפי שבר"ה פוקד כל היצורים אנו תוקעים לזכור לנו עקידת יצחק ולערבב את השטן לדחותו מעלינו:

סימן תרו

מי שהיו עונותיו מרובין וזכיותיו קלות ומעוטות היאך יהיה בעסק השכר והפורענות. אנו אומרים כי מכח הדעת אין ראוי לו קיבול שכר ונשאר הדבר. אחר כך נאמר בשאלה זו שני דברים. הראשונה שאמרו כי בשביל צדקותיו פוחתין לו מפורענות. כגון שהיה חייב ק' חלקים מכאב הפורענות וראוי לקבל על השכר הטוב על צדקותיו ב' חלקים כגון זה נפרעים ממנו צ"ח חלקים של פורענות ונופלים מעליו ב' חלקים כנגד אותם ב' חלקים. והשני דברי מי שאמר גומלין אותו על זכיותיו. ותשאר הפורענות שלימה

לעולם הבא לעתיד לבא. וזה דבר שוה לתרגום ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. ומי שסובר דבר זה הביא ראיה ממה שנאמר (מלכים א' יד יג) כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב פירוש בשכר. ועתה היאך יתכן שאין אנו סבורים אחר דעתו של תרגום בדבר זה במקום שהכל מודים שהתרגום עזרא הסופר נשתמש בו כדאיתא במסכת מגילה ואין שום טענה על דברי התרגום נראה אין שכר בעולם הבא אין שונאי ישראל ראוין לכך ומי שרבו עונותיו ונתמעטו זכיותיו אינו ראוי לקבל שכר כלום ומשפיע לו טובה בשביל עסקיו. וזה הנועם והעדון שמקבל בעולם הזה. אין ממיר השכר לפי שבו דאגון וראוי שיגיע בו לשונאי כמו לאוהבי ה' נמצאו דברי המתרגם מקוימים ואין לשמוע לחולק על המתרגם והתלמוד אומר בעולם הזה למה הרשעים דומין לאילן שכולו עומד במקום טומאה ונופו עומד במקום טהרה נקצץ נופו נמצא שכלו עומד במקום טמא כך הקב"ה משפיע טובה לרשעים בעולם הזה כדי שירשו מדרגה תחתונה שבשאול שנא' יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות. ואמרו כל מי שעונותיו מרובין מזכיותיו מטיבים לו כמו שקיים כל התורה כולה. ואומר שאת פני רשע לא טוב שנושאים להם פנים בעולם הזה ואומר אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא משלם שכר בעולם הזה לרשעים על מצות קלות. ואין עול משלם לצדיקים פורענות על עבירות בעולם הזה. מי שחטאיו מרובין אין לו שכר בעה"ב כלום. פושעי ישראל בגופן כי לית להו תקנתא מרוב עונות לכך מנעים עליו הקב"ה בעולם הזה כדי לאבדו מן העולם הבא ומייסר הצדיקים בעולם הזה כדי להטיבם באחריתם. ומצינו שהכתוב שוה לדברי התרגום ומחזקו ומקיימו שנאמר באחאב לאחר שנאמר בו כי לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' ללכת אחרי הגלולים נאמר כאלה בסמוך לו ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו ונאמר (מלכים א' כא כט) לא אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא הרעה על ביתו אע"פ שעונותיו מרובין נתן לו שכרו והשפיע לו טובה הרי סמך לתרגום. כתיב (במדבר יד כא) ואולם חי אני אמר לו הקב"ה למשה החייתני בדבריך שראה הקב"ה אם יהרגם במעשה המרגלים שיאמרו אין יכולת בפני מלכנו. אמר קבלתי עתירתך נתקיים לכל העולם שאני חי לעד בעל היכולת והגבורה:
עד הנה דברי רב ניסים גאון זצ"ל:
העתקת רבינו יצחק האלפסי
בית שמאי אומרים צדיקים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים עד ורשעים נכתבים ונחתמים לגיהנם. מיד בינונים שעונותיהם וזכיותיהם שוין יורדים לגיהנם ומצפצפים ועולים. בינונים דקאמר ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד. דוקא שאין בכלל עונותיהם עון

פושעי ישראל בגופן ומאי היא קרקפתא דלא מנח תפלין מעולם. אבל אם בכלל מחצה עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן מעולם מצפצפים ועולין. אבל שעונותיו מרובין מזכיותיו ובכללן עון פושעי ישראל בגופן וכן פושעי אומו' העולם והן עוברי עבירה כגון עריות יורדים לגיהנם ונדונים י"ב חודש. לאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים. אבל הממירים והמסורות והמינים והאפיקורסים ושכפרו בתחיית המתים ושפרשו מדרכי צבור ושנתנו חתיתם בארץ החיים וכן פרנסים המטילים אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים ושחטאו ושהחטיאו הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדים לגיהנם ונדונים בו לדורי דורות. אמר רב יהודה כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור וכו'. ורב חסד ב"ה אומר מטה כלפי חסד פירש רבי יוחנן מעביר. וקיימא לן הני כלהו שמת בלא תשובה. אבל אם מת בתשובה אין מזכירין לו שום עונות. שנאמר (יחזקאל לג יב) ורשעת הרשע לא יכשל בו ביום שובו מרשעו אלא הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ונותנו במחיצתן של צדיקים:

סימן תרז

אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר (מיכה ז יח) נושא עון ועובר על פשע. למי נושא עון למי שהוא עובר על פשע. בינונים עד עשור תלוים. ולא בינונים ממש. כי אי אפשר לצמצם שלא יכריע כף חובה או כף זכות בהכרע כל דהוא ואם שוים הרי רב חסד מטה כלפי חסד אלא אע"פ שכף חובה מכרעת נקרא בינוני שאותו עון שמכריע יותר מן הזכות אינו גדול שימות בה. ואם זכיות מכריעות ואין הזכות שמכריע גדול כל כך שיחיה בו אע"פ שמכריע שיוכל להחיותו מן המות נקרא בינוני שהרי רבה בר נחמני אמר אנו בינונים. אמר אביי א"כ לא שבקת חיי לכל בריה. ולא נוכל לומר שהוא אמר בזה הענין כמו שהוא אומר במקום אחר לעולם יראה אדם עצמו כמו בינוני מחצה עונות ומחצה זכיות אם עשה זכות אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם לטובה. כי על זה לא היה משיב אביי אם כן לא שבקת חיי לכל בריה אלא בינונים אע"פ שמכריע זכות או חובה שכל כך אין בזכות המכריע להחיותו בו. שאם אדם בינוני תלוי עד יום הכפורים גם בי"ה יהא בינוני פעמים רב חסד מטה כלפי חסד. ועוד זכות יה"כ מכריע והוא שזכיותיו מן גמילות חסדים. והוא מועיל לו שיתפללו עליו. וזהו כי ברבים היו עמדי רבים לא נאמר אלא ברבים בשביל רבים. ואם חטא לרבים אע"פ שרוב זכיות עשה פעמים שלוקה בזה העולם או מיתה או הוא או זרעו או ממונו או שאר צער ופעמים נושאים פני אבותיו ומאריכים לו אע"פ שרבו עונותיו

כמו למנשה או שזכה במועט ופורעים לו. ויש צדיקים שמתים על שגגות כדי שילמדו אחרים מזה. כאותו תלמיד ששאל אליהו זכור לטוב לאשתו בימי ליבונך מהו אצלך וזה לא היה מן התורה בפי'. וכן כדו בר קיימת קמי מרך כדי שילמדו אחרים ממנו וכגון עוזא. ויש שימות שמשנה מנהג הראשונים כגון פיוטים שהורגלו לומר קרובץ דרבינו משולם שאחד אמר קרובץ אחרת ומת בתוך שלשי' יום ואחד לא רצה לומר אין צור חלף ומת בתוך שלשים יום שאין עון זה מן התורה אלא אל תשיג גבול עולם. ופעמים שהאב הצדיק מצדיק את זרעו וכששומע שנגזר רע על זרעו הוא מקבל עינוי בקבר כדי לפדות את זרעו ואף צדיק בשביל צדיק אחר שנאמר (שמואל א' יב טו) והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם ופעמים כשלוקים הבנים מעמידים אבותיהם שם כשהיה בידם למחות ולא מיחו. או כשגרם עון אביהם או פעמים מעמידים הצדיק שם שנא' וירא ישראל את היד הגדולה ישראל סבא. וכתיב (תהלים נח יא) ישמח צדיק כי חזה נקם אשר עשה ה' במצרים מצרים סבא כדי להדאיב בשרו ונפשו שנאמר (איוב יד כב) אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. וכתיב גבי עלי הכהן (שמואל א ב לג) להדאיב את נפשך. אף עלי בכלל. וצדיק שמת על השגגה לעתיד מקבל שכר על מיתתו. שלא מת אלא על השגגה. או על דבר קטן בשביל אחרים שנא' הן צדיק בארץ ישולם אף כי רשע וחוטא. וכתיב (משלי יג כג) יש נספה בלא משפט וראוי לקבל שכר ויש שלוקה בשביל שהי' שמח במפלת חבירו שנאמר שמח לאיד לא ינקה וכתיב (איכה ד כא) שישי ושמחי בת אדום יושבת בארץ עוץ גם עליך תעבר כוס וכתיב (איכה א כא) שמעו רעתי ששו. וכתיב (איכה א כא) הבאת יום קראת ויהיו כמוני. וכל המצטער על צער רשעים שהיו אכזריים נפרעים ממנו וכתיב (משלי יא י) באבוד רשעים רנה. וכשתבא שמחה או טובה לצדיק מצוה לשמוח שנאמר ביום טובה היה בטוב וכתיב (תהלים קו ד) זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך מה גרם כי עסקתי לראות בטובת בחיריך ולשמוח בשמחת גויך:

סימן תרח

שלשה ספרים נפתחים בר"ה של צדיקים של זדים ושל מעשיו שקולים עד עשור יום. אחד אם הוא בינוני בר"ה. א"ת רב חסד מטה כלפי חסד א"כ למה צריך ג' ספרים בר"ה אלא בר"ה בינונים אין מטים כלפי חסד אלא בינונים בי"ה רב חסד מטה כלפי חסד ועוד לא בינונים ממש אלא עשרה זכיות ועשרה עבירות כיוצא בהם ועוד עבירה קטנה ואין בה שיהא חייב מיתה ואם עשרה עבירות ועשרה זכיות כיוצא בהן. ועוד זכות שאינו גדול כל כך כדי שיהא ראוי להצילו מן המות בשביל הנוסף כל זה נקרא בינוני עד שיהא

בעון כדי שיהא ראוי לחייבו מיתה ובזכות שיהא ראוי להחיותו עדיין הוא בינוני ואם עשרה עבירות שכלם מצטרפים למות ועשרה זכיות להנצל או אחד עשרה אפילו אין עוד קטנה מצטרף להכריע בתפילה שלמה להרשיע רשע לתת לו דרכו בראשו ולא אמר כרשעתו כמו לצדיק כצדקתו כי מדת פורענות אין עושה פירות ועוד מדה במדה אבל צדיק טובות במדה ויותר טובות וצדיקים עיקר מוצנע להם לעולם הבא שנאמר (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ורשעים פורענות מוצנע להם לעולם הבא שנאמר (מלאכי ג טז) ויכתב ספר זכרון לפניו. וכתיב והיו לי אמר ה' צבאו' ליום אשר אני עושה סגולה ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו ובעולם הזה מה שנהנים הצדיקים עבור תפלתם כעניים הצועקים בשערי העשירים. ואל יאמר ירא שמים אני צדיק ופלוני רשע אני יורד והוא עולה. הוא עשיר ואני עני. ולמה אשתמרה מעוני והוא עושה מה שלבו חפץ ומעשיו מצליחים לפי שהקב"ה רוצה לטרדו מן העולם ואינו ממהר ליפרע ממנו אבל הרשע הקדוש ברוך הוא נפרע ממנו לעולם הבא ועוד הוא נולד במזל שהוא עשיר והצדיק נולד במזל עני ועתה לא יאבד ממונו בדבר קל והצדיק אם נברא במזל עני כמה זכיות צריך עד שיבטל המזל אברהם נולד במזל שלא יהיה לו בן אם לא שגרמו זכיות גדולות לא היה לו בן לכך צריך צדיק לשמור עצמו מעבירות ואל יקנא בעושי עולה כי אם יעשה זכיות מרובים אוי לרשע אוי לשכנו ביום יפקד חרון אף:

סימן תרט

אמרו צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו רשע בעדן ונוטל רשע חלקו וחלק חבירו צדיק בגיהנם ויחלץ צדיק מצרה ויבא רשע תחתיו:

סימן תרי

תאנא שני סופרים יש בגיהנם כותבים זה מקום פלוני וזה מקום פלוני כי נכון לכל איש בין טוב ובין רע מקומו בגן עדן ובגיהנם הרשע מביאים אותו להושיבו בגיהנם במקום שכתבו הסופרים זה מקום פלוני הצדיק הנפסד על ידו בעולם הזה. והוא רואה שכתוב שם זה מקום פלוני אומר להם למה תושיבוני במקום שאינו שלי ואומר לו תחת כי הוא נפס' על ידך תשב במקומו ויפטר ובבוא הצדיק בגן עדן יושיבוהו במקום הרשע שהפסיד אותו כי לכך נענש הצדיק על ידי הרשע שיטול חלקו בג"ע ורואה הצדיק שכתוב בו מקום פלוני שהוא אותו שהפסידו אומר הצדיק למה תושיבוני במקום שאינו שלי אומרין לו כי הפסדת על ידו:

סימן תריא

הרי כתיב (משלי יא ד) לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות שתי פעמים כתוב במשלי זה הפסוק שאם עשה צדקה ומשפט והשני אם לא עשה צדקה אלא אמר לאחרים שיעשו כי אין לו במה ליתן צדקה ואמר לאחרים תנו צדקה הרי לכך שני פעמים במשלי זה הפסוק ועוד הנותן והניתן בשבילו בעולם הזה. ולעתיד לא יועיל הון ביום עברה למחטיא שמנע אחרים מליתן ומלעשות. ואם לא למד ולא עשה שלא זכה במצות ובמעשים טובים אם לא נתן בחייו או לא נתן ממונו בחייו ביד נאמן לתת לאחר מותו. אילו היה אחרים נותנים בשבילו בית מלא זהב בשביל המת לא יועיל זה זוכה וזה נהנה אינו מועיל כי אילו היה כן מה הפסיד הרשע הרי נהנה בעולם הזה ולעתיד ירש גן עדן בטורח של זה. אם זכה וכמו כן עשה עבירות יכול החי בשבילו להתענו' או להתפלל שימעטו פורענותו כנגד מה שהחי מקבל פורענות וצדקה למעט פורענותו או להרבות פורענותו כנגד העבירות אם לאחר מיתה יכול לומר אני אקבל עלי שום צער כדי להוציאו זה דוקא אם זכה וחטא אבל אם לא זכה לא יועיל הרי ר' מאיר התפלל בשביל אחר להכניסו בגיהנם כדי שישארו לו זכיותיו ויאכל לעתיד לבא ורבי יוחנן הוציאו מן הפורענות ואפשר שקבל רבי יוחנן שום עינוי או עשה צדקה שיהא שקול כנגד הרעות. וכן שמואל שהכניס את לוי וכן רבי שמעון בן יוחאי שרצה לפטור את העולם מן הדין מפני שכך אמר ראיתי בני עליה והמה מועטים אם שנים הם אני ובני הם ואמר כך אני עשיתי זכיות הרבה וקבלתי צער וענוים הרבה במערה. ולא בשביל עונותי הרי ענויים שלא כדין קבלתי. ואותם הייתי שוקל כנגד עינוי שראוי לבא לרשעים על עונותיהם. ובזה הייתי פוטרו מן הדין מיום הדין. ואם יש להם זכות בזה לא יפסידו. ואם זכות אין להם גן עדן אין להם. אף על פי שפוטרן כי לא יתכן לתת עולם הבא למי שלא עמל בו וכתיב (ירמיהו ח א) ויוציאו עצמות מלכי יהודה וחזקיה גירר עצמות אביו להיות לו כפרה לפי שכתוב ותהי עונותיהם על עצמותם ולכך מועיל צדק' לאחר מיתה וכתי' והתודו את עונם ואת עון אבותם. וכתיב (במדבר יד יח) פוקד עון אבות על בנים וכתיב (תהלים קט יד) יזכר עון אבותיו וחטאת אמו אל תמח:

סימן תריב

כתוב בספר התשובה של רב סעדיה גאון בשביל שבעה דברים אין תפלתו של אדם נשמעת ואין עתירתו מתקבלת. וראי' לדבר ממשה רבינו כיון שנגזר עליו שלא יכנס לארץ אע"פ שנתחנן לא נעתר פלול שלו כמו שנאמר (דברים ג כג) ואתחנן אל ה' בעת

ההיא וכך נענ' לו רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה והשנית המתפלל בלא כוונת הלב אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב ויפתוהו בפיהם ולבם לא נכון עמו. והשלישית השונא את התורה ואינו מקשיב לדברי תורה אין תפלתו נשמעת וכן כתיב (משלי כח ט) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. והרביעית מי שאינו משיב לדברי העני ואוטם אזנו מזעקתו. שנאמר (משלי כא יג) אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה. והחמישי מי שעושק וגוזל ואוכל את האסור לו אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב ואשר אכלו שאר עמי וגו' אז יצעקו אל ה' ולא יענה אותם. והששי המתפלל בלא נקיות וטהרה. אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו. והשביעי אשר גברו עונותיו עצמו משובותיו והוא מתפלל בלי עשות תשוב'. אין תפלתו נשמעת כדכתיב (זכריה ז יג) ויהי כאשר קרא ולא שמע:

סימן תריג

וראוי שנדע כי כל העונות מתכפרות בתשובה אלא עון המתעה את הרבים והמתע' אותם בנימוס רע ובטעות רע ובהוראה שהורה אותם שלא כתורה ושלא כהלכה לימדם. אין עונו מתכפר מפני שאין יכול לתקן מה שעיות. ואינו יכול להשיב את הרעות אשר לימד אותם וחטאת הרבים תלויה בו ועליו נאמר (משלי כח י) משגה ישרים בדרך רע. והשנית מי שמוציא שם רע על חבירו חרפו בחרפה אשר אינו חשוד בה ולא הכירה אין עונו מתכפר מפני שאינו יכול לתקן מה שעיות. ואינו יכול להשיב חרפת חבירו עליו נאמר (משלי כה י) פן יחסדך שומע. והשלישית מי שיש בידו גזל ועושק ואינו משיב גזילתו ועליו נאמר (ויקרא ה כג) והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה אשר גזל. ועוד כתיב (יחזקאל לג טו) חבל רשע ישיב גזילה לכך אם מת בעל הגזילה. חייב הגוזל להשיב ולהחזיר הגזילה ליורשי המת. שנא' לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו. ואם אין לו יורשים חייב הגוזל להפקירם ולעשותם קדש. ועוד יש מן העונו' שאין מתכפרי' אלא לאחר נקמה ופרעון בעה"ז. והם ד'. הראשונה שבועת שקר. ובה נאמר (שמות כ ו) כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. השני שופך דם נקי כמו שכתו' ונקיתי דמם לא נקיתי. השלישי הנואף עם אשת איש כמו שכתוב הבא אל אשת רעהו לא ינק' כל הנוגע בה. הרביעי המעיד עדות שקר ככתוב עד שקרים לא ינקה אלו עונות אם יעשה אדם אות' ויעשה מהם תשובה יפרע ממנו היוצר בעולם הזה בפרעון קל בשביל שנאמר בהן לא ינקה ואח"כ ינצל מדינה של גיהנם וגם יש רשע שבכלל עונותיו נצורים ושמורי' ליום הדין. ואחר כך שב מרשע' ועושה תשובה וחזר מחטאו ועזב חובתו ונתחייב שילקה על

זדונו בזה העולם וילקה וינקם ממנו בעולם הזה על אשמתו. כדי שיקרע גזר דינו. וכיון ששב מרשעו ועשה תשובה. התחילו היסורים לבא עליו. והנגעים שולטים בו. לפיכך תמהו כל רואיו ממעשיו. וחשבו בלבם שמא אלו היסורים הם פרי הצדקות שהתחיל לעשות. ונתפתו בו השוגגים וטעו בזה הדבר אחר הרהורים ולא ידעו היסורים שבאו עליו הם פרי העונות הראשונו' שעש'. וכיון שמתנחם עליהם ועוזבם ועושה תשובה. כבר בטלו מלשמור אותם לעוה"ב. נידון עליהם בעוה"ז לפיכך יאחז צדיק דרכו: עד כאן העתקתי מספר שיסד רבינו סעדיה גאון ז"ל

סימן תריד

כתיב (משלי כה יז) הוקר רגלך מבית רעך הרי שני חברים ולאחד אשה נאה. מוטב שיבא לביתך ואתה הוקר רגלך מביתו. מכל מה שכתוב בשיר השירים צריך להזהר שלא ישמע קול אשה והוא הדין לאשה שלא תשמע קול איש. שמכל שהאיש מוזהר האשה מוזהרת. ודע שכל אשה שהיא הולכת לפני בית איש ומתחלה לא הרימה קולה אבל כשהולכת לפני בית איש משמעת קול הרי כוונתה לרעה. וכן האיש. ולכך כל הרגילים בזה עליהם נאמר (ישעיהו סה יג) הנה עבדי ירונו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תייללו. ושיער באשה ערוה שנאמר (שיר השירים ד א) שערך כעדר העזים גם לא יזכה לראות שער רישיה כעמר נקי ואם נזהר מלראו' באשה יראה את הכבוד כדכתיב (ישעיהו לג יז) מלך ביופיו תחזינה עיניך. וגם אם שער ראשו יפה ואינו נזהר בו לוקה כאבשלום שנתלה בשערו ובכל דבר שאינו נזהר ילקה בגופו. ומי שנזהר מלהסתכל באשה ואינו נזה' מבגדים חמודות של נשים הרי ילקה בבגדיו ולא יראה במעש' לבושו של כבוד. לא יושיב אדם רשעים אצל צדיקים ולא צדיקים אצל רשעים כדכתיב (תהלים א א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצ' רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב לכך לא יושיב אדם רשעים אצל צדיקים. ולא צדיקים אצל רשעים. ולא בדין ולא בעצה לא בסעודה ולא יתחבר עמהם. שהרי כתיב (דברים כב ט) לא תזרע כרמך כלאים חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כי היין משמח ומשכר ומאבד דעת שותהו. לכן לא יתכן מי ששותה ואין בו דעת. וכתיב (הושע ד יא) זנות יין ותירוש יקח לב. ואין הסובא חושש בלחם ואינו מרגיש בגופו דכתיב (תהלים עח כה) לחם אבירים אכל איש פת שחרית מבטל דברים רעים. ורוח רעה ומוסיף חכמה וכו'. וכל מה שאמרו חכמים בפת שחרית כנגדו להפך ביין. לכך לא תזרע כרמך כלאים. לכך לא יושיב אדם שותים יין אצל טובים שנאמר (משלי כג כ) אל תהי בסובאי יין אל תהי

סובא יין אין כתיב כאן אלא אל תהי בסובאי לומר לך אל תעמוד ואל תשב ביניהם. כי מה טובו ומה יופיו דגן בחורים ותירוש ינובב בתולות אל תזרע כרמך כלאים:

סימן תרטו

כתיב (שמות לג ה) הורד עדיך מעליך ואדע' מה אעשה לך הודיענו שבעל תשובה לא ילבש בגדי חמודות וביום הכפורים לפי שהוא י"ט לא צוה שלא ללבוש בגדי חמודות מפני שני דברים. שנתוספו קרבן מוספים ואיסור מלאכה וכתיב (ישעיהו כו טו) יספת לגוי יספת נכבדת כשיש ביום שני תוספת קרבן מוסף ואיסור מלאכה צריך לכבדו בבגדים שכתוב בהם לכבוד ולתפארת לכך נאמר (ישעיהו כו טו) יספת ועוד ביום שיוכל לקרוע בגדים יש שק שנאמר (מלכים ב כב יא) ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומ' וירא העם והנה השק על בשרו מבית. הרי השק למטה ולמעלה בגדיו אבל ביה"כ שאינו יכול לקרוע אין שק:

סימן תרטז

כתיב (יואל ב יב) שובו עדי בכל לבבכם בצום ובכי ומספד וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו. זה יום הכפורים שאין בו קריעת בגדים. וכתיב (יונה ג ט) מי יודע ישוב ונחם והשאיר אחריו ברכה אחריו ולא לפניו זה יום הכפורים שאין מברכים על היין לפניו. אלא מבדילים על הכוס לאחריו. שאם לא תאמר שביום הכפורים מדבר למה אמר וקרעו לבבכם ואל בגדיכם. והלא מצינו הצדיקים שקורעים על צרתם אלא ביום הכיפורים מדבר. צריך לקרוע הלב ולא הבגדים:

סימן תריז

אמר רבי יהודה אין היחיד מסגף עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות. אבל אדם שיצרו מתגבר עליו יסגף עצמו להכניע יצרו. והמלמד וסופר ופועלים אסורים לסגף שימעטו במלאכתם וכשאדם מתענה ישמור עצמו שלא יהא כעסן בו ביום כי כשאדם רעב הוא כעסן. ואם יכעוס מוטב לו שלא יתענה ויהא שבע וטוב לבריות שלא יתקוטט וכתיב (ישעיהו נח ד) הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרוף רשע ולא תצומו ביום להשמיע במרום קולכם. והראשונים כשהיו מתענין לא היו אוכלים כי אם פת במלח ושותים מים כר' יהושע שדיבר כנגד ב"ש. וכר' אלעזר בן עזריה שפרתו יצאתה כדאיתא בירושלמי עד שהושחרו שיניו ואילו היה הקב"ה חפץ בתעניות הי' מצוה לישראל אלא שיכנע

לבו שנאמר (קהלת ג יד) והאלהים עשה שיראו מלפניו ר' יונתן ציים כל ערובת ר"ה ר' אבין ציים כל ערובת ר' זירא ציים תלתין יומין ואית דאמרי תשע. מאן דלא חש על מגילת תענית. הרי מי שהורגל להתענות בניסן אינו חושש משום מגילת תענית כי בטלה מגילת תענית:

סימן תריח

כתיב (שמואל א' יד כט) ויאמר יהונתן עכר אבי את הארץ ראו נא כי אורו עיני כי טעמתי מעט דבש הזה אף כי לא אכול אכל היום העם משלל אויביו אשר מצא כי עתה לא רבתה מכה בפלשתים הרי כשמקיפים גוים את העיר אין מתענין פן יהיו חלשים ולא יהיו יכולים להלחם וכן מי שהולך לפדות שבויים לא יתענה שאם יהיה חלש יתעכב בהליכת הדרך וכן ההולך לעזור ולהציל נפש וכל מי שצריכין ממנו לא יתענה כגון מילדת ומי שיש לו אב זקן ואם זקנה והוא עובדם או מי שמשמש לחולה ואין אחר מסייעו לא יתענה תענית יחיד אלא עם הצבור או תענית שרגיל להתענות ביום שמת אביו:

סימן תריט

שמשון גבור שבגבורים ודוד חסיד שבחסידים ושלמה חכם שבחכמים ונכשלו שמשון ע"י אשה ונכשל דוד ע"י יפת תואר ואשת אוריה לכך נכתב ענין שמשון ודוד ושלמה שנכשלו כדי להודיע תוקף אהבת נשים שיותר מדאי הוא והגדיל יצר הרע על הטובים ומגיד לנו שלא על חנם כתב לנו לא תתחתן בם שהרי מלך חכם על כל החכמי' נכשל בהם ונשים נכריות הטו את לבבו וכ"ש שאר העם. וכן גבור שבגבורים נכשל באשה והכל הוא מפני שהיה רגיל בין הנכריות ולצאת לחוצה לארץ והוא שופט להודיע שאין מגלים סוד לנשים כי אם לא הגיד לדלילה לא היה נכשל. לכך אמר שיהו נזהרים מן אשה נכרית ואשה זרה בכל מקום שכתוב אשה נכרית גויה או גיורת אשה זרה יהודית והודיע מעשה דוד להודיע כי ראש החסידים שכל עסקו לשם שמים. ואעפ"כ כשראה אשה נכשל ואף עלפי שקרוב לזקנה. וכ"ש שבחור צרך להזהר מלהביט באשה ולהתרחק מאשה. ונכתב מעשה רות. מפני שהיתה צנועה ביותר ועשתה חסד גדול לנעמי שעזבה נעמי בבית שלא תתבייש. והיא מלקטת לצורך נעמי. ולבלתי לכת אחרי הבחורים שאם היתה לוקח איש לא היה מניח לה לפרנס נעמי ועתה לקחה בועז וילדה בן לכן יצאו ממנה מלכים ונביאים ולכך זכה לוט שהלך עם אברהם מחרן שנתחתנו בזרע אברהם:

סימן תרכ

אחד היה נואף ובאו קרוביו לבקש מן החכם שיעשה תקנה שלא ינאף יותר. אמר הייתי נותן לו לאכול שלא יהיה לו תאוה. רק איני רשאי. שהרי אף לאשתו לא היה יכול ליזקק. אף על פי שיש לו בנים ואפי' לא היה לו אשה הרי יכול לקחת אשה:

סימן תרכא

אדם שהתודה ביום הכפורים הזה על עונו לא יתודה ליום הכפורים אחר אותם עונות: שלא יהא ככלב שב על קיאו. כן כסיל שונה באולתו. ולר' אלעזר בן יעקב מותר להתודות שנאמר (תהלים נא ה) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. ואם שאר ימים יתודה בשנה הוא מתודה על כל עונותיו כדי שיתחרט כשיזכיר עונותיו וידאב לבו לשמים ותמיד יתחרט על עונותיו. כי מפני שזוכר עונותיו ישים תשובה בלבו וכל זה אינו ככלב שב על קיאו:

סימן תרכב

לא יתכן לאדם שיביא עצמו לידי חשד ואם בעל כרחו ינקה עצמו וימחול למי שחשדוהו. ואם ישתוק יעשו שלא כהוגן. מוטב ליתן להם עצה אע"פ שיחשדוהו . כי היה מעשה בשני בני אדם ראובן היה לו בן ולשמעון בת וללוי בת ושאל שמעון ללוי עצה אם יתן בתו לבן ראובן ואמר לוי בלבו אם אומר אל תעשו בלא רשות ראובן יחשדו אותי שאני נותן עצה זו בשביל בתי שיודעים שראובן יבחר בבתי יותר מבת שמעון. ואמר להם טוב בעיני. וכשנודע לראובן אמר ראובן ללוי חטאתך לא תכופר לא יתכן שבשביל לנקות עצמך מן החשד נתת להם עצה שאין להם תקנה שאמרת טוב בעיני. ואין תקנת בני עמו יותר היה תקנת בני בבתך. ומה שהיו חושדים אותך. זה הי' להם עון גדול ועל הצער של חשדה היית מקבל שכר גדול. ועל זה עברת על לפני עור לא תתן מכשול ובאמת אמר ראובן שבשביל שלא יהא נחשד עשה רעה. זה לא יתכן:

סימן תרכג

חלון חור פתוח לרשות הרבים ובחדר אוצרות זהב ואדם חפץ לעשות צדקה ופנה עצמו לקחת מכיסו וכסבורים העם שמוציא בעד החלון מן הכסף ועתה רואה שחושדים אותו מותר לו לומר צדקה עשיתי להוציא עצמו מן החשד או שמא אסור שנראה כמתגאה מן הצדקה וטוב לו שיחשדוהו ותפשוט מההוא מעשה בחסיד א' שעשה שאל' חלום

מי יהיה חבירו לעולם הבא והראוהו לו בחור אחד במקום רחוק למחר התקין עצמו והלך כדי לראותו והיה חוקר ומחפש אחריו כשהגיע סמוך למקום אותו האיש שאל אחריו וכל העולם תמהו עליו. למה תבקש זה כי הוא פריץ מאוד. שמע ועצב אעפ"כ בא לבית האיש והאיש הוציאו בחרפה גדולה והכהו על הלחי. ופשט מכנסים שלו. א"ל אם תרצה תכנס כאן והיה הוא וחבירו מתלוצצים בו. אעפ"כ לא השגיח ונכנס והכניסו בחדר סמוך לחדר הזונות ובלילה הלך וכינס כל הזונות שבעיר ונכנס עמהם בחדר סמוך לחדר הזאת וישקם יין לרוב עד שנשתכרו. והיה מרקד בפניהם כל הלילה עד שמשתכרות וישנו ויצא הוא והלך לו. וכל זאת ראה החסיד ובכה. למחר הכין עצמו לחזור. וקודם שהלך שאל מן האיש בחייך תאמר לי אם עשית טוב מימיך. כי ראיתי בחלום שתשב אצלי בגן עדן. ואתה עשית פריצות ואיך יתכן שתשב אצלי א"ל כל מה שעשיתי ושראית לטובה אני מתכוין. שאני מראה את עצמי פריץ. ומגידים לי הפריצות. איזוהי זונה ששכרו. ואני הולך בחשאי ומוסיף אני להם כדי שיבואו אצלי והם סבורות שאני אבעול אותם שהם שכורות בלילה ועוד צויתי את אמי שבאה בלילה ומוציאה אותי בשערותי שאם יאמרו למחר למה לא שכבת אצלינו אשיב להם ידעתם שאמי הכיתני ואדהכי והכי אני מונע את הפריצות מן העבירות ואיני חושש אם חושדים אותי ומוחל אני להם:

סימן תרכד

ותאמר האשה למה חשבת כזאת על עם אלהים ומדבר המלך הדבר הזה כאשם הרי מי שחושב על הטובים רעה חוטא:

סימן תרכה

אל ינקה אדם עצמו בדבר שמבייש את חבירו כגון ראובן שהלך לפני שמעון או זקן או הורה לפני שמעון או דבר בדבר שהי' קשה לפני שמעון ויודע ראובן ששמעון אינו מקפיד. וכשיאמר ראובן מחול לי מיד מוחל ואפילו אינו מקפיד ואינו חושש ובא ראובן ומקבל דין לפני העולם הרי יותר מתבייש שמעון שהעולם מרננים על שמעון וסבורים שחפץ שמעון שיתבייש ראובן ואומר כמה קפדן שמעון הרי בידים הרע לו:

סימן תרכו

וכתיב (במדבר לב כב) והייתם נקיים מה' ומישראל ולא מכל ישראל ינקה אדם עצמו מן המאמינים. ולא ממי שאין מאמינים. כי אדם שאם תנקה עצמך לפניו לא יאמין. א"כ מה יועיל שתנקה את עצמך כיון שאינו מאמינך:

סימן תרכז

כתיב (משלי יד י) לב יודע מרת נפשו פשיטא שהלב יודע אלא מגיד שפעמים שאין לו לאדם להגיד צערו לאחרים אלא יתפוש בלבו. כגון שאדם יודע שאותם שבאים אצלו אין חוששים בצערו א"כ למה יגיד להם אבל יגיד למי שיש לו חלק בצערו. ועל זה נאמר (משלי יב כה) דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים ובשמחתו לא יתערב זר שאין לו חלק באותה שמחה. כלומר מי שאינו שמח ואינו חושש בשמחתו לא יספר לו שמחתו:

סימן תרכח

אם בייש חבירו ולא שמע אדם ולא יצא הדבר לחוץ. הרי יתכן ודומה למי שגזל מחבירו ממון והשיב לו מיד קודם שלא היה צריך ציערו מעט מכל מקום עבר על לא תגזול ועל ואהבת לרעך כמוך דסני לך לחברך לא תעביד כן זה לפי שביישו ולא היה יודע אדם שהי' עובר על ואהבת לרעך כמוך. וצריך לשים עליו עונש שלא יהיה גדול אלא לפי מה שחטא ידע המורה כמה הוא גדול שיעור הבושת שמתבייש. ובאיזה דבר חטא לו. וישליך עליו תענית וצדקה לבעלי בתים טובים. ואל ידעו שהוא נותן פן יראו אותו ויכלמו:

סימן תרכט

אחד הוצרך ליקח עצה להשיא אותו והזמין את הנכבדים לעלייתו ליטול עצה מהם ושלח אחר אחד וטעה השליח וקרא אחר ולא רצה לומר לו לא אמרתי לקרא לך לפי שאותו ראה הנכבדים עמו בעליה שלא יחליש דעתו ועתה סבור לכבדני קראתי ליטול עצה כמו שאמרו שמואל הקטן כשהזמין בעבור כדאיתא במסכת סנהדרין:

סימן תרל

אדם שגנב לחבירו כגון ראובן ושמעון ראובן גנב או גזל או רימהו לשמעון ובא לעשות תשובה ומחזיר לו לשמעון אין לשמעון לגלות על ראובן מפני תקנת השבים כי מפני

הבושת לא ישיבו. ומפני שלא יחשדו את אחרים מצוה על ראובן שיודע שלא יהו אחרים נחשדים והוא חייב:

סימן תרלא

ראובן שהוציא שם רע על צדיק ומתחלל שם שמים שמאמינים ובא ראובן וביקש מחילה משמעון ומחל לו צריך ראובן לומר שקר דברתי עליו. ואם כבר הלכו השומעים למדינת הים אין לראובן מחילה עולמית. ומועלת לו שמחל מלנקום מהרה נקמה מראובן ומי שאומר טובה על הרעים ואומר על רמאי נאמן הוא והאמינו לרמאי וכפר כאלו גזל ששיבח את הרמאי. ועוד מדבר שקר תרחק שאומר לרע טוב אמר ר' שמואל בר נחמני משום ר' יוחנן מצוה לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת שנאמר (מלכים א' א יד) ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך:

סימן תרלב

אדם שמספר רע על בני אדם אל תכריעו אלא הרב מספר לתלמידיו כדי שלא יעשו כך. ודע שכל המספר על בני אדם רע תוכל לחושדו בדבר זה רע שמספר על אחרים שהרי אמרו כל הפוסל פסול ובמומו הוא פוסל ולמה אמרו במומו הוא פוסל כי הלב של הפוסל לא יוכל לחשוב מום לחבירו אלא במה שמצוי בו אומר לאחרים:

סימן תרלג

שוחר טוב יבקש רצון. אם ראית אדם שמדבר טובות מחבירו אף מלאכי השרת מלמדים עליו זכות לפני הקב"ה כמד"א וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. ודורש רעה תבואנו אם ראית אדם שמדבר רעה על חבירו אף מלאכי השרת מדברים רעה עליו לפני הקב"ה כד"א ישוב עמלו בראשו:

סימן תרלד

לעולם אל ידבר אדם דבר לשום גיאות כי באותה מדה יכשל שנאמר (ישעיהו לט ד) מה ראו בביתך ובענין שראה ואמר חזקיהו השיב לו ישעיהו וכתיב (שמואל ב' כג א) נאום הגבר הוקם על לבסוף הוצרך לומר נפלה נא ביד ה':

סימן תרלה

מי שאין לו או לאוהבו עין אחת לא יזכיר לו אדם על שום דבר עין אחד שלא יתבייש כמו שאמרו מי שנתלה אביו לא יאמר לו תלה לי חפץ זה:

סימן תרלו

אדם הלומד בנגעים או הלומד בשחין לא יהא רוקק משום דכתיב (במדבר טו לא) כי דבר ה' בזה וכן אם יראה אדם בני אדם שהם כן אל ירוק כי כתיב (איוב לד יט) מעשה ידיו כלם כי הבריאים והחולים כלם תלוים ביד היוצר ומעשה ידיו הם כלם לכן לא יתכן לרוק בעבור שום אדם ולכך תרגם ואביה ירוק ירק בפניה ואבוה מנזף נזף בה שלא יתכן אפילו האב לרוק על בתו בכעסו או בכעסה או בגערה:

סימן תרלז

לא יאמר אדם ליהודי אם כך עושה אינו יהודי אם כן נכרי אני או משומד אני דבר משום שדבר רע אפילו בתנאי אין לאומרו:

סימן תרלח

לא אליכם כל עוברי דרך שצריך אדם לכנות אם ראובן יספר לשמעון אמרתי לאותו נכרי כך וכך חרפתיו ארור וקללתיו לא יאמר לחבירו באותו לשון עצמו שיאמר לשום אדם מישראל אמרתי לו ארור אתה:

סימן תרלט

בעיר אחת באו איש ובנו וציוה האב לבנו כשיקרא בתורה שלא ילך על ברכיו לנשק כי היו הרבה שם שלא היו להם בנים וציוה לבנו כן כדי שלא יהא להם עגמת נפש:

סימן תרמ

אם יש לאדם בן קטן או בת קטנה ומתו ואין נשאר לו קטן וקטנה אל יוליך אדם בניו קטנים מקרוב זמן בפניו כי גורם לו לזכור צערו:

סימן תרמא

אדם שהוציא ניעו מחוטמו והוא הולך לו ובא אחר ונמאס בו אותו שהוציא הניע יבא לדין לפי שגורם מאוס לחבירו. וגם אם הביא בניו או בנותיו עמו בבית חבירו והנה

מנהג של ילדים קטנים שהם סביב לחוטמם מאוסים צריך לנקותם ואם לא נענש אבל אם בא אדם לביתו ורואה הילדים ונמאס אין זה נכשל כי מנהג ילדים כן:

סימן תרמב

יכול אדם לשקר כדי שלא יתבייש חבירו וכשישקר יעסוק לשנות כדי שלא יהא כל כך שקר לגמרי כי מצינו שאמר ואנחנו הושבנו נשים נכריות. ושמואל הקטן אמר אני הוא שעליתי שלא ברשות כדי שלא להלבין פני אחר. אבל במקום שאחד חוטא מלבינים פניו. כמו שאמרו אם ישנו לשוחט לפנינו נשאל לו אם לא ידע הלכות שחיטה הרי אע"פ שמתבייש אין חוששין לשאול אותו למה שחט כי לא היה לו לשחוט עד שיאמר לפני חכם הלכות שחיטה:

סימן תרמג

אדם תפש את חבירו בקהל ואמר לו למה דברת עלי דברים שלא ראית ואמרת כי חברתי עם רשעים והלכתי עמהם ושחקתי עמהם השיב לו הרי אתה בעצמך מעיד על מעשיך ועל מחשבותיך:

סימן תרמד

ההולך עם הטובים אע"פ שאינך יודע מה בלבו תכריעהו לכף זכות מעשה אחד אמר לבנו מדוע הלכת אחרי הבחורים הפריצים אמר ליה לקחתי חבלי חכמים ומשכתים אל תחת כנפי השכינה כי ראיתי שהיו חפצים לשחוק בקוביא אמרתי להם תשחקו בפסוקים מי שיאמר פסוק שסופו א' יאמר חברו פסוק שראשו א' וכן על כל אות ואות ומי שלא ימצא יפסיד הרי עשיתי שלומדים תורה ואמרו חכמים ומקרבן לתורה אמר ליה אביו עד שבאת למשוך ונמשכת ונלכדת בחבלי השוא ובעבותות החטאה כי למדתם ד"ת להתלוצץ בהם ולשחוק וזה כפרתך אל תלך בדרך אתם יותר ועל כל אות ואות שיצא מפיהם צריך או תעניות או מעות לעניים שאין להם במה להשכיר מלמדים לבניהם ותגרום שילמדו כנגד מה שהחטאת אותם וצריך ללמוד לאותם שלא ידעו ללמוד כגון קטנים ילמדון ויתכפר:

סימן תרמה

אדם שמחשב לעשות מצוה והיא אינה מצוה אלא עבירה היא ועשאתה כי לא היה לו ממי לשאול מקבל שכר כבנות לוט אבל אם היה לו ממי לשאול ולא שאל נענש כעוזיהו וכיפתח שלא רצה לשאול על נדרו לפנחס להציל בתו:

סימן תרמו

רבי שמעון אומר הרואה את הנולד שרואה המעשה מה יהיה באחריתו ועוד הרואה את הנולד שראה אותו אדם עשה כך וכך ונעשה לו כך וכך ואם אני אעשה כן כשם שנעשה לו כך יעשה לי ומתוך כך יעשה שלא יחטא יש אדם שנלכד באותו עון שחוטא בו כדי לגלות לכל עונו שנאמר (משלי ה כב) עונותיו ילכדונו את הרשע אם גזל שעל הגזל נתפש ויש שלוקח רבית או בעולה בא ממון לידו או סבור שהוא היתר או מורה לעצמו היתר. והוא מאבד מצד אחר כל מה שהרויח בעון כדי שירגיש וישים על לב שבאותו דבר שהורה בו היתר שהוא אסור ויש שיצליח בעולה כדי שירבה עונות ושלא יעשה תשובה ופתאום יאבד הכל וכתיב (משלי כג ה) התעיף עיניך בו ואיננו לכך יזהר אדם מכל אלה וישיב בעוד ממון בידו:

סימן תרמז

מעשה ברשע אחד שאמר לחכם אלו היית מורה לי תשובה דבר אחד הייתי עושה ואפי' קשה לי ביותר אמר לו אל תכזב ובזה תהיה לך תשובתך מקובלת אמר הרשע זה אסבול אע"פ שקשה לי ביותר. כשבא לגזול אמר בלבו אם ידעו כי אני אומר אמת גזלתי יתלוני ואם אומר שקר הוא אכזב ונמנע פעם א' הפקיד לידו המלך את הכלי שהיה כסף וזהב בו והיה יצרו אומר לו לגוזלו חשב בלבו אני צריך לישבע על שקר ואעבור על מצות מורי נמנע והלך לו פעם אחר רצה לבא על הזונה אמר אם יכירו אותי אם אומר שקר אעבור על מצות מורי נמנע והלך לו כך שב על כל עונותיו לכך נאמר (משלי ל ח) שוא ודבר כזב הרחק ממני. וזהו שנאמר (צפניה ג יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית:

סימן תרמח

אחד היה אומר לבחור אחד יש לי צער עליך שאינך עוסק בתורה ובמצות בעבור אביך אני מצטער שאהבתי אותו שהיה טוב ואינך טוב כמוהו. א"ל החכם לכבוד אביו אתה

חושש שאתה אומר בשביל אביך ולכבוד אביך שבשמים לא הזכרת. כי כשאדם חוטא יש לצדיקים להצטער על שאין רצון הבורא בו שהוא רוצה שיהו צדיקים. שנאמר (תהלים קמז יא) רוצה ה' את יראיו וכתיב (תהלים קמט ד) כי רוצה ה' בעמו. ואם אדם רואה שנים שאין עוסקים בתורה ואין מקיימים המצות יקרב לבם אל אבותיו ויאמר לו הלא אבותיך עשו המעשים טובים ואתה למה לא תעשה כהם. תהא ביראת ה' מן המנצחים ולא מן המנוצחים כגון שבידך יכולת לעשות גדרים ולמחות ביד עוברי עבירות. ולא המנוצחים ותהא במילי דעלמא לענויין מן המנוצחים ולא מן המנצחים כשמקללים ומביישים אותך ומפסידי' לך תסבול ולא תענה להם:

סימן תרמט

מעשה בחסיד אחד שאמרו לו במה הארכת ימים אמר לפי שמעולם לא קללני אדם או חרפני שעניתיו אלא הייתי סובלו ומוחל לכל שציערני:

סימן תרנ

כשם שצריך האדם שיהא עניו מן המחרפים אותו כך יש לו לעשות שבני ביתו וחביריו ותלמידיו לא יענו קשות. כיצד הרי שהיו מקללין אותו או מבזין אותו ובני ביתו וחביריו ותלמידיו רוצים לקלל ולחרף ולהכות את המחרף ואת המבזה לא יתנם וימנע מהם. שנאמר (איוב לא לא) אם לא אמרו מתי אהלי מי יתן מבשרו לא נשבע. וכתיב (שמואל ב' טז יא) ויאמר דוד אל אבישי הניחו לו ויקלל. וכמו שאמרו לרבי אשתך אשתי ולר' חייא אמו אשתו ושתקו והשומעים יש להצטער עליהם ואם יכולים לענות יענו. כמו שאמרו ואהרן מה הוא כי תלינו עליו וכתיב (שמואל א' כ לב) ביהונתן למה יומת מה עשה ואל יתן העניו לשום אדם להתקוטט בשבילו ואם יאמרו לו בן הזונה או לאשתו או לאבותיו או למשפחתו אל יתן לשומעים להתקוטט בשבילו. ואם רוצים לומר להמזלזל אותו עבריין יאמר כל זמן שאיני אומר לכם דבר אל תענו אותו דבר אבל תגזרו עליו חרם שאיני עבריין כשם שאינו מקפיד בדבריו גם אתם תשתוקו:

סימן תרנא

ואל יתן לו רשות לכעוס ושלא יעשה דבר עד שישאל עצה מאותו אדם שאין דרכו לכעוס על חנם אלא כשמצוה לכעוס אבל על המחטיאים כתיב (ירמיהו יח כג) בעת אפך עשה בהם באותם שמונעים את הרבים מלעשות טובה כל זמן שהם בחיים:

סימן תרנב

מי שהוא חפץ בחיים בתורה יומם ולילה צריך להסיר מלבו קנאה ושנאה וזהו שנאמר (קהלת יא י) הסר כעס מלבך כיצד כשהיו הצבור נותנים מס פעמים אומר לאחד תן כך וכך למס והוא אמר אתן אמרו לו חביריו ולמה לא תחקור עליו מה כל אחד נותן שמא אחד מן העשירים נותן פחות ממך ואתה נותן יותר ממי שהוא עשיר יותר ממך. אמר להם לא אקנא קנאה וצער ומחלוקת לעצמי וגם שנאה שאם אחקור ואחשוד אותם מחמת שנאה אמר לי לתת כך ומחמת אהבתם אותם אמר לאותם לתת פחות ממני ואעשה מחלוקת ואקנא ואשנא אותם ושמא נקיים הם ואני שונאם על חנם או שמא אותו שאני סבור שהוא עשיר שמא אין לו כמו שאני סבור ואם אערער עליהם ושמא הם ישמעו לי ויקחו יותר מהם או יפחתו ממני הרי אני גוזל אותם ועוד אין בידי לפחות ולמה אגרום צערו. כל צער ותרעומות גורמים בטולים שמבטלים האדם מדברי תורה:

סימן תרנג

מעשה באחד ששמע שהיו אומרים עליו יש לך כך וכך וכך אמדנו אותך אמר להם אם הייתם יודעים שיש לי כפל מה הייתם עושים אמרו לו היינו לוקחים ממך כפל אמר להם הרי איני רוצה לגזול את אחרים הרי אני אתן כפל:

סימן תרנד

מעשה יהודי אחד הלך למרחוק וראה יהודי אחד בחלום שהיו העליונים שוקלי' אותו שהלך בכף מאזנים ועונות בכף מאזנים והכריעו עונותיו. אמרו כיון שעונותיו מכריעין אין לו חלק לעולם הבא באו אחרים ואמרו לא שקלתם יפה. ושמו עורות של שועלים ושאר עורות על האיש והכריע האיש אמרו הרי הוא בן העולם הבא והאיש שראה בחלום היה סבור שהוא חי ובשעה שחלם היה מת הנשקל. ואמרו אותם עורות שהניחו עליו היו עורות שנתן למס. וכתיב (ישעיהו ס יז) ונוגשיך צדקה. כשהקהל מחרימים לתת כך וכך למס ונותן באמונה נחשב להם לצדקה והגוף ששקלו מפני שאמרו תקלתא במאזניא ואשתכחתא חסיר. ד"א לפי שבגופו טרח בגמילות חסדים:

סימן תרנה

מעשה בבן שכבד את אביו ביותר. א"ל האב אתה מכבדני בחיי תכבדני במותי. אני מצוך שתלין כעסך לילה אחד ועצור רוחך שלא תדבר לאחר פטירת אביו הלך לו למדינת הים

והניח אשתו מעוברת והוא לא ידע. ועכב בדרך ימים ושנים וכשחזר בעיר בא בלילה ועלה לחדר שאשתו היתה שם שוכבת ושמע קולו של בחור שהיה מנשק אותה שלף חרבו ורצה להרוג שניהם. וזכר מצות אביו והשיב' לתערה. שמע שאמרה לאותו בחור בנה שאצלה כבר יש שנים רבות שהלך אביך מאצלי. אילו היה יודע שנולד לו בן כבר הגיע להשיא לך אשה. כששמע זה הדבר אמר פתחי לי אחותי רעיתי. ברוך ה' שעצר כעסי וברוך אבי שציוני לעצור כעסי לילה אחת שלא הרגתי אותך ואת בני. ושמחו שמחה גדולה ועשו משתה לכל העם הנמצאים ושמחו הרבה מאד.

סימן תרנו

מעשה בצדיק אחד שהיה רגזן וכשהיו מתקוטטים עמו לא היה משיב אלא מעניש ואח"כ עובר כעסו והיה מתחרט. ושאל לחכם מה אעשה שלא אעניש בני אדם אמר תקבל עליך לאחר שתקלל ותעניש שתאמר כל מה שאמרתי לא יבא לו או קודם שתבא לקללו תאמר כל מה שאומר לא יבא לו אז לא תעניש ולא תקלל. ואהבת לרעך כמוך וזה לא רצה לעשות כך אלא קבל עליו בכל עת שיקלל ויעניש שיתן כך וכך לצדקה מעות לפי שיודע שבשביל מעות לא יקלל ועוד שיהא לו כפרה:

סימן תרנז

כל המבקש נקמה מאותם שעשו לו רעה ונענשו על ידו כשיעשה דבר כיוצא בו או הוא או זרעו יענשו אע"פ שלא היו מענישי' אותו עבור זה לא היה מבקש נקמה אחר שביקש נקמה יענשוהו מדה כנגד מדה אל ידור אדם במקום שאנשים או נשים מקללים ומענישים ויתפלל על זה להרחיקו מהם ומעונשן:

סימן תרנח

ממהרים להפרע מן האדם כשצועקים עליו מאשר לא יצעקו עליו שנא' וקרא עליך אל ה' וכתיב (שמות כב כב) כי אם צעוק יצעק אלי ושמעתי שאם לא צעק פעמים היו מאריכי' לו שאם עשה שום זכות כדי להשלי' לו או בעבור שיחטא הרבה כדי להרבות פורענות עליו כמו שנאמר (בראשית טו טז) כי לא שלם עון האמורי עד הנה וכן דור המבול. אבל כשתובע עלבונו אין מדת הדין נותנו להאריך כמו שנאמר (בראשית יח כא) הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה לפי שאומרת מדת הדין כשצועקים לפני בשר ודם ממהר לנקום כל שכן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה:

סימן תרנט

דע והבן כי ההורג את הנפש או העושה רעה לאדם אינו נענש על אותו האחד בלבד אלא על כל שמצטער עליו שנאמר (בראשית מב כב) וגם דמו הנה נדרש גם לרבות דמו של זקן וכל שמצטער עליו:

סימן תרס

מעשה באחד שמתו בניו הזכרים אמר לתלמידיו בשעת מיתתו יודע אני שאין בי עון אלא אחות קטנה היתה לי והיתה אלמנה והיתה ברצון לוקחת בעל ובושת היה לה לומר קח לי בעל ואני הייתי יכול לזווגה ולא רציתי כדי שישאר לי ממונה ונכסיה ובשביל זה מתו בני בלא בנים והיו גדולים:

סימן תרסא

מעשה באיש אחד שהיו לו בנים ובנות וכשהיו נשואים מתו והיה מספר לחכם אחד אמר לו מעריפ"א גוי אחת היה לי ומת הגוי המערי"פא שלי ואח"כ מתו בני ובנותי והממון נשאר לחתני ולכלותי כיון שלא זכה להעמיד תולדות למה לא מתו קודם שנישאו שלא יבא ממוני מידי לידם ואמר כל זמן שהיה אותו גוי חי היה לי הצלחה אמר ליה החכם שמא הממון בעולה בא אמר ליה לא עשיתי לשום אדם רעה אלא לאותו גוי הייתי מטעה אותו ועושה לו עולה הרי כשמת מלאכו הגיד לי וצעק על זה והקדוש ברוך הוא עושה משפט לעשוקים בין יהודי בין גוי לכן לא יגנוב אדם לא ליהודי ולא לגוי שלא יתחלל שם שמים על ידו:

סימן תרסב

מעשה באחד שנתן בנו לבת אחד ונתן לבנו כסף וספרים מת הבן ונשארו לאלמנתו בכתובה. אמר זקן אחד אני זכור שהממון של אבות הבן היה מן הדין ביד אבות מי שלקח האלמנה כי עשה להם עולה לכך באו לידו שהאבות הניחו לאותו הבן הכל וירשה אשתו וזרע מי שהממון של אבותיו שלקח האלמנה יורש האשה הרי פוקד עון אבות על בנים:

סימן תרסג

אדם שנפטרה אשתו לא יתכן שישא אשה אחרת כל זמן ששומע מרבי' שמזכירי' המתה ומצירים עליה כאדם שאומר זכר פלונית לברכה כמה קשה לנו מיתתה וצר לנו עליה מאד:

סימן תרסד

אדם שיש לו שפחה ויש לו בת ונישאת הבת לבעל בת השפחה ובלסוף מתה והניחה לבעל בת השפחה להכניס אשה אחרת אל יתנו לבעל כסת ושאר לכסות שהכניסה בת השפחה לו מה שנתנה לה אמה כי אמר חכם אחד הקב"ה מקפיד על זה שאמה של מתה מבטת בצרתה שבתה מתה ועדיין רואה שיגיע כפיה לאחרים ונכון הוא שחתנה עם אשה אחרת בבית ורואה ששוכבת על מצעות שהיא נתנה אע"פ שמה שתקנה היא וכל שיש לה של האדון:

סימן תרסה

שמואל דיהיב לה דמי בושתה לטעמיה שאע"פ שאמתו היא וברשותו היא אין בידו לביישה. אסור לבייש את העבד ואת השפחה ולא את בנו ולא יביישם על חנם. ואם עשה רצונו לא יאמר לו לא עשית בטוב שנאמר (ישעיהו ה כ) הוי האומרים לטוב רע ולרע טוב לפי שהוא כפוי טובה. כי אין מדה רעה כמו כפוי טובה אפילו כנגד הבהמה אמרה תורה אל תהי כפוי טובה שנאמר (שמות כב ל) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו לפי שהכלב עזר שהזאבים לא הביאו הבהמה ביער הרי נשאר לך החלב והעור לכך אל תהי כפוי טובה ותן לו הטרפה. כתיב (דברים כג ז) לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם ודוד דרש שלום חנון בן נחש מפני אביו וכן כתיב (דברים כה ד) לא תחסום שור בדישו:

סימן תרסו

כל מעשה גרמות שאדם גורם צער לחבירו נענש ואף אם יעשה צער על חנם לבהמה כגון שמשים עליה משאוי יותר מאשר יכולה לשאת ומכה אותה ואינה יכולה ללכת עתיד ליתן את הדין שהרי צער בעלי חיים דאורייתא. כתיב בענין בלעם למה הכית אתונך כנגד שאמר לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך לכן נהרג בחרב ואנה הזהיר שהרי בבני נח לא מצינו ורדו. לאדם שלא התיר לו בשר תאוה נתנה לו רדייה. אבל לבני נח שהתיר להם

בשר תאוה לא נתנה לו רדייה. ד"א למה מן הדין אין לרדות בעבדים ובהמות כשאינם פושעים ואין להטריחם על חנם אלא בערב שבת ובערב י"ט כדי להכניסם מבעוד יום לביתו: כתיב (דברים יג יח) ונתן לך רחמים ורחמך ר' יהודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר ונתן לך רחמים ורחמך הרי סימן זה מסור בידך כל זמן שאתה רחמן ירחמו עליך:

סימן תרסז

יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי אדם שאינו צריך לאכול בשר והוא יודע שתסרח ואם ישחוט ולא יצטרך כלל לא ישחוט וגם עובר על בל תשחית. אבל אם צריך לעור מותר שהרי רבי חייא היה שוחט בשביל דם עוף לפשתנו. יודע צדיק נפש בהמתו חולה שלא להטריחה. וכן אם כבר הגיע זמנה ללדת לא יטריחנה וכל שכן שפחתו:

סימן תרסח

ויאמר אליו מלאך ה' על מה הכית אתונך יכול לא יכה כשאין המשא עליה כבד ואינה רוצה ללכת. לכך נאמר (במדבר כב לב) זה שלש רגלים על זה אתה נענש כיון שמלומדת ללכת היה לך לחשוב שמא חולה היא והוא עון שהטריחה. וכן בלילה כשהבהמה נושמת בנחיריה בחזקה כמו שקורין בלשון אשכנז שנרכ"ן כן עושה בנחירה בידוע שרואה רוח רעה או מזיק ואינה רוצה ללכת ואין להכות אותה שהיא יראה ממנה. וגם מאשר רוכב עליה ולא יהא כפוי טובה כנגדה ולא יכנה וכ"ש לאשתו יחשוב אם היה הוא מסור ביד אחר איך יהיה רצונו שיעשו לו כך יעשה לאותו שנמסר בידו ואדם שיש לו עבד או שפחה טובים והעני לא ימכרם לאיש אכזר כי יכם על חנם באכזריות:

סימן תרסט

אני הכותב שמעתי מפי כהן מודונא יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי פירוש רחמים שעושה האכזר עם בהמתו שנותן מדה גדולה של מספוא לבהמה לאכול ולמחר מריצה הרים וגבעות כי אומר הלא אני נותן לה מספוא לרוב ופעמים שאינה יכולה לרוץ כרצונו מכה אות' באכזריות נמצא שרחמים שרחם עליה באכילה נהפכים לאכזרי' וזהו שנאמר (משלי יב י) ורחמי רשעים אכזרי:

סימן תרע

כלב שאינו נושך אם יכנס בבית אם חפץ יהודי לגרשו יגרשהו בשבט קטן אבל לא יזרוק עליו מים רותחי' או להכותו במקל גדול או לדחו' אותו בדלת או לעוורו לא יתכן:

סימן תרעא

ויותר עון ההורג בחור הראוי להוליד ממי שהורג זקן וזקנה וסריס שאינם מולידים ויותר עון שהורג שמזכה את הרבי' מאדם אחר כי רבו קודם לאביו לפדותו שהוציאו לחיי העולם הבא:

סימן תרעב

אחד היה לו שתי מניקות נכריו' בביתו והיה ביניהם מחלוקת אמר לו חכם למה אתה גורם בביתך מחלוקת אמר אם היו באהבה יחדו שמא יגנבו לי אבל עתה אם אחת תראה מחבירתה דבר רע תגיד אמר לו עליך נאמר (דברים כב ח) לא תשים דמים בביתך וכתיב (משלי ג ה) ואל בינתך אל תשען שאתה גורם שמא זאת תמית את הילד שאותה מניקה או זאת ילד של זאת המנקת ואתה פשע' ומעלין עליך כאילו אתה עשית ונתת חרב בידם שנאמר (שמות ה כא) ירא ה' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו:

סימן תרעג

לפני עור לא תתן מכשול שלא ירחץ אדם שהוא מוכה שחין עם יהודי אחר אלא א"כ יודיענו שנאמר (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך וכתיב (ויקרא יט טז) ולא תעמוד על דם רעך:

סימן תרעד

כתיב (ויקרא יט טז) ולא תעמוד על דם רעך אבל אם הרבה מתלחמים עליו אל ישליך עצמו בסכנה ואל יעשה פשיעה בגופו ואם אדם טובע בנהר והוא כבד אל יעזור לו שמא יטבע עמו:

סימן תרעה

ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש אם מת אדם בפשעו כגון שמתקוטט עד שהורגים אותו עתיד ליתן את הדין שגרם לעצמו מיתה או אם הולך למקום סכנה כגון על קרח בימות החורף אם נפל במים ויטבע או בחורבה ישנה הלך ונפלה עליו וכן המתקוטט עם אדם אלם ורוצח ומגזם לו וזה מחרפו ומכעיסו כל אלה עתידין ליתן את הדין שגרמו מיתה לעצמן להתקוטט עם מי שהשעה משחקת לו או שמתקוטט עם מכשפים ומכשפות ועם מעניישים ונענשים על ידם ובני אדם שהם מועט ונלחמים עם גבורים ומרובים. יכול אף כמו שציוו רב ושמואל על דבר רב אדא בר אהבה שאותו שהיה בעל שבעה ראשים שנפלו לו ת"ל אך את דמכם לנפשותיכם אך חלק כיון שידעו רב ושמואל שזכותו של רב אדא בר אהבה מרובה לא קבלו אותו אמר מוטב שיכנס ולא יפול החורבה אע"פ כן הוא כעוס:

סימן תרעו

כשם שחייב אדם על נזקי חברו כך חייב על נזקי עצמו שאם הוא עצמו שרק ושרט מפני עצמו ומתלש בשערו ומקרע את כסות עצמו ומשבר את הכלי בחמתו ומפזר את מעותיו בחמתו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים שנא' ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש:

סימן תרעז

אדם שבאו עליו חומסים וגוזלים וחפצים לקחת ממונו מידו והוא יכול לברוח ויודע בבירור שאינו יכול להלחם כנגדם ואמר כיון שלוקחים לי אותו ממון למה לי חיים או גואל הדם שרודף אחר הרוצח שגבור ממנו ונהרג וכן המוסר נפשו בבית שנפל עליו דליקה להציל ממונו והאש מלהטת כל אלו עוברים על שנאמר (בראשית ט ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש:

סימן תרעח

מי שחייב סקילה לא ילך במקום חיות ולא על גגות פן יפול ומי שחוטא בדבר שיש בו חנק אפילו בשגגה לא ירחוץ בנהר ולא ירגיל עצמו בספינה וכן מכל דבר יזהר מכיוצא בו:

סימן תרעט

בני אדם שעוברים בים ועמדה עליהם רוח סערה לשבר הספינה או להטביעה בים ושאר הספינות עוברות בשלום בידוע שיש בספינה מי שחייב ורשאים להפיל גורלות על מי שיפול הגורל ג' פעמים זה אחר זה רשאים להפילו בים ומתפללים שלא יפול על הזכאי אלא על החייב שנאמר ה' אלהי ישראל הבה תמים וכתיב (יונה א ז) ויפול הגורל על יונה וכתיב (יונה א יב) שאוני והטילוני אל הים ולמה לא אמרו לו ליונה תשליך עצמך אל הים אלא לא רצה להשליך עצמו ועוד גוים היו בספינה ומוטב שישליכוהו הם ואם יש שם כלי או עריבה קטנה אל ישליכוהו בים אלא יתנוהו שם באותו כלי ואם ינצל ינצל קודם שנכנסים בים אם יבא רוח סערה מי שחטא בדבר שיש בו סקילה אפי' בשוגג שיפילו גורלות ועל שיפול להפילו בים לא יפרוש בים:

סימן תרפ

נשים היו חשודות על שאוכלות ילדים אמרו מקצת התלמידים בן סורר ומורה כיון שעתיד להרוג את הנפש הורגים אותו כך אלו שחשודות אמר להם החכם אין ישראל על אדמתם לדון דיני נפשות ויש נשים שעל כרחם עושו' ויש שמכשפות אלא זאת עשו תכריזו בבית הכנסת כשתהיינה אף החשודות שם שידעו אם ינזק אחד מן הילדים שישחיזו שיניהם באבני' המקיפות את הבאר והחייבות ימותו באותה שעה וכתיב (יחזקאל יג כא) והצלתי את עמי מידכם ולא יהיו עוד בידכם למצודה כתיב (מלכים ב' יא א) ותאבד את כל זרע הממלכה לבני יהודה אחת רצתה לקחת בעל ואמר האיש כיון שיש לה רוב בני' איני רוצה לקחתה לקחה ידי בניה ושמתה על ידי אותם שמתו וקראו אחריהן ומתו כגון זאת מי שהיה יכול באותו ענין לעשות להם קודם היה מציל את בניה כשעשתה לאחר:

סימן תרפא

תינוק אחד היה בוכה בלילה והרגישו וידעו שאשה יהודית עשתה לו ואמרה אם התינוק לחכם הנה בני בוכה שכישף אותו פלו' ואני יודעת לרפאותו שלא יבכה ויחזור החולי על אותו ילד שלה שהיה החולי עליו תחלה אמר לה החכם אם אמו חטאת הילד לא חטא:

סימן תרפב

הרואה בחלום מתקן בצק למצות ורואה הצית אש בתנור למחר יעשה מחלוקת עם שום אדם ויבקש רחמים שיהא לשם שמים ושלא יחטא במריבה:

סימן תרפג

כתיב (משלי כח יז) אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו אם בורח רוצח אליך אל תקבלהו בין יהודי בין גוי כמעשה דרבי טרפון בנדה:

סימן תרפד

אם יברחו רשעים וחטאים אצלך לחסות בצל כנפיך אל תהי עליהם מגן ואם תקבלם יהפך הדבר ויהיו לך לשטן או לזרעך כי כאשר בא רשע לעיר אם תוכל למחות בידו אל תתנהו לבא לעיר וכ"ש בביתך שאם תקבלהו הוא או זרעו יהיה לך או לזרעך לשיכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם שגרמת לעיר שדר בה וכתיב (תהלים קכה ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקי' למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם:

סימן תרפה

אם יש לאדם בנים ואחד ביניהם זולל וסובא לא יעקור את עצמו ואת בניו בשביל האחד כי לסוף יצא לתרבות רעה לכך מוטב לו שיעשה כאילו לא היה בנו מעולם ואל יעשה לו רעה בשביל האחד:

סימן תרפו

עם הארץ מותר לקרעו כדג ומגבו כגון רשע שרודף אחר חבירו להרגו ביום הכפורים שחל להיות בשבת אל יאמר אדם איך אחלל שבת וי"ה או עם הארץ שבא להלשין למלך לאבד שונאי ישראל כמעשה קמצא ובר קמצא:

סימן תרפז

מומר שאמר לצבור תשכירו לי לכתוב ס"ת במעות שלי לקרות בו בבית הכנסת לא יקבלו ממנו שמא לאחר זמן יאמר תשיבו לי ס"ת שלי ועוד שלא יהא גנאי משפחה שלאותו מומר ואם רוב ישראל נתנו המעות ומיעוטן המומר שתפו אותו עמהם ואם לאחר זמן יכולים המומרים או יורשיהן שבנכרים לומר תחתכו חלקינו ותנו לנו אל

ישתפו אותו עמהם ואם היהודים רבים מהמומרים ויכולים לסלקם במעות אם ישאלו חלקם אז יקבלו מהם ופעמים שיש כבוד למשפחה כי אומר אף על פי שהוא מומר לבו לשמים ואז יניחו לו לתת:

סימן תרפח

מי שמחטיא את הרבים אין מתפללים עליו שיתרפא או מי שמונע את הרבים לעשות מצות ואף מי שהחטיא את הרבים ומתו מקצתם וחלה אין מתפללים עליו שיעשה תשובה כי לא יועיל אבל מי שמונע לעשות זכיות יוכלו להתפלל שלא יעשה יותר כי גם מי שמחטיא בשוגג כגון שאין צדיק וחכם ביראת שמים ממנו אצלו אבל אם יש אצלו והוא מזהירו כבר מזיד הוא:

סימן תרפט

מי שיש לו בנים או חתנים או תלמידים ויש לו ספר של שמות הקודש אל יניח בביתו פן יעסקו בו בלא ידיעתו ויעשה גניזה שיגנזו במקום שלא ידעו כדי שלא יקחום שמא יעסקו בו בלא ידיעתו ויענישו והוא נענש על שהיה יכול לגונזו ולא גנזו:

סימן תרצ

גר שבא להתגייר וכבר קבל עליו כל המצות מצות עשה לעשות וכל מצות לא תעשה שלא לעשות ומבקש שימולו אותו והיה מאכילו נבלות וטרפות כי אמר כל זמן שלא נמול ולא טבל הרי הוא כמו נכרי אמר ליה חבירו זה לענין ישראל שאם נגע ביינו אסור לשתות אבל כבר קבל כל המצות עליו איך יתכן להאכילו נבלות וטרפות:

סימן תרצא

אף על פי שאמרו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי מכל מקום משלם מה שחייב לשלם ואם הרג נפש צריך כפרה:

סימן תרצב

אחד בא לפני חכם אמר ליה זוכר אני כשהייתי קטן הייתי גונב לבני אדם וגם הייתי חוטא בשאר חטאים אמר שמא איני צריך תשובה לשלם הגנבות כי כשחטאתי לא הייתי בן י"ג שנים ויום אחד וכיון שהייתי למה צריך תשובה ולשלם אמר ליה כל עוונות שאתה זוכר וכל אשר גנבת אתה צריך לשלם שהרי יאשיהו שב מכל עונות ושלם כל

אשר דן שלא כדין שצוה להפסיד ממון שלא כדין בקטנותו ואם תאמר זהו דין מפני שעל ידי גדולים עשה אינו חייב ומכל מקום שב ואמר החכם לו לשלם כל אשר גנב וכן מי שהיה חכם ואחר כך נטרף דעתו ואחר זמן נתחכם כל ההפסידות שיאמרו לו עדים אע"פ שהי' פטור בבית דין חייב לשלם מה שהפסיד בשכרותו (וכן מי שהיה שכור כלוט חייב) אבל אינו כל כך חייב מכל מקום על ידו נעשה אבל אם אמר לו מאד קטן הייתי שגנבתי כיון שאינו זוכר בו אינו צריך לשלם:

סימן תרצג

אדם שחשב לטובה ואחר כך העניש תלמיד חכם שכרו כפול כגון רבי יעקב בן קורשאי שלמד מסכת עוקצין כדי שיעיין רבן שמעון בן גמליאל אעפ"כ העניש רבי מאיר ורבי יוחנן העניש רב כהנא ובקש רחמים עליו והעמידו מקברו וחי ועל ר"ש בן לקיש שהעניש רבי יוחנן לא ביקש רחמים לפי שרב כהנא על חנם העניש שהיה סבור ששחק עליו ולא שחק כדאיתא פרק הגוזל בתרא:

סימן תרצד

ואם תראה דור שמנהיגיו רעים דע לך לפי שהיה להם מנהיג טוב והיו מבזים אותו וכתיב (ישעיהו ח ו) יען מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט או לפי שהצדיקים היו נוהגים בענוה כשהי' להם למחות לרעים היו אומרים מה אני ראוי להוכיח להם כשהיה לאל ידם או ידי אבות הם לכך הרכיב עליהם מנהיג עד שאפילו היו חפצים למחות לרעים יראים מפניהם וגם אם יוכיחום לא יהיו דבריהם נשמעים אפילו לטובה ויהיו כפופים לפני רעים:

סימן תרצה

ואם ראית רשע מאריך או שהשעה משחקת לו דע לך שיש בידו דבר של זכות ומשלמין לו בעה"ז או ביד אביו ואמו היה זכות ואם אין זכות בידו וגם לאבותיו דע שלרעתו הוא כדי להגביהו תחילה ואח"כ להשפילו ויותר יצטער מפני הבושה שמתחלה היה לו עושר וכבוד ואח"כ נפל מכל:

סימן תרצו

יש רשע שיש לו פרקליט אחד טוב כגון מקבל אורחים או עוסק במתים ומתים יבקשו עליו רחמים אעפ"י שיש בידו עבירות וכן המליץ טוב בעבור הצבור למלך או לשלטון

או אדוק בצדקה ובגמילות חסדים מרחיקים ממנו פורענות ומאריך ברעתו לפי שבוטח במעט זכיות שעשה יגינו עליו:

סימן תרצז

אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר פעם אחד גזרו שמדות על ישראל להעבירם מעל דתם להטבילם במים ולעזוב את ה' אלהי ישראל לתפוס אמונת נכרים וישראל עוסקים לברוח ממקומם והיו לרבים שרים שהיו מראים את עצמם כאוהבים ואמרו תבואו אלינו ונגן עליכם כנגד אויביכם באו אצלם והרגום לכך אמרו אל יתיחד יהודי עם נכרי:

סימן תרצח

שנים שיושבים ובקשו אויבים להרוג אחד מהם אם אחד תלמיד חכם והשני הדיוט מצוה להדיוט לומר הרגוני ולא חבירי כר' ראובן בן איצטרובלי שבקש שיהרגוהו ולא לרבי עקיבא כי רבים היו צריכים לר' עקיבא:

סימן תרצט

וכן בנשים שאמרו גוים תנו לנו אחת מכם ונטמא ואם לאו הרי אנו מטמאים כלכם יטמאו את כלם ואל ימסרו נפש אחת מישראל ואפילו פנויה אל ימסרו להציל את שאר נשי אנשים ובימי חשמונאים עשו ברע שהיו נותנים להגמון תחלה אלא שחשבו אין אשה מתעברת מביאה ראשונה אעפ"כ לא היה להם לתת להגמון. וכמו שאמרו לענין הריגה אם האויבים אמרו תנו לנו נפש אחד מכם ונהרגהו ואם לאו נהרוג כלכם יהרגו ואל ימסרו נפש אחד מישראל:

סימן תש

אבל אם אחד רשע ביניהם שמשים כלם בסכנה שמתקוטט עם הגוים ואומרים לו אל תתקוטט למה אתה משים כלנו בסכנה ואינו חושש והרג את הגוי נותנים אותו כדי שלא יהרגו שהרי הוא שם את עצמו ואת כלם בסכנה:

סימן תשא

בני אדם שבספינה והיה רוח סערה אין רשאין להפיל גורלות שאם יפול על אחד מהם צריך להטילו בים אין זה לעשות כאשר עשו ליונה בן אמיתי השתא אסמכתא לא קניא לענין ממון וכ"ש לענין נפשות שלא יסמכו ע"פ הגורל. ואשר כתוב ויאמר שאול להפילו

בינו ובין יהונתן בנו וילכד יהונתן שם היה ארון ומה' כל משפטו והם ידעו באיזה ענין להטיל אבל עתה אין לסמוך על הגורל שנאמר (יהושע יח ו) ויריתי לכם גורל פה לפני ה' אלהינו ואפילו בממון אין מפילים גורל אלא כשחולקים בשוה אבל אין משימים שתי חתיכות כנגד חתיכה אחת אא"כ שוים שתיהן כאחת ולא חתיכה גדולה כנגד חתיכה קטנה אלא בשוה באומד הדעת ולפי שהיו צריכים שני שעירי יום הכפורים גורל לכך היו שוין במראה ובקומה:

סימן תשב

והאשה שהולכת בדרך ושמעה שפוגעים בה גוים ויראה פן ישכבו עמה יכולה ללבוש בגדי כומרת כדי שיהו סבורים שהיא כומרת ולא ישכבו עמה ואם היא שמעה שפריצי ישראל יפגעו בה כמו כן מותרת ללבוש מלבוש נכרית ולומר היא גויה ויכולה לומר להם שהיא תצעוק ותלשין עליהם וגם יכולה לצעוק קודם כדי שיבואו גוים לעזור לה אע"פ שיהרגו הפריצים:

סימן תשג

בשעת השמד מקצתם נהרגו ומקצתם נשתמדו על מנת לחזור לדת יהודית כשיוכלו אלא מפני אבחת חרב נשתמדו הנשים שנהרגו בעליהן או שהיו פנויות מקצתן היו אומרות שמא הערלים יטמאו אותן ואמרו רוצות להיות כומרות אבל נקבות קטנות לא שמו שם כי אמרו אם יבחרו לא יניחו את הטף מהם ואחרות לבשו שחורים בביתם כי אמרו אם יהיו בכומרי' לא יוכלו מהרה לברוח אמרו להם הגוים אם תהיו בכומרים אז תלבשו לבנים ולבשו לבנים כי אמרו שמא אם יהיו בינינו לא יוכלו מהרה לברוח ואמרו חכמי' שבהם אם יטמאו אותם בעל כרחם אינו כל כך עון כאותן שבכומרים שומרים אותן כמה שנים שלא יברחו ואוכלות דבר טמא ומחללות השבת. אבל אם האויבים ידחקו אותן להנשא לערל שאינה יכולה לברוח מפני שבעלה משמרה מוטב שתהיה בכומרי' ולא יטמאנה הערל:

סימן תשד

יש שנהרג על קידוש השם ויש צדיקים שאין נהרגין אלא מיתה בידי שמים על מטותיהם ואלו היו בשעת השמד היו נהרגין ולמה יפסידו אלא שפוחתין להם מן השכר כנגד טובת

הנאה שחפצים שלא לבא לידי כך כדי שיחיו ויולידו בנים ואותם הנהרגים עודפים עליהם שכר כנגד הנאת העולם הזה שלא קבלו ועולה מדת הדין לטעון כנגד הרשעים:

סימן תשה

מעשה בתלמיד חכם צדיק שקברוהו אצל מי שאינו הגון בא הצדיק לכל בני העיר בחלום הרעותם לי שקברתוני אצל בית הכסא שריחו רע וקשה לי העשן ושמו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע כמחיצה ומשם והלאה לא בא להם בחלום:

סימן תשו

אסור לקבור רשע אצל צדיק שהרי החיה אלישע את הרשע שלא יהא קבור אצלו שנאמר (תהלים קכה ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אוי לרשע אוי לשכנו אבל קוברים רשע אצל רשע וצדיק אצל צדיק:

סימן תשז

מי שמת מנודה בחרם הקהילות מרחיקין קברו יותר מח' אמות משאר הקברות שלא תגע תפוסת קבר אחר שהוא ד' אמות בתפוס' חבירו:

סימן תשח

אחד היה מבקש נקמה על שונאו לאחר מותו שלא יהא לו מנוחה בא ואמר לו בחלומו מה אתה סבור שאין המתים יכולים להזיק תפש המת בגיד הנשה של החי למחר כאב לו באותו מקום:

סימן תשט

קהל אחד רצו ללכת למקום אח' בא מת לאחד בחלום ואמר אל תעזבו אותנו כי יש לנו הנאה כשתלכו לבית הקברות ואם תעזבונו דעו כי תהרגו ולא חששו ונהרגו כלם:

סימן תשי

ברזילי הגלעדי אמר אמות בעירי כי הנאה יש למתים שאוהביהם הולכים על קבריהם ומבקשים לנשמתן טובה מטיבין להם באותו ענין וגם כשמבקשים עליהם הם מתפללין על החיים וכלב בן יפונה נשתטח על קברי האבות:

סימן תשיא

אחד נרדם בלילה בבית הכנסת וסגרו השמש בחצי הלילה נעור וראה הנשמות מעוטפות בטליתות. ושני בני אדם שעדיין עומדים בחיים בתוכם אותן לא היו ימים מועטים ומתו:

סימן תשיב

לאחד היה מת אביו באדר ראשון והיה מתענה באותו יום שמת אביו ובשנה פשוטה היה מתענה בשבט ואדר מספק:

סימן תשיג

מי שמת אביו בפורים לשנה הבאה לא יניח מלשלוח מנות ובאותו פורים ישלח לעניים מעות או בשר. ואם מת לו מת סמוך לפורים אם ירצה לשלח לעניים ישלח מעות או בשר רק לא תפנוקים שהם עשויים לשמחה וכל דבר שמחה לא ישלח ולא ישלחו לו:

סימן תשיד

ולא נחלו על שבר יוסף. שצריך האדם להצטער כשמצטערין הצבור כגון תלמיד חכם שמת ומתים בניו כדי שיבכה לפי שלא בכה על הצדיקים:

סימן תשטו

ביום טובה שישמע שמועה טובה היה בטוב דלא להתענות ולמספד וביום רעה שמת תלמיד חכם ראה שלא תראה בטיולין וביום רעה שטובעת אשה בנהר ראה אותה והצילה:

סימן תשטז

יוסיף דעת יוסיף מכאוב כל הנוגע בנבלת בהמה טמאה אינו טמא אלא טומאת ערב אבל הנוגע בטומאת אדם טמא שבעת ימים. ד"א הנוגע בבהמה טמאה אינו מטמא אחרים אבל הנוגע בנבלת אדם טמא ומטמא אחרים. ומותר האדם מן הבהמה אין. אדם אוכל ומברך שותה ומברך ישן ומברך נעור ומברך היאך נחשב כבהמה שאינה מברכת כלום אלא בשעת מיתה הכתוב מדבר כשם שנמלכין על הבהמה לשחיטה כך נמלכין על האדם. בהמה שמתה אין לה דין יותר אדם שמת מעמידין אותו לדין ומראין אותו מעשיו ודנין אותו עליהם. ולא עוד אלא שאומרים לו מפני מה מתו בניך בחייך ולא עוד

אלא שלא זכית בתקונו של עולם. ולא דיו לאדם שמתים בניו בחייו אלא שדנין אותו עליהן לכך אמר דוד אל תשליכני לעת זקנה אל תרפה ידי מן התורה ומן המצות. ככלות כחי אל תעזבני אל תקהה שיני בבני ובנותי שכל המתים בניו ובנותיו בחייו שיניו קהות ועיניו כהות וכחו כהה ולכן נאמר (קהלת ג יט) כי הכל הבל:

סימן תשיז

שמע עצה וקבל מוסר. שמע עצה בחיים וקבל עצה מאחרים שהרבה ראיתי שצוו בחליים ובני ביתם לא עשו מצותם וזהו שנאמר (משלי יט כ) למען תחכם באחריתך:

סימן תשיח

כשיקרבו ימי האדם למות יצוה לפני עדים ואפי' לאביו לא יאמין כ"ש לבניו ולאשתו ואם יודע שאביו אינו נאמן לא יעזוב ביד אביו רק ביד ירא שמים נאמן שאם לא כן אתה פושע וקשה יותר מן הגזל שהרי הגזלן יכול להשיב הגזילה אבל זה לאחר מיתה אין תשובה ואין כפרה ועליו נאמר (קהלת ז יג) כי מי יוכל לתקן את אשר עותו מעוות לא יוכל לתקון וזהו שנאמר (משלי יט כ) למען תחכם באחריתך:

סימן תשיט

כשאדם חולה אל יבטיח עצמו לומר הוא יבריא וירפא ואין צריך לצוות אלא יאמר עתה בידו ליתן ולצוות ולדבר שמא ימות פתאום:

סימן תשכ

מצוה לקיים דברי המת והיא כשמצוה ממון. אבל על גופו כגון חזקיהו לנהוג בזיון בגופו להכות על גופו אע"פ שחזקיהו גרר עצמות אביו או אביו שצוהו הנה ממון גדול אתה יורש שהוא ממוני אל תעשה טובה באותו ממון ואל תתן צדקה ואל תהנה אלא אתה לבדך ממנו מוטב שיאמר הבן תן אבי לאחרים כיון שאין הנאה להקב"ה ממנו או תן לי רשות לעשות רצוני וגם אני אהנה ממנו:

סימן תשכא

הנה אחד צוה לבנו כשימות שיביאוהו למקום אבותיו להקבר עמהם ומת והיה הבן חפץ לקברו במקום שצוהו אמרו לו לא יתכן שהרי ימות החמה הוא והיום חם שמא

יסריח ושמא יבקע ושאל לחכם ואמר כיון שכבוד אביו שלא להוליך אותו אל תוליכנו מן המקום הזה:

סימן תשכב

אבא שאול בן בטנית היה מבקש מיהודי אחד שילמוד לבנו קדיש ועוד בקש ממנו שלא יניח לאשתו בן חורין אמר בעצתי לא תהיה והיאך אנו יכולים והיה בן חסיד אומר קדיש על המת והיה קשה מאד ללמדו קדיש לזה בן המת. ובן החסיד הוא אומר קדיש אמר לו מכל מקום מצוה הוא ללמדו קדיש ולומר הקדיש לבן המת:

סימן תשכג

ואין גורמים שלא ימות מהרה כגון שהיה אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים. ואין הנשמה יכולה לצאת. מסירים החוטב משם ואין משימים מלח על לשונו כדי שלא ימות. ואם גוסס ואומר אינו יכול למות. עד שישימוהו במקום אחר אל יזיזוהו משם:

סימן תשכד

אעפ"י שאמרו אדם גוסס אין מזיזים אותו ממקומו אם יש דליקה אין מניחים אותו בבית ומוציאו אם יש דליקה בבית ויש מת מוטל בבית ויש ספרים. ויש ספק להציל שניהם יציל המת קודם. אם מת אביו ומוטל בבית וקטן חי וספק להציל שניהם יציל הקטן החי אעפ"י שיודע שאביו ישרף. ואחד חי בריא ואחד חולי מסוכן. וספק להציל שניהם יציל החי הבריא:

סימן תשכה

שמעתי מי שבולע אפרסמון שקורין בלשמ"ו משקל ג' מחציות שימות מיד. ומעשה באחד שבלע ומיד רץ לביתו וצוה ומת וניקבו בני מעיו ולעולם יהיה במאור פניו כמו שהיה באותו עת שאכל ומשח את פניו ואם בבחרותו משח את פניו באותו מראה יהיה לעולם. מעשה באיש שבלע אפרסמון ומת לאחר שנים בא בחלום לבניו שיחפרו אחריו שידעו מה קשה לו. היו סבורים שמא הפשיטוהו והוא ערום. חפרו אחריו ומצאוהו שלם כיון שנקבר נגעו בבגד הגוף שנקבר בו שכרוך בו לראות בגופו היך הוא כשנגעו בבגד הגוף והבגד נפל ולא נשאר כלום כי לפני כמה שנים מת והיה כאבק ולמה בא בחלום כי היו דנין אותו שהוא שלם בגופו:

סימן תשכו

מעשה בחכם אחד שראה בחלום אדם גבוה יותר מן הבית ופני אדם לו א"ל בא וארא קבר אביך. והאדם הגדול הוליכו לקבר אבותיו והגביה הקבר אמר דבר עם אביך ראה שהיה אביו בכעס ולא רצה לדבר עמו. אמר האדם הגדול הגבוה אינו רוצה להשיב לך לפי שקבר שלו מוקף באבנים ולקחו גוים ב' אבנים ואינם נותן אחרים תחתיהם. והיה נראה לו כאלו ב' אבנים חסרו שם. ואח"כ אמר לו ועוד אביך כועס כי היה חייב לאיש פלוני ב' זקוקים. והזקוק אחד לא הספיק לפרוע למה לא פרעת בשבילו כשהקיץ שאל לאמו פרע אבי. אמרה כן אמר הוא למלאות הקבר אדמה והאבנים למלאות קבר אביו. אמרו לו לא תעשה. סכנת נפש היא לאחר ימים רבים ראה גוים שהוציאו עפר מבתיהם. אמר הואיל ואתם מפנים עפר מבתיכם תביאו לקבורות ואני אתן שכרכם זכר ראשית חלום ומילא קבר אביו וב' אבנים שחסרו שם אחרים תחתיהם ושאר קברים שנפלו מלא עפר ורצה לעשות כן לכל קבר וקבר ולא רצו הגוים להביא עפר. ומת לו בן ובת ומקצת הקהל אמרו לפי שהתחיל במצוה ולא גמרה כמו יהודה שמתו לו ער ואונן:

סימן תשכז

מעשה שעשו ארון למת ונשאר מן העץ אמר יהודי אקח אותה חתיכה ואתקן כנור אמרו לו אל תקח. ולא חשש ותקן כלי שיר מאותה חתיכה וראה בחלום אותו המת שתיקנו לו הארון. ואמר לו קודם שתיקן משיור הארון כלי שיר אם יתקן הוא ינקום ממנו ולא חשש ותיקן. ועוד אמר ליה אם לא ישבר הכינור יהיה מסוכן ולא חשש וחלה. וכשחלה מאד לקח בנו אותו כלי שיר ושיבר על קבר של אותו שנראה לאביו והניח השברים על הקבר ונתרפא אביו ואמר על הענין המת לועג לרש חרף עושהו. ואשר נאמר (קהלת ט ה) והמתים אינם יודעים מאומה. אם בא המת בחלום על ענין המצות כמו שאמר מעות של מעשר שני הם דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין:

סימן תשכח

אם שני בני אדם טובים בחייהם נשבעו או נתנו אמונתם יחד אם ימות אחד שיודיע לחבירו האיך באותו עולם אם בחלום או ער אם בחלום יבא הרוח וילחוש באזני החי או אצל מוחו. כמו בעל החלום. אם נשבעו שידבר עמו ער המת יבקש למלאך הממונה להלבישו דמות מלבוש והרוח המפוזר להדביק יחדו עד שידבר עם חברו את אשר עשו תנאי ביניהם להודיע. כיצד יבדוק שהוא הנראה לו ואינו שד או מזיק ישביעהו ולא יוציא

שם שמים לבטלה ועוד לא יוכל המת להזכיר שם י"ה שבו נברא העולם הזה והעולם הבא לפי שאינו בענין עולמות לא יוכל להזכיר וכתיב (תהלים קטו יז) לא המתים יהללו יה אלא כל הנשמה תהלל יה:

סימן תשכט

פעמים רוחו של מת בא בחלום לחי שילך עמו ומה יתרון יש למת כי פעמים הממונה שולחו או המת מבקש שיתן לו רשות ללכת אחריו כדי שישוב בתשובה או להכין תקנתו שהרי נאמר לחזקיהו צו לביתך כי מת אתה והחי יתן אל לבו לעשות תשובה:

סימן תשל

מי שנתן מתנה ומת וקברוהו ואין ידוע אם הביא שתי שערות אל יקילו לחפור לראות אבל אם מגפה בעיר יחפרו ויגלו העפר לראות בשל מי הרעה במת או בקובריו:

סימן תשלא

המזה הטהור בעל התורה הוא יזה וזהו שאומר מזה בן מזה יזה לכן המגעיל לצורך חג המצות בעל התורה שבקי בהגעלה הוא יגעיל:

סימן תשלב

יזהר אדם הרוחץ את המת שלא יעזוב טנוף על בשרו. וכן המעיין בקבר המת ומשכיבו יזהר שלא יהא עפר על פניו כי יש לו בושת כי הנפשות בתאר הגופים:

סימן תשלג

אדם שנתעטף בציצית ולא נתעטף במעיל גם כשמת לא יעטפוהו אלא בטלית שהיה רגיל להתעטף בשל צמר וכתיב (דניאל ז ט) לבושי' כתלג חיור לכך בלבנים:

סימן תשלד

זקן אחד היה חולה והיה עני צדיק שם ולא היה לו שום דבר כי אפילו הלחם היה לו בצמצום. אמר הזקן כשימות שיתנו לאותו צדיק העני אותו טלית שלו. אמרו לו מוטב שישכבו בו את עצמו כשימות להתעטף בו. אמר כיון שאין לו במה לקנות לו טלית אחר ולתת לו מוטב שאתן לו טלית שלי מפני שאני לא אברך עליו בקבר והוא יברך עליו בכל יום:

סימן תשלה

איש אחד כשהלך לעולמו נתן טליתו לאחר כדי שיתעטף בו אמר לחכם אם אתעטף בו בשבת שמא לא אוכל להתאפק שלא תרד עיני דמעה בשבת א"ל יותר טוב תעשה כשתתעטף שתקנה לך מצוה ולאותו איש תהיה זכיות ושכר באותו עולם:

סימן תשלו

שנים היו חולקים אחד אומר כי מפשיטין בגדי רשעים המעוטפים בעדי יפה ואותן מלבושים הצדיקים שהרי אחד ראה בחלום שמפשיטין את שאינו הגון והיה מלבישין צדיקים שאינן מעוטפים בתכריכין יפים מפני דוחקן. וחברו אמר הרבה צדיקים שהופשטו בגדיהם ובאו בחלום לאנשי העיר שהם ערומים ואמרו להלבישן ובודקין ומוצאין שהופשטו. ורבי ינאי שצוה שלא להלבישו לבנים הרי משמע שאין מפשיטין אחד ומלבישין אחר באותן הבגדים:

סימן תשלז

וישמע אברהם לעפרון וישקול אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת ולא אמר לו אברהם תן בפחות להראות שאין פוחתין בכבוד המת ואין מצמצמין בצרכיו. כשמת מוטל אין מאחרין אותו. לעולם יהא אדם רגיל לקנות צרכי המת בשעת שמתו מוטל איני והא מי שמתו מוטל לפניו לא יתנו לו המוכרים ולא ישאלו מידו אמר מוטב שלא אזקק עד שיתן בידו המעות כדי שלא יתאחר המת מלקוברו ואין חושדין את הרגיל לקנות. נמצאת אתה מכשילו לעתיד לבא:

סימן תשלח

כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה מותרו נדבה מותר עולה לעולה מותר מנחה למנחה מותר שלמים לשלמים. מותר שבויים לשבויים מותר שבוי לשבוי מותר נזירים לנזירים מותר נזיר לנדבה מותר עניים לעניים מותר המת ליורשים וי"א יהא מונח עד שיבא אליהו. רבי נתן אומר מותר המת עושין לו נפש [היינו מצבה] על קברו:

סימן תשלט

אם מקבצין לצורך אדם להשיאו אשה לצורך סעודה ונותר יתן לעני כיון שלצרכו נתנו לו הנותנים:

סימן תשמ

כשיש מת מוטל ובאו אורחים לא יתן להם שלום ואם נתנו לו שלום לא יחזיר להם שלום:

סימן תשמא

מי שמוליך מת עמו או ספרים ויהודי פוגעו לא יתן לו שלום ולא יענה לו שלום וכן כשמת בעיר שהרי כתיב (מלכים ב ד כט) כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תעננו וכשנפרד מקרוביו לא ינשק להם. ואם הוא בדרך וירא מן הגוים שאם ידעו שהוא מוליך המת יהיה בסכנה או יזלזלו במת ובא גוי לשבת על הארון או התיבה שהמת בו אם ימנע ממנו ירגיש הנכרי וירא פן יזיקו לו ויחטאו לו ופן יזלזלו בו אל ימנע מלשבת עליו ואפי' הוא עצמו יכול לשבת עליו ולטייל עמהם כדי לטרדם מן הדעת שלא ירגישו:

סימן תשמב

ומי שיושב לפני חולה בשעה שנוטה למות ואין שם אדם אחר שידע בענין המת לעיין עליו מתי תצא נפשו ויפשוט אבריו ויעצים עיניו ויעסוק בו והגיע זמן התפלה אל יצא משם להתפלל:

סימן תשמג

עיר שמתו בה שני מתים מוציאין את הראשון פן לא יוכלו לעסוק בשניהם. ואם ביום ששי אין מאריכין בהספד הראשון פן לא יוכלו לעסוק בקבורת השני מבעוד יום ואם אותו שמת שני נפוח ויראים פן יבקע יקברו השני תחלה:

סימן תשמד

אדם שאביו או אמו חולים או אבי אשתו חולה וגוסס לא יאמ' הרי כשימות אסור בתשמיש המיטה אמהר ואשמש קודם שימו' לא יתכן לשמש:

סימן תשמה

כשמזכירים תלמידי חכמים אין צריך לומר זכרונם לברכה כמו שאין אומרים כשאנו קורין בתורה על משה ועל אהרן זכרונם לטובה. וכ"ש כשאדם מזכיר טענה מתלמידי חכמים שאין כותבים ז"ל שהרי מר בר רב אשי כשהיה אומר בבית המדרש בשם אביו היה אומר אמר רב אשי ולא היה אומר זכרונו לברכה. בתוך י"ב חודש שמת האב אם

מזכיר אותו יאמר ז"ל. אבל לאחר י"ב חדש לא היה אומר. וכן כשאדם אומר שנים מקרא ואחד תרגום כשמזכיר הצדיקים שנזכר בפסוקים אין צריך לומר ז"ל:

סימן תשמו

ואשר אמרו על חרבונא זכור לטוב לפי שאם אדם מדבר בשבח צדיקים בין יהודים בין גוים כגון אותו פלוני עשה לישראל אותה טובה יאמר ז"ל אדם כשנפטר לעולמו כשמזכירים שמו אין אומרים ז"ל אלא אם כן יודעים בו שכל מעשיו לשמים. שהרי על אותו שלא מצאו בו אלא דבר אחד אמרו ושם רשעים ירקב. ומזכירים אותו לגנאי כגון אותן שלא רצו ללמד מעשה הקטורת כדאיתא ביומא. אבל כשמזכירים דברי תורה שאמר או זכות שעשה אין רשאין להזכירו לגנאי אלא לשבח:

סימן תשמז

שנים כשהיו מזדמנים לאותם ספרים הספר האחד שכתב איש שכבר מת או השכיר לכתבו ומת וספר שכתבו איש או שהשכי' לכתוב ועדיין הוא חי על דבר זה היו שנים חסידים חלוקים. אחד אומר מוטב שאקרא באותו ספר שהניח המת כדי שיהא לנפשו טוב שכל זמן שאלמד או אקרא בו הרי צדקתו עומדת לעד ובלבד שנכתב לשם שמים אבל אם נכתב לשם גאות או המעות נגזלו הרי יהיו מוכשלים לפניך ונפשו של מת בטוב וגם רוחו תבקש עלי רחמים והאחד אמר מוטב שאקרא בספר שכתבו לשם שמים וחי כדי שיהא זכות הרבים תלוי בו אעפ"כ הראשון אומר כהוגן. שני דברים אחד של חי ואחד של מת מוטב לעשות של מת. וכתיב (קהלת ד ב) ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה. אם המתים היו צדיקים והחיים יותר צדיקים למה משבח את המתים אלא שכבר מתו בלא זמנם כמו אהרן ומשה שהיה להם לחיות יותר אלא וירע למשה בעבורם. מן החיים שהיה להם למות בשביל עוונותיהם וחיים יותר מזמנם הרי בעה"ז אוכלים את שכרם וטוב משניהם את אשר עדן לא הי'. כגון ר"ש ורבי אלעזר בנו שהיו במער' בלא עדון. ורבי אלעזר בר"ש היה ביסורין שנים רבות הרי שכרם לעולם הבא לכן אחלק לו ברבים כגון רבי אלעזר ורבי שהעולם נהנה מן יסורין שלהם כדאיתא בפרק הפועלים דין הוא שיהי' להם חלק עמהם עם כל אחד ואחד ואם זרעם חוטאים דין על הנהנין מזכותו לסבול:

סימן תשמח

בכאן כתוב ענייני תפלה
אין דבר בעולם שיהא לו לאדם אלא בגזירת הקב"ה. שנאמר (עמוס ג ו) אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה אלא ודאי עשה לכך צריך אדם לבקש רחמים על כל דבר ודבר שיגזור הקב"ה עליו שיתגלגל שיהיה לשם שמים. ויזהר אדם בבקשתו כיצד יתפלל שלא יכשל בתפלתו:

סימן תשמט

יש אדם ששונא לאשתו לא יתכן שיבקש מה' ליתן לו אשה אחרת אלא אם היא מכעסת אותו ואינה טובה בעיניו יבקש מה' ויהפוך את לבה לאהבה אותו או תשא חן וחסד לפניו שיאהבנה והיא תאהבנו:

סימן תשנ

ואם יש לו שונא ישראל שאינו מחטיא את הרבים ומריע לו. יבקש מה' להושיעו ולהשלימו. כי יש ששונא את חבירו וחבירו תובע עלבונו ומתחנן על מיתתו ואח"כ מתחרט זה אם מת על כן ישלים עמו ויעשו אוהבים ראה שבקש להענישו ומתחרט לכך יתפלל שיהפוך לבו להשלים עמו. ואם כבר עשה לו רעה שאינו יכול למחול לו אל ימהר להתפלל להעניש חבירו אלא ימוד את עצמו אם בדין מענישו שאם יבא ויגיע עצמו לידי כך שיעשה לאחרים כך רעה ודין הוא שיענישוהו הוא וזרעו על אותו דבר שהתפלל שיענישו חבירו על ידי תחנתו:

סימן תשנא

אם חלה שום אדם אל יתלה חולי זה שמחמת שום מאכל או שום משקה בא חליו ולא ה' פעל כל זאת. ואפילו חבלוהו בני אדם רעים. אלא יאמר עונותיו גרמו לו. שהרי כתיב (זכריה ח י) ואשלח את כל האדם איש ברעהו. וכתיב (עמוס ג ו) אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה אלא ודאי עשה ואומר מה זאת עשה ה' לנו. לכן יתפלל אדם על מיני פגעים מנגעי אדם ונגעי שמים:

סימן תשנב

אל יהא אדם מבקש צרכיו תחלה שיבקש כל חפצי שמים שהרי תקנו תחלה אתה חונן ואחר כך השיבנו אבינו ואחר כך סלח לנו ואחר כך צרכיו:

סימן תשנג

יש מתפלל על אחרים ונענה ועל עצמו אינו נענה. והרי אמרו כל המתפלל על אחרים גם חפצו יהא נעשה כאברהם שהתפלל בעד אבימלך וסמיך ליה ותלד שרה. וכתיב (איוב מב י) וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו ואיך נאמר יש מתפלל על אחרים ונענה ועל עצמו אינו נענה. אלא כך מצינו על ר' חייא שלא לקה פשתן בארץ ישראל משעלה רבי חייא ונהפך שפשתנו לקה ובזכותו ולא לקה פשתנו של אחרים והתפלל על אחרים ותפלתו נשמעה ועל עצמו התפלל ולא הועיל שמא משום אין חבוש מתיר עצמו שנאמר (ישעיהו סג ט) בכל צרתם לו צר. והוצרך מלאך פניו להושיעם. אם כן והלא לאברהם ולאיוב הועיל שהתפללו על אחרים. שאני התם שהיו כשונאים שהיו ראוים לשמוח על מפלתם כאברהם על אבימלך והתפלל אעפ"כ עליו. ובאיוב כתיב (איוב טז ד) לו יש נפשכם תחת נפשי ועם כל זאת התפלל עליהם זו היא מדת חסידות יתירה. אבל מפני שישראל ערבים זה לזה לכך כשצער בא על אחד חייבים כלם להצטער ולהתפלל. שנאמר (תהלים לה יג) ואני בחלותם לבושי שק וכתיב (תהלים לה יג) ותפלתי על חיקי תשוב. ואם לא היה מתפלל היה חוטא שנאמר גם אנכי חלילה לי מחוטא לה' מחדול להתפלל בעדכם ודוקא כשנשמעים אליו שהרי סמך לו והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה דכתיב (שמואל א' יב כד) אך יראו את ה' ועבדתם אותו בתמים ובאמת שהרי הנביא צריך לומר בתפלתו רבונו של עולם כבר שמעו לי מה שהוריתי אותם לעשות רצונך גם אתה עשה חפצי כמו שנאמר (דברים כו יד) עשיתי ככל אשר צויתני השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך וגו' עשיתי את שלי ואתה עשה את שלך:

סימן תשנד

כל הנביאים קודם שהיו מתפללים על ישראל היו ישראל מבקשים לנביאים שיתפללו עליהם והנביאים היו אומרים תעשו תשובה ונתפלל עליכם והיו אומרים אם יש להם דיין שישפוט אותם או אומרים לנביא תהיה דיין ותשפוט ואם שומעים לו אז מתפלל עליהם והקב"ה עונה אותן. וכל מי שאינו עושה בזה הענין אסור לעבור ולהתפלל בשביל ישראל:

סימן תשנה

בזמן שמתענין על דבר אחד כגון בתעניות ובשני ובחמישי אחר יום טוב או בין ר"ה ליום הכפורים ויום הכפורים עצמו בשביל גזירה או בשביל מגפה שמבקשים לצדיק גמור שיתפלל עליהם צריך לצדיק לחקור איזה עבירה יש ביניהם ויאמר אם אתם חפיצים שאתפלל עליכם נתקן אותו עון תחלה. ואם אינם נשמעין לו אל יתפלל עליהם כי יותר עון הוא שיתפלל והעון בידם. ואם יהיה שום דבר בעיר יאמרו מה הועיל לנו אותו צדיק כמו שאמרו לר' חנינא ולר' יהושע צלי ואתי מטרא ואתה עוצר לנו המטר ואח"כ התפלל הוא ור' יהושע בן לוי ולא בא גשם. אמר להם לא ר' יהושע מביא גשמים ולא אני עוצר גשמים. אלא כשראה ר' יהושע בן לוי שום עבירה בהם מוכיחם ושומעין לו. אבל אני צועק להם ואין שומעים לי ואותם צדיקים שלא הורגלו להתפלל לא יתפללו ביום הכפורים אם לא עשו כמו שאמרנו. ואם יתפללו יכולים להתפחד כל השנה כולה אבל לחזנים לא יזיק כי הורגלו. ומעשה בזקן אחד שהיה רגיל להתפלל ביום הכפורים והיה אומר לזקני העם דעו לכם מה שאני מתפלל כי יודע אני שאין מי שיכוון כמותי ואני יודע שהקב"ה חפץ בתפלתי והכל יבררו בי שאיני מתגאה. פעם אחת לא היה הזקן בעיר כי הלך בסחורה והתפלל אחר ביום הכפורים. והזקן דאג כל השנה כולה ובאותה שנה מת לו בן אחד גדול כי כל מצוה שאדם רגיל לעשותה ועובר מקפידין עליו. ומי שאינו רגיל לוקה כמו שכתבנו למעלה ועוד נסמכים העולם על תפלתם לומר אין אנו צריכין לצום ולהתענות נפש כאסתר שזמנה המן כדי שיהיו סבורים שאינה רוצה לסייעם כדי שיצומו ויתפללו בכוונה כך צדיק גמור שאינו רגיל להתפלל ביום הכפורים והתפלל ולא עשו תשובה תחלה היינו נסמכים על תפלתו כמו שנאמר היכל ה' היכל ה' וגומר שלש רגלים שאנו עולים יגן עליהם ובידם עבירות:

סימן תשנו

אחד זקן היה רגיל להתפלל ביום הכפורים שנה אחת לא היה חזק לעמוד ולהתפלל בעמידה אמרו מקצתם כיון שאין לנו כיוצא בו מוטב להתפלל בישיבה. אמרו הזקנים כיון שאינו יכול לעמוד יתפלל אחר אע"פ שאינו כל כך הגון פן ילמדו ממנו אחרים ויתפללו מיושב. ואשר כתב וישב דוד לפני ה' ישב לבו בתפלה. ואמרו במכילתין ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה. ויקחו אבן אלו האבות. וישימו תחתיו אלו מעשה האבות. וישב עליה אלו מעשה האמהות. הרי לא ישב ממש:

סימן תשנז

צדיק אחד היה רגיל להתפלל בר"ה ויה"כ כי הצבור בחרו בו לפי שהיה צדיק. ובסוף ימיו לא רצה להתפלל. אמרו לו למה לא תתפלל עתה כמו בכל שנה. אמר להם אם יתפלל וימות יאמר בני אני רוצה להתפלל תחת אבי ואני חפץ שבימי יתפלל אדם הגון תבקשו לפלוני בן פלוני שהוא צדיק וחכם בתורה וגומל חסדים. ועל זה נענש עלי הכהן שהיה לו להעביר בניו ולבחור בכהנים צדיקים וכתיב לא מיחה בהם לפני בני ישראל כי המצות אינן ירושה אע"פ שכתוב מורשה קהלת יעקב וכתיב (תהלים סא ו) ירשת יראי שמך נחלתי עדותיך כגון שממלא מקום אבותיו כגון מלך וכהן גדול אבל מצות אינן ירושה אלא הזקן הצדיק בעיר הוא יקשור ספר תורה ולא אחר שנאמר (ירמיהו ב ח) ותופשי התורה לא ידעונו וראוי לצדיק זקן להתפלל בר"ה ויום הכפורים ואם רואה שמחלוקת עושים עליו שלא להתפלל לא יתפלל אע"פ שאחר שאינו הגון יורד לפני התיבה להתפלל זהו חטאת אותם שיכולין למחו' ואינן מוחים:

סימן תשנח

בפילגש בגבעה שתי פעמים ששאלו על ידי כהן שלא היה פנחס נפלו ובשלישי שהיה פנחס נצחו לכך כל העוזרים לשאינן הגונים שיתפללו הקב"ה מונע את הטוב מאת הקהל ומעלה על כל המסייעים כאילו גזלו הטובה מן הקהל ועתידים ליתן את הדין וכתיב (זכריה א טו) והמה עזרו לרעה וכתיב (מלאכי ב ט) נושאים פנים בתורה והתורה צועקת על כל יודעי התורה על כל שבידם למחות או מחניפים וכתיב (ירמיהו ב ח) ותופשי התורה לא ידעוני וכתיב (זכריה י ג) על הרועים חרה אפי לכך אם יש איש רע מעללים או בעל מחלוקת וגורם מריבות ויודע להרים קול בנעימות ורוצה להתפלל להוציא רבים ידי חובתן או יודע לתקוע בשופר אם יד הצדיקים תקיפה לא יתנוהו להתפלל או לתקוע בשופר לפי שאין קטיגור נעשה סניגור וכתיב (ישעיהו מג כז) מליציך פשעו בי וישאלו בני ישראל בה' ושם ארון ברית האלהים בימים ההם ופנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן עומד לפניו בימים ההם הרי מתחלה לא היה פנחס לכך נפלו מישראל. הרי כשהיה הצדיק משוח מלחמה ונקי היו נוצחים לפיכך אם שואלים לצדיק רצונך שפלוני קרובך יתפלל ביום הכפורים או לעצור המגפה ויודע שאחר יותר צדיק להתפלל ותלוי בו מוטב שאותו צדיק שיותר טוב יתפלל ואל יחשוב בשנאתו כיון שבעבור רבים הוא אל יחניף ואם יבא לידי מחלוקת אל ידבר שום דבר ואם בעבורו לא

יעשו זה או זה למה יקבל שנאה וגם אל יאמר יתפלל פלוני אם אינו הגון רק ישתוק שלא יהא על ידו:

סימן תשנט

מעשה באחד שאמר אני רוצה לשבת אצל הארון שתהא תפלתי יותר נשמעת א"ל החכם הרי כתיב (משלי כה ו) אל תהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד כי טוב אמור לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב וסמיך ליה אל תצא לריב מהר וכשתשב אצל הארון יתקוטטו עמך היושבים ומוטב לך לשבת ברחוק כדי שלא תהא מריבה ויותר תהא תפלתך נשמעת כשלא תגרום מחלוקת בבית הכנסת ולא שמע לעצתו ונגזר שנתגלגל הדבר שישב באבלות ולא ישב מעולם שם לכך טוב לאדם שישב ברחוק בלא מחלוקת ולא יגרה במחלוקת:

סימן תשס

מימינו אש דת למו מלמד שצריך לצדיקים מקיימים התורה לישב מימין הנכבד ובימין התורה שנאמר (משלי ג טז) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד וכן בימין הארון אבל בעבור שלום לא יהא שום צדיק מקפיד אנה ישב כי לא מקומו של אדם מכבדו ואם משימים אותו למטה ואחרים שאינם טובים כמוהו למעלה ממנו אל יקפיד:

סימן תשסא

אם יש בעיר שנים צדיק ושאינו צדיק הגון ושאינו הגון שיודעים לתקוע בשופר יתנו להגון לתקוע. ובלבד שלא יהיה מחלוקת בדבר. ויראי שמים לא היו מוסרים קרבנותיהם אלא לכהנים צדיקים:

סימן תשסב

החכם ראה אחד במוצאי יום הכפורים צוה להביא לו מנעלים שלו לבית הכנסת אמר ליה צא לחוץ ונעול מנעליך:

סימן תשסג

כיון שהקב"ה דן ביום ג' שעות וכן בלילה א"כ בראש השנה ויום הכפורים כמו כן א"כ מה יש בין אותם ימים לשאר ימים אלא בכל יום דן על הנוהג של בריות ובר"ה דן על עליונים ותחתונים על כל מה שיהיה באותו שנה או לשנים רבות כגון כי קרא ה' לרעב

וגם בא אל הארץ שבע שנים וכן כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצליח בימיו יש מלך שנגזר בימיו להיות מלחמות ויש מלך ששלום בימיו ויש שבאותה מדינה שמלך שם יהיה רעב ויש שיהיה שובע כל ימיו כמו בימי שלמה המלך:

סימן תשסד

זהו כתב שלח לזקני רוגנשבור"ק אנוש מזער נשאר אומללו מרוב עם אין קורא בצדק ולא תורה ולא שכרה כי גברה יד עוברי עבירה ובקשו להם כבוד ושררה לגלול ספר תורה וקשרו קשר ורצו להרבות כבודם ונתועדו יחדו שנים עשר מהם לגלול ס"ת כל אחד חדש שלו וליתן כל אחד זקוק כדי שיעלה שנים עשר זקוקים לשנה לצדקה וכל זה לא עשו אלא למצוא להם טענה וערעור לומר אנו נותנים יותר ממך ולא נתכוונו אלא לבשתני ולהרבות כבודם וברוך המקום שנתן לאל ידי להעבירם על דעתם אך במקצת עשיתי כדעתם למען רבות הצדקה כי יראתי פן יפגעני עון שאמנע מלהרבות צדק כי אמרתי שמא הדין עמהם אחרי שכל כך רוצים ליתן ולכפול על מה שהיו נותנים ושמתי לבי לשלוח אצל רבותי הרבי ברוך והרבי אברהם והרבי יהודה לשמוע מהם יורוני על דבר זה ועל פיהם אדון ואעשה ככל אשר יצוו עלי ואם תאמרו הדין עמהם כי מאחרי שכל כך רוצים ליתן ולכפול על מה שהיו נותנים אע"פ שאינם ראוים לכך כי יש מהם שאינם יודעים אפילו פסוק בתורה ויותר איני רוצה לספר בגנותם אך מה שנראה בעיניכם אעשה אך דעו לכם כי לא לכבודי אני עושה כי אם היו עומדים עלי להפסיד ממוני או למעט כבודי. גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהיה בדעתי לידום ולהתחולל לה' כמעשה דגניבא פרק קמא דגטין כי כן נוהגים לעשות פעמים רבות אך קנא קנאתי לבזיון התורה ולא זו בלבד אך על הנולד אני דואג שאם יתחילו חמשה או ששה לגלול לשנה הבאה אלו יאמרו אנו רוצים לגלול ואלו יאמרו אנו רוצים לגלול עד שתהא רציחה ביניהם ועל כן שימו לבבכם בדבר הזה ואשר תאמרו אעשה ודעו כי אם תתנו דעתכם אני יכול לגלול בעל כרחם באותה צדקה שהורגלתי ליתן ואף בפחות אם הייתי רוצה אך חלילה לי לפחות ועליכם החיים והשלום בחשק אפרים ברבי מאיר:

סימן תשסה

תשובה: כיון שיש לעניים ריוח אף על פי שאינם מתכונים לשם שמים אלא להתכבד בהם כיון שיש ריוח לעניים אל ימנע מלגלול כדי שיתפרנסו עניים ואם ימנע מלגלול ס"ת הרי גוזל עניים וזה שקשר עד הנה כיון שדעתו לשם שמים אם יתן אותו כסף לעניים

שהיה נותן כשהוא קושר ספר תורה כיון שברצון היה קושר ובעבור העניים נמנע הרי מעלה עליו כאילו הוא נותן צדקה מה שהקושרים נותנים לצדקה ומה שאמרת שמא אחרים יעשו מחלוקת ויבא לידי רעה אז כשיראו העולם שזה הצדיק נמנע מלקשור למען רבות הצדקה גם האחרים ימנעו ואם יבואו לידי מחלוקת אז יעשו החכמים לפי מה שיראו אם אלה נותנים שנים עשר זקוקי' ואחרים עשרים זקוקים אבל אם אחד נותן זקוק ואחד אמר אתן זקוק ועשרה פשיטים אין לשמוע לו בדבר מועט:

סימן תשסו

אחד היה רגיל לעמוד בתוכחה בספר תורה פעם אחת כעס שליח צבור ואמר לכבודך אני מתכוין אמר אותו האיש מאחר שאת' סבור לכבדני בתוכחה אל תקראני בה קרא אחר ואחר כך נתפייסו וקראו בתוכחה ובאותה שבת היתה בת אותו האיש חולה ומתה במוצאי שבת שקרא התוכחה בה אע"פ שנתכוין לטובה היה לו לקבל בושתו משליח צבור שחשדו שלכבודו נתכוין אע"פ כן הראשונים היו קוראים עם הארץ לתוכחה כדי שלא יהא אדם חשוב קורא ויתקיימו דבריו והוא אומר ומקללך אאור אעפ"כ לא יתכן לכל מי שיקרא ש"צ שימנע מלעמוד שנאמר (משלי ג יא) ואל תקוץ בתוכחתו:

סימן תשסז

למה בתוכחה יותר תיבות ממה שבברכות לפי שאדם יותר יעשה בשביל שמתיירא ממדת הדין שלא יבא עליו פורענות ממה שמבטיחו לטובה כשהמושל יאמר לאדם תעשה אותו דבר בשבילי ואני אעשה לך טובה כך וכך פעמים שלא יחוש כל כך אבל אם יאמר לו כך אם לא תעשה אותו דבר אני אעשה לך רעה ומגזם לו מיד יעשה כמו כן בכאן לכך יתירה התוכחה מן הברכה:

סימן תשסח

יזהר החזן שלא יקרא מי שעינו האחת עורת או שבור או מי שבראשו נתק לקרותו בפרשת נתקים והתגלח ואת הנתק וגומר מפני שמביישו ואם ידבר אדם עם חבירו אל יביט אליו במקום שיש לו בו מום ולא ידבר לפניו מענין אותו מום שבחבירו בפני חבריו ולא יתכן שחזן יקרא בפרשת עריות אדם שחשוד עליהם ועל כל דבר שאדם חשוד לא יתכן שיקרא אותו החזן שאי אפשר שראובן יעמוד ויאמר ארור שוכב עם אשת אביו אם חטא ש"מ שלא חטא ועוד שלא ילבין פניו והקורא בבית הכנסת ויעבור בקריאת התורה

אין לחשוב לבו לשון רחמים אלא קורא לפניו אבל הצבור אומר לשון רחמנות כאדם שמתפלל בלא ש"צ וכן כשקורא החזן הברכות הכתובים לפני התוכחות אין לקורא לחשוב לברך את חבירו וכשהוא קורא הקללות אין לחשוב בשעת הקריאה על אותם נכרים וכן כשקורא את שמע לא יחשוב על אוהביו למען ירבו ימיכם ולא על אויביו ואבדתם מהרה אלא לא יחשוב דבר אלא כשמתפלל יכול לחשוב כגון ברכת רפאנו יחשוב על אותו חולה שיש לו בבי' או יוסיף אותו חולה שירפא. מי שקולו נעים ואין הקב"ה נהנה מקולו ראוי לו שלא בא לעולם ואם הקב"ה נהנה עליו נאמר (שיר השירים ב יד) השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה וכתיב (שמואל ב' כג א) ונעים זמירות ישראל וכתיב (תהלים ג ה) קולי אל ה' אקרא ויזהר מי שיש לו קול נעים שלא יזמר נגונים עגבים כי עבירה הוא ולכך נברא קולו נעים לשבח בוראו ולא לעבירה ואדם יפה ישמור נפשו מניאוף כי לא לכך נברא יפה כשהיו אומרים ברכות ושבחות אמר לאחד שהיה מרים קולו תאמר בקול נמוך כמו קולנו השוה קולך לקולנו אם אני מרים קולי כדי לכוין כי אני יודע לכוין כשאני מרים קולי ובטוב היה עושה כך מה שאדם עוסק להרים קולו. כדי שיאמר בכוונה רק שמונה עשרה כשמתפללין בלחש אינו רשאי להרים קולו כדי שלא יבטלו כוונתם:

סימן תשסט

וכן אדם שאכל ערב יום הכפורים אכילה גסה ובליל' קשה לו לא יכניס אצבעו בפיו כדי שיקיא מפני שקשה לו מפני שמא כשמקיא יהיה טעם המאכל הפיו ואם בעל כרחו מקיא יזהר שלא יבלע הקיא שבולע טעם המאכל בפיו אע"פ שאינו מתכוין להנות וכן לא יאכל שומשמין אחר אכילה כשיאכל כל צרכו ערב יום הכפורים לפי שיהא מעלה גרה כבהמה ויהיה המאכל בפיו ליל יה"כ:

סימן תשע

צריך האדם שהוא ירא שמים כשמתפלל לא יעמוד ולא ישב בתפלה אצל אדם רשע מפני שכשעומד אדם רשע בתפלה יהרהר הרהורים רעים ושכינה מתרחקת ממנו. וכתיב (ירמיהו יב ב) קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם. וכתיב (תהלים כו ד:ה) עם נעלמים לא אשב הקב"ה מעלים עיניו מהם שנאמר (ישעיהו א טו) ובפרישכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע וכתיב (ירמיהו טו יז) לא ישבתי בסוד משחקים

ואעלוז אוי לרשע ואוי לשכנו שהרי יהושע הכהן הגדול לקה קצת כשהלך עם אחאב בן קוליה וצדקיהו בן כנענה הוחרך שעריו:

סימן תשעא

אחד היה יושב על קתדרא בבית הכנסת. והיה סופר והיה מתנהג כאילו הוא צדיק והוא רשע גמור וערל ובא חכם לאותה העיר. אמר החכם לאחד מבני העיר אנה אשב בבית הכנסת. אמרו לו פלוני הסופר נתישב בעיר אחרת תוכל לישב על קתדרא שישב שם פלוני הסופר לישב במקומו. וקולמוסים ודיו עזב בכאן אמר לא אשב במקום פלוני ולא אכתוב בקולמוסיו ולא בדיו שהיה לו ולא אתפלל בסדור שכתב לו כי אין קטיגור נעשה סניגור:

סימן תשעב

אחד היה חוטף בר"ה תפלות שכתוב בהם זכרנו והתפלל בהם אמר לו זקן אחד ובוצע ברך ניאץ ה' אמר לו א"כ מה אעשה. אמר תבקש ממנו להשאיל לך התפלות ותתפלל שנית. כי התפלה הראשונה לא עלתה לך:

סימן תשעג

אדם המתפלל ונפלה בלבו שמחה אהבת ה' פתאום דע כי ה' חפץ לעשות רצונו וזהו שנאמר (שיר השירים ז ז) מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים וכתיב (ישעיהו נח יד) אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. וכתיב (איוב כב כו) כי אז על שדי תתענג ותשא אל אלהיך פניך תעתיר אליו וישמעך אם בשמע קולנו נפלה בלבו השמחה או קודם שיסיים יהיו לרצון אמרי פי. (באיזו שעה ביום) יש לבקש כך יהי רצון מלפניך שזאת האהבה תהא לעולם קשורה ונטועה בלבי ובלב כל זרעי ואל יבקש אלא על האהבה ורצון ה'. ואם ביום או בלילה בלא תפלה בעוד שלבו שמח ונפשו גילה בהקב"ה ואל ידבר עם אדם עד שתצא מלבו. והנביאים בשעה שנפשם קשורה באהבה עזה לבם בהקב"ה כאלו אינם בזה העולם. וזהו שנאמר (מלכים ב' ט יא) מדוע בא המשוגע הזה אליך. ויאמר להם אתם ידעתם את האיש ואת שיחו לא ישא אדם עליו ואפילו בכיסו מעות שיש בהם שתי וערב ולא כלים שמשמשים בהם לע"ז כגון כלך וכיוצא בו כתיב (ירמיהו יג א) הלוך וקנית לך אזור פשתים ושמת על מתניך וכתיב (ירמיהו יג ב) ואשים על מתני וכתיב (רמיהו יג יא) כאשר ידבק האזור על מתני איש הרי במקום שכתוב שימה צריך לדבק.

וכגון ושמתם את דברי אלה על לבבכם שצריך לדבק בחוזק את התפילין שבזרוע. וכן כשאדם מתפלל שיהא האזור דבוק במתניו. וגם בשבת כשהולך ברשות הרבים אם לא ידביק אזורו במתניו הרי הוא שלא לצורך עליו:

סימן תשעד

כשיש לו לאדם תפילין בזרועו אם יהי' לו דבר לישא לא ישא בין אצילי ידיו שהרי יבדיל בין תפילין ללבו. אע"פ שהבגדים מבדילים אין זו הבדלה שכן דרכו. אבל מכסין הזרוע בבגד ועל בגד התפילין לא מפני שחוצץ בין הבשר לתפילין. אדם שלובש מכנסי' וערום מן המכנסי' ולמעלה לא יניח תפילין מפני שלבו ערום ולא יברך ולא יתכן שיהא ערום ומניח תפילין. אדם שהוא שומע ואינו מדבר יניח תפילין. וכן המדבר ואינו שומע:

סימן תשעה

הנה שאול המלך כשעשה צרכיו לא היה המנטו"ל עליו. לכך יש כשעושין צרכיהן בבית הכסא מפשיטין את המקטורין וכל טלית שיש בו ציצית:

סימן תשעו

אם מהרהר אדם דברים בטלים בתוך התפלה ואינו יכול לסלקו מלבו. ואם יהרהר אחר דברי תורה לא יהרהר אחר דברים בטלים. מוטב שיהרהר אחר דברי תורה להסיר דברים בטלים מלבו. ואם בתוך התפלה בא לו מטעה אחד מדברי תורה (פי' טעות) והוא ירא פן ישכח אותו אם יהרהר לבו לתפלה. מוטב שיהרהר לבו לתפלה ואל יהרהר אחר דברי תורה:

סימן תשעז

המתפלל ונפל לפניו ספר לארץ ונטה דעתו ואין יכול להתפלל בכוונה יגביה הספר ויתפלל בכוונה וקודם שיגביה יסיים ברכה שהתחיל וישים על לב מאין יתחיל ואם יתפלל בכוונה אל יגביה ספר שהוא על הארץ. כי המתפלל בכוונה נוחל העולם הבא:

סימן תשעח

כשקובלים בבית הכנסת ומעכבים תפלה מוטב לו לאדם שישב בבית לעסוק בתורה. אם רואה שחפצים לסגור מוטב לו לאדם שיתפלל קודם הצבור מנחה כי שמא יעכבו יותר מדאי ותעבור שעת המנחה. אבל אחד מראשי הקהל כשמדברים בקהל לצורך הקהל

לא יתכן לו לומר כיון שאין מתפללים אלך ואעסוק בתורה בביתי לפי שדבריו נשמעין וימחה ביד המעכבים התפלה. ואם כבר קראו בתורה ומעכב המערער מלהכניס ספר תורה בארון לא יתכן שיצא אדם לחוץ. (ואם יודע שום דבר יאמר בבית הכנסת) ואע"ג דאמרו בין גברא לגברא נפיק דאמר ועוזבי ה' יכלו זה העוזב ספר תורה. וכיון שמונע אחד מלהכניס ספר תורה נראה ההולך שאינו חושש. ועוד שצריך לעמוד כשמכניס ספר תורה וזהו ותנו כבוד לתורה. אבל אם צריך לנקביו עליו נאמר (ברכות יט ב) גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה:

סימן תשעט

לא יצא אדם מבית הכנסת עד שיסיימו כל התפלה אלא אם כן צריך לנקביו או להקיא:

סימן תשפ

מעשה בזקנה אחת שהיתה מקדמת לתפלה והיה בה מעשים טובים לאחר מותה באה בחלום לטובים אמרו לה מה את באותו עולם אמרה להם מכין אותי בדינין גדולים. וכאשר שאר צדיקים וצדקניות בשמחה מגרשין אותי מביניהם ואמרה כשהייתי בחיים הייתי יוצאה מבית הכנסת בסדר קדושה. ולא הייתי ממתנת עד שהיו יוצאים מבית הכנסת אשה אחת יצאת מבית הכנסת קודם שיסיימו הקהל תפלה ושלחה שפחה לבעלה לשלח לה מפתח כשיצא מבית הכנסת שאל לאשתו מה הוצרכ' מן המפתחות אמרה כי נכריות באו להחליף המשכונו' שצריכות ללכת לבית תפלתם אמר בעלה הרי פשעת שיצאת מבית הכנסת וגם שלחת אחר המפתחות כדי ליתן להן המשכונות שהן תלכנה לבית תפלתם הרי דחית את הקדש מפני הטומאה:

סימן תשפא

אשה בחורה לא יתכן שתלך בחושך לבית הכנסת ושתאחר לצאת בחשך. יותר טוב שלא תלך עד שיאיר היום אא"כ תלך עם בעלה או עם אחיה ולא לבדה תדע כשגלו ישראל היו אומרים הפריצים שירי גוים יפים המתקנים במשקל לכך התחילו ישראל לעשות חרוזים:

סימן תשפב

אדם שאומר בבית הכנסת ברכות ושבחות יכוין בלבו שכל מי שחפץ לשמוע שיצא ידי חובתו לפי שלא יוציא השומעים ידי חובתן עד שיכוין להוציא השומעים. כי פעמים

שאדם רוקק או משליך מחוטמו כיחו והוא פוסק. ואם בא לפסוק יפסוק בין הפסוקים כדי שלא יפסוק באמצע. ואם יכול לעצור בין ספור פסוק אחד כמו ארוממך אלהי המלך שלא ירוק. לא יפסוק עד שיסיים ואברכה שמך לעולם ועד. וכ"ש כשיאמר ארוממך שלא יפסוק כי על מה מוסיף אלהי המלך ואם נזדמן לו רוק שאי אפשר לומר השבח הרי בעל כרחו צריך לרוק או להפסיק עד כלות רוקו ועד שימשך רוחו. לכך יקדים קודם להשליך מחוטמו או מגרונו כדי שלא יצטרך להפסיק באמצע הדבור כגון גדול אם היה מפסיק גדול ה' ומהולל וכיוצא בו וחכם אחד רואה בעצמו כשהיה יגע וצריך להפסיק עד בלעו רוקו עד שימשוך רוחו יהא מפסיק במקום שאין מדבר בשבח של מעלה כגון אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה והכל יש שבח. אבל כאן שבעל כרחו יש לו להפסיק יותר טוב שיפסיק במקום שיש בו שבח כגון אז נבהלו אלופי אדום. וכגון את השמש לממשלת ביום שהרי כבר אמר לעושה אורים גדולים וכן לסיחון מלך האמורי שכבר אמר למכה מלכים גדולים אבל על חנם להפסיק בכל מקום אסור לדבר דברים בטלים. ואפילו דברי תורה בנתים שאי אפשר לו להפסיק אז יעשה כך ואם במקום שיבא לטעות אם ישתוק כגון שאמר ויאמרו בגוים ה' מלך. ואם ישתוק הוא כשיצטרכו לומר ירעם הים ומלואו יאמרו בגוים ה' מלך או חילוף אם ישתוק במקום שכבר אמר הניא מחשבות עמים שמא יאמרו רבות מחשבות בלב איש. אם צריכים לומר עצת ה' לעולם תעמוד או חלוף. וכן כשבאים לומר אשרי הגוי אשר ה' אלהיו אם יאמרו כי הוא אמר ויהי הוא או בחלופו. וכן בכל מקום שיש לטעות אל ישתוק פן יטעה לכך יראה באיזה מקום יש עון לחשות כגון שיאמר טוב שלא ישתוק ואח"כ איך יאמר ה' לכל. וכל כיוצא בו לכך נאמר (קהלת ג ז) עת לחשות ועת לדבר:

סימן תשפג

אחד היה מתאחר לבוא לבית הכנסת אמרו לו למה אחרת אמר אצלי יושבים בני אדם שמדברים דברי תורה ואיני יכול להתאפק מלדבר עמהם אמר לו החכם מוטב שתאמר בבית קודם שתלך לבהכ"נ שתקרא הכל כיון שאינך יכול להתאפק מלדבר עמהם:

סימן תשפד

כל מה שאדם יכול לידע לעשות תקנה שיכוין לבו בתפלתו יעסוק לבו ויכוין וכל מה שיעסוק ויוכל לעשות שלא יתלוצצו בו יעשה ויעסוק. שאם יהא יושב ועיניו סגורות יתלוצצו עליו. לא יסגור עיניו לפי שלא יוכל לכוין. כמו שהיה חכם אומר לתלמידיו

כשמתפלל אחד לפני התיבה אם מקצר התפלה ואני איני יכול לקצר אני עושה עצמי כמשתחוה במודים ועדיין לא הגעתי לשמע קולנו. וכשמתחיל ברוך כדי להוציא ידי חובת אחרים אני הולך לאחורי כאלו סיימתי תפלתי כדי שלא יתלוצצו עלי ועדיין לא סיימתי עד שכבר אמרו קדושה. והקב"ה יודע שלא הלכתי אחורי אלא שלא יתלוצצו עלי ולא הייתי יכול לכוין והכל לפי לב האדם:

סימן תשפה

טוב לו לאדם שיתפלל ויקרא את שמע וברכות בלשון שמבין בו משיתפלל בלשון הקודש ואין מבין בו. וכתיב (ישעיהו כט יב) על אשר לא ידע ספר לאמר קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר. ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממנו ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדיה שמתפלל וקורא ואינו מבין שמוציא בשפתיו מפיו וכתיב (ישעיהו כט יד) ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר. הואיל ואינו מבין מה שמוציא מפיו לכך כתבו התלמוד בבבל ובארץ ישראל בלשון ארמי כדי שידעו את המצות אפילו עמי הארץ. ולכך היו מתרגמין. ועוד ימוד אדם את עצמו אם יכול להתפלל בכוונה יתפלל ואם לאו אל יתפלל לפי שהתפלה צריכה כוונה. לכך אם נתמלא זקנו יורד לפני התיבה. ואוי לו למי שירד לפני התיבה כדי ליטול שם. ואוי לצבור שיתפללו עליהם שאינם ראוים. והקב"ה מונע הטוב מאת הקהל ומעלה כל מי שיסייעום כאלו גזלו את הטוב מן הקהל ועתידים ליתן את הדין וכתיב (זכריה א טו) והמה עזרו לרעה וכתיב (מלאכי ב ט) נושאים פנים בתורה. והתורה צועקת על כל יודעי התורה ועל כל שבידם למחות או מחניפם. וכתיב (ירמיהו ב ח) ותופשי התורה לא ידעוני. וכתיב (זכריה י ג) על הרועים חרה אפי ואוי לצבור שקטן או גדול מתפלל בעבורם שאינם מבינים. וכתיב (קהלת י טז) אי לך ארץ שמלכך נער לכך אם איש שאינו מבין או אינו הגון יודע להרים קולו בנעימות ורוצה להתפלל להוציא את הרבים ידי חובתן לא יתנו להתפלל רע מעללים לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. ומי שאינו מבין לא יתפלל לפי שהתפלה תלויה בלב ואם הלב מבין וטוב יקבלו ממנו תפלתו ותפלת זכה:

סימן תשפו

במקום אחד היו עשרה והיה אחד מתפלל להם ויש מהם שהיו מדברים בב"ה דברים בטלים ולא רצה להתפלל עד שקבלו עליהם שלא ידברו באותם דברים של קדושה שאין

יכולים לומר אלא בעשרה. וכן לא רצה לברך ברכת המזון אא"כ שלא ידברו עד שיסיימו ברכת המזון:

סימן תשפז

הנה מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל ולא היה פוסק בשביל ההגמון הרי אדם מחמיר ע"ע בתפלה אע"פ שמסתכן בנפשו בטוב עושה כמו שעשה דניאל אף על פי שגזר המלך שלא יתפללו וכן אמרו אפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק:

סימן תשפח

וכן מי שנזהר שלא ישבע ואפי' באמת אם דוחקים אותו להשבע אפי' באמת לא ישבע:

סימן תשפט

אדם ששמע שבאו עליו בני עיר פלוני לעשות לו רעה אל יאמר רבון העולמים הושיעני מאנשי אותה העיר אלא מאותן ומכל צוררי שמא אחרים עמהם שנאמר (במדבר כא ב) אם נתן תתן את העם הזה בידי שהיו מסתפקי' אם כנעניים הם או עמלקים ואמרו בסתם את העם הזה:

סימן תשצ

אם יש נכרי שעשה טובות ליהודים יכולים לבקש להקב"ה שיקל בדינו וכן יכולים לבקש על מומר שעשה טובה ליהודים. וכן א"ר יוחנן על חרבונא ז"ל לפי שדבר על המן אבל נכרי רע וכן מומר רע אין לבקש עליו ויצחק אמר על עשו יוחן רשע והשיבו לו בל למד צדק ודוד בקש על אבשלום להצילו מדינה של גיהנם. כי גרמה של דוד היה אם לא חטא בדבר אוריה לא היה אבשלום חוטא. וגר המבקש על אביו ועל אמו לא יועיל להקל מדינם. ואם אביו ואמו של צדיק החטיאו את הרבים אפי' לבן אין לבקש להיטיב לנשמתן דכתיב (משלי י ז) ושם רשעים יירקב:

סימן תשצא

מי שאביו מומר אין קוראין לספר תורה בשם אביו שנאמר (ויקרא כא ט) את אביה היא מחללת ואם יהיה חתן ולחתן קוראים לספר תורה או אם יהיה צריך לחתום בשטר יקראו לו על שם אבי אביו אבל אם היה אביו ואבי אביו מומרים לא יקרא אלא על דור שהוא רביעי לו זקנו הרביעי:

סימן תשצב

על כל דברים שאין רגיל להיות צריך להתחנן עליו. כגון אשה שילדה תאומים שיתקיימו שניהם ויותר צריך להתחנן אם ילדה שנים בתוך שנה מפני עין הרע:

סימן תשצג

מי שאשתו מעוברת והגיע חדש התשיעי יתפלל שלא תלד אשתו בשבת פן יחללו שבת ועל בתו וכלתו ואחד היה מתפלל מנחה בערב שבת שלא תפול דליקה בשבת ושלא תלדנה הנשים בשבת:

סימן תשצד

אל יתפלל אדם תפלה שאי אפשר לעשות בקשתו אע"פ שהיכולת ביד הקב"ה אין לבקש דבר שאין נעשה כפי הטבע כגון אם אשתו הפילה לשמנה חדשים ברור הוא שאין הולד של קיימא אין מתפללין עליו שיחיה אסור לבקש דבר שאינו ראוי לומר כגון יהי רצון שתלד אשתי לח' חדשים ויחיה הולד ואסור להתפלל שיעשה לו הקב"ה נס בשנוי העולם שאם יש לו אילן שיוציא פירות קודם זמנו כמעשה דר' יוסי בר אבין וכר' יוסי דמן יוקרת בתענית:

סימן תשצה

אל יאמר אדם אחר שנתעברה אשתו יהי רצון שתלד אשתי זכר שלמה אמר ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו ולא אמר ידעת (או תדע) כמ"ש ידעת לבב בני האדם אלא מפני שאמר יש אדם שא"ל עושר והוא עניו וצדיק גמור ועוסק במילי דחסידות ושואל עושר וגם בדעתו כשיהיה עשיר שיותר יעסוק בתורה ובמעשים טובים ומבקש מלפני הקב"ה עושר ויעתר אליו ויהיה עשיר ונתגאה ואבדה ענותנותו הרי טוב לו שהיה עני. ולכך אמר אשר תדע את לבבו שאם לאחר שנעשית יהיה תקנתו עשה מה ששואל ואם לאו אל תעשה. וכן אמר אברהם אם בניו יהיו רשעים מוטב שלא יהיו לו בנים וכן אמר דוד הקם לעבדך אמרתך אשר ליראתך. וכשראה חרבן הבית אמר על מה שוא בראת כל בני אדם:

סימן תשצו

אותם שאינם צדיקים מבני רשעים אין להביאם לידי נסיון והעומדים במקום רשעים לבם מסתמין לרשע כי מרשעים יצא רשע ואשר החטיאו את הרבים לבו נוטה לכל זה:

סימן תשצז

על שלשה צריך לחמול יותר מכל אדם דעתן ר"ל בר דעת שמנהיג אותו משוגע. ואין לאל ידו וא"ל תקומה מפני המשוגע שעושה לו. צדיק שמושל בו רשע. ונכבד שצריך לנבל צריכים צדיקים להתפלל עליהם שיושיעם הקב"ה מידם:

סימן תשצח

המנודה אם בהסכמת הקהל נדוהו אין מברכים אותו אם חלה שנאמר (דברים כט כ) והבדילו ה' לרעה:

סימן תשצט

כל דבר שאדם נכשל בו בא לדין על מין שלו אם צדיק מת על אותו דבר כגון עץ ארז הרי הממונה עליו יבא לדין עמו או אדם בא גם לדין כשיכול לבקש רחמים כגון יהושע בן נון על יצר הרע שלא בקש עליו בכניסתו לארץ כמו שעשו אנשי כנסת הגדולה בבית שני. וכן כתיב (במדבר לה כה) וישב שם עד מות הכהן הגדול לפי שלא בקש הכהן הגדול על הנהרג בשוגג. וכשמגיע זמן הצדיק להפטר הממונה על אותו מזל מבקש שלא ימות באותו מזל שהוא ממונה עליו כדי שלא יביאוהו לדין. וכן הממונה על המקומות מבקשים שלא יכשל בו. וכן הממונה על עץ ועל אבן לכך זאב וכלב ורצועה מאותו מין ישבר ויכלה וכן כתיב (שמות ז כא) והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור לפי שלא בקש על הבן הילוד היאורה תשליכוהו:

סימן תת

אדם שמתפלל על אביו אם הוא חולה לא יאמר תרפא אבא מרי או לאדוני אבא רפא כי שלמה אמר דוד אבי וכן אלישע אמר איה אלהי אליהו ולא אמר אדוני אבל עבד אברהם אמר אלהי אדוני אברהם כי לא היה בן חורין:

סימן תתא

אחד היה מתענה ומתפלל על אוהב שיחיה והנה בא אחד בערב י"ט משם ושאל מה עושה פלוני אוהבי שהרי כבר כמה ימים שאני מתפלל עליו. שאל אותו הבא לחכם אמר מה אעשה אם לא אמר שמת הרי יתענה ויתפלל על חנם תפלת שוא אמר לאחר י"ט תאמר לעבד או לנכרי שיאמר לו שמת ומפני שמחת י"ט אל תגיד לו עתה:

סימן תתב

אין משיבין על הקלקלה דוקא כשתוכל לומר לא נפקא לן מינה אבל כשיש דברים שאם יגיד הקלקלה יכול להיות תקנה לדבר כגון ויבא הפליט ויגד לאברם העברי ואם לא היה מגיד יותר היה חוטא. וכן אם לא יגיד על החולה לאוהבו לא יחקור אחר רפואה כמו ויאמר ליוסף הנה אביך חולה כדי שיביא את בניו עמו. וכן רבן יוחנן בן זכאי לר' חנינא בן דוסא שיתפלל על בנו הרי לתקנתו יכול להגיד. או להעיד על מת בשביל אשתו להשיאה ולעשות תקנת היתומים. א"כ התך למה לא השיב למרדכי כי היה רע בעיניו שלא רצתה לבא אל מלך ולמסור עצמה למות ללכת למלך אחשורוש ועוד אמר שיש למסור עצמה למלך להיות נבעלת לו ותהיה אסורה למרדכי כי עד עתה באונס היתה נבעלת ועתה ממציאה עצמה לערל ברצון:

סימן תתג

אחד ששמע שמת קרוב של אשתו שאם היתה יודעת היתה מתאבלת ולא היה רוצה לשמש מטתו. אמרו לו לא היית צריך כי אין אבלות נוהגת קודם שמיעה. ואם באים נכרים להגיד אם סמוך ליום טוב הוא מבקשים מהם שלא להגיד כדי שלא יצטערו ביום טוב:

סימן תתד

יש מקומות שאומרים ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם העובר לפני התיבה כשהוא אומר ברכת כהנים. ויש מקומות שמדלגין אבל הראשונים היו אומרים שהרי ביוה"כ כשאומר מעין שמנה עשרה וסוף כל חרוזה מי אל כמוך בסופם שומע שועת עמי ושמו את שמי משמע שהיו אומרים אותו:

סימן תתה

כשאומר בקדושה הראשונה כדבר האמור בשירי עזך אין לומר האמור אלא האמור ה' בקמץ כמו (במדבר לא ל) האחוז אחד מן החמשים ואשר כתוב (מיכה ב ז) האמור בית ישראל ה' בסגול בתמיה הוא. ברכנו בברכה ולא בברכה:

סימן תתו

אל ימשוך אדם שהוא ש"צ לומר לעמתם ברוך יאמרו. וכן ובדברי קדשך כתוב לאמר אלא ימהר לאמרם מפני שאם ימשוך הרי קודם שיגמור יאמרו הקהל ברוך כבוד ה' ממקומו. וכן ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון. לכן יזהר כדי שיגמור לעומתם ברוך יאמרו. ואח"כ יאמרו הקהל ברוך כבוד ה' ממקומו. ואם הקהל ממתינים רשאי למשוך. ואם החזן מתפלל ואינו מספיק לומר לעומתם ברוך יאמרו עד שהקהל יאמרו ברוך כבוד ה' ממקומו. וכן אם לא יספיק שליח צבור לומר ובדברי קדשך כתוב לאמר עד שהקהל עונין ימלוך ה' לעולם וכו' אך היחידים יאמרו בלחש:

סימן תתז

אחד היה בב"ה לאחר שכבר אמרו קדוש קדוש קדוש וכו' ברוך כבוד ה' וכו' ימלוך וכו' עד סוף ברכת האל הקדוש אמרו לו הקשת נראה בענן יצא מב"ה ובירך על הקשת. אמרו לו העוסק במצוה פטור מן המצוה ואתה עסוק במצוה לענות אמן אחר כל ברכה שאומר שליח צבור אמר זאת הברכה עדיפא מפני שעוברת. וכן כשהיו עונין אמן יהא שמיה רבא מברך בחצר בית הכנסת היה הולך לשם למלאות עשרה עמהם:

סימן תתח

אל מלך נאמן שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ארבע שמות לפי כשיושבין לארבע קצוות בבתי כנסיות כל אחד מכוין כאילו שכינה כנגד פניו שלא יאמר אדם כיון שפונה חבירי אצלי ואני יושב במזרח וחבירי במערב איך הקב"ה ברגע אחד לכל צד וכתיב (ויקרא כו ט) ופניתי אליכם כל אחד ואחד צריך לכוין לבו כאילו שכינה פונה אליו וכלפי שכינה פונה אלא אין לומר איך יתכן שיפנה לארבע רוחות כאחת כל זה כתוב בספר הכבוד שבשעה אחת בוחן כל הלבבות וברגע אחד שומע תפלה מזה ושומע תפלה מזה ואף על פי שזה מתפלל מה שאין זה מתפלל:

סימן תתט

מי שעכב ולא התפלל מנחה וקרוב שעוברת השעה מוטב שלא יאמר תהלה לדוד ויתפלל שמונה עשרה כדי שלא תעבור השעה ואחר כך יאמר תהלה לדוד. ואם עכבו הצבור לא יתפלל שליח צבור בלחש אלא יאמר בקול רם קדושה וכל התפלה ושאר הקהל יאמרו בלחש כל מה שהוא אומר וגם קדושה והכל:

סימן תתי

מי שאבד מעות בב"ה בלילה לא יקח נר מלפני ארון הקודש לבקש מעותיו לאור הנר שלפני הארון אבל אם ירא פן נחבאים גנבים בב"ה יקח נר ויחפש:

סימן תתיא

אין יכולין מדין תורה לקבוע מקום בבית הכנסת לירשו. וראיה דאמר רבי יונתן לא שנו אלא שבידם למכור בית אבל בית הכנסת לא כיון דמעלמא אתו הוי של רבים ולא מצי לזבוני ליה. ועוד הרבה ראיות. ומה שיושבים במקום אבותיהם כדי שלא יעשו מחלוקת. וזה לא יתכן שיאמר אחד יש לי שני מקומות בבית הכנסת אחד מאבי ואחד מאבי אבא אמכור אחד מהם או אני לא אתן לאדם לישב שם אלא למי שאני חפץ לאו כל כמיניה ישב במקום אחד ואין לו רשות במקום אחר:

סימן תתיב

אחד היה משים ספר תורה בחדר התחתון והיה נותן מטתו בחדר העליון כנגדו אמר ליה זקן אחד לא יתכן לעשות כן אמר ליה והלא אחד היה חוטב עצים ותחתיו היה הארון נגנז ומת א"ל לשם תשמיש של קדושה מותר אבל שאר דברים כגון מטה או כלי של טנופת לא יתכן להיות למעלה כנגדו:

סימן תתיג

מעשה באדם אחד שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת וקרוב מאד לבי' הכנסת והיו מתים הילדים שלו וא"ל חכם אחד לפי שביתך למעלה מחלון בית הכנסת ומזיק לאורה שלא יוכל להכנס בו. ועוד אתה משמש מטתך סמוך לבית הכנסת ונתקיימו בניו מאותה שנה ואילך:

סימן תתיד

ולא יעשה אדם בית הכסא מכוון כנגד בית הכנסת או כנגד בית המדרש כשיתגלה לעשות צרכיו שלא יהא פי טבעת מגולה כנגד בית הכנסת או כנגד בית המדרש:

סימן תתטו

אחד היה חצרו אצל חצר בית הכנסת ורבים היו נמצאים בחצר בית הכנסת אמרו לו מוטב לך שתסגור ביתך כי מהרה ימלא בית הכסא שלך אמר חלילה לי אם אסגור שערי הרי יעשו צרכיהם בחצר בית הכנסת לכך אעזוב חצרי פתוח ולא יטנפו חצר בית הכנסת שאין אדם יכול להתאפק ולעצור את עצמו מלמהר לעשות צרכיו:

סימן תתטז

חלון שהולך כנגד רשות הרבים ובני אדם עוברים לפניו לבית הכנסת אותם שישנים באותו החדר או שום אדם לא ישפכו מי רגלים מן החלון לפי שבהשכמה הולכים לבית הכנסת וההולכים בחשך לא יוכלו להזהר שלא יהיו מטונפים במי רגלים כשהולכים לבית הכנסת וכתיב (קהלת ד יז) שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים:

סימן תתיז

אחד היה משים עור כעין כיס במכנסים שלו כנגד ערותו מפני טפי מי רגלים שמא יהיו נוטפים על בגדיו ואם יתפלל הרי תפלתו תועבה. וכן כשיצא אדם מבית הכסא יראה המקום שישב עליו שמא יש טנופת עליו ויבא חבירו וישב עליו פתאום או ישב עליו בלילה ויהיה מטונף ויעסוק בתורה או יתפלל ונמצא על ידו נעשה לו וצריך לאדם למשמש במקום שישב שלא יהא מטונף כשילך לבית הכנסת או כשילמוד:

סימן תתיח

אדם צריך להיות מבפנים כבחוץ שנאמר (תהלים קג א) וכל קרבי את שם קדשו שלא יהא בקרביו טנופת לכך קודם שיתפלל וקודם אכילה ושתיה שהוא צריך לברך יעשה אדם צרכיו קודם שילך לבית הכנסת וקודם שיאכל:

סימן תתיט

כתיב (תהלים קג א) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו וכי קרבים מברכים אלא כשהוא מברך לא יהרהר בדבר אחר וכל שכן לדבר עבירה לא יהרהר:

סימן תתכ

כתיב (תהלים קג א) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו כשיברך להקב"ה צריך לברכו בקול רם כי בקול רם כל הקרבים מתנועעים ונמשכים אחר הקול:

סימן תתכא

כתיב (עמוס ד יב) הכון לקראת אלהיך ישראל שלא תצטרך לעשות צרכיך בשעה שהקהל הולכים לבית הכנסת כדי שיתפלל עמהם ואם נעשה כך שלא יוכל קודם לעשות שלא היה לו פנאי לעשות צרכיו לא יתכן שילך לבית הכנסת וצריך לנקביו שנאמר (תהלים קג א) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו:

סימן תתכב

צריך אדם לעיין שלא ידבק במנעליו צואה כשהולך לבית הכנסת שנאמר (קהלת ד יז) שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים ולכך כתיב (שמות ג ה) של נעליך מעל רגליך:

סימן תתכג

כשלוקח אדם קנוח בידו לקנח עצמו למטה מן הצואה והנה ראה בעצמו שלא הוצרך לבית הכסא ויסיר מידו הקנוח ולא עשה לא גדולים ולא קטנים אעפ"כ לא יגע בספרים עד שירחוץ ידיו:

סימן תתכד

אדם ששכח דבר גנאי כגון כלי מלא צואה ומי רגלים אם שכחו ולא השליכו לחוץ ואח"כ זכר שלא השליכו לא יתכן לברך ברוך זוכר הנשכחות וכן כיוצא בו אם זכר והוא דבר גנאי:

סימן תתכה

אחד היה שוחט עופות וכסה הדם ובא אחד ורצה להשתין מיד לשם ולא הניחו אמר עתה בעת כסוי הדם ברכתי לה' שם לכן לא יתכן להיות משתין או רוקק שם והדם מכוסה שם:

סימן תתכו

אם תראה שישתין קטן אצל האוכלים ואותם אינם פנוים לשפוך מים עליו או אם ידעו ולא יחושו יש לשפוך מים על השתן כדי שלא יהא ברכת תועבה:

סימן תתכז

מעשה בחסיד אחד כשהיה ישן או משמש מטתו היה לו חלוק לבן לכך כי אמר שמא ידבק שכבת זרע וכשאני אלך בבית הכנסת שמא ידבק בחלוק שאני רגיל ללבוש וכן ידבק צואה במכנסים ובמנעלים ואיך תפלתי נשמעת. וגם יראה ויעיין במכנסים שלא תהא רושם צואה דבקה במכנסים ואח"כ יתן מעט מים במכנסים כנגד פי האמה ואם השתין מיושב אין צריך שהרי כבר כלו המים. ואם בשבת השתין מים וצריך ללכת לבית הכנסת אל ישפוך מן המים על הבגד אלא על פי האמה דוגמת נטילת ידים שאח"כ אדם מקנח ידיו ואם נשפכים ט' קבין מים על האדם בשבת או ביו"ט או טבל יזהר שלא יסחוט השיער להוציא המים:

סימן תתכח

אדם שאין לו מי שישפוך עליו ט' קבין ואין לו כמו כן כלי עשוי שיהא נשפכים עליו בלא ידיו יכניס המים בכלי שלו וישימם על דבר גבוה וישפכו עליו וימהר להניח הכלי מידו וישים על זרועותיו ועל ידיו ולא קודם שיכלו המים מן הראש כדי שירדו המים על זרועותיו ועל ידיו ולא שזהו בטוב ידיו וזרועותיו שמא לא ירד מים עליהם אלא טוב כלום מלא כלום:

סימן תתכט

אל יניח אדם לילד לקחת בידיו מן הקערה שאוכלים כלם בה כי הילדים אינם יודעים לרחוץ ידיהם בטוב ושמא יאכל בקערה עם הגדולים וימאסו ויקוצו לאכול ואם יש לאדם שכיר ישראל או מלמד לבנו או אורח או אורחים יעיין עליו שלא יהיו בניו מלוכלכים

סביב חוטמיהן או בשאר לכלוך כי שמא יהיה להם מאוס והם בושים לומר לו. ואם יש דברים שהגוים נוהגים בו אסור וליהודים אינו אסור אסור לו ליהודי שיאכל פן יתחלל שם שמים על ידו כגון נכרי שראה שהנכרי חבירו רבע בהמה ואמר לנכרים שלא לאכול אותה ונמכרה ליהודי לא יאכלנה ישראל:

סימן תתל

אחד היה אוכל בני מעים של דגים ועופות ולא היה בודקם. לאחר ימים אמרו לו אתה אוכל טמא כי בבני מעים נמצאים תולעים ושאר דבר טמא כי דגים בולעים דגים טמאים וקבל דין עליהם בערב פסח ובפסח כשבא לתקן מצות קודם היה מפקיר קמחו ומימיו לפי שמא לא היו נזהרים ויבא לידי חימוץ לכך היה מפקירו כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא:

סימן תתלא

שנים היו אחד לא היה רוצה לשרוף זבובים א"ל חבירו אל תהי צדיק הרבה מוטב לשרוף הזבובים כדי שלא יפלו במאכל ובמשתה ויבלעם ויחטא לכך נאמר (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה:

סימן תתלב

איש אחד לא היה רוצה לשום עשב בקדירה עם הבשר וירקות במאכלו בלילות בימות החמה כי היה ירא פן יהיה שם זבובים ולא יכול לראות אלא היה משים בצלים או לובן של כרתי שהמרק יהא לבן או היה מלבן המרק בביצה שאם נפל בו זבוב היה ניכר:

סימן תתלג

אחד היה יודע לעיין בבהמה בחייה אם היא כשרה או טרפה ולא רצה ללמד אמר שמא יסמכו על זה ולא יבדקו ופעמי' יטעה ואמרו חכמים ואל בינתך אל תשען:

סימן תתלד

חכם אחד היה שראה אחד שלוקח נוצה מצואר עוף ואחר ששחט היה מקנח הסכין בנוצת העוף ואח"כ היה משליך הנוצה שקנח בו דם הסכין על הדם ואח"כ מכסה הדם אמר ליה החכם אין לך לעשות לנוצה כך אלא תכסה הדם שנדבק בנוצה:

סימן תתלה

מי שבא לשחוט ספק טרפה אם יכול לעסוק שיהא לו עוף או בהמה אחרת שיברך עליו וישחטנה תחלה טוב ואם לא ישחוט הראשונה ויבדוק אחריה יפה:

סימן תתלו

במקום שיש נכרי שיודע לנקר בשר אל יניחו לו למכור בשר שמא יאכילם טריפה כי ינקר בשר טרפה וימכור להם:

סימן תתלז

אחד היה עצרן כשהיה מנפח את הריאה והדם בפה הריאה לא היה חותך קצת מן הריאה א"ל בעבור עצרנותך תכניס הדם בפיך לא ראוי לעשות כן:

סימן תתלח

אדם שלובש טלית בשבת והולך בו ברשות הרבים קודם שיצא לרשות הרבים יעיין אם הציצית כלו כהלכה ילך ואם לאו אל יצא. אדם שבכל יום מתעטף בטלית בבית הכנסת אם נפסק אחד מציציותיו אל יברך ויתעטף בלא ברכה ויוכל ללובשן בלא חשש שעטנז כי טליתות שלנו אין בהם שעטנז:

סימן תתלט

עניני תפלות ועניני ברכות כתובים כאן

כל התפלות והברכות תקנו בלשון רבים שאילו נתקנו בלשון יחיד נראים כאלו לשוא כי איך יתכן שהעבד יאמר אשר בחר בי מכל העמים ורוממני מכל לשון וקדשני במצותיו לכך כשהברכה מתוקנת בלשון רבים אז אין קשה וכן אם היו מברכים שהחייתנו וקיימתנו והגעתנו לזמן הזה איך יתכן למרי נפש שמת לו מת בו ביום לברך כן ואיוב אמר למה יתן לעמל אור וחיים למרי נפש ואיך יאמר מי שהוא מר נפש ברוך שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה אבל כשיאמר שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לא בשבילו לבד אומר אלא בשביל אחרים:

סימן תתמ

יש חסידים מחסידים הראשונים שלא היו אוכלים שום פרי חדש בין שבעה עשר בתמוז לט' באב כי אמרו איך נברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה ויש מברכים על פרי חדש כשנזדמנו להם בשבתות שבין י"ז בתמוז לט' באב אמרו להם החכמים היה לכם לברך שהחיינו כשראיתם אותו כרבי יהודה כשראה קרא חדתא. ואלו אמרו לא כי אלא כשאכלו:

סימן תתמא

אדם שנאמר לו שמועה שצריך לברך עליה הטוב והמטיב או שהחיינו או ברוך דיין האמת אם אין המגיד נאמן או ששמע שמועה בעלמא מי מגיד שלא ראה דבר לא יברך או אפילו אם שמע מפי נאמן כגון ראובן שגזל ממנו ושמע שנתפש הגזלן וישיב הכל אל יברך עד שישיב לו ומעשה דעבד אברהם שברך ברכה קודם שידע בודאי שזאת היא רבקה המיועד' ליצחק אנבואה דאברהם סמך:

סימן תתמב

לא יתחיל אדם ברוך אתה ה' עד שיחשוב בלבו על מה יש לומר הברכה כגון אם התחיל לומר ברוך אתה ה' ויחשוב לומר פוקח עורים לא יאמר במקומו זוקף כפופים:

סימן תתמג

זקן אחד היה בעיר אחת ובנו בעיר אחרת כשנולד לבנו בן וכן כשנולד לבתו בן היה מברך הטוב והמטיב אמרו לו הלא לא אמרו אלא אם נולד לו בן לעצמו אמר אפי' נולד לצדיק בן ואני אוהבו מפני צדקותיו אם נולד לו בן אני מברך:

סימן תתמד

מי שבאה לו בשורה טובה שנולד לו בן לא יחזיק טובה למבשרו עד שיברך תחלה למי שחננו בבן זכר:

סימן תתמה

מי שיודע להגיד בשורה טובה לחברו אם מצאו במרחץ או במקום הטנופת וזה יודע שאם יגיד לו מיד יברך ויאמר ברוך ה' כגון שהשומע אינו חושש מלהזכיר שם שמים

במקום הטנופת ימתין עד שיצא וירחוץ ידיו ואז יאמר לו ואם צדיק הוא יאמר לו מיד כשיבא וכשיצא יברך:

סימן תתמו

לאחר שנמחק ה' פותחין פי הסוטה בעל כרחה ונותנין בפיה:

סימן תתמז

אם לפני האדם תפוח וברך עליו בורא פרי העץ ולא היה לפניו פרי אחר ואחר שבירך בא לפניו פרי אחר יותר יפה לא יאכל אלא על מה שבירך ואם יבא לו פרי אחר שבירך על הראשון וכבר אכל הראשון שכבר בירך עליו כיון שלא היה דעתו על זה יברך גם על האחרון:

סימן תתמח

חמשים תאנים שחורות וחמשים לבנות ונפלה שחורה השחורות אסורות והלבנות מותרות נפלה לבנה הלבנות אסורות והשחורות מותרות כשאינו יודע מה נפלה מעלות זו את זו ובזו רבי אליעזר מחמיר ורבי יהושע מקיל כיון ששחורות ולבנות שני מינין הרי גודגדניות אם ברך על האדומות קטנות שהחיינו ואחר כך ראה שחורות צריך לברך עוד על השחורות שהחיינו וכן קדם ובירך על השחורות ואחר כך נזדמנו לו אדומות קטנות יברך שהחיינו אף על פי שטעמן שוה וכל שכן אדומים גדולים ואדומים קטנים או שחורים לפי שישנו שני מינים הם:

סימן תתמט

אדם שיש בידו אגוז אחד אל יברך ואחר כך ישבר האגוז. שמא התליע הגרעין או נרקב ונמצא שבירך לבטלה:

סימן תתנ

כתיב (ישעיהו סה ח) כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו הרי כל דבר שטעון ברכה עובר עליו משום בל תשחית וטעם פוגם יין של תרומה שנתגלה צריך לשפוך אין צריך לומר של חולין יין של מעשר שני:

סימן תתנא

אם אמרו לאדם אל תשתה עתה מים כי התקופה נופלת ושמא עתה עת נפילת' וכבר בירך ימתין ואל ידבר עד שידע בטוב שעבר' התקופה ואז ישתה ואל יברך פעם שנייה ואם בירך על המים ושמע שמת יש בעיר ישתה מעט מן המים וישפוך השאר:

סימן תתנב

הצמא לשתות מים לא יברך ואחר כך ישפוך אלא אם חפץ לשתות מים מן הכלי ישפוך ואחר כך יברך:

סימן תתנג

כשאדם אוכל וצמא לשתות אם ידיו מלוכלכות יקנחם ואח"כ יברך וישתה דכתיב (תהלים קלד ב) שאו ידיכם קדש וברכו את ה':

סימן תתנד

במוצאי שבת לא יקח עץ ששמו קיה"ן בלשון אשכנ"ז להדליק ולברך עליו מפני שריחו רע ואז צריך ריח טוב להריח כמו שכתוב בספר החשבונות:

סימן תתנה

אשה הרה וכבר הגיע חודש התשיעי להריונה בערב שבת עם חשיכה יטמין מים חמין כדי שאם תלד בליל שבת או בשבת הרי המים חמין מזומנין ולא יחללו שבת:

סימן תתנו

אל יניח אדם מפתח קשור באזורו ביום ששי פן ישכחנו ברשותו בשבת וישאנו עליו ולא יניח מעות בחלוקו פן ישכחם וישאם:

סימן תתנז

בערב שבת סמוך לערב שולחים לבית הכנסת והנה לפניו ספרים גדולים או כסתות והיה יכול להביאם לחדר לשמור או שום כלי כבד שניטל בשבת ויכול להצניע לא יאמר הלא מותר לטלטלם בשבת למה אטרח אמתין עד לאחר שחשיכה ואשאם ואצניעם כמו שאמר ובלבד שלא יכוין לעשות מלאכתו כי לא יתכן מה שיכול לעשות מלאכתו מבעוד יום שימתין עד שחשיכה ולטרוח שנא' (ישעיהו נח יג) וכבדתו מעשות דרכיך עשות

חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג וכתיב (שמות כג יב) וינפש בן אמתך והגר וכתיב (שמות כג יב) למען ינוח שורך וחמורך:

סימן תתנח

כשיש דליקה בחול או אפילו בשבת יעסוק להוציא קטנים או חולים וזקנים מן הבית לפקוח נפש ואחר כך יציל תורה שבכתב ואחר כך תורה שבעל פה וחלוף הדברים בלומדי תורה בעלי תלמוד קודמין לבעלי מקרא לפי שהם מלמדים לעשות מצות ודוקא כשהן שוים ביראת שמים ואם יש בידם משנה ותלמוד מושכרים או שאולין יציל תחילה תורה שבכתב ואל יחוש להפסד שלו:

סימן תתנט

מעשה היה במומר כשהיתה דליקה בשבת אמר ליהודי תן לי ספריך ואצילם מן הדליקה שאוציאם לרשות הרבים ולא נתן לידו ולקח המומר הספרים מעצמו והצילם מן הדליקה:

סימן תתס

ומת מצוה שאין מי שחפץ לסייעו ויש שם מומר שחפץ לסייעו לא ימחה בידו אבל אם כל כך חוטא שהחרימו עליו שלא לקוברו בקבר ישראל אל יתן לו לסייעו ואם עשה מעצמו יעשה:

סימן תתסא

אדם שאין לו בשבת מזונות כי אם מזון שתי סעודות אם יחלוק אותם לשלשה לא יהיה לו לכל סעודה לשבעה מוטב שיאכל שתי סעודות של לילה ושל יום או יאכל ביום וכשיאכל כדי לברך יברך ואחר כך יאכל:

סימן תתסב

כל ימי עני רעים אפילו בשבת ויום טוב מפני שנוי וסת וטוב לב משתה תמיד פירוש וטוב לב משתה תמיד כדי שייטיב לבו ולא יעצב:

סימן תתסג

טוב ארוחת ירק בשבת ואהבה שם עם אשתו ובני ביתו משור אבוס ושנאה בו שלא יאמר אדם אקנה מעדני שבת ויודע שיתקוטט עם אשתו או אביו ואמו ואשר עמו טוב

פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב אחד בשבת וא' בי"ט זהו שנאמר וכבדתו יכבד את השבת שלא יריב בו:

סימן תתסד

אחד זקן נכנס בבית אחד שמע שבנו של בעל הבית אמר לאביו בן הזונה והכהו אביו על זה והיה בן ארבע שנים הילד והיה הילד מחלל שבת ולא אמר לו דבר אמר לו הזקן למה אתה מקפיד על זה שקראך בן הזונה אם אין בו דעת שאינו יודע מה בן הזונה למה קשה לך ואם יש בו דעת מה מזיק הוא מחרף את עצמו. ואם יש בו דעת היה לך למנעו מלחלל השבת כי אם יש בו דעת להבחין מה בן הזונה כך יש בו דעת להבחין שלא יחלל השבת:

סימן תתסה

לא יתענה אדם בשבת על שראה בחלום הפסד ממון אלא על מה שיכולין לחלל עליו את השבת:

סימן תתסו

דליקה היתה בשבת והיה בשכונת יהודים נכרים ולא היה ניכר בין ילדי היהודים לילדי הנכרים והיה שם יהודי ומגלה הילדים ורואה אם הילד נמול או ערל אמרו לו הדליקה נגעה עד הנפש אדהכי והכי ישרפו אלא תציל הכל וחלול שבת שעשו בעבור היהודים אעפ"י שמקצת היו ילדי נכרים אין להתענות על כך אבל אם חלל שבת בעבור שהיה סבור יהודי הוא והיה נכרי ולא היה ביניהם יהודים צריך להתענות ולמה כל כך כיון שלא היה לו לחקור וכונתו להציל יהודים למי שנשלח לו ביום ו' תרנגולת או ביצים ואמר השליח פלוני שלח לך כדי שתאכל בשבת זה אינו רשאי לאכול אותו בחול אלא בשבת. ואם יש הרבה ונשאר לו יתן לבני ביתו ואם יאמר השליח אל יאכל אדם אלא אתה שיהיה לו זכות אל יתן לשפחתו כיון שלא נתן לו אלא ע"מ לאכלו יחיד:

סימן תתסז

לאחד שלחו לו בערב שבת אמרו לו תאכל בשבת ולא היה צריך כי היה לו די אם יודע שאם היה אוכל בחול היו מקפידים אם כן לא יוכל לאכול בחול ויצניע לשבת אחר. ואם הוא דבר שאינו יכול להצניע יאכל בחול שלא יהא לאבוד:

סימן תתסח

הכותב ספרים להשאיל לאחרים יכתוב כל מסכתא ומסכתא בפני עצמה כמו שעושים בבבל שאם יקשור סדר יחד איך ישאיל לאחר כשיצטרך למסכתא אחרת ומה שבמלכות הזה קושרים יחד כל סדר כי צריכים לעיין בבית המדרש מסכתא אחרת ואיך יביא כל מסכתא בפני עצמה עמו אבל להשאיל מוטב שישאיל כל מסכתא לבד:

סימן תתסט

חסיד אחד מת והיו לו ספרים הרבה באו יורשיו ומכרו כל ספריו וצדיקים היו מתאנחים על היורשין שמוכרים ספרים של אביהם והיה שם חכם אחד אמר אל תאנחו אגיד לכם איזה עון גרם שאין הספרים נשארים ביד היורשים כי לא היה משאיל ספריו לבני אדם כי היה אומר אני זקן ואם יטשטשו אותם יהיו נמחקים ולא אוכל לראות ואין לאדם לחשוב כן כי טוב לו שילמדו בספריו וימחקו משיהיו הספרים במקום המוצנע ולא ילמדו בהם והמפקיד ספרים שאין הנפקד רשאי לעיין בהם זה לא דברו חכמים אלא כנגד המפקיד ביד חסיד. אבל החסידים יש להם לעשות לפנים משורת הדין. צדיק חסיד המפקיד ביד חסיד ספרים יש לומר לו למי שהיית משאיל ספרים שלך אף אם יצטרכו לספרים תשאיל להם ואם לא יאמר המפקיד יאמר הנפקד אני אשמרם על מנת שאשאילם למי שהייתי משאיל ספרים שלי אם היו לי כיוצא בהם לעשות לפנים משורת הדין:

סימן תתע

יעקב שיש לו שני בנים אחד אינו משאיל ברצון טוב ספריו ואחד משאילם ברצון טוב מוטב שיתן יעקב למשאיל ויהיה לנפשו של יעקב טוב:

סימן תתעא

אחד היה לו ספרים והיה משאילם שילמדו בהם והיה מצוה לבניו הזהרו כשתהא לכם קטטה עם בני אדם שלא תמנעו מלהשאיל הספרים לאותם שמתקוטטים עמכם ואם אתם תסברו שלא יחזירו לכם הספרים שמא יעלילו. תקחו מהם משכון ותשאילו למי שלומדים לשמה. ותשאילום לעניים קודם לעשירים. ואם ראית ספרים נשרפים דע לך כי בעבירה הם שלו או בעבירה באו לידי אבותיו או שאינו משאילם לחפצים ללמוד בהם ומתחלה נכתבו שלא לשמה:

סימן תתעב

ראובן שהשאיל ספר לשמעון ושמע לוי וא"ל תעשה מצוה ותשאילהו לי שבכל יום תמיד תדיר אלמוד בו וראובן על מנת כן השאילהו לשמעון שילמוד בו בכל יום. כי אמר ראובן כיון שלוי מבקש ממני ללמוד תדיר ושמעון חפץ ללמוד בו תדיר מוטב להשאילו לשמעון שילמוד בו כמו כן בקביעות והנה שמעון טרוד ואינו לומד בכל יום בו אלא יום או יומים בשבוע. עון הוא לשמעון כי אינו לומד בו תדיר שאם היה יודע ראובן קודם לכן ששמעון אינו לומד בו אלא לעתים היה משאילו ללוי שלומד כל יום בספר שלו:

סימן תתעג

אשה היתה צדקת והיה לה בעל רע עין שלא היה חפץ ליתן צדקה ולקנות ספרים וכשהגיע עתה לטבול לא רצתה לטבול אמר לה למה לא תטבלי אמרה איני טובלת אלא אם כן תקנה ספרים ותתן כמו כן צדקה. ולא היה רוצה והיתה ממאנת לטבול. אלא א"כ יתרצה לקנות ספרים ולתת צדקה. קבל לחכם עליה אמר לאיש לכך תהיה ברוכה שכופה אותך למצוה ואינה יודעת באיזה ענין לכוף אותך כ"א בזה ואמר החכם לאשתו אם תוכל לגרום בדברים שיעשה טובה הרי טוב אבל בדברים שבינו לבינך בדבר תשמיש המטה אל תעכבי את רצונו שלא יהרהר בעבירה ושלא תעכבי הרונך ותרבי כעסו.

סימן תתעד

מעשה באיש אחד שהיה בדרך והודיע לאשתו באותו יום אשוב לביתי והאשה שידעה שיש לבעל לבא הלכה לטבילה ואמר לה בעלה כיון שטבלת קודם שבאתי אתן לך זקוק שתקנה בו מעיל אמרה לו אותו זקוק תן לי ותן לי רשות לקנות בו ספר או אשכיר סופר שיכתוב לי ספר ואשאיל ללומדים שילמדו בו והרתה וילדה בן וכל אחיו היו עמי הארץ כי אם אותו בן:

סימן תתעה

מעשה בחסיד אחד שהיה מקבץ מעיר לעיר לצדקה והיה אוכל ולומד וגם משכיר סופר מאותם פשיטים לכתוב לו פירוש ופשטים וחדושים ותוספות אמר החסיד מוטב שאקבל ואשכור במעות סופר ואזכה בהם את הרבים:

סימן תתעו

כל אדם שמסתיר ספרים וטעמים מן ההגונים סוף שבאים לידי רעים ולידי שאינם הגונים ואם רואה שאינם הגונים אל יגלה שנאמר (תהלים כה יד) סוד ה' ליראיו וכתיב (משלי ב ז) יצפון לישרים תושיה:

סימן תתעז

אחד היה רוצה להעתיק מספר אמרו לו כמה הפסד שאתה מעתיק מספר יפה זה שאתה מטשטש אותו. אמר החכם הלא כמה ספרים הועתקו ממנו יש לו זכות גדול לבעל הספר. אע"פ שקצת נגרע וכי ספרים עשויין לפקדון אלא ילמדו בהם ויעתיקו מהם:

סימן תתעח

כתיב (תהלים קיט ס) חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך לא יעכב אדם את המצוה בעבור זה שאמרה תורה זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות כגון טלית נאה וספר תורה נאה שלא יאמר אדם כיון שיש לי טלית לקנות אמתין עד שיבוא לידי טלית יפה מאוד אלא יקנה מיד טלית אע"פ שאינה יפה כל כך. וכן עיר שאין בה ס"ת ויש שם סופר שיודע בדוקא לכתוב אבל אינו יודע לכתוב כל כך יפה כמו סופר אחר שלא בא כל כך בקרוב זמן מוטב שיכתוב אותו המצוי מיד אע"פ שאינו כותב יפה כי על זה נא' חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך:

סימן תתעט

אם כתב אדם ספר יפה וכתב דף שאינו כל כך יפה כמו שאר הדפין אע"פ שאין בו טעות אם חפץ יסיר הדף ויגנוז ויכתוב אחר יפה ואין לומר עובר משום בל תשחית לכך נאמר (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו וכן מלך פורץ גדר שנאמר (מיכה ב יג) ועלה הפורץ עליהם וכתיב (מיכה ב יג) ויעבר מלכם לפניהם ואין לומר עובר משום בל תשחית:

סימן תתפ

תורה נביאים וכתובים שכתב בהם הסופר את האותיות להפך תיבות או אותיות או פסוקים. כמו שכתב יהי נחש דן עלי דרך לא יכתוב על דן א' ועל נחש ב' למעלה כדי לקרא המאוחר קודם אלא ימחוק מה שטעה ויכתוב כסדר או יתל' למעלה תיבה שהוא כתוב כסדר וכן באותיות או בפסוקים שהקדים המאוחר ואיחר המוקדם לא יכתוב

למעלה ב' א' אלא ימחוק ויכתוב כסדר חוץ מן שעל פי המסורת מאוחר ומוקדם. וכן בפסוקים וכן בתפלות וברכות שמתפללין בו מחמת שהתפלות שגורות בפיו וקרא כמו שרואה כתוב לפניו ואל יחוש הסופר על הקלף:

סימן תתפא

הכותב סדור תפלות ובא לכתוב דבר אחר שכבר כתב כגון באתה קדשת רצה במנוחתינו קדשנו במצותיך. וכשיגיע לישמח משה במתנת חלקו אל ידלג רצה במנוחתינו קדשנו במצותיך אלא יכתוב כל סדר התפלה עד שיסיימוה וכן בתכנת שבת ועל כל תפלה יכתוב כך כי יש שמתפללין בו שאינן יודעים לחזור למעלה ואפי' יודע לחזו' למעלה צריך להפסיק עד שיחפשו אנה הוא. וכן באתה בחרתנו אצל כל ומפני חטאינו ויעלה ויבא אצל כל אתה בחרתנו וכשכתב אתה בחרתנו וכתב את חג המצות הזה יכתוב פעם שניה את חג השבועות וגם לצורך סוכות מפני שאין הכל בקיאין:

סימן תתפב

ואם יהיה כתוב ביום חג הסוכות או ביום חג המצות והוא חג שבועות יטעה ויאמר כמו שכתוב לפניו ואם כתוב ביום חג ליל בסתר גם בזה יטעו הקוראים בו. וכן כל כיוצא בזה שכל מי שאינו בקי בא לטעות או לפסוק עד שיחפש אח"כ יכתוב הכל בפירוש ויכתוב אותיות מלאים כי כותבים מלאים לפי שאינו בקי כגון כשרוצה לכתוב וטהר לבנו לעבדך באמת יכתוב וטהר ליבנו לעובדך באמת ליבנו מלא. לעובדך מלא ושבת קודשך אוהבי שמך וכיוצא בו:

סימן תתפג

וכשיכתוב יעסוק שיכתוב יפה. וכל מה שאדם יכול לכוין לבו לשמים יעשה כי ה' חוקר לב ובוחן כליות. ועל כל מדה יברך להקב"ה ויזכה לברכו לעתיד לבא. וכל האומר אמן בעולם הזה יזכה לומר אמן לעולם הבא שנאמר (תהלים פט נג) ברוך ה' לעולם אמן ואמן. אמן לעולם הזה ואמן לעולם הבא. לכך כתיב פסיק בין אמן לאמן שבפרשת סוטה:

סימן תתפד

כתיב (בראשית ד כו) אז הוחל לקרא בשם ה' ומיד סמך לו זה ספר. כשמתחיל הסופר יתפלל להקב"ה להצליחו לגמור הספר החכם ראה סופר שכתב בתחלת הספר בשם ה' בגליון למעלה. אמר למה עשית כן אמר ע"ש שסמך אצל בשם ה' זה ספר א"ל

החכם כתוב לקרא בשם ה' זה ספר שצריך הסופר להתפלל להקב"ה שיצליחנו לכתוב ושיסיים הספר ולא לכתוב בשם ה' דכתיב (דברים יג א) לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו. וכתיב (משלי ל ו) אל תוסיף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת. והורגלו לכתוב בשם ה' כלומר שהכותב כתב לשם שמים וכן המשכיר הסופר כשהספר שלו מכוין לשם שמים. וכשישאל הספר שילמדו בו לשם שמים. ואל יכתוב בספר לקרא בשם ה' זה ספר:

סימן תתפה

הבא לכתוב את ה' אם נזדמן לו רוק או צריך להשליך מחוטמו ירוק או ישליך מחוטמו תחילה ויקנח ידיו ואח"כ יכתוב ולא יתכן שיכתוב ובאמצע ה' יפסוק או ירוק או ילכלך ידיו. ולא יתכן כשאדם כותב את ה' שידבר או ישחוק שנאמר (מלאכי א ו) לכן הכהנים בוזי שמי וכתיב (מלאכי ב ה) ומפני שמי ניחת הוא וכשאדם צריך לנקביו לא יתכן להזכיר את ה' שנא' וכל קרבי את שם קדשו. ומי שכותב את ה' וכותב מקצת אותיות של ה' לא ירוק רוק עד שיסיים השם כולו. ואם שנים יחד כגון שכותב ה' אלהים לא ירוק בין זה לזה עד שיכתוב שניהם וכן אם אדם יכול לעצור את עצמו כשמתפלל שלא לרוק בין שם לשם כגון ה' אלהים יעצור את עצמו ואם רוצה אדם להתעטש מלמעלה אל יתחיל לכתוב ולא לדבר עד שיתעטש תחלה ואח"כ יכתוב או ידבר:

סימן תתפו

סופר שהיה כותב את תיבת השם ותיבה שלפני תיבת ה' ולא היתה נכרת בטוב שצריך להעביר קולמוס עוד עליו כדי שיהו האותיות של תיבה שלפני ה' ניכרי' יפה בדיו ואם כבר התחיל לכתוב ה' ולא כתבו כלו לא יתכן שיפסיק באותיות של השם ויאיר תיבה אחרת:

סימן תתפז

כשרבה דיו על אות לא יתכן שיקח ממנו דיו ויכתוב השם ולא מן ה' ויכתוב אות אחרת. אם היה סופר כותב והגיע לכתוב אלהים וכתב אלהיך לא ינקד על ך' כאילו אין ך' מן התיבה אלא יניח כל התיבה כך ויקדשוה ויכתוב אלהים. אם חפץ הסופר לכתוב כגון בגדה יהודה ודלג ד' מיהודה לא יעביר בקולמוס על ה' אלא גורר ויגנוז. ואם היה לו לכתוב ויתאנף ה' על דבריכם וכתב נ' קודם א' אל יגרור נ"א ויכתוב א"נ:

סימן תתפח

שמעון שכותב תפילין ומזוזות או שאר דברים מדברי תורה והנה ראובן צריך דיו וקולמוס לכתוב כתב לא יקח הקולמוס והדיו מיד שמעון מפני שמבטלו ממלאכת שמים אם הטביל הקולמוס בדיו כדי לכתוב ה' ונזדמן לו לכתוב כתב על משכון או כתב אחר באותו טבילת הקולמוס אל יכתוב אלא יכתוב תחלה ה' ויטביל פעם שנית לכתוב מה שחפץ. מעשה היה באחד לא היה מניח לכתוב מדיו שבקרנו כי אמר כבר הזמנתיו לכתוב בו דברי תורה ולא יתכן שיכתוב להדיוט בו ואע"פ שאמרו הזמנה לאו מלתא היא במקום שאוכל לקיים דברי אביי אקיים. כל מה שאדם מחמיר על עצמו ובמקום דלא סתרי אהדדי על זה לא נאמר והכסיל בחושך הולך. וכתיב (דברים כז ו) אבנים שלמות תבנה מזבח ה' אלהיך. וכתיב (שמות כ כא) לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחלליה שמא הפסולת הנשאר מן האבנים יהנה אדם ממנו. פעם אחת היה איש לא היה משים משקה בכלי אלא כפי שחפץ לשתות. כי לא היה מברך על כלי גדול פן ישאר מים אלא משים כלי קטן ומברך ושותהו כלו ובסעודה היה משים בכלי מים או שום משקה לפי דעתו שהיה לו די באותה סעודה כמו שאמרנו. ואינו נקרא בכלל השותה כוסו בבת אחת וכו' שהרי קטן הי' והי' זהיר לאחר שבירך שישתהו ולא היה נותן לנכרי לשתותו מכלי שהי' רגיל לברך עליו. ולחם שברך עליו המוציא לא היה נותן ממנו לעבד. ומן המוציא היה משאיר מעט ואוכלו לאחר הסעודה או יבש או במשקה על שם שיהא טעם של המוציא בפיו. וכתיב (דברים כח ה) ברוך טנאך ומשארתך שירי מאכל וכתיב (שמות כג כה) וברך את לחמך ואת מימיך וכתיב (יואל ב יד) והשאיר אחריו ברכה:

סימן תתפט

כתיב (ישעיהו ג י) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. בדבר שנאכל לא יגנה כיצד כלי שהיה בו מים כגון כוס מלא מים ושפך מן הכוס לתוך הקדירה שיש בה עפצים לדיו ונשאר בכוס מן המים לא ישפוך בספל שיש בו מי רגלים או רעי לשפשפו וכן אם שפך מן הכוס מים בספל שיש בו רעי או לרחוץ ידיו שהם מטונפות בצואה. הנשאר בכוס לא ישפוך על העפצים אם הזה מן הדיו על אצבעותיו לא יתכן שילך כך לבית הכסא שהרי הדיו על אצבעותיו כשיקנח בהם אלא ירחוץ ידיו תחלה ואח"כ יכנס לבית הכסא:

סימן תתצ

אדם שכותב טעות ובעוד הדיו לח והוא מקנח הדיו באצבעיו מן הקלף לא יקנח אצבעות שהדיו עליו שלקח מן הקלף לא יקנחנו במנעלו:

סימן תתצא

כשיש לאדם להביא ספר ודיו או דבר לח לא יביא בפעם אחת פן ישפוך על הספר. ואם קרן שהוא סתום יקשור באזור שבמתניו וכתיב (יחזקאל ט ג) קסת הסופר במתניו:

סימן תתצב

החכם נכנס לבית הסופר שכתוב בו ספרי הקודש ראה קולמוסיו מונחים על הקרקע א"ל בקולמוס שכתבת בו כתבי הקודש בשם הקודש אל תזלזל אותו:

סימן תתצג

אחד תיקן עץ קטן להראות בו לנערים התיבות והאותיות טינדו"ר בלע"ז ובל"א טיי"ט העלצ"ל ולא עשאו משופע בסופו וחד (שפי"ץ בל"א) והראה בו התיבות והאותיות ואח"כ היה גוררו בקצהו כדי לשפע אותו והנגרר ממנו היה משליך לארץ א"ל אין לעשות כן אלא יתקן תחלה בקצהו דק ואחר כך יראה בו בספר וכן לאחר שכתב בקולמוס דברי תורה והשם ונתקלקל הקולמוס ומגרר הסופר הקולמוס לתקנו לכתוב בו כבראשונה יזהר שלא יפיל מה שגרר לארץ כי כל אשר יגע בקודש יקדש:

סימן תתצד

אחד נשבר לו הקולמוס מקום שכתב בו ואחר כך עשה בקולמוס מלאכה אחרת א"ל החכם כתבת דברים קדושים אם נשבר תגנוז אותו ואל תשליכנו לארץ לפי שידרסו עליו. כשיש חיכוך באדם לא יחכך בקולמוסים וכל שכן בספר. לא יפתח אבעבועות לא בקולמוס ולא במרצע ולא במחט המיוחד לספרים. או לתיקון תפילין ולא יתקן בו הנר שמא ישים אותו בפיו:

סימן תתצה

אם נשפך חלב על הספר אל יחזיר אותו חלב להשליכו לנר:

סימן תתצו

מי שנפל לו דיו ביום טוב או שום דבר לח על הספרים בפנים על הכתב אל ילחכנו בלשון ואל ירחצנו במים מפני שמוחק:

סימן תתצז

ואם נפל על הספרים דיו או שום דבר לח בחול כשמתענה בחול ילחכנו בלשונו. ואם נפל על הספר או על המלבוש אפילו המלבוש ממעיל יקנח את הספר תחלה:

סימן תתצח

אדם שמתקן קונטריסים במים לא ישימהו בספר בעוד שהוא לח ולא ישרטט שום קונטריס על הספר לפי שהספר יש בו קדושה. שהרי כתוב בו כתבי הקודש וקונטריס אין קדושה עד שיכתוב בו. ואסור לכתוב בספר פלוני חייב לי כך וכך:

סימן תתצט

לא יצניע אדם קולמוסו או שום חפץ בספרים. אדם שמרויח כספים ונפסלו המעות הישנות וצוה שלא יהנו ושלא ימכרו ולא ישאו ויתנו במעות הישנים והנה היו בידו מעות ישנים והנה המטבעים עוברים ושבים ובאים לחפשו בביתו ואם ימצאום ברשותו יקחו המעות וישליכום בטיט לא יטמין אותם בתוך הספרים:

סימן תתק

ואמרו חכמים שאדם יכול לצרור מעות בסוף סודרו שקשורים בו תפילין אבל הוא סודר שלא יחדו לתפילין אבל אם במעות שתי וערב לא יקשרם בסודר של תפילין:

סימן תתקא

ואם בקערה או בכוס או בכלים עשה נכרי שתי וערב כל זמן שהשתי וערב עליו אל ישתמש בהם עד שיגרר שתי וערב מעליו ואצ"ל אם פרצופים עליו:

סימן תתקב

אדם שמעתיק את הספר לא ישים ספר אחר למעלה מן השיטה כדי שלא יטעה לפי שהוא נהנה בבזיון הספר:

סימן תתקג

אחד היה כותב ושם קונטרסים על הספר כדי שלא יטעה בשיטות ואמר לו רבו אם לא היה בזיון הספר היה ראוי שישמש בספר כי לא יתכן שישמש ספר לספר בזה הענין אפילו תלמוד לחומש. לא ישים אדם על הספר קולמוס או סכין להצניע כשהולך שיהא מזומן לו נמצא שלא לצורך הספר עשה ואסור אבל כשמעתיק מניח על השיטה כדי שיהא מוכן למצוא התיבה:

סימן תתקד

לא יהנה אדם מספר כגון אם הוא יושב בחמה ומשים לפניו ספר להגן מפני השמש ואם בשביל שאינו יכול ללמוד מפני שהשמש זורחת על הספר ועל האותיות והוא מגין בספר כגון כנגד השמש כדי שיהא לו צל על הספר ועל הכתיבה מותר רק לא יכוין להנאתו:

סימן תתקה

ואם כתב איש עמוד בדף וחפץ ליבש הדיו כדי למהר לכתוב יותר והנה עשן עולה בעיניו לא ישים הספר או הקונטרס לפניו כנגד האש כדי להגן מן העשן:

סימן תתקו

אדם שעושה דבר ואינו חפץ שיראנו אדם לא ישים הספר כנגדו כדי שלא יראוהו:

סימן תתקז

אל יצניע אדם קונטרסים שלא נכתבו בספר להצניע וקונטרסים שכותבים בו תורה שבכתב אל יצניע בספר שכתוב בו תורה שבעל פה. וקונטרס שכתוב בו תורה שבעל פה אל יצניע בספר שכתוב בו תורה שבכתב. ולא יכתוב אדם חשבונות בספר ולא יאמר אנסה הדיו או אנסה הקולמוס כי אסור להוסיף על הספר:

סימן תתקח

מעשה בחסיד אחד שהיה מניח תורה שבכתב בתיבה אחת לבד ותורה שבעל פה בתיבה אחת לבד כי תורה שבכתב קדושתה יותר מתורה שבעל פה:

סימן תתקט

אחד היה משים ספר שבעל פה על ספר שבכתב אמר לו חבירו למה תעשה כן אמר לו בעבור תקנת ספר שבכתב כי בזאת הכסוי אציל אותו מן אבק ועשן שעלה ומוטב שאכסנו בקונטרסים תורה שבעל פה ולא בספר שכתוב בו תורה שבכתב:

סימן תתקי

הכותב הלל וקריאת שמע לתינוק להתלמד אע"פ שאינו רשאי לעשות כן מטמא את הידים המשיחות והרצועות שתפרן בספר אף ע"פ שאינו רשאי לקיימם מטמאים ידים הנה אמרו שגזרו על הספר שמטמאים את הידים כי היו משימים הספרים עם התרומה והיו העכברים אוכלים הספרים. לכך גזרו אף על פי שאין תרומה ואין טומאה נוהגת בזמן הזה כיון שגזרו שיטמאו את התרומה כדי שלא יבוא לידי זה שישימו הספרים עם המאכלי' שלא יאכלו העכברי' את הספרים אף בזמן הזה לא ישים אדם ספרים אצל אוכלים כדי שלא יאכלו העכברים הספרים. וכתיב (דברים יב ד) לא תעשון כן לה' אלהיכם שלא יגרום אדם שימחק ה' דוגמת כל מום לא יהיה בו. שלא יגרום שיהיה בו מום בקדשים כך לא יגרום שתמחק הכתיבה שהי' קודש וה' קודש:

סימן תתקיא

פעם אחת הוציאו צדיק מקברו והכוהו בא לאחד בחלום אמר לו לפי כשהייתי רואה הספרים נמחקים לא הייתי קושרם בטבלאות לכך הוציאוני והכוני:

סימן תתקיב

ספר שאין אדם יכול לסגור עם המסמר לא ישים ברכו וכרעיו על הספר לדחוק הספר כדי לסגור במסגר:

סימן תתקיג

האב שהניח כלב וספר ויש לו שני בנים לא יאמר לאחיו קח אתה הספר ואני הכלב וכן שני חברים שבאו לחלוק אל יחלקו דבר גנאי ביניהם לא ישימו לא כלב ולא בית הכסא כנגד ספר וכנגד תפילין ולא יעשה אדם נגדן כגון קח אתה משקל כסף וזהב ואני אקח כנגדו הספר. ולא בשתי משאות להשים על החמור כגון ספר כתבי הקודש קשור

יחד וספר פסול של כומרים מצד השני על החמור או על הסוס. וכן באותה תיבה שיש ספרים לא ישים בה כתבי כומרים דכתיב (דברים ז כו) ולא תביא תועבה אל ביתך:

סימן תתקיד

אל ימשכן אדם ספרים ביד נכרי ואפילו אם הספרים ביד יהודי לא יאמר לנכרי תלוה לי כך וכך על הספרים והניחם בביתי וקח לך המפתח:

סימן תתקטו

מעשה באחד שנפל לו דיו על הספר וקינח אותו במקטורן שלו אמר לו למה אינך מקנח בחלוקך אמר שכבת זרע יש בו ולא אקנח בו:

סימן תתקטז

חייב אדם להזהר מאד בכבוד הספרים ואם חילל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות:

סימן תתקיז

מי שחפץ לישן שינת קבע ויש שם ספרים באותו מקום בקרוב לו יכסם בבגד שמא יפיח:

סימן תתקיח

מעשה בחסיד אחד שבא אצל חכם ראה החסיד שטליתו של חכם פרוסה על הספרים שאל לו החסיד למה פרסת טליתך על הספרים א"ל מפני שאני חולה ועצירות יש לי. וכשאני מוציא רוח מלמטה מיקל לי ואני תדיר עושה כן ואם לא שאני מוציא תדיר רוח מלמטה היה עושה לי הרוח כאב ללב והייתי מסוכן ואני פורס לכך בגד על הספרים. א"ל אעפ"כ יש לך לרחק ד' אמות א"ל למה כשהוגללו הפרוכת זבין ומצורעים נכנסים. א"ל מ"מ תרחיק עצמך. א"ל אדהכי והכי יהא לי סכנה. א"ל אם אי אפשר לא אזקיקך להרחיק:

סימן תתקיט

ילד קטן שאינו מבין על מה מכין אותו אם הוא יושב אצל אביו וספרים לפניו והקטן כורע להשתין או לעשות צרכיו אל יגער בו כי לא ידע להבין שבשביל הספרים מנעו ויעצור עצמו משום פחדו ויבא לידי סכנה אלא יכסה הספרים ואח"כ יקח עפר ויכבד.

ואם השתין יקח מים וישפוך עליו. ואין מכסין צואה באפר חם כי מזיק לגוף שיצא הצואה ממעיו:

סימן תתקכ

ילד אחד עמד לפסוע על השלחן שאביו היה משים תדיר ספריו ולא יחדו רק לספרים לבד. וגם כשרצה לאכול עליו לחם ובכל יום ספרים עליו ולקח הספרים מעליו עד שיאכל ועמד הילד על השולחן וירד ונחתך כף רגלו בסכין אמר האב פשעי גרם שהנחתי לבני לפסוע על השלחן שהיו עליו ספרים:

סימן תתקכא

אין מביאין לדין מי שאינו גורס בזקנותו לפי שאין יכול אלא על מה שלא גרס בנערותו כי אז אדם זוכר קושיות ותירוצים משא"כ בזקנותו:

סימן תתקכב

רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה'. וכתיב (תהלים נג ו) שם פחדו פחד א"כ למה בא לצרה אם הוא צדיק ולמה בא לידי פחד. אלא שהביא אדם לידי צער ופחד או הלך למקום שהיו העולם מתפחדין או הניח ספרים בחור או על שלחן מקום שעשוי ליפול:

סימן תתקכג

אם נפלו לאדם שני ספרים לארץ והגביה האחד לא ינשק האחד עד שיגביה השני ואם נפלו לאדם על קרקע ספר וזהב או מעיל או כל דבר יקר יגביה תחלה הספר. וכן אם צריך להציל מן המים או מן האש ספרים ושאר דברים יקרים יציל תחלה הספרים משום שנאמר (משלי ג ט) כבד את ה' מהונך מהונך פתרונו יותר מהונך. מי שנושא ספרים או טורח בספרים אל יעשה כאיש שאומר על הטרחים גדולים אוי לי כמה טרחתי הרבה לדברים שרצון הבורא חפץ בהם לא יתכן לומר כן. אם רואה אדם בספר טעיות הרבה שלא יוכלו לתקנו לא יאמר אין זה הספר ראוי אלא שריפה אלא יאמר זה הספר טעון גניזה:

סימן תתקכד

מעשה באחד שהיה רגיל לומר לספרים שאינם מוגהים ויש בהם טעיות היה אומר אינם ראוים אלא לשריפה והיו לו ספרים בביתו והיו לשאר בני אדם כמו כן ספרים בביתו

ונפלה דליקה בביתו ובאו להציל ספריהם והצילו אותם. וגם רצו להציל ספריו של אותו איש ולא יכלו. אמר ליה החכם הלא אמרתי לך אין לומר לספרים ראוים לישרף:

סימן תתקכה

הקונה ספרים לא יאמר רע רע (כלומר הקנין הוא רע ויוקר) אלא יאמר כך וכך אני רוצה לתת אם תחפוץ תתן ואם בזול מאד והוא יודע שיתן לו יאמר לו בזול מאד והוא לא יאמר רמיתיך והרי הזהרתיך. ואם אמר אף על פי כן יהא שלך בכך אז אין לו עון אבל אם הקונה יודע שהמוכר גנבם כל מה שיוכל לקנות בזול יקנה בזול ואפילו לרמותו שיתנם בזול מאד בטוב עושה כדי שיחזיר למי שגנבם ממנו בדמים קלים כדי שלא יוליכם הגנב במקום אחר שמא לא יחזרים למי שגנבו ממנו אדם שהולך למדינות ויש לו כסף לקנות סחורה ומצא ספרים שאין כיוצא בעירו כגון פירוש ותוספות ומדרשים או במקומו יקרים קלפים וסופרים. ואין ספק בספרים כנגד הלומדים או אין לתינוקות חומשים מצוה לקנות ספרים ומוכרם ואם יש להם ספרים כדי צורכם ולא יותר אל יעשה סחורה בספרים:

סימן תתקכו

כתיב (נחמיה ה ז) ואומרה לנו אנחנו קנינו את אחינו היהודים הנמכרים לנכרים כדי בנו מכאן אמרו אין פודין השבוים אלא בכדי דמיהם יש חילוק אם חכם הוא וצדיק וצריכים לו רבים שאני. וכן ספרים אם ספר שיש בו חדושים ואין במדינה כיוצא בו הרי פודין ביותר:

סימן תתקכז

ראובן שיש לו ספרים למכור וחפץ שמעון אחיו לקנותן ושמעון אינו משאיל ספריו ללמד בהם ויש אחד משאיל מוטב שימכור הספרים לנכרי המשאיל ספריו ברצון מלאחיו:

סימן תתקכח

אם יש אדם צריך למכור ספרים ימכור תורה שבעל פה יותר ברצון ממה שימכור תורה שבכתב שתורה שבעל פה דומה לצמר ופשתים שעומלים בה ואורגים בה לכך נקראת מסכתא לשון אריגה כמו עם המסכת דכתיב גבי שמשון. הלכות לפרקים שמקבץ כל הדברים של ענין אחד זו היא מסכתא:

סימן תתקכט

שנים היו מוכרים ספריהם אחד תורה נביאים וכתובים כי לא היה צריך להם והיה קונה תורה שבעל פה ופירוש ואחד בעבור פרנסתו מכר תורה שבעל פה א"ל חבירו מפני מה אינך מוכר תורה שבכתב א"ל כי אלמוד התלמוד נמצא אני חסר תורה שבכתב. א"ל ואתה למה מוכר תורה שבכתב קדושה מהן ואתה קונה תורה שבעל פה הפחותים מהם וכתיב (משלי כג כג) אמת קנה ואל תמכור:

סימן תתקל

וכבר היו חכמים יושבים והיה אחד מהן בידו חומש ועבר אחד ובידו ארבעה ועשרים ספרים לפניהם ועמדו וזה שבידו ספר לא עמד העוסק במצוה פטור מן המצוה ולא היה לו לעמוד לפני ספר וחכם אע"פ שהתלמידי חכמים עומדים לפני מביאי בכורים כדי שיביאו פעם אחרת:

סימן תתקלא

אדם הגולל ספר תורה ומשים המפות על ספר תורה ויש מפה שמצד אחת יפה מאד ומעבר האחרון אינה יפה כל כך יהפוך היופי כנגד ס"ת שהרי הקרשים לצד הפנימי מצופים זהב וכן המקדש והמסך רוקם והציור היפה לצד הפנימי ושאינו יפה ואדני נחושת לחוץ:

סימן תתקלב

אם בספר נקרע במקום ה' אל יתפור במקום ה' מפני שתוחב ונוקב ה' אלא יתפור במקום הגויל שלא נכתב שם:

סימן תתקלג

המתקנים בגד פשתן על ספר תורה כגון מפות ומעילים וכותבים פסוקים בבגדים ואח"כ הנשים עושות רקמה על רושם התיבה במשי מעשה מחט אם יש בפסוקים שם הקודש לא יניח לנשים לרקום במחט על הכתיבה מפני שנוקב את ה':

סימן תתקלד

לוחות ושברי לוחות מונחים בארון אם יש ספר תורה במקצתם קרועים ומחוקים ישים עם ספר תורה בארון ואם בא לגנוז יריעות של ס"ת לא יתכן שיהיו בארון בין העמודים על יריעות ויגנזו במקום אחר ופן יהו מושלכים ודפין של תורה של בעל פה נגנזין עם דפין של תורה שבכתב:

סימן תתקלה

אם אדם כותב בכתב יי להיות רמז להקב"ה יכול למחוק שהרי אמרו כ' דכי"י נמחק ל' דלי"י (אינו) נמחק. אבל אלהינו נ"ו אינו נמחק שכבר קידשו השם:

סימן תתקלו

אין משנין את השם כלפי הדיוט כגון ששלח אחד לנדיב יהי כבוד ה' לעולם ושלח לו יהי כבוד אדוני לעולם ישמח אדוני במעשיו זה לא יתכן שהרי אמרו לא יעשו אולם כנגד אולם וכתיב (שמות ל לב) במתכונתו לא תעשו כמוהו אל תמירני וזה משנה את ה' להדיוט:

סימן תתקלז

לא יוליך אדם כתב עמו אלא אם כן יודע שלא ינזק לשום אדם ואם רואה שהפריצים רוצים לשלוח בידו כתבים ואם הוא לא יקבל ישלחו ביד אחרים יקח מידם ולא יתנו למי שנשתלחו לו כדי שלא יבא תקלה על ידו. ואם ירא מן המחלוקת לא יקבל ואם תפרו הכתב כדי שלא ידע מה שכתוב בו אל יקבלו עד שיאמר תראו לי הכתב כדי שלא יוזק על ידו. ואם יכול לקבל ולשורפו כדי שלא יבא תקלה זהו טוב. וכתיב (משלי כא כג) נוצר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו. אף לשונו בכתבו שלא ילמדו לשקר מתוכו וכשאדם חכם בא לכתוב אל יכתוב דברים שיכשלו בהם בני אדם כמעשה שדים שמא יעסוק בהם אדם נמצא תקלה באה על ידי שכותבם ושהעתיקם ושעשאם וכתיב (תהלים עג טו) אם אמרתי אספרה כמו הנה דור בניך בגדתי לכך אל יכתוב אותם אדם אף על פי שהסנהדרין היו יודעים לא היו כותבים אותם מעשים:

סימן תתקלח

כתיב (משלי כא טז) אדם תעה מדרך השכל בגימטריא משתמד מי שאמר דבר טעם מן התורה והמיר אין אומרים אותו משמו ואם יאמר אדם טעם משמו אין אומרים עליו ז"ל ולא שם רשעים ירקב כי אם עשה טובה מן הדין היה שלא להנות ממנו כמו איש אלהים שצוהו הקב"ה שלא להנות מירבעם ואשר אליהו נהנ' מבשר אחאב מומר לתאבון היה דבר אחר הוראת שעה היתה כי השביע שלא יאכילוהו והיו הטבחים אומרים לאחאב מרמה הוא שהעורבים לוקחים בעל כרחנו את הבשר ואם מומר רצה לבנות בית הכנסת או ס"ת להשכיר הסופר לכתבה אין שומעין לו ואין מקבלים ממנו דכתיב (יחזקאל ז יא) החמס קם למטה רשע לא מהם לא נהנים מהם ולכך יש רשע שמהנה לצדיק ולבסוף מפסיד הצדיק כנגד מה שנהנה ממנו על שם ויהיו מוכשלים לפניך ופעמי' שהרשע מהנה לצדיק ומפסיד כדי שלא יהנה הצדיק מן הרשע וכתיב (משלי טו כז) ושונא מתנות יחיה:

סימן תתקלט

אם יעסוק אדם בתלמוד לעתיד לבא ילך עם בעלי תלמוד שעסקו בתלמוד אם עסק במקרא ילך עם עוסקי מקרא אם במשנה ילך עם עוסקי משנה וכן באגדה וכן עם כותבי ספרים לכך ירא אלהים יצא את כלם וגם מזה אל תנח ידך:

סימן תתקמ

יש אדם מצליח בלימודו כשהוא עוסק לבד יותר ממה שהיה לו חבר לכך נאמר (משלי ה יז) יהיו לך לבדך ויש מי שמצליח יותר אלא שהרב גאה ולא יודה על האמת או הרב כעסן שמא יעניש ומתבייש ומצטער כשהוא אינו יודע להשיב או אינו הגון וכן חבר או רב שצריך לרדותו או לנדותו או בושת לעשות לו מוטב שילמוד לבדו פן יחנף לרבו או לחבירו ועל כלם אמר בין תבין את אשר לפניך:

סימן תתקמא

ויש אדם אע"פ שאינו צריך לעשות מלאכה שאעפ"כ מצוה שיעשה מלאכה כגון שלבו מלא תוגה או לבו נוטה לעבירה או לדברים בטלים אז מותר לו לעסוק בדרך ארץ שלא ישתטה ושלא יהרהר לעבירה אבל אם ע"י עסק לימוד או עסק כתיבה או בעסק מצוה

יוכל לבטל תוגות והרהורים שבלבו אז אסור לו לעסוק בדרך ארץ או אם יכול לחבר אליו חבר טוב וללמוד בפניו מלאכה אע"פ שמבטל עסק תורה מותר:

סימן תתקמב

אם יש לאדם עושר להשכיר אחרים אל ילמוד בניו כדי שלא ימעט בלימוד שלו וישכיר מלמדים לבניו. ואם חפץ אומן הוא ואי אפשר ע"י אחרים אין פיקוח נפש עדיף מלימוד:

סימן תתקמג

לא ישא ספר להפך כדי שלא יהפוך מה למעלה למטה (כך אם חשב אדם ללמוד לשמה כיצד יחשוב בלבו כל מה שאלמוד אקיים כשילמוד):

סימן תתקמד

הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין לו גחלי רתמים שנאמר (איוב ל ד) הקוטפים מלוח עלי שיח שורש רתמים לחמם ואם יקיים הרי היא לשמה וגם למדת המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה לא ינצל מדינה של גיהנם ואם אינו צופה בנשים הרי לשמה אבל אם פוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה וכן אם צופה בנשים הרי יענש גם על מה שלמד כבר. דוגמת נביא שעבר על מה שנאמר לו או כגון אותו ששמע דברי הנביא ועבר על דבריו והכהו הארי כן הלומד ואינו מקיים:

סימן תתקמה

הקישו שלשה קלי עולם לשלשה אבירי עולם ללמד שבית דינו של גדעון ושל שמשון ושל יפתח שקולים כנגד משה ואהרן ושמואל ולא עוד אלא שסמך מכאן ומכאן והקלים באמצע הקיש קלים כשמתכונים לש"ש לצדיקים לפי שאצל הקב"ה לב שאינם פקחים בדורות אחרונים כלב פקחים שהיו בדורות ראשונים שאם לא תאמר כך יוכל כל דור לו' למה לא נבראתי בימים הראשונים שהיו חכמים גדולי' והייתי לומד תורה הרבה אומר לו מה איכפת לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ולא ישב בטל אלא יהגה כל עת שיכול אע"פ שאין לבו חריף כל כך:

סימן תתקמו

טוב שיחזור ההלכה עם אותם הפחותים מכמותו כדי שלא ילכו בטלים משיחזור עם חביריו הדומים לו כמו שאמרו חכמים המלמד עם הארץ תורה מבטל גזירות ורבי פרידא

שהיה אומר ארבע מאות פעמים ההלכה לתלמיד אחד כי זה דומה למת מצוה שאין לו עוסקים לחזור עמו אבל אם יש לו חבר אחד שיחזור עמו אינו זקוק לו ואם הוא עשיר אומר לו קנה לך חבר ואם אינו כחפצו יחזור עמו ואע"פ שמפסיד מעט מתורתו תורתו מתקיימת בידו:

סימן תתקמז

מעשה באדם אחד שהיה מחזר ההלכה עם בני עניים והיה הולך אחריהם להקיצם משנתם ומחזר עמהם שלשה פעמים בכל יום:

סימן תתקמח

מעשה באדם אחד היה בבית אחד שהיו ג' אוכלים על שלחן אחד אמרו לו אכול עמנו ותשמע ברכת המזון בזימון אמר להם אתם מאריכים על השולחן ומדברים דברים בטלים ואני אוכל במהירות ומיד אני עוסק בתורה. מי שלומד ילך ד' אמות אחר אכילתו מיד אפילו אם היה לומד שנאמר (ויקרא יח ה) וחי בהם ולא שימות בהם:

סימן תתקמט

ולא יאמר אדם אלך לישן שמא אחלום חלום טוב על זה נאמר (קהלת ה ו) כי ברוב חלומות והבלים את האלהים ירא וכתיב (תהלים א ב) ובתורתו יהגה יומם ולילה כתיב (ירמיהו לא יט) אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו והלא אמר ושיחת הילדים מוציאים את האדם מן העולם אלא בדברי תורה שנאמר (משלי כג טו) חכם בני וישמח לבי גם אני איזהו חכם זה המחכים את רבו ועוד אדם שלבו בצער ואין לבו יכול להבין מפני הצער ידבר עם הנערים כדי לבטל ולהסיר תוגה וצער מלבו וכן בשבת יסיר תוגה מלבו לטייל עם הנער תלמיד חכם שאינו יכול להתאפק בדברי תורה כשהוא בבית הכסא אם יש לו בנים קטנים יביאם שם עמו ויהא עסוק עמהם ולא יהרהר בדברי תורה ולא הרהורים רעים ואם ירא פן ירגילם אצלו ויבטלוהו כשיעסוק בתורה או מי שאין לו בני' אם צריך לשום חשבון במעות היאך נשא ונתן לחשוב או שום דבר שבבית אל יחשוב אותם אלא בבית הכסא כדי שלא יהרהר אחר דברי תורה הרי כשהוא במקום טהור יעסוק בתורה נמצא שהוא מרויח שעה לתורה וניצול מעבירה:

סימן תתקנ

אם המלך בא ברוב חיל ובתפארת והנה הצדיק שהלך לקראת המלך פעם אחת לא ילך פעם אחרת ולא יבטל מלמודו כדי ללכת לקראת המלך אם שמע שהמלך יבא בחיל יותר ובכבוד גדול יותר הרי ילך ואם לאו לא ילך:

סימן תתקנא

טוב אחרית דבר מראשיתו אם אדם לומד בשעת הקציר ובציר ובשע' שהיה יכול להרויח ואינו עוסק אז בריוח ולא יהיה לו מה לאכול הרי יותר טוב שבתחלה יעסוק במלאכה ואח"כ יעסוק בתלמוד תורה זהו טוב אחרית דבר מראשיתו אבל אם יש לו ממון הרבה והוא שיהא ממונו ביד נאמנין להרויח ויכול להתפרנס אז יותר טוב שיעסוק בתורה דבר אחר טוב אחרית דבר מראשיתו אם אדם מתאוה ליקח אשה ויודע שהיא רגזנית הרי לא יקחנה כי כשם שנשמעת לו כך לאחר ואפילו צנועה היא הואיל ורגזנית היא לא יקחנה אלא יקח צנועה שאינה רגזנית ד"א טוב אחרית דבר מראשיתו זה הרואה את הנולד כיצד אדם אחד היה עני והיו הצבור רוצים לתת לו מכיס של צדקה ולא רצה לקבל אמר אטרח מעיר לעיר בסחורה ולא אצטרך אמר החכם אם הדרך משובש אם תלך הרי יתפשוך וצריכים הצבור לפדותך ולא חשש והלך ונתפש ופדאוהו אמר ליה החכם הרי בכמה שנים היה לך פרנסה במה שפדאוך ועתה צריך אתה שיפרנסך וגם נתנו לפדיונך לכך כתיב (קהלת ז ח) טוב אחרית דבר מראשיתו אם מראשיתו טוב אז תהיה אחריתו טוב שמתחלה היה סבור עון הוא לקבל צדקה ואילו היה מקבל לא היה נתפש:

סימן תתקנב

פעמים שבטולה של תורה זו היא קיומה הרי אמר רבא במטותא מנייכו דלא תיתו קמאי בניסן ובתשרי כי אם אין קמח אין תורה ומה שאמר רבי יהודה דורות הראשונים שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זה וזה נתקיימה בהן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זה וזה לא נתקיימה בהן ואביי אמר הרבה עשו כרבי שמעון ולא עלתה בידן כרבי ישמעאל ועלתה בידן הרי דרבי יהודה קשה לאביי ורבא אלא בימי דורות הראשונים שהיו חסידים ולומדים לשמה וכל מה שיכולין להעמיק לעשות רצון הקדוש ברוך הוא והיו בוטחים בו הספיק הקב"ה להם צרכם ומה שאמרו הרבה עשו כרבי שמעון ולא עלתה בידן לפי שהיו יכולים ללמוד בקבע ולא עשו:

סימן תתקנג

כשרואה אדם שיש לו פרנסה והוא יכול להרויח במלאכת עראי כדי צרכו אז לא יאמר אם אין קמח אין תורה ולא יעשה מלאכתו קבע ותורתו עראי אלא תורה קבע ומלאכתו ארעי ולא ישב אדם בטל רגע אחד כי יותר מענשים האדם כשיושב בטל או עוסק בדברים בטלים ממה שעוסק במלאכתו אע"פ שיש לו הרבה וכשרואה אדם שיש לו נאמן שיעסוק במה שיש לו והוא מאמינו אז יעשה כרבי שמעון בן יוחאי לקיים להגות בו יומם ולילה ולא יעסוק כלל במלאכה. ואם יש לו נאמן ואינו רוצה לעסוק בשלו מפני שרוצה הנאמן לעסוק בשל עצמו אא"כ יתן בידו למחצית שכר או לשליש. אם יכול להתפרנס באותו שליש הריוח שיגיע לחלקו טוב יעסוק בו ולא יתן את שלו לאלמים אפילו בפני עדים אבל החכם עיניו בראשו של דבר מה יולד בסוף הדבר שמא צריך לבא לדין עמו אע"פ שיש לו עדים ויאמר לו אל תשיב לי אלא בפניהם מ"מ שמא יהא צריך לעכב התפלה עד שיעשו לו דין. לכך ידע ויחקור תחלה שמא לבסוף יהיה עון. ואל יאמר בעל כרחי הוא שאינו רוצה להיות נזקק אלי לפי שמתחלה גרם הוא כמו שאמרו חז"ל שבועה אינה וזה מבין שניהם לפי שלא היה לעשות שום משא ומתן עמו. ולא יתן לאדם שחומד ממון ולא לאדם שהוא יודע שידחה אותו מיום ליום אלא למי שברור לו שהוא נאמן. אבל בני ביתו של הנאמן יש מהם שאינם נאמנים וחשודים ואם אין אדם יכול להרויח בחלק המגיעו אז הוא יעשה בעצמו ועוד אם לא היה מוטל עליו לפרנס אחרים אלא בני ביתו אינו צריך לעשות מלאכתו קבע אבל אם צריך לפרנס אחרים יעשה מלאכתו קבע. ואם הוא איש שמחדש טעמי תורה שאם יעסוק בדרך ארץ לא יחדש ואין כיוצא בו בעיר או התורה חביבה לו והוא שימצא מי שיפרנס את העניים שהוא מפרנס יעשה מלאכתו עראי ותורתו קבע וכיון שאדם מוצא הצלחה ויספיק לו באומנותו אל יעזוב אומנותו ויתפוס באומנות אחרת אא"כ לא יוכל להיות בלא עון. ברא הקב"ה לבריות בלא עמל מזונות ולאדם הראשון שחטא בעמל שנאמר (תהלים קד יד) מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם וכל מלאכת מצוה שאי אפשר לעשות על ידי אחרים אל יבטל עסק תורה בעבורה אלא א"כ יהיה חילול ה' אם לא יעשנה. וכל מצוה הבאה עבירה על ידה מוטב שלא יעשה המצוה כמו לשמח חתן ויש שם פריצים ויודע שבלא פריצות אינה יכולה להיות ואי אפשר בלא הרהור או מלראות בנשים אל יהיה שם ואם יתכבד אדם בקלון חבירו שיש לו כבוד שאדם חשוב יהיה בסעודתו ולאותו אדם יהי' בושת או יצטער שישב שם יהיה עון לבעל הסעודה. וזה אפילו שהלך היה בושת אלא שהיה ירא שמים והיה ירא שלא יכעוס אם לא ילך:

סימן תתקנד

ישים אדם על לבו הרי אדם שהוא רחוק מבניו ובנותיו אם יתאוה לראותם או הם יתאוו לראותו או בשביל אשה ילך למרחוק אחריהם בשביל חיי שעה וכל שכן שצריך לילך למרחוק ללמוד תורה או אם אין תלמידיו יכולים לילך אצלו ילך הוא אצלם או שצריך לעשות שלום שצריך לרדוף שם שנאמר (תהלים לד טו) בקש שלום ורדפהו ואמרו לרב לבא אחר התלמיד לעיר מקלט:

סימן תתקנה

מי שהולך למרחוק ללמוד והדרך משובשת כי יש לסטים בדרכים וגוזלים וחומסים ותופשים והורגים ומייסרי אותו עד שיפדוהו הקהלות ע"ז נאמר (קהלת ז טו) יש צדיק אובד בצדקו שהיה לו להמתין מעט רגע עד יעבור זעם ולא יגרום שיהרג. שהרי שמואל אמר ושמע שאול והרגני. ואין לומר שלוחי מצוה אינן ניזוקים כדאמרינן במקום שמצוי היזק שאני ע"ז נאמר (תהלים קיט קכו) עת לעשות לה' הפרו תורתך ואם יתפסוהו שמא יעשו לו שאינו יכול לסבול ולמסור ולהשתמד או יגרו' שיפדוהו הקהלו' הרי מעלין עליו כאלו גורם רעה לעצמו ולאחרים שהרי אמרו למה לא נתפרסמו שמות' של שלשה הגבורים לפי שמסרו עצמן למיתה לשאול הלכה על דוד הרי שאין למסור עצמו למיתה בעבור התורה שנאמר (ויקרא יח ה) וחי בהם ולא שימות בהם. מה שכתוב זאת התורה אדם כי ימות באהל זהו באהל ביתו שחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל או בבית רבו כר' אליעזר בן הורקנוס שהיה אוכל כל מעדני עולם בבית אביו וקיים בעצמו הוי גולה למקום תורה. ולפי שר' חנינא בן תרדיון שם נפשו בכפו. לכך אמר לו רבי יוסי בן קסמא תמיה אני אם לא ישרפו אותך ואת ס"ת עמך כי היה חפץ שימיתוהו. ועוד שעת השמד היה ובלא זה יודעים שנמסרי' להריגה ואמר טוב שימות על דברי תורה ולא על דברים בטלים כמו שאמר יהודה בן פפוס לרבי עקיבא בן בבא שמסר עצמו על השם שאלמלא שעשה כן נשתכחו דיני קנסות מישראל:

סימן תתקנו

אם יש תלמיד שאינו חפץ ללמוד לפני חכם בעירו מפני טרדות שיש לו בביתו הרי אמרו לא מכל אדם ובכל מקום אדם זוכה ללמוד אפי' יצא חוץ לארץ ישראל אבל אם ילך חוצה לארץ וילכו כמו כן אחרים הרי גורם רעה מוטב שלא ילך ומעשה היה להעניש

חכם אחד שהפריד את התלמידים מעליו ואין זה דומה לתלמידים שהלכו מרב חסדא לפני רבא כי טעו בדבריו:

סימן תתקנז

שני חברים או שני אחים או האב והבן ויש להן מלאכה שאחד יכול לעשותה ואחד יעסוק בתורה או יש אחד מהם כל מה שילמוד ישכח וא' זכרן את שישכח יעסוק במלאכה והזכרן יעסוק בתורה. ואם הזכרן בטלן והשכחן עסקן העסקן יעסוק בתורה:

סימן תתקנח

שני אחים ראובן ושמעון ראובן חריף ומפולפל וצריך ללמוד ושמעון אינו כל כך חריף ויעקב אביהם חפץ שילמוד אחד מהם ואחד יעסוק בצרכי הבית. אם ראובן אינו ירא שמים אם ילמוד ולא יעסוק אלא להתכבד. ושמעון ירא שמים אם ילמוד. לא ילמוד אלא לקיים המצות. האב יעזוב ראובן לעסוק בצרכי הבית וישלח את שמעון ללכת לעסוק בתורה:

סימן תתקנט

בין שני הכרובים למה שני הכרובים להורות שיעסקו שנים בתורה יחדיו שנאמר (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו. ליראי ה' ולחושבי שמו בגימטריא תרי"ג מצות:

סימן תתקס

אם צריך אתה חבר וראית בחור שמבזין אותו מפני שהוא גברתן והוא שתקן ופריצים מבזין אותו וראית שנשמע לך אותו בחור להיות חבירך ותלמידך אז תדע כל הנבזה בעיני אדם שלא מחמת מעשים רעים עתיד שיתעלה שנאמר (ישעיהו נב יג) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא:

סימן תתקסא

שנים או שלשה שמדברים בדברי תורה והנה שנים נושאים ונותנים ועוד אחד יושב שם ויודע לשאת ולתת עמהם ואין צריכים לו כי הם בעצמם ידברו כל מה שזה רוצה לומר. ישתוק ויקבל שכר מפני שלבו אומר לישא וליתן עמהם כדי שידעו שגם הוא יודע ואפילו אינו מתגאה. שמא יחשדוהו ואם שום דבר יודע לחדש להם ישא ויתן עמהם:

סימן תתקסב

אחד מן התלמידים היה שואל לרבו אמר תלמיד אחד מתי יסיים זה דבריו ואשאל גם אני. אמר לו הרב הוי פקח ושתוק שתדע בשתיקותך יותר ממה שתדע בדבורך לפי שתדע שאלתו ומה שאשיב לו ואח"כ אשיבך זהו שנאמר (משלי כג א) כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך. ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה ואהבת לרעך כמוך:

סימן תתקסג

הרב שדורש ברבים ושמע התלמיד ויש לו קושיא במה שהרב אומר אם יודע התלמיד שהרב שמח אם יקשה לו ולא יהיה בוש שלא ידע להשיב ישאל ואם לאו אסור ואל ילבין פניו ברבים ואל יקשה אדם למתרץ הבלים ודוחה אותו בקש:

סימן תתקסד

אחד היה מגמגם בדבריו קודם שהיה מוציא מפיו דבור אחד היה עובר שעה גדולה וכשהיו משחקים עליו היה כועס א"ל רבו אל תשאל בפניהם המתן עד שיצאו או תכתוב בכתב מה שקשה לך ואתרץ לך:

סימן תתקסה

יכולים צדיקים לעשות גדרים על חסידים ויראים שיעברו על מה שגדרו אע"פ שאין הצבור יכולים לעמוד באותו גדר אבל הם עצמם ברצונם מקבלים כגון שאמרו ביניהם כשאנו יושבים לפני הרב כל מי שיכנוס לתוך דברי חבירו נלקנו או כל מי שידבר דבר בטל או מי שיעכב לבא לבית המדרש על זמנם הקבוע או לבהכ"נ ולא יתן לדבריו אמתלא הנראה בעיניהם וכיוצא באלה נלקה בכך וכך. שהרי כיוצא באלה אמר רבי יוחנן בן נורי כמה פעמים לקה עקיבא בן יוסף על ידי לפני רבן גמליאל והוסיף לי אהבה לקיים מה שנאמר (משלי ט ח) הוכח לחכם ויאהבך:

סימן תתקסו

כל המקנא שלא ידעו אחרים טעמי תורה אלא הוא לבדו לבסוף לא ידע הוא אבל אם בשביל שאינם הגונים ויתגאו בו מותר שנאמר (תהלים כה יד) סוד ה' ליראיו:

סימן תתקסז

אם יש לאדם תלמידים יעסוק בתקנתם כיצד אם רב אחד טוב בעיר ויש לו תלמידים טובים כתלמידיו כך יעסוק בתקנתם כמו בתקנת תלמידיו ואם יש לו תוספות ואין לרב אחר שהוא טוב תוספות לא יחשוב לא אשאיל לו. ויבואו תלמידיו לפני ללמוד לכך אמר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך וכתיב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך:

סימן תתקסח

אם יבאו תלמידים במקום אחד לפני הרב להיות בביתו מתאכסנים ויש רב אחר בעיר מוטב שילמדו מן הרב שבבית וכתיב (משלי כג א) בין תבין את אשר לפניך אם יודע כמו האחר אם רואה הרב שחפצים ללמוד לפני רב אחר יאמר להם לפני מי שאתם חפצים ללמוד תלמדו לא אקפיד ואין לבי עליכם. לא מכל הרבנים זוכה אדם ללמוד שאפילו בחוצה לארץ הולך אדם ללמוד לפני הרב. אע"פ שיש בארץ רבנים כר' יוסי הכהן שהלך לפני רבו לצידון. ואין להקשות מבר קפרא שאמר על רבי חמא עמא ורב יצחק הלך מרבו בר חמא:

סימן תתקסט

אמר ר' יצחק לר' שמן בר אבא הני ביעי חשילתא שריין ואת לא תיכול משום שנאמר (משלי א ח) ואל תטוש תורת אמך אם הורה כבר רב לאיסור והלך למקום אחר ולמד לפני רב של אותו מקום להתיר ושניהם הביאו ראיה לדבריהם והרב יודע שבעיר שמשם התלמיד הבא ללמוד לפניו. שרב שבאותו העיר אוסר מה שהוא מתיר אף על פי שזה הרב יודע שהוא מותר והתלמיד חושב אם אעשה לחומרא יכעוס עלי זה הרב יש לרב לומר פלוני כיון שאסר דבר אל תהי נוהג בו היתר אע"פ שנראה להתיר ולא מפני שנותנים עליו מחומרי המקום משם איסור גמור היה נראה לו:

סימן תתקע

כתיב (משלי א ח) ואל תטוש תורת אמך א' אחד מ' ארבעים ך' פשוטה ת"ק כמנין ישראל כלומר אל תטוש תורת ישראל. ב' פעמים כתיב במשלי אל תטוש תורת אמך תורה שבכתב ותורה שבעל פה:

סימן תתקעא

שנים שמתוכחים יחדיו לא יאמר אדם לחבירו חכם מה אתה אומר כי משמע כמו שאומר לו שוטה אף על פי שחבירו אינו יכול להתקשט:

סימן תתקעב

מי שהוא חריף ומפולפל ובעבור ענותנותו ילך במקום שהרב אומר לתלמידיו ההלכה ואותו הרב אינו חריף ומפולפל ויתבייש שזה יושב שם. אותו חריף חוטא אע"פ שאינו מקשה לו:

סימן תתקעג

מדה יהיה לאהבה. לא יאהב אדם את רבו והוא יודע שאין לו הצלחה לפניו ובעבור אהבתו ילמוד לפניו או יניח בנו ללמוד לפניו וכתיב (משלי יז כד) את פני מבין חכמה למוד לפני מבין ואם לאו הרי לך עון שאתה מכבד את רבך והיית לומד לפני אחר יותר מלפני רבך וגם מאבד לבנו תלמודו והכל לפי השעה ורבי אושעיא עזב בר קפרא והלך לפני ר' חייא. ורב יצחק עזב רמי בר חמא והלך לפני רב ששת ולא יבייש את רבו הראשון לומר עזבתיו לפי שאינו יודע. ולא מפני אהבה או אשה יתחתן בהם או שאוהב את חבירו והוא יודע שבמקום אחר תקנה טובה יבא לו או לבנו או לבתו כי טובים מחבירו ומבני חבירו ובעבור אהבת אדם לא יכנס במחלוקת. וגם הזהר אם יש לך בן למול באהבת אדם לא תקח מוהל כי אם אומן ומוחזק. לכך בשלשה דברים אלו הזהר מלחזור אחר חיתון או אחר מלמד או אחר מוהל בשביל אהבת בני אדם. ולא יהיה לך אדם אוהב שתגלה לו נסתרות שגלו לך אחרים כי לך האמינו סוד שלהם ולא להם ולא תשנא אחד מפני חבירך אין לשנוא אלא מה שהקדוש ברוך הוא שונא ואשר אוהב אהוב:

סימן תתקעד

אדם היה מתקן ציצית לטליתות שלח לו אחד טליתו שיתקן לו ציציות לטליתו אמר ליה בעל ביתו אל תתקן לו כי אני שונאו ואינו ראוי לישב בטלית. אמר ליה החכם אם קודם שכעסתם יחדיו היית מוחה בידו שלא לעשות ציצית לטליתו הרי כונתך לטובה ואתה לא דברת לו שלא לתלות ציצית בטליתו קודם שכעסתם יחדיו לכך לא תמנע ממנו ולא ישמע לך:

סימן תתקעה

אם אדם שומע דבר תורה מאדם טוב ויודע שאינו מתקבל על לב אם אומרו וילעיגו בו אל יאמר אותו הדבר בשם אומרו אלא יאמר טעיתי אני וזהו כל הני מילי מעליותא תדרשון משמי:

סימן תתקעו

כי אחר דברי תלעיג. וכי מותר להלעיג אלא כגון מחייכו עלה במערבא שצריך אדם לתת מתון לדבריו עד שישקלם או יאמרם לחכם כמו שאמר:

סימן תתקעז

אדם ששמע טעם טוב או קושיא טובה או תירוץ טוב ממין או ממומר או מאדם שמחטיא את הרבים אל יאמר דבר משמו. אם שמע דבר מקטן או מנבזים והוא יושב בין בני אדם שהוא יודע אם יאמר משמו שלא יקבלו דבריו ואף ע"פ שהדברים נכונים מוטב שלא יאמר משמו אא"כ שמתחלה יצא הטעם ממנו אם שמו ראובן ויש ראובן אחר יאמר שמעתי בשם ראובן. ואם יאמרו איזה ראובן אל יגיד אלא אם הוא יושב שם. ואם אותו הוא ירא שמים יאמר לזה אל תגיד משמי כדי שיהיו הדברים מקובלים. וזהו שנאמר הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי אם אינם הגונים לבך תשית לדעתי לדעתם לא נאמר אלא לדעתי כאילו לא יצא מפיהם ואם שמע מצדיק טעם שאין נראה לו בטוב הרי כתיב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך כשם שהיה לך צער שהיו אומרים משמך דברים שאין בהם ממש כך אל תאמר משמם דברים שאין בהם ממש:

סימן תתקעח

מי שלמד לפני יהודי ולאחר שלמד המיר הרב לא יאמר הטעמים ששמע ממנו משמו שהרי רשב"ג שנה שמו של ר' מאיר וקרא לו אחרים אומרים ולרבי נתן יש אומרים כל שכן מי שכופר בכל התורה כולה:

סימן תתקעט

כתיב (משלי כה יג) כצנת שלג ביום קציר ציר נאמן לשולחיו ונפש אדוניו ישיב הבא לשמוע דברי תורה מפי מתורגמן נאמן או תלמיד נאמן שיאמר בשם אומרו. ואם הוא בקבר נפש אדוניו ישיב שגורם כשאומרים דבר תורה משמו שמשיב הקב"ה נפש רבו

לרבו ודובבות בקבר שפתותיו. וסמך לו איש מתהלל במתת שקר זה דומה לשולח צדקה ביד נאמן והוא אומר אדוני שולח את זה אבל ביד איש שקר אומר אני נתתי משלי וכן מי שאינו אומר דבר בשם אומרו:

סימן תתקפ

כשמזכירין תלמידי חכמים אין צריך לומר זכרונם לברכה כמו שאין אומרים כשאנו קורין בתורה על משה ועל אהרן זכרונם לברכה וכל שכן באחרים:

סימן תתקפא

מהן שאין כותבין ז"ל שהרי מר בר רב אשי כשהיה אומר בבית המדרש בשם אביו היה אומר אמר רב אשי ולא היה אומר זכרונו לברכה בתוך שנים עשר חודש שמת האב אם מזכיר אותו אומר זכרונו לברכה (ואשר אמרו על חרבונא זכור לטוב וכו' כנזכר לעיל):

סימן תתקפב

אם אדם מדבר בשבח צדיקים בין יהודים בין גוים כגון אותו הפלוני עשה לישראל אותה הטובה רשאי לומר זכור לטוב:

סימן תתקפג

כשיש לאדם תלמידים חנוך לנער על פי דרכו. אם מבינים בסתומות דבריך כפי מה שהוא תגיד לו. ואם אינו יודע בסתומות תפרש לו שהרי לפי שמשה רבינו אמר יעבוד אדם עבודה זרה ואל יצטרך לבריות ולא פירש כשאמר ע"ז עבודה שהיא זרה שיתבייש לעשות אותה מלאכה ואל יצטרך לבריות ונכשל בה זרעו:

סימן תתקפד

ולמה אין שונין לחכם ולמה אין מפרשין לחכם לפי שכתוב (משלי א ה) ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה וכיון שהוא חכם אם היו מפרשים לו לא היה משים לבו להבין דבר מתוך דבר. ובזמן הזה שאין חכמה יתירה צריך לרב לפרש הכל. גם אם יכתוב פירוש יפרש כל הצורך כדי שלא יהא יגע לחשוב ויבטל משאר דברי תורה ומה שאמרו בתורת כהנים אין שונין לחכם ואין מפרשים לחכם כגון חכם שמבין בזריזות שנאמר ודעת לנבון נקל. כמו שאמר בן עזאי לרבי יוסי הגלילי בתורת כהנים כשהיו

מקשים לו יאמר החכם בכאן יש קושיא וישים התלמיד אל לבו שידע מעצמו ויכנס בחריפות וכשלא ידע אז הרב יגיד לו:

סימן תתקפה

ולמה רמז הכתוב בסתם ואתה פה עמוד עמדי שאסר לו בתשמיש המטה. ואהרן ומרים אלו נאמר להם בפירוש לא אמר אהרן הלא גם בנו דבר. אכול תאכלו אותה בקדש כאשר צויתי ואמר לו ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' כך בזה אם אמר למשה בפי' פרוש מן האשה הרי נקבל ואם בסתם ואתה פה עמוד עמדי מזה הסתם אין הוכחה שמא על זה לא נאמר שיהא אסור בתשמיש המטה אלא לא אמר לו אלא עד שיעמוד בהר סיני לקבל התורה אמר להם פה אל פה אדבר בו דברתי לא נא' אלא אדבר מכאן ואילך אדבר לפי שאתם משוי' דבורי אליכם כמו דבריכם אלא מכאן ואילך לכם בחלום אדבר בו ואליו אדבר פה אל פה בפי' הרי משה שפירש מאשתו מדעתו שסמך על מה שאמר בסתם ואתה פה עמוד עמדי ולמה דברה תורה בקוצר ובסתם כגון גזירות שוות וכגון בכאן מפני שמקרא שאחריו יוצא לכמה טעמים. ואילו נאמ' בפי' לא היינו יודעים טעם אחר כגון ואתה פה עמוד עמדי למדים אנו שהקור' בתורה בעמידה שנאמר עמוד וש"צ אומר עמוד והיה לו לומר עמוד עמדי אלא שהיה נראה כעושה עצמו אלוה פה עמוד במקומו ואלו היה מפרש כל דבור ודבור היה צריך להרבות קלפי' וכתיב (דברים טו יא) כי לא יחדל אביון והתורה חסה על ממונן של ישראל ואין יכולין לקנות כלם קלפים וגם אין כלם יודעים לכתוב. ועוד לא היה כותב בכמה ימים ועוד אדם עוסק במלאכתו נמצאת תורה בטלה:

סימן תתקפו

אמנון היה לו רע ושמו יונדב בן שמעא אחי דוד ויונדב איש חכם מאד להרע מכאן אמרו אל יתחבר אדם לרשע אפי' לקרבו לתורה:

סימן תתקפז

אל יגדל אדם יתום רכיל כי אין לו זכות ואל יניח בין תלמידיו רכיל כי לעולם לא יהא להם שלום מפני רכילותו. ולא יהיה לאדם שפחה ועבד רכילים:

סימן תתקפח

כתיב (איוב כב כג) אם תשיב עד שדי תבנה תרחיק עולה מאהלך. א"כ למה הוצרך לומר אם און בידך הרחיקהו ואל תשכן באהליך עולה. אלא בא ללמדנו שלא יאמר הרב אניח לתלמיד עול בביתי כדי שאזכנו וילמוד ממעשי לא יועיל כי יותר ילמד לבני ביתו עולה:

סימן תתקפט

פעם אחד היה לת"ח אחד תלמיד שלא היה בכל דבריו הגון כי בדבר ממון לא היה טוב אמרו לו אין זה ראוי לישב לפניך אמר הוא גורם שאני לומד תדיר ודוחק אותי בכל יום ללמדו ובעבור עצמי אני עושה:

סימן תתקצ

כתיב (מלכים ב' ד א) ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את ה' כי לא היה הנביא מניח תלמיד ללמוד לפניו אלא הבדוקים לו שהיו יראי ה' והרי גחזי היה לפניו אז כשבא לפניו לא החמיץ עדיין עד שבא להודפה אמר אלישע הרי דעתו לא נודע בגלוי ואם אעזוב אותו יאמר על חנם גרשו לכך המתין עד שחטא בדבר שגרוע בישראל לא היה עושה כי אחר שנשבע אלישע שלא ליקח מנעמן לקח גחזי בשם אלישע וזה היה חילול ה' ועוד רצה לגנוב דעת רבו הנביא היודע כל הרי נודע לכל בשתו לומר הרבה יש לו לאדם לסבול עד שיגרש את תלמידו עבור תרעומת בני אדם עד שיודע בשתו:

סימן תתקצא

כתיב (משלי כה יז) הוקר רגלך מבית רעך והלא אמרו חכמים יהא ביתך בית ועד לחכמים אלא מבית רעך מאשתו שהרב יעשה בית המדרש מצד אחר שלא יסתכלו הנכנסים והיוצאים באשתו או בבתו או בכלתו הרי מצות תורתו באה בעבירה וכתיב (בראשית יח י) ושרה שומעת פתח האהל והוא אחריו. ד"א הוקר רגלך מבית רעך אם הוא אוכל ויש לו חרפה באכילתו ובשתייתו לפניך אל תבא בעת האכילה. וגם אם יש גנבים מצויים בתוך ביתו שפחות או עבדים הוקר רגלך מבית רעך כי יאמרו פלוני גנב. ד"א הוקר רגלך מבית רעך שתהא בתורה ולא תבא לביתו עבור לטייל עמו בדברים בטלים ד"א הוקר רגלך מבית רעך אל תשתדל עמו בשעת קלקלתו. ד"א הוקר רגלך מבית רעך שאם תהיה בביתו פעמים צריך לנקביו ויהיה לו טורח הוקר רגלך פן ישנאך אבל

כגון אביי ורבא בבית רב יוסף ורב יהודה בבית שמואל שכל היום היו לומדים על זה לא אמר:

סימן תתקצב

מעשה שבאו בחורים מארץ מרחקים לפני רב אחד נתן להם חדרים וקבע להם כלי מלא מים אצל מטות של כל אחד מהם אמרו מה טיבן של מים הללו אמר להם אם אתם מלאכים כשיגבר יצריכם עליכם הרי יצר יכלה מכם כי אין דבר שמבטל יצר כמו מים קרים תשבו עד שיכלה יצרכם ויכבה הרי תורתכם טהורה וכתיב (תהלים יט י) יראת ה' טהורה וכתיב (תהלים יב ז) אמרות ה' אמרות טהורות:

סימן תתקצג

כתיב (משלי ד כה) ועפעפיך יישירו נגדך בשעה שאדם לומד או מהרהר בדברי תורה או כותב וחלון לפניו אל יביט בחזירים או ביציאה או בדבר מאוס או בע"ז ותכשיטיה:

סימן תתקצד

אמרו לזקן במה הארכת ימים אמר כי היו אורחים בביתי ולא היו מבינים בלשוני והיו מדברים עמי לשון עברית בבית המרחץ ואני לא דברתי מעולם בבית המרחץ ובית הכסא ואפי' דברים של חול אע"פ שמותר הואיל ועשיתי גדר ותוספת הוסיפו לי אף שנותי:

סימן תתקצה

תורת ה' תמימה ואיזו תורה בעלת מום אלא מי שקבל עליו דברי חברות חוץ מדבר אחד או נכרי שקבל עליו כל התורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. תורת ה' תמימה תלמיד שהגיע להוראה אבל מי שלא הגיע להוראה ומורה אותה תורה בעלת מום. תורת ה' תמימה לעתיד משיבת נפש עדות ה' נאמנה שכבר נעשה על ידי אלישע ויחזקאל:

סימן תתקצו

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב צוה לנו שנעשה תקנה שיהא מורשה כיצד שלא תקח אשה שאחיה רעים אלא שאחיה טובים וחכמים. ד"א כשהיו ישראל מקובצים ונקהלים יהיו עושים תקנה כדי שלא תפסוק תורה. כיצד יהיו נודרים ונותנים לצורך תלמוד תורה. מורשה קהלת יעקב כבית שמאי ב"ש אומרים אין תורה אלא לבני טובים. דבר אחר שנים שוים וחפצים ללמוד ואין סיפוק במעות אלא לאחד מהם מוטב לעסוק

שילמוד בן תלמיד חכם מאותו שאביו אינו תלמיד חכם. ד"א מורשה קהלת יעקב היו עושים תקנה שילמדו כהנים ולוים כשהיו ישראל נקהלים היו אומרים תנו לנו שנתפרנס כגון תרומות ומעשרות כי אתם יש לכם מורשה כלומר ירושת ארץ ישראל תנו לנו כדי שנעסוק בתורה:

סימן תתקצז

אם רואה אדם או שמע שיש בעיר אחת תלמידי חכמים ואינם אוהבים זה את זה אם צריך לשלוח אליהם שאלות לא יכתוב כתב אחד להם ולא יכתוב כך שואל אני מכם פלוני ופלוני אלא לכל אחד יכתוב כתב לבד לכך ישאל לזה לבדו ולזה לבדו שאם אין יראת שמים בהם במקצתם כיון שיראה שחבירו כתב כך יעסוק לסתור ולשבר דברי חבירו לכך יכתוב לכל אחד לבד ואם יודע שיש מקצת צדיקים ויש שאין יראי ה' בהם לא ישאל אלא לצדיקים:

סימן תתקצח

כתיב (דברים לב ז) שאל אביך ויגדך ואם תדע שלא ידע להשיב אל תשאל בפניו. זקניך ויאמרו לך מגיד לך הכתוב שאם שאל תלמיד לרבו ואינו יודע להשיב אל ישאל בפניו לחכם כדי שלא יתבייש רבו:

סימן תתקצט

בבית המדרש בפני רבים לא היו מניחים לשאול יותר מג' שאלות כנגד ג' פעמים שכתוב שאמר הקב"ה לשלמה ולא שאלת. וגם השואלים לחוזים בככבים אין יכולים לשאול יותר מג' דברים בפעם אחת ורבא לא שאל אלא ג' ענוה וחכמה ועושר:

סימן תתר

כתיב (שמות כב יד) אם שכיר הוא בא בשכרו וסמיך ליה כי יפתה איש בתולה כמו שאמר בן סירא לא את הכל תביא לביתך לא ישכיר אדם לא פועל ולא מלמד שצופה בנשים כשאינו צריך לדבר עמהם או מדבר עמהם דבר שלא לצורך מן הדין היה שלא יראה אדם באשה אלא כשצריך לדבר עמה פן יתאוה אליה וכתיב (משלי ו כד) לשמרך מאשת רע מחלקת לשון נכריה אל תחמוד יפיה בלבבך פן תקחך בעפעפיה:

סימן תתרא

אם יש אדם שרגילים בני אדם אצלו אל ישכיר עצמו ללמד תינוקות כי יבואו אצלו ולא יוכל לעסוק בתינוקות בטוב ואל יאמר אדם הואיל ואני מלמד ילדים ביום אשכים ואלמוד לעצמי בבקר מפני שנמצא שישן כשצריך ללמד לנערים והוא קבל שכר ללמדם בטוב אל ילך אדם לבית חבירו או בכל מקום שיש שם מושכר לעשות מלאכה כי אם תדבר עמו ממעט במלאכת חבירו ואפילו אם יראה חבירו בעל הבית יתבייש לומר לשכירו מאומה וגם לזה המבטלו:

סימן תתרב

לא ראיתי צדיק נעזב כמו עזבה יתומיך אני אחיה הייתי מצווה להחיות זרעו חוסה במותו צדיק אשרי בניו אחריו וזהו שנאמר (תהלים לז כה) וזרעו מבקש לחם. לא ראיתי צדיק נעזב כשאדם מבקש שכירים אע"פ שהצדיק אינו כל כך בעל כח במלאכתו כמו אחר לא עזבתיו ולקחתי רשע במלאכתי אע"פ שהוא בעל כח כדכתיב (משלי י טז) פעלת רשע לחטאת ולא ראיתי בזרעו מבקש לחם שלא יתבייש אבל ברשעים תראה מבקש לחם שנאמר ושלומת רשעים תראה:

סימן תתרג

כי יראה חכמים ימותו ויצטער עליהם אם תראה אדם שמרבה דברים וכופל בדברים אל יהא לך עסק עמו שהרי כל היום יטריחך בדברים ותבטל מדברי תורה:

סימן תתרד

החולה כשהחכמים מבקרים אותו וקשה להם שמתבטלים מן המצות ומדברי תורה בעבורו כתיב (תהלים מא ב) אשרי משכיל אל דל אחד היה קבוע ללמוד תורה והיה בקי לקנות חפץ אחד יותר משאר בני אדם בקשה ממנו אלמנה אחת לקנות לה אותו חפץ חשב איך אתבטל מדברי תורה אמר לו זקן אחד לא טוב אתה מרבן גמליאל ור' יהושע שהלכו לקנות בהמה למשתה בנו אף אתה כשאתה תלך תהרהר בדברי תורה ויתנו לך בזול וכאלו נתת מידך לה וזכות טרחך ישלם לך הבורא:

סימן תתרה

רב יהודה אמר העוסק בצרכי צבור כאילו עוסק בדברי תורה. החכם מצא תלמידו שהיה עוסק בצרכי צבור אמר לו עזבת את התורה. רע עשית הרי מרדכי כשעסק בתורה נמנה למעלה וכשהיה עם המלך נמנה למטה. אמר רב יהודה זהו כשאין אחר עוסק בצרכי צבור אבל אתה כיון שיש לך שעוסקים בצרכי צבור כמוך עליך נאמר חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך:

סימן תתרו

מי שהקיז דם ואם ישקוט שלא יעשה מלאכה ושלא ילמוד אחר כך יהיה לו כח יותר שיהא עוסק ימתין ולא יסתכן בנפשו ולא יכהה מאור עיניו בלמוד. אחד הקיז דם ואח"כ עשה מלאכה להודיע גבורתו ומת ואמרו עתיד ליתן את הדין שהביא עצמו לידי סכנה:

סימן תתרז

רב אחד היה אומר ההלכה לתלמידיו ובא אחד ורצה להגיד לרב ענין הפסד ממון שלו ומנעו החכם. אמרו של בית רבן גמליאל לא היו מניחין לומר בבית המדרש אסותא כשאדם מתעטש מפני בטול תורה. וכן זה אם היה אומר לו שהפסיד היה מפסיקו מן הלימוד כי מן הצער לא היה לו לב ללמוד וכן כשאדם הולך להתפלל אל יגידו לו דבר מועט שמצטער בו או דבר שחוק או דבר שצריך להעמיק בו לפי שלא יוכל להתפלל בכוונה וכתיב (משלי ד כג) מכל משמר נצור לבך:

סימן תתרח

אחד שאל מחכם אמר עכברים אכלו מלחמי אם אוכל לאכול מן הלחם אמר ולמה לא תאכל א"ל פן אשכח תלמודי ואני נזהר מלאכול מכל מה שמשכח התלמוד ועתה אני רעב. אמר לו החכם אינך חייב עד שישב ויסירם מלבו. ואני רואה שאינך עוסק בתורה ואתה פנוי והיית יכול לעסוק וכל היום אתה בטל מדברי תורה והולך אתה עם עמי הארץ לשמוע דברים בטלים מוטב היה לך שלא היית נזהר מדברים המשכחים כדי שהיית שוכח דברים בטלים שאתה עוסק בהם:

סימן תתרט

אמר ריש לקיש רבנן לא בעי נטירותא ודוקא אותם שלומדים יומם ולילה ואין להם עסק אחר אבל אם לומד ועוסק בדרך ארץ הרי הוא כאחרים ויסייע לכל עולים שמטילין על הקהל:

סימן תתרי

לאחד היה לו בן חריף ועוסק בתורה כל היום ואביו היה עשיר ונותן לו כל אשר לו ולא רצה לתת מס אמר אין לי מה ליתן אמרו לו כיון שאתה נושא ונותן בממון תתן ועתה שאין חכמה בלא דרך ארץ שהחכם עוסק גם בדרך ארץ לכך הכל נותנים ואין ידם תקיפה על הצבור:

סימן תתריא

ההולך לדרך לארץ מרחקים למקום תורה ובידו כסף כנגד שיוכל ללמוד ב' סדרים ילמוד תחלה מה שנוהגים ללמוד תדיר ויוכל ללמד לאחרים שאם ילמוד תחלה סדר קדשים ועדיין אינך יודע סדרים שצריכין להם בכל יום כמו שחיטת חולין ושבת וברכות וכיוצא בהם כי כשלומד אלו יהיה בלבו כדי ללמד לאחרים ולא יתכן לאותם שלא למדו עדיין מסכתות הצריכים להם להורות בכל יום שילמדו להם מסכתות שנוהגים לימות המשיח. ובמקום שיש מחלוקת במשא ומתן צריך לעסוק בסדר נזיקין ואפי' כשלומד שאר סדרים כדרב יהודה:

סימן תתריב

אחד תלמיד שאל לחכם אמר כשאני מסיים סדר או מסכתא יבא לי שום צער מה אעשה אמר לו החכם א"כ אל תכתוב שמך בספר וכשתכתוב שום ספר קודם שתתחיל לכתוב תתענה יום אחד ותתפלל להקב"ה שיצליחך שלא יפגעך רעה וכן קודם לסיומו תתפלל שלא יארע לך דבר רע כל זמן שאתה עוסק באותו ספר או באותה מסכתא וכן עשה והצליח ולא נזוק:

סימן תתריג

מעשה באחד שהיה מדלג בכל מקום שכתוב רשעים כשהיו אומרים שומר ה' את כל אוהביו ואת כל הרשעים ישמיד לא היה אומר הרשעים ונעשו כל בניו רשעים גמורים

והמירו כי אמר אני רשע ואיך אבקש רע לרשע לכך לבסוף המירו בניו לכך נאמר אל תהי צדיק הרבה וא"ת רחמנא לבא בעי וזה היה כוונתו לטובה לפי שהיו בעיר חסידים וחכמים והיה לו לשאול. ואומרים לו והלא דוד היה לו אבשלום ולא מנע לומר את כל הרשעים ישמיד. אמר להם תהלת ה' ידבר פי והרשעים מה שהקב"ה חפץ יעשה בהם וכן מי שבניו מומרים וכי לא יתפלל ברכת המינים לכך כתיב (קהלת ז טז) אל תתחכם יותר ואל בינתך אל תשען:

סימן תתריד

מעדה בגד ביום קרה חומץ על נתר ושר בשירים על לב רע. מעשה היה והביא נכרי אחד חלוק ואמר לנכרים שהוא היה חלוק של הנצרי אמר אם אינכם מאמינים תראו מה אעשה השליך החלוק באש ולא נשרפה. ואמרו הכומרים ליהודים הרי תדעו כי יש קדושות בחלוק אמר החכם תנו אותו אלי ואני אראה לכם מה יש בו לקח חומץ חזק ובורית וכיבס החלוק לעיניהם אמר השליכוהו עתה באש ותנסו והשליכוהו באש ונשרף אמרו לו מה ראית לכבסו אמר להם מפני שהיה משוח בסלמנדריא והוצרכתי לכבס הבגד וכשלא היה על הבגד נשרף הבגד הרי מקיש כשר בשירים לחומץ על נתר כי סיד שנעשה בחומץ בנין חזק וקיים הוא אבל מי שעושה חומר בנתר וחומץ בנין עראי ולא יתקיים והרי מקח טעות. מי שעשה תנאי עם בנאי לבנות לו בנין חזק בחומץ ועשה לו בנתר ובחומץ ואף על פי שמראם שוים וכן ושר בשירים על לב רע כגון לוים שמשוררים על תודה של רשעים ולבם רע דכתיב (משלי כא כז) זבח רשעים תועבה ואף למשורר כן וכן חתן וכלה שהם רשעים ולבם רע אסור לשורר להם לשמחה שנאמר לכן על בחוריו לא ישמח ה' וכתיב (ישעיהו סה יח) שישו וגילו עדי עד וכתיב (ישעיהו סה יח) כי הנני בורא את ירושלים גילה ואת עמה משוש וגלתי בירושלים וששתי בעמי ולא ישמע בה קול בכי וקול זעקה מתי אתם שישו וגילו כשגלתי וששתי בעמי הצדיקים ולא ברשעים וכן ושר בשירים על לב רע על לב עצב כמו אין זה כי אם רוע לב מי שאמר שירים פסוקים ומתנגן או כמו פיוטים שנתקנו לשבח בהם להקב"ה שהם משוררים לפקח ולשמח לב עצב רע בעיני ה' שמשתמש בעבודת ה' כך חוטא האדם עושה חומר בחומץ ונתר ועובר על בל תשחית וכן מעדה בגד מי שמשיר בגדים של חמימות בקרה ולובש בגדי משי והשלג מקלקלם עובר על בל תשחית על בגדי משי שקלקלן ועל השחתת גופו עובר שיש לו קרירות וכן הוא גם דרך המשל:

סימן תתרטו

אין דבר שכתוב בתורה שאין יוצא משם צורך לדורות שהרי אנו מברכים על קריאת התורה לפניה ואחריה ברוך נותן התורה ואח"כ קורא אפילו פרשה שאין בה שום מצוה כגון וישלח יעקב מלאכים לפניו שבה פרשת אלופי אדום. וכתיב (דברים לב מז) כי לא דבר רק הוא מכם מפרשת אליעזר שמעינן הלכות קבלת האורחים בסבר פנים יפות. והאורח שלא יטריח את בעל הבית שנאמר ויאמר להם אל תאחרו אותי ולומדים אנו שיש להתפלל שיזמין הקב"ה אשה חסידה לחסיד ולא יחוש על עושר כי אם שיהא צדקת ומפני מעשיו הטובים ירבו לו עושרו. ואם יתחתן בשביל העושר לבסוף יפול בידם וקיבל שכרו בעולם הזה שנהנה ממעשיו הטובים. אבל אם לוקח מבנות הטובים וממילא בא לו העושר זהו מעשיו הטובים והקרן קיימת לו לעולם הבא. וכן כתיב (ישעיהו ג י) אמרו צדיק כי טוב זה הקרן. כי פרי מעלליו יאכלו לא נאמר אלא יאכלו הוא וזרעו וכל העולם. שנאמר כי זה כל האדם. ויהנה לכל אדם כרבי חנינא בן דוסא (פרי מעלליו בעולם הזה) אברהם אבינו כמה גרים גייר ולא רצה להתחתן בהם ונתחתן במשפחתו אע"פ שהיו עובדי ע"א כי היו צנועות במשפחתו וגם גומלי חסדים כמו רבקה שאמרה גם לגמליך אשאב לכך יצאו חסידים מהם לכך לא חשש אברהם בעושר. וכתיב (בראשית כט ט) ורחל באה עם הצאן כמה היו צנועות וצנועים לפי שהיה יפה לכך לא חשש אברהם בעושר וכתיב באה באחרונה גדולות היו כארם נהרים עיר נחור שהעיר שלו היה ועל שמו נקראת ופרשת וישלח יעקב מלאכים נכתבה להודיע שלא רצה יעקב לסמוך על מה שהבטיחו הקב"ה שוב לארצך ולמולדתך ואטיבה עמך כדי שלא למעט מזכיותיו ולהודיע שיכנע אדם לפני אחיו שנאמר כבד את אביך לרבות אחיך הגדול:

סימן תתרטז

לאחר שמתו נביאים האחרונים מכאן ואילך לא נתנה לעליונים רשות ולא לתחתונים להרבות פסוק אחד כיצד לעליונים המלאכים לא יוסיפו פסו' אחד כגון פליגי בה תרין מלאכי ברקיע לא יוסיפו לדבר שום פסוק שאינו מן המקרא. וכן התחתונים כגון אליהו הכל מעשרים וארבעה ספרים מפני שלאחר שפסקו הנביאים לא ניתן לכתוב פסוק אחד ולא אות אחת שנאמר אל תוסיף על דבריו לכך עשו מסורות מכ"ד ספרים סך פעמים אותה תיבה בקרייה כי ידעו שאין להוסיף אות אחת ומה שכתוב הלא הם כתובים על דברי חוזה במדרש עידו. אנשי כנסת הגדולה אמרו מה שהוצרכו לדרוש כבר ואין נביא

רשאי לחדש דבר על עשרי' וארבעה ספרים לא מלאך ולא אליהו אלא כל מה שעוסקים מלאכים וצדיקים בגן עדן רק בעשרים וארבעה ספרים ובתורה ושל בעל פה:

סימן תתריז

יהודים שהיו הולכים בדרך ופגעו בהם לסטים ועמדו על היהודים והיהודים הרגו הלסטים ויש שם נכרים ויראים שמא יגידו לבניהם או לקרוביהם וינקמו מהם לפיכך יכולים היהודים להרוג אף אותם הנכרים אף על פי שיאמרו הנכרים לא נגיד שאין להאמין לנכרים שנאמ' אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר וכן מצינו בדוד שנאמר איש ואשה לא יחיה דוד פן יגידו לפלשתים:

סימן תתריח

יהודים ונכרים שעשו תנאי ביניהם לעמוד אלה לאלה והנה עוזרים בכל לב הנכרים ליהודים כן יעשו היהודים לנכרים ואשר כתוב (ויקרא יט טז) לא תעמוד על דם רעך אם רעך מתעבר על ריב לא לו לא יעזור לו לשקר כל שכן לנכרים לא יעזרו' היהודים על שקר וכן נכרי וישראל שעשו תנאי יחד ולא דחקו הנכרים ישראל יאמר ישראל אם לצורך יתגרו בנו אז נהיה עמכם לעזרה ואם שלא לצורך מתגרים אל יעזרום וכן ישראל לישראל ראובן שרוצה להרוג את הנכרי ואותו הנכרי אינו רוצה להרוג את ראובן יתחבר שמעון עם הנכרי:

סימן תתריט

ומעמים" אין" איש" אתי" ואדרכם" ס"ת מנשים לפי שאמרו איש אל יתגייר מהם לא איש ולא אשה אין בהם תועלת. כל מי שהוא מהם יבא לידי רע ולקלקול כל רע מעמלק. וקודם שנלחמים אומה באומה רואה הקב"ה אם ראוי מהם איש שיצא ממנו זרע טוב אותו יציל ואשר ניצל נבוכדנצר בימי סנחריב וכתיב (ירמיהו נא ט) רפאנו בבל ולא נתרפתה שלא יצא גר ממנו אבל הוא בעצמו ניצל במלחמת סנחריב. לפי שצפה הקב"ה שעתיד לגדל ולהטיב לדניאל חנניה מישאל ועזריה ולירמיה וזהו שנאמר אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק:

סימן תתרכ

כשאדם גומר מלאכה גדולה צריכה ברכה שהרי לאחר שברא הקב"ה את עולמו ברכו שר העולם שנאמר ישמח ה' במעשיו. וכן כשכלו מלאכת המשכן ברך אותם משה.

וכן עשה דוד ושלמה וכן חזקיהו. וכן הוא אומר מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו שלא ברכוה וכן מי האיש אשר אירס אשה ולא לקחה שעדיין לא היתה ברכת נשואים וא"ת למה נאמר ויברך אותם משה שתשרה שכינה במשכן והלא כבר הבטיחו הקב"ה ושכנתי בתוכם אלא שהיה ירא שמא יגרום החטא ושמא משה או בצלאל לא כיונו לתקן כמו שנצטוו ועוד אע"פ שעל פי הדיבור נצטוה דוד לעשות מזבח אעפ"כ ברכו ארונה היבוסי:

סימן תתרכא

מה ברכה ברכם בשביל מלאכת המשכן ברכם בברכת כהנים שהרי סמך לברכת כהנים ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן כלת כתיב שאף הכלה צריכה ברכה:

סימן תתרכב

איזהו שפיר מרוקם אבא שאול אומר תחלת ברייתן בראשון שתי עיניו כשני טיפין של זבוב פיו מתוח כשעורה וגויתו כעדשה שני חוטמיו כב' טיפין של זבוב פתוח ידים ורגלים אין לו על כן מפורש בגמרא הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני ולכן עצם כשעורה מטמא ומחיה כעדשה:

סימן תתרכג

ופעמים בני אדם שונאים זה את זה בחנם ולמה יהיה זה לפי שלאחר הימים יהיה ריב ומצה בין זרעם ולכך למפרע מזלו של זה בשנאה עם זה קצת דבק בלב האבות ואם הדבר כך שלא משום אהבתו של זה את זה מסייע אחד לחבירו להיות לו עזר כנגד טובים כמדין ומואב כנגד ישראל ואין נפרעים בימיו ממנו יתגלגל הדבר שבימי זרעם יפול זה ביד זה ופעמים אוהבים זה את זה כי אחר ימים זרעם יתחתנו זע"ז ומזלם ידע וריח האהבה דבוקה בלב האבות:

סימן תתרכד

אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע אל תאמר אם אעשה אותו זכות יבא לידי תקלה שלי לכך לא אעשה אותו זכות. וכן לא יאמר אם לא אעשה אותו דבר שאינו הגון לא יהיה תקנתי שהרי יואב ואביתר חשבו ואמרו אם לא יעזרו לאדוניהו לא יהיה תקנתם ונכשלו אין לרחם על האכזר לומר אני אפרע בשביל אותו הרמאי או מי שגזל וגנב אך תוציא מידו שנאמר ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף:

סימן תתרכה

מעשה בחסיד שראה א' שקנח ידיו בחלוק חבירו וכו' יסרו עד שהחזיר לתקן מה שקלקל:

סימן תתרכו

אל ירחם אדם על אכזריים ואל ירחם על מי שאינו מרחם על עצמו ואל ירחם על מי שהוא כפוי טובה. כגון מי שמרמה את חבירו וגונב וגוזל ומסית ומדיח ורכיל ואל ירחם על מי שאינו מרחם על עצמו. כגון מפזר מעות שלא לצורך ואינו נשמע כשיועצים אותו אל תוציא המעות בהבלים. ואל ירחם על מי שהוא משחק ואומר תרחם עלי שלא יביישני ולא יכלימני פלו' שהרויח עלי זהוב טוב שיתבייש המשחק ועוד שלא יהא מסייע לעוברי עבירה ועל כפויי טוב' כגון שנתן לו אחד והוא אומר לאחרים מה שלכלבים הי' משליך הוא נותן לי ומשקר כשעושים לו טובה מכריעו לכף חובה ולאותו אדם כל זמן שנהנה ממנו שלא יאמרו לו וכשלא יהנהו יהפך לשנוא לו. ויש כשיעשו לו טובות הרבה ואם פעם אחת יעשה לו דבר מועט שאין מקובל לו ישכח כל הטובות בשביל דבר מועט ולא יחזיק לו טובה וכל מי שאינו מחזיק טובה לכל מי שיעשה לו טובה כגון שלא בפניו לא יברך את ה' שזימן לו מה שזה נותן:

סימן תתרכז

אם רעב שונאך האכילהו לחם (משלי כה כא) אבל אם היה צר עין בכל ענייי' שלא נתן לו ולא מהנה לכל אדם מממונו וגם גוזל את העולם עליו נאמר ואל יהי חונן ליתומיו כ"ש עליו:

סימן תתרכח

לאחד נשלח כסף ממקום אחר וכתב זה הכסף ילוו לחצי ריוח ויתנו הריוח לפלוני כל ימי חייו ואחריו לעניים ואומרים פלוני גזל אותנו וכבר יודעים העניים ואומרים מתי ימות פלוני כדי שיתנו לעניים מי שרוצה יתן לו מעט מיד ולא לפי הריוח אבל אם לא יודע לעניים אחרים והכסף יהיה הרבה הריוח יהיה הרבה לא יהא חושש:

סימן תתרכט

צדקה מן המובחר שאדם יתן מן היד המתכוין כשיש עני טוב שיתן לו הריוח ויתפרנס הרי טוב להלוות עבור ריוח ואם אין נאמן להפקיד בידם יתן מן הקרן לעני:

סימן תתרל

מעשה באיש אחד שהיה בידו ממון של צדקה הרבה ואמר במסכת שקלים אין מרויחי' כו' והביא האיש צדקה עמו והפסידה ונאבדה והיה פשיעה שלו ולא שאל מזקני העיר ואחר שנים באותן דרכים הלכו מזרעו ונכשלו ונהרגו ומתו:

סימן תתרלא

מעשה באחד שאמר לחכם פלו' הלך לעולמו ואמר לי לתת כך וכך על פיך לעניים טובים ושאל למי אתן לפלוני ופלוני הטובים אם טוב בעיניך אמר לו החכם אם אתה היית רגיל לקרובך ליתן ואתה תרצה להקל מעליך בממון של פלוני שנתן לצדקה כשהלך לעולמו ואתה עשיר דע כי עון הוא לתת נמצא שאתה גוזל את העניים ואם אתה לא תתמעט מלעשות לקרובך מה שהיית עושה הרי נחלוק להם ואם לאו לא להם נחלוק:

סימן תתרלב

אחד היה לו כסף ואמר לחכם תחשוב למי שיהיה מצוה רבה אמר ליה החכם לפלוני ופלוני שהם ענים וטובים וגמר בלבו ואמר כן יהיה. למחר אמר לחכם אם יש עני אחר היית ממעט לאותם שאתמול אמרת כדי שנתן גם לאחר אמר כיון שאינו יותר טוב מאותם שאמרתי לך אתמול וכבר גמרתם אל תמעט לאלה אלא אם יש לך צדקה אחרת תתן לו ואל תמעט לאלה:

סימן תתרלג

מעשה ברב אחד שלח לקהלו' שלוחו לשלוח לו צדקה וקודם שחזר שלוחו מת הרב והיה לרב יורש א"ל ליורש מה ששלחו לאביך קח את הכסף ושלם מה שחייב אביך תפרע חובותיו ותחשוב כאילו הכסף בא לאביך בעודנו חי ותדע אם היה אביך חי היה פורעם לכך תן להם:

סימן תתרלד

יש פעמים הלואה טובה לעני יותר מן המתנ' כגון ראובן שהיה צדיק וביקש משמעון להלוות לו מעות בא שמעון מיד כשהלוה לו א"ל במתנ' אם נותנם לו מכאן ואלך בוש ונכל' ראובן לשאול עוד לשמעון להלוות לו. נמצא שטוב היה לו שלא נתנם לו וזהו שנאמר אשרי משכיל אל דל. כי הקב"ה גזר לכל צרכיו ויבקש האדם שיזמין לו הקב"ה צרכיו בלא חטא:

סימן תתרלה

יש צדקה שאינה נראת כצדקה והיא לפני הקב"ה צדקה מעולה כגון עני שיש לו חפץ למכור או ספר שאין חפצים לקנות ואדם קונהו מידו. וכן עני שחפץ לכתוב ואין אחרי' רוצים להשכירו והוא משכירו אין צדקה למעלה ממנה שהוא יגע בכתיבה ואתה נותן לו רוחים אבל אם תראה איש שיכול ללמוד והוא מבין. וסופר שיכול לכתוב ואינם רוצים ללמוד ולכתו' אם תתן להם צדקה קורא אני עליהם לצדקה והנה צעקה. שנאמר כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחוננו:

סימן תתרלו

אם ישאלך אדם הנה יש בידי מעות אתנם לסופר לכתוב ספר תורה או אתנם לעניים טובים שאין להם מלבושים אמור לו ישעיה אמר כי תראה ערום וכסיתו:

סימן תתרלז

אם יש לאדם בית טוב שאינו מתירא מן האש מוטב שלא יבנה בית אחר כדי שיהא בידו מעות לעשות צדקה מהם:

סימן תתרלח

יש דברים הרבה מרבים הבל זה המגדלים עופות לנוי ולקילוס ומה שמוציא עליהם היה לו לתת לעניים:

סימן תתרלט

רבי אבין עבדון ליה תרעא לסדרא רבא נחית רבי מני לגביה אמר חמית מה דעבדת אמר ליה וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות מי לא הוו בני אנשא דלעין באוריתא. הרי מי שיש

לו ממון לא יאמר אעשה בית הכנסת ובית המדרש אלא יתן לצדיקים שיעסקו בתורה ולא לאותם שגורסים קושיות ותירוצים כדי שיהו העולם סבורים שיודע כל התלמוד ולא עסקו בתלמוד אלא ראו קושיות ותירוצים וגרסום להראות חריפותם אלא יתן ליראי ה' הלומדים לקיים המצות. ומי שקרוביו צדיקים ועניים ואינו נותן להם ונותן לאחרים שאינם כל כך טובים דומה למי שמשלם למי שאינו חייב באחריותם ואינו משלם למי שחייב באחריותם כי לקרוביו הטובים חייב שנאמר וחי אחיך עמך:

סימן תתרמ

מי שיש לו בנים ואינו יודע במה לפרנסם והוא מצוה לפרנסם ואינו רוצה לקבל צדקה הרי הם עניים ורעבים ועליו נאמר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא הרי זה עון גדול ממה שהיה לו ליקח צדקה ועליו נאמר עוכר שארו אכזרי שנעשה אכזר על מי שהיה לו לרחם עליהם הוא אכזרי:

סימן תתרמא

כתיב (משלי כב טז) עושק דל וכו' להרבות לו אסור אבל עשיר שנתנו לאריס לחצי או לשליש או לרביע לא יאמר על שהאריס עני אעסוק שהעשיר יעזוב לו כדין נמצא שהעשיר יקח מתחת ידו ויתן לאחר. יכול אפי' נותן לעשיר במקומו ועני במקום רחוק כגון עשיר בא"י והוא בח"ל תלמוד לומר אך חלק או עשיר שמבקש שיתנו והוא נותן מה שמקבל לעניים תלמוד לומר אך חלק:

סימן תתרמב

יש שאין רוצה ליהנות מן הצדקה וחוטא כמו מעשה באחד שהיה משבח א"ע מעולם לא רציתי ליהנות מן הצדקה. אמר לו החכם בעבור כבודך עשית והיית מכביד על בעל הבית כי אתה נכבד והיית עמו והיה לו צער והיה לו בושת לומר לך צא ואתה ידעת ששלחת לבני אדם פלוני ופלוני תן לי זה החפץ וזה החפץ במתנה הרי מוטב לך לקחת מן הגבאי ולא היה לך בגזל כי בשכבר נתן ליד הגבאי כל מי שצריך ונהנה אינו בגזל. אבל כל מה שאדם נהנה מן היחיד ואין חפצו ורצונו בזה כאלו אוכל מן הגזל:

סימן תתרמג

שנים היו שהיו מבקשים מראובן את בתו ואותם שנים ממשפחה אחת א' היה עני ואחד היה עשיר. אמר ראובן לחכם תן לי עצה טובה אין לי כלום והנה שמעון עשיר ורוצה

בתי וברצון הייתי נותן לו בתי ואינו רוצה אא"כ אתן לו זקוקים. ולוי עני ושואל ממני מעט שמא יהיה לי זה. ואם לא יהיה לי אבקש מן הקהל לסייעני או אלך מעיר אל עיר לקבץ הרבה כדי ליתן לשמעון ויקח בתי ויהיו עשירים אמר לו חלילה לך לגזול את הבריות שהרי אמרה תורה די מחסורו אשר יחסר לו ולא לעשרו מוטב שתתן בתך ללוי שמעט יקח ממך ולא תגזול בני אדם:

סימן תתרמד

מי שיש לו נכסים הרבה ויש לו בנים ובנות עשירים ועניים יתן לעני יותר מלעשיר לבני עני יותר מלבני עשיר וללמוד תורה ירבה:

סימן תתרמה

אם אדם בא לעיר שנותנין בה מעט לצדקה ואח"כ בא לעיר אחרת שנותנין הרבה לצדקה לא יאמר הקב"ה יהיה בעזרכם בעירכם נותנים הרבה ובעיר פלונית נותנים מעט פן ימעטו מתנתם באותה עיר ג"כ בד"א להדיוטים אבל לטובים רשאי לומר וכגון שהצדיקים נותנים לטובים ואומרים האמת שאם בא לעיר פלוני נותנים מעט לטובים הרי יאמרו הצדיקים כיון שאין להם נעזור להם ואם טובים הרבה בעיר יגידו לטובים האמת שאינם צריכים ואם מעט צריכים אם לא יגידו להם יתנו להם הרבה הרי מותר להם כאילו הם גוזלים ואם נעשה אדם עני ע"י מעשיו הרעים או ששחק בקוביא והפסיד:

סימן תתרמו

התורה נתנה שעור כנגד דעות בני האדם אמרה לעשיר ולעני לתת מעשרות ותרומות ומתנות כהונה אם יש עני בישראל וכהן עשיר איך יתכן שהעני יתן לעשיר אלא התורה ציותה לכל עני ועשיר כדי שלא יאמר העני עני אני ואיך אתן לכהן עשיר ואפי' לכהן עני יאמרו עשיר אתה ולא יתנו לו לכך לא חלק הכתוב. וכן כשצריכים הקהל לתת צדקה אע"פ שיש עניים בעיר שמתפרנסים בצמצום נותנין חרם לתת מן הליטרא כך וכך אע"פ שזה אינו נכון שיתן העני לצורך שאר עניים ופעמים שעני הנותן יותר עני מן המקבל אלא צריכים ליתן חרם על כלם מפני הרעים שאם לא יכנוס זה העני באותו חרם גם רבים לא יכנסו ונמצאו רבים עניים נפסדים וכל ענין הקהל מבוטל. ולכך מוטב שיתנו גם הם ויכנסו עמהם בחרם אבל אם היודעים נשמעים לטובים לא יהיו דוחקים אותם

עניים והטובים יחזירו לעניים כל מה שנתנו בסתר בלא ידיעת הרעים. וא"ת והלא צורך עניים הוא כלומר לא יתנו להם אלא כאחד מן אותם עניים שמתקבצים להם:

סימן תתרמז

אדם שהוא קפדן ואמר לאשתו דעי לך שאם תתני דבר לצדקה אכה אותך או יקניטנה כיון שידע הגבאי שאין רצון הבעל לא יקבל ממנה ואפילו מתנה מועטת. אבל אם גזרו חרם לתת כך וכך מן הליטרא והבעל עובר על החרם תתן היא ותבא עליה ברכה. ואם גנב הבעל אשתו או בנו ישיבו הגנבה. ואם האב עובר חרם והבן יודע שלא יאמינו לו ראשי הקהל אם יגיד מה יועיל שיגיד ודוד שקבל מאביגיל וכו':

סימן תתרמח

כתיב (משלי כז יד) מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו. מי שאמר לשליח צבור לברכו כך וכך יתן לו או שכך וכך יתן לצדקה בבקר השכם ללכת צריך לשלם לו או שיש לו לשלם באותו יום והעניים מצויים ואמרו שעובר בבל תאחר או שיודע עניים צדיקים וצריכים והוא אומר מוטב שאתן לכיס של צדקה של צבור שהרי שליח צבור יברכני בקול רם ויענו בקול רם אמן והצדיקים העניים ילינו בלילה מבלי בגדים לכסות והגבאי לא יתן להם מה שצריכים. או בלילה לא היה להם מה לאכול או שהשכים בבוקר ואמר תן לי הכלים שאעשה בהם מלאכה ביום אע"פ שיברכו בלילה על שהשאילם כסות לילה קללה תחשב לו. ולכך סמכו לו לקח בגדו כי ערב זר. אלא יתן לטובים בסתר והם יברכוהו וכתיב (משלי כא יד) מתן בסתר יכפה אף. וכתיב (דברים כד יג) ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה. והבורא יודע מי שנותן לטובים ואינו חפץ שיברכהו בקל רם וגם רואה לנותנים לשאינם מהוגנים כדי להתכבד:

סימן תתרמט

ראובן שאמר לשמעון קח אלה ותן לעניים ושמעון יש לו עניים קרובים ויודע שקרוביו של ראובן עניים וטובים מהם יתן שמעון לקרובי ראובן. מעשה באחד שהיה קונה תבואה הרבה והיה מוכר לעניים בעת רעב כמו שקנה אמרו לו שמח לאיד לא ינקה. אמר כיון שאני נותן לעניים כמו שקניתי ויש עניים שבחנם אני נותן ולכך אני שמח שיתנו ביוקר. ויש שאני מלוה להם שישלמו לי בתבואה כשיהיה בזול:

סימן תתרנ

הדר בחצר חבירו שלא מדעתו ויש בתים וחדרים שם ואין צריך להם לשום דבר כגון שהם ריקים ואין דרים שם ואיש טוב דר בהם זה נהנה וזה אינו חסר ואינו צריך מהם להשכיר לאחרים להיות שם ומקבל איש עני וטוב שם לא יתכן שיקח ממנו שכר כיון שאינו מזיקו ואינו מחסרו ויהיה לו זכות. וכן שבט יהודה קבלו שבט שמעון לשבת בעריהם עד שמלך שאול והוצרכו לארץ והוציאום וקודם לכן לא נתנו להם כלום:

סימן תתרנא

כתיב (דברים כב ח) לא תשים דמים בביתך. אחד היה מתקן מפתחות לחדרים שלו ואותם שבפנים לא היו יכולים לפתוח ונשרף הבית ולא יכלו לצאת ונאבדו המפתחות ונשרפו הנפשות שבחדרים:

סימן תתרנב

מי שיש לו אורחים לא יסגור אותם שלא יוכלו לצאת לעשות צרכיהם כי שמואל העניש רב על ככה. ואם יש נשים ויש אנשים שאינם הגונים יסגור שלא יוכלו לצאת:

סימן תתרנג

שאלה ראובן ראה את שמעון שעני הוא ושמעון מוציא בעבור מצות לזכות אחרים כגון שלא היה לקהל אתרוג אחד וקנה ונתן להם או כיוצא בו ואם היה יודע ראובן ששמעון מפזר מעותיו על כך לא היה נותן לו כלום. **תשובה** אם שמעון היה נוהג לעשות לזכות אחרים הרי גם כשראובן נותן לו אינו חושש אבל אם לא נהג כן קודם לכן לא יתן:

סימן תתרנד

שאלו לחכם ראובן עשיר כשהיה מהנה מממונו לאנשים שאינם מהוגנים היה מצליח אמרו לו אם היית מהנה לטובים אז כל אשר לך מצליח יותר שמע לחכם והיה מהנה לטובים צדיקים והיה ראובן יורד מנכסיו וכשהיה נותן לרעים היו נכסיו מוצלחים. אמר ליה החכם עוד תתמה יותר כי יש עשיר שכשעושה עולה הרבה מצליח וכשאחר עושה מעט עולה נפרעים ממנו כדי שלא יעשה יותר. אבל לאדם רע כשעושה טובה ירדו מנכסיו ויתמעטו נכסיו וכשיעשה רעה מצליח כדי שיעשה יותר רעה כך לראובן לפי שהקב"ה אינו חפץ בטובתו של ראובן רע בעיניו שהצדיק יהנה ממנו לכך ירד מנכסיו

כדי שלא יעמוד לו זכות הנאתו של צדיק וכשעושה לרעים טובה יצליח כדי שלא יהיה לו נחשב לזכות לעולם הבא:

סימן תתרנה

מעשה באדם אחד שהיה הולך מעיר לעיר שיתנו לו כי עני היה והיה מלא תורה ומעשים טובים ולא רצה להגיד מי היה ולא היה מגלה תורתו והיה עושה כאלו אינו יודע כלום והיו נותנים לו מעט ולאחר שנתנו לו היה נושא ונותן בדברי תורה עם תלמידי חכמים של העיר לאחר שראו שהיה מלא תורה היו רוצים להוסיף לו מתנה מרובה ולא רצה לקבל מהם כי אמר כבר נתתם לי בתורת עני אבל מה שאתם רוצים לתת לי בשביל התורה לא אקבל:

סימן תתרנו

מי שהולך בדרך או למקום סכנה או למקום הוועד יתן קודם לעני לחם או שום דבר שהנאתו קרובה כזקן שאוכל את העיגול (פי' תאנים יבשים) אבל אדם שיש לו בושת לקבל מאכל יתנו לו מעות וזהו שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד שנהנה העני:

סימן תתרנז

כתיב (מלאכי א ו) ואם אדונים אני איה מוראי. למה בלשון רבים אדונים כי השליח מדבר כאילו תלוי בו והוא ביד ה' שנאמר ויאמר ה' הרבה ארבה את זרעך כאלו המלאך תולה בו. וכתיב (בראשית טז יג) ותקרא שם ה' המלאך הדובר אליה אתה אל רואי ואמר דניאל ואיך יוכל עבד אדוני זה לדבר עם אדוני זה. אע"פ שיש שרים למעלה כדכתיב השרים הראשונים השר הגדול. ולא יקראו המלאכים לשרים אדונים אע"פ שממונים עליהם לפי שאין למלאכים מלך אלא הקב"ה בלבד. ואשר כתיב (תהלים סח יג) מלכי צבאות ידודון ידודון כאלו כתיב מלאכי צבאות והממונים על המלכים אינם אדונים על העניים וכתיב (תהלים ח י) ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ שלא יאמר מלאך למלאך אחר אדוני. והמלאך שאמר להגר הרבה ארבה זרעך היה ממונה להרבות זרע ישמעאל. ואם יקשה אדם מה ברכה היה שבישר הקב"ה לאברהם אבינו להרבות זרעו של ישמעאל ולבסוף אין להם חלק באלהי ישראל. כך יוכל לומר בעשרת שבטים אלא בימות המשיח יהיו טובים ועובדים לישראל כדכתיב (ישעיהו סא ה) ורעו זרים צאנכם. וכתיב (ישעיהו ס ז) כל צאן קדר יקבצו לך. ועוד בימי אברהם היו שומרים מצות אברהם ואחר דורות טעו.

ואם אדוני' אני איה מוראי. נקרא הקב"ה אדון לעליונים אדון לתחתונים מה שכתוב (יהושע ה יד) שר צבא ה' עתה באתי אע"פ שהוא לא יקרא אדון לפי שאין למלאכים מלך אלא הקב"ה שנאמר למלך שמיא מ"מ נקרא אדון ע"ש רבם האדון ה' צבאות:

סימן תתרנח

הין צדק יהיה לכם. אפי' הן שלך ולאו שלך יהיו צדק. ומנין שאף רמיזות שלך צדק שנאמר קורץ בעיניו מולל ברגליו מורה באצבעותיו וכתיב (ישעיהו נח ט) שלח אצבע ודבר און. ואף נענוע שלך בראש יהיה אמת. כשאדם רוצה לומר הן כופף ראשו. וכשרוצה לומר לאו מנענע ראשו לצדדין. ואף האברים כלם יהיו אמתים שנאמר (שיר השירים א ד) מישרים אהבוך:

סימן תתרנט

אדם שגמר בלבו צריך להוציא בשפתיו. ואם אדם שדובר אמת בלבו חושב וגומר בלבו יכתוב שלא ישכח מחשבותיו ולא יחל דברו. ואם אינו יכול לעמוד בו ילך אצל חכם ויתיר למחשבותיו אע"פ שלא הוציאם בשפתיו אלא שגמר בלבו. לפיכך על כל מחשבותיו יהרהר שלא יהא במחשבותיו כלום כל זמן שלא הוציאם בפיו. אע"פ שכתוב (תהלים קיט קו) נשבעתי ואקיימה לשמור מצותיך לא ישבע בזמן הזה ולא ידור לעשות מצוה שמא לא יקיים. וכתיב (קהלת ה ד) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם או לא תקיים:

סימן תתרס

כתיב (מלאכי ב ו) תורת אמת היתה בפיהו. בפיהו ולא בפי אחר. לא יאמר אדם לחבירו תשאל לחכם פלוני ויאמר כמו שאני אומר כי שמא לא יאמר כן. וכן שנים שיושבים ובא אחד לא יאמר האחד הוא ילך מיד אחריך שמא לא ילך. כללו של דבר כל דבר שברשות אחר לעשות לא יתכן לומר פלוני יעשה כן שמא לא יעשה וכתיב (שמות כג ז) מדבר שקר תרחק:

סימן תתרסא

כיון שאמרו חכמים על מה שלא שמע אומר לא שמעתי. א"כ רבי אליעזר כששאלו לו הלכות על מקצת ששמע אמר להן. ועל מה שלא שמע הפליגן בדברים אחרים וכן הפליגן רבי יהודה ברבי אלעאי במסכת סוכה. וכיון שלא שמע למה הפליגם בדברים

אחרים היה לו לומר לא שמעתי מפני שהיה יודע אע"פ שלא שמע. הרי כיון שידע לא רצה לומר לא ידעתי כי לא רצה לשקר אע"פ שאמרו אם אומרים לאדם למדת מסכת פלוני יכול לומר לא למדתי. אם איש אמת הוא שאינו מדבר שקר לא יתכן לומר מן לאו הן ומהן לאו אלא ישתוק או יפליגם בדברים אחרים כרבי אליעזר אף על פי שידע לא רצה לומר לא ידעתי מכאן כל דבר שאין אדם רוצה להודות ויודע בדבר יאמר יודע אני אלא שאיני רוצה להודיע אתכם:

סימן תתרסב

אם תראה בני אדם שהם מתלחשים ואתה חפץ לדעת מה מתלחשים אל תשאל להם פן תעשה אותם שקרנים שאילו היו חפצים שתדע היו מגידים לך ועתה שאין חפצים שתדע יגידו לך שקר. מי שנושא ונותן באמונה נותנים לו שכר אף על משא ומתן שלא עשה לפי שאם הי' בידו היה עושה אמונה כי בידו לעשות עולה ולא עשה כי לבו לשמים ולא הניח בשביל הבושת. ואפילו בסתר עשה אמונה ואח"כ נעשה עני שאין לו במה לשאת ולתת נותנים לו שכר כאילו היה עוסק באמונה. וכן לכל דבר ולאחר מותו כמו כן כאילו לעולם עושה מצות ובלבד שתדיר עושה ובלבו לעשות כל ימי חייו ומרגיל בניו הנשמעים לו לעשות כאילו במותו עושה:

סימן תתרסג

אדם שיש לו מעות של אחרים לחצי ריוח לשנה או לכמה שנים והנה הלוה מעות של אחרים לנכרי שהיה מהנהו מעריפא שלו ואם היה אחר היה לוקח ממנו שלשים פשיטין ועתה לוקח ממנו עשרים פשיטין יתן ט"ו פשיטין למי שהמעות שלו ויקח לעצמו חמשה פשיטין:

סימן תתרסד

מי שיש לו מעות של ראובן ושל שמעון להרויח ועשה רע שהאמין ממעות של ראובן לאדם שספק לו אם ישיבם לו. ועתה אותו אדם אומר תחפוץ שאפרע לך הכל תלוה לי כך וכך עדיין. והנה אין בידו אלא ממעות של שמעון לא יאמין לו גם ממעות של שמעון כדי להוציא מידו מעות של ראובן. כי שמא גם אלו מעות של שמעון לא ישלם לו אא"כ יודע בבירור שלא יהא הפסד לשמעון:

סימן תתרסה

אם באת להשכיר יהודי למלאכתך והנה שנים עומדים אחד יכול להתפרנס במלאכה אחרת ואחד אינו יכול כי אינו יודע במלאכה אחרת תשכיר אותו שאינו יודע מלאכה אחרת:

סימן תתרסו

אם תשכיר סופר לכתוב לך תתנה עמו שלא תהיה בבל תלין פעולת שכיר שמא כשיתבע לך לא יהי' לך ליתן אע"פ שתעשה תנאי עמו תתן לו כשיתבע אם תוכל ואין בזה מתנה על מה שכתוב בתורה. שהרי אמרו חכמים אדם מתנה עם פועל שלו להאכילו לחם צר ומים לחץ ואע"פ שחייב להאכילו כסעודת שלמה בשעתו:

סימן תתרסז

אם אדם חייב לחבירו מעות ושניהם שכחו אם פרע לו ואינו קוראו לדיין אם ירצה לצאת ידי שמים יפרע לו ואם גם אותו טוב וצדיק והוא לא יקבל אז אותו שהיה חייב ושכח יתן כל החוב בלא תנאי לידו ויאמר לו אם אני חייב לך הא שלך ואותו חבירו יאמר אם הם שלי אני מוחלם לך וימחול זה לזה ויחלוקו. ומעשה בשנים שקנו במעות למי שהיה צריך ללמוד ספרים ומשאילים להם:

סימן תתרסח

לא יאמר אדם לחבירו מכור לי יין ג' הינין בפרוטרוט מעט מעט אם תתן לי בזול ונותן לו בזול. וכשיקח חצי הין לא יאמר אינו רוצה יותר אע"פ שיכול לטעון והלא לא משכתי ולא נתתי לך מעות אלא כשהיית נותן לי יין מלא כלי הייתי נותן לך פשוט. בדיני שמים חייב לפי שזה יכול לומר בשביל שנשענתי על דבריך שתקח הרבה מכרתי לך בזול אבל אם אחרים באים לקנות יכול לומר מה הפסד עשיתי לך הלא תוכל למכור אע"פ שאמרו מי שלקח מקח רע לא יגנה לו אבל לתקנתו יאמר לו חבירו מיד כדי שימכור אותו מיד:

סימן תתרסט

כשם שאסור לאדם לעמוד על המקח בשעה שאין לו דמים כך אסור להראות שרוצה למכור חפצו בשעה שאינו רוצה למכרו ואין לומר לראובן תקנה ואין דעתו למכרו אל יאמר כמה שוה זה:

סימן תתרע

עני שמכר חפץ לעשיר ואמר העשיר נשאל לראובן שהוא בקי לדעת כמה שוה ובא העני לראובן ואמר ליה תעשה חסד עמי אם שוה ששים אמור שבעים יאמר לו לא אשקר בעבורך שאפי' עבור עצמי לא הייתי משקר. חכם אחד היה עורך ספרים ושאלו לו מדברי תורה ולא רצה להשיב כי אמר שמא לא אשום אותם כדין אם אחשוב בדברי תורה ונמצא שהייתי גוזל אחד מהם וכתיב (קהלת ג א) עת לכל:

סימן תתרעא

מי שיש לו פקדון משל אחרים כל תקנות שיוכל לעשות לתקנת אותם שהפקידו לידו יעשה:

סימן תתרעב

אם יכול אדם להתפרנס במה שיש בידו אל יהי יגע להעשיר לקחת משל אחרים כי רוב בני אדם הלוקחים מבני אדם לא יצליחו כי יש עשיר שהנוטל פרוטה ממנו אינו רואה סימן ברכה לכן אל יקח אדם מרוב בני אדם מעות להרויח בהם שמא מזל של אחד מהם יגרום לו להפסידם מידו אף של אחרים שבידו כי יש אדם שבכל מקום שיגיע ממונו ביד מי שהוא ירד מנכסיו או ימות לכך יזהר אדם:

סימן תתרעג

כסף של בעלי רבית וצרי עין ומגלחי מעות וכיוצא בהם ביד מי שיגיעו ירד מנכסיו לכן יזהר אדם:

סימן תתרעד

אל יעשה אדם עול אפילו לנכרי ואלו דברים מורידים את האדם ואין הצלחה בנכסיו ואם השעה עומדת לו יהיו נפרעין מזרעו המכביד על השכירים כגון אם השכיר אחד לעשות מלאכתו או ללמד בניו או שאר דברים לא יטריחנו יותר מדאי או ממה שהתנה עמו להכריחו ואין להתנות עם אדם יותר על מה שיכול לעשות אם אתה יודע שאינו יכול לילך יותר מכך וכך מיל אל תאמר לו על מנת שתלך יותר ממה שאתה יודע שיכול לילך אע"פ שזה מתרצה אסור לו להטריחו יותר מאשר יכול לסבול וכן בכל השכירות:

סימן תתרעה

כל אדם שהוא עצרן ומקפיד שלא ירויחו עליו ושלא לוותר לו כלום משלו או לוקח רבית לעולם לא יצליחו כל אותם שיש בידם מממונו וכל מי שיש בידו מממונו או ימות או יעני אבל מי שהוא ותרן בממונו אצל אחרים שנהנים ממנו והוא שמח ומלוה לאחרים למחצה ואינו עצרן אצל אחרים שנהנים ממנו ומקבל אורחים בסבר פנים יפות כל אותם שיבא לידם מממונם יצליחו כמו שהיה ממון של איוב שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך:

סימן תתרעו

המלוה ברבית ממונו יכלה או הגוזז מעות או העושה עולה במשקל במדה ובמשורה ובסחורות ובכל מיני עולה לבסוף ירדו מנכסיהם ובניהן יתפרדו זה מזה בארץ נכריה ונצרכים לבריות וגם כל שיהיו חבריהם וכל הנלוים אליהם יכלה ממונם וכל שיהיה מסייע להם:

סימן תתרעז

יש עושה עולה ומצליח אבל כשלא יעשה עולה לא יצליח אלא יפסיד כדי שלא ישוב בתשובה בשביל לטורדו מן העולם כי המרבה לעשות עולה לא יספיקו בידו לעשות תשובה פן יאמרו הנגזלים עשה כך וכך ובא בגן עדן כלומר שישב גזילתן ולא יותר:

סימן תתרעח

וכובש שכר שכיר והקונים גניבה מן הנכרים והמשתמשים בתשמישי ע"ז בנרותיה' ובתכשיטיהן ובכליהן והעוברים חרם של מס כשהקהל גזרו לתת כך וכך מן הליטרא והוא עובר מן החרם ממונם מנודה ונגזר על אותו ממון ביד מי שהוא ילך לאיבוד לכן יזהר אדם מלקבל אותו ממון ביד מי שהיה לו להרויח:

סימן תתרעט

כתיב (משלי יב כז) לא יחרוך רמיה צידו יש גזלן או גנב שגונב וגוזל ואחר כך לא הצליח אלא לוחצים אותם עד שהשיבו בעל כרחם אם כן למה נתגלגל שנגזל הנגזל. אלא איזה עון עשה הנגזל ונכנע לבו עד ששב תשובה או מחוייב לאבד ואח"כ כשנגזל זכה והתפלל עד שהחזיר לו הקב"ה הגניבה או האבידה ונגזל כדי שיתפרסם מי הוא הגוזל. ועוד

כדי שלא יחשדו הכשרים ולנקות החשודים ועוד הנגזל ושנגנב לו ושנאבד ממנו חוטא שנגזר לו צער ונגזר על החוטא לנסותו והנה עשה מה שאיותה נפשו ומה שהוחזרה הגניבה והאבידה והגזילה בעל כרחו אין לו זכות ואין ממעטים לו מן הפורענות לאשר גזל כי מן השמים ירחמו על הנגזל ויש שמוציא מה שנאבד ממנו אפילו במקום שרבים מצוים שם או מוציאים ומחזירים לו. ואם נגנב או נגזל משיבים לו פעמים בלא זכות כמו מי שהשעה משחקת לו. ולא עוד אלא אפי' מגלגלים הפסדות לאחרים כדי שירויח מי שהשעה משחקת לו ויש מי שאובד אבידות ומחזירים לו גניבתו וגזילתו בתפלתו או בתפלת אחרים או בזכות אחרים התלוים בו:

סימן תתרפ

אל תאמר אשלמה רע קוה אל ה' ויושע לך אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו אשיב לאיש כפעלו שלא תאמר כאשר נעשה לי במאזני מרמה ואבן כך אשלמה לו ואם העיד עליך שקר והוכחש אל תאמר כן אעשה לו אם גנב לך אל תגנוב לו אם העיד עדות שקר עליך אל תעיד עליו שקר ואלו הם שהם יותר מגזל ואינם גזל. העשיר שאומר לעני הלוה לי והעשי' מלוה אותם מעות ומרויח לעצמו בהם ומה שיהיה לעני להרויח בהם זה גוזל לו וכן עשיר שהיה לו בתיבתו כמה ליטרא ואומר בלבו לא אפגום מנין מעותי ולוה מן העני והם בכלל ויבא הלך לאיש העשיר והיודע שמותר שום דבר מאכל או חפצים להטריף בהמה והוא יודע בבירור שהוא כשר ואם היה מגיד להם ראיותיו היו מקובלים ושותק אז גורם בשתיקתו הפסד לחבירו אל יהיו משל אחרים בידך בריוח שלך כי כמו שאתה מרויח כן היה מרויח הוא נמצא שגזלת לו כל אותו הריוח אע"פ שאמר לו תמתין כי הוא סבור כשיהיה לך תפרע לו ואם תזהר באלה יהיה חלקי עם חלקך. וכשם שאתה צריך להתנהג בנאמנות עם ישראל כך עם הנכרים ואם יטעה הנכרי את עצמו תזהר שלא ידע אחר כך ויתחלל שם שמים על ידיך ואם אין לאדם אלא מעט טוב לו שיצטרך לבריות ממה שיקח ממון נכרים ויברח עם הממון ויתחלל שם שמים על ידו שיאמרו הנכרים על היהודים גנבים ורמאים:

סימן תתרפא

מן הדין לא היה ללוה לעבור בלאו כי אנוס הוא מפני דחקו. אלא למה אמרה תורה לא תשיך לאחיך שהלוה עובר בלאו מפני שמכשילו שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול:

סימן תתרפב

הלוקח רבית והגוזל ואח"כ משיב לבעלים המקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו ודוקא כשהנגזל אין חייב לאחרים. אבל אם הנגזל חייב לאחרים ואין לו מה לפרוע להם יש לו לקבל מהם כדי שיפרע לבעלי חובות שלו:

סימן תתרפג

כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים דברו רוח חכמים נוחה הימנו המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו. הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו ומת הגר לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו כל מי שמתקוטט עם אדם והגיד עליו מה שלא הגיד קודם שנתקוטט אל תאמין בו:

סימן תתרפד

אם תשמע שמעון אומר טובות על ראובן חקור שמא נהנה ממנו שכל מי שתשמע שהנהנה משבח את המהנהו אל תאמן בו:

סימן תתרפה

אם תראה אדם שנזהר ממך שלא תמצא עליו מום ופגם אם צריך לך אל תאמן בו:

סימן תתרפו

ישראל ונכרי שהם יחדו והנכרי אומר לו אני רוצה ללכת למקום פלוני ושם יהודים ואני ירא פן ירמו אותי תגיד לי מי הוא נאמן ומי אינו נאמן. אותו ישראל יאמר לו אל יהי לך עסק עם פלוני ופלוני:

סימן תתרפז

אם רואה אדם שמפקידי' ביד אביו או אמו או רבו והוא מכירם שלא יעשו נאמנות אם המפקיד חכם הגון יאמר לו שלא יתן בידם ויגלה לו האמת. ואם המפקיד אינו חכם הגון לגלות לו יאמר לא תתן בידם. ואל יאמר על אביו ועל אמו ועל רבו רשע הוא אלא לטובים יאמר האמת ואם יודע שהם נאמנים אל יודיע שהם בקיאים להרויח כל כך כמו אחרים ואם המפקיד הגון יאמר לו האמת ואם אינו הגון יזהר שלא יביאנו לידי שבועה:

סימן תתרפח

ראובן שנכרי חייב לו מעות וראובן לשמעון והנכרי מנה וראובן מנה ונתן לשמעון ולא היה ראובן כל כך מונה בדיוק כי אמר כיון ששמעון אחריו ולא חשש שמעון ושמעון לא מנה אז מיד כי אמר כשיהיה לי פנאי אמנה. כי נראה לו כיון שראובן מנה אחר הנכרי שלא טעה. ואח"כ מנה שמעון ומצא פחות ושמעון יודע כשיאמר לראובן פחות מצאתי שיאמין לו לא יאמר שמעון לראובן פחות מצאתי מפני שפשע הוא וכבר הלך הנכרי ויאמר לראובן הלא מנית אחרי אלא ימנה מיד במעמד שניהם ואם ימצא פחות יאמר האמת. וכן יהודי שאינו הגון מנה ונתן לשמעון בזה הענין יהא כל אדם בעיניך כלסטים לשמור ממנו ומה שאמרו חכמים החושד בכשרי' לוקה זה מי שחושד בפה אבל לשמור ממנו ישמור ועתה אם חסיד לא יאמין לחסיד אחר על מאכלו ועל ממונו לא יקפיד כיון שאין מדבר בפיו ואל יגרום אדם עצמו להיות כפוי טובה כגון שלא יאמר ראובן לשמעון הלוה לי. וראובן נאמן לשמעון ושמעון אינו נאמן לראובן ואם ילוה לו אח"כ יאמר שמעון לראובן כמו כן תלוה לי וראובן לפי שאינו מאמינו לא ילוה לו ויאמר שמעון ראו שהוא כפוי טובה כנגדי:

סימן תתרפט

אל יבייש את חבירו אפילו בדבר שהוא לא היה מתבייש. כגון ראובן שבא אצל שמעון ואמר לו תלוה לי או תשאיל לי והוא ירא להאמינו אפילו בפני עדים פן יוציא בקושי מתחת ידו אם אותו יאמר לו יתבייש ולא פלוני יהיה ערב שלי אל תאמר לו אז אלוה לך אלא אמור לו אחשוב בדבר ולך בסתר אצלו ואמור לו אם תחפוץ להיות ערב של פלוני אז אקח אותך ואם לאו לא אקח אותך ואם נתן לך רשות אמור לו אע"פ שפלוני לא יפרע לך תן אתה לי ואם יקח אותו בלא רשותו אם יהי' ערב והוא ירא פן לא יפרעו לו הרי זה גורם שחבירו מצטער על ידו ועוד גורם שישנא אותו שלא רצה להיות ערב שלו:

סימן תתרצ

לא יתקע יהודי ידו בכף הנכרית ולא הנכרית בכף איש יהודי ולא יהודית בכף הנכרי ולא הנכרי בכף יהודית אע"פ שהיד מעוטפת בבגד. סייג לגילוי עריות:

סימן תתרצא

לא יאמר אדם בשבועתו כך אזכה לעה"ב אם לא כך הוא:

סימן תתרצב

לא יתחיל אדם בפיוטיו בתיבה או בשתים בשם כי כן מנהג שאדם אומר לחבירו כתוב לי סדר ראש השנה והוא אומר אי זה סדר והוא משיב אהללה אלהי הרי על חנם הזכיר ה'. ומה שהראשונים עשו לפי שהראשונים לא היו נושאים לשוא אלא היו עושים בחכמה. כך היו אומרים סדר של יום ראשון או של יום שני ומזמור של יום פלוני:

סימן תתרצג

לא יאמר אדם לחבירו עשה בשביל אלהים והוא יודע שבלא זה רוצה לעשות או אם סבור שלא יעשה לא יבקש בשביל ה':

סימן תתרצד

אם תשמע אדם שמזכיר ה' כגון שרוצה לומר הקב"ה עשה לי כך וכך וכיוצא בו אל תכנס בתוך דבריו כשהזכיר ה' שהרי ישתוק לשמוע דבריך. נמצא שאתה גורם לו שמוציא שם שמים לבטלה כשאמר הקב"ה אבל אם הזכיר את ה' כדי לקלל אז תפסיק דבריו כי יחטא כשמקלל:

סימן תתרצה

אף על פי שאמרו חכם מתיר את הנדר מעיקרו אף על פי כן אותו שנדר נענש עליו זה דומה לאדם שמשליך עצמו בצואה ואח"כ רוחצים אותו כך הנודר ומתירין לו ומכל מקום אם ירא שלא יוכל לקיימו מצוה להתירו:

סימן תתרצו

ויואל היא שבועה ושבועה היא ארור ומי שאומר שלא אוכל היום שלא אוכל עד הערב הוא בארור אשר לא יקים:

סימן תתרצז

אם יאמר השר הממונה על הצבור אחד לא יאכל לחם היום לא יטעום אפילו דבר שאין גדולו מן הארץ ולא יוכל אדם ללוות אותו תענית ליום אחר ואותו תענית שהצבור מתענין אינו יכול כמו כן ללותו ויכולים הצבור לומר מי שאוכל היום נכהו מכת מרדות:

סימן תתרצח

לא יאמר אדם פלוני עבר על החרם ומצליח ואותן החרדים על החרם הם יורדים מנכסיהם כי לבסוף ירדו המצליחים וכדי להפרע מהן אף על ההצלחה:

סימן תתרצט

במקום שנזהרים מלישבע אפילו באמת ואחד נשבע נפרעים ממנו לאלתר אבל במקום שרגילין להשבע אין נפרעים מהם אלא לבסוף או בגיהנם וכיוצא בזה כל העבירות וכל המצות וכן כל העושים והעוברים:

סימן תתש

כשהצבור גוזרים חרם או חותמים על שטר והכל לצורך שעה ואומרים לצדיקים או לחסידים לחתום עמהם יראה את הנולד ולא יחתום עמהם שאם אחד יעבור על חרם שיש לו אלמים במשפחתו ולא יעשו דין ממנו כי לא צייתו לדין אם כן לא יתכן שיחתמו עמהם כיון דלא צייתו לדינא:

סימן תתשא

כמו שמנהג הנכרים כן מנהגי היהודים ברוב מקומות. כגון אם הנכרים גדורים בעריות כך יהיו בני היהודים הנולדים באותה העיר:

סימן תתשב

אם ניתן חרם על עיר אחת אל ידור אדם באותה העיר ששמה כשם עיר שהיא בחרם ועיר שהיתה בחרם הצדיקים לא יתחיל לגור בה אע"פ שהותרה כבר. לא יקרא אדם את בנו אחר שם איש שהוא בנידוי או בחרם:

סימן תתשג

אם יש צדיק ויש לו בן רשע מצוה לקרא שם אותו פלוני כמו עשו בן יצחק עשו בן נמרוד ואם לאותו רשע זקנו רשע יקרא אחר זקנו מנשה בן אחז ודילג חזקיהו ואם יש שום גרמא של אביו כגון עלי הכהן שלא הוכיח את בניו והיה יכול לצוות לישראל להעבירם אז יכול לתלות באביו כמו שנאמר את אביה היא מחללת:

סימן תתשד

גם אלה לחכמים הכר פנים במשפט לא טוב פשיטא הכר פנים במשפט לא טוב אלא שנים שהם עומדים לפניך אם אינך מכירם אל תביט בהם שכל זמן שלא נפסק הדין אסור לראותם שהם כרשעים כשעומדים לפניך:

סימן תתשה

כשהמשפחה מוחין ביד אדם מלעשות דין בחייבים נענשים המשפחה לכן תרגם אונקלוס ובמשפחתו ובסעדוהי או כשבני אדם יראים לדבר מפני יראת המשפחה לכך יש למשפחה לדון ולשפוט איש בבנו ובאחיו:

סימן תתשו

אדם שקרובו צועק שעושין לו שלא כדין אם יש אחרים שמדברים אל ידבר כדי שלא יחשדוהו שעוזר לקרובו ואם הוא יכול לתקן שעושים לו שלא כדין אל ישתוק ואם יאמרו אתה עוזר לקרובך יאמר נשאל ליראי שמים אם יאמרו שלא אמרתי כדין אל יהא ממש בדברי ואין לו לאהוב בכבודו שלא יחשדוהו וישתוק שנאמר האמנם אלם צדק תדברון:

סימן תתשז

אם יאמר לך אדם דבר סתר אני יודע תן לי אמונתך או תשבע לי שלא תגלהו אל תעשה ואל תהי להוט אחר סתרים וחדושים כי אלה מסירין לב האדם מן התורה:

סימן תתשח

אדם שיעץ לאחרים ונכשלו באותה עצה אע"פ שלשם שמים נתכוין אם יאמרו לפי ששמענו לעצתך נכשלנו אל ימחה ואל יצטער כדי שיתכפר לו קצת שעל ידו בא להם ומגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב:

סימן תתשט

מה שהקב"ה נותן לאחד מה שהיה די לאלף להתפרנס להודיעך איך לצדיקים לעתיד לבא שהרי לרשע יתן יותר ממה שצריך כל שכן לצדיקים:

סימן תתשי

כתיב (תהלים קיט קו) נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך אבל בזמן הזה אין נשבעין שמא יעבור אבל הראשונים אם היו ממיתים אותם לא היו עוברים על שבועתם:

סימן תתשיא

בעיר אחת היו חשודים ולא היו שומרים חרם של מס ורק מקצתם היו חשודים בא אחד לפני החכם ואמר לו הנה אמרו לי פלוני יערוך על הקהל כמה יתן זה וכמה יתן זה לפי שמקצתם חשודים אמר ליה החכם מוטב שיעברו על החרם ואל תחטא אתה משתגזול שמא תעשוק למי שיש לו מעט שיתן יותר מכדי יכולתו והרי גזלת:

סימן תתשיב

צדיק אומר מעט ועושה הרבה אבל לא יאמר לא אתן לך אלא מעט ואחר כך יתן הרבה לפי שמשקר אלא אומר כמו שאמר אברהם אבינו יוקח נא מעט מים וכולי והמקבל לא יאמר לא אקבל ממך אלא מעט ואח"כ יקבל הרבה:

סימן תתשיג

סכין אחד מצאו בקבר של הרוגים שנהרגו על קדוש השם לאחר שנים רבות חפרו קבר ומצאו הסכין ורצו לקחת אותו אמר החכם במקום שנמצא' שם תשימו אותו ואל יעשו בו מלאכה ואל יהנה בו:

סימן תתשיד

אם יאמר לך חכם אחד או נכרי או ישראל אכתוב לך קמיע כנגד החן או כנגד שיתקבלו דבריך בפני השרים או אם אמר אתן לך דבר שתשאנו עליך תתעשר לא מבעיא בשבת שאסור לשאת לפי שמחלל שבת אלא אפילו בחול לא ישאנו עליו מפני שבוטח באותן הבלים ואומר ואל בינתך אל תשען וכתיב (דברים יח יג) תמים תהיה כלומר אם תהיה תמים לא יהא לך אותן דברים אלא תבטח בה' אלהיך ותתפלל לו אם יעשה רצונך ואם לאו אין לחשוב כיון שאין אני נענה אעסוק באלה הדברים אלא יחשוב אם היה נגזר היתה תפלתי נשמעת ועוד זה דומ' למי שיש לו אדון ומבקש ממנו שיתן לו שום חפץ ואינו רוצ' לתת לו והולך לשר אחר כי אומר כיון שאין כח בידו לתת רוצה לתלות באדון אחר כך זה ואינו חושב שבשביל עון אין תפלתו נשמעת:

סימן תתשטו

תשמיש המטה יש לעשות בצניעות שלא יראה שום דבר חי כי אע"פ שאין חיה מדברת עתה אם יעשה לפני בהמה וחיה או יראה כשרובעין הבהמות שמא מחמת תאוה יתירה בא לשכב עם בהמה או הבהמה עם האשה וגזרו אפי' זבובי ' אטו בהמות ופן תהרהר אחריהם וכ"ש לפני בני אדם וגם שלא ישמעו קולם כשמשמשין. לכך ר' אליעזר לא היה משמש אלא בחצי הלילה פן תשמע אשתו שום איש או הוא אשה ויהרהרו אחריהם ויהיו הבנים כממזרים וכתיב (בראשית ג טז) ואל אישך תשוקתך ולא אל איש אחר:

סימן תתשטז

בתחלה השיא אברהם לבנו יצחק אשה ואחר כך נשא קטורה ומה שרב עמרם חסידא לקח לעצמו אשה קודם לבנו לפי שלא היו חפצי' לתת לבנו אלא לו. ואמר כיון שחפצים לתת לי אקחנה ושמא לא כנסה עד שהשיא אשה לבנו. אבל אם האב מצא אשה לבנו והאב חפץ להשיאה לו ואינו רוצה הבן הרי האב יקח לו אשה ואם ארס הבן אשה וחפץ האב לעשות נשואי בנו ואין הבן רוצה להכניס אז יקדים האב כיון שהבן פושע:

סימן תתשיז

איש אחד היה לו אשה שלא היתה הגונה וחשודה על הזנות והיה יודע הבעל. וגם היה יודע שאינה מקפדת לשמור עצמה בנדותה. אמר לחכם מה אעשה שחשודה על הזנות וגם אינה נזהרת מן הנדות. כך יש לה אם הייתי קרב אליה בימי נדותה כבימי טהרה ואיני יכול להיות בלא אשה ורציתי לתת לה גט ואין קרוביה מניחים אותי ואני צועק לקהל ואינם מאמינים לי ואינם משגיחים בדבר אמר לו לך לארץ מרחקים מאוד ושלח לה גט וקח לך שם אשה ותאמר לחכמי אותה העיר כל הדבר כדי שלא יאמרו אם יש לך אשה אחרת אסור אתה לקחת אשה בכאן כר' אליעזר בן יעקב ואם היא תקבל הגט טוב ואם לאו אינך חוטא כיון שאתה יודע שהיא רעה בזנות או בנדות ואם היא תקבל הגט שלח לה דין כתובה:

סימן תתשיח

אחד בא לפני חכמים אמר להם תודיעוני מה לעשות שיהא לי תאוה אצל אשתי ולא רצו להודיעו כי ידעו חכמים שהיא זונה:

סימן תתשיט

מן דדמיך ר' אלעזר בר' שמעון שלח ר' תבע באיתתיה א"ל כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול נפקא מינה אם אחד אומר לצדיק תלך לפלונית אשת אותו חכם וצדיק ודבר לה שתנשא לי וזה שביקש הוא הדיוט לא יעסוק בה שתנשא לאותו הדיוט:

סימן תתשכ

המברך שהשמחה במעונו צריך לחקור אם קיימו וגילו ברעד' אם רעדה במקום גילה קיימו אבל אם אדם לוקח לו אשה שאינה הוגנת או הוא אינו הגון או שניהם אינם מהוגנים או אין תרבות שם וניבול פה ביניהם או נשים יושבות בין האנשים שהרהורים שם לא יתכן לברך שהשמחה במעונו:

סימן תתשכא

אין לאדם להתכבד בממון של אחרים כגון אחד שעשה נשואים לבנו או לבתו ושלח למקום אחד לבא לנשואים והאורחים יתאכסנו בבתי אחרים הרי ג' או ד' פעמים יאכלו מסעודת נשואין והשאר מסעודות בעלי בתים שכניו נמצא מתכבד בחסרון של אחרים הרי מחסר לאחרים ממונם:

סימן תתשכב

כתיב (יחזקאל טז ט) וארחצך במים ואשטוף דמיך צריכה טבילה קודם נשואין אף על פי שלא ראתה דם:

סימן תתשכג

יש מדה במקור הנשים יש אשה שיש לה וסת קבוע הרי יכול אדם להזהר שיתרחק עונה מאשתו ויש אשה שאין לה וסת קבוע שאין הבעל יודע להזהר ויש אשה שאם יבעול הבעל אותה לאחר הבעילה מיד אם תקנח תראה כתם של מראה דם מפני שבעל בכח ואלו כשבעל אם לא היה מכניס כל ערותו אלא מקצתו לא היתה רואה כלום לזאת הנשים כשאין להם וסת קבוע ואם בא עליה בכח יתראה כמו דם לזו צריך לבא עליה שלא בכח ולהכניס מקצת מן הערוה אז אין דם כי פעמים מחמת זה הוא ולא ממקור דמיה:

סימן תתשכד

אם רואה אדם נכרי עושה עבירה אם יכול למחות ימחה שהרי שלח הקב"ה את יונה לנינוה להשיבם כי כשהקדוש ברוך הוא כועס אין עת רצון לפניו:

סימן תתשכה

קהילה גדולה כל עון שרבים חוטאים בה אומרים לה לפני רבים קלונם ועלבונם ואין לומר מלבינים פניהם כי רבים שחוטאים אף ילבינו פניהם ברבים ולביישם שלא יחטאו עוד. אבל יחיד שחטא לא ילבין פניו ברבים כאביה לירבעם:

סימן תתשכו

בשעה שאדם כועס אל יסתכל אדם בו כי עם ראיית עינים מלאך רע עומד וממהר לנקום על צערו. ועוד קשה לשכחה שמשכח תלמודו וגם פני הנדה בשעה שדמים מצוים בה:

סימן תתשכז

יש שופט צדק שאובד בצדקו כגון שרואה שאחד רמאי ואחד תם והרמאי יודע לטעון והדין עם התם אלא שאינו יודע לטעון עליו נאמר פתח פיך לאלם ואם יודע שהדין מרומה והשכיר עדים של שקר אל יאמר יהא עון תלוי בעדים:

סימן תתשכח

יש טובה שהיא מביאה רעה כגון המשתכר בשבת שמא יעשה מלאכה מתוך שכרותו. וכן מי שמכה בני אדם בשכרותו מוטב שלא ישתה יותר מדאי כדי שלא ישתכר:
סליק בריך רחמנא דסייען

סימן תתשכט

זה הועתק מספר חסידים אחר

הנפש היא במיתה כמו בחיים וזהו שאמרו רז"ל שהבועל שפחה חרופה נקשרין יחד ואמרו מי שבועל נכרית סותמין מילתו ואינו נראה מהול הרי במיתה בגיהנם כמו בחיים כי הרוח דקה ביותר וריח הגוף עבה ומלובשת בריח הגוף והגוף נלבש בריח מלבושיו ואף על פי שנשרף האדם הריח לא פסק וכן רהיטי ביתו מעידין עליו. ואפילו נשרפו ריחן לא פסק לכך כשהמתים חפצים מלבישים במלבוש שחפצים רק אם הופשטו שנלקחו

תכריכין שלהם שנקברו עמהם אז נראה למתים עצמם שהם ערומים וכיון שלא כלה הנפש עם הגוף באיזה רוח תעל הרוח להתעטף אבל אם כלה עמו או נשרף עמו יכולין להתעטף לכך דניאל וחביריו הושלכו בסרבליהן לאש וכן פרה אדומה עורה ובשרה דמה ופרשה ועצם הכל נשרף לטהר טמאי מתים והמת תופס הכל ואם חפצים המתים להתראות אז ניתן רשות להתראות אף על פי שנקבר בתכריכים מתים יכולים להראות לבנים באיזה מלבוש שרוצים פעם במלבוש שנקבר עמו ופעם במלבוש של קודם לכן ורבינו הקדוש היה נראה בבגדי חמודות שהיה לובש בשבת ולא בתכריכין להודיע שעדיין היה בתוקפו ופוטר את הרבים ידי חובתן בקידוש היום ולא כשאר המתים שהם חפשים מן המצות כי אם כחי בבגדים כשהיה לובש בחייו ונקראים צדיקים חיים אפילו במיתתם ופוטר בקידוש בני הבית:

סימן תתשל

כשהצדיקים יושבים בבגדים נאים ובעידונים רבים הרשעים עומדים בחוץ ורואים ממרחק. ויש רשעים גמורים שאין מניחים אותם לקרב ולדעת אלא על ידי שמועה שמגידים להם ויש להם רשות לפעמים להקיף הצדיקים ולראות דרך חורים וסדקים סביב רשעים יתהלכון והצדיקים מקיפים ורואים את הרשעים ואם צדיק היה רואה בנו או אחיו או אחד מקרוביו בגיהנם היה מצטער אז לא יקרב לראותו ויש צדיק אם יראה אביו או בנו או אחיו מומר אינו חושש אם היה אמת אז רואהו רק שלא יעצב כי בגן עדן אין שם עצבון כי לויתן ראשו בגן עדן וכתיב (איוב מא יד) לפניו תדוץ דאבה:

סימן תתשלא

לפי שנשמת האדם המדברת אינה מתה לפיכך יחלום החי מן המת אבל הבהמה שמתה אין לה נשמת החכמה לפיכך לא יחלום אדם מבהמה שמתה או נשחטה:

סימן תתשלב

המת מגיד בטורח גדול לכך אסור לעשות בהשבעות או בעניינים אחרים שהמתים יגידו עתידות אך תמים תהיה עם ה' אלהיך:

סימן תתשלג

לא נתן רשות לנפש להגיד לאוהבו בזה העולם גזירות של מעלה:

סימן תתשלד

אף על פי שהצדיקים יודעין שחלקן טוב לעולם הבא מצטערין הם מן המיתה ומאימת מלאך המות וחיבוט הקבר:

סימן תתשלה

וכן מלאכים מצטערין שנאמר הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון. וכן אבא בר אבא ראה שמואל בנו ובכה על זכירת יום מיתתו אף על פי שידע צדקו. וכן כל צדיק גמור שעלה על לבו לבקש דבר גדול לאחר מיתתו יבקשהו לפני הכבוד שישאל שיעשה בקשתו מה שנתאוה לבקש דבר אחד ולא שנים:

סימן תתשלו

המלאכים שמחים בזמן שהנפש שוה להם כלומר אלו היינו בארץ היינו כמו זאת הנפש שהיתה אצלנו והלכה לדור בארץ. ולפי שהנפש למעלה עשה גוף בדמות אלהים ומלאכי חבלה דומין לרשעים ובראן בצלם אלהים כל זמן שלא יחטא האדם ואינו נהנה ממראה עיניו. למעלה מלאכי רחמים ומלאכי שלום דומין לצדיקים גמורים ואם אינו מיפה פניו שיתאוו לו ונזהר במחשבת לבו מלהרהר אז מזריח פני מי שנעשה למעלה בדמותו וכל זמן שאותן מאירין אין מזיק רשאי ליגע בו. וכן הוא אומר נמשל כבהמות נדמו וארז"ל אין חיה ומזיק שולט באדם עד שנדמה לו כבהמה בהמה כמותו וזהו שנאמר סר צלם מעליהם וכשאדם חוטא ונהנה מעבירות אז עולצו פני מלאכי חבלה בזה ופני זעם לעמתם ועשן עליהם ופנים שהם בדמות הצדיקים הם כפנים של פני הכבוד שהשמחה שם:

סימן תתשלז

הנפש נבראת שתהא זכה וטהורה מעון שהרי אין יצר הרע שולט עד שיצא מרחם אמו. כמו שאמר אנטונינוס בפרק חלק לפתח חטאת רובץ. וכן כתיב (בראשית ח כא) כי יצר לב האדם רע מנעוריו משננער לבא בעולם. אם כן עשו הרשע שעקר מיטרין של אמו כדאמרי' בבראשית רבה ושיחת רחמה וכן אמר ביומא פרק יום הכפורים אילחישו לה ולא אילחישה קרי עליה זורו רשעים מרחם אלא אלו שבבטן יש להן יצר הרע הן אותם שנבראים מן תתקע"ד דורות שבבטן יצרם והן עזי פנים שממרין באביהם ובאמן ולכך נשלחה איבה בין יעקב ועשו בקטנותם פן ילמד יעקב מעשו וכן אין לב צדיקים עם לב

רשעים. ולפי שיצר לב האדם רע העלים ממנו שמות הקדושים פן יעניש את חבירו. שנאמר גם את העולם נתן בלבם העלם כתיב שהעלים השם הנכבד:

סימן תתשלח

אין להקשות כיון שעיורו עיני יצר הרע של תאוה כדאמרינן ביומא ובסנהדרין אהני דלא איגרי בקרובתא א"כ למה לא יתייחד עם קרובתו. וההיא דע"א בנה קטן מבנה גדול איך היה להם יצר. אלא תלוי בראיית עינים ואינו שולט תחלה באח ואחות ובנקבות של בהמות אלא לקושי שאם יתקע בהם ככומרים למשכב זכור ולכשנהנה אינו ממלאך והמלאך מסיתו עוד מאחר שנהנה כי המלאך מחטיאו על פי רגילתו. מן השמים עוזרים לקטן:

סימן תתשלט

זה ספר תולדות אדם (בראשית ה א) מכאן רמז שמיד אחר ברכת חתנים יתן שטר כתובה. לפיכך סמך זה ספר תולדות אדם לפסוק לקרא בשם. ד"א לקרא לנער בשם ה' שהוא שמו של יהודי:

סימן תתשם

זה ספר תולדות אדם מכאן רמז כשמשימין הנער בערס וקורין לו שם משימים ספר של תורת כהנים מראשותיו וכשמגיע ללמוד שהוא בן חמש מתחילין לו בספר ויקרא אדם כי יקריב מכם בכם חלקתי ולא באומות. קרבן שבהבל פיהם של תינוקות של בית רבן העולם מתקיים כמו בזכות הקרבנות. אל תגעו במשיחי בשיחת התינוקות:

סימן תתשמא

כשמונח הולד ברחם אמו הזכר פניו למטה והנקבה למעלה דרך תשמישם. האיש מביט לעפר שמשם לוקח והאשה מבטת למעלה אצל האדם שנלקחה מן הצלע שלו. וכן כשהאדם טובע במים פניו למטה ששט על כריסו כדרך שעומד ברחם אמו. על שנאמר כמעותיו ים וכתיב (איוב לח ח) ויסך בדלתים ים בגיחו מרחם יצא והאשה הטובעת בים פניה למעלה כמו שעומדת ברחם אמה:

סימן תתשמב

מה ששליח צבור מתפלל ומסדר תפלתו עם הצבור כדי שתהא שגורה בפיו כר' חנינא בן דוסא כשהיתה תפלתו שגורה בפיו היה מקובל:

סימן תתשמג

אם תאמר למה לא מנו חז"ל אלא שבעה שלא שלטה בהם רימה והלא הרוגי ביתר לא שלטה בהם רימה ורבי אלעזר בר' שמעון שהיה כ"ד שנים בעלייתו לא שלטה בו רמה אלא יש לומר שאותם הז' אף על פי שנקברו ולא היה להם בזיון בפני העולם אם היה שולט בהן רימה אעפ"כ לא שלטה בהם. אבל אותם שלא נקברו והקדוש ב"ה חס על כבודם אינו מונה אותם. וא"ת והלא כמה ערלים מוצאים אותם בני אדם שלימים אחר כמה שנים משמתו ולא שלטה בהם רימה זהו לרעתם שנידונים עם הגוף או אותם שנרצחו ולא עשו נקמה מן הרוצח דומיא דאחר שעלה עשן מקברו ומונחין עם הגוף כמו קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו וכשנהרג האדם אם יבא עליו הרוצח תפתח המכה ומביע דמו כדי שינקם מן הרוצח כיוצא בו יעשה באדם שאכל סופ"א בלעז ששרה פתו במים דווקא ולא אכל פת חרבה אחד הסופ"א אם יבא על אדם הרוג יצא דם הפצע כאלו הרגו הוא ולכך היו אוכלין הרוצחים פת חרבה כשהיו הורגים וזהו לא תאכלו על הדם:

סימן תתשמד

כל כשוף שמעבירין במים הוא מבוטל כדאמר בפרק ד' מיתות במעשה דזעירי ואם תאמר למה לא נתבטל כשוף שעשו לאמו של בן בתירא שהושלך לים שרמזו לשר של ים ופלטו לחוץ י"ל שהושם הכשוף בכלי ולא נגע במים:

סימן תתשמה

כשהגיע זמן האדם למות מלאך מזלו רואה מלאך המות כולו עינים על שאמר וכי תאוה הוא לעינים ותפקחנה עיני שניהם לראות המלאך המות שהוא מלא עינים וידעו כי ערומים הם ערום יצאתי מבטן אמי ומה שנתיראה האתון מחרב המלאך לפי שהבהמות יודעין הגזירות ורואין מלאכי חבלה של אש וכשהכלבים רואין מלאך המות הן בוכים והיינו רבותא שבא להשמיענו שמצרים היה מלא מלאכי חבלה כי אין בית אשר אין שם מת ואף על פי כן ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו:

סימן תתשמו

אדם שניזוק אם יגיד מה שראה תוך י' ימים סכנה שמנין שדים ט' ט' וטאטטיה במטאטי השמד ומלאך המות כשבא לעיר כלבים בוכים לכך כשמבריחי' בהמות מן הדליקה חוזרי' אל הדליקה כי יראים וסבורין שמלאכי חבלה באו לעיר ולולי שבני אדם היו מגידים מה שרואים היו רואים דברים הרבה כמו הבהמות שאינן מגידות כי האתון ראתה מה שלא ראה בלעם ולמה לא נטה המלאך לצד ימין או לשמאל או יפרח באויר שאמר כי ירט לנגדי אלא מכאן שסכנה לסתום חלונות ופתחים לפי שמא נגזר לשדים שאין להם לעבור אלא באותו הדרך ומטריח השדים בדרך אחר ולכן ותלחץ רגל בלעם אל הקיר לעבור במקום הנגזר לו ומנין לנו שאין השדים יכולים לילך כי אם במקום הנגזר להם כדאמ' בפרק כל הבשר שהשד היה עומד תחת המרזב ושבר החבית כי לא היה לו לזוז משם ובפ' ערבי פסחים אמרינן כי אין דרך הילוכו כ"א בצידי רשות הרבים: ולכך כשאדם מתפחד פעמים נכנס למקום דריסת רגלי השד ואמרו מאי תקנתיה לינשוף מדוכתי' תלתא גרמידי ותדע שהוא כדברי שלפעמים כשרואה הכלב ממש כנגדו אין רשאי הכלב ללכת בדרכו כי אם חוזר על זנבו עד שעובר מדריסת המלאך המות. ואם דחו הכלב בדחיפה שילך בדרכו ימות הכלב או האדם שדחפו לפעמים ויעקב בן דודי ניסה שדחף הכלב ומת הכלב מיד וכשימות הכלב הוא לכפרת האדם ההוא שנשלח אצלו המלאך ההוא להמיתו כמו האתון של בלעם שנכנסה לגבול המלאך והרגה המלאך שנאמר כי עתה גם אותך הרגתי ואותה החייתי והיה לכפרה לבלעם מלמד שהחיה אותו כי כשנשלח המלאך להמית האדם אם ימות בן גילו ינצל האי שהיה לו למות כמרים מגדלא נשייא ואשמדאי קפיד אמאן דשתי זוגי שאומר אם היה האדם יוכל לשתות כל מה שבעולם שלא היה נשאר בעולם כלום היה עושה. ומטעם זה שירא דעניו' קפיד על הפתיתין והפירורין הנידושין ברגלי אדם שאומר אחר שמילא כרסו דורך ברגליו מה שנשאר מפיו אם היה יכול להשחית כל מה שיש בעולם היה עושה לכן מענין אותו:

סימן תתשמז

זאת התשובה השיב רבינו משולם נ"ע למינין שאינן מדליקין נרות בבתיהם בשבת מפני שאומר הפסוק (שמות לה ג) לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והשיב להם כך כתיב (בראשית ב ג) ויברך אלהים את יום השביעי אין אנו יודעים במה ברכו אלא ממה שאנו רואים בקללות שקלל איוב את יומו שקללו בחשיכה שנאמר הלילה ההוא יקחהו אופל וגומר יקו לאור ואין מכלל שהברכה שברך הקב"ה השבת היא אורה שהיא

שלום הבית. וכל מה שאמר איוב בקללה יש לומר להפך גבי שבת לברכה. באיוב כתיב (איוב ג ז) אל תבא רננה בו מכאן שיש לו לאדם לרנן בשבת בשירות ובתשבחות:

סימן תתשמח

כשגוזרין שמד על שונאי ישראל הלבנה לוקה על שם רחל מבכה על בניה ולמה נמשלה האשה לירח לומר לך מה הירח הולך ומתגדל חצי החדש וחצי החדש מתחסר כך חצי החודש האשה בתוקפה עם בעלה וחצי החודש גלמודה מבעלה בנדתה ומה הירח נוחה בלילה כך האשה בערב היא באה:

סימן תתשמט

יש הר אחד שיש עליו מים מי שהוא נוגע במים ומדבר כלום מיד היה מת זהו שנאמר יגע בהרים ויעשנו לכך צוה על הר סיני לא תגע בו יד כי המקום ההוא מקום וועד למלאכים:

סימן תתשנ

מה שאין המלאכים מגידים שמותם ברצון כמו ליעקב וליהושע ולמנוח שלא רצו לגלות שמותם להם כדי שלא ישביעוהו כמו שרגילין לעשות בהשבעות ובקמיעות:

סימן תתשנא

לפי שנבוכדנצר החריב הבית שנבנה לז' שנים לפיכך נעדר עם החיות ז' שנים וגם טיטוס ניקר היתוש את מוחו ז' שנים אע"פ שבית שני לא נבנה לז' שנים וכשפצעו את מוחו ראו שהיה כיונה לפי שהגלה את ישראל שנמשלו ליונה שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף:

סימן תתשנב

ודגלו עלי אהבה (שיר השירים ב ד) עצים של תינוקות של בית רבן שמראין בהם האותיות:

סימן תתשנג

ענף אילן אגוזים במקום שהאגוזים תלוים יש עליהם ט' עלין וראשו של זה בצד עקרו של זה בתספורת בן אלעשה לפי שמזיקין שרוים עליו ושדים מתחברים יחד ט' ט' וגם אנשי היער פראים ט' יחד ומי שרוצה לרפאת האדם הניזוק מן השד יאמר הלחש ט' פעמים כמו שעושים באשכנז שמונין ט' קונמפליש או מרפאין אותו בט' עצים שקורין

שטיליטיש או נאוון שמתקנין ותולין בצואר החולה לוקחים מט' גשרים מט' שערי מדינה ולפי שענין השדים ט"ט סכנה לאותו שישן תחת אילן אגוז וכתיב (ישעיהו יד כג) וטאטתיה במטאטי השמד וכל דבר טמא שרואה בלילה כגון כלב וחתול ועכבר שנולד בעינים סתומות אינו פותח עיניו עד ט' ימים:

סימן תתשנד

לפי שאות הף' מצויה בשם של מלאכי חבלה כגון אף זעף שצף קצף נגף אנף רשף לפיכך לא תמצא ף' בשום תפלה לבד מתפלת מוסף שע"כ אתה צריך לומר ומוסף יום פלוני הזה נעשה ונקריב לפניך:

סימן תתשנה

המצרים היו מלחשים באוזן הטלה והשיד עולה מתוך האוזן ומגיד עתידות לכך צוה הקב"ה משכו לבזיונן צאן לשחיטת הפסחים. וכיוצא בזה היו נוטעין אילן אחד בשעה שהיו יודעין על פי הכשוף ולאחר שנה היו קוצצים אותו בדרך שהיו יודעין לנחש ולכשף עד שהיה בא השד והיה יושב בראש האילן ומדלג ומרקד עליו כשעיר והיה מגיד עתידות וזהו לשעירים אשר הם זובחים על פני השדה ולמה קורא לשדים שעירים שלשדים זכרים יש להם שער בראשם ולנקיבות אין להם שער בראשם. לכך בועז הניח ידו על ראש רות כשראה שהיה לה שער שאל מי את בתי:

סימן תתשנו

למה ידע נבוכדנצר וכמצבייה עביד בחיל שמיא לפי שהחליף שרי מעלה בחרבן הבית שלא יוכלו להשביען:

סימן תתשנז

אין ליכנס בבית ע"ז שנאמר גבי אליעזר ואנכי פניתי הבית. ומה שהיה יעקב בבית לבן לא היה נכנס באהלו. שומע תפלה וגו' שומע תפלות אינו אומר אלא שומע תפלה זו תפלה של מלאך מזלו של אדם שהוא מתפלל על האדם שישמע הקב"ה תפלתו של אדם (וזהו עדיך כל בשר יבואו) לכך אין רשאין למעלה לומר שירות עד שיאמרו ישראל. שכל ענין שאדם עושה מלאך מזלו מראה באותו ענין למעלה כמו שכיוונו למטה. וזהו וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל. וגם לרבות מלאכי מזלם. ולרשע מקבלים מיד תפלתו במילי דצריך לו רק שלא יהא הדבר רע לעולם דכתיב (תהלים עג י) ומי מלא ימצו למו

שממלאין בקשתו דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואומר תנו לו ולא אשמע עוד קולו כדאיתא במסכת תענית:

סימן תתשנח

וכל מאמצי כח אם יש עליו מלאך מליץ שמלאך מזלו של אדם מתפלל עליו קודם שיתפלל האדם זהו והיה טרם יקראו ואני אענה. כלומר אני אענה למלאך מזלו ואח"כ כשמתפלל האדם על עצמו שומעין לו בעבור המזל שהתפלל עליו וזהו עוד הם מדברים ואני אשמע:

סימן תתשנט

נביאי הבעל היו מתקנין להם לישראל פסל ומכשפין את ישראל ומציירין כדמותן כמו שמתקנין בשעוה. והיו מייסרין את ישראל ביסורין. וכשהיו באים אצל בעלי כשפים לרפאותם היו אומרים לו עבוד ע"ז פלוני ותתרפא. וכשהיה משתחוה לפסל היו שוברים הצורה ומתרפא. וא"ת למה היו ישראל נענשין וכן אם גזרו למעלה על אדם לזנות למה גובין ממנו שנאמר אשתך בעיר תזנה. וכן אבשלום עם פלגשי אביו. אלא כך הענין מגלגלין חובה על ידי חייב. ומי שלבו תמים אין גוזרין עליו כי אפי' בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם ואחר (ר"ל אלישע אחר) טינא היתה בלבו:

סימן תתשס

כשהיו ישראל מתגברין בקול שופר ובחצוצרות היו ברקים יוצאין מן הארון וברקים וקולות ושוברין למעלה שרי האומות ונופלין אח"כ אומו' למטה וז"ש קול ה' שובר ארזים. וכתיב (עמוס ב ט) אשר כגובה ארזים גובהו וגו' ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת. ואשמיד פריו ממעל זה המלאך מזלם ושרשיו מתחת אלו האומות כי אין דבר שלא יהא מלאך ממונה עליו ואפילו כל עשב ועשב שנאמר עשבא כתורין לך יטעמון לשון רבים כלומר כל מלאך הממונה על עשבו:

סימן תתשסא

הנפש יש לה מזל ברקיע. נפש מהללת את השכינה אף לאחר מיתה. מזל המלאך מהלל למעלה בקול שהצדיק רגיל בו כדי שיזכיר הקב"ה לדורו ולזרעו ומזלו למעלה ששת ימי בראשית כדי לתת למקיימי מצות כאילו ששת ימי בראשית עוסקין בתורה עד תחיית המתים:

סימן תתשסב

לכל אדם יש מזל ברקיע תדע שמתקנין על הכותל צורה אחת בדמות הגנב ומכה בעין הצורה וכואב עין הגנב במקום אותו עין לפי שעניני האדם ביד מלאך מזלו ובעוד מלאך מזלו אצלו אין מזיק יכול להתקרב אליו וכשהמזל המכה אומר למזל הגנב מיד סר מעליו והמזיק מוכן כי נגזר על מזל השומר את האדם ושולח לו מלאך אחד שלקתה הצורה מיד מסתלק והמזיק מזיקו לכך קול אומר על כל בריה בשעת הזמן כבר הגיע זמן של פלוני לגדולה לעלות ולפול ולהכשל או להמלט כמו שרואה בצורות:

סימן תתשסג

הנשמה רואה מה שעושין לגוף לאחר מיתה שנאמר והעוף אוכל אותם מן הסל מעל ראשי. וקודם שמת לא אכל העוף את בשרו אלא לאחר שמת. לכך קשה רימה למת. לא שכואב לו אלא הנשמה קשה לה זילות הגוף. הרי מצינו מן התורה שהנשמה חיה לאחר שמת האדם ורואה מה שנעשה לגוף. וכתיב (בראשית ט ה) אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. כי הקב"ה שואל דין הנשמות על עצמן ועל אבריהן והכל על פי דין תורה והכל לפי מה שהוא דן את אחרים שנאמר גם את שאי כלימתך אשר פללת לאחותך:

סימן תתשסד

דע כי אם היה לב האדם כלב שלמה המלך ולא רצה לעסוק כדאיבעי ליה ויכול לעסוק בתורה בחייו ולא שימש כל צרכו בפשיעתו שהיה לו ללמוד לפני חכם ולא למד כשמתוכחין עמו באותו עולם לא יכוין לומר אמת ושיודו לו ישיבה של מעלה ולא יבא ביניהם. וכאשר ראובן ושמעון מתוכחין וראובן יודע שהאמת עם שמעון ואיננו מודה כאשר הוא מצער כך יצערוהו באותו עולם. ואם אדם טורח לדעת בזה העולם למודים אף על פי שאין לו לב עתה יהיה לו לב במתיבתא דרקיעא. ובזה העולם יהיה לפעמים שמתוכחין צדיק עם שאינו צדיק ונכנס רוח מן השמים בלב הצדיק ומתעתעו עד שנוצח אותו שאינו צדיק כדי שיהיה לו העולם הזה מלא כמו ישראל שכולן טעו לתת כבוד לאחיתופל והצדיק עוסק לזכות לו ולזכות אחרים והרע עוסק לצער את הצדיק לחטא ולהחטיא ויותר מצליח הרע ונשמעין לו ולטוב אין נשמעין כי הדור לא זכו לשמוע לצדיק כאשר לא זכו לשמוע אל נביאי ה' ושמעו אל נביאי הבעל. אך כשזוכין הדור מעמידין להם מזכה את הרבים ונשמעין לו:

סימן תתשסה

אין הקב"ה דן את האדם אלא בפמליא של מעלה ואם תקשה מה שאמרו רז"ל שאין דן יחידי אלא אחד יש לתרץ כגון על אומה אחת או על מלך אחד שנאמר לבני מעלה וכשהקב"ה גוזר אין מי שישיב עליו שנאמר והוא באחד ומי ישיבנו:

סימן תתשסו

הנחש היה מהלך על שתים וקצת דמות אדם עליו תדע שאותן שיודעין להפך אדם לזאב או לחתול ולחמור גלגל העין לא יתהפך וכן הנחש שנשתנה לא נשתנו העינים לכך המפלת כמין נחש אמו טמאה לידה שגלגל עיניו דומין לשל אדם:

סימן תתשסז

ארץ שיש בה יצר תקיף אם חוטאין באותה הארץ יותר מאותה שאין בה כ"כ יצר לפי היצר דן נפש אנשי המקום שהרי ארץ שאין בה יצר הרע כ"כ נדונית בפורענות יותר מאותה שיש בה יצר תקיף וכן המכושף אין חטאו גדול כמי שאינו מכושף וחוטא:

סימן תתשסח

הנפש החוטאת היא תמות. ותשובה מועלת ואינה מבטלת את הגזירה כולה אלא נותנת מתון לרעה שלא תמהר. וגם התשובה מועלת לנשמה להביאה לעה"ב:

סימן תתשסט

עי"ר וקדי"ש בגימטריא פסקני"ת זהו וגזרת עילאה היא כמו שהיא פוסקת כך גוזרין למעלה לכך נקראת פסקנית שמכרעת בין המלאכים כשמקצתן מחייבין ומקצתן מזכין:

סימן תתשע

למה הרוחות מחבלין ערב שבת לפי שאין הרוחות בגיהנם פירוש רוחות של רשעים במיתתן הם מזיקין כמו כל תולדות קין שמתו נעשו נשמותיהן מזיקין וניתן להם רשות להזיק למחללי שבתות. או אם היו עצבון בשבת. או אפי' אינו מתעדן בו לכך רוח תחלואי רוחות בשבת ולכך סמך שיר של פגעים ושיר של יום השבת. לכך אומר בשבת יקום פורקן ובריות גופא ולא בי"ט. ונשמות שמזיקין אין לאדם רפואה ברפואות בני אדם יותר כי אם בוראו ומחץ מכתו ירפא:

סימן תתשעא

כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' (דברים כא ח) אמרו ראויה כפרה זו שתכפר אף על יוצאי מצרים כלומר על כל המתים משיצאו ממצרים ואיך יכול המעשה לכפר על מי שלא עשאה בחייו והלא חטאת שמתו בעליה למיתה אזלא שאין כפרה לאחר מיתה. כי בחבל מות האדם נתכפרו לו עונותיו אלא כך אמר הקב"ה ברא מזכי אבא. כגון שהאב חוטא ונותן את בנו ללמוד תורה ומעשים טובים הואיל ועל ידי האב זכה הבן ברא מזכי אבא. ואם האבות צוו לבנים לעשות דברים לאחר מותן הרי כשיעשו הבנים כאלו יעשו האבות ומכאן תקנו שנודרין צדקה שייטב לאותן שכבר מתו ומצינו שהמתים מתפללין על הבנים שנאמר ותעל שכבת הטל פילול שכיבת שוכבי קבר. וכן מועיל למתים שהחיים מתפללים עליהם או צדקה שנותנין עליהם וצדקה תציל ממות. ממות שבזה העולם וממות שלעתיד. שהרי שמואל ביקש על לוי בברכות. וכ"ש אם נותנים צדקה בשבילו כי מה לי תפלה מה לי צדקה. ודוקא בעה"ז יכול להטיב לנפש המת. ואם שתק בעה"ז ולא ביקש גם לא יבקש לעתיד. ואם ביקש בעה"ז מטיבין למת ור' מאיר אמר כשאמות אעלה עשן מקברו דאחר. ור' יוחנן אמר אקחנו מגיהנם ולמה לא יכלו לעשות כן בחייהם כי רבו פשעיו של אחר אם לא שר' מאיר בכח עשה וכן ר' יוחנן לאחר מותם. שהשוער נדחה מפניהם לא היו יכולין לעשות בחייהם בבקשה. והמתים מתוכחין בב"ד של מעלה והצדיקים עושים ביניהם שלום ופעמים שלא ימחול עד שמקבל עליו להעשות שום דבר צער לזרעו:

סימן תתשעב

אין המזיקים מתגרין אלא במי שמתגרה בהם כגון שכתבו הוא ואבותיו קמיעות או עסקו בכשפים ובהשבעות או בשאלת חלום לכך לא יעסוק אדם בהם ולא יאמר אעשה בשביל פיקוח נפש בהשבעות וקמיע כי אין זה חכמה כי הוא מקצר ימיו וחיי זרעו ואין דוחין נפש מפני נפש ונאמר תמים תהיה ואין לו אלא תפלה ותחנונים על הכל וה' ישמרנו וזרעינו ואת כל אשר לנו מכל רע מעתה ועד עולם אמן ואמן:

תם ונשלם בעזרת השם יתברך שמו אל עולם